A KAPOSVÁRI MAGYAR KIRÁLYI ÁLLAMI FŐGIMNÁZIUM

EMLÉKKÖNYVE

1812—1912

SZABÓ LIPÓT KÖNYVSAJTÓJA. KAPOSVÁR 1913.

MEGYEI KÖNYVTÁR
KAPOSVÁR
M 18273
1975

539

ELŐSZÓ.

Száz év előtt, egész Európát megrendítő és átváltoztató események közepette, lelkes férfiak meggyújtották a tudományok kis mécsesét, megalapították Somogy vármegyének egy kis községében, Kaposváron, nehány osztállyal, kevés tanárral és nem nagy számú növendékkel a gimnáziumot.

Szerény volt a kezdet, de nagy volt az akkori idők szellemét tekintve a kezdeményezők lelkesedése és bölcs volt előrelátásuk. Mivel ama tudatukról tett tanubizonyságot, hogy nem elég a hazáért bátran harcolni, hősiesen meghalni, hanem a hazáért élni is kell tudni; élni a hazáért pedig helyesen és okosan csak úgy lehet, ha annak fiai a tudományokban is minél nagyobb részt vesznek ki maguknak; mert csak így állhatnak helyt becsülettel és eredménnyel ama nagy versenyben, mely államok, nemzetek közt a létért, az érvényesülésért természetszerüleg folyamatban van.

Az alapítók lelkesedése és bölcsessége átszállt az utódokra is. Mert Somogy vármegyének azóta minden időben voltak lelkes férfiai, kik a gimnázium fejlesztésére törekedtek; míg végre megyénk nagy fia, Somssich Pál, az ő nagy koncepciójával, forró hazafiságával, izzó fajszeretetével, ragyogó tollával, bűvös szónoklatával és nem lankadó erélyével be nem tetőzte az épületet.

S most száz év multán a szerény mécses helyén itt lobog a tudományoknak a világosságot messze terjesztő

fáklyája. A szerény kis községből virágzó várossá fejlődött Kaposváron ime itt ragyog a főgimnázium díszes palotája 12 osztállyal, nagy és jeles tanári karral és százakra menő növendékkel.

Tanárok, szülők növendékek, kik e gimnázium kötelékébe tartoztatok, tartoztok és tartozni fogtok, rójátok le mindenkor a kegyelet adóját azok részére, kik maguknak e kulturintézményünk körül érdemeket szereztek.

Legyen e gimnázium századok mulva is a hazaszeretet, a nemzeti érzés, a vallás, az erkölcs, a tudomány és műveltség tüzhelye s hirdessék tanárai, tanulják meg növendékei, hogy akik innen kikerülnek, bármily körülmények közé vessék is őket az élet viszontagságai, azzal a kötelességgel távoznak, hogy a hazának nemcsak képzett, hanem vallásos és erkölcsös polgáraivá is legyenek. Úgy legyen!

MAKFALVAY GÉZA.

I.

A kaposvári állami főgimnázium százados emlékünnepe 1912. november 5-én.

Csapody Gábor, Somogy vármegye alispánja, 1812. november 5-én a megyegyűlésen felolvasta a rendek előtt a budai m. kir. helytartótanácsnak 1812. szeptember 29-én kelt 24.153. sz. latin nyelvű leiratát, amely szerint a vármegye mint patronus jogot nyer arra, hogy a kaposvári paedagogiumot gimnáziummá fejlessze és a többi nyilvános kir. intézetek módjára szervezze. A rendek a „privilegium" megadását általános lelkesedéssel és örömmel vették tudomásul.

A kaposvári állami főgimnázium tanári kara áthatva az intézet élete e nevezetes mozzanatának mélyreható fontosságától, a száz év előtti somogymegyei rendek örömével és lelkesedésével ragadta meg a nagyjelentőségű évforduló alkalmából ugyancsak november 5-én rendezendő emlékünnep eszméjét. Szünjék meg egy napra a hétköznapi munka, némuljon el a sivár jelen vásári zaja: elmélkedjünk régiekről. Száz év homályából világítanak felénk a tanulságok, amelyeket az iskolaalapítás nemes, önfeláldozó küzdelmeiből meríthetünk. Ujítsuk fel e küzdelmek emlékét és ünnepeljük a dicső ősök és jeles elődök lelkes felbuzdulását, önzetlen, hazafias cselekedeteit!

Jól tudták ők, a lánglelkű férfiak, hogy az iskola a nemzet legbecsesebb erkölcsi javainak istápolója, szüntelen gonddal őrködtek ezért érdekein s munkálkodtak, fáradoztak tökéletesítésén. Száz éven át szolgálta így ez intézet a magyarság művelődésének szent ügyét, átélte a

nemzet válságos napjainak minden nyomoruságát, osztozott a kevés örömében, sok bujában. A volt tanítványok ezrei tegyenek tanuságot arról, miként sáfárkodott a kaposvári gimnázium a rábizott erkölcsi javakkal s miként felelt meg nemzetnevelő hivatásának.

Mutassuk be hódolatunkat és gyujtsunk tömjént a rég porladó alapítók és fenntartók emlékének és szolgáltassunk igazságot az iskolának: e két gondolat vezérelte a mai tanári kart akkor, midőn az intézet százéves fennállása megünneplésének tervét közölte Somogy vármegye és Kaposvár r. t. város vezető férfiaival. *Makfalvay Géza* főispán, *Kacskovics Lajos* alispán, úgyszintén *Kovács-Sebestény Gyula* dr. polgármester legott megértő rokonérzéssel fogadták és karolták fel a jubileum eszméjét s valamint a gimnáziumi megyei választmány, úgy Somogy vármegye törvényhatósága, nemkülönben a városi tanács és képviselőtestület teljes erkölcsi és anyagi támogatást helyeztek kilátásba.

Így történt, hogy csakhamar megalakult az emlékünnep rendezésére a 200 tagból álló *nagybizottság,* melynek elnöke *Kacskovics Lajos* alispán, alelnökei *Kovács-Sebestény Gyula* dr. polgármester, *Pongrácz Károly* dr. főgimn. igazgató, *Somssich Miklós,* a gimn. választmány gondnoka s *Tallián Andor,* a gimn. választmány tagja, lettek. Jegyzők: *Antoni Rezső, Szabó Alajos* főgimn. tanárok és *Kiss Emil* dr., *Siposs György* dr. várm. aljegyzők.

A nagybizottság tagjai **Somogy vármegye részéről:**

Andorka Elek dr., Bakonyi Ferenc, Berger Samu dr., Bernáth Kálmán, Berzsenyi Sándor dr., Bécsy Márton, Bók Zalán Lajos dr., Bóné Kálmán, Bosnyák László, Brodszky Lajos, Brüller János, Csertán Márton, Duchon Ödön, Ember József, Gaál Gaszton, Gaál István, Györkös Ferenc, Gulyás István, Hagyárossy Gyula, Hegyi Árpád dr., Herbay Pál, Herzog Manó dr., Hochreiter Kornél dr., Horváth József, Horváth Pál, Hoyos Miksa gróf, Huber Gyula, Huck György, Huszár Aladár, Igmándy Ala-

dár, Inkey József báró, Jankovich Tivadar gróf, Kacskovics Zoltán, Karai József, Kiszely László, Kommandinger Vilmos, Krieger Ödön, Kriszt Béla dr., Merei Vajda Elemér, Mozsonyi Sándor, Nagy Lajos, Németh Pál (Rákó), Novák János, Pallavicini Ede őrgróf, Piszár Antal dr., Plachner Sándor, Ritzinger János dr., Rusa Ernő dr., Sárközy Imre, Sárközy Jenő, Sárközy György, Somssich Béla gróf, Somssich Géza gróf, Somssich László gróf, Svastits Nándor dr., Szabó István dr., Szabó István, Szabó Kálmán, Szaplonczay Manó dr., Széchenyi Aladár gróf, Széchenyi Géza gróf, Szigethi-Gyula Sándor dr., Szupits Dezső, Tallián Dénes báró, Tallián Gyula, Tevely Béla dr., Trombitás Mihály, Verbay József, Véssey Ferenc, Zimmert József dr. megyebizottsági tagok.

Kaposvár város és az intézet részéről:

Alleram Rezső, Babochay Kálmán, Baló Gyula, Bárdió György dr., Bebesi István, Bereczk Sándor, Bertalan Zsigmond dr., Bien Dávid, Biró István, Boronkay László, Botár Imre, Cságoly József, Csonka Ede dr., Csorba Lajos, Csurgó Jenő dr., Csurgó György dr., Csukly Gyula, Csukly Károly, Darnay Géza, Darnay Kajetán, Dépold Béla, Dörre Tivadar, Dsida Ottó, Dulánszky Lajos, Faragó Lajos, Fatér János, Fábián László dr., Fábián Miksa, Fehér Henrik dr., Fekete Gyula dr., Folly József, Forgács György dr., Gálos Ferenc, Gáspár Imre dr., Gáspár Gyula, Geszti Ágoston, Goitein Gábor dr., Gross Viktor dr., Gönczi István, ifj. Gruber János, Gyenes Izsó, Hagelman Károly, Haidekker Károly dr., Holló László dr., Hudra László, Jankó Kálmán, Juk Béla, Kelemen Ferenc, Kengyel Miklós, Kladnigg Alajos, Klinda Kálmán, Kocsis János dr., Kopátsy Sándor, Kopits János, Kopits Jenő dr., Kornis József, Korponay Sándor, Kovács József dr., Kovács Soma, Krammer József dr., Kunffy Adolf, Kuzmics Ferenc, Labek Kálmán, Lengváry Ferenc, Lengyel István, Lukács Zsigmond, Magyar Jenő dr., Majunke József, Marton Gyula dr., Matolcsy Sándor dr., Mérei Kálmán, Morgos Gusztáv dr., Möhler János, Nagy F. Ödön, Nagy F. József, Nagy Ferenc dr., Nemes István dr., Neubauer Lajos, Néveri János dr., Nicsovics Sándor dr., Oláh Ödön dr., Orel Géza, Oszmann Aurél dr., Palatinus N. Károly, Papp Kálmán, Patkó József, Prilisauer Adolf, Psik Andor dr., Rádai Gyula, Ring Vilmos, Rippl-Rónai József, Rónai Lajos, Rónai János dr., Sas Ferenc, Schäffer Károly dr., Scholz Gyula, Simalya Ferenc, Simon Dániel dr., Simon István dr., Siposs Géza, Sommer Emil, Szultzer Lajos, Szabó Árpád, Szabó Samu dr., Szczerbovszky László, Szepessy László, Szlavicska Jakab, Tarján Antal, Telegdi Zsigmond dr., Török Lajos dr., Ungár Géza dr., Ullmann Antal dr., Varvasovszky János, Vass Miklós dr., Vágó Dániel, Vámos Károly dr., Vései Sándor, Vértessi Adolf, Vidor Ferenc, Weisz Albert dr., Zakáll Vilmos, Zánkay Jenő dr.

A jubileumi ünnepség **védői** tisztét *Esterházy Miklós* herceg, *Hornig Károly* báró veszprémi püspök, *Makfalvay Géza* főispán, *Márffy Emil* főrendiházi tag és id. *Somssich Andor*, a gimn. választm. egykori gondnoka, voltak kegyesek elvállalni.

A nagybizottság 1912. szeptember hó 22-én tartott gyűlésén tárgyalás alá vette a tanári kar tagjaiból alakult előkészítő bizottságnak az ünnepség rendjére vonatkozó tervezetét és a **programmot** a következőkben állapította meg:

November hó 4-én este 6 és fél órakor az intézet kivilágítása. *8 és fél órakor* a Kaposvári Zenekedvelők Egyesületének hangversenye a városi szinházban a jubileumi alapítvány javára.

November hó 5-én. I. *Reggel 9 órakor* az ifjúsági Szent Imre kápolna megáldása.

II. *Délelőtt 10 órakor ünnepi istentisztelet* a tanuló ifjúság részére a Szent Imre kápolnában, a református és izraelita templomban.

III. *Délelőtt 11 órakor emlékünnep* a főgimnázium tornatermében.

1. *Üdvözlő dal.* Előadja az ifjúság énekkara.
2. *Megnyitó beszéd.* Mondja *Pongrácz Károly* dr. főgimn. igazgató.
3. *Üdvözlések.*
4. *Ünnepi beszéd.* Mondja *Szabó Kálmán*, a gimn. megyei választmány tagja.
5. Raff: *Cavatina.* Előadja az ifjúsági zenekar. Harmoniumon és zongorán kisérik *Kengyel Miklós* és *Palatinus Károly* tanárok.
6. *„Carmen saeculare".* Irta és szavalja *Szepessy László* főgimn. tanár, az intézet volt növendéke.
7. *Az intézet története.* Előadja *Faragó Lajos* főgimn. tanár.
8. *Záróbeszéd.* Mondja *Kacskovics Lajos*, Somogy vármegye alispánja.
9. *Himnusz.* Előadja az ifjúság énekkara és zenekara.

IV. *Délután 1 és fél órakor* ünnepi lakoma.

*

Ezenfelül az ünnepség emlékének megörökítése végett a nagybizottság még azt határozta, hogy

1. jubileumi díszes emlékkönyvet ad ki,
2. jubileumi ösztöndíjalapítványt tesz,
3. az intézet épületében emléktáblát helyez el.

Hornig Károly báró

Makfalvay Géza

Esterházy Miklós herceg

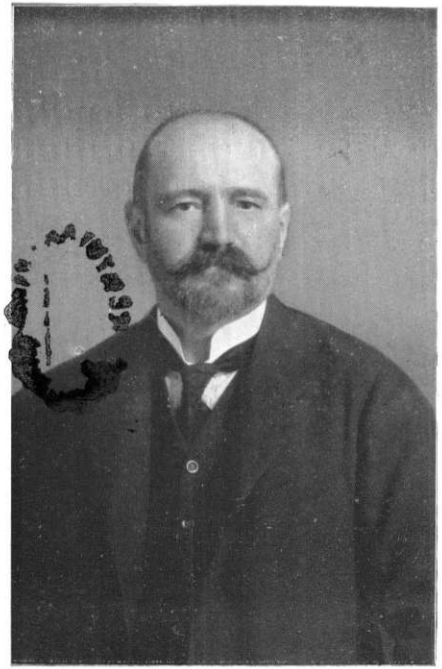
id. Somssich Andor

Márffy Emil

A jubileumi ünnepség védői.

Klisé ifj. Weinwurm A. és Tsa, Budapest.

Boncz Ödön dr. miniszteri tanácsos,
a vall.- és közokt. miniszter képviselője.

Rédey Gyula dr prelátus, nagyprépost,
a veszprémi biboros-püspök képviselője.

E hármas cél megvalósítását a nagybizottsági tagok 5—5 K-val segítik elő és az ünnepség rendezésére s a hozott határozat megvalósítására *Pongrácz Károly* dr. igazgató elnöklésével *végrehajtó-bizottságot* küldenek ki, melynek kebelében megalakultak a különböző albizottságok, így a fogadó, elszállásoló, szerkesztő, terem- és lakomarendező, pénztári stb. bizottságok. Tagjai lettek a főgimn. tanárokon kívül *Dépold Béla* műszaki tanácsos, *Möhler János,* a városi üzemek igazgatója, *Rádai Gyula* felső keresk. isk. igazgató, *Tarján Antal* elemi iskolai igazgató, *Kopátsy Sándor* műkertész stb. és a nagybizottság jegyzői.

A kibocsátott meghivók visszhangjaként az intézet volt tanítványai és tanárai az ország minden részéből jelentkeztek az ünnepen való részvételre. Leveleikben lelkes hangon emlékeznek vissza az iskola falai között töltött időkre s meleg szívvel áldoznak a jubileum emlékének megörökítésére. Ugyancsak jelentékeny adományokkal gyarapította a jubileumi pénztárt közéletünk számos előkelősége. A vármegye törvényhatósága és Kaposvár r. t. város képviselőtestülete 1000—1000 K-t szavazott meg.

A közoktatásügyi kormány, valamint *Kárpáti Kelemen* székesfehérvári tankerületi főigazgató méltatva a rendezőség nemes intencióit, leiratban közölte, hogy az ünnepség sikerét a lehető módon előmozdítja.

Megérkezett *Hornig Károly* báró megyés-püspök értesítése is, hogy az ujonnan épült ifjúsági Szent Imre templom megáldásának szertartását *Rédey Gyula* dr. pápai prelatus végzi.

Ily örvendetes előzmények után és a végrehajtóbizottság serény munkálkodása közben köszöntött be november 4-ike. A szép őszi nap kedves vendégeink fogadásával, elszállásolásával és különféle rendezkedéssel

telt el. Este 6 és fél órakor kigyuladtak az intézet fellobogózott homlokzatán a lángok, az előtér bokrai között görögtüzek égtek. Fényárban uszott a díszes épület és rajta a szines villamos lámpák tüzében a magyar korona. Ez időben érkeztek meg hosszú kocsisorban vendégeink, élükön *Boncz Ödön* dr. min. tanácsossal s megzendült az ifjúság ajkán nemzeti imádságunk: „Isten áldd meg a magyart." A közönség fedetlen fővel, meghatva kisérte a szívreható éneket és nagy tetszéssel gyönyörködött a jól sikerült kivilágitásban. Nemsokára ezután a pompás új városi szinházban gyűlt össze, hogy meghallgassa a Kaposvári Zenekedvelők Egyesülete által az ünnepi alkalomra és a jubileumi ösztöndíjalap javára szíves előzékenységgel rendezett hangversenyt.

A hangverseny **műsora** a következő volt:

1. *Lányi Ernő:* Elegia és Capriccio. Zongorán előadja a szerző.
2. Tartini: Sonate (A—moll).
3. Sinding: Concert (A—dur). Hegedün előadja *L. Regéczy Ilona,* zongorán kiséri *Lányi Ernő.*
4. a) Mozart: Lona, Figaro lakodalmából. b) Rubinstein: Frühlingslied. c) Brahms: Magelone V. Énekli *Opler Elza,* zongorán kiséri *Köves Béláné.*
5. a) Hubay: Berceuse. b) Brahms: Magyar tánc.
6. a) Lányi Ernő: Magyar Románc. b) Sarasate: Yota de Pablo. Hegedün előadja *L. Regéczy Ilona,* zongorán kiséri *Lányi Ernő.*
7. a) Schubert: Gretchen am Spinnrad. b) Brahms: Wiegenlied. c) Schumann: Ő az! Énekli *Opler Elza,* zongorán kiséri *Köves Béláné.*

Az előadó művészek játékát és énekét a nézőteret teljesen megtöltő közönség élénk tapssal jutalmazta.

Másnap, november 5-én, Szent Imre napján, d. e. 9 órakor történt nagyszámú előkelő közönség és a tanulóság jelenlétében az ifjúsági Szent Imre templom megáldása. A gimnázium tőszomszédságában *Krisztinkovich Béla* fővárosi műépitőnek, az intézet egykori tanitványának, tervei szerint kései román stilusban kiváló

műizléssel épült templom *Bécsy Márton* c. kanonok, főgimn. hittanár rendületlen buzgalmát és fáradhatatlan tevékenységét dicséri. A templom megáldása az egyháztól megszabott szertartások szerint ment végbe. Utána *Rédey Gyula* dr. nagyprépost ünnepi nagymisét mondott a helybeli és vidéki papság, valamint a volt növendékek fényes segédlete mellett. A szent mise végén a nagy tudományú prelatus ismert ékesszólásával a keresztény kulturának hatalmáról gondolatokban gazdag és az ünnepies alkalmat s a jelen viszonyait érintő szent beszédet tartott, mely a hallgatóságra láthatólag mély hatást tett.

Ugyanekkor tartott *Csertán Márton* ref. lelkész és *Herzog Manó* dr. főrabbi a prot. és izr. vallású tanulók számára istentiszteletet.

Tizenegy órára a virágokkal, zászlókkal és szőnyegekkel ékesen feldiszített tornatermet már zsúfolásig megtöltötte az ünneplő közönség. Jelen voltak: Boncz Ödön dr. min. tanácsos, a középiskolai ügyosztály vezetője, a közoktatásügyi kormány képviseletében, Rédey Gyula dr. nagyprépost Hornig Károly báró megyéspüspök képviseletében, Makfalvay Géza, Somogy vármegye főispánja, Visy László, Pécs sz. kir. város főispánja, Márffy Emil főrendiházi tag, Dsida Ottó központi, Kárpáti Kelemen székesfehérvári tanker. főigazgatók, Kacskovics Lajos alispán, Kovács-Sebestény Gyula dr. polgármester, Döbrőssy Alajos kanonok (Pécs), Hoyos Miksa gróf, Somssich Béla, Géza és László grófok, Csonka Ede dr. és Divald Géza mint Esterházy Miklós herceg képviselői, Márffy Béla, Tallián Andor, Somssich Miklós, Szabó Kálmán, Kovács-Sebestény Gyula kir. tanácsos, Tevely Béla dr., Zimmert József dr. prépost a gimn. választm. tagjai, Gaál István cs. és kir. kamarás, Szibenliszt Béla ny. tábornok, Rozs István dr. főtörzsorvos (Pécs), Visy Pál táblabiró (Mohács), Huszár Aladár törvényszéki elnök, Orel Géza kir. tanácsos, pénzügyigazgató, Scholz Gyula műszaki főtanácsos, Hackenberg Ottó cs. és kir. őrnagy, Vámos Károly dr. jószágkormányzó, Paál

József lovag ny. jószágfelügyelő (Dombóvár), Rippl-Rónai József festőművész, Bárdió György dr. kir. közjegyző, Gönczi Ferenc kir. tanfelügyelő, Kladnigg Alajos cukorgyári főigazgató, Szigethi-Gyula Sándor kórh. ig. főorvos, Dépold Béla műszaki tanácsos, Folly József ny. vm. főügyész, Csák Károly dr. megyei főügyész (Zalaegerszeg), Andorka Elek m. főügyész, Kornis József állomásfőnök, Kelemen Ferenc forgalmi főnök, Szabó Árpád postafőnök, Hegyi Árpád dr. orsz. képviselő, Siposs Géza v. főjegyző, Bereczk Sándor v. főmérnök, Kommandinger Vilmos, Herbay Pál, Rozgonyi György, Mokkor Pál, esperesek, Boronkay Miklós, a Veszprémi Hirlap szerk., Ballegh András (Dég), Domján Károly (Várpalota), Juk Béla, Mayer Gyula, Farkas György, Sipos Imre, Tihanyi Péter, Radnai Győző (Nógrád-Ludány) plébánosok, Mozsonyi Sándor ref. lelkész, Kégl Sándor, Török Béla honvéd-századosok, Guzsvenicz Vilmos c. kanonok, érs. tanitóképző int. (Esztergom), Buzássy Ábel pécsi főgimn., Kellemen Károly sümegi reálisk. igazgatók, Sebestyén Károly dr. színműv. akad., Burián Károly, Endrei Ákos, Simon Miklós budapesti főgimn., Szepessy László váci fög., Pályi József dr. veszprémi theolog., Lippay György dr. szegedi áll. fög., Borbély György zalaegerszegi fög., Légár Hugó pécsi fög., Kondor József szekszárdi fög., Vende Ernő pécsi főreál, Horváth József dr., Matolcsy István csurgói ref. főgimn. tanárok, Bolgár Dezső szentimrei földmives isk. ig., Nagyné Csorba Mária polg. leányisk. ig., Nagy Ödön tan., Rádai Gyula felső keresk. isk. ig., Salgó Sándor, Szász Imre tanárok, Klinda Kálmán siketnéma-int. ig., Palatinus Károly tan., Gálos Ferenc polg. fiu-isk. ig., Vajthó Jenő tan., Tarján Antal, Vértessi Adolf elemi isk. igazgatók, Szczerbovszky László máv. intern. ig. nagyrészt az illető intézetek képviseletében, Csertán Márton ref. lelkész a ref. egyházközség és Herzog Manó dr. főrabbi az izr. hitközség képviseletében. Dohmann Miklós, Dulánszky Lajos, Jankó Kálmán, Kelemen József, Labek Kálmán, Lajpczig Antal (Nagykanizsa), Szabady Lőrinc (Nagykanizsa), Szigethy Antal, Vidor Ferenc törvénysz., ill. járásbirák, Berger Samu dr., Bertalan Zsigmond dr., Bók Zalán Lajos dr., Csurgó

György dr., Czenthe Pál dr., Goitein Gábor dr., Kovács József dr., Kelemen Mózes dr. (Pécs), Kriszt Béla dr. (Szigetvár), Nicsovics Sándor dr., Orel Korjolán dr., Oláh Ödön dr., Piszár Antal dr. (Barcs), Simon Dániel dr., Szigethi-Gyula János dr. (Budapest), Zsobrák János dr. ügyvédek, Csurgó Jenő dr., Fehér Henrik dr., Gáspár Imre dr., Schäffer Károly dr., Stauber Hugó dr. (Mágocs), Ullmann Antal dr., Ungár Géza dr., Weisz Albert dr. orvosok, Feniczy Ignác (Sásd), Nagy István (Dombóvár), Svastics Nándor dr. főszolgabírák, Krieger Ödön tb. főjegyző, Hajnal József dr. állategészségügyi felügyelő, Papp Kálmán árvasz. ülnök, Zakál Vilmos adópénztáros, Visy Sándor, Vaszary Gyula (Pécs), Stecz László dr. főkapitány, Mőhler János, Vágó Dániel főmérnökök, Gruber János pénzügyi titkár, Kovács Soma városi tanácsos, Babochay Kálmán gyógyszerész, Kring Jenő dr. alügyész, Boronkay Lajos, Boronkay László, Biró Sándor, Biró István földbirtokosok, Hencz Ödön nagybérlő, Fuhrmann Antal erdőmester, Ódor Ignác főerdész, Németh Pál intéző, Kopátsy Sándor műkertész, Fatér János számellenőr, Kiss Emil dr., Siposs György dr., Nagy F. József vm. aljegyzők, Gáspár Gyula épitőmester, Szkladányi József ig. tanitó (Holics), Vései Sándor, Gerő Zsigmond könyvkereskedő, Varga Sándor, Fonyó Lajos (Ipolynyék), Rózsa Gusztáv állatorvosok, Gabsovics Kornél, Apáth Béla honvéd-főhadnagyok, Biringer Gyula, Blázy János, ifj. Gruber János, Labek Károly, Nagy Elemér hadnagyok, Laber Miklós (Babócsa), Cséplő István (Ozora), Antal Lajos, Berkenyés István, Gréber Gyula, Hegedűs Ferenc, Horváth Ferenc káplánok, Simicz Lajos postafőtiszt, Bauer Jenő, Csukly Károly, Szaflarszky Lajos városi tisztviselők, Reéz Pál szerkesztő, Borka Lajos számtiszt, Krausz Antal körjegyző, Polgár Andor bizt. int. felügyelő, Lőke Imre, Földi István, Novák Sándor, Torday László stb., számos hölgy, volt tanítvány, valamint a tanári kar és a tanuló ifjuság.

A gimnáziumi énekkar üdvözlő dalának elhangzása után *Pongrácz Károly* dr. igazgató a következő megnyitó beszédet mondotta.

Mélyen tisztelt Ünneplő Közönség!

Nagy megilletődéssel, szorongó elfogódottsággal nyitom ma szóra ajkam. Lelkem mélyéig meghat, szinte elérzékenyít az a gondolat, hogy annyi lángoló buzgalmú, szilárd akaratú, fényes tehetséggel megáldott és eredményes munkáról emlékezetes előd után ép nekem, az erőtlen, fáradt hangú, szerény képességű utódnak jutott az a kiváló szerencse, hogy egy küzdelmes, de fényes multú intézet százados ünnepén a megnyitó szókat mondjam.

Nagy ünnepet, örömünnepet ül ma a vezetésemre bizott régi intézet, örömünnepet ül ma mindenki, akit a kedves emlékezés, a hála és tisztelet, az önzetlen érdek és meleg érdeklődés nemes és elszakíthatatlan szálai fűznek ez intézethez s fűzni fognak bizonyára a jövőben is. Megelevenedik ma előttünk a mult káprázatos képe minden fényével és minden árnyékával; régi, nemes nemzedékek viselt dolgain épülve és okulva a kegyelet oltárán áldozunk hálás szivvel, hangos elismeréssel, erőt, kitartást, buzdulást keresve a jövőre is.

De avatottabb szónokok ajkára kell ma biznom e nagyszerű és tanulságos mult feltárását; más feladat vár rám e pillanatban. Úgy érzem, hogy jubiláló intézetünk fejlődésében pihenő ponthoz, oly magaslathoz ért, ahonnan egyrészt visszatekinthet a mögötte hagyott fáradságos útra, másrészt kilátást nyer az előtte elterülő, még ismeretlen vidékre. Oh, de ki merné e távoli vidéket: a titokzatos jövőt borító fátyolt föllebbenteni? Ki ne tartaná vakmerő vállalkozásnak egy újabb század iskolai munka-programmját előre megállapítani? Pedig ez lenne legszebb feladatom. De ha erre kevés erőt érzek is magamban, ennek az iskolai munkaprogrammnak legalább arra a szilárd alapjára rá merek mutatni, amelyen erős meggyőződésem szerint az intézet tanítói és nevelői munkásságának továbbra is nyugodnia kell. Továbbra is mondom, tehát nem új alap megteremtéséről van szó, nem töretlen utak kutatásáról, hanem az intézet egész multján végig vonuló taposott uton járva erős akarattal és éber gonddal csak arra kell ügyelnünk, hogy a határozott előre törtetéstől semmiféle csábítás és kisértés el ne tántorítson, a biztos, kipróbált alapról semmiféle hangzatos jelszó le ne szédítsen.

Ez új század hajnalán tehát fogadásszerű vallomást kell tennem ország-világ előtt arról a szilárd meggyőződésemről, hogy intézetünk tanítói és nevelői munkássága akkor felel meg a legbiztosabban igazi feladatának, ha soha, de soha el nem hagyja

azt a biztos alapot, amelyet az intézet nemes alapítói, fenntartói, fejlesztői és eddigi érdemes vezetői kezdettől fogva soha szem elől nem tévesztettek, t. i. a pozitiv vallás-erkölcsi alapot. E kipróbált biztos alap fenntartására irányul továbbra is minden buzgó törekvésem; e vallás-erkölcsi alap iskolai jogosultságát fogom bizonyítgatni ezután is teljes erőmből nemcsak elhaló szóval, hanem mindenek előtt áldozatos jó példával, harmonikus élettel. Mert nincs tanulságosabb, nincs hatásosabb valami a minden nemes és szép iránt fogékony ifju lélek előtt, mint a jó példa látása azok részéről, akik a tekintély erejével kell hogy hassanak, semmi sem hagy maradandóbb nyomot a tanuló ifjúság lelkében, mint az az imponáló harmónia, az a fönségés összhang, amelyet föllebbvalójának szavai és tettei között nap-nap után tapasztal. És ezt a gyönyörü harmóniát megerősíteni és biztosítani az intézet külső és belső életében: a megbecsültetést és tekintélyt kifelé, a lelkiismeretes és eredményes munkát befelé, ez az én programmom, ez az én főtörekvésem.

E célok elérése, jól tudom, nem csekély feladat, mert nem kis önmegtagadás, sok önuralom és fáradhatatlan munkásság kell a megvalósításukhoz. És vajjon az önző érdekek háttérbe szorításával járó önmegtagadásra és önuralomra szert tehetek-e őszintén vallásos érzés és meggyőződés nélkül? Valóban ezekre az erényekre való nevelés az iskola tanítói munkásságának elmaradhatatlan kiegészítő része.

A pozitiv vallás-erkölcsi érzület az iskolai élet hullámzó tengerében az a szilárd szikla, amelyen minden fegyelemsértő és a tekintély elvét elsöpréssel fenyegető hullám ereje megtörik. Az emberi gyarlóságok szele, sőt viharja végig zughat rajta és mellette, de a sziklát ki nem döntheti, mert a legnagyobb tekintély, a leghatalmasabb erő: maga az Isten vetette meg alapját az ember lelkében.

A vallásos lelkületű ifjú készséggel és ha kell, alázatos önmegtagadással hajol meg a földi tekintély előtt is, annak önérzete nem sértően hangos, viselkedése nem tiszteletlen sem tanárjával, sem szülőjével, sem semminemű fellebbvalójával szemben; az igazi vallásos érzület megedzi a lelkét, erősíti akaratát és a legokosabban készíti elő arra a kegyetlen próbára, amit életnek nevezünk. Aki azonban a legfőbb tekintély megvetésén kezdi, az végig gázolva minden földi tekintélyen, előbb-utóbb önmaga lerombolásán végzi.

Ezért, e nagy lelki veszedelem elháritása végett kivánom én a vallásos élet bensőségét az iskola tekintélyével is növelni és anélkül, hogy bárkinek felekezeti érzékenységét még csak gondolatban is sérteni akarnám, vagy éppen vallási türelmetlenséget szítani engednék, a vallásos élet fejlesztésére az arra hivatott tényezők segítségével a jövőben is legjobb tudomásom szerint az eddig is tanusított türelmes, de határozott állásfoglalással szivvel-lélekkel törekedni fogok, mert ha nem így tennék, a tételes törvény ellen cselekedném, ennek megtartására pedig szent esküt tettem. És meg vagyok arról győződve, hogy ebben a nemes és önzetlen, a rám bizott ifjak javára célzó törekvésemben nem maradok magamra, mert nemcsak szeretett kartársaimban találok buzgó segítő társakra, hanem minden gondos és gyermeke javán dolgozó szülőben is és az iskola minden igaz barátjában és őszinte jóakarójában.

Mert bárki legyen is, és bárminő szándékkal teszi is, nagyon, de nagyon rossz szolgálatot tesz a tanítás és nevelés fontos ügyének s így a hazának is az, aki nem látná szivesen az iskola tanítói munkássága mellett az ifjúság lelkét nemesítő és edző, jellemét fejlesztő iskolai nevelő munkát is, aki modernnek látszó hangzatos jelszavaktól megtévesztve mindegynek gondolná az ifjú léleknek vallásossá alakulását vagy vallási nemtörődömségét, s aki fölöslegesnek vagy éppen idejét multnak mondaná a vallásos és hazafias nevelés szükségét.

Midőn ezzel a díszülést megnyitom, mély tisztelettel üdvözlöm az ünnepségen megjelent díszes vendégek sorában mélt. *Boncz Ödön* dr. miniszteri tanácsos urat, gróf Zichy János vallás- és közoktatásügyi miniszter képviselőjét, mélt. *Rédey Gyula* dr. veszprémi prelatus-kanonok, nagyprépost urat, mint báró Hornig Károly dr. veszprémi megyés-püspök képviselőjét, mélt. *Makfalvay Géza* főispán és *Márffy Emil* főrendiházi tag urakat, mint az ünnepség védőit, továbbá dr. *Csonka Ede* ügyvéd és *Divald Géza* uradalmi felügyelő urakat, mint herceg Esterházy Miklós védő képviselőit, *Somssich Miklós* gimnáziumi gondnok urat és a Somssich-család megjelent tagjait: mélt. *Somssich Béla, Géza* és *László* gróf urakat. Mély tisztelettel üdvözlöm nagys. *Kárpáti Kelemen* tankerületi királyi főigazgató urat, valamint *Kacskovics Lajos* alispán urat, a gimnáziumi választmány elnökét és a gimn. választmány többi megjelent tagját, ugyszintén a Kaposvár rt. város képviseletében megjelent *Kovács-Sebestény Gyula* dr. pol-

gármester urat. Üdvözlöm az intézet volt igazgatóját és egykori növendékét, *Dsida Ottó* tankerületi kir. főigazgató urat. Őszinte tisztelettel üdvözlöm a helybeli egyházi és világi hatóságok, tanártestületek és egyesületek megjelent vezetőit és képviselőit, kollégiális szeretettel üdvözlöm a testvérintézeteknek a fővárosból és messzebb vidékről is érkezett képviselőit; szíves szavakkal üdvözlöm továbbá iskolánknak nagy számban megjelent egykori növendékeit, úgyszintén a megjelent összes hölgy- és férfivendégek díszes koszoruját, akik szíves megjelenésükkel az ünnep fényét emelik.

Végül fájó érzéssel kell megemlékeznem az intézet egyik volt kiváló növendékéről, a budapesti mentőegyesületnek humánus gondolkodásáról és nemes lelkéről országosan ismert derék főorvosáról, *Löbl Vilmos* dr.-ról, ki hálás szívvel tudatta eljövetelét, de e napokban tragikus körülmények között bekövetkezett halála szép szándékát meghiusította. Legyen szabad megkapó levelét mint szomorú aktualitást betüszerint felolvasni.

„Mélyen tisztelt Igazgató Úr!

A kaposvári állami főgimnázium volt növendéke irja e sorokat, ki nagy szeretettel és büszkeséggel, folyton fokozódó ragaszkodással gondolok mindenkoron arra az iskolára, ahol tudásom alapját lerakták, ahol lelkiismeretes munkára tanítottak, ahol haladó, természettudományos gondolkodásra neveltek.

Az intézet most ünnepet ül, száz éves nagy, nemzeti munka ünnepét; a tanítványok sorában én is ott szeretnék lenni, hogy velük ünnepeljek.

Régi tanáraim közül Baló és Prilisauer urak vannak még ott; a legnagyobb tanítványi hálával és szeretettel említem neveiket s mint az ember és tanító mintáit emlegetem őket tanárismerőseim előtt. Nagyon kérem Nagyságodat, kegyeskedjék előttük hálás tiszteletemet nyilvánítani.

Most pedig az irányban terhelném Nagyságodat, méltóztassék az ünnepélyre meghivót küldetni s egy emlékkönyvet juttatni. Azon leszek, hogy ott lehessek.

1893-ban tettem Kaposvárott érettségit.

Nagyságod fáradozását előre is köszönve, maradtam

őszinte nagyrabecsüléssel híve

Budapest, 1912. X/8.

Dr. Löbl Vilmos

a budapesti mentőegyesület főorvosa.“

M. 18273

Az igazgató megnyitója és a hálás tanítványról való meleghangú megemlékezése után *Boncz Ödön* dr. min. tanácsos, a középiskolai ügyosztály vezetője, a következő beszédet mondotta.

Tisztelt Ünneplő Gyülekezet!

Gróf Zichy János vallás- és közoktatásügyi miniszter úr ő nagyméltósága, igaz sajnálatára, akadályozva lévén abban, hogy ezen a szép ünnepélyen részt vegyen, nekem jutott az a megtisztelő szerencse, hogy őt képviseljem és az ő szíves üdvözletét meghozzam.

Valóban szép ünnepre jöttünk itt ma össze, százados emlékünnepére egyik jeles középiskolánknak, amely sok derék férfiut nevelt a hazának, s amely ifjú erőben és folytonos fejlődésben tör még most is nagy céljainak megvalósítása útján.

Szép az is, ha a férfi élete delén vagy alkonyán eddig lefolyt hasznos életére tekintve vissza, fogadhatja az igazak üdvözletét; tisztelettel adózunk azoknak a családoknak is, amelyek százados évfordulóját ünnepelhetik annak, hogy kiváló fiakat adtak a hazának, de még inkább lehet büszke az a középiskola, amely egy évszázados fennállása után visszatekinthet arra a felbuzdulásra, amely őt létrehozta, arra a munkálkodásra, amelyet kifejtett, azokra a sikerekre, amelyeket felmutathat. Önérzettel, szeretettel és megelégedéssel tekinthet és mutathat az eltávozott tanítványok hálás seregére, a római matrónával mondván: „Ezek az én kincseim!“

Egy évszázad emlékezetét üljük. Mintha a népek és eszmék életében a századok is évszakokra oszlanának, mint a természetben. Mintha a fejlődés évszázadonkint megújulna, mint az években az évszakok, s vissza-visszatérne a tavasz, nyár, ősz és a tél. Legalább minden század eleje táján a tavasz hatását látjuk, az erők új duzzadását, pezsgését, feszülését, a népek a művelődés fáján új hajtásokba készülnek kitörni. Egyszer bámulatos, áldásos fejlődést látunk, másszor sajnos, valami külső csapás avagy belső baj megrontja ezt a felbuzdulást, amely így alkotás helyett rombolássá, pusztítássá vagy elpusztulássá fajul el, de a cselekedni, kitörni vágyás munkáját látjuk mindenfelé. Azután jön a nyár és az ősz, a gyümölcskötés és érlelés ideje s végre megújul a tél is, a pihenésnek, az erőgyűjtésnek korszaka.

De ha a természetben időnkint a tél vissza is tér, sőt ez szükséges is lehet, a kulturában télnek soha nem szabad lennie. Itt nem lehet megállás, nem lehet pihenés; itt a megállás már elmaradást, a pihenés már tespedést, pusztulást, halált jelentene! A kultura életében csakis egy jelszó van s ez az, hogy: előre!

A kulturának folyvást kell haladnia, termelnie. Ha nem élhet úgy, mint boldogabb délvidékek termőfája, amelyen folyvást fakad a virág és érik a gyümölcs, hát töltse be rendeltetését úgy, mint az az áldott acélos magyar buza, melyet a munkás évenkint elvet, s az kikel, megsokasodik, meghozza arany kalászait s megtermi hazájának a mindennapi kenyeret.

Ehhez a folytonos megfeszített kulturális tevékenységhez azonban nagy erő, nagy energia kell! Erre kell fejleszteni, erre kell megedzeni az ifjúságot!

Kétféle energia van, amely az ember tetteit irányítja: a szenvedély és a karakter energiája. Az egyiket a vágyaknak láza szüli, a másik az elveknek, az örök ideáloknak uralma az akarat fölött. Az előbbi adhat bátorságot elpusztítani mindent, ami útjában áll annak, hogy célját érhesse; de eszközöket arra, hogy megtartsunk, alkossunk, fejlesszünk, csakis a karakter energiája adhat.

Nem mondom, hogy ne jöhetnének olyan borus, zivataros idők, amikor szükség lehet a szenvedélynek teljes energiájára is, mégis kétségtelen, hogy békés, derült időkben a karakter energiája az, amely igazi kulturális, áldásos, alkotó tevékenységet fejthet ki.

A kaposvári főgimnázium jól fogta fel a hivatását a boruban és derüben letelt évszázad alatt, arányosan, összhangzatosan fejlesztvén ki a reá bizott ifjúság szivét és lelkét. Méltó tehát arra, hogy ezen a szép ünnepen neki ezennel átadjuk a dicséret pálmalevelét, az elismerésnek babérágát azzal a hő kivánatunkkal, hogy ez a kiváló középiskolánk még sokáig álljon fenn, fejlődjék és munkálkodjék — Isten dicsőségére, édes magyar hazánk jólétére, felvirágoztatására!

*

Ezután *Kárpáti Kelemen*, a székesfehérvári tankerület kir. főigazgatója, lépett az emelvényre. Beszéde így hangzik:

Tisztelt Ünneplő Közönség!

Száz éves élete hosszú útjában a mai napon nevezetes határkőhöz ért a kaposvári állami főgimnázium.

Mint a vándor, aki hosszú, viszontagságos vándorlása közben verőfényes magaslaton pihenőt tart és magával elégedetten, örvendező lélekkel pillant vissza fáradsággal megjárt útjára: ez az iskola is nyugodt lélekkel, valódi önérzelemmel és méltó büszkeséggel tekinthet vissza multjára, és örömmel szemlélheti százados munkája édes gyümölcseit.

Hol virulnak, hol értékesülnek ezek a gyümölcsök? . . Szerte e szép hazában és nagyobbára itt, ebben a szűkebb hazában, nemes Somogy vármegye istenáldotta földjén. Ezrekre megy azoknak az ifjaknak a száma, akiket ennek az iskolának nevelő és tanító munkája képezett számottevő munkás férfiakká, akiket ennek az iskolának szerető gondozása képesített arra, hogy közéletünkben általános elismerés mellett tölthették be és tölthetik be felelősségteljes hivatásukat, akiket ez az intézet tanított meg a munkára és a munka megbecsülésére, akiket ez az iskola képezett ki szívben és lélekben művelt emberekké, valódi jellemekké, derék polgárokká és hazafiakká.

Hol van a fa, az a leggondosabban ápolt fa, amely ily értékes gyümölcsöket termel, hol van a világnak az a kiváló pénzintézete, amely a rábizott tőkét oly gazdagon kamatoztatja, mint az iskola azt a gondozásába vett szellemi tőkét, amelyet a sokszor megitélt, sokszor lekicsinyelt egyszerű tanárok buzgalma forgat meg évről-évre, napról-napra, óráról-órára? . . .

Nincs az a szám, amely jelezhetné, nincs az a mathematikai művelet, amely megállapíthatná, hogy a nyolc évi gimnáziumi tanítás folyamán az óráról-órára szaporodó kamatokkal mily óriási nagyra nő az a kis szellemi tőke, amellyel az a 9—10 éves kis fiú először lépi át a középiskola küszöbét.

A szellemi tőke értékének ez óriási és rohamos emelkedését nem mérhetjük meg; de ismerjük, éreztük egykor önmagunkon, érzi a társadalom, érzi nemzetünk és hazánk.

S ha dicséret, elismerés és hála illeti meg a sáfárt, aki hű és önzéstelen gondozásával rábizott vagyonunkat megsokszorozta, mennyivel nagyobb elismeréssel, mennyivel bensőbb hálával kell

adóznunk az iskolának, amely a rábizott szellemi tőkét nem sokszorozva, hanem többszörösen hatványozva öregbíti, mennyire kell értékelnünk azoknak a nehéz munkáját, akik nemcsak a gondozásuk alá adott egyén boldogulásának vetnek szilárd alapot, hanem ezzel az alapvetéssel egy magasabb, egy fenköltebb szociális cél érdekében a közjónak, a nemzeti társadalomnak, a hazának is elvitázhatatlanul fontos és kiváló szolgálatot tesznek.

Száz év! Nagy idő! És e nagy idő lassú folyása alatt a kaposvári főgimnázium lelkes munkásai, már sírjaikban porladó és még élő tanárai mennyi nemes gyümölcsöt termeltek, mennyi szellemi tőkét kamatoztattak?

Ki adhatna e kérdésre alaposabb, kimerítőbb, tartalmasabb feleletet, mint azok a százak és ezerek, akik e nevelő intézet meleg anyai emlőin táplálkoztak, akiknek lelkében ez az intézet keltette életre, melengette és ápolgatta a tudás csiráit, akiknek szivébe ez az intézet oltotta be, akiknek szivében ez az intézet szilárdította meg azokat az érzelmeket és akaratot szabályozó elveket, amelyeken a vallásos, a becsületes és hazáját szerető művelt magyar ember jelleme felépül.

Velük, a volt tanítványokkal, veletek, kedves ifjak, és önökkel, tanár urak, én is megállok a száz év óta járt út e jelentős határkövénél. Lelkem örvendezve megpihen. Szivemet eltöltik a jubiláris érzelmek, mikor ez iskolának lelkes munkában eltelt száz éves pályafutására gondolok, mikor lelki szemeim előtt elvonulnak azok a sikerek, amelyeket a Gondviselés kegyelméből e száz esztendős iskola elért.

De amikor e határkőnél megállok és a székesfehérvári tankerület, valamint a magam nevében üdvözlöm az érdemes veterán iskolát, amidőn üdvözletemhez hozzáfűzöm az intézet derék tanártestületét megillető elismerést, nem követem mindenben a vándort, aki útközben tartott pihenője alkalmával csak a megjárt úton hordozza végig tekintetét: az én lelkem a távoli jövő képét is keresi, és amidőn lelki szemeim a szép mult biztató hatása alatt a még megjárandó nagy utat is végig tekintik, érzem, él bennem a remény, hogy a jövő méltó folytatása lesz a multnak, hogy a kaposvári áll. főgimnázium az újabb nemzedékek javára is a régi zászló alatt a régi lelkesedéssel fogja folytatni üdvös munkáját, hogy jövőben is a régi lelkesedéssel fogja szolgálni Istent, királyt és hazát.

Isten áldása legyen a kaposvári állami főgimnáziumon!

Most *Ullmann Kálmán* VIII. oszt. tanuló foglalta el a szónokok helyét és a következőket mondotta.

Mélyen tisztelt Ünneplő Közönség!

Hazánk világtörténeti hivatása volt már az Árpádok kora óta, hogy a nyugati műveltség bástyáit a keleti barbarizmus folyton megújuló támadásai ellen megvédje. Ily magasztos szellemi eszmétől vezetett hosszú anyagi harc századokon át emésztette a nemzet energiáját, s míg a nyugati népek a magyar fajtól megvédve békében haladhattak előre a kulturális fejlődés útján, addig hazánk a szellemi versengésben egészen a legújabb időkig nagyon is háttérbe szorult. Való igaz, hogy még egy századdal előbb az egész ország a művelődésnek aránylag alacsony fokán állt, s különösen elmaradt a mi szűkebb hazánk, Somogy vármegye, melyről a népszerű Kis Tükör a mult század elején így ir:

„Almát, körtvélyt, somot itt eleget ehetsz,
De a tudományban részt keveset vehetsz."

Ez azonban egy századdal ezelőtt volt, és száz év hosszú idő! Nagy lépésekkel haladt ez idő alatt az ország a nyugati népek kulturális színvonala felé és e munkából Somogy is kivette a maga részét, főleg azzal, hogy a megyei társadalom nagylelkű adományaiból megalapította 1812-ben a kaposvári gimnáziumot, mely immár száz év óta nevel a nemzetnek jó hazafiakat, a művelődés, a haladás eszméjének pedig képzett, bátor harcosokat. Ennek a messze kiható eseménynek az emlékét ünnepeljük ma.

A nyugati országokban egy középfokú iskola száz éves fennállásának talán nem tulajdonítanak oly nagy fontosságot, mert középiskoláik, egyetemeik legnagyobb része már a középkor óta fennáll és szolgálja szakadatlanul az emberiség haladásának ügyét. De nekünk különös viszonyainknál fogva minden alkalmat meg kell ragadnunk, hogy műveltségünkről, előrehaladottságunkról tanubizonyságot tegyünk, s erről az egész művelt világot meggyőzzük. A mai ünnepséggel kapcsolatban, mikor büszkén tudjuk felmutatni azokat a kulturális eredményeket, melyeket száz év kitartó munkája szült, azt hiszem ezek a gondolatok hatják át a mélyen tisztelt ünneplő közönséget is.

E fényes alkalommal eljöttek azok is, akik már kikerültek az iskola falai közül. Eljöttek ők is, a jelenlegi társadalom tagjai, hogy meghajtsák elismerésük zászlaját az iskola szelleme előtt, mely nekik képzettségük, műveltségük alapjait megvetette. De

eljöttünk mi is, kik most részesülünk a kaposvári állami főgimnázium áldásaiban, kik most véssük be fogékony ifjú lelkünkbe a vallásosságot, a kötelességérzetet és a tudomány elemeit. Mi is megértjük már e kulturális ünnep fontosságát, s kell, hogy miránk legyen ez legnagyobb hatással, kik a jövendő társadalom tagjai, s ha a sors úgy hozza, vezérei leszünk. Szolgáljon tehát e mai ünnep tanulsága buzdításul a jövőre, vegyünk példát a hazafias munkában megőszült volt tanítványoktól, kik megjelenésükkel a mai ünnepély fényét oly hathatósan emelik. Ösztönözze ez ambiciónkat, hogy majdan, ha az életbe kikerülünk, mi is hasonlóképpen munkálkodjunk. De ez csak úgy lehetséges, ha most felhasználva minden időnket, megfeszítve minden erőnket kitartóan fáradozunk, hogy minél több ismeretet, minél nagyobb műveltséget vigyünk magunkkal az életbe az iskola padjai közül. E munkánkat megkönnyíti az a körülmény, hogy valamint a multban voltak, úgy a jelenben is oly tanárai s vezetői vannak az ifjúságnak, kik magasztos feladatukat teljesen átérezve lelkiismeretes munkásságot fejtenek ki, hogy az ifjúság lelkét nemesítsék s a tudományokat fogékony lelkébe átplántálják. A multban az iskola e harcosainak működése eredményes volt, mint azt az elmult száz év története bizonyítja. Szégyen volna, ha mirajtunk nem fogna mestereink tanítása és nem fordítanók majdan az itt szerzett tudományokat a haza javára! De mi tudjuk a kötelességeinket, folyton fülünkbe csengnek a költő szavai: „Hass, alkoss, gyarapíts, s a haza fényre derül!“ . . .

Dolgozzunk majd úgy barátaim, hogy mire iskolánk egy újabb század küszöbét lépi át, az akkori nemzedék büszkén hivatkozhassék ránk, és a mi példánkból merítsen kitartást a további jövőre. Tegyünk tehát itt a nagy nyilvánosság előtt szent fogadalmat, hogy becsülettel teljesítjük mindenkor kötelességeinket mind a haza, mind embertársaink iránt, s lelkiismeretesen töltjük be majdan hivatásunkat. — Igy a mai ünnep kettős ünnep lesz, mert amellett, hogy száz év eredményes munkáját mutatja fel, fogadalmunkban a jövőre nézve a haladás zálogát is birja. Ha pedig az ország a művelődés terén előre halad, népei is bizonyára elérik a boldogulás igéretföldjét, mert:

„Ha erős akarat fűz láncot honfi szívekből
És soha nem fordult arccal az ügyre tekint,
Aggodalom nélkül mehetünk a sorsnak elébe
Élni fog a nemzet s állni szilárdan a hon!“

Az üdvözlő beszédek elhangzása után *Szabó Kálmán*, a gimn. megyei választmány tagja, emelkedett szólásra és a következő ünnepi beszédet mondotta.

Tisztelt Ünneplő Közönség!

A kaposvári főgimnázium százéves fennállása ünnepén, midőn hálára kelt érzelmekkel önkénytelenül a multak felé fordulunk, szükséges dolog megemlékezni ez intézet alapítása körülményeiről, amelyek magyarázatát adják egyben annak is, hogy miért nem létesülhetett előbb, és létesülése gátjai elhárításában kiknek van főérdeme.

Hogy a helyzetet teljes világításba állítsuk, messze — egész egy századdal kell visszanyulnunk országunk, hazánk történetében, felölelve a hazai közállapotokat és a velük kapcsolatos gimnáziális oktatás országos állapotát.

A tizennyolcadik század második tizedében lesz meg a szatmári béke, de utána még sokáig sajognak a felkelés sebei.

Még idő kell hozzá, hogy a hazafiak egyébre is gondolhassanak mint a közállapotok, alkotmányos aggodalmak orvoslására. Még tart az üldözés, az árulkodás, a prédán való osztozkodás, még a szívekben sokáig nem lesz béke és megnyugvás.

Még nem is csillapul le a nagy bánat egész súlya, midőn ismét felkavarja az elsimulni induló hullámokat egy új nagy alkotmányjogi kérdés: a királyválasztás jogáról való lemondás, a történetírásban úgy nevezett pragmatica sanctio.

Történetirodalmunk elbeszéli e nagyfontosságú alkotmánykérdés lefolyását, de őszintén szólva mindez ideig hazai történetünk eme része nincs oly részletesen és minden fázisában kimerítő világításban kidolgozva, amint azt e nagy esemény méltán megkivánná. Röviden szólva az országgyűlés lemondott a szabad királyválasztás jogáról és szerződött az uralkodóval ősi alkotmányos joga és szabadsága, országának önállósága és függetlensége kikötése és biztosítása mellett.

Ez a küzdelem és az általa felkeltett hazafias aggodalmak még le sem csillapultak, és alig lépett trónra a pragmatica sanctio folytán *Mária Terézia* királynő, máris a megtámadott trón védelmére fegyverre hivták nemzetünket. Kinek jutott volna eszébe a leírt események lefolyásánál a középiskolai oktatás ügyével vesződni, és ki remélhette volna, hogy ez ügyben sikerrel tehetne valamit.

Végre nagy áldozatok árán véget értek e háboruk és eljött az ideje annak, hogy oly hosszú idő után hozzá lehetett nyúlni belső állapotaink rendezéséhez. A hosszú idők mulasztásait helyre hozni nehéz munka volt.

Közigazgatás, justitia, hadsereg, közlekedés, közoktatás és az állam százféle gondjai.

A felséges asszony éleslátása előtt nem volt titok semmi irányban, de mert a nemzet géniuszát nem értette meg, az alkotmányos eszköz, az országgyűlés mellőzésével akarta csinálni autocratice, és ezt az irányt a nemzet mindig gyűlölte. Így történt, hogy intézkedései a gimnáziumi oktatás terén is inkább idegenkedést mint támogatást nyertek.

A gimnáziumi oktatás ez időben nálunk a jezsuiták kezében volt, akik 44 gimnáziummal és akadémiai intézettel rendelkeztek és semmiféle versenyt nem tűrtek. Rendjük Mária Terézia teljes jóindulatát birta. A királynő nemcsak vallásos érzületénél fogva, hanem tudományukért is kedvelte a jezsuitákat, mert közöttük volt kedves hisztorikusa, *Katona István*, akivel a magyar koronának Boszniára való jogos igényét sikerült kimutatni.

Bár a jezsuiták oktatási módszere igen gyarló volt és felületes, mégis az elégedetlen főurak nem tudták a világi tanárok alkalmazását keresztül vinni.

Fő hiba volt, hogy hiányzott egy irányító eszme, amely a tanítás és nevelés jogát és kötelességét helyesen szabályozta volna.

A kibontakozás csak akkor látszott lehetőnek, mikor gróf *Pergen Ferenc* és gróf *Apponyi Antal* memorandumokban azt az elvet hangoztatták, hogy a tanítás kötelessége az államé, és ezt helyette senki más nem gyakorolhatja.

Az állam eszméje az uralkodó minden tényeiben a vezető irány volt, és ez folyton erősödött az évek folyamán. Így megnyerhető volt a felséges asszony a világiak alkalmazásának. De a döntést a „Dominus ac Redemtor" bulla adta meg, eltörölvén a jezsuita-rendet 1773-ban.

Sajátkép ekkor nyilott meg a lehetőség arra, hogy Somogy vármegye is a siker reményével foghatott hozzá rég táplált óhajtása megvalósításához: a gimnázium felállításához. Országgyűlés nem lévén, csak a megyegyűléseken újította fel kivánatát és kereste a módot, hogy a helytartóság útján és a kerületi főhatóság, illetőleg iskolafelügyelőség útján célt érhessen. De sikertelenül.

József császár oktatási elvei és előírt módszertana örökké idegenek maradtak a magyarok előtt, nem csupán, mert német, de mert a tantárgyai mind csupa reális tanok: számtan, geográfia stb., történelemből csak a rideg számok sorozata, szóval semmi, ami az ifjú kedélyvilága nemesítésére szolgál.

Ez a rövid intermezzó véget ért és nagy remények keltek a szivekben az új király koronázásakor. Minden nemzeti ügy felvirágozása lehetőnek látszott, sőt valószinünek. Így követeink, kiket az 1790-es években az országgyűlésre küldöttünk, utasítást kaptak, hogy a somogymegyei gimnázium ügyét sürgessék. Egyetlen alkalmat sem halasztottak el, hogy ne kérték volna a gimnáziumnak Kaposváron való felállítását.

Volt ugyan szó arról, hogy esetleg Nagyatádon alapítsanak gimnáziumot, ezt kérte *Czindery*, hogy Felsősegesden, ezt kivánta gróf *Széchenyi Ferenc*. Az 1796-iki országgyülésre egyik követe lett a vármegyének nagyatádi *Czindery Pál*. Az országgyűlést összehívó regális határozottan megírta, hogy ez az országgyűlés csupán a subsidiumokról tárgyalhat, és semminemű más discussió tárgya nem lehet.

A megyegyűlésen mégis *Czindery* nagy beszédet tartott arról, hogy nem csupán a subsidiumok, a hadisegélyek, katonai pénzügyek, gabona, fuvar stb., hanem az ország sérelmei is tárgyaltassanak.

Ez a beszéd valami árulás folytán azonnal tudomására jutott az uralkodónak. A kancelláriától gyorsfutár jött a megyéhez azon utasítást hozva, hogy *Czinderyt*, aki lázító beszédet mondott a regális ellen, az országgyűlésre be nem eresztik, sőt még Pozsonyba sem engedik be, a vármegye válasszon más követet.

Ezen rendelet ellen a megye repraesentált és jelentette, hogy a *Czindery* beszédében nem volt semmi izgatás, tehát kéri a megye, hogy *Czindery* választása elleni kifogás ejtessék el.

A repraesentatio sikertelen maradt és *Czindery* az országgyűlésen meg nem jelenhetett, bár követtársa a palatinusnál is járt ez ügyben. Helyette *Somssich Antalt* küldték követül, de ez a követi helyet el nem foglalta.

A gimnázium ügye előbbre nem ment.

Későbbi országgyűlésen és a helytartóság útján a megye tovább sürgette, míg végre hosszas huza-vona után, mikor már a tanítást is megkezdték, 1812-ben a nyilvánossági jogot megadták.

Az intézet létrejötte a vármegye lelkes munkájának, küz-

delmének gyümölcse. A vármegye közönsége állandóan nagy gonddal és szeretettel övezte a tanintézetet. Áldozatokkal ápolta, gyarapította s méltón írta fel falára: „Cura parentum fundata, Filiorum pietate ampliata." Igaz ez, mert az ősök gondja és küzdelme által megalapított intézetet az utódok kegyelete gyarapította. Egész léte alatt e mai napig soha meg nem szűnő gonddal és szeretettel ápolta ez intézetet.

Száz év nagy idő a rövid életű ember életében, de jelentős idő még egy nemzet történetében is. Mi minden történt e száz év alatt! Az alacsony fatáblás ablakú ősi kis házikóból ime az intézet is átköltözött a mai fényes palotába. Az ősök által emelt szerény hajlékot elcserélte mai díszes épületével. Változtak az idők, haladt a világ és haladtak a tudományok is.

Igaz, hogy Tacitus Germaniája és Julius Caesar Galliai hadjárata ma is ugyanazt meséli. Ugyanaz maradt a sintaxis, de hová haladtak a természettudományok attól az időtől, mikor ez intézetben először tanítottak fizikát. A gőz, a villany csodás művei átváltoztatták a világot. Méltán büszkék a természet tudósai, kik lenézik a többi tudományokat, maguk részére vindikálván a tudás hegemóniáját.

Minden esetre sok joga van a tudósnak az ignorans felett.

Isteni művet végez, aki a tudás és az ismeretek erejét osztja és adja az azt igénylőknek. A tudás, az ismeret teszi az embert emberré.

De hát azok az érzelmek, miket a tudás ébreszt az ember lelki világában, hát azok minő értéket képviselnek?

A tudás, az ismeret eredményeiben, hatásában, sikereiben lemérhető kategóriákba osztható, fajsulya szerint mérlegelhető: ponderabilia.

De az ismeretek, a tudomány által kiművelt lélekben felkeltett eszmék, eszmények és ezek utáni vágy, a szférák hona felé emelkedő lélek, a végessel, az elhatárolhatóval közösségben nem álló lelki erő az az erő, amely az emberiség javait szolgálja, félretéve saját hasznát, anyagi előnyeit, a közre üdvös eszméket ápolja, szolgálja: inponderabilia.

Az ócska épületből áthordottuk a könyveket, a múzeumokat és az összes szerelvényeket, hogy az ismeretek gyűjtése eszközei itt legyenek. De hát áthoztuk-e az ősök hagyományait?

Itt vannak-e azok a szent hagyományok, amelyek a közjó

érdektelen szolgálatára kötelezneknek, amelyért jutalmat nem adnak, amely szenvedésekkel, sokszor anyagi romlással jár?

A humanizmus, az emberszeretet, a hazaszeretet és vele kapcsolatos erények vestatüze itt van-e?

Hiszem, hogy ez is itt van, és vele és általa gyarapodik erkölcsiekben és ismeretekben az itt nevelt tanuló ifjúság, és vele és általa gyarapodik és virágzik vármegyénk, hazánk, nemzetünk.

*

E beszéd elhangzása után az *ifjúsági zenekar* eljátszotta *Gyenes Izsó* zeneiskolai igazgató vezetésével Raff Cavatináját, melyet *Kengyel Miklós* tanár zongorán és *Palatinus Károly* tanár harmoniumon kisért. Majd *Szepessy László* váci főgimnáziumi tanár, az intézet volt tanítványa, foglalta el az emelvényt és elszavalta az ünnepi alkalomra irt **Carmen saeculare** című ódáját, mely a következőképpen szól:

Nem zenghet ajkam: Ódon épület, te,
Légy üdvözölve ős alapodon!
Hisz arcod egy barázda sem sebezte,
Mit az idő futó ekéje von!
Úgy állsz előttem mosolyogva, fénybe',
Mint vőlegény, ki esküvőre vár,
Kinek bár gondfelhős volt eddig élte,
Beglóriázza ma derűs sugár.

Pedig tudom, a munka sürge láza,
Ezer veszélye volt szülőanyád
S a gond dudolt fölötted sirdogálva
Sovány reményű, bús bölcsődanát.
Az élted is dologgal volt kövezve
S hogy arcod mégis ifjan tündököl,
Némán kiáltja rá az emberekre:
A munka ifjít, élvezet meg öl!

Szellemi munka érdemelt jutalma
Öltöztetett ifjonti mezbe át,
Ablakszemed hálálva simogassa
Az egyszerű, agg, régi iskolát!

Ne szégyeneld, légy inkább büszke rája,
Miként nagyúr szegény szüleire!
Hisz mi emelt naggyá, ugy-e a válla,
Az ő munkája, ereje, hite!

De abba az elaggult iskolába
Ki volt, ki első életet lehelt?
E vármegye, a vármegyék királya,
Kit a kultura szelleme nevelt!
Kigyúl a lapja a történelemnek
Mikor a lelkes tűz lobog szaván,
Mitől a szivek tettre gerjedeztek
A nagy tettek busás aranyszakán.

A „paedagogium" be elmerengne,
Hogy mily pazar, nagy díszbe öltözött,
Mint tanulók „tabula rasa" lelke
Nyolc év kezén hű falaid között!
De nem csoda, hiszen a pátronussa,
Te vagy, te híres, bőkezű megye,
Ki hivatását tettel koszoruzza,
Mint ősi Esterháza hercege!

A „legnagyobb magyar"-nak édes öccse
S Batthyányi, Somssich lelkesen siet,
A haladás útján „ad astra" törve,
Az épülethez rakni egy követ.
Mert hogy maradna el Somogy a sorból,
Ha hallja Nikla bátor ércszavát,
Hol Berzsenyinek lantja szinte tombol,
Dalával az országot zúgva át!

Elnyomatásunk néma éjszakáján
A kulturának mécse te vagy itt,
Ki nem hagyod merő ugarba, árván,
„Romlásnak indult hős magyarjait:"
De ifjúságod iskolába küldve,
Amig hazánk kezén bilincs szorong,
A szellem szárnyain itt felrepülve,
A tudomány szabad honába ront.

Ha a nemesi fölkelés kezéből
Vak hatalom fegyvert ki is csavar,
Honunk tunya lethargiába nem dől,
Szellemi fegyverért nyúl a magyar.
Ily fegyvereknek vagy dús arzenálja,
Te nemzetmentő, ifjú iskola,
Akit vidít Dunántúl csalogánya,
A „Himfy" bűvösajkú dalnoka.

Tátika, Somló és Csobáncnak orma
A hervadás regéit sírja át,
Romajkuk biztatgatja halkzokogva
Az ifjúság virágzó tavaszát . . .
Szabadságunk bús romjai közül is
Hazánk sirámló szója így remeg,
Könnyek között is szebb, dicsőbb jövőt hisz,
Fel, rajta, jó somogyi gyerekek!

Előretörtünk hát az iskolába,
— Megértve ezt a drága szózatot —
S akit hová vezérelt el a pálya,
Kinek az ész minő jogot adott:
Megálljuk a helyünket büszke fővel,
S ha hív a hon, mi bátoran megyünk,
Akármi harc, csupán részünkre dől el:
A kézbe, fejbe kettős fegyverünk!

De mindezért, te iskoláknak apja,
Te százéves, agg, szellemi szülőnk,
Kezet csókol neked a hála ajka
S el nem felejt sohase a jövőnk!
Két emberöltő ifjú nemzedéke
Nevébe zeng a hála lantomon,
Amennyi könny emlékedet becézte,
Nincs annyi csepped, közel Balaton!

Ti jó tanárok, az igaz tudásnak
Hangyákat szégyenítő méhei,
Emléke sincs a szigorú fulánknak,
Csupán a méznek édes cseppjei . . .

E jubileumnak babéraiból
Sirhalmotokra hulljon egy levél,
Mely áldott kezetek művéről így szól,
Szívós szeretet szent szaván beszél . . . .

S ti tanulók, utódaink e körben,
Hű szívvel csüngjetek ez iskolán!
A lélek úgy szép, ha magasba röppen:
Földöntúli gyönyör a tudomány!
Aki a lelkét telegyűjti itten,
Nem lesz soha, mit élete megun,
Annak szivébe ott lakik az Isten,
Ott zsong a legszebbik jubileum!

*

Ezután *Faragó Lajos* főgimn. tanár szabad előadásban a következőképpen ismertette az intézet százéves történetét.

Mélyen tisztelt Ünneplő Közönség!

Az emlékezés sebes szárnyain rég letünt időknek majd az izzó küzdelemtől ragyogó, majd a fáradt csüggedéstől borús napjairól szólok Önöknek. Elsárgult papirok fakó betűi új életre kelnek, hogy bizonyságot tegyenek Somogy vármegye és Kaposvár város dicsőségéről és mai ünneplésünk nagyszerűségéről. Midőn a multak nagy emlékein elmerengek, két érzés szállja meg lelkemet. Az egyik ünnepségünk magasztosságából és a pillanat fenköltségéből fakadó szent lelkesedés; a másik képességeimnek csekély volta és szómnak gyengesége, hogy elő tudom-e adni igaz valójában, tiszta fényében és nagy jelentőségében száz éves intézetünknek örömben és ürömben oly gazdag életét. De erőt merítek e díszes társaság jóakaratú, kegyes elnézéséből s abból a soha nem lankadó mélységes szeretetből, amellyel immár másfél évtizede vagyok ennek az intézetnek szerény, igénytelen munkása.

Intézetünknek hosszú, évtizedeken át tartó verítékes küzdelme mintegy visszhangja hazánk tövises multjának. A nemzetek politikai élete azon szoros, kölcsönös hatásnál fogva, mely a nemzeti élet fejlődésének egyes ágai és jelenségei között van, nagy befolyással van a kulturális életre is. A XVIII. század végének forradalmi szelleme kulturális téren is éreztette hatását. A nagy francia forradalom előkészítői és végrehajtói azon törekvé-

sükben, hogy mindent, ami a multra emlékeztet, az emberek lelkéből kiirtsanak, az iskolákat is a forradalom szolgálatába akarták terelni. A szabadság és egyenlőség drága kincsét csak a multtal való teljes szakítás révén vélték biztosítani anélkül, hogy különbséget tettek volna, hogy az emberiség lelkét fogva tartó eszmék között melyek örök értékűek s melyek mulandók; melyeknek van évszázados, sőt évezredes multjuk, s melyek keletkeznek és tünnek el a mindennapi élet forgatagában. A forradalmi jelszavaktól elvakított nép térdig gázolt a vérben és rettenetesen csalódott. Lelketlen kufárok üvöltő serege látott csak hasznot a lármás színjátékból, s a népjogok harcának méhében ott élt már a nagy korzikai katonai despotizmusa, mely lidércként ült rá a kifáradt szenvedelemre. A higgadtabb, gondolkodó elméken mély keserűség vett erőt. A tanultabb fők belátták, hogy a nemzeteket a szélsőségektől s a velük járó borzalmaktól és esélyektől csak a kultura mentheti meg. Lelki fegyelmezettséget, érzés- és gondolkodásbeli előkelőséget csak a tiszta és nemes eszméken alapuló kultura adhat. Ismét az iskolák felé fordul a figyelem, de már nem politikai, mint az előző időkben, hanem elsősorban kulturális célzattal. Egész Európában megteszi körútját ez a szellemi áramlat, hozzánk is eljut. Ezeknek a törekvéseknek köszöni eredetét intézetünk is.

Hosszas nehéz küzdelem előzte meg a kaposvári gimnázium megalapítását. A kaposváriaknak a gimnázium felállítására vonatkozó óhajuk már a XVIII. század kilencvenes éveiben mutatkozik, azonban kellő anyagi eszközök híján nemcsak a gimnáziumot nem lehetett felállítani, hanem még a három osztályú normális vagy nemzeti iskola is megszünt Kaposváron.* Ez a csapás nem csüggesztette el a kaposváriak lelkét, a vármegyével karöltve azon fáradoztak, hogy a zalamégyei kath. gimnáziumok egyikét helyezzék Kaposvárra. Ebben az ügyben herceg *Esterházy Miklós*hoz fordulnak támogatásért, ki válaszában 1794-ben megajánlotta a gimnázium épületéhez a szükséges anyagokat. Ekkor azonban új fordulat állott be. Hogy az építkezés költségeinek előteremtése újabb akadályt ne okozzon, *Czindery Pál Ferenc* vármegyei

* Adataimat *Bécsy Márton* és *Prilisauer Adolf* kaposvári főgimn. tanároknak „A kaposvári m. kir. állami főgimnázium története 1806—1895." (Kaposvár, 1896.) cimű munkájából merítettem. E nagy szorgalommal megírt munka a gimnáziumnak a címben jelzett évekre vonatkozó történetét oly bő részletességgel s lelkiismeretes tárgyilagossággal adja elő, hogy rám nézve minden eredeti kutatás feleslegessé vált.

Esterházy Pál herceg

Ranolder János
veszprémi püspök

Esterházy Miklós herceg

Kopátsy József
veszprémi püspök

Esterházy Miklós herceg
az intézet alapítója

Juranics Antal
győri püspök

Kurbély György
veszprémi püspök

Mérey Sándor
főispán

Az intézet alapítói és jótevői.

aljegyző azt az ajánlatot tette, hogy helyezzék a zalai kath. gimnáziumok egyikét Nagyatádra, akkor ő a gimnázium számára a saját költségén épületet emel, a tanárok lakásáról gondoskodik, azonkivül hat nemes ifjút konviktusban teljes ellátásban részesít. A zalaiak ellenkezésén ez a terv is megtörik.

A kaposvári gimnázium felállításának gondolata többé már nem aludt el. *Gaál László* alispán elnöklésével bizottság alakul, mely *Novák* pécsi kir. főigazgató támogatásával kimondja, hogy a Somogy vármegye területén felállítandó gimnázium számára a legalkalmasabb hely Kaposvár. Az 1796. május 2-án tartott megyegyűlés ebben az értelemben irt fel a helytartótanácshoz.

Azonban a többszöri sürgetés mellett is csak három év mulva, 1799-ben érkezik válasz. Ebben a válaszban a helytartótanács utasítja a vármegyét, hogy a gimnázium ügyében szólítsa fel Somogy vármegye földbirtokosait a szükséges pénz összegyűjtésére és az épület fölemelésére. Ettől az időtől kezdve Somogy közönségének a tanügy iránt való lelkesedése nemes áldozatokban nyilatkozik meg. A város sem marad tétlen. Lelkes adakozásokból újból visszaállítják a normális iskolát, melynek harmadik osztályában már a latin nyelv elemeivel is foglalkoztak. A gimnáziumot is fel akarták állítani. Helyiségül herceg *Esterházy Miklós* odaadta a város közepén levő vendéglőjét, melyet iskolai célra át is alakítottak. A gyűjtött pénz azonban kevés volt, a gimnázium nem nyilhatott meg, de a gimnázium után sóvárgó közönség ebbe nem tudott belenyugodni.

E szomorú napokban egy lánglelkű nemes férfiút küldött a Gondviselés a már-már veszendő ügy felkarolására. E férfiú *Vály János* volt, a hg. Esterházy uradalmak fiskálisa, Somogy és több más vármegye táblabirája. A megyegyűlés 1805-ben megbízta *Válylt*, hogy kezelje a begyűlt pénzeket, szerezzen tanárokat és fizesse őket; *Varga István* vármegyei főorvost pedig megbízta a gimnázium igazgatásával. Így nyilott meg 1806. november havában a három grammatikai osztályból álló „paedagogium." *Vály* lankadást nem ismerő buzgalmából és gyűjtéseiből 1810-ben megnyilott a negyedik grammatikai osztály is.

Így valósult meg Kaposvárott a négy grammatikai osztályból álló, magánjellegű paedagogium. Ezt most már hat osztályra szerették volna kiegészíteni. Hogy a dolog könnyebben menjen, a piáristarenddel kezdtek tárgyalásokat az intézet átvétele ügyében. A vármegye a tárgyalások vezetésével *Tallián* főbirót bízta meg,

Vály ezalatt hangyaszorgalommal a pénzt gyűjtötte. A tárgyalás a kegyestanítórend nagyobb követelései miatt nem jutott eredményre.

Azután a bencésekre gondoltak, mert az illetékes tényezők kezdettől fogva kath. jellegű intézet felállításán fáradoztak. A bencésekkel való terv sem sikerült. Így nem maradt más hátra, mint hogy a gimnázium fenntartásának terhét a vármegye mint patronus vállalja magára.

Midőn a napoleoni harcokban kimerült államkincstár 1811-ben kimondta a devalvációt, a befolyt alapítványok értékét is nagy veszély fenyegette, de *Válynak* csüggedni nem tudó lelke ezeken a bajokon is átsegítette a gimnáziumot; sőt új gyűjtés révén, melyben hg. *Esterházy Miklós* és *Kurbély György* veszprémi püspök tiz-tizezer frtnyi adománya volt a legnagyobb összeg, az intézet életében egy szebb jövőnek vetette meg az alapját. A herceg azonkivül a már adományozott épület kibővítéséhez ingyen adta az összes anyagot. A herceg nemes bőkezűségét a régi gimnázium bejárata felett levő felirat örökítette meg, mely így hangzik:

„Principis Estoradis, Maecenatum,
Oppidi in aram
Cessi Musarum, munere, dote, opera.
1812.

(Esterházy herceg bőkezűségéből, a jótevők adományából a város közreműködésével a múzsák oltárává lettem.)

Végre 1812. október 17-én *Paintner Mihály* főigazgató buzgó támogatása folytán megérkezett a rég várt „privilegium", vagyis a nyilvánossági jog a négy osztályú gimnázium részére.

A ht.-nak a fődirektorhoz intézett leirata, mely a kaposvári gimnázium nyilvánossági jogát kimondja, ekként hangzik:

„24153. Admodum Reverende, Reverendissime Domine Nobis observandissime! Praettae DVestrae comittitur, ut: Sua Mattas SSma Paedagogii, et successive Gymnasii Kaposvárini erectionem eo sub conditione clementer indulgeat, ut illud nullo in casu fundo publico — expensas causet, et sicut alia Instituta Litteraria instruatur, tractetur et Inspectioni et Directioni publicae subjiciatur; Hinc ut objectum hoc inter Pttam DVestram et Cottum Sümeghiensem adaequate pertractari, perficique valeat, Pttae DVestrae injungitur ut cum Cottu Sümegh, de hac Resolutione Rea etiam edocto Cointelligentiam foveat, et de qualiter et cum quot Classi-

bus introducto hoc Litterario Instituto isthuc suo tempore referat. Datum ex Cons. Reo Ettli Hgco Budae die vigesimo nono Septembris Anno millesimo octingentesimo duodecimo Celebrato. Benevolus Ad officia parati Baro Joannes Mednyánszky m. p. Joannes Latinovics m. p. Josephus Bisztriczey m. p."

Csapody Gábor alispán 1812. november 5-én tartott megyegyülésen felolvasta a rendek előtt a nyert privilegiumot, mely nagy örömet és lelkesedést keltett.

Vály a gimnázium ügyeinek vezetésében teljes hatalmat nyer; fárasztó munkájában nagy segítséget kap *Szabó Ferencben*, ki az intézetnek tanára, majd *Varga* főorvosnak az igazgatói állásról való lemondása után, 1816. május 8-tól az intézetnek igazgatója lesz. E két férfiú ettől fogva a legteljesebb, a legideálisabb egyetértésben dolgozik az intézet felvirágoztatásán, aminek az lett az eredménye, hogy 1817-ben megjött az engedély az V. és VI. osztály, vagyis a humaniórák megnyitására is.

Az öröm nem sokáig tartott, mert 1818-ban mély gyász borult az intézetre, ugyanis *Vály János* meghalt. Áldozatra kész lelkének utolsó gondolatai is visszatértek az életével annyira összeforrt intézethez. „Mint a szerető atya gyermekét, úgy foglalta a gimnáziumot utolsó intézkedéseibe." Végrendeletében húszezer frtnyi vagyont hagyott az iskolára. Könyvtárát is az intézetnek hagyta, ez lett az alapja a gimnázium tanári könyvtárának. Hamvai a helybeli katholikus templom alatt nyugosznak. „Emléke élni fog az intézettel. Munkássága és anyagi áldozatai tekintetében az első hely illeti meg az intézet alapítói között."

A magára maradt *Szabó Ferencnek* óriási nehézségekkel kellett megküzdenie. Az intézet anyagi bajai — mert a *Vály*-féle hagyatékot nem kapták meg mindjárt — és a tanárhiány sok szomorú és küzdelmes napot okoztak neki. De miként mestere és barátja *Vály*, úgy ő sem ismerte a csüggedést. Sürgetésére a vármegye új gyűjtést indít meg, mert a helytartótanács elegendő pénz híján már-már a humaniórákat (V. és VI. osztályt) is be akarta záratni, s 1819-ben minden eddigi buzgalmat felülmuló gyűjtés indult meg úgy, hogy az összes alapok az év végével a *Vály*-féle hagyatékkal együtt közel százezer frtra rúgtak. Csak ekkor esett át intézetünk voltaképen a kezdet nehézségein. Az anyagi gondok egyidőre elültek s helyüket az intézet mindennapi életének kisebb-nagyobb bajai váltották fel, amelyek jórészt *Szabó Ferenc* vállaira nehezedtek. Ez a viszontagságok iskolájában

nevelkedett férfiú, kinek életében annyi nyílt és titkos ellenséggel kellett megküzdenie, soha sem veszítette el munkakedvét. Bajai közepett — mint ő maga mondja *Fejér György* főigazgatóhoz irt egyik levelében — természettől vig kedélye és Istenbe helyezett bizodalma tartották fenn. 1827-ben halt meg. Hamvai jeltelen sirban pihennek a régi keleti temetőben. Egyéniségét és érdemeit legkiválóbb tanítványa *Somssich Pál* így jellemezte: „A fontos feladatoknak teljes öntudatában egész odaadással munkálkodó jeles tanárok között meg kell említenem a jeles igazgatót, a szelidséggel párosult szigorú, tudományos, a classica-litteraturában kitünően jártas *Szabó Ferencet*, az én egykori felejthetetlen mentoromat! a nevelésnek ezen nagy mesterét, ki feddett harag nélkül, dicsért hizelgés nélkül, büntetett atyailag indulat nélkül, jutalmazott érdem szerint, igazságosan és tanított beható modorral, olyan a gyermekhez illeszkedő szavakkal, hogy akiben csak egy szikra tehetség, egy mákszemnyi becsületérzés és csak egy parányi tudásvágy volt, ő azt felélesztette, gerjesztve fokozta s egész a szenvedélyes lelkesedésig felvillanyozta. E férfiú tanító és nevelő volt a szó teljes értelmében; célja, törekvése, büszkesége, öröme: intézetének virágzása, tanítványainak haladása, művelődése volt." Gyönyörű szavak ezek, méltók egy nagy ember megemlékezéséhez.

Szabó Ferenc utóda az igazgatói állásban a nagytudományú *Horváth Elek* lett, kit kiváló irodalmi munkássága miatt a Magyar Tudós Társaság is levelező tagjává választott; 1835-ben történt halála után 1835-től 1850-ig *Fatér Mihály* lett az intézet igazgatója, ki mint tanár és igazgató összesen 42 évet töltött el az intézetnél buzgó, lelkiismeretes munkában.

Az intézet külső életében ezután nagyobb változások nem voltak a szabadság harcig. Azonban 1848-ban, mikor mint az áradás hullámverései, úgy csaptak össze a honfiúi lelkesedés árjai egyetlen szent érzelemben, hogy ennek a nemzetnek, édes magyar nemzetünknek, mely egy ezredévet szenvedett át, áldozván századról századra az emberiség legszentebb kincseiért: hitért, szabadságért, műveltségért, — élnie kell, elpusztulnia nem lehet, valamig fiai keblében az emberi és nemzeti kötelességek teljesítése iránt hűséges szív dobog. Intézetünk ifjai is megértve a kor hivó szózatát, a felsőbb osztályok erősebb testalkatú ifjai elhagyták az iskolát és kardot rántottak a szent szabadság oltalmára.

Az 1848/49-ki szabadságharc szomorú vége intézetünk életében is mélyreható változásokat idézett elő. Tiszta valóság volt

ugyanis, hogy akkoron hazánknak régi büszkesége megaláztatott; szelleme, mely hajthatatlan volt, megtörött; régi dicsősége és nagysága romjain népe csak titokban sóhajtgatott. A nép fiai a dúló csatákban véreztek el, a nemzet nagyjai részint vértanui halált haltak, részint rabláncon sinylődtek, részint pedig a messze idegenben ették a hontalanság keserű kenyerét. A bécsi kormánynak a magyar nemzetet átalakító tervei között természetesen a közoktatásnak is jelentékeny szerep volt szánva. A magyar hazafias szellem meggyöngítését első sorban az iskoláktól várta. Az iskolákat a politika szolgálatába akarta terelni.

A magyar pénzjegyek (Kossuth-bankók) értéküket vesztvén, a gimnáziumi alapok is nagy veszteséget szenvedtek, úgy hogy intézetünk kénytelen volt négy osztályos kis gimnáziummá átalakulni. „Kaposvári altanoda" lett az új címe.

Az alapítók, illetőleg utódaik az intézet ügyeinek vezetését 1850-ben egy állandó választmányra, az úgynevezett gimnáziumi választmányra bizták, melynek első tagjai lettek: *herceg Esterházy Pál, Veszprémi káptalan, Festetits Dénes, Somssich Miklós, Tallián János, Csapody Pál, Czindery László, Kacskovics Mihály, Jankovich László, Inkey József, Bodonyi Rókus, Kund Vince, Hochreiter Ambrus, Tevely Elek* (a tömeg ügyésze), a *tanári kar, Kaposvár városa, Paiss Boldizsár, gróf Zichy János, Tallián Lázár.* Tömeggondnok: *Bogyay Péter*, pénztáros: *Bátsmegyey János.*

Bár a választmány e nehéz időkben is szivén hordozta az intézet sorsát, még sem tudta elhárítani azt a nagy csapást, amely az intézetet még 1850-ben érte, hogy t. i. megvonták tőle a nyilvánossági jogot. De a tanári kar — élén *Korponay Ferenc* igazgatóval — és a választmány kitartó küzdelme 1851-ben visszaszerzi ugyan a nyilvánossági jogot, azonban ismét megújulnak az egykori anyagi bajok, melyet tetézett az önkényuralomnak az a törekvése, hogy a gimn. alapokat állami kezelésbe vegye. De a bátor és lelkes hazafi *Bogyay Péter* gondnok állhatatosan megtagadta a gimnázium vagyonáról szóló felvilágosításokat, sőt 1855. márc. 8-án tartott ülésén a választmány is erélyesen tiltakozott ezen fosztogató törekvések ellen, hangoztatva az alapítványok *magán* jellegét. A bajokhoz járult még, hogy az intézeti épület is roskadozó állapotban volt.

E sanyarú viszonyok között, e válságos napokban, miként egykor Vály János, úgy most is támadt az intézet megmentésére

egy gondviselésszerű férfiú. E férfiú „Somogy vármegyének nagy fia, a ragyogó ékesszólás és az erélyes cselekvés mestere“ *Somssich Pál* volt. Midőn 1858-ban a cs. kir. megyei hatóság átvette a gimnázium vagyonát, a választmány *Somssich Pállal* élén kimondta, hogy „soha bele nem egyeznek abba, hogy az őseik és saját maguk áldozatkészségéből keletkezett intézet gondviselésük alól elvonassék, vagy más bárki által kezeltessék, vagy az alapítók szándéka ellenére átváltoztassék.“

Hosszas, kitartó küzdelem után 1861-ben vissza is kapják az alapokat, melyek *Somssich Pál* lendületes felhívására: „Egy szent ügy érdekében szólalunk fel!“ utánjárására, rendületlen kitartására és gyűjtése útján, melyben különösen vármegyénk főurai és kath. papjai hoztak nagyobb áldozatokat, tetemesen megnagyobbodtak. Új épületet emelnek, mely 1864. okt. 3-án nyílik meg *Németh Ignác*, a jeles tanár és derék igazgató igazgatósága idejében. A felavató ünnepély okt. 5-én volt, melyen *Somssich Pál* mondott óriási hatást tevő ünnepi beszédet.

Büszkén állt tehát az új iskola, s homlokzatán fennen hirdette:

„Cura parentum fundata MDCCCXII.

Filiorum pietate ampliata MDCCCLXIV.“

1867-ben az önkényuralom megdőltével és az alkotmányos élet visszaállításával intézetünkre is szebb napok virradtak; ugyanis 1867-ben *Eötvös József báró* vallás- és közoktatásügyi miniszter leiratában kijelentette, hogy a kaposvári kath. algimnáziumot hat osztályúvá óhajtja kiegészíteni, sőt állami segélyt is utalt ki. Azonban a régi küzdelmes idők nyomasztó emlékei és az anyagi bajok megújulása miatt való aggodalom a választmányban azt a meggyőződést érlelte meg, hogy a politikai tekintetben tisztultabb viszonyokat és a kedvező helyzetet felhasználva, az intézet államosítását kérje.

Somssich Pál közbenjárására és buzgólkodására *Eötvös József* báró miniszter kijelenti leiratában, hogy „hajlandó a kaposvári gimnázium egész szervezését és fenntartását az alapok jövedelmeinek (6600 frtnak) átvétele mellett az országos alapok költségére átvállalni, ha a pártfogóság az iskolaépületet kibővíti és ha a kormány a fenntartáshoz okvetlenül szükséges rendes tandíjat is ép úgy szedheti, mint a többi tanintézetben.“ A gimn. választmány Somogy vármegye bizottmányi nagygyűlésének megbizásából elkészítette a kormánnyal kötendő szerződést, melyben több intézke-

déssel biztosították az intézet régi jellegének az államosítás után való fennmaradását is.*

Így lépett a kaposvári kath. gimnázium az 1869/70. tanévben az állami intézetek sorába.

Az intézet államosítása és épületének kibővítése után a gimn. választmány működése egyidőre csak az alapítványi tőkék kezelésére és az épület gondozására szorítkozott.

Az államosítás első éveiben *Fail Attila* dr. volt az intézet igazgatója, kit 1876-ban *Cselkó József* követett.

Somssich Pál hajlott korára hivatkozva 1879-ben lemondott a választmányban viselt elnöki tisztéről. Ezt az elhatározását az a körülmény is előmozdította, hogy ügyei miatt állandóan a fővárosban kellett tartózkodnia. Hasztalan kérték, marasztalták, akarata megmásíthatlan volt. Távozásával azonban nem szűnt meg az intézet iránt való atyai jóindulata és pártfogása. Utóda *Kacskovics Sándor* lett, ki 19 évig volt az alapítványok nagyérdemű gondozója, a gondnoki tisztet pedig a vármegye közéletének egyik előkelő tagja, *Somssich Andor* foglalja el.

Kacskovics Sándor betegsége miatt 1884-ben leköszönt elnöki állásáról. „Benne az igazgató választmány az intézet iránt melegen érdeklődő s nemes buzgalmú férfiút veszített el." Az elnöki széket *Tallián Pállal* töltik be, az alapítványok ügyésze pedig *Makfalvay Géza* lesz, ki immár három évtizeden át nemes lelkű támogatója és pártfogója intézetünknek.

Hazánk kulturális fejlődése és a haladó idők szelleme ismét új követelésekkel léptek fel. Már a mult század 80-as éveinek elején mind hangosabban nyilatkozik meg az óhaj, hogy az intézet nyolc osztályú főgimnáziummá fejlesztessék. A kérésnek 1884-ben lett foganatja, midőn *Somssich Pál* közbenjárása és szószólása folytán *Trefort Ágoston* vallás- és közoktatásügyi miniszter elhatározta, hogy iskolánkat főgimnáziummá egészíti ki. Az 1884. febr. 19-én kelt és a győri tanker. főigazgatóhoz intézett min. leirat a VII. osztálynak az 1884/5. isk. évre való megnyitását valóban el is rendeli.

Mélységes hála és elismerés érzülete kél a szivekben *Somssich Pál* iránt. A gimn. választmány lelkes adományokból megfestette *Vastagh Györggyel* egykori elnökének életnagyságú képét és felajánlotta a vármegye közönségének. A kép leleplezésének ünnepe

* A szerződés szövegét l. a 32. lapon említett mű 77—79. oldalán.

1884. nov. 3-án folyt le a vármegyeház gyűléstermében díszes közönség s a főgimn. ifjúság részvételével. *Maár Gyula* akkori főjegyző „lendületes és a gimnázium multját felölelő nagy beszéd kiséretében" átadta a képet megőrzés végett a tanári karnak. Ez a kép intézetünk tanári szobájának ma is legszebb ékessége.

Abba az örömbe, melyet az intézetnek főgimnáziummá való fejlesztése okozott, néhány évre nagy keserűség vegyült, ugyanis 1887. márc. 3-án *Somssich Pál* meghalt, fenséges, napvilágos szelleme Teremtőjéhez költözött. Alkotása a hazafiság, a művelődés és a humanizmus oltárán elévülhetetlen. Míg ez az intézet állni fog, érdemeit és nevét mindig hirdeti, magasztalja és dicsőségben tartja.

Az intézet fennállása, megmentése és fejlesztése körül szerzett hervadhatatlan érdemeit az intézeti épület bejáratának falába illesztett márványból faragott díszes emléktábla örökítette meg, melynek felirása igy hangzik:

„Saárdi Somssich Pálnak, a gimnázium megalapitójának, ezen épület létesitőjének, a gimnáziumi választmány felejthetetlen díszelnökének örök emlékül. MDCCCLXXXVIII."

A főgimnáziummá fejlesztett intézetnek nagyobb épületre is volt szüksége, már *Lenner Emil* igazgatósága idejében (1884—1889.) történtek ebben az ügyben lépések, de a komoly megvalósulás stádiumába a dolog csak *Danilovics János* igazgatósága idejében jutott. A régi épület kibővítésének eszméjét elejtette a vármegye és új épület építését (az u. n. Meggyesen) határozta el 150.000 frt költséggel. Ugyancsak határozattá vált ezzel kapcsolatban az is, hogy az új épülettel együtt mintegy a multak hagyományainak megőrzésére a kath. ifjak részére egy ifjúsági templom is emeltessék.

Így épült fel a mostani díszes, palotaszerű épület, melybe az 1898/99. tanév elején költözött be a gimnázium.

Itt kell megemlékeznem *Danilovics János* érdemeiről, ki 18 évig volt az intézetnek páratlan szorgalmú igazgatója. Minden ténykedésén rajta volt klasszikus műveltségének, disztingvált egyéniségének és finomult izlésének bélyege.

Utóda 1907-ben *Dsida Ottó* lett. Dsidát nagy tudása, képzettségének sokoldalúsága, széles látóköre, lelkének jósága és fegyelmezettsége egyaránt a hivatott jeles tanférfiak sorába emeli.

Dsida Ottónak 1911-ben főigazgatóvá történt kinevezése után *Pongrácz Károly dr.* a mi mostani jeles képzettségű igazgatónk

jutott az intézet élére, kinek fáradhatatlan buzgalmánál, kötelességtudásánál és nemes ambiciójánál csak jósága és szerénysége nagyobb.

Így jutottam el a gimnázium történetének fonalán napjainkhoz. Most, midőn intézetünk fennállásának centennariumát üljük, különös hálával kell gondolnunk Somogy vármegye és Kaposvár város előkelő családaira és népére, kiknek áldozatkészségéből, hazaszeretetéből és a művelődés iránt való lelkesedéséből keletkezett és áll fenn ez az intézet.

Ime főbb vonásaiban a kaposvári áll. főgimnázium eseményekben és küzdelmekben gazdag száz éves története.

Az intézet életének sok más jelenségéről is kellett volna szólanom, hisz az intézet belső életéről, tudományos munkálkodásáról úgyszólván semmit sem mondtam, de egy rövid történeti előadásnak csak a fejlődés főbb szempontjait lehet és kell szem előtt tartania.

Meg kellett volna bővebben emlékeznem az intézet jótevőiről, első sorban legnagyobb jótevőiről: a herceg *Esterházy*-család tagjairól, akik bőkezű jótékonyságának méltó betetőzése volt a mostani hercegi Nagyúrnak jubileumunk alkalmából a Szt. Imre templom befejezésére adott tizezer koronás adománya.

Meg kellett volna említenem a veszprémi püspököt és a káptalant, továbbá a *Somssich*-család mindkét ágának több tagját, kik különböző időkben nagy összegű adományokkal gyámolították intézetünket. Szólnom kellett volna még az áldott emlékű *Gundy Györgyről*, kinek emberszeretetéből ifjaink évenkint 3600 koronát tevő ösztöndíjban részesülnek.

Intézetünk történetébe bele kellett volna még bővebben illesztenem a gimnáziumi választmánynak úgy a multban, mint a jelenben az intézet iránt soha nem szűnő atyai érdeklődését és támogatását.

Továbbá meg kellett volna emlékeznem száz éves intézetünknek sok jeles tanáráról, köztük a legjelesebbről, a két éve elhunyt kiváló költő s tudós *Jánosi Gusztávról*, ugyancsak intézetünk mostani munkásai között méltatnom kellene iskolánk nesztorának, *Baló Gyulának* gazdag érdemeit és lelkiismeretes munkálkodását, továbbá intézetünk ezen évi jubilánsainak, *Bécsy Mártonnak* sokoldalú áldásos tevékenységét s maradandó alkotásait, és *Prilisauer Adolfnak* példás, rendszerető, nagyértékű, önzetlen munkásságát.

Bécsy Márton és *Prilisauer Adolf* irták meg, mint már említettem, intézetünk történetét is 1806—1895-ig egy jeles munkában.

Igaz örömmel említem meg a száz éves terebélyes fa kimagasló ágait, intézetünknek kiváló tanítványait, köztük első sorban iskolánk örökös diszét, a történelmi nevű államférfiut és szónokot *Somssich Pált*, kinek nagy lelke évtizedeken át megmentője és éber őre volt intézetünknek. Gimnáziumunk tanítványai közül sokan jeleskedtek és nagy érdemeket szereztek különféle életpályákon. Az egyházi férfiak közt kiválóbbak: *Tallián Lázár* c. püspök, *Vajda Ödön* zirci apát, *Vogronics Antal* prelatus-kanonok, *Vajda Gyula* egyetemi tanár, *Döbrössy Alajos* kanonok stb. A polgári pályáknak is sok kiválóságot adott intézetünk. Ki ne ismerné egy *Visy Imre* vagy *Beksics Gusztáv* nevét? Továbbá *Visy László*, *Krisztinkovich Béla*, *Krisztinkovich Ede*, *Sebestyén Károly* nevét? Hazánk jeles művészei közül is nem egy fényes tehetség töltötte diák-éveit a kaposvári gimnáziumban. Mindig büszkén emlegethetjük *Rippl-Rónai József*, *Vaszary János*, *Kunffy Lajos*, *Kopits János* stb. nevét.

Még sok derék és érdemes férfiút kellene megemlítenem úgy a tanárok mint a tanítványok sorából, de ez emlékkönyv más fejezetében rójjuk le az iránt érzett nagy tiszteletünket és megemlékezésünket.

Most, mikor egy küzdelmekkel teljes század betelt és egy új század küszöbén állunk, *Somssich Pál* gyönyörű szavaival, melyeket a régi épület felavatásánál mondott, fejezem be előadásomat: „Legyen ez intézet Isten előtt kedves és tetszetős, felséges urunk királyunk és forrón szeretett hazánkra nézve hasznos, Somogyot és e szépen fejlődni indult várost felvirágoztató, — az ifjúságra és benne a jövő korra nézve üdvös és áldásos. Úgy legyen!“

*

Az intézet történetének emez ismertetése után *Prilisauer Adolf* tanár felolvasta ama leveleket és sürgönyöket, melyekben jubiláló iskolánkat üdvözölték. Üdvözletet küldtek: Balogh Jenő dr., Náray-Szabó Sándor dr. államtitkárok, Mailáth Gusztáv Károly erdélyi, Prohászka Ottokár székesfehérvári püspökök, Nagy Ferenc dr. v. b. t. t., országgy. képviselő, Albrecht János, Spitkó Lajos tanker. főigazgatók, a cs. és kir. 44. gyalogezred

tisztikara nevében Sommer Emil alezredes, Danilovics János ny. főgimn. igazgató, Bernáth János, Bournáz Ernő, Danka István, Perényi Ferenc, Szevera János az intézet volt tanárai, továbbá a testvérintézetek közül a budapesti tanárképző int. gyakorló főgimnáziuma, a bpesti ref. főgimn., a bonyhádi ev. főgimn., a csurgói ref. fög. és áll. tanítóképző, a debreceni főreál, az esztergomi főgimn., a gyergyószentmiklósi fög., a gyönki gimn., a keszthelyi fög., a kúnszentmiklósi fög., a pécsi fög. és főreál, a pozsonyi főreál, a soproni főreál, a sümegi reálisk., a szegedi városi és állami fög., a székesfehérvári fög. és főreál, az újpesti fög., az újvidéki kir. kath. fög., a váci fög. Irásban üdvözölték még intézetünket: a kaposvári felső keresk. iskola, a siketnéma-int., a polg. fiúiskola és az izr. népiskola, a kaposvári ref. egyház, Mozog István fiumei áll. fög. ig., a Franklin-Társulat, az Athenaeum irod. r. t., Gulyás Ferenc dr. tanfelügyelő (Szentes). Az intézet volt tanítványai közül: Mérei Kálmán bencés tanár, c. igazgató, Ballegh András pléb., Vajda János máv. főellenőr, Grünwald Béla gépészmérnök (Berlin), Pintér Lajos fög. tanár, Rezsek N. (Sopron), Jantsits Tibor, Szegő Albert tanárjelöltek.

Ugyanekkor a jubileumi nagybizottság nevében sürgöny útján üdvözöltük Zichy János gróf vall.- és közoktatásügyi minisztert, Esterházy Miklós herceg, Hornig Károly báró veszprémi püspök és id. Somssich Andor védőket, Balogh Jenő dr., Náray-Szabó Sándor dr. államtitkárokat és Danilovics János volt főgimn. igazgatót.

Végül *Kacskovics Lajos* alispán záróbeszédet mondott, melyben a gimnáziumi választmány és Somogy vármegye közönségének üdvözletét tolmácsolta. Beszédében rövid visszapillantást vet a gimnáziumi választmány működésére. 1850-ben, midőn az intézetet végső pusztulással fenyegette az önkényuralom kérlelhetetlen

szigorúsága, alakult meg az iskola anyagi ügyeinek vezetésére az az állandó testület, mely gimnáziumi választmány néven autonom hatáskörrel intézte a kaposvári gimnázium dolgait. Ennek élén fejtette ki Somssich Pál ama nagyszabású tevékenységet, melynek ez időben az iskola fennmaradását, alaptőkéjének megmentését és az új épület emelését köszönhetjük.

1889-ben Somogy vármegye új szervezeti szabályrendelete megszünteti a gimn. választmány autonom jogát és az alapítványi tőkéknek a megyei pénztárba való átszolgáltatását és hivatalos úton való kezelését rendeli el. Ez időtől kezdve a vármegye tisztikarából és törvényhatóságának tagjaiból alakul a gimnáziumi igazgató-választmány, amely hivatalos szinezetű működésében ép oly érdeklődéssel és áldozatkészséggel gondoskodik az intézetről, mint a régi testület. Örömének ad kifejezést a szónok, hogy mint e választmány elnöke, áthatva az ifjúság nevelése ügyének rendkívüli fontosságától, a korszerű haladás követelte szükségletek lehető kielégítésével hozzájárulhat ahhoz, hogy ez az iskola megfeleljen nagyratörő feladatának.

Befejezésül köszönetet mond a főgimnázium igazgatójának, tanári karának s mindazoknak, akik e fényes és kulturális jelentőségű ünnepség sikerét előmozdították, és szíves részvételükkel, megjelenésükkel ily díszessé tették.

Ezután még az ifjúság énekkara és zenekara együttes előadásában elhangzottak a Himnusz magasztos szólamai. Ezzel a díszülés véget ért.

Az ünnepségek sorát a délután egy és fél órakor a Turul szállóban rendezett **lakoma** zárta be. Az izlésesen berendezett teremben a virágokkal diszített asztalok körül mintegy 160 vendég helyezkedett el. Itt találkoztak nagyrészt és ismerkedtek újra az idősebb és fiatalabb tanít-

ványok egymással és volt tanáraikkal, kiket a hálás diákszív ragaszkodásával vettek körül. Nem egy kedves jelenet játszódott le az „öreg fiuk“ között. Az emlékezet megrohanta a lelkeket és hol víg, hol édes-bús hangulatban beszélték el egykori iskolai élményeiket. A lakomán számos fölköszöntő hangzott el. Az elsőt *Makfalvay Géza* főispán mondotta a királyra. Utána *Pongrácz Károly* dr. igazgató emelkedett szólásra s a vallás- és közoktatásügyi minisztert és jelenlevő képviselőjét, Boncz Ödön dr. min. tanácsost éltette. *Boncz Ödön* dr. nyomban válaszolt és a főispánt köszöntötte fel. *Zimmert József* dr. prépost-plebános a veszprémi megyés püspököt s képviselőjét, Rédey Gyula dr. prelatust ünnepelte. *Rédey Gyula* dr. azokat éltette, akik a Sz. Imre templom felépítése körül szereztek érdemeket, *Dsida Ottó* főigazgató a jubileumi ünnepség védőire ürítette poharát, *Bécsy Márton* c. kanonok Kárpáti Kelemen tankerületi főigazgatót éltette. *Kárpáti Kelemen* válaszában Bécsy Márton és Prilisauer Adolf tanárokat köszöntötte fel, akik közül az első tanárkodásának 25-ik s papságának 30-ik évét töltötte be, utóbbi pedig 30 évi tanári munkásságra tekinthet vissza, melyből 27 év a kaposvári főgimnáziumra esik. *Varvasovszky János* tanár a vármegye közönségét és a megyei közigazgatás vezetőit éltette. *Kacskovics Lajos* alispán megköszönve az üdvözlést, a Somssich-családot ünnepelte. *Baló Gyula* tanár a volt tanítványokra emelte poharát, *Scholz Gyula* műszaki főtanácsos, az intézetnek félszázaddal ezelőtt volt kisdiákja, a tanári kart, *Hudra László* tanár Kaposvár város közönségét, tisztikarát és ennek élén Kovács-Sebestény Gyula dr. polgármestert köszöntötte fel beszédében. *Néveri János* dr. tanár az ünnepségnek vidéki vendégeit éltette. *Endrei Ákos* budapesti tanár Szigethi-Gy. Sándor kórházi ig.-főorvost, a polgármestert, Dsida

Ottó főigazgatót stb. ünnepelte. *Somssich Béla* gróf hosszabb beszédben az ifjúság nevelésének fontosságáról szólott, s e tekintetben mint vezető férfiút, Dsida Ottó főigazgatót éltette. A díszes társaság még sokáig együtt maradt s felejthetetlen emlékkel távozott a harmonikusan lefolyt szép ünnepségről.

*

Ismertetésem végén meg kell még emlékeznem a tervezett jubileumi ösztöndíj-alapítványról és az intézet épületében ez év folyamán elhelyezett emléktáblákról.

A jubileumi nagybizottság az 1913. március 9-én tartott gyűlésen tudomásul vevén alulirottnak, mint a végrehajtó-bizottság pénztárosának, a bevételekről, valamint a felmerült kiadásokról szóló s Baló Gyula és Kengyel Miklós számvizsgálók által előterjesztett számadását, abban állapodott meg, hogy a befolyt adományokból az adakozók szándékának megfelelően 3000 K-t fordít az ösztöndíj-alapítványra. Ugyanakkor helybenhagyta a Pongrácz Károly dr. végrehajtóbizottsági elnök részéről bemutatott alapító oklevél szövegét, melyet egy későbbi pont alatt közlünk. Ugyancsak e gyűlésen állapította meg a nagybizottság a két emléktábla szövegét, melyet a gimnáziumi megyei választmány és a megye törvényhatósága is jóváhagyott. Ez emléktáblák felirását szintén egy utóbbi fejezet alatt ismertetjük.

Ezzel számot adtunk ünnepségünk nevezetesebb mozzanatairól. Jól eső érzéssel tekintünk vissza lefolyására, mert úgy hisszük, hogy e sorok elején jelzett célunkat törekvéseink komolyságához méltó alakban és ez intézet hagyományaihoz híven sikerült megvalósítani. E hagyományok teszik iskolánk legfőbb erősségét s ha jubileumunkkal hozzájárulhattunk gazdagításukhoz, igyekezetünk, fáradozásunk legszebb jutalmát nyerte.

PRILISAUER ADOLF.

II.

Ifjúsági Szent Imre templom.

Ifjúsági templomunk története visszanyúlik a gimnázium új épületének tervezéséig. Somogy vármegye törvényhatósága 1895. május 6-án tartott közgyűléséből kifolyólag felkéri a vallás- és közokt. minisztert, hogy az egykor kath. jellegű s részben papi adományokból alapított gimnázium új épületével kapcsolatosan az utcaszínre tervezett szolgalakás helyére a róm. kath. tanulók befogadására elég tágas kápolna épüljön. Ezt a kérést a közokt. kormány nem teljesíthette. Erre a vármegye közgyűlése *Ujváry Ferenc* apátplébános beadványára 1896. okt. 12-én az új gimnáziummal szomszédos bármely telken emelendő kápolna céljaira a gimn. alapok tőkéjéből 12.000 frtot a veszprémi püspök rendelkezésére bocsát. A vallás- és közokt. miniszter a vármegye ajánlatára azt válaszolja, hogy a gimnázium fenntartása költségeire szükséges összegen felül megmaradó pénz a kápolna építésére fordítható. A gimnázium épülete azonban az előirányzott összegnél jóval többe került s így a vármegye a felajánlott 12.000 frtot oda nem adhatván, az 1898. okt. 10-én tartott közgyűlésén kimondja, hogy a fenntartási költségekre visszatartott 20.000 frton felüli, de még meg nem állapítható összeget a kápolna építésére fordítja. Ezt a határozatot a miniszterium jóváhagyta. A gimn. választmány pedig az elszámolás után mutatkozó 3500 koronát 1903-ban az építő bizottság rendelkezésére bocsátotta.

Városunk képviselőtestülete 1898. december 7-én tartott közgyűlésén *Ujváry Ferenc* apátplébános fáradozására új intézetünk szomszédságában 405·1 □-öl nagy-

ságú telket ajándékoz a kaposvári róm. kath. egyháznak és a tulajdonjog bekebelezését megengedi „Szent Imre kápolna" elnevezéssel. Az ajándékozási szerződést a vármegyei közgyűlés s a veszprémi püspök helybenhagyta és a tulajdonjogi bekebelezés a Szent Imre kápolna javára megtörtént.

Volt tehát már telkünk, azonban az új gimnázium építésénél az említett 20.000 frton felül alig maradt meg valami s ezért az építés ügye pár évig szünetelt.

Bécsy Márton hittanárunk buzgólkodására 1902. január 6-án *Danilovics János* gimn. igazgató s a tanári kar kath. tagjai az építő bizottság megalakulását kimondják s elnökül *Danilovics János* igazgatót, ügyvivő alelnökül *Bécsy Márton* hittanárt, jegyzőül *Bohdaneczky Lajos* tanárt választják meg. Az építő bizottság megalakulván, felhatalmazást kér a megyés-püspöktől, hogy a város adományozta telket s az eddig befolyt pénzösszeget a Szent Imre templom céljaira felhasználhassa és az építő-alapot gyarapíthassa. Báró *Hornig Károly* veszprémi püspök az építő bizottság megkeresésére a következő átiratban válaszol:

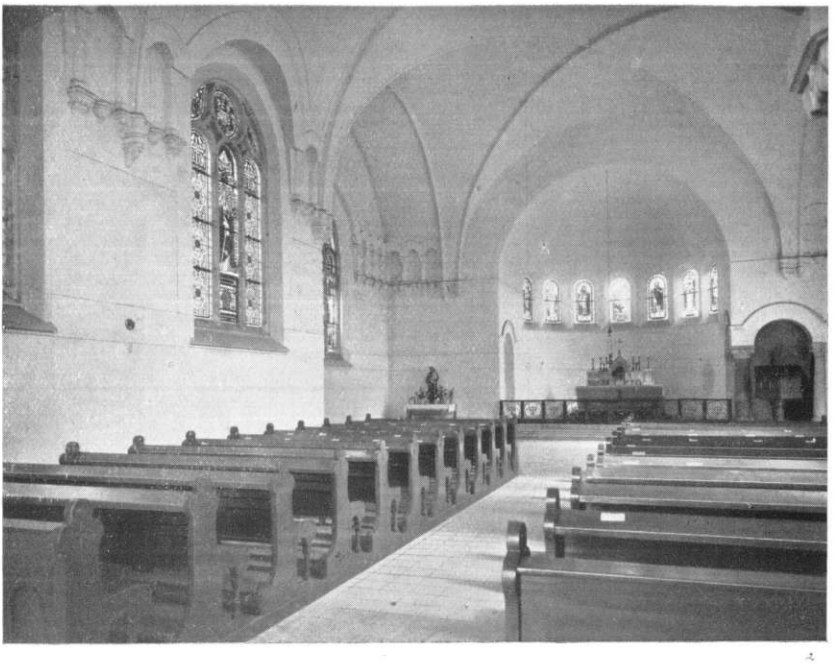
Tekintetes Igazgató Úr!

A kaposvári áll. főgimnáziumba járó róm. kath. ifjak vallási gyakorlatainak végzésére tervbe vett Szt. Imre templom felépítése céljából alakult bizottság f. évi január hó 6-án kelt felterjesztése kapcsán a nevezett bizottság megalakulását örvendetes tudomásul vevén, felhatalmazom, hogy a tervbe vett ifjúsági templom létesítésére szükséges lépéseket megtehesse; nevezetesen, hogy a templom építésére felajánlott telket a várostól az ifjúsági Szt. Imre templom javára átvehesse s ennek nevére való telekkönyvezését keresztül vihesse és hogy a templom építésére begyűlt s az egyházmegyei alapítványi főpénztárban elhelyezett 3700 K összeget felhasználhassa és az építkezési alap szaporítására a további gyűjtést megindíthassa.

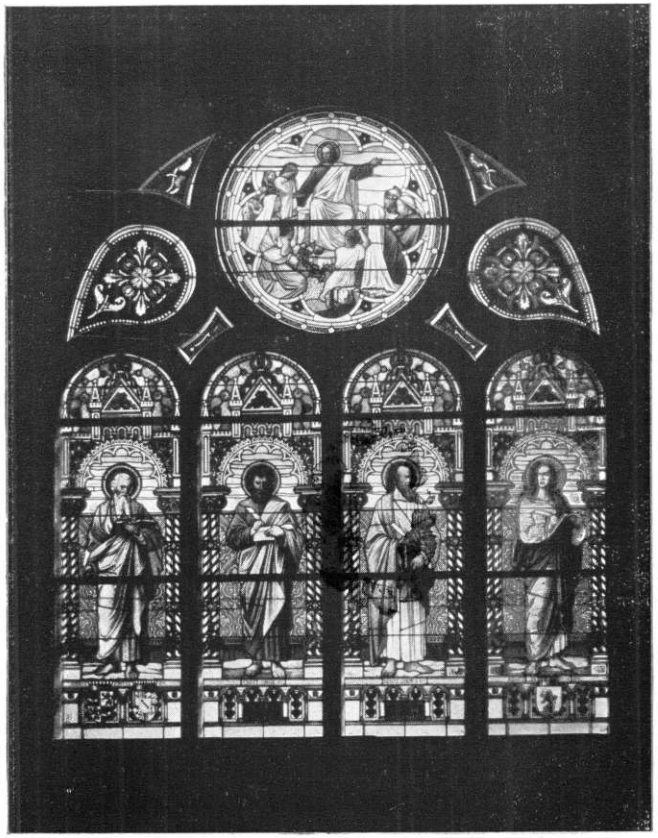
Egyuttal a templom építkezési céljaira a magam részéről 3000 (háromezer) koronát ajánlok fel azzal, hogy ez összeget akkor fogom folyóvá tenni, valamint a föntemlített 3700 K-t is csak akkor fogom kiutalni, ha a templom felépítve s e két összeggel, mint az építkezési költség utolsó részletével, az összes építkezési költségek fedezve lesznek.

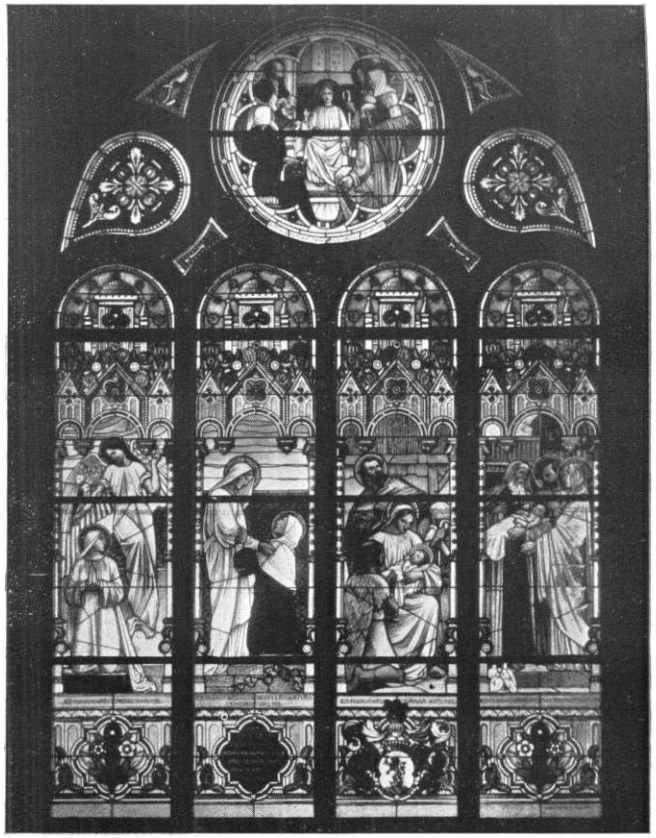
Az ifjúsági r. k. Szent Imre templom.

A Szent Imre templom belseje.

A négy evangelista.

A szent olvasó örvendetes titkai.

Az ifj. Szent Imre-templom üvegfestményei.

Az első szentmiseáldozat.

A templom megáldása.

A róm. kat. ifjúsági Szent Imre-templom.

A bizottság működésére az Istennek bőséges áldását kérve, őszinte tiszteletem nyilvánításával maradok

Veszprémben, 1902. január 29-én

Tekintetes Uraságodnak alázatos szolgája az Úrban

B. Hornig Károly
veszprémi püspök.

*

Majd kérvényt intéz az építő bizottság a vármegye gimnáziumi választmányához a régebben megszavazott segély kiutalása iránt. Mivel a gimn. alap építés folytán kimerült, a választmány *Bécsy Márton* alelnök beadványára felkéri a vármegye törvényhatóságát, írjon fel a vallás- és közokt. miniszterhez, hogy a kápolnának építési alapját ért veszteséggel arányos összeget adományozzon. Ugyanekkor a választmány a kápolna építő bizottságába *Somssich Andor* gimn. gondnokot, *Melhárd Gyula* és *Tevely Béla dr.* vál. tagokat küldi ki. A vármegye kérelmére meg *Wlassics Gyula* dr. vk. miniszter 1902-ben 3000 koronát utalványozott ki a kápolna költségeire.

Az építő bizottság 1903. február havában tartott ülésén három jeles műépítő tervének megszemlélése után lehetőleg a legnagyobb templom építését határozza el s elfogadja *Bécsy Márton* alelnök előterjesztését, mely szerint a szükséges költség előteremtésére első sorban az ország összes püspökeit és káptalanjait, továbbá a vármegye birtokos urait és plébánosait kéri fel adakozásra. A szétküldött gyűjtő-ívek szövege a következő:

„Kérelem a kaposvári főgimn. r. k. ifjúsági templom ügyében.

A tanuló ifjúság valláserkölcsös nevelésének ügye a nemzeti fejlődés legfontosabb kérdése, melyért áldozatokat hozni az igazi vallásos és hazafias érzés soha sem vonakodhatik. Somogy vármegye lelkes és hazafias közönsége a multban sokszor bizonyságát adta ennek, amikor a kaposvári gimnáziumot megalapította, azt az idők folyamán fejlesztette és áldozataival gyámolította. Ez az intézet 1869-ig róm. kath. jellegű volt, ez időtől fogva ezt a jellegét elvesztette, államivá lett s így a r. k. tanulók számára a valláserkölcsös nevelés jelentősége és szüksége annál jobban előtérbe lépett. Az intézetnek a régi alapítványok nyomán van rendes hittanára, de temploma nincsen. Ez okból szándékozunk templomot építeni, mert templom nélkül a valláserkölcsös nevelés lehetetlen.

A kaposvári áll. főgimnázium r. k. tanulóinak vallásos gyakorlatai végzésére az ifjúsági Szent Imre templom építése már akkor szóba került, mikor a kaposvári uj gimnázium épülőfélben volt. Az ifjúsági templom építését szükségessé tette az új intézetnek a plébánia-templomtól való nagyobb távolsága, de ezen kívül ama körülmény is, hogy az egyetlen r. k. templom a rohamosan fejlődő város kath. hiveit is alig képes befogadni és így a tanuló ifjúságot főként vasár- és ünnepnapokon a templomban sem elhelyezni, sem ellenőrizni nem lehet.

Belátta az ifjúsági templom építésének szükséges voltát Somogy vármegye gimnáziumi választmánya is, mert erre a célra segélyt szavazott meg, valamint Kaposvár r. t. város is, mert az új gimnáziumi épület mellett az ifjúsági templom számára telket ajánlott fel és a mellette megnyilt utcát már az építendő ifjúsági templomról Szent Imre utcának nevezte el. Más nagylelkű adakozók is segélyére siettek már a tervbe vett szent ügynek.

De minthogy a templom felépítése és méltó felékesítése, melynek az ifjúság vallásos gyakorlatai mellett a művészi izlés fejlesztését is szem előtt kell tartania, még anyagilag biztosítva nincs, a gimnázium alapításának példáján indulva és a lelkes jóakaratban és áldozókészségben bízva, alulírt építő bizottság alázatos kéremmel fordul az ifjúság barátaihoz, hogy adományaikkal ez Istennek tetsző vallásos és egyuttal hazafias célt sikerre juttatni kegyeskedjenek.

Tisztelettel kérjük ezuttal . . . , hogy ifjúságunk valláserkölcsös nevelésének ügyét gyámolítani és az ifjúsági templom felépítését nagylelkű adakozásával segíteni kegyeskedjék.

A templomra felajánlott kegyes adományt *Danilovics János* főgimn. igazgató, mint az építő bizottság elnöke, címére kérjük küldeni.

Kérelmünket hazánk jövő reménye: az ifjúság iránt érzett nemes jóindulatába ajálva, a legmélyebb tisztelettel vagyunk

Kaposvárott, 1903. évi február hó 11-én

a főgimn. r. k. ifjúsági Szent Imre templom építő bizottsága.

Bécsy Márton
hittanár, alelnök

Danilovics János
főgimn. igazgató, elnök

Melhárd Gyula *Somssich Andor* *Tevely Béla dr.*
a gimnáziumi megyei választmány megbizott tagjai

Bohdaneczky Lajos
Danka István
Faragó Lajos
Kocsis János dr.
Kuzmics Ferenc
Pintér Ede
Prilisauer Adolf
Schvannauer Ferenc
Steller Ignác
Szántó János
Szőke Lőrinc
főgimnáziumi tanárok.

*

A gyűjtés ily módon széles körben megindult s eredményéről a helyi lapokban s a gimn. Értesítőben évről-évre elszámoltunk. Megemlítjük azonban, hogy az ívek kibocsátása előtt hittanárunk kérvényt küldött Esterházy Miklós herceghez, írásban fordult a káptalanhoz, melynek egyes tagjait személyesen is fölkereste. Így folytak be azután a következő adományok: Esterházy Miklós herceg 2000 K, Szalay Mihály kanonok 2000 K, a Kaposvári Ipari és Mezőgazdasági Részvénytárs. 1000 K, Vogronics Antal kanonok 300 K, Kemenes Ferenc, Rada István dr., Kránitz Kálmán, Jánosi Ágoston kanonokok 200—200 K, Rédey Gyula dr. kanonok, Herbay Pál plébános 100—100 K, Ujváry Ferenc volt kaposvári apátplébánostól e célra elhelyezett összeg 1600 K, kisebb adományokból 377 K, összesen: 8277 K.

Ebben az időben intézetünk volt tanítványai is értekezletet tartottak s hittanárunk felkérésére az összes volt tanítványokhoz felszólítást intéztek az ifjúsági templom érdekében. A bizottság elnöke, *Psik Andor* főispáni titkár, dicséretes buzgósággal járt el a szent ügy érdekében. A gyűjtés 1193 K 12 f-rel záródott.

1903-tól kezdve intézetünk kath. tanulói a husvéti szünetben évről-évre gyűjtenek templomuk javára s buzgólkodásuk eredménye a mai napig 5973 K.

1904-ben az építő bizottságban változás történik. Új tagok lesznek: *Németh István* polgármester, *Zimmert József* dr. plébános, *Scholz Gyula* műszaki tanácsos, *Siposs Géza* v. főjegyző, *Bereczk Sándor* v. mérnök és *Psik Andor* főispáni titkár, *Prilisauer Adolf* tanár az eltávozott Bohdaneczky Lajos helyett a bizottság jegyzője lesz. Az építő bizottság megbízásából Bécsy Márton alelnök felkéri *Krisztinkovich Béla* fővárosi műépítőt, intézetünk egykori növendékét, hogy egy nagyobb templom tervét készítse el. Erre a nevezett műépítő két ízben is megjelenik Kaposvárott, tanulmányozza az építés területét s a szükséges tudnivalók megbeszélése végett a bizottsággal érintkezésbe lép. Az építő bizottság a Krisztinkovich-féle templomtervet elfogadja, melyhez csakhamar a részletrajzok is elkészülnek. Ugyanebben az évben az alelnök jelenti a bizottságnak, hogy a templom telke mellett fekvő házhelyet *Ujváry Ferenc* kanonok áldozatkészségéből hittanári lakás számára megszerezte.

1905-ben a Krisztinkovich-féle tervhez *Neubauer Lajos* kir. mérnök részletes költségvetést készít, mely 65.072 K 52 f-re rúgott. Együtt volt már 38.000 K, a hiányzó összeg előteremtésére

alelnökünk a gimn. régi pátronusához, Somogy vármegyéhez fordul; az augusztusi közgyűlés azonban nem talált fedezetet a kért összegre, de kilátásba helyezte, hogy a vármegye anyagi helyzetének javulásakor nem fog elzárkózni az üdvös cél támogatásától.

Bécsy Márton tevékeny alelnökünk felhasznál minden kínálkozó alkalmat ügyünk érdekében. Fölkeresi a városunkban időző *Esterházy Miklós* herceget, kinek elődei a kaposvári kath. gimnázium alapítói és állandó jótevői voltak s írásban többször kifejezett kérését szóval is előadja. A kegyelmes herceg nagyobb segély nyújtását meg is igéri. Majd Veszprémbe utazik alelnökünk s kéri a megyés-püspök urat, hogy a vallás- és közokt. miniszternél néhai *Szalay Mihály* veszprémi kanonok hagyatékából nagyobb segélyt kieszközölni kegyeskedjék. Kérelmét irásban is megújítja s fáradozását siker koronázza. A megyés-püspök 1909. június 30-án a hagyatékból 10.000 K-t utal ki. Ő hercegsége meg 1912-ben küld 10.000 K nagylelkű adományt s így a templom fölépítését most már semmi sem akadályozza.

De kövessük csak az események rendjét. Az építő bizottság 1907-ben *Danilovics János* távozó elnöknek a szent ügy körül kifejtett lelkes és buzgó működéséért, valamint a pénztár fáradságos és pontos kezeléséért őszinte köszönetet mond s neki a fölmentvényt megadja. A bizottság a következő évben *Dsida Ottó* igazgatót elnökké, *Kuzmics Ferenc* tanárt meg pénztárossá választja.

1909. július havában az építési alap a Szalay-féle hagyatékból kapott 10.000 K-val közel 55.000 K-ra növekedett, miért is az építő bizottság minden intézkedést megtesz az építés megkezdésére. Október 16-án összeül, fölveszi tagjai sorába *Dépold Béla* kir. műszaki tanácsost s elfogadja *Bécsy Márton* hittanár ama javaslatát, hogy a bizottság a vármegyétől a gimnázium telkének meggyesutcai sarkán 30 m. széles és 91 m. hosszú területet kérjen s az eddigi telket eladva, értékét a templom építésére fordítsa, mert a meglevő összeg az építkezésre és berendezésre nem elég. A vármegye törvh. bizottsága teljesíteni akarván korábbi igéretét, 1909. nov. 3-án elhatározza, hogy a gimnázium telkéből 2730 m^2. területet enged át a Szent Imre templom s a hittanári lakás számára; 1910-ben a vallás- és közokt. valamint a belügyminiszterium elutasítva 8 rendbeli föllebbezést, a vármegye telekadományozási határozatát jóváhagyja. Ugyanebben az évben a gimn. választmány *Tallián Andor* és *Makfalvay Géza* várm.

törvh. tagokat küldi ki a bizottságba, utóbbit az építő bizottság tiszteletbeli elnöknek választja. *Somssich Andor* ugyanis a bizottság nagy sajnálatára még 1909-ben lemondott tagságáról, Melhárd Gyula plébános pedig időközben szomoruságunkra elhúnyt.

Isten segítségével 1910. tavaszán végre versenytárgyalást lehetett hirdetni a Szent Imre templomnak a Krisztinkovich-féle terv szerinti megépítésére. Az építő bizottság április 4-én a beérkezett négy ajánlat közül Domján Lajos vállalkozóét fogadja el s fölhatalmazza *Dsida Ottó* ügyvivő elnököt, hogy a szerződést a vállalkozóval 73.193 K 50 f összegben megköthesse s az építés folyamán a szükséges pénzt utalványozhassa. Április 11-én megkezdődött az építés s május 3-án folyt le az alapkő letételének ünnepe, melyen a szokásos szertartást *Kommandinger Vilmos* esperes, püspöki biztos végezte *Makfalvay Géza* főispán, bizottsági elnök, *Kacskovics Lajos* alispán, *Tevely Béla* dr., *Scholz Gyula*, *Herbay Pál* szentbalázsi esperesplébános s a bizottság több tagjának jelenlétében. Az építő bizottság *Prilisauer Adolf* b. jegyző szerkesztette köv. okmányt helyezte el az alapfalban:

„Istennek nevében!

A kaposvári magy. kir. állami főgimnázium róm. kath. ifjúságának vallásos nevelésére, szent hitében való megerősítésére és az Úr dicsőségére építettük a magyar ifjúság védőszentjéről, Szent Imre kir. hercegről elnevezett kápolnát

az Úrnak egyezer kilencszáz tizedik,
X. Pius szentséges atyánk pápaságának 7-ik évében,
I. Ferenc József Magyarország apostoli királyának uralkodása,
Báró Hornig Károly dr. veszprémi megyés püspök főpásztorsága,
Herceg Esterházy Miklós dr. Kaposvár város kegyura,
Gróf Zichy János vallás- és közokt. m. kir. miniszter,
Báró Barkóczy Sándor dr. miniszteri tanácsos,
Makfalvay Géza Somogy vármegye főispánja,
Kacskovics Lajos Somogy vármegye alispánja,
Németh István Kaposvár rend. tan. város polgármestere,
Váradi Károly székesfehérvári tankerületi kir. főigazgató,
Dsida Ottó kir. főgimnáziumi igazgató, és
Bécsy Márton cimz. kanonok, főgimn. hittanár idejében,
Krisztinkovich Béla budapesti műépítő tervei szerint.

*

Álljon e templom időtlen időkig,
Lássa a magyar hazát és nemzetet nagynak és szabadnak,
Hirdessék benne az Ur igéjét rendületlen buzgalommal,
Hallgassa a magyar ifjúság szent áhítattal
És kövesse példáját védőszentjének, Szent Imrének,
Örökön örökké! Amen."

A Szent Imre kápolna épitő bizottsága:

Makfalvay Géza elnök — *Dsida Ottó* ügyvivő elnök — *Bécsy Márton* alelnök

Kacskovics Lajos alispán. — *Tallián Andor* — *Dr. Tevely Béla*

Somogy vármegye gimn. választmányának kiküldött tagjai.

Váradi Károly tanker. főigazgató — *Németh István* polgármester — *Kommandinger Vilmos* esperes, püspöki biztos

Bereczk Sándor — *Dépold Béla* — *Scholz Gyula*

a bizottság szakértő tagjai.

Ifj. Dörre Tivadar
Hudra László
Majunke József
Prilisauer Adolf
bizotts. jegyző
Szabó Alajos

Faragó Lajos
Dr. Kocsis János
Dr. Néveri János
Sas Ferenc
Szlavicska Jakab

Geszti Ágost
Kuzmics Ferenc
bizotts. pénztáros
Patkó József
Simon Miklós
Varvasovszky János

állami főgimnáziumi tanárok.

Neubauer Lajos ellenőrző mérnök. — *Domján Lajos* vállalkozó.

*

Ezután a templom épitése szépen halad előre, falai még a tél beállta előtt tető alá kerülnek s tornya is hamarosan elkészül. A rajta ékeskedő keresztet szept. 4-én, Veni Sancte napján, *Herbay Pál* szentbalázsi esperesplébános ifjúságunk s nagy közönség jelenlétében megáldja, majd intézetünk tornatermében lelkes ünnepi beszédet intéz ifjainkhoz.

Az épités a tél folyamán szünetel, 1911. tavaszán azonban újra megkezdődik s nagy léptekkel halad befejezése felé. *Rada István dr.* veszprémi prelatus-kanonok bőkezűségéből készült harangok is megérkeznek s elhelyezésük megtörténik. Ez év júliusában az épitő bizottság ülést tart s távozó ügyvivő elnökének, *Dsida Ottó* főigazgatónak a számadásokra nézve a fölmentvényt megadja és az ifjúsági templom épitése érdekében kifejtett lelkes és buzgó fáradozásáért jegyzőkönyvi köszö-

netet mond. Egyúttal a bizottság az ügyek további vezetésével *Bécsy Márton* alelnököt bízza meg.

A templom azonban a kellő időre nem készül el. Vállalkozójával a bizottság elszámol s az építési alap elfogy. A legnagyobb szükségben jön Isten segítsége. Esterházy Miklós herceg ősei fényes példáján felbuzdulva 1912. szept. 1-én, gimnáziumunk százéves fennállásának emlékére 10.000 koronát ajándékoz az épülő Szent Imre templom céljaira. E nagyszerű adományt az építő bizottság nagy örömmel s hálás szívvel fogadja és az építés befejezésére szükséges munkálatokkal Lamping A. és Fiai céget bízza meg 8750 K átalány-áron s határnapul nov. 5-ikét tűzi ki.

Most már lázasan folyik a munka s míg az oltár, az ablakok, ajtók stb. elkészülnek, már itt is van nov. 5-ike, Szent Imre herceg napja s intézetünk alapításának százéves évfordulója. A város apraja-nagyja talpon van. Megkondulnak templomunk szépszavú harangjai és szivünk nagyot dobban az örömtől. Reggel 8 órakor *Rédey Gyula dr.* püspöki helynök, nagyprépost felavatja a templomot, majd ünnepi misét mond nagy segédlettel. Felhangzik ajkáról: Te Deum laudamus és ifjúságunk énekkara szívvel-lélekkel zengi a szép dicsőitő dalt. Mise végeztével a nagyprépost a szószékre lép s a következő hatalmas beszédet mondja a keresztény kultura hatásáról.

Tisztelt Ünneplő Közönség, Kedves Ifjak!

Mikor egy nagy magas hegyen, melynek ormai a felhőket érik, fölfelé törekvő vándor már megtett egy hosszú utat, önkénytelen megáll, hogy visszanézzen a nagy fáradsággal megtett útra s új erőt, lelkesedést merítsen a nehéz út folytatására. Úgy vagyunk ma mi is, Krisztusban egybegyűlt ünneplő közönség, ezen a kettős ünnepen, melyen az ősrégi vármegye és e hatalmasan fejlődő város gimnáziuma százéves fennállásának s e város új temploma megáldásának ünnepét üli. Visszanézünk mi is ma a fáradságos munkával megtett nagy útra, hogy új erőt, új lelkese-

dést merítsünk a tovább haladásra. Mi, gyermekei e hazának, hívei a kereszténységnek, könnyes szemekkel, bizonyos méla meghatottsággal nézünk vissza a multra, melyben a mi elődeink, a kereszténység hithű fiai oroszlánrészt követelhetnek maguknak azokból a nagy áldozatokból, melyekkel a most jubiláló gimnáziumot ezelőtt 100 évvel létrehozták; de fokozott örömmel nézhetünk a jövőbe is, hiszen ez ékes templom minden emberi szónál szebben, fenségesebben hirdeti, hogy Somogy vármegye hithű keresztényei elődeiknek nemcsak vérszerint, de az erős nemzeti és egyházias szellemben is méltó örökösei. Örökösök, akik áldozatkészségükkel újra bebizonyították, hogy apáik szelleme él és működik bennük. Örökösök, akik tudják és vallják, hogy nemzetet naggyá és erőssé csupán azon erők fenntartásával lehet tenni, amely erőknek ezen nemzet létét, fejlődését és 1000 éves fennmaradását köszönheti s amely erők összességét röviden összefoglalva, a keresztény magyar nemzeti szellemnek mondhatjuk. Ez a szellem alapított itt ezen a földön, melyet édes magyar hazánknak nevezünk, a versenyző, széthúzó, szilaj törzsekből nemzetet, hatalmas, erős központi királyságot, szóval magyar nemzeti államot. Ez a szellem tette erőssé, naggyá a magyart, mikor a magyar birodalomnak „három tenger vetett határfalat", ez a szellem állta ki az 1000 évnek minden viharát, ez a szellem építette ki újra a tatárdúlás után pusztán romokban hagyott magyar hazát; ez a szellem tartotta fenn a 150 éves török hódoltság megsemmisítéssel fenyegető hosszú rabságában.

És ez a szellem munkálta azt a hosszú türelmes munkával végbevitt csodát, sőt nagyzás nélkül elmondhatjuk, legendaszerü megújhodást, melyet a magyar nemzet az utolsó elmult században a bámuló Európa szemei előtt fokról-fokra emelkedve lefolytatott.

Száz év! Bizonyára nagy idő a mi arasznyi egyéni életünkben, de nem oly nagy a nemzetek életében. És mégis, mily más képet mutat ma nemcsak az egész magyar nemzet; de maga ez az ős vármegye s annak középpontja, ez a megifjodó, erőtől duzzadó város is. Száz év előtt e megye gyér lakóssága, egymástól messze, sokszor sok-sok órajárásnyira fekvő szegényes falvai, kezdő mezővárosai, szegényes, kicsiny iskolái, idegen bevándorlókból lassan képződő telepes községei, csak egy romokban heverő, kiirtott kulturának újra kezdődő elmosódó alapvonalait mutatja. És ma, 100 év után nézzetek körül: mindenütt rohamosan fejlődő gazdasági élet, sűrűn lakott falvak, ép, erős, folyton

nagyobbodó kulturintézetek és városok, elégült, magyarosodott nép, szép, erős társadalom, mely egy boldogabb jövő elé tekintve megy előre a fejlődés szinte beláthatatlan virágos utján.

Nem! Nincs okunk sem csüggedésre, annál kevésbé lemondásra. Bárminők a ma társadalmi és politikai viszonyai, a mult szomorú kétségbeejtő képéhez mérve ezek csak pehelysúlyok, melyeket egy erőteljes, szabad, önmagával függetlenül rendelkező magyar társadalom vállai könnyen elviselnek.

És most hozzátok fordulok tanuló ifjuság!

Boldog reménye a szülőknek, büszke reménye a hazának, vigasztaló reménye az egyháznak! Véssétek jól lelketekbe e nap emlékét. Mint a harcba induló katona az utolsó édes anyai csókkal kapott talizmánt, úgy őrizzétek e napnak emlékét lelketek legtitkosabb szentélyében! Harcba indultok ti is, némelyek közületek előbb, mások valamivel később. Ne lepjen meg benneteket, hogy az élet nagy küzdelmének csatazaja fogad benneteket a harcbalépés pillanatában.

Ne zavarja meg lelketek egyensúlyát, hogy a nagy, a tiszta, a szent ideáloknak, melyeket az iskola és a templom hintett el és nevelt naggyá, erőssé lelketekben, tagadása vagy éppen káromolása fogad benneteket! Ha a napi sajtó fülsiketítő zajából azt fogjátok tán legelőször hallani, hogy a világegyház, melyet ti a történelem lapjairól, tanáraitok előadásaiból ugy tanultatok megismerni, mint az emberiség majd kétezeréves jótévő anyját, a polgári szabadság megteremtőjét, a tekintély és társadalmi rend Istentől rendelt őrét, — az emberiség legnagyobb ellensége, a polgári szabadság zsarnok megfojtója, a tudomány, haladás, a kultura legelvakultabb kerékkötője, feleljetek az elvakult szenvedélyek ez annyiszor felhangzó igaztalan vádjaira az emberi nem legnagyobb, legelfogulatlanabb, legönzetlenebb lángelméinek egybehangzó vallomásával, hogy ha a mi isteni Üdvözítőnk, az Úr Jézus Krisztus ki nem hirdeti, s az ő csodáival s jövendőléseivel az isteni tekintély megföllebbezhetlen jogerejével minden vitán kivül nem helyezi az égből hozott igazságokat: hogy mi mind egy ugyanazon Atyának az ő képére és hasonlatosságára teremtett gyermekei vagyunk: tehát egyformán szabadok, egyenlők és testvérek, — ha ugyazon jogerővel és isteni tekintéllyel kötelezővé nem teszi a felebaráti szeretetből folyólag ellenségeink szeretetét is, — s végül, ha ezen magasztos s a bűnbeesett emberiség előtt boldogság számba menő igazságokat meg nem pecsételi az

ő kinos kereszthalálával s dicsőséges föltámadásával: akkor, nos akkor az egész világ ma is a Nérók és Diokleciánok, a zsarnokság tébolyában tobzódó cézárok vastalpa alatt nyögne s Caligula bátran kinevezhetné kedvenc lovát a római szenátus „a világ urai tanácsának" tagjává, s a világ e legfényesebb testülete vagy hallgatva, vagy ami valószinűbb, egyhangú lelkesedéssel köszönné meg az isteni cézár gondoskodó kegyességét. Igen, ezt fogjátok ti nekik felelni Jézusban kedves ifjú testvéreim! És hozzá fogjátok még tenni: ha az Úr tanítványai az apostolok mind, Péternek, az apostolok fejedelmének vezetése alatt — az egy szent János apostolnak kivételével — vérük hullásával, halálukkal nem pecsételik meg az igazságokat, melyeket hirdettek, ha az első három század, a legördögibb éleselméjüséggel kigondolt üldözések és kinzások e három századának millió és millió keresztény vértanuja vérével nem öntözi meg a cézárok Rómájának, s a világbirodalom minden nagy városának arénáit, börtöneit és katakombáit, ha Néró fáklyái a szurokkal bevont és e vértől megrészegült zsarnok császári kertjeiben meggyujtott keresztény martírok világossága nem gyujt fényt a sátán azon háromszázados éjszakájában, melyet a világtörténelem a római Cézárok korának nevez: akkor e rémekkel teli éjszaka még ma is tart s e vértől csepegő sötétségben az emberiség jobbjai ma is a katakombák földalatti üregeiben imádkozhatnának a szabadításért, s várhatnák a betörő katonák és a cézárok durva hóhérainak káromlását, hogy egy testvéri csókkal, az utolsóval, melyet életükben adnak és kapnak, készüljenek a legválogatottabb kinokkal teli halálra. Igen, így volna, így bizonyára; de az emberiség e legjobbjaival ott a katakombák sötétségében volna eltemetve mindaz, amit az emberi haladás legnagyszerűbb eredményeként üdvözöl és ünnepel minden nemzetek történelme: a lelkiismereti szabadság, a polgári szabadság, az egyenlőség és testvériség; szóval az emberi jogok egész összessége.

Igen, ti a hivalkodó történelmi materializmus nagyképű egyház-gyalázására azt fogjátok felelni, hogy „a kereszténység éleszté fel Latium és Hellas kebelében az emberi méltóság mármár kialvó szikráját, s ő hozta újabb és fenségesebb lángolásra. A civilizációt végpusztulással fenyegető barbár csordák ércmellébe ő tört utat a polgáriasodásnak.

A görög és római klasszikusok halhatatlan műveit ő mentè meg az utókornak. Genserik, Attila, Timur és Dsingiz kán keze-

iből ő vette ki a népek vérétől csepegő kardot, a virágzó birodalmakat elhamvasztó tüzes kanócot. Ő szárította ki szerzetesei munkás kezeivel a posványokat, a vizzel teli ingoványokat Ő tört ösvényt hitküldérei verejtékes munkájával a járhatatlan rengeteg erdők és sivatagok közepébe. Az ismert világ minden más kultúrnépét ő vezette be a földművelésnek, a kéziparnak, a művészetnek, a tudománynak és minden hasznos ismeretnek csarnokába."

Ezért mondja Montesquieu: „A katholicizmus, mely egyedül az emberiség túlvilági üdvének munkálására látszik alkotva lenni, ugyanannak földi jólétét is eszközli." Ez az oka, hogy még Rousseau is így nyilatkozik róla Emiljében: „Hogy a jelenben létező kormányok több tekintéllyel birnak s fölforgatásuk esetei gyérebbek: a katholicizmusnak köszönhető, mely a régi korok vérengző uralkodóit is szelidekké tudta átváltoztatni. E roppant változás — ismeri be Rousseau — nem a tudományos műveltség műve, melynek fennen való ragyogása mellett sem az emberi méltóság nagyobb tiszteletben nem részesült, sem Athéne, Róma, Egyiptom urai és Khina császárai vérontók lenni meg nem szüntek. Ellenben az evangélium igen sok kegyeletes intézménynek és irgalmas alkotásoknak lőn szülőanyja."

Ti, Krisztusban kedves ifjú testvéreim! hithű fiai a kereszténységnek, tudjátok a népek és nemzetek történetéből, hogy a világtörténelem szövőszálai a mindentudó, végtelenül bölcs isteni Gondviselés mindenható kezeibe futnak össze. Ti tudjátok és valljátok a nagynevű bölcselővel, Schlegellel, hogy: „lehetetlen az emberi dolgokat tökéletesen megitélnünk, ha számba nem vesszük az azokat igazgató isteni okfővel való benső összeköttetésüket. Isten a nemzeteknek — tekintettel az ő Krisztusára — bizonyos küldetést adott. Ha ezen isteni középpontot a történelem közepéből kivesszük, megzavartuk azt, elvettük ragasztékát és kötelékeit. A Krisztusra való várakozás és ez ő megjelenése nélkül a világtörténelem épület alap és kulcs nélkül, talány megfejtő szó nélkül, egy nagy romhalmaz, egy be nem végzett emlékszobor töredékei. Röviden szólva: a világtörténelem az emberiség nagy tragédiája eredmény és megfejtés nélkül.

Azért mondja Mgr. de Salinis: a bűnbeesés és a megváltás ez ama két szó, mely az emberiség történelmét mngmagyarázza és összefoglalja. Azért irja Cantu Cézár világtörténelme előszavában: „A kereszténység egyetemes álláspontra emelé a történelmet azon perc óta, melyben az Isten egységével az emberi nemnek

egységét is hirdetni kezdte. S midőn arra tanított minket, hogy a „Mi atyánkhoz“ könyörögjünk, tudtunkra adá, miszerint mindnyájan testvérek vagyunk. Csupán akkor támadhatott az összefüggés eszméje minden korszakok és népek között; úgy szintén bölcsészeti és vallási vizsgálata az emberiség folytonos és határozatlan előhaladásának a megváltás nagy műve s az Isten országa felé. Szt. Ágoston, Euzebius, Sulpicius Severus és mások e szempontból tekinték a történelmet; mig végre Bossuet ezekből véve lelkesedést az ő magasztos történelmi művében, melyben az újabb korbeliek vizsgálódása a régiek előadásával egyesül s az erőteljes tudományosság utánozhatlan stilusában van öltöztetve: a sínai hegy csúcsáról jártatva szemeit a világon, mig a hatalmasoknak a csalhatatlan könyvből (a Szentirásból) merített kellemetlen és szokatlan igazságokat mondogat, s az emberi dolgok hiúságát hirdeti, újjal mutat rá a népek és királyok gyászmenetére, kik az életből a halálba vándorolnak az Úr által kijelölt ösvényen; s nála minden nemzetek arra vannak rendelve, hogy a várt vagy már megérkezett Messiás kiséretéhez csatlakozzanak.“

Krisztusban kedves ifjú testvéreim! Így fogtok ti gondolkodni a népek és nemzetek rendeltetéséről s e meggyőződéssel mentek ki a világba, hogy pályáitokon, melyekre lépni fogtok a nemzet és saját boldogulástok munkájában, helyeteket a keresztény ember szilárd kötelességérzetével betöltsétek. Lehet, hogy lemondás, küzdés és félreismerés jut csak keserves munkátok jutalma helyett nektek osztályrészül; de ne csüggedjetek: „az Úr nem enged senkit erején felül megkisérteni;“ „én leszek a ti nagy jutalmatok“ mondá az Üdvözítő az ő tanítványainak, akiket a világ meghódítására küldött s akiknek midőn azt mondá: „ha engemet üldöztek, titeket is üldözni fognak, — a tanítvány nem lehet nagyobb mesterénél,“ azt is hozzá tevé: „de ne féljetek, én megyőzöm a világot, — s én veletek vagyok minden nap a világ végezetéig.“ Ez isteni igéretek mellett, ily igazságok fényétől vezetve, ily elvekkel felvértezve, a keresztény türelem iskolájában megedzve, tudni fogjátok, hogy az emberi élet nem a gyönyörök édenkertje, hanem a harc szinhelye, a megpróbáltatás rövid ideje s hogy nagyon is igaza van a nagy Bossuetnek, midőn azt igy jellemzi: „Az emberi élet — mondja ő — úthoz hasonlít, melynek végén feneketlen mélység tátong. Erről ugyan már első lépésünknél értesítve vagyunk, de a törvény ki van mondva s mi kénytelenek vagyunk folyton haladni. Örömest visszatérnénk, de nem lehet;

mennünk kell. Egy lerázhatatlan súly, egy legyőzhetetlen erő von minket s kényszerít minket a meredek széle felé sietni. Utunkban ezerféle baj s kellemetlenség fáraszt s nyomorgat, — hagyján: csak a borzasztó mélység volna kikerülhető! Nem, nem; mennünk, sietnünk kell: ilyen az évek sebes sodra. Mindamellett is azzal vigasztaljuk magunkat, hogy időnkint némely kecses tárgyakkal, csörgedező patakokkal, mulékony virágokkal találkozunk. Ezeknél szivesen időznénk: de menni, menni kell. És ezalatt mögöttünk halomba dőlni látjuk mindazt, mi mellett elmenénk; futtunkban szakított néhány virágot viszünk ugyan magunkkal; de ezek kezeinkben pár perc mulva elhervadnak; s néhány gyümölcsöt, melyek már izlelésük közben elenyésznek. Merő csalódás! Mindig vonatva, az örvényhez közeledünk. Már kezd hanyatlani; a kertek kevésbé lombosak, a virágok kevésbé zománcosak, a szinek kevésbé elevenek, a rétek kevésbé mosolygók: minden fogy, minden hanyatlik. A halál árnyéka mutatkozik s az ádáz örvény közeledtét kezdjük érezni. Még egy akaratlan lépés és annak szélén állunk. Fejünk szédül; érzékeink megzavarodnak; szemeink elhomályosodnak: de menni kell. Ah úgy óhajtanánk hátra vonulni! De nincs mód benne. Minden meghiusult; minden lebukott; minden eltünt." Minden? Ah nem, nem. Megmarad nekünk egy: a feltámadt üdvözítőnek keze, melyet a tenger színén feléje sietö s a habokban már-már elmerülő Péternek nyujtott, hogy őt az elmerüléstől megmentse. Ez a kéz felemel bennünket az örvény széléről s arra a szerető keblére von, melyet miértünk járt át a római katona lándzsája, hogy e legszentebb isteni kebelre borulva zokoghassuk el a hitetlen Tamással: Én uram és én Istenem! Amen."

*

A beszéd végeztével a templomot betöltő előkelő közönség mély megindulással távozik, hogy a jubiláris ünnepségen részt vegyen. Ezzel eljutottam templomunk történetének a végére. Még néhány szót szeretnék mondani magáról az épületről s a gyűjtés eredményéről.

A templom késői román stílusban épült, alakja római kereszt, fekvése kelet-nyugoti, hossza 35 m., szélessége a főhajóban 10 m., a kereszthajóban 15 m. Tornya a főbejáratnál baloldalt foglal helyet. Világos, nagy ablakait díszes festmények ékesítik. A főhajó 4 ablakán a nyugati egyháztanítók láthatók: Szent Ambrus püspök, Nagy Szent Gergely pápa, Szent Ágoston püspök és Szent Jeromos egyházatya. Ezekre az ablakokra adakoztak Péller

Pál veszpr. apátkanonok 1000 K-t, Ádám János veszp. apátkanonok, Jánosi Ágoston vál. püspök, kanonok és Fejérvári József prael. kanonok 900—900 K-t. A kereszthajó északi ablakát a szent olvasó örvendetes titkai diszítik Saárdi Somssich Eszter grófnő, Adolf és Géza grófok bőkezüségéből (2000 K). Déli ablakán a négy evangelista s a hegyi beszéd látható gróf Hoyos Miksa és neje, Pallini báró Inkey Ágnes, továbbá Somssich Miklós és neje, Püspöky Margit 1650 K nemeslelkü adományából. A szentélynek 7 kisebb ablakán a következő szentek foglalnak helyet: középen Szent Imre herceg, jobbra Szent István, balra Szent László, majd Szent Margit és Szent Erzsébet, Szent Gellért és Szent Alajos. Fölajáltak ez ablakokra özv. gróf Széchenyi Imréné sz. Andrássy Mária 230 K-t; Németh István polgármester és neje Scholz Hermin, Siposs Géza főjegyző és neje Szuk Anna, Rappay Ignác és neje Szávay Anna 250—250 K-t; őrgróf Pallavicini Edéné sz. Majláth Etelka 230 K-t; Dsida Ottó kir. főigazgató, végül intézetünk r. kath. ifjúsága 250—250 K-t. A kórus két ablakára, melyeken Szent Cecilia és Szent Anna látható, a helybeli Szent Olvasó Társulat 400 K-t adományozott.

A templom díszes kifestése s egy stílszerü márvány oltár, szószék, stb. készítése a jövő feladata.

A hosszú, fáradságos küzdelem eredményét: a nov. 5-iki fényes felavatást elsősorban ama nemeslelkű adakozóknak köszönhetjük, kik az épitő bizottság szózatát megszívlelve kisebb-nagyobb adományaikkal a szent cél támogatására siettek. Az adományok összege:

1913. április 15-ig:	. . .	93108 K 76 f.
kiadás:	. . .	90772 K 77 f.
készpénz:	. . .	2335 K 99 f.

Az eddig elősorolt ajándékokon kívül a következő nagyobb adományok folytak be: br. Hornig Károly veszpr. püspök 7000 K, Rada István dr. veszpr. prael. kanonok harangokra 4000 K, veszprémi káptalan egyházi szerekre 1000 K, a vk. miniszter oltárra 2500 K, Somssich Andor, őrgróf Pallavicini Ede és neje, Vajda Ödön zirci apát 500—500 K, Márffy Emil és neje, gróf Festetich Pál 400—400 K, Somssich Miklós, Márffy Béla, gróf Festetich Kálmán, Döbrössy Alajos pécsi kanonok 300—300 K, Hettyey Sámuel pécsi püspök, a veszprémi káptalan, Péller Pál kanonok, Melhárd Gyula plébános, Mezőg. és Ipari Részvt. kaposvári cukorgyára, ifj. Somssich Andor, Kacskovics Kálmán dr.,

Újváry Kamilla, Hordossy Sarolta úrhölgy 200—200 K, Néger Ágoston apátkanonok, esztergomi székes főkáptalan, kegyes tanítórend urod. Mernye, Krisanich József dr., pécsi székes káptalan, Haidekker Pál, Haidekker Károly dr., gróf Széchenyi Imre, felső-eőri Pyrker Mária, a munkácsi g. kath. egyházmegye, Tevely Béla dr., Kacskovics Géza, gróf Zichy János, Hankóczy János plébános, Fehérvári József dr. prael. kanonok, Siposs Imre ny. plébános, névtelen Bécsy M. útján, Reiner Gyula kanonok, Szerpák Julianna, Koltay Józsefné, Bakonyi Ferenc, báró Biedermann Rezső, özv. Nagy Istvánné, Vörös Rozália 100—100 K.

Újváry Anna úrhölgy 600 K értékű díszes kelyhet, özv. Liebenwein Károlyné 200 K értékű Szent Antal szobrot, Mészáros Anna meg két darab márványból készült szenteltvíztartót adományozott 200 K értékben. Döbrössy Alajos pécsi kanonok az összes egyházi edényeket elkészíttette templomunk részére. Özv. gróf Széchenyiné Sztáray Alexandra grófnő egy szép fehér kazulát, Huszár Aladárné Tallián Virginia úrnő egy sajátkezüleg hímzett kazulát ajándékozott templomunknak. A Kaposvári Oltáregyesület, továbbá a zárda és a kórház apácái saját készítményű egyházi ruhákat, albákat, karingeket, kazulákat stb. ajándékoztak több száz korona értékben. Ide járulnak egyesek saját készítményű adományai is. Fogadják az összes adakozók nemes buzgalmukért hálás köszönetünket.

Nem zárhatom le soraimat anélkül, hogy külön meg ne emlékezzem arról a nemeslelkű férfiúról, ki szivében soha nem lankadó szeretetet táplálva ifjúságunk iránt, elhatározta, hogy számukra templomot épít. Nem volt kezdetben más segítsége, mint Istenbe vetett hite és erős eltökélése s hitében nem csalatkozhatott. Egyre-másra jelentkeztek segítő társai, a veszprémi püspök és káptalan, Esterházy Miklós herceg, a vk. miniszterium, vármegyénk és városunk közönsége, a tanári kar és ifjúságunk. Szegény és gazdag egyformán adakozott a szent célra s nem egy adomány folyt be más vallású, a szent ügyet megértő egyénektől. Az egész mozgalom megindítója s éltető lelke *Bécsy Márton* hittanár, c. kanonok volt. Az ő apostoli buzgalma, soha ki nem alvó hite, a gáncsot és szidalmakat békésen türő természete, fáradságot nem ismerő munkássága teremtette elő azt a tekintélyes összeget, melyen szép templomunk fölépülhetett. Ő igazán elmondhatja a költővel: Exegi monumentum aere perennius.

most büszkén áll gimnáziumunk közelében Szent Imre temploma s hirdeti a keresztény szeretetet, a tiszta erkölcsöt, az alázatosságot s buzdítja ifjainkat a templom védőszentjének, Szent Imre hercegnek követésére. Adja a jó Isten, hogy ifjúságunk Szent Imre herceg példáján felbuzdulva, Istenbe vetett hittel s reménységgel induljon neki az élet küzdelmeinek s magát így jól fölfegyverezve bátran szálljon síkra dicső őseink szent hagyományaiért, vallásunkért s édes hazánkért.

KUZMICS FERENC.

Fejér György
1817—1824.

Paintner Mihály
1812—1817.

Dresmitzer József
1824—1842.

Sterne Ferdinánd
1850—1854.

Deáky Zsigmond
1842—1850.

Greschner János
1854—1862.

Kádas Rudolf dr.
1862—1878.

Főigazgatók. (I.)

Németh Antal
1878—1884.

Mészáros Nándor
1884—1889.

Kárpáti Kelemen
1911—

Spitkó Lajos
1890—1904.

Pallér Kelemen
1889—1890.

Váradi Károly
1904—1911.

Főigazgatók. (II.)

Fatér Mihály
1835—1850

Cselkó József
1876—1884

Dsida Ottó
1907—1911

Danilovics János
1889—1907

Fail Attila dr.
1869—1876

Lenner Emil
1884—1889

Pongrácz Károly dr.
1911—

Igazgatók.

III.

Főigazgatók, igazgatók, tanárok.

Míg az örökkévalóságban száz esztendő egy másodpercnek számokban ki nem fejezhető piciny része, addig meglehetősen hosszú idő egy iskola történetében. Az idő homokóráján száz évnek lepergése alatt egy iskola belső és külső élete sok nemzedékkel, nagyon sok emberrel fűződik össze. Így volt ez a mi iskolánknál is. Főigazgatók, igazgatók és tanárok váltják fel egymást. Egyiknek működése rövidebb, másiké hosszabb ideig tartó, harmadiké egy munkás életre szóló; egyiké múló jellegű, másikénak hosszabb ideig tartó hatása van, a harmadiké pedig messze időkre szóló hatást tud elérni. Most, amikor iskolánk száz esztendő határmesgyéjén állva beszámol a multakról, illendőnek tartjuk, hogy nehány rövid sorban megemlékezzünk azokról a férfiakról, akiknek mint főigazgatóknak, igazgatóknak vagy tanároknak működése több vagy kevesebb ideig összefüggött az iskolánkkal.

A) FŐIGAZGATÓK.

Az 1812-ben nyilvánossági jogot nyert kaposvári kisgimnázium a győri tankerületbe tartozott és első főigazgatója *Paintner Mihály* győri kanonok volt. Paintner távozása után, 1816-ban a helytartótanácsnál tanácsos lett, két évig Hűbler János győri jogakadémiai igazgató volt a főigazgatói helyettes, végre 1818-ban *Fejér Györgyöt*, pesti theologiai tanárt, a Codex Diplomaticus közrebocsátóját nevezték ki főigazgatónak. Iskolánk története irójának hálás szivvel kell megemlékezni mind Paintnerről, mind Fejér Györgyről. Azokat a nehézségeket, amelyek az iskola létesítése, megnyitása és fennmaradása elé hárultak, mind a ketten a legnagyobb jóakarattal, buzgósággal és eréllyel igyekeztek eloszlatni.

Fejér György 1824-ben a fővárosi egyetemi könyvtár igazgatója lett s 1825-ben *Dresmitzer József* szintén győri kanonok következett utána, aki 17 évig tartó főigazgatósága alatt ép olyan teljes jóakaratot tanusított mint elődei. Nyugalomba vonulása után, ami 1842-ben következett be, *Deáky Zsigmond* fel-

szentelt cezariai püspök váltotta fel. Deáky hivatalát a szabadságharc gyászos elbukásáig nagy műveltséggel és példás buzgósággal töltötte be. Főigazgatósága alatt lett az 1843—44-iki országgyűlés határozata szerint a tanítás nyelve a latin helyett magyar. Méltónak tartjuk megemlíteni azt is, hogy a tanári karnak régóta huzódó fizetésrendezése az ő hathatós közreműködésével kedvező megoldást nyert.

A nemzeti géniusz nemtője elhomályosulásának a közoktatásra is meglett a hatása. Ez befelé abban mutatkozott, hogy a tanítás nyelve a német lett és az iskolákat a germánizáció szolgálatába akarták hajlítani, kifelé pedig a tankerületek megszüntetésében és újonnan szervezett polgári és katonai kerületek felállításában állott. A győri tankerület feloszlása után iskolánk a tolnai polgári kerületbe, illetőleg a soproni cs. kir. katonai kerületbe lett beosztva. A felügyeletet 1850—54. *Sterne Ferdinánd*, az 1854—55-ik tanévtől pedig *Greschner János*, előbb a selmecbányai gimnázium igazgatója és piarista pap, a soproni kerület felügyelői végezték.

Mikor a nyilt abszolutizmus csődöt mondott és hamis alkotmánysággal kisérleteztek, a tankerületeket is visszaállították. Az 1861-iki országgyűlés határozott és erélyes állásfoglalására újból önkényuralom következett ugyan, de a tankerületi főigazgatóságok megmaradtak. Intézetünk újra a győri tankerülethez tartozott és 1862-től *Kádas Rudolf* premontrei kanonok főigazgatósága alatt állott. Kádas 16 évig volt főigazgató. Ekkor lett a négyosztályu megyei kisgimnázium hatosztályu állami nagygimnáziummá, „amivel intézetünk a fennállásának és fejlődésének legfőbb biztosítékát nyerte."

Kádas Rudolf 1878-ban nyugalomba lépett s *dr. Németh Antal* lett a főigazgató, aki a felügyeletet humánusan gyakorolta. 1884-ben azonban iskolánktól megvált, mert az 1883. évi XXX. tc. szerint a győri tankerületet ketté választották és a *kaposvári nagygimnáziumot az újonnan szervezett pécsi tankerületbe* osztották be, amelynek első főigazgatója *Mészáros Nándor* kir. tanácsos és volt orsz. képviselő lett. Mészáros főigazgatósága alatt lett iskolánk nyolcosztályu főgimnázium és tartotta első érettségi vizsgáját az 1885—86-ik tanévben.

Az 1889-ik év ismét nagy változást hozott főgimnáziumunk külső életében. *November 1-én a tankerület székhelyét Pécsről Székesfehérvárra* tették át és december havában váratlanul elhunyt Mészáros főigazgató. Az árván maradt tankerületnek ügyeit *Spitkó*

Lajos besztercebányai kir. kath. főgimnáziumi igazgatónak 1890. július havában történt kinevezéséig, Pallér Kelemen a székesfehérvári főgimnázium igazgatója vezette. Spitkó 1904. augusztus havában a pestvidéki tankerület főigazgatója lett, ahol e sorok irásakor is nagy munkakedvvel, nemes ambicióval, széleskörű tudással, pedagógiai tapintattal, tanárok és tanulók iránt a legnagyobb jóakarattal végzi feladatát. Ezen erényeit 14 év alatt számtalanszor volt alkalmunk tapasztalni. Főigazgatósága alatt nyerte iskolánk mostani díszes, kétemeletes, de, sajnos, nem minden tekintetben megfelelő épületét.

Spitkó utóda *Váradi Károly*, a debreceni piarista főgimnázium igazgatója lett, aki állását 1905. nyarán foglalta el. Váradi nemes kötelességérzettől sarkalt ambicióval foglalta el hivatalát. A közoktatásnak eddig is hivatott és lelkes munkása volt, új munkakörében pedig még fokozottabb buzgalommal látott feladatának minél teljesebb mértékben való betöltéséhez. Ezt a szándékát azonban csak rövid ideig teljesíthette, mert alig hétévi főigazgatóság után 1911. május 18-án meghalt. Örökébe 1911. december havában *Kárpáti Kelemen*, premontrei kanonok, a Ferencz József rend lovagja, a szombathelyi főgimnázium igazgatója lépett.

B) IGAZGATÓK.

A kezdetben négy grammatikai osztályból álló megyei kisgimnáziumnak első igazgatója *Varga István* somogymegyei főorvos volt. Sokat fáradozott s minden fizetés nélkül igazgatta az iskolát már akkor is, amikor még nem volt meg a nyilvánossági joga. A nyilvános iskolának is igazgatója lett, de kellő szakértelem hiányában és más irányu elfoglaltsága miatt, állását nem tudta megfelelő módon betölteni és 1816-ban lemondott. Utóda *Szabó Ferenc* tanár lett, aki már Varga idejében is végezte az igazgatói teendőket. Szabó volt tehát az iskolának első valódi igazgatója. Tíz évet meghaladó igazgatósága alatt ritka ambicióval fáradozott a gondjaira bízott iskola fejlesztésében. Mindjárt igazgatósága első évében a két osztályból álló humaniorák megnyitásával iskolánk hatosztályu nagygimnáziummá fejlődött. A fejlődést azonban veszedelem fenyegette, mert a helytartótanács kellő pénzalap hiányában a humaniorák bezárását sürgette. Hogy ez nem történt meg, abban nagy része volt neki, mert addig agitált, gyűjtött, fáradozott, amig a szükséges összeg egybe nem gyűlt. Mint ember, mint tanár és mint igazgató a legkiválóbbak közé tartozott. Áldásos

és tevékeny életének azonban már 50 éves korában 1827. január 6-án vége szakadt.

Szabó Ferenc után a megye, mint fenntartó, igazgatónak 1827. március 5-én *Horváth Eleket*, aki megelőzőleg csak egy évig volt tanár Szombathelyen, választotta meg, de a választás miatt a megye és a helytartótanács között nézeteltérés támadt és így Horváthot a felsőség csak 1832-ben erősítette meg hivatalában. Szorgalmas és tevékeny munkása volt a tanügynek, akit irói működéséért az Akadémia is levelező tagjának választott. Mint Szabó, ő is fiatalon, 49 éves korában halt meg 1835. június 19-én és utóda intézetünk legrégebbi tanára *Fatér Mihály* lett. Zajtalan, csendes 15 évig tartó igazgatósága a mult század egyik legmozgalmasabb idejére a negyvenes évekre esett. Igazgatósága idejében váltotta fel az iskolákban a latin nyelvet a magyar. Megérte a szabadságharcot is, látta a nemzet gyászos elbukását, de már 1850. október 21-én meghalt. Iskolánknál neki volt a leghosszabb szolgálati ideje. Tanár volt 27 évig, igazgató 15 évig.

A Bach-korszakban 1850-ben négy osztályu kisgimnáziummá visszafejlődött iskolának Fatér Mihály halálával *Korponay Ferenc* hittanár lett az igazgatója, aki már előde betegeskedése alatt teljesítette az igazgatói teendőket. Korponay 1861-ben kisbári plébános lett és így az igazgatóságról, amelyet 10 éven át nagy lelkiismeretességgel, körültekintő, pedáns gondossággal töltött be, lemondott; utóda 1861. január 21-én *Németh Ignác* tanár lett. Németh Ignác meglehetős sanyaru viszonyok között erős nemzeti érzéssel, nagy lelkiismeretességgel végezte feladatát 1869. szeptember haváig, amikor 33 esztendei működés után nyugalomba ment.

Az alkotmányos korszak első kultuszminisztere br. Eötvös József az intézetet az 1869—70-ik tanévtől állami kezelésbe vette és hatosztályu nagygimnáziummá való fejlesztését elhatározta. Az állami középiskolának Németh Ignác nyugalomba vonulása után igazgatója dr. *Fail Attila* lett, 1869. október 5-én, mint helyettes, az 1870—71-iki tanév elejétől, mint kinevezett igazgató. Betegeskedése miatt többször szabadságot kért, végre 1876. január 6-án ideiglenesen nyugalomba lépett, majd a körmöcbányai állami főreáliskola rendes tanára lett. Failt az igazgatóságban 1876. március 29-től *Cselkó József* tanár követte, akinek idejében a tanári karban erős személyi surlódások voltak. Cselkót a kultuszminiszter 1884. nyarán állásától fölmentette, később a lugosi kir. kath. főgimnáziumhoz helyezte rendes tanárnak, s helyette *Lenner*

Emil lett előbb ideiglenes minőségben, majd 1885. augusztus 12-én kinevezett igazgató. Vele főgimnáziumunk millenáris történetének szavai szerint „minden tekintetben új aera kezdődik", aminek eredménye nem is maradhatott el. Lenner volt a nyolcosztályuvá fejlődött állami főgimnáziumnak első igazgatója, ő alatta voltak az első érettségi vizsgálatok 1886. június havában. Öt évi céltudatos munkásság után iskolánktól megvált, mert az 1889—90-ik tanév elején a győri állami főreáliskolához helyezték át igazgatónak, ahol most is működik. Hivatalában előbb mint helyettes, majd 1890-től mint kinevezett igazgató *Danilovics János* váltotta fel. Danilovics 33 évet töltött a tanügy szolgálatában, 15 évig a lőcsei kir. kath. főgimn. tanára, 18 évig főgimnáziumunk igazgatója volt. Nem nagy reklámmal dolgozott, hanem a zajtalan, csendes munkálkodást szerette. Vezetése alatt az 1897-ben új épületet nyert iskola kifelé és befelé sokat fejlődött s egyike lett a vidék legnagyobb iskoláinak. A tanulók száma majdnem megkétszereződött, új párhuzamos osztályokat kellett nyitni; a tanítás céljait szolgáló könyvtárak és szertárak tervszerű gondossággal nagy mértékben gyarapodtak. A mellett, hogy irodájában pedáns rendet tartott, iskolájának pedagógiai irányítására is nagy gondot fordított, ami által a tanítás szinvonala emelődött. Méltán ünnepelte meg tehát az 1905. október 22-én összegyülekezett nagy és díszes közönség 30 éves jubileumát.

Danilovics János után, aki 1907. július havában félévi szabadságot kapott, majd véglegesen nyugalomba ment, 1907. augusztus havában mint helyettes, szeptember 3-tól mint kinevezett igazgató *Dsida Ottó*, előbb győri főreáliskolai, ekkor budapesti istvánuti főgimnáziumi tanár vette át az intézet vezetését. Dsida Ottó csak négy évig állott felelősségteljes és sokszor nagyon exponált, sok támadásnak kitett állásában, mert 1911. május 12-én a király központi szolgálatra berendelt főigazgatónak nevezte ki, de e négy év alatt is modorának közvetlenségével a legnehezebb helyzetekben nyugodt és imponáló fellépésével, szaktárgyain is kivül terjedő széleskörű tudásával kollegáinak és tanítványainak szeretetét és tiszteletét egyaránt kiérdemelte. Tanítványainak valódi atyjuk, tanártársainak humánus és érdekeiket mindig szivén hordozó igazgatójuk volt, akinek örömöt okozott, ha velük jót tehetett.

A Dsida távozásával üressé lett igazgatói állásra dr. *Pongrácz Károly* gyergyószentmiklósi főgimnáziumi igazgató nyert áthelyezést 1911. augusztus 26-án.

C) TANÁROK.

Mivel az 1812-ben nyilvánossági jogot nyert kisgimnázium abból a pedagógiumból fejlődött, amelyik három grammatikai osztállyal még 1806-ban nyilt meg s amelyiknek a negyedik osztályát 1810-ben állították fel: iskolánk első tanárai jórészben azok voltak, akik az előbb említett intézetben már tanítottak. Átjöttek *Ambrus Imre, Vertell János és Dolinszky András.* Közülük Ambrus 1800 óta volt Kaposváron, előbb a normális iskoláknál, 1806-tól a pedagógiumban; itt az első grammatikai osztályt vezette és ezt megtartotta 1812 után is, egész haláláig, 1824-ig. Vertell János 1808-ban jött városunkba a pedagógiumhoz, előbb 10 évig Pécsett volt a tanító-képzőnél. Iskolánkban 1848-ig tanított, amikor 73 éves korában meghalt. Nem volt ilyen tartós a Dolinszky működése, mert összeférhetetlen természete miatt már 1813-ban le kellett mondani az állásáról. Dolinszky 1806 óta tanított a pedagógiumban, előbb állítólag öt évig működött Kanizsán. Vertell a második, Dolinszky a harmadik grammatikai osztályt tanította. Az 1811—12-ik tanévben tanított még a pedagógiumban *Balás Márton,* aki a tanév végén állásáról lemondott. Az így szükségessé vált tanerőül Paintner főigazgató Zibrin József, ideiglenesen nyugalmazott tanárt kivánta előbb alkalmazni, de Zibrin valami okból nem jött el s így a főigazgató *Szabó Ferencet,* a későbbi igazgatót küldötte Pozsonyból, akit az iskola alapítása körül nagy érdemeket szerzett Vály János, mint az intézet gondnoka, már előbb meghivott. Szabó kezdetben a negyedik gramatikai osztályt vezette.

Dolinszky András távozásával 1813-ban üressé vált helyet *Fatér Mihály* foglalta el, aki később igazgató lett. Fatér már 1806—10-ig tanított a pedagógiumban, de ekkor betegsége miatt a tanítástól visszavonult. 1812-ben fizetés nélkül, mint kisegítő tanár működött, mig 1813-ban előbb helyettes, nemsokára rendes tanár lett.

1814-ben szervezték a hittanári állást és az első hittanár *Galamb György,* volt taszári káplán lett, aki 1818-ban a kaposvári plébániát elnyervén, állásáról lemondott.

A kisgimnázium 1817-ben a humaniorák megnyíltával nagygimnázium lett, s új tanárokról kellett gondoskodni. Az első humanitást, az V-dik osztályt, Galamb exhortator tanította, a második humanitást, a VI-ik osztályt, egyelőre ideiglenesen az

igazgató Szabó Ferenc. Mint helyettes tanár szolgált még e tanévben *Fábry László*, aki a tanév végén eltávozott.

A következő 1818—19-ik iskolai évre az exhortatori és két tanári állás betöltéséről kellett gondoskodni, mert a helytartótanács nem engedte meg, hogy az igazgató tanítson is. A patronatus arra, hogy két új tanárt fizessen, elég pénzalappal nem rendelkezett, a helytartótanács pedig arról, hogy az új állásokat az állampénztár terhére rendszeresítse hallani sem akart, hanem elrendelte a humaniorák bezárását. Ez ugyan nem következett be, mert Szabó Ferenc igazgató buzgólkodása folytán a szükséges pénz csakhamar összegyűlt, de a tanárhiányt csak ideiglenesen lehetett megszüntetni, mert az új exhortator, *Papp József*, előbb zalamegyei, merenyei káplán, aki 1819. januárban vette át az V-ik osztály tanítását, már a tanév végén megvált az iskolától. A VI-ik osztály vezetése is ideiglenesen volt bízva *Székely József* városi jegyzőre, akinek, mint volt nevelőnek a Somssich családnál, a tanításban elég jártassága volt. Ugyancsak e válságos időkben tanította 1819. május 5-ik óta *Czigony András* a harmadik grammatikai osztályt, de e nyugtalan vérű embernek, aki volt premontrei növendék, kisegítő tanár Keszthelyen, theologus Szombathelyen, jogász Egerben, majd nevelő, irnok a káptalannál Nagyváradon, ahol a tanítóképzőt is végezte, itt sem volt sokáig maradása s a következő isk. év elején el is távozott.

A tanárhiányt csak az 1819—20-ik tanévben lehetett megszüntetni, amikor *Horváth Ferenc* exhortator, *Michel József* és *Gunics Mihály* lettek az új tanárok. Horváth pécs-egyházmegyei pap volt megelőzőleg, Michel itt kezdette meg a tanári pályát, mert azután tette le a képesítő vizsgálatot, Gunicsnak pedig már volt 12 évi szolgálata Kanizsán. Mindnyájan csendes, buzgó és szorgalmas munkásai voltak a tanügynek. Horváth 1833-ban vált meg az intézettől, amikor Pécsváradra ment plébánosnak, Michel és Gunics 31 évi szolgálat után 1850-ben nyugalomba léptek.

Ez időtől kezdve 1824-ig változás nem állott be. Ekkor a tanárok közül március 23-án meghalt Ambrus Imre, helyét már április 22-én elfoglalta *Szabó József*, aki eleinte nagy szorgalmat tanusított, a tanácskozásoknak ügyes tollu és pontos jegyzője volt 12 éven át, de később a könnyelmű életre adta magát, amiért 1836-ban állásáról le kellett mondania.

Kilenc évig ismét nem lépett új tag a testületbe. 1833-ban azonban az eltávozott Horváth Ferenc helyét kellett betölteni,

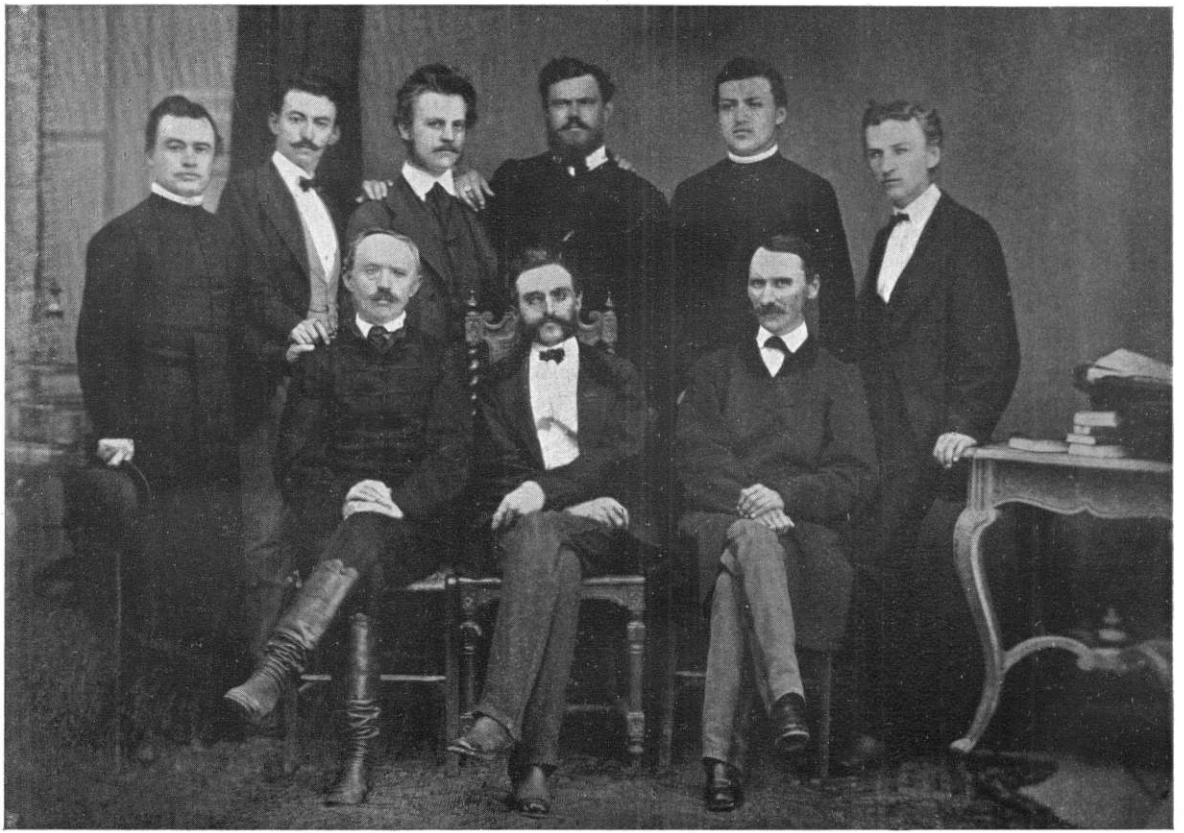
amit *Koltay László* veszprém-egyházmegyei áldozópap foglalt el, aki az exhortatorság mellett, mint elődei, az első humanitast is tanította. Koltay csak két évig tartozott az intézet kötelékébe, mert 1835-ben mosdósi plébános lett.

Nagyobb mértékű felfrissülése történt a testületnek 1836-ban, amikor három tanszéket kellett betölteni. Koltai helyett *Korponay Ferenc*, szintén veszprém-egyházmegyei pap, a későbbi igazgató lett az exhortator s az első humanitas tanára. Tanári hivatalát épolyan pontossággal, szorgalommal és tudással töltötte be, mint amilyen kiváló, buzgó és pedáns igazgató lett utóbb. Ugyanezen évben nyerte el az igazgatói állást Fatér Mihály, akinek helyére *Németh Ignácot* választották meg grammatikai tanárnak, akiben iskolánk állandó, szorgalmas és lelkiismeretes munkást nyert, mert mint tanár és mint igazgató 33 évet töltött az intézetnél. A Szabó József lemondásával üressé vált grammatikai tanszékre a város, mint patronus, *Döbrössy Károlyt* választotta meg, aki 36 évig, az 1873—74-ik tanévben való nyugdíjaztatásáig nagy szorgalommal, alapos ismeretekkel, a klasszikus irodalomban való mély jártassággal, erős nemzeti érzéssel nevelte az ifjúságot. A jegyzői tisztet 20 évig nagy pontossággal töltötte be. Nyugalomba vonulása után csak a tanítástól vált meg, de az iskolát ezután is gyakran fölkereste s ügyes verselő lévén, többször megénekelte 1886. november 29-én bekövetkezett haláláig.

Az így kiegészített személyzet csak tizenkét év mulva szenvedett változást. 1848. április 12-én az akkori tanári kar nesztora Vertell János meghalt s a harmadik grammatikai osztály vezetését, mint helyettes tanár, *Fatér N. János* ügyvéd vette át.

A szabadságharc fényes napjainak gyors lezajlását az elnyomatás gyászos és keserves ideje követte. Az idők megnehezedését iskolánk is megérezte. Fennebb már említettük, hogy a hatosztályu nagygimnázium négyosztályu kisgimnáziummá fejlődött vissza, de emellett a kormány 1850. szeptember 7-én a nyilvánossági jogot is megvonta s csak akkor adta vissza 1851. március 27-én, amikor a fenntartók az általa követelt 7 pontból álló feltételeknek megfeleltek.

A szabadságharc elmulása után újra nagyobb személyi változások estek a tanártestületben. Fatér N. János tanszékét, aki csak ideiglenesen volt megbizva a tanítással, 1849. október 1-én *Tintera Mátyás* volt ügyvéd és nevelő vette át, aki tanári vizsgálatot 1849-ben tett Győrött a tankerületi főigazgatóságnál. Tintera

A tanári kar 1870-ben.

Czompó G. Mortenson E. Antolik K. Vaszary M. Szabó L. Péter J.
Döbrössy K. Fail A. dr. ig. Hartberger M.

A tanári kar 1888-ban.

21 évig szolgálta a tanítás rögös pályáját s az 1869/70-ik tanévben lépett nyugalomba. A következő 1850-ik évben Gunics Mihály és Michel József mentek nyugalomba s helyeiket 1851. februárban *Hartberger Mátyás* és *Rády Mihály* foglalták el. Utóbbi csak 6 évig tartozott iskolánk kötelékébe, mert 1857. június 25-én állásáról lemondott, előbbi azonban egész haláláig 1875. december 31-ig tanított fáradhatatlan munkássággal és szép eredménnyel. Az 1852-ik évtől voltak iskolánkban izraelita hitoktatók. Első volt *Ehrentheil Adolf* rabbi, akit 1854-ben *Kuttna Salamon* rabbi követett egészen 1870-ig.

Rády Mihály tanszékét előbb *Németh Károly* orvosnövendék töltötte be mint helyettes tanár, lemondása után az 1859—60-ik tanévben 2 hónapig ifj. *Németh Ignác* látta el, de őt, mivel még érettségi vizsgálata sem volt, a felsőség csakhamar elmozdította s 1860. február 14-én *Gyulay Kálmán* theologust nevezte ki helyettes tanárnak. Gyulay 1864. augusztus 5-én távozott iskolánktól. Mivel nem volt oklevele, végig helyettes tanár maradt. Két éven át a szépirást és rajzot *Ertl Bertalan* tanította.

Az alkotmányossággal való kisérletezéskor plébánossá választott Korponay Ferenc helyett a patronatus *Népessy Károly* marcali káplánt választotta meg hittanárnak 1861. január 28-án, aki a francia nyelvet is tanította. Népessy 1864. augusztus haváig működött intézetünkben.

Az 1862—63-ik tanév végén és a következő tanévben a rajzot *Hesz János* tanította. Nagyobb mértékű változás volt az 1864—65-ik tanévben. Ekkor Gyulay Kálmán helyett *Vaszary Mihály*, Népessy Károly helyett *Jánosik* (Jánosi) *Ágoston* léptek az intézet kötelékébe. A kiváló műfordító csak egy évig működött itt, mert 1865-ben Veszprémbe ment a püspöki aulába. Vaszary Mihály ellenben 28 éven át 1892. augusztus 3-án bekövetkezett haláláig volt intézetünknek általánosságban tisztelt és szeretett, puritán gondolkodású, egyenes jellemű tanára. Ő tanított iskolánkban először gyorsírást. Az eltávozott Jánosi helyett *Taschler Elek* veszprém-egyházmegyei pap lett a hittanár 1865. október 2-án, de csak rövid ideig tanított, mert 1869. október 16-án elhunyt.

Az alkotmányos korszak beköszöntésével *Liebenwein* (Lengyel) *Alajos* lett a testület új tagja, aki a rajzot tanította 1888-ban végbement nyugdijaztatásáig. 1868. szeptember 28-án pedig a nyugalomba vonult Tintera Mátyásnak *Antolik Károly*, a későbbi pozsonyi főreáliskolai igazgató, előbb mint helyettes, egy év

mulva, mint rendes tanár, lett az utóda. A jeles fizikus rövid ideig működött nálunk, mert 1870. május 2-án a kassai főreáliskolához helyezték át, de e kevés idő alatt megvetette alapját a természettani szertárnak.

Bekövetkezett az iskolának állami kezelésbe való vétele és hatosztályu nagygimnáziummá való fejlesztése az 1869—70-ik tanévben, amikor Somogy megye hat tanári állásra a kijelölés jogát magának fentartotta. Az V-ik osztály megnyitása a tanári személyzet szaporítását tette szükségessé s az elhunyt Taschler Elek hittanár helyét is be kellett tölteni. Utóbbinak örökébe *Czompó Gábor* káplán lépett, aki a tanárságot 1874-ben plébánosi állással cserélte fel. A testületnek új tagja pedig *Mortenson Ede* h. tanár lett, aki elég sok idő, csak négy év mulva nyert rendes tanári kinevezést és akit 1880-ban a lőcsei kir. kath. főgimnáziumhoz helyeztek át. Mortenson csak a tanév második felében foglalta el állását és helyette előbb *Gruber János*, akkor tanfelügyelőségi tollnok, most pénzügyi titkár, azután a már elhalt *Schröder Gyula* orvosjelölt tanítottak.

Az 1869—70-ik tanév elején tehát dr. Fail Attila (igazgató), Antolik Károly r. t. (menny.-tan.), Czompó Gábor (hittanár), Döbrössy Károly r. t. (lat.-gör.), Hartberger Mátyás r. t. (lat.-gör.), Vaszary Mihály r. t. (magy.-lat.), Liebenwein Alajos (rajz) és Mortenson Ede h. t. (tört. földr.), illetőleg Gruber János és Schröder Gyula alkották az iskola tanári karát. Az állami iskola első éve tehát személyi tekintetekben elég mozgalmas volt, amit még növelt Antolik Károlynak a kassai főreáliskolához való áthelyezése és *Péter Jánosnak* a termr.—menny.tani tanszékre való kinevezése. Péter Jánost a miniszter itt nevezte ki rendes tanárnak, de már 1872-ben áthelyezte a pécsi állami főreáliskolához.

Az 1870—71-ik tanévben a VI. osztály is megnyilt, ami ismét egy új magy.-lat. szakos tanárnak kinevezését tette szükségessé. E tanszéket előbb *Lengyel Géza*, akit Szabadkáról helyeztek ide, de aki a második félévben a bajai főgimnáziumhoz került, majd *Babics Kálmán* töltötte be. Az üresedésben levő menny.-tan.—term.tani tanszékbe a miniszter *Máday János* sárospataki tanítóképezdei tanárt nevezte ki, aki 10 évig tanított ez iskolában. Az izr. hitoktató személyében is változás állott be s az eddigi hitoktatót *Büchler Salamon* hitközségi tanító váltotta fel.

Az 1872—73. tanévben elsőnek Babics Kálmán lett áthelyezve a szegedi állami főreáliskolához, követte ezt Péter Jánosnak már

említett áthelyeztetése Pécsre. Babics helyét csakhamar elfoglalta a Szakolcáról idehelyezett *Cselkó József*, aki 1876—1884-ig igazgató is volt. Nehezebben ment a természetrajzi tanszék betöltése, mert Petrogalli Artur állását el nem foglalta s így a miniszter *Péky Géza* trencséni kir. kath. főgimn. tanárt alkalmazta, aki csak a második félévben (március) érkezett meg, addig szaktárgyait *Szabó Lajos* káplán, mint póttanár tanította, Péky Géza csak 11 esztendeig szolgálta a tanítás ügyét, mert 36 éves korában, 1879. október 5-én meghalt. A következő 1873—74-ik tanévben Döbrössy Károlynak, a tanári kar nesztorának nyugdíjaztatásával megüresedett lat.-gör. tanszéket a miniszterium *Végh Endre* budai főgimn. h. tanárral töltötte be, akit egyúttal r. tanárnak is kinevezett. Döbrössy 37 évet töltött a tanári pályán és ebből 36 a kaposvári gimnáziumra esik. Végh Endre csak két évvel marad mögötte, mert 35 évből 34-et töltött iskolánknál. E hosszu idő alatt látta iskolánkat megizmosodni. Működését hatosztályu kis intézetnél kezdte és három párhuzamos osztállyal bíró nyolcosztályu állami főgimnáziumnál végezte. E megizmosodásból mindenesetre rész illeti Végh Endrét is, aki vasszorgalmu, lankadatlan munkakedvű, jó lelkű tagja volt a testületnek 1907. december 1-én történt nyugdíjaztatásáig. A tanításon kivül más munkakörnek betöltésétől sem riadt vissza. Így az iskolán belül több éven át volt jegyző, ifjúsági könyvtárőr, az önképzőkör vezetője, francia nyelvtanár, az iskolán kivül a városi képviselőtestület tagja, a gazdasági egyesület pénztárának kezelője stb. Méltán megérdemelte volna tehát, hogy sokáig élvezze a jól megérdemelt nyugalmat, de a gondviselés másképp intézkedett, mert pihenése első évében 1908. okt. 10-én meghalt.

Az 1874—75-ik tanévben Czompó Gábor helyett *Gallubich Dénes* monostor-apáti segédlelkész lett a hittanár, aki csak 1876. június 24-ig volt a testület tagja, mert ekkor hosszas betegség után elhalt.

Több irányú személyi változás történt a következő 1875—76. tanévben. Az ideiglenesen nyugdíjazott dr. Fail Attila helyett igazgatóvá lett Cselkó József klasszika-filologiai tanszékére a kultuszminiszter *Polgár György* okl. tanárjelöltet alkalmazta mint rendes tanárt, az elhalt Hartberger Mátyásnak szintén klasszika-filologiai tanszékét pedig *Bodnár György* sátoraljaujhelyi kath. gimn. h. tanár töltötte be, aki r. tanár lett.

Gallubich Dénest betegeskedése alatt *Szabó József* helybeli segédlelkész helyettesítette, halála után pedig *Melhard Gyula* lett

az intézet r. hittanára. A történelmi munkásságáról szélesebb körben is ismert Melhard Gyula 8 évig, 1884-ig volt intézetünk tanára, ekkor állását a mernyei plébániával cserélte fel. Mint attalai plébános halt meg.

Az 1877—78-ik tanév bencsak annyi személyváltozás volt, hogy *Rosenberg Sándor* dr. lett az izr. hitoktató.

Az 1878—79-ik tanév végén eltávozott Bodnár György tárgyait előbb *Himpfner Béla*, most budapesti I. ker. állami főgimn. igazgató, a következő tanévben félévig *Zánkay Árpád* tanárjelölt tanították, csak ekkor lett rendesen betöltve *Perényi Ferenc* nagykikindai gimnáziumi tanárral, de ő sem maradott itt sokáig, mert egy év mulva a trsztenai, később a jászberényi gimnáziumhoz ment. A Péky Géza halálával üresedésbe került természetrajzi tanszékre pedig *Bandl János* volt bajai főgimnáziumi igazgatót, aki akkor rendelkezési állapotban volt, mert a bajai főgimnáziumot a zirc-ciszterci rend vette át, nevezte ki a vallás- és közoktatásügyi miniszter. Bandl is csak rövid ideig szolgálhatta nálunk a közoktatásügyet, mert 1884. június 1-én hirtelen jobblétre szenderült. Kötelességtudó, szelídlelkű tanár volt, kinek korai haláláról igaz fájdalommal emlékezik meg az intézet értesítője. Hazáját nemcsak a katedrán, de a szabadságharc alatt a véres mezőkön is szolgálta. A bajai főgimnáziumnál 15 évig volt tanár, 12 évig igazgató. E tanévben és a következőben *Szabó József* r. k. segédlelkész tanított egyházi és világi éneket.

Az intézet személyzetében kitört egyenetlenségek, személyi surlódások miatt az 1880—81. tanévben a tanártestületnek négy tagja távozott, hogy újaknak adjon helyet. Így Máday János helyett a term.-tan—menny.-tani tanszékre *Hekinger István*, volt bajai főgimnáziumi r. tanár, Polgár György helyett a klasszika-filologiai tanszékre *Munkácsi* (Czuprák) *Elek* tanárjelölt h. tanár, Mortenson Ede helyett a tört.-földr. tanszékre *Okányi Pál* lőcsei kir. kath. főgimn. r. tanár és Perényi Ferenc helyett a lat.-gör. tanszékre *Vojtás Mátyás* trsztenai kir. kath. gimn. h. tanár kerültek. Közülök Munkácsi és Vojtás hamar megváltak az iskolától, mert 1881 végén előbbit a trencséni kir. kath. főgimnáziumhoz, utóbbit a selmecbányai kir. kath. gimnáziumhoz helyezte át a vallás- és közoktatásügyi miniszter.

Valamivel hosszasabban, de azért nem nagyon sokáig működött nálunk Hekinger István, mert 1885 nyarán a pécsi állami főreáliskola tanára lett. Okányi Pálban ellenben állandó, szorgalmas és értékes tanárt nyert az iskola. Attól a perctől

fogva, hogy ide helyezték, itt maradt 17 év mulva, 1897. január 20-án bekövetkezett haláláig. Kaposvári tanársága előtt 10 évig volt a lőcsei kir. kath. főgimn. tanára.

Az 1881—82. tanévben legelőször a Bandl János halálával megüresedett term.—földr. tanszék nyert új embert *Varga Ferenc* selmecbányai kir. kath. gimn. h. tanár személyében, aki ekkor rendes tanár lett. Varga Ferenc 12 évig volt kaposvári tanár, ekkor a miskolci kir. kath. gimnáziumhoz jutott. Varga Ferencen kivül *Beksics Ignác* okleveles tanárjelölt és *Remsey István* trencséni kath. gimn. h. tanár lettek a testület új tajai, mint az eltávozott Munkácsi Elek és Vojtás Mátyás utódai. Mindketten Somogy megye kijelölése alapján r. tanárok lettek. Remsey három év mulva 1885-ben az aradi kir. főgimnáziumhoz helyeztetett át, most nyugalomban van. Beksicset pedig 1897. nyarán Somogy megye tanfelügyelőjévé nevezték ki. Beksics Ignác 21 évig szolgálta a hazai nevelés ügyét. Ez időből 19 évet töltött a tanári pályán, egyet a trencséni kath. főgimnáziumnál, kettőt és felet a budapesti VIII. ker. közs. főreáliskolánál, a többit intézetünknél, ahol 10 évig tornát is tanított; 2 évig volt tanfelügyelő, 1899-ben halt meg. Ezen isk. évről van említés téve az első prot. hitoktatóról is, aki *Szabó Ferenc* a kaposvári ref. egyház adminisztrátora volt.

Az 1882—83-ik és 1883—84-ik tanévben a tanártestületben csak annyi változás állott be, hogy a prot. hitoktató 1882-ben *Nagy Lajos*, mostani ref. esperes, szintén egyházi adminisztrátor, 1883-ban *Bélaváry Ferenc* h. ref. lelkész ; kath. hittanár pedig 1884-ben *Hock János* lett, aki állásáról 1887-ben mondott le, amikor a somogymegyei szili kerület képviselőnek választotta.

Annál tömegesebb és az intézet további működésére jótékony hatásu személyváltozások történtek a következő években. Azok a személyi surlódások, amelyekről előbb szólottunk s amelyek kisebb nagyobb mértékben eddig többször ki-ki újultak, a személyzet kicserélődésével lassankint elsimultak, s annál erőteljesebben kezdődhetett meg az intenziv, komoly munka.

Az eddigi nagygimnáziumnak főgimnáziummá való fejlesztése új tanárok alkalmazását tette szükségessé. Így lépett intézetünk kötelékébe az 1884—85-ik tanévben, a VII. osztály megnyitásával *Zsámboki* (Schambach) *Gyula* h. tanár, aki addig a selmecbányai kath. gimnáziumnál tanított. A jeles filologus, aki 1885. július havában lépett elő r. tanárnak, 9 évig volt iskolánk tanára,

mert 1893-ban a budapesti, nemrégen megnyilott I. ker. áll. főgimnáziumhoz lett áthelyezve. Itteni működését a filologiai muzeumnak megalapításával és szakszerű berendezésével tette emlékezetessé.

Még több személyváltozás esett a következő 1885—86-ik tanévre. Az eltávozott Hekinger Istvánnak a menny.tan—term.tani szakon *Prilisauer Adolf* kecskeméti főreálisk. tanár, Remsey Istvánnak a lat.-német szakon *Albrecht János* aradi kir. főgimn. tanár lettek utódai, a VIII. oszt. megnyitásával újonnan szervezett klassz.-filolog. tanszékre *Pintér Ede* lugosi kir. kath. főgimn. tanár, a menny.tan—term.tani tanszékre *Baló Gyula*, budapesti gyakorló főgimn. tanár nyert kinevezést. Pintér Ede kivételével h. tanárok voltak, de mindnyájan r. tanárok lettek. Közülök Albrecht János már két év mulva, 1887-ben a pozsonyi kir. kath. főgimn.-hoz jutott. A pozsonyi tankerület mostani főigazgatójára, intézetünk vele szolgáló tanárai, mint kiváló elméleti és gyakorlati pedagógusra, készséges jó kollegára emlékeznek vissza. Nagy szolgálatot tett az iskolának az egyesített tanári és somogymegyei könyvtár rendezésével, cédula katalógus készítésével, bár ezt korai távozása miatt nem fejezhette be. A többiek intézetünk állandó erősségei lettek. Pintér Edét azonban 20 év mulva 1905. március havában utolsó útjára kisértük ki. A klasszika filologiában teljesen otthonos, tanítványai iránt szigoru, de igazságos tanárnak koporsóját fájó szívvel vette körül a családjából, kollegáiból, tanítványaiból, tisztelőiből álló gyászolók nagy serege. Baló és Prilisauer most is intézetünknek szorgalomban, kitartásban szakképzettségben nem lankadó tanárai. Az első mint a természettani szertárnak, az utóbbi mint a tanári és somogymegyei könyvtárnak évek óta tartó gondos őre, a segítő egyesületnek jegyzője szereztek kiváló érdemeket. Prilisauer a folyó isk. évben középiskolai igazgató cimet kapott. — Változás állott be ezen tanévben az izr. hitoktató személyében is. Dr. Rosenberg Sándornak távozásával az eddigi egy hitoktató helyett kettő lett, u. m. *Büchler Salamon* és *Sugár Mór* hitközségi tanítók.

A tanári karnak teljes kiegészítése az 1886—87-ik tanévben *Medgyesi Lajosnak*, az ungvári kir. kath. főgimn. h. tanárának, lat.-gör. tanszékre r. tanárrá való kinevezésével befejezést nyert. Medgyesi 10 évet töltött főgimnáziumunkban, 1897. őszén a kultuszminiszter a zalaegerszegi állami főgimnáziumhoz helyezte át s megbizta az igazgatói teendőkkel; itteni tanársága alatt szak-

tárgyainak kiváló és gondos tanítása mellett egy évig a tanári és ifjúsági, nyolc évig a tanári könyvtárnak volt buzgó és lelkiismeretes gondviselője. A prot. hittan tanításában Bélaváry Ferencet *Búza József* ref. lelkész váltotta fel.

Az 1887—88-ik tanévről három személyváltozást jegyezhetünk fel. Albrecht János helyét *Rieger Imre* (lat.-ném.) kolozsvári főelemi isk. tanító, Hock Jánosét pedig Bécsy Márton (hittanár) helybeli káplán foglalták el, előbbit már ekkor, utóbbit egy év mulva nevezték ki r. tanárnak. Rieger Imre hat év mulva az aradi kir. főgimn. tanára lett; Bécsy Márton most is iskolánknak és városunknak közszeretetben és köztiszteletben részesülő tagja, aki a valláserkölcsös nevelésnek, felekezeti békének és egyetértésnek legerősebb ápolója. Egyházi érdemeiért a veszprémi püspök 1898-ban szentszéki ülnöknek, 1906-ban tb. kanonoknak nevezte ki; az ifjúsági r. k. Szent Imre templom körüli fáradozását albumunk más helyen méltatja. A harmadik változást az izr. hittan tanításánál jegyezhetjük fel. Ez évben lett izr. hitoktató dr. *Herzog Manó* rabbi, aki most is testületünknek nagyrabecsült tagja.

Az 1888—89-ik tanévben Liebenwein Alajos r. rajztanár nyugalomba ment s helyét a felsőség *Polányi Ferenc* győri áll. főreálisk. tanárral töltötte be. Polányi Ferenc 10 évig volt intézetünk rajztanára, 1899-ben nyugdíjazását kérte, de nyugdíját nem élvezhette sokáig, mert 1901. június havában elhunyt. 29 évet töltött a tanári pályán, két évet a magyaróvári kegyesrendi gimnáziumban, tizenhetet a győri városi, illetve állami főreáliskolánál, tizet főgimnáziumunkban. — Ezen tanévre Okányi Pál betegsége miatt szabadságot kapott. A helyettesítésére leküldött *Bérczy Jenő* okl. tanárjelölt csak két hónapig taníthatott, ekkor súlyos betegsége miatt kénytelen volt gyógyulást keresni, de hasztalanul, mert a következő év május havában meghalt. Így Okányi Pál tárgyainak szakszerű helyettesítését kollegái — Lenner Emil igazgató, Bécsy Márton, Pintér Ede és Varga Ferenc tanárok — vállalták el.

A testületünkben egészen az 1891—92-ik tanévig csak annyi változást említhetünk meg, hogy prot. hitoktató 1889-ben *Matolcsi István* ref. lelkész lett. 1890—91. és 1892—93-ban zenét tanított *Szkladányi József* el. isk. tanító.

Az 1891—92-ik tanévben az első osztály párhuzamosítása egy új magy.-lat. tanszék felállítását tette szükségessé, amelyre a

kormány *Tittel Lajos* helyettes tanárt nevezte ki, aki 1895-ben a lőcsei kir. kath. főgimn. r. tanára lett.

Az 1890-ik évi 30. t. c. szabad választást enged az V-ik osztályba lépő tanulóknak a görög és a görögpótló tárgyak között. Az igy származott munkatöbblet megosztására, mivel a görögpótló tárgyak már a VII-ik osztályban is feljutottak, az 1892—93. tanévben a vallás- és közokt. miniszter *Szántó János* (menny. tanterm-tan) okleveles h. tanárt nevezte ki, aki a köv. isk. évben r. tanárrá lépett elő. Szántó Jánost sokat hányta-vetette a sors, amig révpartra jutott. Tanári működését 1879-ben a sátoraljaujhelyi kegyesrendi gimn.-ban kezdette meg, ahol két évig tanított, hat évig a soproni Lähne-gimnáziumban, öt évig a pozsonyszentgyörgyi piárista gimn-ban, tizenegy esztendeig iskolánkban működött. „A szelidlelkü ember, hü barát és atyai jóságu tanár," aki „hálát nem várt, kegyeket nem keresett" kollegáinak igaz fájdalmára 1905-ben 25 évi szolgálat után meghalt. E tanévben Matolcsi István prot. hitoktatót, aki a csurgói ref. főgimn. hittanára lett, *Sarkady Titusz* ref. lelkész váltotta fel.

Az 1893—94-ik tanévben is sok változás történt. A Vaszary Mihály halálával még 1892-ben megüresedett magy.-lat. tanszéket *Bournáz Ernő*, brassói r. kath. főgimn. r. tanár foglalta el. Zsámboki Gyula helyett a lat.-gör. szakon *Lähne Alfréd* nagyszebeni áll. főgimn. h. tanár, majd mikor betegség miatt szabadságot kapott, a helyettesitésével megbizott *Sas* (Schvannauer) *Ferenc* selmecbányai kir. kath. gimn. h. tanár, Varga Ferenc helyett term.-rajz-földr. szakon dr. *Kocsis János* sátoraljaujhelyi kath. főgimn. r. tanár, Rieger Imre helyett *Endrei Ákos* (magy.—német) brassói áll. főreálisk. r. tanár léptek a testületbe. Közülök elsőnek Bournáz Ernő távozott, már öt és fél év mulva átment a nagyszebeni áll. főgimn.-hoz. Hosszabb ideig volt Kaposváron Endrei Ákos, mert csak 15 év mulva teljesültek vágyai egy fővárosi tanári állás elnyerése iránt. Endreinek nevét tankönyvei, pedagógiai dolgozatai, a tanárság mozgalmaiban vezető szerepe országszerte ismeretessé tették. Nálunk ezek mellett rendkivül agilis természetével, több kulturális intézmény létrehozatalával szerzett érdemeket.

Kevesebb személycsere esett a következő 1894—95-ik tanévre. Tittel Lajos helyett, aki lőcsei kir. kath. főgimnáziumhoz ment, *Samu István* (lat.-gör.) győri kath. főgimn. r. tanár jött az intézethez, de már 1 év és 9 hónap mulva Budapestre ment a

Vaszary Mihály

Németh Ignác

Németh Károly

Jánosik Ágoston

Liebenwein Alajos

Antolik Károly

Büchler Salamon

Gruber János

Volt tanárok. (I.)

Végh Endre

Mortenson Ede

Péky Géza

Polgár György

Gallubich Dénes

Szabó Lajos

Melhárd Gyula

Szabó József

Volt tanárok. (II.)

Hekinger István

Rosenberg Sándor dr.

Himpfner Béla

Vojtás Mátyás

Perényi Ferenc

Okányi Pál

Czuprák Elek

Beksits Ignác

Volt tanárok. (III.)

Remsey István

Hock János

Sugár Mór

Schambach Gyula

Albrecht János

Prilisauer Adolf

Pintér Ede

Medgyesi Lajos

Volt tanárok. (IV.)

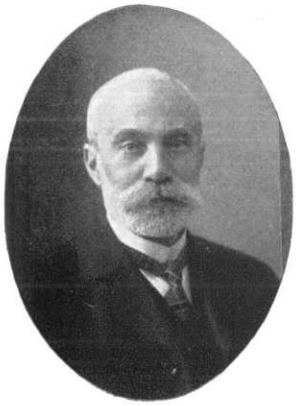
Szkladányi József

Rieger Ferenc

Polányi Ferenc

Bournáz Ernő

Szántó János

Tittel Lajos

Ádámy Gyula

Varga Ferenc

Volt tanárok. (V.)

Treszkony János

Endrei Ákos

Mittelmann Jakab

Vértessi Adolf

Zindl Béla dr.

Samu István

Kohlbach Bertalan dr.

Hornyánszky Gyula dr.

Volt tanárok (VI.)

Spanyár Pál

Fonyó Ignác dr.

Lippay György dr.

Szevera János

Bohdaneczky Lajos

Ladomérszky Győző

Mihalik Gyula

Steller Ignác

Volt tanárok. (VII.)

Szőke Lőrinc dr.

Danka István

Bernáth János

Fazekas Ágoston

Szegvári Gyula

Murgas Kálmán

Simon Miklós

Bauer Jakab

Volt tanárok. (VIII.)

Fail Attila dr.

Pintér Ede

Medgyesi Lajos

Baló Gyula

Bécsy Márton

Danilovics János

Bournáz Ernő

Szántó János.

Kocsis János dr.

Schvannauer Ferenc

Endrei Ákos

Treszkony János

Márton Jakab rajzai kartársairól.

VII. ker. (Barcsay-utcai) áll. főgimn.-hoz. Mint fontos adatot jegyezhetjük fel, hogy az intézet ez évben kapott tornatanárt *Adámy Gyula*, a temesvári cs. és kir. hadapródiskola volt kisegítő tornatanára személyében, aki először ideiglenes, majd helyettes, 1897. június havától r. tornatanár volt. Eddig a tornát r. tanárok: Antolik, Mortenson, Hekinger, Beksits és Prilisauer tanították. Kilenc és fél év mulva Ádámy a budapesti VII. ker. külső állami főgimnáziumhoz nyert áthelyezést. E kilenc és fél év alatt az iskolában hivatali teendőinek lelkiismeretes és buzgó elvégzésével, kollegiális érzületével, a társadalomban lekötelező, sima modorával szerzett barátokat és tisztelőket. — A testületből eltávozott Lähne Alfréd helyettese Sas Ferenc r. tanár lett. Sarkady Titusz helyett *Csertán Márton* ref. lelkész lett az intézet prot. hitoktatója, aki most is tanítja a prot. hittant.

Az 1895—96. tanévben Beksits Ignác és Polányi Ferenc tanárok egész évre, Okányi Pál december haváig betegség miatt szabadságot kaptak. Óráik egy részének ellátására a miniszter *Treszkony János* (tört.-lat.) soproni áll. főreálisk. rendkivüli tanárt és *Márton* (Mittelmann) *Jakab* (szab.-kézi és geom. rajz) okl. tanárjelöltet küldötte ki, a másik részének tanítását a testület tagjai vállalták el. Egy év mulva mindketten másfelé mentek, Treszkony Zsolnára a kir. kath. gimn.-hoz, Márton Körmöcbányára az áll. főreálisk.-hoz. Mint másod izr. hitoktató *Vértessi Adolf* hitközségi tanító lépett az iskola személyzetébe, aki tizenegy évig, 1906-ig, tanította az alsó osztályokban az izr. hittant elismerésre méltó buzgósággal és megfelelő sikerrel. Ez idő alatt a testület rokonszenvét is teljes mértékben kiérdemelte. — E tanévben nyert első ízben az intézet iskola-orvost és egészségtantanárt *dr. Fonyó Ignác* személyében, de ez az intézkedés akkor nem lett állandó, mert Fonyó már egy év mulva Szekszárdra költözött.

Okányi Pálnak betegeskedése, majd 1897. január 20-án bekövetkezett halála, és Samu Istvánnak Budapestre történt áthelyezése tette szükségessé az 1896—97-ik tanévben új embereknek a testületbe való belépését. Okányi utóda *Popovics György* pancsovai áll. főgimn. h. tanár (tört.-földrajz), Samu István utóda *dr. Zindl Béla* (lat.-gör.) losonci áll. főgimn. r. tanár lettek. Popovics már egy év mulva, amikor az állami szolgálatból elbocsátották, kilépett a testületből; dr. Zindl Béla pedig három év mulva 1899-ben a budapesti VI. ker. állami főgimnáz.-hoz lett áthelyezve.

A testületből kivált Popovics György, Beksits Ignác és

Medgyesi Lajos helyett *Áldor Imre* (tört.—földr.) egri áll. főreálisk. r. tanár, *dr. Kohlbach Bertalan* (lat.—ném.) h. tanár és *Treszkony János* (lat.—tört.) zsolnai kir. kath. gimn. r. tanár, aki már tanított főgimnáziumunkban, lettek az új emberek az 1897—98-ik tanévben.

Treszkony János ekkor is rövid ideig működött itt, mert egy év mulva a szentesi áll. főgimn. tanára lett, Áldor Imre is csak egy évig tanított, a következő évet szabadságon töltötte s 1899-ben az erzsébetvárosi áll. főgimn.-hoz kapott áthelyezést, dr. Kohlbach Bertalan ellenben, aki 1908-ban r. tanárrá lépett elő, kevés híján tíz évi működés után vált meg az iskolától; 1907-ben a vall.- és közokt. miniszter Körmöcbányára, onnan pedig Nagy-Váradra helyezte át. Kaposvári tanársága alatt a tört.-földr. muzeum gondozása révén szerzett érdemeket, az iskolán kívül pedig a régészet és vallástudomány, továbbá a német irodalom körébe vágó értekezéseivel, felolvasásaival szolgálta a kulturát.

A második párhuzamos osztály megnyitása folytán beállott óratöbblet, Bournáz Ernőnek Nagyszebenbe való menetele, Polányi Ferencnek és Áldor Imrének helyettesítése tették változatossá az 1898—99-ik tanévet. Felsőbb intézkedés folytán dr. *Lippay György* (lat.-gör.) h. tanár, *Faragó Lajos* (tört.-lat.) hely., 1899-től r. tanár, *Spanyár Pál*, mint Polányi Ferenc helyettese és *Szevera János*, mint Áldor Imre helyettese jutottak az iskola személyzetébe. Szevera személyi ügyei, különösen szakvizsgálatai miatt már 1899. febr. 6-án lemondott; dr. Lippay György és Spanyár Pál egy év mulva a szegedi áll. főgimn.-hoz, illetve a székelyudvarhelyi kath. főgimn.-hoz kerültek.

Még gazdagabb és változatosabb volt a következő 1899—1900-ik isk. év. Dr. Zindl Bélát dr. *Hornyánszky Gyula* (lat.-gör.) nagyszebeni áll. főgimn. r. tanár, később egyet. m. tanár, Áldor Imrét dr. *Vass Miklós* (tört-földr.) székelyudvarhelyi áll. főreálisk. intern. felügyelő, előbb mint helyettes, 1910-től mint r. tanár, dr. Lippay Györgyöt *Bohdaneczky Lajos* (lat.-gör.) budapesti V. ker. áll. főgimn. h. tanár mint r. tanár, a nyugalomba vonult Polányi Ferencet, illetve Spanyár Pált Mihalik Gyula (szab.-kézi—geom. rajz.) h. tanár, 1910-től r. tanár követték. A harmadik osztálynak ez évben történt párhuzamosítása folytán pedig *Kuzmics Ferenc* (lat.—gör.) előbb mint helyettes, 1910-től mint r. tanár és *Ladomérszky Győző* (lat.-gör.) h. tanár lépték át az iskola küszöbét. Hat új tanára lett tehát intézetünknek. A hat közül elsőnek Ladomérszky Győző hagyta itt az iskolát, 1901-ben

a beregszászi áll. főgimn.-hoz helyezték át. A szép készültségű fiatal tanár azonban nem sokáig terjesztette a klasszikus nyelvek ismeretét, mert nemsokára meghalt. Egy évre Ladomérszky után dr. Hornyánszky Gyula is három évi működés után eltávozott a budapesti VII. ker. külső áll. főgimn.-hoz. Hornyánszky nevét a klassz.-filolog. irodalomban végzett alapos kutatásai, élénk polemikus stilusa, mély tudománnyal és zseniális tollal megírt könyvei nemcsak itthon, de a külföldön is annyira ismeretessé teszik, hogy működésének bővebb méltatása e helyen felesleges. Harmadiknak, de már négy év után, 1903-ban Bohdaneczky Lajos ment el szintén Budapestre a VI. ker. áll. főgimn.-hoz. Buzgó, lelkiismeretes tanár volt, aki e négy év alatt tanártársainak kollegiális rokonszenvét teljes mértékben kiérdemelte. Eltávozása után két évvel 1905-ben meghalt. Néhány évvel később, 1907-ben Mihalik Gyulát is áthelyezte a felsőbb hatóság a szentgotthárdi áll. főgimn.-hoz. Mihalik a rajznak modern módon való tanítása, iskolai rajzkiállítások rendezése által nevelte az iskolában a művészi érzéket, az iskolán kívül művészi felolvasások tartása, képkiállítások rendezése által szolgálta a hazai művészetet.

A következő 1900—1901-ik tanévben nem volt személyváltozás, 1901—1902-ben is csak egy. Ladomérszky Győző helyét a Beregszászról áthelyezett *Danka István* (magy.-lat.) h. tanár, 1901. decembertől r. tanár foglalta el, aki nyolc év mulva 1909-ben az ujpesti áll. főgimn.-hoz nyert áthelyezést. Danka nevét komoly kötelességtudásával, erős nemzeti érzésével, szigorú, de az ifjúság szeretetéből fakadó fegyelmezésével, pedagógiai tapintaton alapuló tanításával tette emlékezetessé.

Hasonlóképpen kevés személyváltozás van feljegyezve az 1902—1903-ik tanévről is. Ekkor dr. Hornyánszky Gyula eltávozásával a dézsi áll. főgimn.-tól *Szőke Lőrinc* (magy.-lat.) h. tanár, aki 1903-ban r. tanár lett, 1907-ben doktori címet szerzett, lépett új tagnak a testületbe. Hét év mulva a pozsonyi kir. kath. főgimn.-hoz nyert saját kérelmére áthelyezést. Működésében tantárgyainak pontos és lelkiismeretes tanítása mellett az önképzőkör vezetésével és a gyorsirás oktatásával is maradandó érdemeket szerzett. — Végh Endre r. tanár betegség miatt szabadságot kapott, helyettesítésével *Steller Ignác* (lat.-gör.) h. tanár, 1904-től r. tanár lett megbizva, aki a következő 1903—1904-ik tanévben Bohdaneczky Lajos távozásával állandóan az intézet kötelékébe lépett. Négy év mulva 1907-ben a ceglédi áll. főgimn. tanára lett.

Gazdagabbnak mondható személyváltozásban az 1904—1905-ik tanév. Az intézet két régi érdemes tanárának Pintér Edének és Szántó Jánosnak 1905-ben történt halála, Ádámy Gyulának Budapestre való áthelyezése folytán három személycsere történt. Pintér Ede örököse *Szabó J. Alajos* (lat.-gör.) h. tanár, Szántó Jánosé pedig *Szegvári* Gyula (menny.-tan.—term.-tan.) h. tanár lett, amazt 1905-ben, ezt 1906-ban nevezték ki r. tanárnak. Utóbbi 1909-ben Nagykállóra távozott az állami algimnáziumhoz. A tornatanári állást pedig a kormány *Bernáth Jánossal* töltötte be előbb helyettes, 1905-től rendes minőségben. Öt évi szolgálat után a budapesti X. ker. kőbányai áll. főgimnáziumhoz nyert áthelyezést. Bernáth János a testedzés különféle fajait (torna, játék, vívás, céllövészet) gyakorlati tanítás és művelés mellett elméletileg is szolgálta és sokat fáradozott városunk sportéletének fellendítésén is. Az említetteken kivül még a pancsovai áll. főgimn.-tól *Surányi Károly* (lat.-tört.) r. tanár szintén e tanévben lett intézetünk tanára, de már egy év mulva másfelé nyert áthelyezést.

Kevesebb személyváltozásról emlékezhetünk meg 1905—1906-ról. Surányi Károly helyébe *Botár Imre* (tört.-lat.) r. tanár lett Fehértemplomról áthelyezve; a betegség miatt egész évre szabadságot kapott Faragó Lajos tantárgyainak ellátása pedig *Fazekas Ágoston* (tört.-lat.) h. tanárra bizatott, aki egy év mulva a bártfai áll. algimnázium tanára lett. E tanévben érte intézetünket első ízben azon kitüntetés, hogy a gyakorlati tanárképzés helyéül tüzetett ki. Első gyakorló tanárjelölt *Kengyel Miklós* lett, akinek vezető tanárai a természettanban Baló Gyula, a mennyiségtanban Prilisauer Adolf voltak s aki a tanév folyamán a tanári oklevelet is megszerezte. A tíz év óta üresedésben levő iskolaorvosi és egészségtantanári állásra *dr. Fehér Henrik* helybeli gyakorló orvos nyert megbízást, majd kinevezést.

Az 1906—1907-ik tanévről a következő személyváltozásokat említhetjük meg. Az elhalt Bolyárits Szvetozár helyett *Beleszlin Vladimir*, magyarbólyi g. kel. lelkész lett a gör. kel. hitoktató, aki e minőségében négy évig, 1910-ig működött. Az izr. hitoktatók közül Vértessi Adolf az izr. hitközség elemi iskolájának igazgatója lett, amiért intézetünktől megvált, utódjául a hitközség *Fábián Miksa* okleveles elemi isk. tanítót és hitközségi jegyzőt küldötte ki. E tanévben főgimnáziumunkban *Dániel Árpád* volt a gyakorló tanárjelölt. Szaktárgyai menny.-tan—term.-tan voltak. A menny.-tanból Prilisauer Adolf, a term.-tanból Baló Gyula voltak neki is vezető tanárai.

Az 1907—1908-ik tanévben is sok változás történt. Egy nyugalmazott, három áthelyezett tanár helyét kellett betölteni s a IV-ik osztály párhuzamosítása folytán egy új tanszék ellátása is szükségessé vált. A nyugalomba vonult Végh Endre helyébe *Murgas Kálmán* (lat.-gör.) oklev. h. tanár lépett, aki csak egy évig volt itt, mert ekkor a lőcsei kir. kath. főgimn.-hoz helyezték át. E rövid idő alatt is lelkiismeretes, gondos, a tanítványait szerető tanárnak mutatkozott. Az áthelyezett Mihalik Gyulát *ifj. Dörre Tivadar* (szab. kézi és geom. rajz) h. tanár, Kohlbach Bertalant *Szlavicska Jakab* (lat.-ném.) h. tanár, Steller Ignácot *dr. Néveri János* (lat.-gör.) h. tanár váltotta fel, az új tanszék ellátására pedig *Hudra László* (magy.-lat.) h. tanár lett kiküldve; akik közül Néveri, Hudra és Dörre 1909-ben, Szlavicska pedig 1911-ben neveztett ki r. tanárnak.

Az 1908—1909-ik tanévben két változás történt a testületben. Murgas Kálmán helyét *Simon Miklós* (magy.-lat.) r. tanár foglalta el Lőcséről, Endrei Ákos tárgyait pedig *Majunke József* (magy.—ném.) oklev. h. tanár tanította 1909. január végétől, aki 1912-ben nyert r. tanári kinevezést. Simon Miklóst három évi buzgó és tevékeny működés után a felsőbbség 1911. őszén a budapesti III. ker. áll. főgimn.-hoz helyezte át.

Az 1909—1910-ik tanévben ismét jelentékeny változások állottak be. Dr. Szőke Lőrinc helyét *Patkó József* (lat.-gör.) r. tanár foglalta el Trsztenáról, Danka István utódja *Varvasovszky János* (magy.-lat.) r. tanár lett az eperjesi kir. kath. főgimn.-tól, Szegvári Gyula innen Nagykállóba, *Kengyel Miklós* (menny.-tan-term.-tan) iskolánk volt gyakorló tanára, most r. tanár, Nagykállóról ide kölcsönösen nyertek áthelyezést; az intézet tornatanára pedig Bernáth János helyett *Geszti Ágoston* nyitrai kath. főgimn. r. tornatanár lett.

Az 1910—11-ik tanévben testületünk egy új taggal szaporodott és így a természetrajz tanítására két tanára van az intézetnek. Az új tanár *Antoni Rezső* (term.-földr.—vegytan) h. tanár lett Szolnokról, aki 1911-ben kapta meg a r. tanári kinevezést. A gör. kel. hittan tanítását e tanévben Beleszlin Vladimir hitoktatótól *Nikolics Szlavkó* bátaszéki lelkész vette át.

Az utolsó két tanév a testület kebelében kevés változást hozott. Az intézet tanárai közé az 1911—12-ik tanévben Simon Miklós helyébe *Bebesi István* (magy.-lat.) a besztercebányai kir. kath. főgimn. r. tanára lépett. — Két gyakorló tanárjelöltje is

volt ez évben. *Bauer Jakab*-nak (menny.-tan.—term.-tan) vezető tanárai Prilisauer Adolf és Baló Gyula voltak, *Földi István* pedig a földrajzból dr. Vass Miklós mellé volt beosztva.

A folyó 1912—13-ik tanévben *Alleram Rezső* (termr.-földr.) h. tanár lett a testület új tagja, aki 1911-ben kapta meg h. tanári kinevezését, de eddig illetmény nélkül szabadságolva volt s aki még ez év folyamán r. tanárrá lépett elő. Gyakorlati évének kitöltésére pedig Baló Gyula és Prilisauer Adolf mellé *Hauck Jenőt* (menny.-tan—term.-tan) küldték ki.

Most, amikor dolgozatunkat befejeztük, nyugodtan magunkévá tehetjük az intézet egyik igazgatójának szavait némi változtatással, hogy iskolánk főigazgatói, igazgatói és tanárai mindig hivatásuknak magaslatán állottak s nagyon jól tudták, mivel tartoznak önmaguknak, az intézetnek s a társadalomnak.*

DR. VASS MIKLÓS.

---

* Dolgozatom megírásában az 1895-ik évig forrásul *Bécsy Márton* és *Prilisauer Adolf* „A kaposvári m. kir. állami főgimnázium története 1806—1895." c. mű és az intézet értesítői 1876-tól, 1895-től pedig csak az értesítők szolgáltak.

IV.

Az intézet tanári testülete a jubileum évében.

Az elődökről való kegyeletes megemlékezés után talán nem sértjük meg a kultúra munkásaihoz illő szerénységet azzal, ha a történeti hűség kedvéért közzé tesszük annak a 31 férfiúnak életrajzi adatait, akik ép a jubileum évében lehettek szerencsések az intézet kötelékében a tanítás és nevelés fontos munkáját végezni. Az emlékezet szárnyain a magasba röpülhet, nagyobbá, feljegyzésre méltóvá lehet a jelennek kis embere is a jövő nemzedék előtt, ha talán nincs is egyéb érdeme, mint az, hogy tanuja vagy részese volt valamely fontos, emlékezetes eseménynek.

Alleram Rezső rendes tanár.

Született Budapesten 1884. évi szeptember 17-én, róm. katolikus vallású. Középiskolai tanulmányait a besztercebányai kir. kat. főgimnáziumban végezte s itt tett érettségit 1905-ben. Azután a budapesti m. kir. tud.-egyetem bölcsészeti karán tanult 4 évig s tanári oklevelet szerzett a természetrajzból és földrajzból 1910-ben. 1911. évi február havában a kaposvári állami főgimnáziumnál lett helyettes tanárrá, 1912. december 31-én pedig rendes tanárrá. Közben több évet töltött mint nevelő Márffy Béla hencsei földbirtokos házánál. A tanári értekezletek jegyzője.

Antoni Rezső rendes tanár.

Született 1884. március 23-án Bécsben, róm. katolikus vallású. Középiskolai tanulmányait a budapesti II. ker. áll. főreáliskolában végezte, hol az 1902. év júniusában tett érettségit. Főiskolai tanulmányait a budapesti magy. kir. tudományegyetemen elvégez-

vén, 1907. év májusában oklevelet szerzett a chemiából, természetrajzból és földrajzból. Tanári működését a budapesti II. ker. áll. főreáliskolában kezdte, mint gyakorló tanárjelölt. Az 1908—9. és 1909—10. iskolai évben a szolnoki áll. főgimnáziumban mint helyettes tanár működött. Az 1910—11-ik isk. év óta a kaposvári áll. főgimnáziumban tanít. 1911. február 1-én lett rendes tanárrá. Jelenleg a kaposvári felső kereskedelmi iskolában mint óraadó a chemiát és árúismét, a kaposvári főgimnáziumban pedig mint rendkívüli tárgyat, a zenét is tanítja.

Baló Gyula rendes tanár.

Született 1855. november 4-én Nagy-Baczonban, Háromszék megyében, ev. református vallású. Iskoláit az ev. reformátusok székely-udvarhelyi kollegiumában végezte. A tanári pályára a budapesti m. kir. tudományegyetemen készült. Az 1875—76. isk. év II. felében és az 1876—77. évben mint állami 300 frt. ösztöndíjas tanárjelölt párhuzamosan az egyetemi tanulmányokkal a m. kir. József-műegyetemen is hallgatott egyes tárgyakat. Tanári vizsgálatait 1879-ben fejezte be Budapesten, képesítést nyert a mennyiségtanból és természettanból. Az 1879—80. év harmadik időszakában és az 1880—81. évben a losonci áll. főgimnáziumban ideigl. helyettes tanárul működött, de állandó alkalmazást ott nem találván, a budapesti tanárképző gyakorló főgimnáziumába ment, hol az 1881—82. és 1882—83. évben gyakorló tanár volt. Az 1883—84. és 84—85. iskolai évben kisegítő vezető tanár a budapesti tanárképző gyakorló főgimnáziumában. Innen, mivel a tanszék rendszeresítésére egyhamar kilátás nem volt, a kaposvári állami főgimnáziumhoz folyamodott, amelyben az 1885—86. isk. évtől kezdve rendes tanárul működik. Az 1886—90. években vezette a meteorológiai megfigyeléseket a budapesti m. kir. központi meteor. intézet számára és az észleletek eredményeit az illető évi Értesítőben is közölte. A fizikai szertárnak 1885 óta őre s a gépkezelőket és kazánfütőket vizsgáló bizottságnak 1893-tól kezdve a bizottság fennállásáig tagja. Kaposvár r. t. város képviselőtestületének és a kaposvári ref. egyháztanácsnak tagja. Népszerű tudományos előadásokat tartott kisérletekkel és mutatványokkal 1887-ben a gimnáziumban az elektromosság köréből, a helybeli Nemzeti Kaszinóban a Napról és 1892-ben az iparos

Bécsy Márton

Baló Gyula

Sas Ferenc

Kocsis János dr.

Vass Miklós dr.

Varvasovszky János

Patkó József

Tanárok a jubileum évében. (I.)

Faragó Lajos

Kuzmics Ferenc

Botár Imre

Hudra László

Szabó Alajos

Kengyel Miklós

Geszti Ágost

Tanárok a jubileum évében. (II.)

Néveri János dr.

Majunke József

Antoni Rezső

Szlavicska Jakab

ifj. Dörre Tivadar

Alleram Rezső

Bebesi István

Hauck Jenő

Tanárok a jubileum évében. (III.)

Csertán Márton

Fehér Henrik dr.

Herzog Manó dr.

Nikolics Szlávkó

Palatinus N. Károly

Fáblán Miksa

Gyenes Izsó

Tanárok a jubileum évében. (IV.)

ifjak jótékonycélú estélyén „A munka és a gépek“ cimmel. Ez előadások részben megjelentek a helybeli lapok hasábjain. Egyéb irodalmi cikkei: „Az irracionális szám tanításának módszeréhez“ (Középiskolai tanáregyesületi közlöny 1884). „A rajzoló geometria tanításának módszeréhez“ (Felső nép- és polg. iskolai közlöny 1885). „A fizika tanításának módszeréhez“ (Programm-értekezés 1887). 1907-ben megjelent: „Fizika, a középiskolák felsőbb osztályai számára“ című könyve. A gyakorló tanárok vezetésével megbizott vezetőtanár a mennyiségtanból és fizikából. Az 1902. évben sikeres tanári működéséért miniszteri elismerést kapott. 1910. év június havában a csurgói ref. főgimnázium érettségi vizsgálataihoz, 1913. év június havában a mezőtúri ref. főgimnázium érettségi vizsgálataihoz a miniszteriumból kiküldött kormányképviselő.

Bebesi István rendes tanár.

Született 1884. október 23-án Gamáson, Somogy megyében, róm. katolikus vallású. Középiskoláit Budapesten és a kaposvári áll. főgimnáziumban végezte. Azután négy éven át a budapesti tudomány-egyetem bölcsészeti karának hallgatója volt. Majd egy évig Justh Ferenc turócmegyei volt főispán magántanuló fia mellett nevelői állást foglalt el. 1908 májusában tanári oklevelet szerzett a magyar és latin nyelvből. Ugyanez év szeptemberétől kezdve három évig a Besztercebányai kir. kat. főgimnázium tanára volt, míg 1911-ben a kultuszminiszterium saját kérésére áthelyezte a kaposvári áll. főgimnáziumhoz. Az V.—VIII. osztályok ifjúsági könyvtárának őre s Hudra László tanárral együtt az 1913. évben rendezte újból az ifj. könyvtárt s beosztotta a könyvállományt az egyes osztályokban elhelyezett könyvszekrényekbe.

Bécsy Márton rendes hittanár.

Veszprémegyházmegyei róm. katolikus áldozópap, főgimn. hitszónok. Született 1858. március 12-én Lébenyszentmiklóson, Moson megyében. Érettségi vizsgálatot tett 1877-ben Győrött. Theologiai tanulmányait Veszprémben kezdte és Budapesten az egyetemen végezte 1882-ben. Ugyanez évben fölszenteltetvén, egy évig Lesencetomajon (Zala m.), egy évig Devecserben (Veszprém m.) volt segédlelkész, 1884. szept.-től fogva pedig 1887.

okt. 1-ig Kaposvárott, amikor mint helyettes hittanár a gimnáziumhoz került. 1884-től 1890-ig fizetésnélküli hitoktató a kaposvári polg. leányiskolában. Az 1888. év elején a középiskolai hittanári vizsgálatot letevén, Somogy megye által a májusi közgyűlésen rendes hittanárnak választatott, mire a vall.- és közokt. minisztertől 1888. június 18-án a kinevezést is megnyerte. Az 1885. évben a „Somogy" c. helyi lapban több ízben felszólalt, hogy Kaposvár visszafoglalásának kétszázéves évfordulóját a megye és város a megyei történelmi és régészeti társulat vezetésével ünnepelje meg. Ennek következtében a nevezett társulat titkáraul választotta és mint ilyen 1886-ban részt vett a felszabadulás ünnepének és az ugyanez alkalomból bemutatott történelmi kiállításnak rendezésében. Az 1891. évben négy tanítványával Rómában volt a Sz. Alajos tiszteletére rendezett ifjúsági zarándoklattal. A kaposvári jótékony nőegylet estélyén 1894-ben és azután is több ízben tartott vallásos irányú felolvasásokat. Különböző lapokban több egyházias irányú közleménye jelent meg. Az ifjúságot segítő egyesületnek 1889 óta pénztárosa és 1898 óta könyvtárosa; az intézeti köztartás felügyelője. Veszprémi püspöki szentszéki ülnök; tisztelebeli kanonok; a veszprémegyházmegyei könyvbiráló bizottság tagja. A somogymegyei állandó vegyes tanítói nyugdíjbizottság egyházi képviselője; a kaposvári zárdaiskolák igazgatója. Somogy vármegye törvényhatóságának tagja. A megyei gimn. választmány tagja. Kaposvár r. t. város iskolaszékének tagja. Részt vett a katekizmus átdolgozására kiküldött országos bizottság munkálataiban, mint a veszprémi egyházmegye képviselője. Előadója volt az országos hittanári kongresszuson „A hitoktatás ellenőrzése a középiskolákban" című tételnek, és az általa előterjesztett határozati javaslat alapján készült a „Püspöki Utasítások"-ban az ellenőrzésre vonatkozó fejezet. Megírta Prilisauer Adolf tanárral „A kaposvári m. kir. állami főgimnázium története 1806—1895." c. munkát.

Botár Imre rendes tanár.

Született 1880-ban december 3-án Désen, Szolnok-Doboka vármegyében, unitárius vallású. Összes iskoláit Budapesten végezte, az I—VIII. gimn. osztályt a II. ker. kir. katolikus főgimnáziumban, ugyanitt tett érettségit 1898. júniusában. Azután bölcsészethallgató volt a budapesti tudományegyetemen, ahol 1903. májusban szerzett tanári oklevelet a történelemből és a latin nyelvből. Helyettes

tanárként működött az 1902—3. isk. évben a szentgotthárdi főgimn.-nál, 1903—4-ben a fehértemplomi áll. főgimn.-nál, ahová 1904. nov. 19-én rendes tanárrá kineveztetett. 1906. áprilisban innen saját kérelmére a kaposvári áll. főgimn.-hoz helyezték át s azóta itt működik. Négy év óta rendezi, mint titkár, a Kaposvári Szabad Liceum felolvasásait s maga is több felolvasást tartott. Irodalmi munkássága: Programmértekezések: A fehértemplomi áll. főgimnázium története (1904—5-i értesítő). A világbéke (Kaposvári 1912. évi értesítő). Az Országos Középiskolai Tanáregyesületi Közlöny munkatársa, ahol számos cikke jelent meg: Mai történettanításunk (1907—8. évf.). Történettanítás és szociologia (1909—10. évf.) Mika történeti olvasókönyveiről (1908—9. évf.), Márki Világtörténelmének kritikája (1909—10. évf.) stb. Könyvkritikákat írt az Egyetemes Philologiai Közlönyben (1907, 1908. évf.), továbbá a Századokban (1912. évf.).

Csertán Márton protestáns hitoktató.

Kaposvári református lelkész. Született Uzd-Borjádon (Tolna m.) 1866. november 5-én. Az I—IV. elemi osztályt és az I. gimn. osztályt Kaposvárott, a II—VIII. gimn. osztályokat Csurgón végezte s az 1886. évben tett itt érettségit. A theologiát a budapesti reform. theol. akadémián az 1886—1890. években végezte. 1889. szept. hóban tanítói oklevelet is szerzett a nagykőrösi reform. tanítóképzőben. Kápláni vizsgálatot tett Budapesten 1890. év őszén, papi vizsgálatot pedig Pápán 1891. év őszén. Segédlelkész volt 1890. augusztus elejétől Somogy vármegyében Rinyakovácsiban, Kálmáncsán, Belegen, helyettes lelkész Pettenden és Erdőcsokonyán, megint segédlelkész Hedrahelyen, ahonnan 1894. szept. elején jött Kaposvárra helyettes missziói lelkésznek, azóta itt működik mint az összes tanintézetek protestáns hitoktatója. Az 1899. évben anyaegyházzá lett kaposvári reform. egyháznak első rendes lelkésze ez év decemberétől s a belső-somogyi reform. egyházmegye egyházi tanácsbirája és dunántuli reform. egyházkerületi gyűlési egyházmegyei egyházi képviselő.

Ifj. Dörre Tivadar rendes tanár.

1883-ban április 21-én Budapesten született, róm. katolikus vallású. Középiskolai tanulmányait a budapesti VI. ker. állami főreáliskolában 1901-ben, a képzőművészeti főiskolát pedig 1905-ben

végezte, ugyanez évben szerezte tanári oklevelét is, képesítése van a művészeti és mértani rajzból. Az egyéves önkéntesi év letelte után 1906-ban mint ösztöndíjas gyakorló tanár a budapesti V. ker. áll. főgim.-nál, 1907-ben mint helyettes tanár a kaposvári áll. főgimn.-nál működött. Ugyanitt lett rendes tanárrá 1909-ben. A rajzszertár őre. Mint rendkívüli tárgyat tanítja a szabadkézi rajzot az intézetben, valamint a mértant és mintázást a siketnémák kaposvári intézetében. Az orsz. magyar képzőművészeti társulat kaposvári fiókbizottságának titkárja.

Faragó Lajos rendes tanár.

Született Siófokon, Veszprém vármegyében 1872. február 8-án, róm. katolikus vallású. Elemi iskoláit szülőföldjén végezte, középiskolai tanulmányait pedig a veszprémi és az egri róm. kat. főgimnáziumban. Egerben tett érettségi vizsgálatot 1893-ban. Egyetemi tanulmányai alatt a budapesti m. kir. tudom.-egyetem bölcsészet-karának volt 8 féléven át hallgatója. Tanári alapvizsgálatot tett 1896-ban, szakvizsgálatot 1897-ben. Az 1897—8-ik isk. évben a budapesti m. kir. tanárképző intézet gyakorló főgimnáziumának volt rendkívüli, 1898. január havától pedig rendes tagja. Tanári oklevelét 1898-ban szerezte meg. 1898. aug. 25-én kineveztetett a kaposvári áll. főgimnáziumhoz helyettes tanárnak, ahol 1899. aug. 26. óta mint rendes tanár működik. Néhány kulturális és jótékony egyesületnek részint tisztviselője, részint választmányi tagja. Több történelmi, zenei és kulturális tárgyú dolgozatot írt, megjelent egy nagyobb dolgozata is: „A macsói bánság története az Árpádok korában". Több nyilvános felolvasást és előadást tartott a történelem, a zene és a filozófia köréből.

Fábián Miksa izraelita hitoktató.

Született Miskolcon, Borsod vármegyében 1882. december 1-én. Középiskoláit (I—IV. oszt.) a miskolci kir. kat. főgimnáziumban végezte. Elemi iskolai tanítói oklevelet nyert Budapesten az orsz. izraelita tanítóképzőben 1901-ben. 1903-tól 1906-ig a füzesabonyi izr. elemi népiskolában működött rendes tanítói minőségben. Az 1906—7. isk. évtől kezdve a kaposvári izr. hitközség megbízásából mint a vall.- és közoktatásügyi minisztertől elfogadott hitoktató működik az intézetnél. A kaposvári izr. hitközség jegyzője.

Fehér Henrik dr. iskolaorvos és egészségtantanár.

Született Csabrendeken, Zala vármegyében, 1863. július 19-én, izraelita vallású. Középiskolai tanulmányait a pápai ref. főgimnáziumban, a kaposvári állami és a nagykanizsai róm. kat. főgimnáziumban végezte és itt tett érettségit 1880-ban. Az orvosi tudományt a budapesti és bécsi tudományegyetemen tanulta 1881—1887-ig. Orvos-doktori oklevelét Bécsben szerezte 1887-ben, egészségtantanári oklevelét pedig a budapesti tudományegyetemen 1906-ban. Tartalékos honvéd-főorvos és kaposvári tiszti körorvos. Az intézetnél iskolaorvosi és egészségtantanári minőségben az 1905—6. iskola-év óta működik. Résztvett a trachoma-orvosi és szünidei orvosi továbbképző tanfolyamon Budapesten 1906-ban. Mint iskolaorvos elkisérte az intézet 21 tanulóját 1913. április havában a római tanulmányi útra.

Geszti Ágost rendes tornatanító.

Született Nyitrán (Nyitra m.) 1874. aug. 1-én, róm. katolikus vallású. Középiskoláit Nyitrán és Léván végezte. 1902-ben népiskolai tanítói oklevelet szerzett. Tornatanításra szóló képesítését Budapesten az Országos tornatanárképző intézetben (Nemzeti Tornaegylet) nyerte. Gyakorlati tanítását ugyanott az evangelikus főgimnáziumban végezte. Az 1900—901. évtől mint ideiglenes helyettes tornatanító a nyitrai kat. főgimnáziumban működött és vezette a nyitrai Torna- és Vivóegyesületet. Az 1909—10. isk. évtől pedig saját kérésére áthelyeztetett a kaposvári áll. főgimnáziumhoz. Tanítja a tornán és játékon kívül mint okleveles vívómester a vívást is. A Kaposvári Testgyakorlók Körének művezetője, a Kaposvári Atletikai Club vívómestere, a főgimn. tornaszertár őre. — Tüzoltó tiszti oklevele is van.

Gyenes Izsó zenetanár.

1874-ben született Abauj-Torna vármegyében, Szepsiben, izraelita vallású. Iskoláit Budapesten végezte, majd 7 évig szolgált a 38. gyalogezred zenekarában. 1903-ban művészi oklevelet nyert a budapesti magyar zeneiskolában. 1903 óta a kaposvári zenekedvelők egyesületének zenetanára. 1909-ben alapította a kaposvári zeneiskolát és annak ma is igazgató tulajdonosa. Az 1912—1913. iskola-évre a vallás- és közoktatásügyi miniszterium megbízta

intézetünkben a zene tanításával. Mint jeles hegedűművész élénk részt vesz a kaposvári zenei élet fejlesztésében.

Hauck Jenő gyakorló tanárjelölt.

1890-ben Szekszárdon született, róm. katolikus vallású. Az érettségi vizsgálatot ugyanott az áll. főgimnáziumban 1908-ban tette le. Egyetemi tanulmányait a budapesti tudományegyetemen, a kir. József-műegyetemen és a göttingeni egyetemen végezte. Tanári alapvizsgálatot 1910-ben, szakvizsgálatot a mennyiségtanból és természettanból 1912-ben tett. A kaposvári állami főgimnáziumban 1912. dec. 1-én ösztöndíjas gyakorló tanárjelölti minőségben alkalmaztatott. Oklevelét Budapesten szerezte meg 1913-ban.

Herzog Manó dr. izraelita hitoktató.

Kaposvári kerületi főrabbi. Született Budapesten 1862. január 10-én. Tanulmányait a következő iskolákban végezte: a pesti zsidó hitközség népiskolájában 4 osztályt, a budapesti ág. ev. főgimnáziumban 6 osztályt, a budapesti orsz. rabbiképző-intézetben az alsó tanfolyam 4 osztályát, ott jelesen érettségizett 1881-ben június 25-én. Ugyanannak 5 felső tanfolyama után 1887-ben február 17-én rabbivá lett. A budapesti tudomány-egyetem 4 évfolyamát ugyanakkor végezte és 1885. november 14-én philosophiai doktorrá avattatott. A kaposvári zsidó hitközségnek 1887. május 22-ike óta kerületi főrabbija. Hivatalból tagja Kaposvár rtv. iskolaszékének, az áll. el. népiskolák gondnokságának és a kaposvári siketnémák intézetének. Választott választmányi tagja Kaposvár rtv. képviselőtestületének, a kaposvári áll. főgimnázium segitő egyesületének, a somogymegyei közművelődési egyesületnek, a kaposvári zenekedvelők egyesületének, a kaposvári szépítő egyesületnek, az orsz. rabbiegyesületnek és az Izr. Magyar Irodalmi Társulatnak. Az Orsz. Izr. Patronage-Egyesület kaposvári fiókjának társelnöke.

Hudra László rendes tanár.

Született Budapesten 1879. július 20-án, róm. kat. vallású. Az elemi iskolákat Budapesten végezte; a középiskolákat Temes-

várott és Jászberényben; 1900—901-ben mint egyéves önkéntes szolgált a 32. gyalogezredben. 1902—906. közt az egyetem filozófiai fakultását járta s latin-magyar szaktárgyakat hallgatott; oklevelet szerzett 1907-ben; 1906—907-ben mint gyakorló tanár a budapesti V. ker. áll. főgimnáziumban volt, a kaposvári áll. főgimnázium tanára 1907-től 1909. szeptemberig mint helyettes, azóta mint rendes. Az 1912—13. isk. év folyamán mint az alsó 4 osztály ifjúsági könyvtárának őre Bebesi István tanárral együtt ujból rendezte, a Szemák István-féle könyvjegyzék alapján végzett selejtezés után, az ifj. könyvtárt s végrehajtotta a decentralizációt, külön-külön csoportba foglalván az egyes osztályoknak megfelelő ifjúsági műveket.

Kengyel Miklós rendes tanár.

Született 1883. május 5-én Csetneken (Gömör m.), ág. h. evang. vallású. Középiskolai tanulmányait a dobsinai áll. polg. iskolában, majd az V. osztályt a rozsnyói ág. h. ev. főgimnáziumban végezte. 1901/2—4/5-ben a budapesti tud-egyetem bölcsészeti fakultásának hallgatója volt. Oklevelet a mennyiségtan- és természettanból 1906-ban szerzett. Az 1905—6. évben a kaposvári áll. főgimn. gyakorló tanára, 1906—9-ben a nagykállói áll. főgimn., majd 1909-től a kaposvári áll. főgimn. tanára. A kaposvári Szabad Líceum pénztárosa, a Tanárok Özvegyeit és Árváit Segítő Országos Egyesület kaposvári fiókjának elnöke.

Kocsis János dr. rendes tanár.

Született Diósgyőr-Hámorban (Borsod m.) 1860. július 10-én, róm. katolikus vallású. Gimnáziumi tanulmányait Miskolcon és Iglón, egyetemi tanulmányait pedig Budapesten végezte. Középiskolai tanári oklevelét (természetrajz-földrajz) 1883-ban kapta. 1883-ban a budapesti tud.-egyetem geo-paleontologiai tanszéke mellé gyakornoknak, 1885-ben pedig tanársegéddé nevezték ki. 1891-ben bölcsészetdoktor lett. 1892-ben Sátoralja-Ujhelyre, 1893-ban pedig a kaposvári áll. főgimnáziumhoz nevezték ki rendes tanárnak. Itt két éven át a természetrajzi szertár rendezésével és a szisztematikai katalógusok készítésével foglalkozott s azóta

a mai napig a vegytani és természetrajzi szertárnak az őre. A kir. magyar természettudományi társulat a Bükk-hegység ó-harmadkori rétegeinek paleontologiai és geologiai tanulmányozásával és leírásával bízta meg. Ebből megjelent nyomtatásban: Adatok a kisgyőri (Borsod m.) ó-harmadkori rétegek foraminifera faunájához. (Földtani Közlöny XXI. köt. 1891). Adatok a Bükk-hegység ó-harmadkori rétegeinek geologiai és paleontologiai viszonyaihoz. (Földtani Közlöny XXX. köt. 1900). A „Pallas Nagy Lexikona" első három kötetében a paleontologiai részt írta. Hivatalos birálatot írt Vitális István „Földrajz" II. r. c. és Tőkés Lajos „Természetrajz" c. művéről. (Hivatalos Közlöny). A kaposvári Szabad Líceumban a természettudományok köréből kisérletekkel sorozatos felolvasásokat tartott. A kaposvári Szabad Líceumnak és a K.A.C.-nak választmányi tagja. Résztvett a Kaposvári Korcsolyázó Egyesület-nek megalakításában (1905—6-ban) és annak jelenleg is igazgatója.

Kuzmics Ferenc rendes tanár.

Garán, Bácsmegyében született 1876. október 9-én, róm. katolikus vallású. Elemi s középiskolai tanulmányait Zomborban végzi, majd Pécsre megy s mint papnövendék itt jár a gimnázium három felső osztályába, a VIII.-ikat ismét Zomborban végzi s itt tesz érettségit. 1895—99-ig mint a báró Eötvös József kollégium tagja a budapesti tud.-egyetem bölcsészeti karán képezi magát és oklevelét 1900-ban szerzi meg; képesítése van a latin és görög filologiából. Az 1899. évben helyettes tanár, a következőben meg rendes tanár lesz a kaposvári áll. főgimnáziumban s itt működik 14 év óta. Több éve őre az intézet történet-filologiai és régiségi szertárának. A Szent Imre templom építő bizottságának pénztárosa.

Majunke József rendes tanár.

Született 1883. szeptember 14-én Koronpán, Szepes megyében, róm. katolikus vallású. Középiskoláit a miskolci kir. kat. és a kassai premontrei főgimnáziumban végezte. Érettségit tett a kassai premontrei főgimnáziumban 1901—2-ben. Egyetemi tanulmányait a budapesti kir. m. tud.-egyetemen végezte, ahol 1907. áprilisában

oklevelet szerzett a magyar és német nyelvből és irodalomból. Tanári működését 1905. febr.-ban kezdte a nagykárolyi piarista főgimnáziumban mint h. tanár; 1906-ban a nagykanizsai piarista főgimnáziumban mint h. tanár és a budapesti V. ker. áll. főreáliskolában mint önálló gyakorló tanár működött. Az önkéntesi év okozta megszakítás után az 1909—10. tanévben a soproni Lähneféle magánintézetben, azután 1909. febr. 15-ike óta a kaposvári áll. főgimnáziumban tanít mint helyettes, 1912. február 28. óta pedig mint rendes tanár. Óraadó tanára a kaposvári polgári fiú-iskolának, óraadó tanára és jegyzője a kaposvári kereskedőtanonciskolának.

Néveri János dr. rendes tanár.

1882. július 4-én született Szentendrén, Pest megyében, róm. katolikus vallású. Középiskolai tanulmányait a budapesti, tatai, rózsahegyi kegyesrendi gimnáziumokban és a kaposvári állami főgimnáziumban végezte, ahol 1901-ben tett érettségi vizsgálatot. Egyetemi tanulmányait a budapesti kir. magy. tudomány-egyetemen végezte 1901—1905. Az 1906. évben doktori oklevelet, az 1907. évben pedig tanári oklevelet szerzett; szaktárgyai a latin és görög filológia. Az 1905—6. isk. évben gyakorló tanár a budapesti gyakorló főgimnáziumban, az 1906—7. isk. évben pedig a budapesti VII. ker. külső áll. főgimnáziumban; 1907—1909. helyettes tanár a kaposvári áll. főgimnáziumban, ahová 1909. április 1-én rendes tanárnak nevezték ki. Az 1912. év nyarán tanulmányúton járt Olaszországban. A Kaposvári Katolikus Kör igazgatója.

Nikolics Szlávkó gör. keleti hitoktató.

Született Baranyakisfaludon 1880. február 24-én. A gimnázium I—III. osztályát a budapesti II. ker. kir. kat. főgimnáziumban, a IV. osztályt a zombori áll. főgimnáziumban, az V—VIII. osztályt Zárában a horvát-szerb főgimnáziumban végezte s ugyanitt tett érettségit 1898-ban. Főiskolai tanulmányait a zárai theologiai intézetben végezte 1903-ban, amikor lelkésszé szentelték fel. Hitoktatói képesítést 1905-ben nyert. 1903-tól 1907-ig Ráctöttösön volt adminisztrátor, 1907. dec. 1-től mai napig Bátaszéken mint plé-

bános működik és egyúttal hitoktatója a görög keleti vallású tanulóknak a kaposvári, csurgói, szekszárdi és bonyhádi főgimnáziumokban. A budai gör. kel. patriárcha 1912-ben piros cingulussal tüntette ki.

Palatinus Nagy Károly énektanár.

Született 1876. január 18-án Dóczy-Fürészén, Bars megyében, róm. katolikus vallású. Középiskolai tanulmányait Selmecbányán és Kassán végezte s itt tett érettségit 1895-ben. Siketnémák oktatására képesítő oklevelet szerzett 1899-ben és azóta a kaposvári siketnéma-intézetnek előbb segéd, majd rendes tanára. Gyógypedagógiai tanítói oklevelet szerzett 1902-ben. A középiskolai énektanításra képesítést nyert Budapesten az országos m. kir. zeneakadémián 1906-ban. A kaposvári főgimnáziumnak első ízben 1905—6-ban volt énektanára és az 1912—13 iskolai évre is őt bízta meg a vallás- és közoktatásügyi miniszterium az egyházi és világi ének tanításával.

Patkó József rendes tanár.

Született 1869. december 23-án Gödreszentmártonban, Baranya megyében, róm. katolikus vallású. Középiskolai tanulmányait Pécsett, Egerben és Székesfehérvárott a ciszt. r. főgimnáziumban végezte. 1890—1894-ig bölcsészetet tanult a budapesti tudomány-egyetemen. Oklevele a latin és görög filológia tanítására képesíti. 1894-ben katonai kötelezettségének tett elegett. 1895-től 1909-ig tanított a podolini, trsztenai, lévai, debreceni és nagybányai főgimnáziumban. 1909. szeptember óta a kaposvári áll. főgimnáziumban működik.

Pongrácz Károly dr. igazgató.

Született Budapesten 1874. március 30-án, római katolikus vallású. Korán árvaságra jutván, anyai nagybátyjának, Pongrácz Sándor dr. budapesti ügyvédnek házában nevelkedett; az I—VI. gimn. osztályt a budapesti IV. ker. piarista főgimnáziumban, a

VII. és VIII. osztályt pedig mint papnövendék az esztergomi bencések kat. főgimnáziumában végezte és itt tett érettségi vizsgálatott 1892-ben. Eleinte a papi pályára készült és az 1892—93. és 1893—94. isk. évben mint a Pázmáneum növendéke a bécsi tudomány-egyetem hittudományi karán theologiát hallgatott, de megbetegedvén, a következő évben a budapesti tudomány-egyetemen folytatta theologiai tanulmányait. Minthogy egészségi állapota nem engedte meg a szemináriumba való visszatérést, kénytelen volt a papi pályáról lemondani és 1895 őszén beiratkozott a budapesti tudomány-egyetem bölcsészeti karára, miután 2 hónapot Olaszországban töltött. A következő évben gróf Pejacsevich Tódor verőcemegyei főispán, utóbb horvát bánnak házába került és öt éven át volt a főispán két fiának: Márkus és Elemér grófnak nevelője. 1902-ben tette le a szakvizsgálatot a latin és görög filológiából, továbbá a doktori szigorlatot. Ugyanez év szeptemberében helyettes tanár lett a zalaegerszegi áll. főgimnáziumban és 1903. május havában megszerezte tanári oklevelét. 1904. január 1. óta rendes tanár a zalaegerszegi főgimnáziumban, ahol öt évig volt a tanári értekezletek jegyzője. Résztvett a Zalaegerszegi Irodalmi és Művészeti Kör alapításában és mint a kör titkára több éven át rendezte a szabad liceumi előadásokat. 1908. július havában a vallás- és közoktatásügyi miniszterium áthelyezte az akkor alapított gyergyószentmiklósi áll. főgimnáziumhoz és egyúttal megbízta az I. és II. osztállyal megnyilt intézetben az igazgatói teendőkkel. 1909. február 24-én ő felsége kinevezte középiskolai igazgatónak. Három évig vezette ez új, fejlődő intézetet, mialatt társadalmi kötelezettségeinek is iparkodott megfelelni; titkára volt a gyergyószentmiklósi kaszinónak, tagja a város képviselőtestületének, a róm. kat. egyháztanácsnak s több egyesületnek választmányi tagja; felolvasást tartott a r. k. oltáregyesület ünnepélyén. 1911. év szeptember hónapjában saját kérelmére a kaposvári főgimnázium élére került, ahol egyúttal az ifj. segítő egyesületnek és az ifjúsági Szent-Imre-templom építő bizottságának ügyvivő elnöke. Somogy vármegye gimnáziumi választmányának tagja s több társadalmi és jótékony célú egyesület választmányi tagja. 1912-ben az érsekujvári községi kat. főgimnáziumban, 1913-ban pedig a szakolcai kir. kat. főgimnáziumban volt az érettségi vizsgálatok vezetésével megbízva. Önálló munkái: „A görög prózai colon és comma“ (Budapest, Franklin-t. 1902), „Miért üldözik a klasszikus nyelveket?“ (Zalaegerszeg, 1905). Megjelent továbbá a

budapesti Klöckner cég kiadásában 1912-ben zongorára írt „Gyergyói emlék" c. keringője, amelyet a kaposvári főgimnázium ifjúsági zenekara adott elő 1912. febr. 11-én rendezett hangversenyén.

Prilisauer Adolf c. középiskolai igazgató, r. tanár.

Született 1859. febr. 19-én Sátorhelyen, Baranya vm., róm. katolikus vallású. Középiskolai tanulmányait a pécsi és a budapesti II. ker. állami főreáliskolában végezte. 1876-ban érettségi vizsgálatot tett és mint a középiskolai tanárképző intézet tagja beiratkozott a kir. József-műegyetemre. Ugyanez időben (1876—1879.) a kir. magy. tudomány-egyetemen is hallgatott fizikát, filozofiát, pedagógiát stb. Tanári képesítést a budapesti középiskolai tanárvizsgáló bizottságtól nyert 1881-ben a mennyiségtan- és természettanból. Később, 1887-ben, a tornatanításra is szerzett oklevelet. Az 1879—80., 1880—81. isk. évet, valamint az 1881—82. év I. és II. időszakát a tanárképző intézet gyakorló főgimnáziumában töltötte, részben mint rendes (ösztöndíjas), részben mint rendkívüli tag. 1882. április havában a kecskeméti állami főreáliskolában nyert alkalmazást ideiglenes helyettes tanári minőségben. Ugyanez év október havában a közokt. kormány az említett intézethez helyettes tanárnak nevezi ki s mint ilyen három évig működött. Az 1885—86. isk. évre a kaposvári állami főgimnáziumhoz nyert rendes tanári kinevezést. Ez időtől fogva több éven át az összes tanári értekezleteknek, később a rendkívüli tanácskozásoknak volt jegyzője s húsz évig részt vett a gimnáziumi Értesítők szerkesztésében. Az intézetben nyolc éven át tanította a tornát. Közreműködött az ifjúságot segítő egyesület alapításának munkájában (1886—87.), melynek kezdettől fogva a mai napig jegyzője s két ízben könyvtárosa is volt. Az 1887. évben két hónapot Olaszországban és Svájcban töltött tanulmányúton, 1889-ben Párizsban volt. 1897. óta az egyesített főgimn. tanári és somogymegyei nyilvános könyvtár őre, 1898. óta az intézeti köztartás felügyelője. 22 év óta könyvtárosa a kaposvári nemzeti kaszinónak, 1904-től 1912-ig az ifjúsági Szent-Imre-templom építő bizottságának jegyzője és 1908-tól 1912-ig a kaposvári munkásgimnázium igazgatója volt.

1905-től fogva négy iskolai évben a közokt. kormánytól gyakorló tanárjelöltek vezetésére vezető tanári megbízást kapott. Az 1907. évben tanári munkásságának 25-ik évfordulója alkalmából sikeres tanári működéséért miniszteri elismerést és 1913-ban ő felségétől középiskolai igazgatói címet nyert. Írt két népszerű felolvasást, több iskolaügyi és társadalmi irányú cikket, programmértekezést, ünnepi beszédet (Erzsébet királynéról) és nekrológokat (Pintér Edéről és Szántó Jánosról) leginkább az intézeti Értesítőben. Sajtó alá rendezte (Schambach Gyula tanárral) a kaposvári állami főgimnázium és Somogy vármegye egyesített könyvtárának címjegyzékét (1890) és összeállította a III. IV. és V. címjegyzéket (Kaposvár, 1900, 1905, 1910.) Bécsy M. tanárral megírta „A kaposvári m. kir. állami főgimnázium története 1806—1895." (Kaposvár, 1896, 330. l.) c. művet. Mindnyájunk őszinte, nagy fájdalmára váratlanul elhunyt 1913. május 13-án.

Sas Ferenc rendes tanár.

Született 1857. évi február 22-én Zsámbékon, Pest megyében, róm. katolikus vallású. Elemi iskoláit szülőföldjén, a gimnáziumot Esztergomban, egyetemi tanulmányait Budapesten végezte. Azután hat évig nevelősködött a fővárosban. Az 1889—90. iskolai évben kisegítő világi tanár a piaristák máramarosszigeti gimnáziumában; innen a kegyestanítórend áthelyezte Selmecbányára, ahol három évet töltött. 1894. elején állami szolgálatba lépett. Ekkor helyettes tanári minőségben Kaposvárra kerül, ahol 1895. május havában rendes tanárrá kinevezve, a mai napig megszakítás nélkül működik. Oklevele a latin és görög filológia tanitására képesíti; rendkívüli tárgyként tanítja a francia nyelvet is.

Szabó J. Alajos rendes tanár.

Született 1877. december 7-én Kecskeméten, Pest-Pilis-Solt-Kis-Kun vármegyében, róm. katolikus vallású. A középiskolai tanfolyamot a kecskeméti r. kat. főgimnáziumban végezte, ott tette le az érettségi vizsgálatot is 1896. jún. 24-én. Egyetemi tanulmányi éveiből 6 félévet a kolozsvári, 2 félévet a lipcsei tudományegyetemen töltött. Tanári oklevelét a kolozsvári orsz. középiskolai tanárvizsgáló bizottságtól nyerte 1902. nov. 18-án a görög és

latin nyelvből. Tanított az 1899—900. isk. évtől kezdve a nagykárolyi róm. kat. főgimnáziumban 2 évig, a rákospalotai és soproni magánfőgimnáziumokban egy-egy évig s a kaposvári áll. főgimnáziumhoz került 1905. márc. 12-én mint okl. helyettes tanár, ahol ugyanaz évben okt. 5-én rendes tanárrá nevezték ki. Intézetünkben 2 évig volt ifjúsági könyvtárőr és negyedik éve vezető tanára a főgimn. ifj. Markovits gyorsíró körnek. Párizsban járt az 1900. évi világkiállítás alkalmával és 1913-ban Rómában volt tanulmányúton Faragó Lajos tanárral és Fehér Henrik dr. iskolaorvossal együtt 21 kaposvári főgimn. tanulóval.

Szlavicska Jakab rendes tanár.

Született 1880. március 8-án Küllődön, Bács-Bodrog vármegyében, róm. katolikus vallású. Középiskoláit Kalocsán az érseki főgimnáziumban végezte (1893—1901-ig) és itt tett éretségit 1901-ben. Egyetemi tanulmányait Budapesten végezte 1901-től 1905-ig. Tanári oklevelét, amely a latin és német filológia tanítására képesíti, 1908-ban szerezte meg. Két évig (1903—4. 1904—5.) Privigyén működött mint helyettes tanár a kegyestanítórend gimnáziumában. 1905-től 1907-ig nevelősködött. Az 1907—8. isk. évben önálló működéssel alkalmazott gyakorló tanár volt a kaposvári áll. főgimnáziumban; ugyanitt lett 1908. szeptemberben helyettes, 1911. januárban pedig rendes tanárrá.

Varvasovszky János rendes tanár.

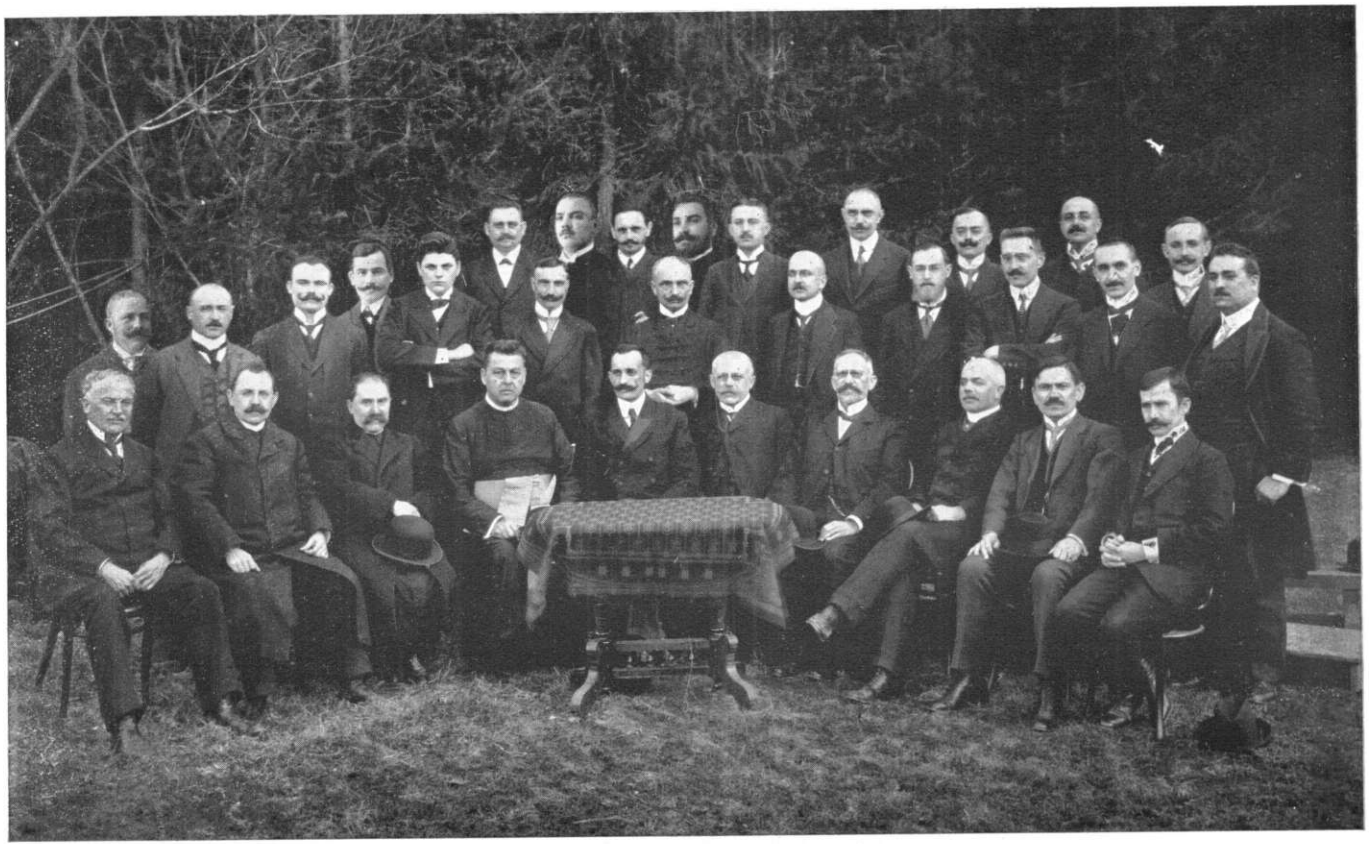
Született Máramarosszigeten 1877. okt. 7-én iparos családból, róm. katolikus vallású. Elemi iskoláit Máramarosszigeten, középiskoláit ugyanott, továbbá Selmecbányán és Kaposvárott végezte. 1898. jan. 1-től 1901. jún.-ig a budapesti tudomány-egyetemen latin-magyar szakos bölcsészethallgató, 1901. okt.-től 1902. szept.-ig önkéntes a cs. és kir. 2. tiroli császárvadászezredben. 1902. okt.-től dec.-ig újra az egyetemen tanul. 1903-ban szakvizsgálatot tesz. 1903. szept. 1—30-ig helyettes tanár a szentgotthárdi áll. főgimnáziumban, 1903. okt.-től helyettes tanár az eperjesi kir. kat.

főgimn.-ban. 1904-ben leteszi a pedagógiai vizsgálatot. 1904. dec. 2-án rendes tanárrá lesz ugyanott. — 1909. okt.-ben áthelyezik a kaposvári áll. főgimnáziumhoz. Eperjesi működése idején az ifjúsági könyvtár I—IV. o. csoportjának őre, a kaposvári főgimn.-ban az ifjúsági önképzőkör vezetője. Irodalmi munkássága: ismeretterjesztő előadások és kisebb irod. tanulmányok. A Kaposvári Testgyakorlók Körének titkára.

Vass Miklós dr. rendes tanár.

Született 1873. december 18-án Homoródkeményfalván, Udvarhely m., unitárius vallású. Középiskolai tanulmányait a székelykereszturi és kolozsvári unitárius középiskolákban, egyetemi tanulmányait 1892—96. a kolozsvári tud.-egyetemen végezte. Rendes hallgatója volt a tanárképző intézetnek; a második félévtől 600 K. állami ösztöndíjat élvezett. Bölcsészet-doktori oklevelet a magyar történelemből, egyetemes történelemből és oklevéltanból 1897-ben, tanári oklevelet a történelemből és földrajzból 1899-ben szerzett. Tanári pályáját 1897-ben a székelyudvarhelyi áll. főreáliskolában kezdette meg, ahol 1899-ig internátusi felügyelő volt. Innen intézetünkhöz 1899. aug. 24-én helyettes tanári kinevezést nyert, rendes tanár 1900. március 30-án lett. A földrajzi szertár őre. Két évben, 1908—9. 1909—10. tanított a kaposvári munkásgimnáziumban, az 1912—13. isk. évben a kaposvári felső kereskedelmi iskolában és női kereskedelmi szaktanfolyamon tanít. A kolozsvári unitárius főgimnáziumban 1912. június és szeptember havában megtartott érettségi vizsgálatokon kormányképviselő volt. Kisebb dolgozatokat, könyvismertetéseket már egyetemi hallgató korában írt. Segített Szádeczky Lajos dr. egyetemi tanárnak a Székely Oklevéltár szerkesztésében. 1895-ben a kolozsvári egyetem magyar történelmi pályadíját, 1896-ban pedig a Magyar Tudományos Akadémia által ugyanazon egyetem történettudományi hallgatói részére kitűzött Monumentákat nyerte. Több levéltárban: az Országos Levéltár-, Nemzeti Muzeum-, Erdélyi Muzeumban végzett levéltári kutatásokat. Önálló munkái: Székely Mózes erd. fejedelem életrajza; A Királyi könyvek székely oklevelei. Dolgozatai a Századokban (Szamosközy István életéhez), a Turulban (A homoródszentpáli Kornis család), a Genealogiai Füzetekben, a Történelmi Tárban (Péchy Simon életéhez, Apróságok a Rákóczi-

féle szabadságharcból, Székely oklevelek a XVI. sz.-ból stb.), az Erdélyi Muzeumban (Siménfalvi Székely család, Bogáthy Miklós külföldi tanulása stb.), a Keresztény Magvetőben (Kornis Borbála és szombatos pöre stb.) jelentek meg. — Felolvasást tartott a kaposvári szabad liceumban (Az Árpádok külpolitikája, A székelységről), a budapesti Dávid Ferenc-egyesületben (Ifjaink a külföldön a XVI. sz.-ban). A magyar ipar pártolásáról (1908—9. évi Értesítő).

A tanári testület a jubileum évében.

V.

Kimutatás az intézet igazgatóiról és tanárairól.

Sor-szám	Név	Minőség	Szolgálati idő	Egyéb adatok
		I. IGAZGATÓK.		
1	Varga István	igazgató	1812—1816	
2	Szabó Ferenc	„	1816—1827	
3	Horváth Elek	„	1828—1835	
4	Fatér Mihály	„	1835—1850	
5	Korponay Ferenc	„	1850—1860	
6	Németh Ignác	„	1861—1869	
7	Fail Attila dr.	„	1869—1875	Tanított frc. nyelvet is. Megh. mint körmöcbányai főreálisk. t.
8	Cselkó József	„	1875—1884	Mint zsolnai gimn. t. ment nyugalomba
9	Lenner Emil	„	1884—1889	C. főig., győri főreálisk. igazgató
10	Danilovics János	„	1889—1907	Nyugalomban van
11	Dsida Ottó	„	1907—1911	Tanker. főigazgató
12	*Pongrácz Károly dr.*	„	1911—	
		II. TANÁROK.		
1	Ambrus Imre	r. tanár	1812—1824	
2	Dolinszky András	„	1812—1813	
3	Vertell János	„	1812—1848	
4	Szabó Ferenc	„	1812—1816	
5	Fatér Mihály	„	1812—1835	
6	Galamb György	exhortator	1814—1818	Lemondott és kaposvári plébános lett
7	Fábry László	h. tanár	1817—1818	
8	Papp József	exhortator	1818—1819	
9	Székely József	kisegítő t.	1818—1819	

Sor-szám	Név	Minőség	Szolgálati idő	Egyéb adatok
10	Czigony András	h. tanár	1818—1819	
11	Horváth Ferenc	exhortator	1819—1833	
12	Michel József	r. tanár	1819—1850	Meghalt mint ny. t.
13	Gunics Mihály	„	1820—1850	
14	Szabó József	„	1824—1836	
15	Koltay László	exhortator	1833—1835	
16	Korponay Ferenc	r. hittanár	1836—1850	
17	Döbrössy Károly	r. tanár	1836—1873	Meghalt mint ny. t.
18	Németh Ignác	„	1836—1861	
19	Fatér N. János	h. tanár	1848—1849	
20	Tintera Mátyás	„	1849—1868	Meghalt mint ny. t.
21	Hartberger Mátyás	„	1851—1875	A szépírást is tanította, megh. mint ny. t.
22	Rády Mihály	„	1851—1857	
23	Ehrentheil Adolf	izr. hitokt.	1852—1854	Meghalt mint horici (Morvaország) rabbi
24	Kuttner Salamon	„	1854—1870	Meghalt mint kismartoni rabbi
25	Németh Károly	kisegítő t.	1857—1859	Somogy m. főorvosa volt
26	Ifj. Németh Ignác	id. kis. tanár	1859	
27	Gyulay Kálmán	h. tanár	1860—1864	
28	Népessy Károly	r. hittanár	1861—1864	Tanított francia nyelvet is, megh. mint vöröstói plébános
29	Vaszary Mihály	r. tanár	1864—1892	Tanított gyorsírást is, megh. mint r. tanár
30	Jánosik (Jánosi) Ágoston	r. hittanár	1864—1865	Meghalt mint c. püspök és kanonok
31	Taschler Elek	„	1865—1869	Meghalt
32	Lengyel (Liebenwein) Alajos	r. rajztanár	1867—1888	Mint m.-szigeti gimn. tanár ment nyug.
33	Antolik Károly	r. tanár	1868—1870	Tanított tornát is, megh. mint pozsonyi főreálisk. igazgató
34	Czompó Gábor	r. k. hittanár	1869—1874	Megh. mint enyingi plébános
35	Gruber János	kisegítő t.	1869	Pénzügyi titkár
36	Schröder Gyula	„	1870	Meghalt mint orvos
37	Mortenson Ede	r. tanár	1870—1880	Tan. torn. is, megh. mint lőcsei főgimn. ny. tanár

Sor-szám	Név	Minőség	Szolgálati idő	Egyéb adatok
38	Péter János	r. tanár	1870—1872	Meghalt mint pécsi főreálisk. tanár
39	Lengyel Géza	„	1870	
40	Máday János	„	1870—1880	Megh. mint aradi kir. főgimn. ny. tanár
41	Büchler Salamon	izr. hitokt.	1870—1877 1885—1887	Megh. mint nyug. el. isk. tanító
42	Babics Kálmán	r. tanár	1871—1872	Megh. mint bpesti II. ker. főgimn. t.
43	Cselkó József	„	1872—1875	
44	Szabó Lajos	kisegítő t.	1872—1873	Tan. éneket is, megh. mint kéthelyi pléb.
45	Péky Géza	r. tanár	1873—1879	Meghalt
46	Végh Endre	„	1873—1907	Tan. francia nyelv. is, megh. mint ny. t.
47	Gallubich Dénes	r. k. hitt.	1874—1876	Meghalt
48	Bodnár György	r. tanár	1876—1879	Megh. mint fehértemplomi főgimn. ig.
49	Polgár György	„	1876—1880	Megh. mint c. főig., ny. miskolci fög. ig.
50	Szabó József	id. r. k. hitt.	1876	Tan. éneket is, törökkoppányi pléb.
51	Melhárd Gyula	r. k. hitt.	1876—1884	Megh. mint attalai esperes-plébános
52	Rosenberg Sándor dr.	izr. hitokt.	1877—1885	Megh. mint aradi főrabbi
53	Himpfner Béla	h. tanár	1879	Bpesti I. k. fög. ig.
54	Zánkay Arpád	kisegítő t.	1879—1880	Megh. mint tanárjel.
55	Bandl János (ig.)	r. tanár	1880—1881	Meghalt
56	Perényi Ferenc	„	1880	Jászberényi fög. t.
57	Hekinger István	„	1880—1885	Tan. torn. is, ny. pécsi főreálisk. tanár
58	Munkácsi (Czuprák) Elek	h. tanár	1880—1881	Megh. mint trencséni főgimn. tanár
59	Okányi Pál	r. tanár	1881—1897	Tan. frc. ny. is, megh.
60	Vojtás Mátyás	h. tanár	1881	Selmecbányai fög. t.
61	Varga Ferenc	r. tanár	1881—1893	Bpesti VII. ker. fög. t.
62	Szabó Ferenc	prot. hitok.	1881—1882	Nagykorpádi ref. lelk.
63	Beksits Ignác	r. tanár	1882—1897	Tan. torn. is, megh. mint somogym. tanf.
64	Remsey István	„	1882—1885	Ny. pozsonyi kir. kat. főgimn. tanár

Sor-szám	Név	Minőség	Szolgálati idő	Egyéb adatok
65	Nagy Lajos	prot. hitok.	1882—1883	Lábodi ref. lelk., esp.
66	Bélaváry Ferenc	„	1883—1886	Böhönyei ref. lelkész
67	Hock János	r. k. hitt.	1884—1887	Bpesti józsefvárosi pléb., orsz. képv.
68	Zsámbóki (Schambach) Gyula	r. tanár	1884—1893	Tan. frc. ny., éneket és zenét is, bpesti I. ker. áll. fög. t.
69	Pintér Ede	r. tanár	1884—1905	Tan. éneket is, megh.
70	*Prilisauer Adolf*	„	1885—1913	C. középisk. ig. Tan. tornát is, meghalt
71	Albrecht János	„	1885—1887	Pozsonyi tanker. kir. főigazgató
72	*Baló Gyula*	„	1885—	
73	Sugár Mór	izr. hitokt.	1885—1887	Nyug. izr. el. isk. t.
74	Medgyesi Lajos	r. tanár	1886—1897	Tan. gy.-irást is; zalaegerszegi áll. fög. ig.
75	Búza József	prot. hitok.	1886—1889	Zádori ref. lelkész
76	*Bécsy Márton*	r. k. hitt.	1887—	C. kanonok, veszp. egyh. szentszéki üln.
77	Rieger Imre	r. tanár	1887—1893	Aradi főgimn. tanár
78	Herzog Manó dr.	izr. hitokt.	1887	Kaposvári ker. főrabbi
79	Bérczy Jenő	id. h. tanár	1888—1889	Meghalt
80	Polányi Ferenc	r. rajztanár	1888—1899	Megh. mint nyug. t.
81	Matolcsi István	prot. hitok.	1888—1892	Csurgói ref. fög. hitt.
82	Tittel Lajos	h. tanár	1891—1894	Tanított éneket is, lőcsei főgimn. t.
83	Szántó János	r. tanár	1892—1905	Meghalt
84	Sarkady Titusz	prot. hitok.	1892—1894	Megh. mint nemeskisfaludi ref. lelkész
85	Bournáz Ernő	r. tanár	1893—1898	Nagyszebeni fög. t.
86	*Kocsis János dr.*	„	1893—	
87	Lähne Alfréd	h. tanár	1893—1894	Meghalt
88	*Csertán Márton*	prot. hitok.	1894—	Kaposvári ref. lelkész
89	Endrei Ákos	r. tanár	1894—1909	Tan. frc. nyelvet is, bpesti VI. ker. fög. t.
90	Sas (Schwannauer) Ferenc	„	1894—	Tanít frc. nyelvet is
91	Samu István	„	1895—1896	Bpesti VII. ker. fög. t.
92	Vértessi Adolf	izr. hitokt.	1895—1906	Kaposvári izr. elemi iskolai igazgató
93	Ádámy Gyula	r. tornat.	1895—1904	Bpesti VII. ker. fög. tornatanár
94	Treszkony János	r. tanár	1895—1896 és 1897—1898	Trencséni fög. tanár

Sor-szám	Név	Minőség	Szolgálati idő	Egyéb adatok
95	Márton (Mittelmann) Jakab	h. tanár	1895—1896	Székesfehérvári áll. főreálisk. tanár
96	Fonyó Ignác dr.	egészségtan t.	1896—1897	Isk. orvos volt, körorvos Vajszlón
97	Popovics György	h. tanár	1896—1897	
98	Zindl Béla dr.	r. tanár	1896—1899	Budapesti VI. ker. áll. főgimn. tanár
99	Kohlbach Bertalan dr.	„	1897—1907	Budapesti VII. ker. áll. főgimn. tanár
100	Áldor Imre	„	1897—1899	Nyug. ceglédi áll. főgimn. tanár
101	*Faragó Lajos*	r. tanár	1898—	Tanított zenét és éneket is
102	Lippay György dr.	h. tanár	1898—1899	Tanított gyorsírást is; szegedi áll. főg. t.
103	Spanyár Pál	„	1898—1898	Székelyudvarhelyi r. kat. főg. r. rajztan.
104	Szevera János	h. t.-jelölt	1899	Ujverbászi közs. főg. r. tanár
105	Bolyárits Szvetozár	g. k. hitok.	1899—1906	Meghalt mint bátaszéki g. kel. lelk.
106	*Vass Miklós dr.*	r. tanár	1899—	
107	Bohdaneczky Lajos	„	1899—1903	Tanított gyorsírást is; megh. mint bpesti VI. ker. főg. tanár
108	*Kuzmics Ferenc*	„	1899—	
109	Ladomérszky Győző	h. tanár	1899—1901	Meghalt
110	Hornyánszky Gyula dr.	r. tanár	1899—1902	Bpesti I. ker. áll. főg. r. tan.; egy. m. tan.
111	Mihalik Gyula	„	1899—1907	Orsz. magy. iparművészeti r. tanár
112	Danka István	„	1901—1909	Ujpesti áll. főgimn. r. tanár
113	Szőke Lőrinc	„	1902—1909	Tanított gyorsírást is; pozsonyi kir. kat. főgimn. tanár
114	Steller Ignác	„	1902—1907	Budapesti VII. ker. Barcsay-utcai áll. főgimn. tanár
115	Bernáth János	r. tornat.	1904—1909	Budapesti VI. ker. áll. főreáliskolai r. tornatanár

Sor-szám	Név	Minőség	Szolgálati idő	Egyéb adatok
116	Surányi Károly	r. tanár	1905—1906	A könyvtárak orsz. felügyelőségéhez beosztott tanár
117	Szegvári Gyula	„	1905—1909	Nagykállói áll. főg. tanár
118	*Szabó J. Alajos*	„	1905—	Tanít gyorsírást is
119	Fazekas Ágoston	h. tanár	1905—1906	Jászberényi áll. főg. tanár
120	*Fehér Henrik dr.*	egészségtan t.	1906—	Iskolaorvos; körorvos Kaposváron
121	*Botár Imre*	r. tanár	1906—	
122	Beleszlin Vladimir	g. kel. hitoktató	1906—1910	Magyarbólyi g. kel. lelkész
123	*Fábián Miksa*	izr. hitokt.	1906—	Kaposvári izr. hitközségi jegyző
124	*Néveri János dr.*	r. tanár	1907—	
125	Murgas Kálmán	h. tanár	1907—1908	Lőcsei kir. kat. főg. tanár
126	*Hudra László*	r. tanár	1907—	
127	*Ifj. Dörre Tivadar*	r. rajztan.	1907—	Tanított éneket is
128	*Szlavicska Jakab*	r. tanár	1907—	
129	Simon Miklós	„	1908—1911	Budapesti III. ker. áll. főgimn. tanár
130	*Majunke József*	„	1909—	
131	*Geszti Ágoston*	r. tornatan.	1909—	
132	*Patkó József*	r. tanár	1909—	
133	*Varvasovszky János*	„	1909—	
134	*Kengyel Miklós*	„	1909—	
135	*Antóni Rezső*	„	1909—	Tanít zenét is
136	*Nikolics Szlavkó*	g. kel. hitoktató	1910—	Bátaszéki gör. kel. lelkész
137	*Alleram Rezső*	r. tanár	1911—	
138	*Bebesi István*	„	1911—	
	III. GYAKORLÓ TANÁROK.			
1	Kengyel Miklós	gyak. tan.	1905—1906	
2	Dániel Árpád	„	1906—1907	Műegyetemi hallgató
3	Földi István	„	1911—1912	Egyéves önkéntes
4	Bauer Jakab	„	1911—1912	Felsőlövői tanítóképzőint. h. tanár
4	*Hauck Jenő*	„	1912—	

Sor-szám	Név	Mit tanított?	Melyik isk. évben?	Egyéb adatok
	IV. RENDKIVÜLI TÁRGYAK TANÍTÓI.*			
1	Ertl Bertalan	rajzot	1860—1861	
2	Hesz János	„	1863	
3	Mérei (Mácsovics) Kálmán	tornát	1885	El. isk. igazgató
4	Szkladányi József	zenét	1890—1893	El. isk. tanító Coborfalun
5	Gyulai István	éneket	1905	Elemi isk. tanító
6	*Palatinus N. Károly*	„	1905—1907 és 1912—	Siketnéma int. r. tan.
7	Gyenes Izsó	zenét	1905—1906	Zeneisk. igazgató

* Az illető r. tanároknál, akik rendkivüli tárgyakat tanítottak, meg van említve, hogy milyen tárgyakat tanítottak.

Összeállította VASS MIKLÓS dr.

VI.

Az intézet növendékei.

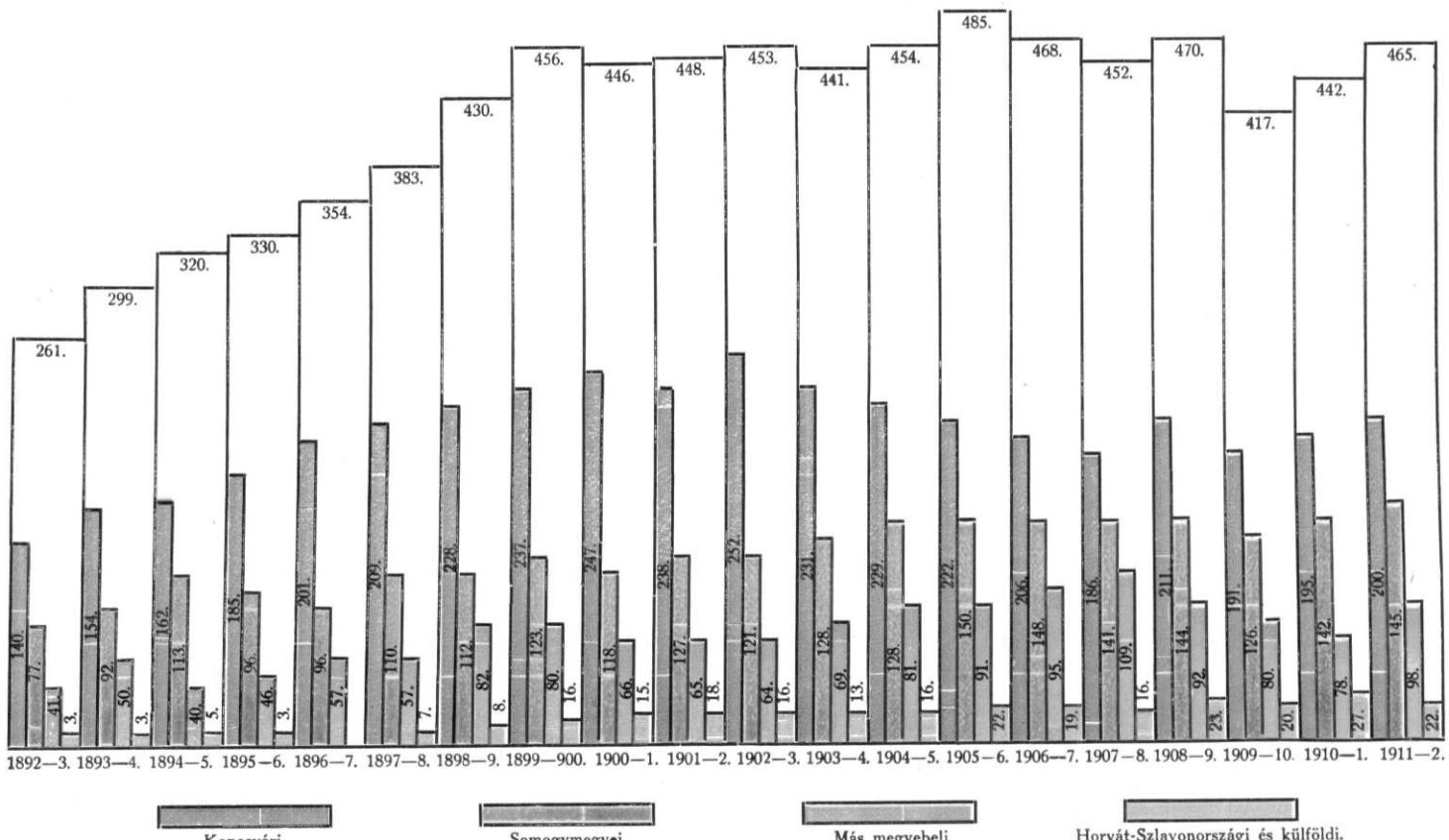
a) Statisztikai adatok.

A kaposvári gimnázium fejlődése öt szakaszra osztható. 1806. év novemberében nyílt meg a három grammatikai osztályból álló intézet, ezt követte 1810-ben a negyedik grammatikai osztály felállítása. 1812. évi szeptember 29-én kelt helytartótanácsi leirat szerint a megye jogot nyert, hogy az eddig magánjellegű pedagógiumot fentartsa és azt gimnáziummá fejlessze, ezzel fejlődésének második szakába, a nyilvános intézetek sorába lépett. 1812-től rendes névkönyvek tartják nyilván a növendékeket, míg az előző hat évre vonatkozó statisztikai adataink hiányoznak. 1817-ben megnyílnak a humaniorák, az V. és VI. osztály. Növendékeinek száma 120 és 205 között váltakozik. 1850-ben az új szervezetnek (Entwurf der Organisation der Gymnasien und Realschulen in Österreich) meg nem felelő hat osztályú gimnázium négy osztályú kisgimnáziummá alakúl át s mint ilyen 1851-ben kelt miniszteri rendelettel nyilvánossági jogot nyert. Az intézet növendékeinek száma is megcsökkent, 1850-ben 74, 1851-ben 46 volt a növendékek száma a négy osztályban. Alkotmányunk visszaállítása után 1868-ban államsegélyt kap a megint fejlődő intézet és 1869-ben az állami intézetek sorába lép. Növendékeink száma is fokozatosan növekszik, 1877-ben már 234. 1884-ben megnyílik a VII., a következő évben a VIII., 1891—2-ben az első párhuzamos osztály. 1898—9-ben a második osztály is párhuzamosíttatik, ezt követi a következő évben a harmadik osztály és 1907—8-ban a negyedik osztály párhuzamosítása.

Növendékeink számának hullámzását a mellékelt grafikon és a hozzácsatolt táblázatok mutatják. A legfelsőbb kettős vonal az összes növendékek változását tünteti fel, a folytonos, a beírt, a szaggatott, a vizsgálatot tett tanulók képe. Az évszámok a grafikon felső és alsó részén olvashatók, mindig a befejezett

A vizsgálatot tett tanulók illetőségének áttekintése

1892-93—1911-12.

A vizsgálatot tett tanulók kimutatása a szülők lakóhelye szerint:

	1892—3.	1893—4.	1894—5.	1895—6.	1896—7.	1897—8.	1898—9.	1899—900.	1900—1.	1901—2.	1902—3.	1903—4.	1904—5.	1905—6.	1906—7.	1907—8.	1908—9.	1909—10.	1910—1.	1911—2.	Összesen	
	i s k o l a i é v																				szám	%
Kaposvári	140	154	162	185	201	209	228	237	247	238	252	231	229	222	206	186	211	191	195	200	4124	49·8
Somogymegyei	77	92	113	96	96	110	112	123	118	127	121	128	128	150	148	141	144	126	142	145	2437	29·5
Tolnamegyei	22	26	22	26	26	23	34	35	34	31	33	34	29	41	46	40	34	32	34	36	638	7·7
Baranyamegyei	11	14	12	8	15	14	16	12	12	10	6	6	18	19	13	19	14	17	17	18	271	3·3
Pest-Pilis-Solt-K-Km.	—	—	—	1	2	2	6	5	1	3	5	5	9	7	6	8	6	4	5	11	86	1·00
Fejérmegyei	1	1	1	3	3	3	8	7	5	2	2	2	2	5	6	8	6	6	7	3	81	1·0
Veszprémmegyei	3	5	1	2	3	3	2	1	3	3	4	2	1	2	4	9	6	2	1	2	59	0·7
Zalamegyei	2	2	2	3	2	2	3	2	—	4	2	2	4	2	2	4	8	5	1	5	57	0·7
Vasmegyei	1	—	—	—	—	—	—	1	—	1	1	3	2	2	3	4	5	5	4	5	38	0·5
Más megyebeli	1	2	2	3	6	9	11	14	10	8	11	12	13	11	13	14	12	8	9	18	187	2·2
Fíume és ker.-beli	—	—	—	—	—	—	2	3	1	3	—	3	3	2	2	3	1	1	—	—	24	0·3
Horvát-Szlavon orsz.-beli	3	3	5	3	—	6	6	14	14	17	16	12	15	21	18	16	23	20	26	21	259	3·1
Más állambeli	—	—	—	—	—	1	2	2	1	1	—	1	1	1	1	—	—	—	1	1	13	0·2
Összesen:	261	299	320	330	354	383	430	456	446	448	453	441	454	485	468	452	470	417	442	465	8274	100

tanévet mutatják. A növendékek összes számának meghatározására a két oldalon lévő felső, illetve a középen lévő számjelzés érvényes, az egyes osztályok grafikonján a jobb és bal oldalon fekvő alsó számjelzés az irányadó, ezeknél egy fél centiméter emelkedés 10, amazoknál 50 létszámnövekedésnek felel meg. A felső grafikon legmagasabb pontját 1906-ban éri el, a beírt növendékek száma 512, legnagyobb emelkedése 1885-ben van (51), de két év múlva rá 1887-ben bekövetkezik a visszahatás, itt van egy év alatt a legnagyobb esés: 59. Sokkal változatosabb és így érdekesebb az első osztály grafikonja, legalacsonyabb pontja 1851-ben, legmagasabb pontja 1906-ban van, a növendékek száma az előbbinél 11, az utóbbinál 146. Két legnagyobb esése 1903—4-ben (38), 1906—7-ben (39) a községi polgári iskola felállításával, illetve fejlődésével van összefüggésben. Nem kevésbbé hullámos a negyedik osztály szaggatott vonala. 1869-től az ismét megnyílt ötödik osztályt is ábrázoltam s 1885—6-tól a nyolcadik osztály népességének változása eredményvonallal van feltüntetve. Érdekes lett volna a Ratio Educationis intézkedéseinek megfelelő nagygimnázium befejező osztályának, a rhetorikának (VI. o.) képét is feltüntetni azalatt a 33 év alatt (1817—1850), mig intézetünk a nagygimnáziumok sorába tartozott, de mivel ennek vonala a negyedik osztály görbéjét több pontban metszi, az áttekintést zavarta volna; külön ábrázolását tehát mellőznöm kellett. Hasonló okokból hagytam ki a többi osztály képét is.

A grafikon alatt levő első táblázatban a növendékek osztályonkénti létszáma van kimutatva beiratkozás szerint, legalsó rovatában az illető tanévben szereplő osztályok száma van feljegyezve. Az alatta levő második táblázatban 1884—5-ig a beírt, azután a vizsgálatot tett növendékeket felekezeti megosztásuk szerint csoportosítottam, ennek utolsó sora a vizsgálatot tett tanulók számát mutatja. A tanulók vallási viszonyaira vonatkozó kimutatás magyarázatot nem kiván.

A statisztika alapján megitélhetjük, hogy ez iskola révén 100 év alatt mennyivel gyarapodott a nemzet értelmisége, szellemi ereje. 659 osztályba összesen 20695 növendék iratkozott be, a tanév végén vizsgálatot tett ezek közül 19177 tanuló. Különböző okok miatt kilépett 1518, a beiratkozott növendékek 7·4%-a.

Tanulóink jórésze somogymegyei, kaposvári, de jelentékeny számmal vannak képviselve köztük Tolna (7·7%), Baranya (3·3%) vármegye szülöttei. A m. kir. államvasutak kaposvári nevelő- és

tápintézetének fennállása (1897) óta nagyobb számmal vannak Horvát-Szlavonországbeli gyermekeink is (1910-ben a növendékek 6%-a), kik sokszor a magyar nyelvet alig törve kerülnek intézetünk falai közé és nyolc év mulva hazáért, embertársaikért lelkesedő buzgó férfiakként hagyják el intézetünket.

A vizsgálatot tett tanulók kimutatását szüleik lakóhelye szerint az utolsó 20 év alatt a csatolt két táblázatban mutatom ki.* Az első táblázat számokban és %-ban az egyes megyék szerinti megoszlást tünteti fel, a másodikban a kaposvári, somogymegyei, más megyebeli növendékek létszámának változását és egymáshoz való viszonyát színezve szemléltetem. Külön csoportot képeznek a Horvát-Szlavonországból származó növendékeink, az évenkint egy-két külföldi tanítványt (20 év alatt 13), kik leginkább Krajnába, Karinthiába és Boszniába került kereskedők gyermekei, a horvátokhoz osztottam be, míg a 24 fiumei a más megyebeliek csoportjába került. A szinezetlen téglalapok a vizsgálatot tett növendékek számának felelnek meg, minden centiméter emelkedés 50 létszámnövekedést ábrázol. A táblázatban mutatkozó egy-két kisebb hiba nyomdatechnikai okok miatt kijavítható nem volt.

A kaposvári születésü növendékek száma 1903-ban éri el maximumát (252). Azután a már említett polgári iskola felállítása miatt csökken. A kaposvári és somogymegyei illetőségü tanulók az összes tanulók létszámának átlag $^4/_5$ részét teszik (79·3% az utolsó 20 év adatai szerint). A szülők polgári állását tekintve, tanulóink leginkább a kereskedő-, iparos- és hivatalnokosztályból kerülnek ki.

1885—6. isk. évben voltak az első érettségi vizsgálatok. Az azóta lefolyt 27 esztendő alatt 28 érettségi vizsgálaton (1902—3-ban volt kettő**) összesen 511-et nyilvánvitottak érettnek. Nem oly nagy szám, de mégis egy jelentős csapat a nemzet kulturális küzdelmében. Az I-ső osztályba beiratkozott növendékeink jórésze már az alsó osztályokban elmarad, jele ez annak, hogy a beiratkozott tanulók

* Az előbbi évek adatait az érdeklődő Bécsy Márton és Prilisauer Adolf főgimnáziumi tanárok „A kaposvári m. kir. állami főgimnázium története 1806—1905" cimű kitünő munkájában megtalálhatja, honnan előbbi statisztikai adataim jórészét is merítettem.

** 1901—2. tanévben egy súlyosabb természetű fegyelmi vétség miatt a vallás- és közoktatásügyi miniszterium az érettségire jelentkezett növendékek közül 14-nek irásbeli dolgozatait megsemmisítette és őket az érettségi vizsgálattól részben egy évre, részben félévre eltiltotta. A félévre visszavetett 12 növendék részére tartott intézetünk 1902. november—december hónapokban érettségi vizsgálatot.

jórészt kisebb tehetségük, gyengébb előképzettségük miatt már a harmadik és negyedik osztály anyagával megküzdeni nem bírnak, az ötödik osztályba az első osztályba beiratkozottaknak fele sem kerül. Az egymásután következő osztályok népességének csökkenése, a mellékelt grafikon első táblázatából könnyen leolvasható. Könnyebb áttekinthetés végett a következő statisztikában az egymáshoz tartozó első, ötödik osztályos és érettségiző növendékek létszámát kapcsoltam egybe, egy sorban szerepelnek tehát azon növendékek számai, kik az első osztályból négy év elteltével ötödikbe, majd a nyolcadik osztály elvégeztével érettségire kerültek. (Pl. 1878—79-ben beiratkozott az első osztályba 69 s nyolc év elmultával ezek közül érettségit tett 6.)

Isk. év	I. osztály	Isk. év	V. osztály	Isk. év	Hányan jelentkeztek érettségire	Hányan tettek sikerrel érettségit
1878—9	69	1882—3	26	1885—6	11	6
1879—80	66	1883—4	30	1886—7	19	13
1880—1	61	1884—5	27	1887—8	13	12
1881—2	67	1885—6	31	1888—9	14	13
1882—3	62	1886—7	26	1889—90	11	11
1883—4	60	1887—8	19	1890—1	11	8
1884—5	64	1888—9	28	1891—2	12	10
1885—6	60	1889—90	31	1892—3	14	11
1886—7	59	1890—1	22	1893—4	14	11
1887—8	64	1891—2	27	1894—5	14	13
1888—9	63	1892—3	29	1895—6	14	14
1889—90	64	1893—4	28	1896—7	23	20
1890—1	63	1894—5	32	1897—8	16	16
1891—2	74	1895—6	33	1898—9	19	17
1892—3	77	1896—7	39	1899—900	31	26
1893—4	98	1897—8	45	1900—1	36	26
1894—5	99	1898—9	50	1901—2 1902—3	25 12	10 8
1895—6	89	1899—900	34	1902—3	31	30
1896—7	100	1900—1	52	1903—4	30	28
1897—8	108	1901—2	43	1904—5	29	22
1898—9	106	1902—3	37	1905—6	30	28
1899—900	138	1903—4	59	1906—7	30	21
1900—1	102	1904—5	33	1907—8	25	25
1901—2	122	1905—6	35	1908—9	25	22
1902—3	127	1906—7	43	1909—10	28	24
1903—4	89	1907—8	43	1910—11	36	36
1904—5	119	1908—9	56	1911—12	36	30
Összesen:	2270		958		609	511

A 27 év alatt az első osztályba beiratkozott 2270, a megfelelő ötödik osztályokba járt 958, az első osztályba beiratkozott tanulók 42·2%-a. A valóságban ez a szám még kisebb, mert 958 között már több növendék, évenkint 2—4% más intézetből jött, nem itt kezdte tanúlmányait, tehát nem szerepel a 2270 között. Érettségi vizsgálatra jelentkezett 609, az első osztályba felvett növendékek 26·8%-a, az ötödik osztályba lépetteknek 63·5%-a; természetesen ezen adatokban is a máshonnan jött és ismétlő tanulók bennfoglaltaknak. Ha elfogadjuk számításaink alapjául azt a megfigyelést, hogy ahány növendék jött hozzánk más intézetekből, legfeljebb ugyanannyi lépett át tőlünk tanulmányai folytatása végett más középiskolába, úgy megállapíthatjuk, hogy általában az első osztályba beiratkozottaknak körülbelül 1/4 része kerül csak érettségi vizsgálatra. A 609 érettségire jelentkezett közűl visszalépett, vagy meg nem felelt 98, a jelentkezők 16·1%-a.

A grafikon tört vonalnak, a statisztikai táblázatok üres számoknak tünnek fel a szemlélő előtt, de aki foglalkozik velük, 100 év történetét olvassa ki belőlük. A grafikon vonalai megérzik az intézet beléletének legkisebb változásait: egy fegyelmi ügy, sőt még egy szigorúbb osztályfőnök is a megfelelő osztály vonalát megtöri. A gimnázium népességének görbéje kimutatja városunk növekedését, polgárságunk anyagi helyzetét, megérzi a már említett polgári iskola felállítását, fejlődését, sőt az ötödik osztály grafikonjának az utolsó évben mutatkozó hirtelen esése már nagy részben a múlt tanévben megnyílt községi felső kereskedelmi iskolára vezethető vissza. Rajzunk emelkedésével érezzük, mint nő, izmosodik, gyarapodik értelmiségben, anyagiakban városunk, megyénk és velük együtt szeretett hazánk is.

KENGYEL MIKLÓS.

B) Személyi adatok.

Száz esztendős intézetünk jubileumi emlékalbumának legfontosabb, legbecsesebb lapjait a volt tanítványoknak kell szentelnünk. Száz esztendő alatt körülbelül 20,000 diák kereste fel az intézetet, akik előtt 100 esztendő alatt közel 150 tanár gyújtogatta a világosság, a tudás fáklyáját a napoleoni háboruktól a XX. századbeli modern Magyarországig.

Szűk keretbe szorított emlékkönyvünk nem engedi mind a 20,000 növendék nevét felsorolnunk, bármennyire értjük, hogy hatalmas seregük legnagyobb dísze s egyszersmind legnagyobb büszkesége ez öreg intézetnek. Amintahogy az ő megjelenésük, az intézethez s volt tanáraikhoz való ragaszkodásuk volt az egész ünnepély legmelegebb része. A volt tanítványok hálája adta meg az ünnepély igazi fényét, zománcát, az ő szeretetük újította fel öreg tanáraik emlékezetében évtizedek örömét, együttlétük változatos emlékeit, az ő ragaszkodásuk hat buzdítólag az ifjabb nemzedék lankadó lelkesedésére, az ő kedves megemlékezésük egy édes kötelesség tudatát vési az ifjú Magyarország lelkébe.

A jubileumi nagybizottság megbízása alapján elővettem, átlapoztam 100 esztendő porlepte névkönyveit, vegyesen latin, magyar, német nyelven írva, s tekintettel a helyszűkére, hadd díszelegjenek itt legalább azok nevei, akik 100 esztendő alatt a gimnázium legmagasabb osztályát elvégezték. akiket tehát a sokáig csonka intézet védőszárnyai alól elbocsátott!

1812—13. IV. o.

Árvay László, földbirt. Pkovácsi
Kertész Mihály
Kováts József
Radotza Imre
Szűts Antal
Taiszl Lipót
Virág Imre

1813—14. IV. o.

Fonyó Lajos, földb. Várda
Gaál László
Gadányi Antal
Ginther András
László József
Spültiner János
Zarka Antal

1814—15. IV. o.

Bácsmegyei János, később e gimn. pénztárosa
Bertalan László
Biró József
Csutor László, veszprémi püspök urad. főtisztv. Karád

Gadányi Antal
Hókay József
Kardos István
Kováts Pál
Mersits Antal
Molnár Pál
Pirker Elek
Sohár Ferenc
Szabó Antal
Szombathy Ignác
Taiszl Agost
Topolits István
Vehoffer József
Vertell József
Zsiray Zsigmond, ügyvéd, Kvár

1815—16. IV. o.

Blidovits Miklós
Golub Mihály
Hadászi Ignác, az esztergomi káptalan ügyésze
Lakos Péter
Notterpek Pál
Székely János

1816—17. IV. o.

Aranyosy Ignác
Bradanovits József
Fatér Antal
Hesz Ferenc
Kováts László
Varga Sándor

A többiek fölléptek a következő évfolyam V. osztályába.

1817—18. V. o.

Czillinger László
Matkovits Mihály
Uszkay Antal

A többiek fölmentek a következő évfolyam VI. osztályába.

1818—19. VI. o.

Benyáts Ferenc
Bersenyi Farkas, B. Dániel költő fia, Somogymegye alispánja, földbirtokos, Nikla † 1880.
Csigó János
Horváth Ferenc
Kuti István
Lukáts János
Nemzsur Ignác
Spergel Antal
Szalay József
Szigethváry László
Vass János
Weber János
Weber József
Virág Mihály

1819—20. VI. o.

Domiány Mátyás
Kétzery Mihály
Rimanóczy József, hgi tiszttartó Kaposvár
Szokolay Károly, Széchenyi gróf urad. ügyésze
Szokolay Dániel, hgi urad. tiszt
Vass János
Virág András

1820—21. VI. o.

Bali Ádám
Barcza Antal, földbirt. Pkovácsi
Barcza Lajos, birtokos, Kaposvár
Cserven János
Farkas György, kir. trv. irn., Kvár
Gaal Ede, blrt. Kmérő
Gundi Mihály, plébános, Bakonya
Haisz Ignác
Horváth Ferenc
Horváth György
Horváth Mihály
Janecsek András
Nagy István
Obersteiner Antal
Pohl Károly
Polgár Ferenc
Ross Ferenc, orvos, Köttse
Vdovka András
Vissák Antal
Vucskics János

1821—22. VI. o.

Andrasák József
Ékes János, birt. Pkovácsi
Fischer Lipót
Kadlubiák József
Kozma József
Obora György
Pallér József
Philippovics József, birt. Pkovácsi
Poszavecz János
Rajczy Flórián
Somogyi József
Stephaics Richárd, földbirt. főbiró, Csurgó
Svastics Alajos, földbirt. Szentgáloskér
Weber Éliás

1822—23. VI. o.

Bárány Alajos, gombai birtokos
Beksics Antal
Csapody Pál, ádándi urad. birtokos, gimn. vál. tag
Dessőffi Lajos, várnagy, Kvár
Farkas József
Farkas Pál, tiszttartó, Blelle
Kovács József
Leith György, városi gazda s tanácsos Kaposvár
Masten Ferenc
Niedorfer Márk
Obora György
Szilágyi János
Zadubanszky Benedek, gazdatiszt, Sárd

1823—24. VI. o.

Adamics József
Antal László
Bene Ferenc
Csima György
Farkas Pál
Fonyó Kristóf, birt. Várda
Gyulasy Mihály
Hayden Mihály
Leja András
Matusics József, megyei pénztáros, Kaposvár
Murkovics András
Nyúl István
Partl József
Puska Ferenc
Radocza János, ügyvéd, Budapest
Somssich Pál, orsz. követ, házelnök
Szabó Mihály
Szekeres András
Szita József, kisbirtokos, Tab
Vörös Sándor, birt. gimn. vál. tag

1824—25. VI. o.

Binion Elek
Bodonyi Rókus, gimn. vál. tag
Borda Tamás
Gaal Pál, gombai birt., m. tisztv.
Herman István, főbiró, Kaposvár
Szalay János
Szita János
Szommer Antal
Török Miklós, megyei mérnök, porrogi birtokos
Vlasics Márton

1825—26. VI. o.

Minthogy a II. félévi névkönyvek hiányzanak, az I. félév névsorát közlöm.

Bodalecz Mihály
Csallay Ignác, gyógyszerész, Kvár
Czuppon Miklós
Dóczy József, görösgali birtokos
Fejér József
Fista Mihály
Galovics János
Horváth Imre
Kétzeri József
Koller József
Kozma János
Németh János
Prevarek György
Sebetics Antal
Somogyi Miklós
Tallián Pál, osztopáni nagybirt., a gimn. vál. eln.
Vajda József
Vellancsics György

Az 1826—7. tanév névkönyvei hiányzanak.

1827—28. VI. o.

Bereczffy Antal, nemesvidi birt.
Bersenyi Imre, földb. Vrácsik, 48-as őrmester † Kvár
Bersenyi Pál, földb. Nyitra † 1874.
Buitor János
Csutor Ignác, veszpr. püsp. urad. főtiszt, Karád
Domián György
Horváth János
Imhof Károly, köttsei birtokos
Letóczky Antal
Németh Félix
Noszlopy Antal, vrácsiki birtokos
Prágai János
Rimanóczy Ferenc, hg. urad. tiszt,
Roboz Pál, földbirt. Nyimben, főbiró
Tvarof Mátyás

1828—29. VI. o.

Bausche György
Bezerédy Antal
Dóczy Antal
Fekete István
Gáspár Pál, megyei aljegyző, Kvár
Gasteiger Károly
Graber József
Háry Mihály, megyei tisztv. Kvár
Illés Boldizsár, birtokos
Lipkovácz Ferenc
Majerich Ferenc
Perneszi Pál
Pfeffer Mihály
Reiter József
Somogyi János
Somogyi Lajos
Szigetvári Mihály
Szitár István
Verbovecz András
Vimmer Ferenc
Zserdény Gábor

1829—30. VI. o.

Berzsenyi Móric, földb. Vrácsik
Fogt Agost
Foly Imre, birt. és gazdatiszt, Kvár
Gaal Gusztáv, nagybirtokos, Büssü
Gaal Lajos
Gartner György, földb. Kvár
Harsányi Márton
Herczog János
Horváth Károly
Kaczin János
Kertész György
König József, városi pénzt. Kvár
Lapagna Antal
Major János
Mayerhoffer József
Nagy Károly
Obojkovics János
Pecher László
Prevarek Ferenc
Rimanóczy Pál, herc. urad. tiszt
Rischner András
Somogyi Pál
Somssich Albert
Szita Ferenc
Szita József
Tóth István
Vajda András

1830—31. VI. o.

A II. félév névkönyve hiányzik, itt az I. félév névsora:

Bodalecz József
Csorba Sándor, urad. bérlő Somogy
Falk Károly
Galovics Victor, birt. Nikla
Hajdu József
Hideg Mihály
Hlavathy János, megyei mérnök, földb. 48-as nemzetőrkapitány
Kőnig Ferenc
Kronekker László, niklai birtokos
László Mihály
Mazur Ignác
Német Imre
Pázmán Pál
Perl József
Pinczker Ferenc
Sebetics Elek
Skerletz György
Tóth István
Ischemaser Bálint

1831—32. VI. o.

Bezerédy Boldizsár, nbajomi birt.
Breichler Ignác
Farkas Károly
Farkas József
Gundy Lajos
Hertelendy János
Kittelman János
Kovács Károly
Kovács Mihály
Lábos Antal
Lánghy Mihály
Latin Ferenc
Madarász Antal
Mérey István, bárdibükki birtokos
Mihálek Mihály
Nikl József
Pestirschegg Mátyás
Sipos Ferenc
Schüller Ince
Szigetváry Károly
Szüry Lajos
Vogronics Mihály, gazdatiszt, Beleg

1832—33. VI. o.

Bereczk Antal, ügyvéd, Kaposvár v. polgármestere
Bodonyi Lukács, birt. Pamukon
Gaál Ferdinánd, földbirt.
Hartl Ferdinánd, iparos, Kvár
Hottó Lajos
Klazer Sándor, urad. tiszt, Öreglak
Kurucz Antal
Nagy Alajos, ügyv. Smegye levéltárosa
Nikl Sándor
Petlanovics György
Pozder Ferenc
Skopál Sándor, kasznár Ndencs † Inkén
Somssich Lőrinc, nagybirt. Sárd
Tevely Elek, ügyvéd, Kaposvár
Tolnay Lajos
Tomcsányi József, birt. Pkovácsi
Zadubánszky Alajos, gazdatiszt

1833—34. VI. o.

Augustin Ernő
Csorba Ede, ügyvéd, Kaposvár
Domián Imre
Fatér János Nep., ügyvéd, Kvár, helyettes tanár 1848—9.
Gömbös Florentin
Gyulassy István, gtiszt, Toponár
Hoffer József
Igmándy Károly, boldogasszonyfai birt. törv. biró
Kapocsfi Imre, ügyvéd, Kvár
Király Károly
Kis János
Kiss Lajos, birt. Szakácsi
Lőrinczi Ferenc
Mikszevics Lajos, urad. kasznár Szgyörök
Nagy Alajos
Nagy Márton, kadarkuti birtokos
Novák József
Ploetz Venczel
Ráksy János
Schneider Ferenc
Sipos György
Szalay Alajos, ügyvéd (alapító)
Udvardy József, birt. Nagybajom
Vitek Ferenc
Viza János

1834—35. VI. o.

Bárány Ferenc
Berki József, plébános, Csurgó †
Bodó János
Felder János
Gáspár Menyhért, ny. törv. irodatiszt, volt 48-as főhadnagy, az intézet legöregebb élő tanítványa, Kvár
Gludovátz László, gigei birtokos †
Kapocsfi József, ügyvéd, Kaposvár †
Krasznay Antal, gazdatiszt †
Lakatos Lajos, plébános, Gamás †
Mericzay Rudolf, gazdatiszt †
Molnár József, gazdt. Somssichoknál, m. irnok †
Nagy József, kőműves, Kaposvár †
Obersteiner János
Schelcznig Antal
Stephaics Pál, gombai birtokos
Schwarcz János
Szilágyi Ferenc, asztalos, Kvár †
Szűcs József
Vajda Antal
Visy János, tiszttartó, Alsóbogát †
Vizlendvay György, hgi ügy. Kvár †
Vlasits János, tiszttartó, Kéthely †

1835—36. VI. o.

Auszter Ferenc
Csamári József
Dominovits Imre, gazdatiszt
Dominovits János
Foly József, ügyvéd, Kaposvár †
Fülöp Ferenc
Gáspár Boldizsár, mérnök, Kvár †
Gruzling József, pléb. Magyszék †
Győry József
Gunits Mihály
Hunkár István, gombai birtokos †
Kováts Mátyás, urad. kasz. Szőllősgyörök †
Liveri Ferenc
Lucza Antal
Molnár József ügyvéd, Kvár †
Mérey Lőrinc, földbirt., Bárdibükk †
Plaza Mátyás
Sándorfi Ferenc
Somogyi Pál
Szernetz Tamás
Váczy Imre, birt. Bcseki †
Vaczulik Lajos
Varga József
Vasdényey Sándor, kutasi birt. †
Vasdényey Antal, szabási birt. †
Vencz József
Vresnik Ferenc

1836—7. VI. o.

A II. félév névkönyve hiányzik. Itt az I. félév névsora:

Antal Zsigmond, birt. Köttse †
Bubits Fülöp
Czettin János
Gáspár Elek
Hafner Lukács
Kramarits András
Noszlopy Gáspár, korm. b. 1849. †
Schmid József
Szilágyi Gáspár
Szőllősy Gáspár
Jollasits Rudolf
Vajda Pongrác, ügyvéd, Kaposvár †

1837—38. VI. o.

Domian Antal
Francsik Miklós
Hartl János
Lelovits Sándor
Nagy Mihály
Perger József
Stefaics Miklós
Szamosztor Ferenc
Valter János

1838—39. VI. o.

Brusits Ferenc
Francsik János
Gruzling Károly, tanító †
Hajdu Lajos
Hartberger Mátyás, tanár, Kvár †
Kazimirovits János
Kelemen Lajos, trvszéki eln. Kvár †
Krényai Ferenc
Plazek József
Rumi József
Szorkó Ferenc

1839—40. VI. o.

Baán Mihály
Fruk József
Gáspár Lajos, ügyv., orsz. képv. Kaposvár †
Páldi Ádám
Scheffer József, köteles, Kvár †
Simon György
Somogyi Ignác
Tevely Pongrác, birt., Kisalbert (gimn. vál. tag) †
Veiszlak Vince
Vellansics András
Veczkó Antal
Zemlák János
Zombat István

1840—41. VI. o.

Ell Alajos
Felder Vilmos
Hagelman Károly, könyvker. Kvár, h. polgármester, h. rendőrkapitány †
Hilian György
Jobst János, csizmadia, Kvár
Körmendy Károly
Michel József
Philippovits László, kisb. P.-kovácsi
Vitzmann József

1841—42. VI. o.

Bárány István
Bárdosy Ede
Czompo György, tanító, Kvár †
Gyarmati József
Grünhut Zsigmond
Hermann János
Kacskovics Boldizsár, jbiró, Bpest †
Kovács György
Michatek János
Ober György
Panczer Adolf
Sudár Ferenc
Würth Sándor

1842—43. VI. o.

Felder Ferenc
Molnár József
Szabadi Antal
Szakcsevics József
Spocsits Miklós
Tompák István
Urvay Ferenc
Hangyál Mihály, pléb. Pincehely

1843—44. VI. o.

Bezerédy Pál
Gombos Agost, ny. min. tan. Görösgal †
Gruszling Ferenc, ny. pléb. Pécs †
Kraincz Antal
Miskey Lajos
Nauzitek Albert
Poszavecz Márton
Váldecz József

1844—45. VI. o.

Bajerle Imre
Csergheő Gyula
Ganovják András
Haasz Hermán
Kacskovics János, vm. számvevő, Mohács †
Kovács György, tanító †
Pancza József
Peternel József
Rauth Ferenc
Seffer Alajos, közjegyző, Kvár †
Severin Mihály
Springsfeld Mihály
Springsfeld Sándor
Szirtl József
Szőllősy Lajos
Thanhoffer József

1845—46. VI. o.

Banas Ferenc
Bárány Elek, birtokos, Mocsolád †
Brechter Ignác
Gunics Pál
Kégl Ferdinánd, gyógysz. Kvár †
Lukinich Kálmán, ny. gazdatiszt, Kaposvár
Pécsi Károly, jegyző, Drávafok †
Reiszner Károly, mérnökhallg. †
Simonfai Mihály, magánzó, Kvár
Sipos András, fazekas, Kvár †
Szalay Ágoston, törv. biró, Szombathely †
Vajda Gáspár, kiérdemült ferenczr. házfőnök, Nagykanizsa †
Latin István

1846—47. VI. o.

Fenczi József
Geuzor József
Gunics Elek
Miltenperger István
Mitler Adolf
Orbán Kálmán
Piacsek Endre, gazdatiszt †
Rimanóczy Alajos, kir. albiró, 48-as tüzérhadnagy, Igal †
Xantus Gyula, gazdat. gr. Hunyadinál †

1847—48. VI. o.

Bakó László
Csánk József
Ebert János
Farkas Mihály
Finitzius József
Kiss István
Philipovics Antal, pkovácsi birt. †
Samai István
Simonfai János, ügyv. képv. Pécs †
Szalay József
Tolnay Gyula
Vimmer János, ny. telekkv. Kvár †

1848—49. VI. o.

Babits Imre
Bertl József
Csorba Lajos
Csorba Viktor
Dravecz Gyula
Kégl Márton, törv. kiadó, Kvár
Shroll Antal
Szergely Imre
Takács János

1849—50. VI. o.

Halas István
Kapotsfy László, árvaszéki közgyám, Kaposvár.
Németh Károly, m. főorv. v. h. tanárunk †
Szalai György, töv. biró, Kvár †

1851. IV. o.

Bogyay Géza, birt. számv. Kvár †
Dieballa György, gyógysz. Székesfehérvár
Király Ferdinánd, városhidvégi j.
Krausz József (Kondor J.), tanító Nagykanizsa?
Kuthy Imre, ügyvéd, Budapest †
Lits Sándor, jószágigazg. Ercsi †
Magori Endre, plébános †
Nagy György, plébános †
Reiszner Ede, m. hiv. Kaposvár †
Romhányi József
Somogyi Lajos, ny. árv. üln. Kvár

1852. IV. o.

Botka Kálmán, táblabiró, Bpest †
Hayden Sándor, ny. kántortanító, Kercseliget
Inselt Mór, magánzó, Jágónak
Inselt Samu, magánzó, Kaposvár †
Kocskicska József, kánt.-tan. Tur †
Kohn Mór (Dr. Kaposi Mór), egyet. tan., hires bőrgyógyász, Wien †
Kopics János, vaskereskedő, Kvár †
Nagy Sándor, ny. kuriai biró, Bpest
Schőn Jakab, orvos, Nagybajom
Vellancsics Sándor, gyógysz. †
Vutskits Sándor, ügyvéd, Kvár †

1853. IV. o.

Czompó Gábor, pléb., Enying, † volt hittanárunk
Gutman Lajos
Jobszt György
Kokáli Ferdinánd
Neuhaus Henrik
Puskás István, tanító, Toponár †
Salamon Gyula, szigetv. gyógysz. †
Schroll György, gyógyszerész †
Schröder Lajos, mint katona †

1854. IV. o.

Döbrössy Ferenc, kórh. orv. Kvár †
Frankl Samu (Miklósi S.,) szinigazgató, Budapest †
Harray Kálmán, pléb. Kakasd †
Kreiszler Mór
Mautner Rudolf
Nyúl Sándor
Schröder Gyula, helyettes tanár 1870-ben, orvos, Borsod †
Gróf Somssich János, mint tanuló Mikén †

1854—55. IV. o.

Németh Ignác, Kaposvár város volt polgármestere, ügyvéd, Bpest
Sallay György
Schroll Lajos
Spiczer Bernát
Szigethy Ferdinánd, mint gyógyszerészsegéd †
Vajda Mihály, takács, Kaposvár †

1855—56. IV. o.

Farkas Géza, v. tkpénzt. hiv. Bpest
Kohn Manó (Kónyi M.), az országgyülési gyorsiroda ny. főnöke, iró, Bpest
Lemon Mór, fürd. pénzt. v. Lipiken
Pinosits Frigyes, ügyv. Szigetvár
Ripli József (Rippl-Rónai J.), igazgató-tanitó, Kaposvár †
Szőllősy Ede, vm. irnok, Kvár †
Vlasits János

1856—57. IV. o.

Botgorsek Ferdinánd
Gärtner Elek (Kertessi E.), v. városi pénztáros, birt., Kvár
Kovács Károly, polgármest. Zalaegerszeg †
Reisz György, mint káplán †
Szemányi Péter, ny. máv. főellenőr Zágráb †

1857—58. IV. o.

Ekstein Sándor, orvos, Szil †
Fabricz István, tanár †
Fischer Lipót, plébános, Agárd
Fonyó Miklós, ny. áll. előlj. Sszobb
Fonyó Vince, ny. kasznár, Keszth.
Karpelez Miksa
Klazer Gyula, ügyvéd, Marczali †
Kőnig József, mint joggyak. Kvár †
Nyul Vilmos, gazdatiszt, Mike †
Paizs Pál, gazdatiszt †
Rechnitz Adolf
Suri Ferenc, rendőrkapitány, Kvár †
Szantner Antal, pléb. D.-szekcső †
Szép Ödön, nyug. tiszttartó, Kvár
Záborszky Béla, ügyvéd †

1858—9. IV. o.

Barcza Sylvester. földb. Kkovácsi †
Benák János, honv. alezred. Pécs †
Csesznák Béni, altábornagy Bpest †
Gulyás Jenő, törv. biró, Nkanizsa †
Hajba Mihály, pléb. Zalaszántó
Psik Lajos, ny. kir. ügyész, képvis. †
Szijártó János, pléb. Kercseliget †
Udvardy Ferenc, plébános †
Vajda György, piarista, egyetemi tanár Kolozsvár †

1859—60. IV. o.

Eiskirk József, mint tanuló †
Fencs István
Fridrik Sándor, gazdatiszt †
Gruber János, p. ü. titkár, Kvár
Kaizer Mór
Spanner Ignác, honvéd orvos †
Stadler Mihály, tb. főszolg. Natád †
Strinovics Béla, ügyv. árv. h. elnök, Kaposvár
Szalay Alajos, ny. pléb. Kispest

1860—1. IV. o.

Czambelli Rudolf, Wenkheim Frigyesnél számvevő †
Csorba Ede, vezérigazgató, Kvár †
Döbrössy Alajos, kanonok, Pécs
Fonyó Gyula, piarista tan. † Sörnyén
Heindlhoffer János, ny. törvszéki irodatiszt, Kaposvár
Holics Géza, magánzó, Pécs †
Kelemen Imre, honvédtiszt †
Kelevicz György, tanító, Kvár †
Kertész Ferenc, gyógyszerész †
Krausz Herman, mint tanuló †
Kreisler Izidor, magánzó, Bárd
Molnár István
Pechl Antal, ny. p. ü. tanácsos, Veszprém
Pucher Károly
Schlezinger Dániel, orvos, Pécsvárad
Somogyi Lajos, pléb. Nagyszőllős
Ullerik Gyula, ny. polg. isk. igazg., Budapest

1861—2. IV. o.

Auguszt Ferenc
Bánckovics János, min. hiv. Bpest †
Dőrei József, ny. irodatiszt, Kvár †
Erdődy Lajos, törv. biró, Nkanizsa †
Gaál Gyula, árv. jegyző, Budapest †
Kaufer Dávid
Kelemen Róbert, kórh. ell. Kvár †
Klein Ferenc
Kőnig Ferdinánd
Oszvald Ignác, piarista tanár, Rózsahegy †
Takács Elek, földb. Pkovácsi †

1862—3. IV. o.

Ambrus Vince, gazdatiszt
Conti Antal, p. t. főtiszt, Bpest
Döbrössy Károly, mint joghallgató Budapesten †
Englics Sándor
Fekete Dezső
Gratsány Gyula, ny. orsz. állategészségügyi főfelügyelő, Brassó
Kacskovics Géza, földbirt., orsz. képviselő, Örs †
Rimanóczy Jenő, postatakarékpénztári hivatalnok, Budapest
Schmid József, orvos, Andocs †
Stein Manó, nagybérlő, Somogy
Szokolay Emil, min. o. tan., a folyammérnöki hiv. főnöke, S.-ujhely
Szukics Antal birt. Kvár
Thury Gyula, mernyei uradalmi ny. számvevő, Keszthely
Thury László, ny. adótárn. Keszthely

1863—4. IV. o.

Csonka Gyula, főbiró, Csurgó †
Csorba János, p. ü. hiv. lett
Csukli Ignác, főjegyző, Szakály
Englits Ferenc, mint joghallgató Budapest †
Eördögh József (Péterfai J.), ügyvéd, Pécs †
Galliuf Lajos, földbirt., képviselő, Horvátország
Hofbauer Vilmos †
Keifler János, kanonok, Szfehérvár
Kajos Károly
Kelemen Lajos, tanító, Ozora †
Kemény Albert, kereskedő, Kvár †
László Mihály, ny.bencés tanár, Kiscell
Rimanóczy Géza, p.t.főnök, Kvár †
Rusznyák János, papi pályára ment
Strinovich Ferenc, gyógysz. Kvár †
Szandtner János, ny. tanító, Szomajom
Vaszary György, tanító, Jberény †
Vaszary Gyula, ny. rfőkapit. Pécs
Vutskits Antal, fiatalon †
Weisz Mór, ügyvéd, Kaposvár
Wendl István, pénzügyig. hivatalnok, Szekszárd †

1864—5. IV. o.

Czompó János, káplán volt
Gaal Kálmán
Gyulai Géza
Krausz Antal, mint tanuló †
Lőwenfeld Ignác (Dr. Réthi I.), orvos, Kaposvár
Richter Kálmán
Richter Pál, mint orvosnöv. †
Tallián Zsigmond, honvéd alezredes, Bpest
Tomich Lajos, városi dijnok, Kvár
Vutskits Károly
Weisz Albert

1865—6. IV. o.

Bernáth Kálmán, főszolgab. Tab
Bottka Antal, bodrogi földbirt. †
Fehér Sándor, asztalos †
Hantosi István
Kümmelheim Ármin, fiatalon †
Neuhaus Jakab (Dr. Ujházi J.), járásorvos †
Szávay Miklós, fiatalon †
Szmodits Kálmán, főszámt. Sopron
Szunter Gyula, kalapos
Thomayer János, ny. járásbirósági irnok, Pécs
Visy Imre, országgyűlési képviselő, iró, a „Nemzet" volt szerkesztője †
Vutskits István, mint joghallg. †

1866—7. IV. o.

Badánti József, p.ü. számtiszt, Kvár †
Bakodi Márton, ferencrendi barát
Czompó György, törv. irodatiszt, Kaposvár †
Dukász Dávid, bérlő, Tab
Folly Imre, máv. felügyelő, Bpest
Fonyó Pongrác, jegyző, Kadarkut, törvszéki dijnok, Pécs †
Gundi Géza, takarékpénztári pénztárnok, Nagyatád
Györkös József, tanító, Csököly †
Hajba Imre, tanító, Belovár †
Hartberger Gyula, aljegyző, Bpest †
Kovács Lajos, tanító, Kvár †
Kovács László, tanító, Marczali †
Paiss Mihály, főbiró, Marczali †
Szabó Mihály, mint nevelő fiatalon †
Weisz Jakab, orvos, volt vezérigazgató Natádon, é! Gráczban
Hencz Ödön, püspöki uradalmi bérlő, Andocs

1867—8. IV. o.

Goldstein Ignác, ügyvéd, Kvár †
Hótay Lajos, ig. tanító, Dföldvár
Kovács Géza
Krausz Jakab, fiatalon †
Löeszl Géza, albiró, Nagyatád †
Németh István, Kvár v. polgárm. †
Pataky Vince, birtokos, Nbajom
Sipos János, jegyző, Porrog
Somogyi Sándor, vm. irn. Kvár †
Visy János, itélő táblai biró, Mohács

1868—9. IV. o.

Deckert Imre, tanító, Gamás
Hagelmann Károly, könyvk. Kvár
Lutor Ferenc, műlak. Szfehérvár
Mitzky Henrik, joghallgató Bpest †
Rimanóczy Ferenc, ügyv. Kvár †
Thomayer Gyula, irnok, Tab †
Vaszari Dezső, segédjegyző †
Várszeghy János †
Vollák Adolf, ügyvéd, Alsólendva

1869—70. V. o.

Megnyílik megint az V. osztály, amelynek tanulói mind fölléptek a VI. osztályba s ott vannak kimutatva.

1870—1. VI. o.

Bezsenyi Gerő, közjegyző, Keszthely
Decleva Ferenc, okl. tanár, Bpest †
Domián Pál, tkvvezető, Déva †
Greiner Emil
Hartberger Ödön, ügyvéd, Pancsova †
Kuthy Ferenc, mint tanuló †
Schäffer József (Aczél J.), városi tanácsos, árv. ülnök, Kvár †
Zánkay Gusztáv, ügyvéd, Kvár †
Markusz Adolf, ügyvéd, Bpest

1871—2. VI. o.

Bankó Gyula, törv. díjnok, Kvár †
Beksits Ignác, tanár, később tanfelügyelő volt, Kaposvár †
Berger Mór, ügyvéd, Budapest
Csízmadia Lajos, v. rendőrkapitány, Kaposvár †
Dietrich József, v. bencés tanár, Kaposvár
Farkas Gyula, tb. főszolgb. Szvár
Haidecker Károly, ügyvéd, Kvár
Kordé Ignác, (Somogyi I.) nyug. törv. irodatiszt, Kaposvár
Kovács József, városi ügyész, Kvár
Radocza János, városi jegyző, Nagykanizsa †
Stampfer Ármin, állatorv. Csurgó †
Szigethy Ignác, járásorvos, Szil †
Vajda Pál, tiszttartó, Kiskér †
Vanka Kamil, jegyző, Sapáti †

1872—3. VI. o.

Brett Miksa, nyomdai művezető
Czompó Lajos, hitoktató, Bpest †
Farkas Sándor, járásbiró, Moór †
Hartberger Gusztáv, tanár, Budapest †
Hegyi Antal
Krisztinkovics Ede, min. tan. Berlin
Menyhárt Antal, min. számtan. Budapest †
Rozs István, honv. főtörzsorv. Pécs
Scholcz Győző, joghallgató, Pécs †
Schröder Aladár, p. ü. tan. Sújhely
Spitzer Adolf, lukafai porcellán- és üveggyártulajdonos, Pécs †
Vanka Miklós, mint tanuló †
Kotzián Ágoston

1873—4. VI. o.

Cser Gyula, plébános, Veliskofce †
Klein Gyula, takarékpénztári pénztáros, Kaposvár
Krizsanits Mihály, orvos, Kutas †
Monspart János, min. számell. Bpest
Noszlopy Gáspár, közjegyző, Perlak
Weisz Samu, vasuti főfelügy. Wien
Zánkay Aladár, járásbiró, Pécs †
Zánkay Árpád, helyettes tanárunk 79—80-ban, mint tanárjelölt †
Tincz Rezső

1874—5. VI. o.

Fleiner Mór, ügyvéd, Kaposvár
Gosztonyi Béla, min. titk. Bpest †
Kováts Imre, jegyző, Felsősegesd †
Krisztinkovits Béla, műszaki tanácsos, Budapest
Reich Adolf, ügyvéd, Budapest †
Vucskics Gyula, orvos, Bares †

1875—6. VI. o.

Ballegh András, plébános, Dég
Blau Gyula, (Dr. Barta Gy.) járásorvos, Zircz
Domján Zsigmond, ciszt. tanár, Zircz †
Feldreich Antal, p. ü. titk. Szeged †
Kohn Ármin (Orlai A.), honv. min. tanácsos, Budapest
Krammer Ferenc, körorvos, Mernye †
Krausz Béla (Kovács B.), ügyv. Budapest
Krausz Samu, állomásf. Bboglár
Lőwy Ignác, orvos, Pécs
Gosztonyi Mihály, ügyvéd, egyetemi m. tanár, Budapest
Roboz Zoltán, megy. levélt. Kvár †
Schwarzenberger Samu (Dr. Székely S.), a Pol. H. Sz. szerk., okl. tanár, Budapest
Szmodics Ödön, p. t. felügy. Pécs
Weisz Ödön (Bajóti Ö.), törv. biró, Veszprém

1876—7. VI. o.

Berger Samu, ügyvéd, tkp. vezérigazgató, Kaposvár
Bogyay Jenő, árvaszéki üln. Kvár
Gartner Béla (Kertesi B.), járásorvos, Ács
Goldstein Albert, ujságiró, Wien †
Goldstein Ferenc (Gerő F.), nevelőintézet tulajdonosa, Budapest
Kőnigsberger Sándor, orv. növ. †
Krausz Henrik, körorvos, Abadszalók †
Magasházy Béla, megy. főlevéltáros, Miskolc
Perger Gyula (Tarcsai Gy.), ny. járásbiró, Kvár
Reitter Mór, gyógyszerész, Szigetvár
Schwarz Gyula (Dr. Fekete Gy.), ügyvéd, Kvár

1877—8. VI. o.

Bien Soma, cs. és kir. kapitány, Nagyvárad
Braun Béla (Dr. Balla B.), ügyvéd, Budapest
Fatér Kálmán, mint végzett jogász Kvár †
Gruber Imre, máv. főellenőr, Bpest
Inselt Ede, kereskedő, Jágónak †
Kohn Gyula (Orlai Gy.), ügyvéd, Bpest
Mihálfy József
Schwarz Imre (Fekete I.), bérlő, Benczeerdő
Steiner József, orvos, Pancsova
Szabó Pál †
Ullmann Antal, kórh. főorv. Kvár
Weiller Imre, magánhiv. Fiume
Weisz Ármin, (Bajóti A.), bérlő, Ranyás (Szlavónia)
Wertheim Ignác (Dr. Vajda I.), orvos, Szigetvár

1878—79. VI. o.

Babóchay János, mint tanuló †
Bergel Béla, ügynök, Bpest †
Boszkovitz Sándor, körorv. Nvid
Gáspár Imre, járásorvos, Kvár
Goitein Henrik, magántanár, Bpest
Hordóssy Andor, orv.-növendék †
Légár Gusztáv, cistercita tanár, Pécs
Mácsovics Lajos (Dr. Mérei K.), bencés középisk. igazgató, Sopron
Molnár József, a Tolnamegyei Gazd. Egyesület titkára, Szekszárd
Mondschein Lajos (Hódosi L.), bankigazgató, Budapest
Naszke Sándor, irodatiszt, Sopron †
Neunherz György (Rozgonyi Gy.), esperes-plébános, Nagybajom
Rosenbaum Antal, keresk. Bpest
Schreiber Emil, rendőrfőtanácsos, Budapest
Tevely László, m. számvizsg. Bpest
Weisz Henrik, (Dr. Fehér H.), orvos, Kaposvár
Wikkenhauser Ferenc, máv. főellenőr, Budapest
Wimmer Gyula, mint tanuló †
Burján Gyula, körjegyző, Bezedek †

1879—80. VI. o.

Csabay Károly, minorita pap, Arad
Cselkó József, rendőrtanácsos, Lugos
Deutsch József, orvostanhallg. †
Feldreich Ignác, mint joghallg. †
Feldreich Imre, hivatalnok, Bpest †
Fischl Sándor (Faragó S.), kereskedő, Bboglár
Gold Jenő, orvos, Marczali
Goldstein Ferenc (Gulyás F.), állatorvos, Marczali
Golobics János, papnövendék, Veszprém †
Háj Ede, plébános, Ibafa †
Kohn Jakab, állatorvostanhallg. †
Lengyel Ármin, járásorvos, Sümeg
Politzer Gyula, (Polgár Gy.), igazgató-tanító, Enying
Schlesinger Jakab, keresk. Csurgó
Stein Izidor, orvos, Ischl
Weisz Ármin, járásorv. Szentendre
Weisz Samu, (dr. Fehér S.), körorvos, Felsőireg

1880—81. VI. o.

Blau Antal (Barta A.), máv. állomásfőnök, Fiume
Bohk Lajos (Dr. Bók Zalán L.), ügyvéd, Kaposvár
Domján Károly, plébános, Vpalota
Dömös Sándor, körjegyző, Buzsák
Fatér János, p. ü. számvizsg. Kvár
Fekete Ernő, bérlő, Koplalópuszta
Flesch Lajos (Faragó L.), a Nyugat igazgatósági tagja, Bpest
Fodor Zoltán, ny. cs. és kir. huszárkapitány, Pata-puszta
Guzsvenitz Vilmos, tanitóképző-intézeti igazg. kanonok, Esztergom
Horváth Mihály, máv. hiv. Fiume †
Kvapil Gusztáv, gyógysz. Csenger
Margulit S. gyógyszerész, Kőrös, Horvátország
Novák Antal, gazdatiszt, Kéthely †
Pitroff Pál, máv. hiv. Kkorpád †
Pollák Zs., ügyvéd, Bpest
Politzer Náthán, orvos, Kutina, (Horvátország)
Weisz Sándor, kereskedő, Sszil
Mihálovits Lajos, mint tanuló †

1881—82. VI. o.

Adler Ede, mint szigorló orvos †
Babochay Jenő, törv. biró, Kvár
Braun Ignác, p. t. főtiszt †
Czaudik Mór, kereskedő †
Diamant Gyula, (Hajós Gy.), p. t. felügyelő, Kaposvár
Fuchs Samu, urad. orvos, Hszőllős
Gosztonyi Jenő, pléb. Sszentlászló
Klima László, jegyző, Büssü †
Kohn Ernő, (Kónyi E.), vámellenőr, Zsolna
Kohn Ferenc, máv. hiv. Bpest
Kohn József (dr. Orlai J.), fogorvos, Bécs
Pete Lajos, főszolgabiró, Ltóti
Saly Jenő, bencés tanár, Győr
Takács László, jegyző
Tóth Kálmán
Vaszary Gábor, székesfővárosi tan.-fogalmazó, Bpest
Vörös János, pléb. Mesztegnyő
Tarcsay József, jegyző, Kéthely

1882—83. VI. o.

Csukly Károly, városi jegyző, Kvár
Dely Lajos, jegyző, Kastélyosdomb
Figura Márton, p. t. tiszt †
Furman Antal, erdőmester, Kvár
Grünhut Sándor (Lukács S.), országgy. gyorsiró †
Horváth József, máv. ellenőr, Kvár
Kreizler József, ügyv. Nkanizsa
Lajpczig Antal, jbiró, Nkanizsa
Marton Andor, gazdasági titkár, felügyelő, Nagybecskerek
Papp Pál, kuriai irodatiszt, Bpest
Ráth Gyula, plébános, Csákány
Sipos Géza, városi főjegyző, Kvár
Schnitzler Jakab, főállatorv. Sümeg †
Steiner Jakab, ügyvéd, Szfehérvár
Steiner Vilmos, p. t. tiszt, Kvár
Teiger Lajos (Földes L.), p. ü. számellenőr, Kvár †
Wachtell Rezső, kereskedő, Bpest
Weiller Gyula (Dr. Vajda Gy.), felsőbb leányisk. igazgató, Szabadka
Weisz Henrik (Vajda H.), vasuti főellenőr, Sopron
Weisz Elek (Vései E.), rendőrfőkapitány, Ujvidék
Vogronics János, körjegyző, Kisbár
Androsovics Imre, kir. táblabiró, Budapest

1883—84. VI. o.

Kramarics Kálmán, máv. ellenőr, Kaposvár
Pintér József
Takács István
Goszthonyi István, honvéd őrnagy, Szatmár

A többiek részben az 1884—5. VII., részben az 1885—6. VIII. osztályban találhatók.

1884—85. VII. o.

Arany Károly, jegyző, Felsőireg
BogyayLőrinc, körjegyző, Püspöklak
Csik István, segédjegyző, Matád †
Inselt István, cs. és kir. kapitány, Bilica, (Herc)
Jambrich Alajos, körjegyző, Szenna
Mészöly Lajos, körjegyző, Böhönye †
Weisz Aladár, (Fodor A.), p. t. főtiszt, Budapest
Wundsam József

A többiek fölléptek a következő évfolyam VIII. osztályába.

1885—86. VIII. o.

Decleva Ignác, járásbiró, Pécs
Friedländer Lajos (Fonyó L.), p. t. főtiszt, Budapest
Gaal István, földb. cs. és kir. kamarás, Büssü
Gosztonyi Sándor, telekkönyvvezető, Igal
Hoch Henrik, bankár, Budapest
Horváth József, máv. ellenőr, Kvár
Inselt Vilmos, gazdatiszt, Nógrád m.

Késői Béla, p. t. felügyelő, Bpest
Kohn Pál (Dr. Kerekes Pál), körorvos, Lakocsa
Kőrös Lajos, gyógyszerész, Nbajom†
Mayer Gyula, ügyvéd, Szekszárd
Simon Dániel, ügyvéd, Kaposvár
Fehér Gyula, p. t. számvizsgáló, Monor
Borsos Károly, katonai főállatorvos, Alsószombatfalva
Ihrig Pál, cukorgy. felügy. Zombor
Rippl Lajos (Rónai L.), pénzügyi számvizsgáló, Kaposvár
Weinberger Sebestyén, mint joghallgató †
Würth Sándor, hgi urad. gtiszt, Kvár †

1886—7. VIII. o.

Balogh Zoltán, jegyző, Heves m.
Brett Jakab, joghallgató †
Csák Károly, m. főügy. Zegerszeg
Klein Mózes (Kelemen M.), ügyvéd, Pécs
Klein Samu (Kelemen S.), vasuti hiv. Budapest
Kocsis Károly †
Kúnfi Lajos, festőművész, Páris
Lauschmann Vince (Ladányi V.), községi jegyző, Püspökszterzsébet
Mitzger Tódor, orvos, Budapest
Nagy Sándor, orvos †
Neuman Márton, (Dr. Kőrös Márton), máv. hiv. Budapest
Pilczer Ármin (Pogány Á.), máv. főmérnök, Pécs
Polányi Lajos, kir. ügyész, Bpest
Sattler Ignác, orvos, Böhönye
Spitzer Ármin, orvos, Bpest
Ungár Géza, városi orvos, Kvár
Zwickelsdorfer János, kir. főerdőmérnök, Novi
Tar Lajos, körjegyző, Surd

1887—8. VIII. o.

Kiss Tivadar, kir. törvszéki orvos, Brassó
Kopits Jenő, orvos, egyet. m. tanár, Budapest
Kreisler Mór, ügyvéd, Csurgó
Magassy Jenő, p. t. tiszt, Bpest †
Pirkner János, máv. hiv. Nbajom †
Rubascsuk Győző (Radnai Gy.), plébános, Ludány
Schőn Gyula, ezredorvos, Nyiregyháza
Schwarcz Ernő, orvos, Babócsa
Schwarcz Vilmos (Szén V.), p. t. főtiszt, Kvár
Szabady Lőrinc, törv. biró, Nagykanizsa
Weiller Miksa (Vajda János), máv. főellenőr, Arad
Missics Győző, mint tanuló †

1888—9. VIII. o.

Bűchler Géza (Dr. Büki Géza), orvos
Czaller Ambrus, cs. és kir. kapitány, Szombathely
Herman Károly, cs. és kir. főhadnagy, Kvár †
Konkolyi Pál, körjegyző, Nberény
Kőrös Endre, tanitóképzőint. ig. Pápa
Kunfy Károly, földbirtokos, Tolna
Schossberger Károly (Sebestyén K.), szinműv. ak. tanár, Bpest
Szigethi-Gyula Sándor, kórházi igazgató-főorvos, Kvár
Szilágyi Frigyes, orvos, Újarad
Véniss Károly, ügyvéd, Bpest †
Vanka Ferenc, állomásf. Fonyód †
Véssey József, gyógyszerész, Zircz

1889—90. VIII. o.

Baumgartner József, ügyv. Hőgyész
Feniczy Ignác, főszolgabiró, Sásd
Goldstein Adolf, Budapest
Helischauer Róbert (Holló R.), gépészmérnök, Zágráb †
Nagy Imre, teológus, Veszprém †
Pollák Bernát, máv. hiv. Kvár †
Psik Andor, min. titkár, Bpest
Salzmann Ottó, albiró, Nyiregyháza
Szabadi Oszkár, ügyvéd, Kmarton
Thiernreiter Antal, villanytelepi igazgató, Gyulafehérvár
Vaszary Antal, prímási főerdőmérnök, Kemencze

1890—1. VIII. o.

Bodnár Béla, máv. hiv. Zágráb
Broch Dávid, (Dr. Berkes D.), orvos, Kőröstarcsa
Friedfeld Samu (Mérő S.), ügyvéd, Borosjenő
Horváth Mihály, plébános, Tab
Inselt Aron, orvos, Bpest
Kaufer Izidor, ügyvéd, †
Kovács-Sebestény Gyula, Kaposvár polgármestere
Schilhán József, mérnök, Bpest
Szabadi Károly, máv. hiv. †
Weisz Ferenc (Dr. Vidor F.), kir. járásbiró, Kvár
Maza János, műszaki rajzoló volt Szegeden
Ungár Dezső, mint tanuló †

1891—92. VIII. o.

Boszkovitz Dezső, orvos, Kvár
Boszkovitz Ferenc, mérnök, Zágráb
Dettrich Jenő, pénzügyminiszteri számvizsgáló, Budapest
Erhardt Henrik, mérnök †
Gosztonyi Gyula, járásbiró, Pécs
Grotte Ede, mint orvostanhallg. † Somogyszil
Kemény Jenő, máv. ellenőr, Kvár
Rihmer Hugó, urad. intéző
Rippl János (Rippl-Rónai J.), kir. segédtitkár, Orsz. Képtár, Bpest
Székely Antal, ügyv. Kvár, †
Szigethy Antal, törv. biró, Kvár
Schőn Manó, ügyvéd, Kvár
Gyuracskay László, mint tanuló †

1892—93. VIII. o.

Berger Zsigmond (dr. Bertalan Zzigmond), ügyvéd, Kvár
Cser Gyula, főgimn. tanár, Pancsova
Gruber Valér, min. számtiszt †
Kohn Lajos (dr. Kónyi L.), honv. ezredorvos, Kassa
Krausz Béla (Katona B.), mérnök, Sátoraljaujhely
Kunfy József, ügyvéd, Kvár
Lőwensohn Bernát (Lukács B.), ügyvéd, országgyülési gyorsiró, Bpest
Lőbl Vilmos, mentőfőorvos, Bpest †
Menczer Arthur, máv. ellenőr, Zágráb
Olofson Gusztáv, tanár, Bpest
Pete Márton, ügyv. lapszerk. Bpest
Plel József (dr. Pályi J.), teológiai tanár, Veszprém
Schön Aladár (Szőnyi A.), bérlő, Franciskapuszta
Stampfer Elek, vasuti gépészmérnök, Budapest
Ujváry László, joggyak. Veszprém †
Eckstein Imre, érettségi után †

1893—94. VIII. o.

Bakody Károly, ügyvéd, Nkanizsa
Bubics Károly, kir. járásb. Pécsvárad
Bubics Tivadar, várm. aljegyző, Zalaegerszeg
Domján Lajos, ügyvéd, Nkanizsa
Herczfeld Imre (Halmos I.), földbirtokos, Bpest
Honig Viktor (Dr. Hajdu V.), ügyvéd, Bpest
Kohn Armin (Dr. Balázs Á.), ügyvéd, Kvár
Liebenwein Miklós (Lengyel M.), járásbiró, Abadszalók
Podolay Jusztin, törvszéki jegyző, Nkanizsa
Poór Károly, ügyvéd, Kvár †
Rosenfeld Dezsö (Róna D.), máv. árúpénzt. Nkikinda
Sallay György, volt törvényszéki jegyző, Pécs, ügyvédjelölt, Bpest
Schőn Jenő (Dr. Csurgó J.), kórházi főorvos, Kvár
Stauber Hugó, tb. járásorv. Mágocs
Wildmann Kálmán, segéderdőmérnök, Sárkány

1894—95. VIII. o.

Ábrahám Ernő, árv. üln. Zegerszeg
Bakonyi Lajos, ügyvéd, Kvár
Benkő László, Kvár
Brandt József, törv. biró, Szolnok
Friedländer Manó, ügyvéd, Igal
Helischauer László (Dr. Holló L.), ügyvéd, Kvár
Kapotsfy Aurél, statisztikai hiv. Bpest
Kaufer Vilmos (Kalmár V.), törv. biró, Szekszárd
Kohn Adolf (Dr. Kádár A.), orvos †
Kőnigsberg Dezső, fakeresk. Kvár
Pilczer Ignác, máv. fütőházfőnök, Hatvan
Puska Géza, segédlelkész, Nganna
Schultz Imre (Sós I.), városi hiv. Nkanizsa
Szabadi Ödön, bizt. hiv. Bpest
Török Lajos, városi orvos, Kvár

1895—6. VI. o.

Ambrus József, máv. állomásfőnök, Vinkovce
Bauer Gyula, magánzó, Kvár
Gutheil Kálmán, járásbiró, Tamási
Landler Vilmos (Lakos V.), vasuti mérnök, Pécs
Neuhaus Hugó (Ujházi H.), ügyvéd, Szigetvár
Oszman Aurél, ügyvéd, Kvár
Parraghy Vilmos, ügyvédjelölt
Politzer Lipót (Polgár L.), mérnök, Léka
Róth Henrik (Rejtő H.), banktisztviselő, Kvár
Szalmási Ferenc, erdész †
Szegedy György, máv. hiv. Ujdombóvár
Szeyvarth Károly, törv. biró, Székesfehérvár
Székely Sándor, szabó, Kvár
Török Ottó, ügyvéd, Szekszárd
Trankovits Sándor, orvos, Véménd
Varga Gyula, máv. hiv. Kvár

1896—7. VIII. o.

Bauer Jenő, városi tanácsos, Kvár
Berger Gyula, banktisztv. Bpest
Bergl Izidor (Berkes I.), a Pesti Napló szerkesztője, Budapest
Cséplő József, máv. tisztv. Bpest
Csondor István, joghallg. Kvár †
Deutsch Miksa, ügyvéd, Bpest
Halász Aladár, főorvos, Bpest
Juhász Béla, máv. tisztv. Fiume †
Kis György, törv. jegyző, Pécs
Laufer Lajos, bankhiv. Bpest
Lorschy Henrik, főmérnök, Bpest
Máté Mihály, máv. hiv. Kvár
Menczer Imre, ügyvéd, Keszthely
Náhr Simon (Nyári S.), plébános, Feked
Nicsovics Sándor, ügyvéd, Kvár
Reiner Henrik, banktisztv. Bpest
Remesberger Gusztáv, miniszteri számvizsgáló, Budapest
Rosenthal Gyula (Dr. Rózsa Gy.), ügyvéd, Mohács
Steiermann Antal, ügyvéd, Bpest
Steinbock Jenő (Herczeg J.), hirlapiró, Kvár †
Varvasovszky János, főgimnáziumi tanár, Kvár
Váry Sándor

1897—8. VIII. o.

Beksits Olivér, honv. százados, Pécs
Fonai Gábor, jezsuita, Kalocsa
Körmendy János, ügyvéd, Ltóti
Lejthényi Aladár, járásbiró, Bpest
Magyar István, máv. hiv. Vukovár
Parczer Tivadar, ügyvéd, Bpest
Poór Aladár, ügyvéd, Kvár
Rippl Rezső, (Dr. Rónai J. R.), ügyvéd, Kvár
Simicz Lajos, p. t. főtiszt, Kvár
Stern Árpád, kereskedő, Tolna
Szabady Géza, ügyvéd, Kvár
Szabó Gyula, járásbiró, Lugos
Száflárszki Lajos, városi pénzt. Kvár
Szenics Sándor, (Kardos S.), földbirtokos, Hidasd
Tolvay Gábor

1898—9. VIII. o.

Boda Géza, törv. jegyző, Szekszárd
Csák Ödön törv. jegyző, Kvár
Cséplő Pál, ciszt. tanár, Zircz
Gabsovits Kornél, honvéd főhadnagy, Nagykanizsa
Gribács Lajos, máv. hiv. Zágráb
Hofman Károly, káplán, Czikó
Kaufman Eliazár (K. Lajos), orvos, Hőgyész
Mesits Lajos, adótiszt, Kvár
Morgos Gusztáv ügyvéd, Kvár
Nebrek István (Dr. Nemes I.), városi tanácsos, Kvár
Ódor Arnold, cukorgy. hiv. Kvár
Parraghy Béla, méntelepi intéző, Dalmand
Schőn Hugó (Szőnyi H.), ügyvéd, Kaposvár
Simon Gyula, orvos, Bpest
Szabó Kálmán, miniszteri fogalmazó, Bpest
Szegedy Lajos, máv. hivatalnok, Szombathely
Schultzer János, építési rajzoló, Kaposvár
Tóth Lajos, adótiszt, Kvár
Végh József, törv. jegyző, Kvár
Weisz Alfréd (Faragó A.) főgimn. tanár, Nagyszalonta

1899—1900. VIII. o.

Beck Ignác, felsőbb leányiskolai tanár, Érsekujvár
Bendly Artur, p. ü. számellenőr, Budapest
Boskovitz Mór, p. ü. gyakornok, Kvár
Burján Károly, tanár, Bpest
Csonka Zenó, közjegyzőhelyettes, Kaposvár
Dőry Jenő, szolgabiró, Paks
Erdőss Emil, p. t. tiszt, Bpest
Fuchs György(Dr. Forgács Gy.), ügyvéd, Kvár
Gruber Kázmér, ujságiró, Kvár
Györkös Rezső, zenetanár, Bpest
Hegyi Árpád, ügyvéd, országgyülési képviselő, Kvár
Hirsch Gyula, ügyvéd
Hivatal József, az Uj Lap szerk. Bpest
Jüngling Zoltán, plébános, Zszegvár
Kisfaludy Miklós, munkáspénztári hivatalnok, Kvár
Lővy Lajos, ügyvéd, Enying
Lukács Károly, tanár, Győr
Menczer Ernő, orvos, Bpest
Nicsovics Vazul, ügyvéd, Szvár
Pollák Frigyes, ügyvéd, Kvár
Pollák Lajos, ügyvéd, Bpest
Rechnitzer Sándor (Rácz S.), mérnök, Kvár
Seszták Gyula, győregyházmegyei áldozópap
Szarvas (Steierman M.), ügyvéd
Száflárszky Andor, városi pénztáros, Kvár
Szigethi-Gyula János, ügyvéd, Budapest
Tóth Gyula, máv. hiv. Tatatóváros
Tóth Zoltán †
Török Pál, orvos, Sarajevo
Unger János, polg. isk. tanár, Bpest
Rosenspitz Berta, kórh. orv. Pécs
Wachtel Elemér, épitészmérnök

1900—1901. VIII. o.

Csekey Sándor
Czakó Gyula, ref. lelkész, Bkenese
Czigler Béla, máv. mérnök, Csurgó
Hamerli János, keztyüs, Pécs
Henfner Lajos, belügyminiszteri segédfogalmazó, Budapest
Hollósy Aladár, ügyvéd, Bpest
Kaiser Henrik, ügyvéd, Bpest
Krämer Aladár, postatakarékpénztári hivatalnok, Bpest
Lackenbacher Ernő, ügyv. irnok, Igal
Lőwensohn Sándor (Dr. Látrányi S.), orvos, Büdszentmihály
Márkus Aladár, gazdatiszt, Sszil
Márkus Andor, fürdőigazg. Bföldvár
Néveri János, főg. tanár, Kvár
Odry János, számtiszt, Szekszárd
Pilczer Pál, máv. mérnök, Bpest
Poór Gyula, mint joghallgató †
Preisach Jenő, (Dr. Zánkay J.), ügyvéd, Kvár
Rechnitz Miksa, ügyvéd, Kvár
Reichherzer György, máv. tisztv. Kapronca
Ritecz Vendel, fiatalon †
Rosenberg Ignác, állatorvos, Fireg
Róth Zoltán (Rejtő Z.) mint gépészmérnök † Ltóti
Schapson Géza, ügyvédj. Szvár
Simon István, ügyvéd, Kvár
Singer Arnold, állatorvos, Paks
Stern Dezső fanagykeresk. Tolna
Szűcs József, járásbirósági jegyző, Nagyatád †
Ujházi Jenő, ügyvédjelölt, Szvár †
Unger Károly. p. t. tiszt †

1901—2. VIII. o.

Babochay Géza, ügyvéd, Bpest
Beck Imre (Dr. Bárd I.), ügyvéd, Bpest
Berger József, orvos, Erdély
Herman Antal, közig. gyak. Kvár †
Horváth Aladár, máv. fog. Debreczen
Katics Sándor, magánhiv. Kvár
Klein Ede (Kis E.), p. t. tiszt, Bpest
Müller Rudolf (Molnár R.), tanár, Kvárda
Nyulassy Emil, ügyvédjelölt, Kvár
Radó Andor, máv. hiv. Zágráb
Réthi Aurél, orvos, Bpest
Ring Adolf (Révész A.), ügyvéd, Kvár
Sattler Rezső, ügyvéd, Kvár
Schwarcz Mór (Sándor M.), állatorvos, Lovászpatona
Strasser Benő, tanár, Bpest
Szabadi Gyula, mint tanuló †
Szmodics Hildegárd, polg. isk. tanár, Bpest
Sultzer Lajos, cs. és kir. főhadnagy, Kvár
Tenczer Mór (Dr. Timár M.), munkásbizt. fog. Bpest
Vajthó Lajos, p. t. tiszt, Fiume
Wolf Mór, ügyvéd, Pécs
Zsoldos Nándor, községi aljegyző, Ószivácz
Sima László, városi számv. Szentes
Weinberger Jenő (Dr. Vadas J.), fővárosi hiv. Bpest
Kovács József, ügyvéd, Kvár
Szigethi-Gy. Miklós, honv. főhadnagy Kvár †

1902—3. VIII. o.

Bebesi István, főg. tanár, Kvár
Beck Sándor, cukorgy. titk. Surány
Bíró István, földbirtokos, Jákó
Boros Jenő, munkásbizt. hiv. Miskolcz
Csillag Gyula, papnövendék †
Csurgó György, ügyvéd, Kvár
Endrei Rezső, ügyvéd. Bpest
Fenyő Andor, városi mérnök, Bpest
Folly József, ügyvédjelölt, Bpest
Friedman Samu, adótiszt, Tamási
Goitein Gábor, ügyvéd, Kvár
Holló Lajos, ügyvéd, Kvár
Kereszturi Lajos, ügyvéd, Kvár
Kiss Ernő, máv. fogalmazó, Sárosd
Korai Jenő, ügyvéd, Kvár
Krausz Rezső, máv. hiv. Sárbogárd
Laky Géza, pénzügym. segédfog. Bpest
Paczner Károly, áll. erdőmérnök, Óradna
Rozgonyi Vendel
Sárközy Róbert, cs. és kir. ezredorvos, Komárom
Simon Imre, ügyvéd, Barcs
Sipos György, megyei aljegyző, Kaposvár
Skvorcz Ferenc, ügyvédj. Pkovácsi
Szentes Béla, tanár, Fehértemplom
Tanai Lajos, vámhiv. számt. Bpest
Téry Endre, segédjegyző, Acsteszer
Ungár Jenő (Dr. Magyar J.), orvos, Kvár
Varjas Sándor (Weisz S.), tanár, Bpest

1903—1904. VIII. o.

Alpár János, körorvos, Badacsonytomaj
Auguszt Jenő, cs. és kir. főorvos, Tolna
Bank Sándor, f. keresk. isk. tanár, Miskolcz
Bárány Lipót, orvos, Dombovar
Boskovitz József, ügyvédj. Kvár
Csutorás Géza, tanár, nevelő, Sárszentmihály, Fehér m.
Deák Ernő, polg. isk. tanár, Verbó
Grűnwald Béla, mérnök, Berlin
Haberfeld Ottó (Dr. Hajnal O.) ügyvéd, Budapest
Havasi Jenő, pénzügymin. számtiszt, Bpest
Hirsch Imre, gazdász, Bogát
Hoffmann Aladár, állatorvos, Wien
Kaplonyi Gyula, miniszteri számtiszt, Budapest
Kreisler Ferenc, p. t. tiszt, Bpest
Laky Dezső, min. fog. Orsz. stat. hiv. Bpest
Leitner Vilmos, könyvelő, Bpest vagy Amerika
Matolcsy Sándor, ügyvéd, Kvár
Mezei János
Nákovicz Imre, adótiszt, Kvár
Pfisterer Lajos, textilmérnök, Bpest
Pintér József, káplán, Mármarossziget
Pintér Lajos, tanár, Besztercebánya
Schwarcz Márton (Surányi A.), körorvos, Nagyatád
Siszler István, tanítóképzői tanár, Pécs
Szegő (Spitzer) Vilmos, ügyvéd, Budapest
Szente Andor, orvos, Villány
Szűts Elemér, bankhiv. Bpest
Vigh János, máv. fogalm. Kvár
Weisz Lajos, ügyvédjelölt, Csurgó †

1904—5. VIII. o.

Babócsai Gyula, ügyvéd, Kvár
Barta Rezső, orvos, Mórágy
Berényi Ármin, ügyvéd, Kvár
Bécsy László, máv. hiv. Pápa
Biró Andor, állatorvos, Gyöngyösmellék
Gruber János, cs. és kir. hadn. Kvár
Grűnwald Lajos, kereskedő, Kvár
Gutheil Jenő, káplán, Felsőörs
Halmos Ernő, ügyvéd, Bpest
Jüngling Kálmán, kórházi orvos, Pécs
Kálmán Jeno, mérnök, Bpest
Kelemen Róbert, erdőmérnök hallg. †
Korcsmáros János, rajztanár, Kszeben
Krausz József, kórházi alorv. Kvár
Molnár Izidor, ügyvédj. Kvár
Packy Nándor, gazd. segédtiszt Toponár
Polgár Ferenc, ügyvéd, Kvár
Rimanóczy Géza, min. számellenőr, Bpest
Rózsa Gusztáv, állatorv. Bberény
Schröder Gyula, gyógyszerész, Bpest
Steinitz Imre, bérlő, Kvár
Szabó Ferenc, községi jegyző, Balatonboglár
Szabó Imre, fakereskedő, Kvár
Szántó Béla, ügyvédjelölt, Kvár
Ujj Gyula, középisk. tanár
Vajda Gyula, ügyvédjelölt, Bpest
Vas Jenő, orvos, Mohács
Vágó László, adótiszt, Igal

1905—6. VIII. o.

Bakonyi József, cs. és kir. főorvos, Wien
Blandl Rudolf, mérnök, Bpest
Boda Ernő, ügyvéd, Bpest
Bán Sándor, orvos, Budapest
Fischer Henrik, (Bálint H.) ügyvédjelölt, Kvár
Földes Béla, ügyvédjelölt, Kvár
Grosz Lajos, bankhiv. Bpest
Györék József, káplán, Debreczen
Hajnal Hugó, ügyvédjelölt, Kvár
Hantal József, máv. hiv. Bpest
Honig Andor, mérnök, Amerika
Horkay Jenő, joghallg. Pécs
Kemény György, nagyker. Bpest
Kertész Aladár, ügyvédjelölt, Bpest
Krausz Ödön, rendőrfogalmazó, Kvár
Kruppay József, városi hiv. Zágráb
Lenkei Dezső, orvos, Bpest
Márffy Béla, nagybirtokos, Hencse
Meszlényi Zoltán, kórházi segédorvos, Kvár
Nagy József, főreáliskolai tanár, Versecz
Németh János, máv. hivatalnok, Ujdombóvár
Pintér Ferenc, Kvár
Pogány Jenő, kórházi alorvos, Ujpest
Simonyi Jenő, a M. Kir. Operaház tagja, Bpest
Staub János, p. ü. hiv. Kvár
Szenes Andor, ügyvéd, Kvár
Szukits Ferenc, erdészmérnök, Verőcze
Turba István, katonai állatorvos, Sarajevo
Visy László, jogszigorló, Kolozsvár
Sárközy Géza, bankhiv. Nvárad

1906—7. VIII. o.

Bajóti Andor, bankhiv. Bpest
Barta József, könyvelő, Marosvásárhely
Berényi Jenő, gyógyszerészsegéd †
Biró Sándor, gazd. s. felügyelő, Temesvár
Borka Lajos, p. ü. számtiszt, Kvár
Csányi János
Fekete Kálmán, katonai állatorvos, Marburg
Fenyő Lajos, bankhiv. Bpest
Földi István, okl. tanár, egyéves önkéntes, Pécs
Harta (Honig) Miklós, bérlő, Balatonlelle
Humor József, tanárjelölt, Bpest
Joós Károly, ügyvéd, Bpest
Kálmán József, műegyet. hallg. Budapest
Kertész Imre, gépészmérnök, Korneuburg
Kovács Imre, ügyvédjelölt, Bpest
Laber Miklós, káplán, Babócsa
László Henrik, cs. és kir. segédorvos, Zágráb
Luskács Lipót, cukorgyári hiv. Tata
Móricz Imre, cukorgyári hivatalnok, Pincehely
Móricz István, máv. hiv. Pinczehely
Nicsovics Ottó, orvostanhallgató, Budapest
Pfaff Mihály, állatorvos, Gödre
Plauder József, p. t. tiszt, Dombóvár
Pozsgay Pál, Szőllősgyörök
Szántó Imre, ügyvédjelölt, Kvár
Szántó Kálmán, ügyvédj. Bpest
Tóth János, állatorvos, Tamási
Török Henrik, cs. és kir. állatorvos, Sarajevo
Valkó Gáspár, ügyvédjelölt, Bpest
Varga Imre, cs. és kir. segédorvos, Zágráb
Vincze József, ügyvédjelölt, Kvár

1907—1908. VIII. o.

Acél Ferenc, állatorvos, Kvár
Barta Béla, ügyvédjelölt, Bpest
Cságoly Sándor, szigorló orvos, Budapest
Erdélyi Ede, máv. hiv. Zágráb
Fenyő Mátyás, földmérnök, Bpest
Fodor József, máv. hiv.
Furman Dezső, joghallgató, Bpest
Gláser Jenő, orvostanhallg. Bpest
Glós Géza, orvostanhallgató, Bpest
Gölöncsér Ödön, joghallg. Bpest
Hirsch Ernő, bankhivatalnok, Bpest
Kalmár Iván, „ „
Krausz Ernő, könyvelő, Kvár
Krázsovics János, joghallg. Bpest
Kun Manó, máv. hiv. Bpest
László Andor, kereskedő, Simontornya
Lőke Imre, kereskedő, Kvár
Náday Lajos, tanárjelölt, Bpest
Perczel Ákos, mérnök, Bpest
Steiner József, p. ü. hiv. Tamási
Szigethi-Gy. István, bankhivatalnok, Bpest
Udvardi János, joghallg. Bpest
Végh János, közigazgatási gyak. Pécs
Zinnemann Rudolf, műegyetemi hallgató, Bpest
Posgay Rezső, máv. hiv. Zágráb

1908—9. VIII. o.

Armuth Sámuel, orvostanhallgató, Budapest
Bécsi Ferenc, műegyetemi hallgató, Budapest
Csúk László, orvostanhallg. Bpest
Fodor Oszkár, orvostanhallg. Bpest
Friedl Károly, joghallgató, Bpest
Hajnal Jenő, bankhivatalnok, Bpest
Halmos János, tornatanárjelölt, Budapest
Herman Sándor, műegyetemi hallgató, Budapest
Jantsits Tibor, tanárjelölt, Bpest
Kirschner Lajos, orvostanhallgató, Budapest
Kovács Ferenc, műkertertészeti gyak. Budapest
Kriszt Béla, joghallgató, Bpest
Lantos Dávid, joghallg. Bpest
Lukács Alfréd, műegyetemi hallg. Bpest
Majer Béla, máv. hiv. Bpest
Marton Ernő, jogszigorló, Kvár
Német Árpád, papnöv. Veszprém
Petőcz Tivadar, sjegyző, Andocs
Rotter Jenő, gyógyszerészgyak. Budapest
Ruisz József, joghallg. Kolozsvár
Szalay Ferenc, joghallg. Bpest
Tóth János, műegyet. hallg. Bpest
Tóth Lajos, „ „ „
Galamb Sándor, joghallg. Bpest †
Weinberger Ottó, jogi doktor, Érsekujvár

1909—10. VIII. o.

Augusztin Kálmán (Adorján K.), magánhiv. Fiume
Baló Gyula, joghallgató, Debreczen
Bukovics Imre, papnövendék, Veszprém
Faragó László, joghallgató, Pécs
Fischer Pál, orvostanhallg. Bpest
Gyulai István, műegyet. hallg. Bpet
Hajnal István, tanárjelölt, Bpest

Hoffmann Mihály, kereskedelmi ak. hallg. Wien
Kapotsfy Béla, kat. ak. növ. Bpest
Kazai Lajos, műegyet. hallg. Bpest
Kelemen Andor, papnövendék, Innsbruck
Klopstock Hugó, műegyet. hallg. Bpest
Koharits Lajos, bizt. hivatalnok, Bpest
Krausz Árpád, orvostanhallg. Bpest
Magay Ferenc, joghallg. Debreczen
Matusek János, máv. hivatalnok
Molnár Aladár, orvostanhallgató, Bpest
Plachner Sándor, joghallg. Bpest
Polgár László, orvostanhallg. Bpest
Schröder József, joghallg. Bpest
Schulze Ottó, máv. hiv. Zágráb
Sugár Endre, műegyet. hallg. Bpest
Szabady Jenő, műegyet. hallg. Bpest
Szabó Elemér, joghallgató, Bpest
Szepesi József, joghallgató, Bpest
Valkó Gyula, joghallgató, Bpest
Varga János, máv. hiv. Bpest
Wágner Lajos, keresk. ak. hallg. Bpest

1910—11. VIII. o.

Bosnyák Lajos, joghallg. Bpest
Fleiner János, joghallg. Bpest
Francz János, erdőmérnökhallg. Selmeczbánya
Gazdag Ferenc, papnövendék, Veszprém
Hantos Béla, papnöv. Veszprém
Herczeg József, jegyzőgyakornok, Bárdudvarnok
Hidas József, műegyet. hallg. Bpest
Horváth Kálmán, bencés papnöv. Pannonhalma
Ignits Márton, orvostanhallg. Kolozsvár
Jantsits Endre, gazdasági ak. hallg. Kolozsvár
Kajtán Pál, állatorvostanhallg. Bpest
Kocsis Tivadar, iparművészeti növendék, Bpest
Kováts Géza, joghallg. Bpest
Krieger Pál, joghallg. Bpest
Kundrat Gyula, orvostanhallg. Bpest
Lengyel István, joghallg. Bpest
Madarász József, máv. gyak. Somogyszob
Molnár Sándor, joghallg. Bpest
Nagy János, máv. hiv. Hegyeshalom
Nagy Nándor, joghallg. Bpest
Nyári Ferenc, joghallg. Bpest
Rónai Gusztáv, joghallg. Bpest
Schäffer Kálmán, joghallg. Bpest
Sipos Géza, joghallgató, Bpest
Staub József, p. ü. gyakornok, Kvár
Sturm Henrik, máv. gyakornok
Szecsányi László, gazd. ak. hallgató, Keszthely
Szegő Albert, tanárjelölt, Bpest
Szenes Imre, gyógyszerészgyak.
Takács Károly, orvostanhallgató, Bpest
Tóth Géza, joghallgató, Bpest
Varga Mihály, joghallgató, Bpest
Vághó Lajos, erdőmérnökhallgató, Selmeczbánya
Weisz Ármin, orvostanhallg. Bpest
Zákányi József, teológus, Pápa

1911—12. VIII. o.

Bálványossy Tibor, joghallg. Pécs
Bien Andor, joghallgató, Bpest
Biszvurm György, joghallg. Bpest
Domitrovics István, joghallg. Bpest†
Egri Károly, tanárjelölt, Bpest
Fehér Miklós, orvostanhallg. Bpest

Fodor Imre, máv. hiv. Beleg
Fonyó Imre, műegyet. hallg. Bpest
Freytag Béla, gazdász, Debreczen
Gilicze József, joghallgató, Bpest
Gosztonyi Andor, műegyet. hallg. Bpest
Haberfeld Manó, műegyet. hallg. Bpest
Hayden Béla, joghallg. Bpest
Hegedűs Dezső, műegyet. hallg. Bpest
Ivánfi Ede, joghallg. Bpest
Jámbor József, máv. díjnok, Veszprém
Korcsmáros Vilmos, műegyet. hallg. Bpest
Kovács Sándor, máv. díjnok, Baja
Kőnig Andor, ker. ak. hallg. Grác
Láng Sándor, orvostanhallg. Bpest
Lukács Gyula, Kaposvár
Madarasi Károly, orvostanhallg. Bpest
Nagy Dénes, műegyet. hallg. Bpest
Oszlányi Árpád, orvostanhallg. Bpest
Pete József, joghallg. Bpest
Petrás József, orvostanhallg. Bpest
Péter István, joghallg. Bpest
Pollák Imre, joghallg. Bpest
Sas János, erdőmérnökhallg. Selmeczbánya
Somogyi Károly, műegyet. hallg. Bpest
Szerafin Gyula, bányászati ak. hallg. Selmeczbánya
Túrós Ferenc, tanárjelölt, Debreczen
Vörös János, máv. díjnok, Ungvár
Brantner Károly, gazdász, Keszthely
Frank Antal, tanítóképzőintézeti tanár
Kusits József, máv. hiv. Szekszárd
Mandl Ételt, tanárjelölt, Bpest
Nagy József, tanítóképzőintézeti tanár *

* Pótlások: Bali Ádám (1820—1.) tanító volt Igalban; Vucskits János (1820—1.), hercegi uradalmi tiszt, bérlő † Kvár; Gartner György (1829—30.), birt. gazdatiszt, Kvár; Csorba Sándor (1831—2.), kuriai tanácselnök, Bpest; Gundi Lajos (1831—2.), jegyző; Gaál Ferdinánd (1832—3.), földbirtokos, Pkovácsi; Hartl Ferdinánd (1832—3.), iparos, Kvár; Klazer Sándor (1832—3.), gazdatiszt; Kiss Lajos (1833—4.), földbirt. Szakácsi; Vizlendvay György (1834—5.) hgi ügyész, Kvár †; Thanhoffer József (1844—5.), közjegyző, Kvár †; Piacsek Endre (1846—7.), tisztartó, Ercsi †; Kokáli Ferdinánd (1853.,) iparos, Kvár †; Tallián Zsigmond (1864—5.), huszáralezredes; Takács István (1883—4.) gyógyszerész lett Pécsett; Tolvay Gábor (1897—8.), községi jegyző, Vécs, Heves megye.

Ez a körülbelül 1500 névből álló sorozat képviselje a gimnázium összes növendékeit, hisz fönnállásának 100 éves fordulóján egyforma szeretettel gondolt vissza minden volt növendékére.

Csak a helyszűke s a tanítványok nagy száma akadályoz meg abban, hogy valamennyiük nevét közöljük. Gáspár Menyhért-től kezdve (1834—5.) kereszttel vannak megjelölve a meghaltak, a rövidítések könnyen érthetők, de cikkem végén meg is vannak magyarázva.

Teljesen kimaradtak e sorból azok, akik az intézetnek egy alsóbb osztályából távoztak el. Mégis sokan közülök nem várva külön felszólítást, maguk jelentkeztek s büszkék vagyunk, mikor nevüket e díszes albumban megörökíthetjük. Itt következnek:

Aczél Ferenc, Kaposvár
Babochay Kálmán, gyógyszerész, Kaposvár
Bende József, káplán, Ráczpetre
Bereczk Sándor, főmérnök, Kvár
Biró Sándor, földbirtokos, Jákó
Bogyay Ferenc, földbirtokos, Polány
Boronkay L. földbirtokos, Kutas
Bosnyák László, árv. elnök, Kvár
Bőhm Ernő, Kaposvár
Büky Gyula, tanító, Juta
Cséplő István, káplán, Ozora
Csorba József, honv. huszárezredes, Zalaegerszeg
Csorba Lajos, kir. ügyész, Kvár
Csukly Gyula, ig.-tanító, Kvár
Dsida Ottó, tanker. kir. főigazgató, Bpest
Elemi Sándor, ig.-tanító, Szigetvár
Lovag Felsőeőri Paál József, nyug. jószágfelügy. Dombóvár
Fényes Lajos, plébános, New-York
Fodor Imre, hgi iktató, Dombóvár
Dr. Forgács Ferenc, ügyvéd, Kvár
Gáspár Gyula, épitőmester, Kvár
Gáspár Kálmán, kereskedő, Kvár
Gerő Jenő, körjegyző, Büssü
Gerő Mátyás, máv. áll. felvigyázó, Sesvete
Györkös János, tanító, Somogyvár
Györkös Pál, irg. rendi gyógyszerész, Pozsony
Hagelman Lajos, gyógyszerész, Bpest
Dr. Hochreiter Kornél, ügyvéd, Csurgó
Horváth Viktor, főreálisk. tanár, Pécs
Igmándi Aladár, földbirtokos, Nagybajom
Dr. Jeszenszky Béla, Temesvár
Kacskovics Lajos, Somogy m. alispánja, Kvár
Kacskovics Mihály, min. tanácsos, Bpest
Kacskovics Zoltán, földbirtokos, Mocsolád
Kádár Károly, állatorvos, Kvár
Kapolyi Vilmos, körorvos, Barcs
Kelemen István, jegyző, Nikla
Kemény György, Budapest
Klepeisz Jenő, intéző, Orczi
Kopits János, szobrász, Bpest
Kovács Mihály, kántortanító, Baté
Dr. Kőrösi Endre, tanítóképző-int. ig. Pápa
Krajzler Lajos, ig. tanító, Dombiratos
Dr. Kreiner Andor, ügyvédjelölt, Bpest
Krix Gyula, joghallgató, Bpest
Krizsán Ferenc, joghallgató, Pécs
Kuhl Felix, nagybirt. Rio de Janeiro
Kulcsár Endre, tanár, nevelő, Kercseliget
Lencz Sándor, épitőmester, Bpest
Légár Béla, kereskedő, Kvár
Lőbl Henrik, máv. raktárnok, Kvár
Lőke Imre, kereskedő, Kvár
Dr. Maár Gyula, földbirtokos, Kercseliget
Matina András, máv. díjnok, Varasd
Matolcsi István, főgimn. tanár, Csurgó
Mérei Kálmán, ig.-tanító, Kvár
Dr. Mosonyi D., püspöki irodaigazgató, pápai kamarás, Pécs
Nagy F. József, várm. aljegyző, Kvár
Németh György, műépitész, Ganzgyár, Bpest
Németh Pál, intéző, Rákó
Dr. Oláh Ödön, ügyvéd, Kvár
Ódor Andor, cukorgyári könyvelő, Kvár

Pete Sándor, körjegyző, Sjád
Dr. Polányi Aladár, járásbíró, Bpest
Poppel Dávid, Kaposvár
Prodam Guidó, gyógyszerész, aviatikus, Bpest
Rónai János, Bpest
Rippl-Rónai József, festőművész, Kvár
Rittlinger János, sjegyző, Szakcs
Rottler I. körjegyző, Hetes
Rutkai János, m. hiv. Kvár
Schefranek József, telekkönyvvezető, Sopron
Scholcz Gyula, műszaki főtanácsos, Kvár
Siklósi Henrik, gyógyszerészsegéd, Kvár
Simon Nándor, Kvár
Sipos György, tanító, Kutas
id. Gróf Somssich Andor, földbirtokos, Hetes
Gróf Somssich László, földbirtokos, Hetes
Somssich Miklós, a gimn. gondnoka, földbirt. Saárd
Strinovich Mihály, körjegyző, Magyaregres
Svastics Imre, honv. főhadnagy, Kvár
Dr. Svastics Nándor, főbiró, Kvár
Szabady Károly, körjegyző, Somogyszob
Szepessy László, tanár, Vácz
Dr. Szabó Kálmán, pénzügymin. titkár, Bpest
Dr. Szabó Samu, fogorvos, Kvár
Sziebenliszt Béla, ny. tábornok, Várda
Szigethy István, elektrotechnikus, Kvár
Szilágyi János, szolgabirósági hiv. Nagyatád
Szilágyi József, máv. hiv. Kvár
Tallián Andor, földbirtokos, Osztopán
Dr. Tevely Béla, ügyvéd, Kvár
Tilinger János, tkpénztári hiv. Kvár
Vajda Gyula, jegyző, Herczegfalva
Vajda József, állomásfelvigyázó, Kvár
Varga János, jegyző, Pélmonostor
Vaszary János, festőművész, Tatatóváros
Dr. Visy László, főispán, Pécs
Vizi István, plébános, Nagyszakácsi
Vitzlinger Alajos, ny. huszárőrnagy, Székesfehérvár
Vörös István, Bpest

*

Rövidítések: birt. = birtokos, urad. = uradalmi, tisztv. = tisztviselő, hgi. herc. = hercegi, kir. = királyi, trv. törv. = törvényszéki, irn. = irnok, vál. = választmányi, orsz. = országos, vm. = vármegyei, m. = megyei, eln. = elnök, veszpr. = veszprémi, püsp. = püspöki, pénzt. = pénztáros, v. = volt, ügyv. = ügyvéd, gtiszt. gazdt. = gazdatiszt, ügy. = ügyész, pléb. = plébános, kasz. = kasznár, korm. b. = kormánybiztos, képv. = képviselő, h. = helyettes, ker. keresk. = kereskedő, kisb. = kisbirtokos, jbíró. = járásbíró, ny. nyug. = nyugalmazott, min. = miniszteri, tan. = tanácsos, gyógysz. = gyógyszerész, tkv. telekv. = telekkönyvvezető, számv. = számvevő, j. = jegyző, hiv. = hivatalnok, ig. igazg. = igazgató, főorv. = föorvos, árv. = árvaszéki, üln.

= ülnök, kánt. tan. = kántortanító, egyet. tan. = egyetemi tanár, szigetv. = szigetvári, kórh. = kórházi, tkp. tkpénzt. = takarékpénztári, fürd. = fürdő, máv. = magyar államvasuti, áll. előlj. = állomáselőljáró, honv. = honvéd, ezred. = ezredes, p. ü. = pénzügyi, tb. = tiszteletbeli, piarista tan. = piarista tanár, polg. = polgári, isk. = iskolai, ell. = ellenőr, p. t. = pósta és távirda, o. tan. = osztálytanácsos, adótárn. = adótárnok, rfőkapit. = rendőrfőkapitány, növ. = növendék, szolg. = szolgabíró, főszámt. = főszámtanácsos, polgárm. = polgármester, könyvker. = könyvkereskedő, műlak. = műlakatos, felügy. = felügyelő, titk. = titkár, ciszt. = cisztercita, állomásf. = állomásfőnök, m. tanár = magántanár, levélt. = levéltáros, Pol. H. Sz. = Politikai Heti Szemle, szerk. = szerkesztő, cs. és kir. = császári és királyi, m. számvizsg. = miniszteri számvizsgáló, orsz. országgy. = országgyűlési, cukorgy. = cukorgyári, főügy. = főügyész, int. = intézet, ak. = akadémia, színműv. = színművészeti, gyak. = gyakornok, bizt. = biztosítási, ügyvédj. = ügyvédjelölt, közig. = közigazgatási, fog. = fogalmazó, áll. = állami, Pkovácsi = Pusztakovácsi, Kvár = Kaposvár, Kmérő = Kaposmérő. Különben városnevek előtt K = Kis (Kkorpád = Kiskorpád), N városnevek előtt = Nagy (Nbajom = Nagybajom), Szgyörök = Szőllősgyörök, Magyszék = Magyarszék, Dszekcső = Dunaszekcső, Sújhely = Sátoraljaújhely, Szfehérvár = Székesfehérvár, Jberény = Jászberény, Szvár = Szigetvár, S = Somogy (Sapáti = Somogyapáti), B = Balaton (Bboglár = Balatonboglár,) Vpalota = Várpalota, Ltóti = Lengyeltóti, Zszegvár = Zalaszegvár, f = felső, stat. = statisztikai, hadn. = hadnagy, M. kir. = Magyar királyi, gazd. = gazdasági, kat. = katonai.

Kevesen veszik majd észre, ha átfutják ezt a sort, hogy milyen munka volt ezeket az adatokat összeszedegetni. Mozgósítottam a tanítványaimat, akik ismerőseik, rokonaik köréből sok adatot szolgáltattak. Egy jó részt úgy házaltam össze, nem mindenütt találva a legszívesebb fogadtatásra; egy másik nagy részt hosszadalmas levelezgetéssel koldultam össze. Körülbelül 300 levelet írtam helybe és vidékre, amelyekre legnagyobbrészt meg is kaptam a kért felvilágosítást, vagy legalább útmutatást a további kutatásra. Nem egyszer a volt diákok születési helyének előljáróságához fordultam, ahonnan a legbiztosabb adatot kaptam egyikmásik nagyon keresett volt tanítványra. Valamennyit kikutatni

sajnos, nem tudtam: de ez nem jóakaratomon múlt. A névsorban szereplő élő volt tanítvány közül a legtöbbnek foglalkozását, lakóhelyét sikerült kikutatni. A legrégibb adatok közül sokat *Szabó Kálmán* v. orsz. képviselő, ügyvéd úrnak köszönhetek, a legtöbbet azonban az intézet két volt tanítványa, *Bosnyák László* árvaszéki elnök és *Bogyay Jenő* árvaszéki ülnök urak óriási memóriájának. Az újabbak közül sokat a kaposvári póstatisztikar szívessége juttatott kezemhez, a többit magam gyűjtöttem össze. Helyenkint hibásak az adatok, ami sem a gyűjtő, sem a bemondó jóhiszeműsége rovására nem irandó. Ilyen hiba Monspart Jánosnál (1873—4.)* van, aki gyógyszerész volt s meghalt, tehát nem azonos a még élő min. számellenőrrel. Úgyszintén Szigethi-Gy. Miklós nem főhadnagy, hanem hadnagy volt. Véssey József (1888—9.) azonos-e a zirczi gyógyszerésszel, arról se kaptam eddig értesítést. Klein Gyula (1873—4.) e sorok írása közben halt meg. Ezekért is a jóhiszeműségre hivatkozva szíves elnézést kérek. Kötelességemnek tartom tehát, hogy e helyen is köszönetet mondjak mindazoknak a helybelieknek és vidékieknek, akik magyaros gavallérsággal, lekötelező készséggel segítségemre voltak, ha többször fordultam is hozzájuk.

Az intézet egykori tanítványai ebből a kimutatásból fognak értesülni arról, milyen sors érte volt társaikat, hova vetette őket a tündérszerencse kénye! Azt a szomorú körülményt persze nem tüntettem fel, hogy néhányan letérve a munkás, becsületes élet útjáról, léha parazitái lettek e jobb sorsra érdemes hazának. De ezek száma különben is jelentéktelen: alig kettőről kaptam ilyen szomorú értesitést. Sokkal többen hasonlottak meg az élettel s dobták azt el maguktól. Úgyszintén nagyon soknak billent meg lelke egyensúlya s élte le vagy éli még ma is napjait az élőhalottak szomorú birodalmában. Ezeknek nagy száma megdöbbentett. De a legnagyobb rész tekintélyes állásokba vergődött saját munkája, egyéni kiválósága, tudománya révén, valamennyi pedig hasznos polgára lett a hazának.

A távoli multnak növendékei elvesznek az idő homályában, csak kevésről sikerült egyet-mást megtudnom. A megye multját jobban ismerő urak szívesek voltak legalább az ismerős birtokosokat bejegyezni és a névrokonság bizonytalan talaján elindulva magam is összekerestem néhányat.

*A zárójelben lévő számok azt az évfolyamot jelzik, amelynél az illető a névsorban megtalálható.

Nem lesz érdektelen rámutatnom arra, hogy ebben az időben telepszenek meg a herceg Eszterházy-uradalom révén Haydennek, a nagy zeneköltőnek rokonai Magyarországban, s így már 1823—4-ben szerepel a VI. osztályban *Hayden Mihály*, aki még Süttörön (Sopron m.) született s atyja a herczegnél ispán volt. Minthogy Kaposvár is hercegi birtok volt, ide is eljutottak s azután is, ma is élnek ivadékaik Somogyban, de leszármazásukról felvilágosítást nem nyerhettem.

Ebből a legrégibb időből való intézetünk legöregebb élő tanítványa:

Gáspár Menyhért (1834—5.),

akinek nevét vastag betűkkel szedettem és arcképét is közöljük. 8 testvére közül még ő van életben nővérével, akivel együtt is lakik. Érdekesen illeszkednek a keresztneveik a vezetéknevükhöz: Gáspár Gáspár, Gáspár Menyhért és Gáspár Boldizsár. Gáspár Menyhért most 95 esztendős! Fölkerestem ósdi otthonában. Óriási tölgyfaajtók mögött majdnem légmentesen elzárva a külvilágtól él az öreg úr legnagyobb ereklyéjével: a 48-as szolgálatáról szóló oklevéllel, egyre fogyó emlékeivel, gyengülő életerővel, de mindig magyar vendégszeretettel. Kérdezősködtem diákkora felől: emlékezett jól a tanáraira, főleg a félszemére vak, ripacsos képű Gunics Mihályra, igen jól emlékezett 1—2 kivétellel valamennyi iskolatársára, de útjaik később elváltak, ő csak évek mulva került vissza Somogyba s így csak néhányról tudta, mi lett belőle. Testvérének, Gáspár Boldizsár mérnöknek fiai a Kaposváron élő *Dr. Gáspár Imre* járásorvos, *Gáspár Gyula* építőmester és *Gáspár Kálmán* kereskedő. Most már a harmadik nemzedék koptatja a kaposvári gimnázium padjait s reméljük, hogy mint a közmondásbeli almák, nem esnek nagyon messze a fájuktól.

Azután megjön a szabadságharc diadalujjongásaival, nagy lelkesedésével, majd menekülő, bújdosó honfiaival, végre rettentő borzalmaival. Gáspár Menyhért is résztvesz a szabadságharcban, hisz atyja is ott volt az utolsó nemesi fölkelésben 1808—9-ben s mint ez, úgy ő is főhadnagyságig vitte. A kaposvári gimnáziumból még két fiatal legény esküszik a szabadság zászlaja alá. *Horváth György* V. oszt. és *Csorba Viktor* (1848—9.) VI. oszt. tanuló neve mellett ez a sokat jelentő mondat ékeskedik, hogy „honvéd lett.“ Az első 15, a második 17 éves! Ők is küzdöttek a szabadságért, mint idősebb társaik az öreg Gáspár Menyhért mellett, de nyomdokaikat tovább követni nem tudtam. Ezért csak

röviden megörökítem ezt a dicső elhatározásukat, ifjú szivük e hazafias fellobbanását. Ott volt *Rimanóczy Alajos* is (1846—7.) mint tüzérhadnagy, a szabadságharc után 8 évig raboskodott Kufsteinban s mint ennek áldozata halt meg albíró korában Igalban.

Ott vannak a *Noszlopyak* is. *Noszlopy Gáspár* (1836—7.) Somogy megye kormánybiztosa volt, majd Kossuth Lajos titkára. Somogyban nagy lelkesedéssel szervezte a népfölkelő csapatokat a horvátok ellen, akikkel sok győzelmes csatát is vívott. A szabadságharc leveretése után bujdosott, míg végre 1853-ban Budapesten mint palóc menekülőt *id. Csorba Ede* atyja, Somogy megye volt főorvosa fölismerte s ez alapon 1853-ban mint lázadót felakasztották. Életrajza, méltatása a Pallas Nagy Lexikonában található. A kerepesi temetőben egy emlékoszlopon többekkel együtt az ő neve is szerepel mint a szabadság mártírjáé.

Noszlopy Antal (1827—8.), testvére az előbbinek, szintén tevékeny részt vett a szabadságharcban, szintén sokat bújdosott, de testvére megbűnhődött az ő vétkeiért is, azért megkegyelmeztek neki s mint ügyvéd halt meg a 70-es évek elején Csurgón. Unokaöccsük, *Dr. Noszlopy Gáspár* perlaki közjegyző, akinek ezen intézetünkre nézve nagyon becses adatokat köszönhetem.

Komárom várának hős védelmében résztvett *Berzsenyi Imre* (1827—8.) vrácsiki birtokos is Klapka hadtestében, ahonnan mint őrmester szabadúlt s a 70-es években halt meg Kaposvárott. Testvérének, *Berzsenyi Mórnak* (1829—30.) fia *Berzsenyi Gerő*, keszthelyi közjegyző (1870—1.).

A bújdosók között van *Berzsenyi Farkas* (1818—9.) is, a nagy költőnek fia, akit 10 évi szolgabírói működése elismeréséül Somogy megye 1848—9-ben alispáni székébe ültetett. Világos után félévig bújdosott, majd elfogták, birtokait elkobozták s hosszabb időre börtönbe vetették. Kaposvárott és Pesten a Neugebäudében raboskodott, majd birtokait és szabadságát visszanyerve, niklai birtokán elvonult a közélettől s 1880-ban meghalt. Fia s így a költő unokája *Berzsenyi Sándor* niklai birtokos.

Az ősnemes *Gaaloknak* és *Gaáloknak* is akarok egy pár szóval adózni. A Gyulai Gaal családból való *Gaal Gusztáv* (1829—30.), akinek apja, *Gaal István* többször adományozott a gimnáziumnak kisebb-nagyobb összegeket, legutóbb 1816-ban Gusztáv fia születése fölötti örömében 2500 frt-ot.* Gaal Gusztáv,

* L. Bécsy — Prilisauer „A kaposvári m. kir. áll. főgimn. tört." 47. l.

1840-ben még patvarista *Czindery László* somogymegyei főispán mellett, a szabadságharcban mint huszárfőhadnagy, majd kapitány, végül mint őrnagy küzd a később vértanuságot szenvedett *Kiss Ernő* ezredes oldalán. Világos után külföldön bújdosott anyai ágon való rokonainál,* majd 1855-ben haza térve 10 évi várfogságra, tiszti rangjának, nemességének és vagyonának elvesztésére ítélték. De Őfelsége megkegyelmezett neki s az ítélettel együtt a kegyelmet is kihirdették előtte. 1861-ben még rövid ideig mint megyei főpénztárnok szerepel Somogy megye életében, de azután csak birtokai kezelésével foglalkozott. Egyik lánya *Jankovich Béla* vallás- és közoktatásügyi miniszterünk felesége, fia pedig Gaal István bűssűi földbirtokos, cs. és kir. kamarás (1885—6.), aki ezen adatokat rendelkezésemre bocsátotta.

Ugyanennek a Gyulai Gaal-családnak egy másik, boronkai birtokos ágából való e három testvér: *Gaal Ede* (1820—1.), udvari tanácsos, Békés vármegye főispáni helytartója, *Gaal Pál* (1824—5.), és *Gaal Alajos* (1829—30.),** míg *Gaal László* (1813—4.) kaposméröi, *Gaal Ferdinánd* (1832—3.) görösgali birtokosnak fia.

A szomorú kor az intézettel is éreztette hatását. 1849—50-ben visszafejlődik, 4 osztályúvá lesz, tanítványainak száma is leolvad 4-re.

A Gáspár Menyhért után következő 9 évből élő tanítványra nem akadtam; utána legöregebb *Lukinich Kálmán* ny. gazdatiszt és *Simonfai Mihály* magánzó (1845—6.) Kaposvárott. Ez évtől kezdve már mindinkább szaporodnak az intézet élő tanítványai, közülök körünkben időznek: *Somogyi Lajos*, ny. árv. ülnök (1851.), *Kertessi Elek*, birtokos (1856—7.), *Szép Ödön*, ny. tiszttartó (1857—8.), *Strinovich Béla*, árv. h. elnök, *Gruber János*, p. ü. titkár (1859—60.), *Heindlhoffer János*, ny. törvszéki irodatiszt (1860—1.), hogy csak az idősebbeket említsem. Nyugalmas otthonuk zavartalan csendjébe betolakszik most egykori intézetük bizonyára kedves megemlékezése s egy becsületes munkában eltöltött hosszú élet alkonyán kellemes öregséget kíván hű fiainak!

Kiváló tanítványok után kutatva gazdag aratást találok Világos után is. *Nagy Sándor* (1852.) kuriai bíró lett s nyugalomban él Budapesten, de még sokkal szerényebben húzódik meg a sorban ez időtájt 2 Kohn: *Kohn Mór* (1852.) és *Kohn Manó* (1855—6.) Kohn Mór mint Dr. Kaposi Mór a bécsi egyetemnek tanára, világ-

* Kempelen: Magyar nemes családok IV. köt. 236. III. és IV. tábla, utóbbiban a második „István" az említett Gusztáv.

**Magyar nemzetségi zsebkönyv, II. rész: Nemes családok. Bpest 1905.

Vajda Ödön
zirczi apát

Csorba József
honvéd huszárezredes
Zalaegerszeg

Lőbl Vilmos dr.
önk. mentőegyesületi főorvos
Budapest

Németh István
Kaposvár polgármestere

Újabban elhunyt volt növendékek. (I.)

Döbrössy Alajos
kanonok,
Pécs.

Roza Istvánné dr.
főtörzsorvos,
Pécs.

Szikenllaxt Béla
ny. tábornok,
Várda.

Vlasy Lászlóné dr.
főisp̈án,
Pécs.

Vlasy Imre †
író,
országgyűl. képviselő,
Budapest.

Vlasy Pál
kir. itélőtáblai
biró,
Mohács.

Csadi Istvánné
cs. és kir. kamarás,
földbirtokos,
Büssü.

Kacskovics Mihályné
miniszteri tanácsos,
Budapest.

Volt nővendékek. (II.)

Rozs István dr.

Döbrössy Alajos

Szibenliszt Béla

Visy Imre †

Visy László dr.

Visy Pál

Kacskovics Mihály

Gaál István

Volt növendékek. (II.)

Bereczk Antal †
ügyvéd,
Kaposvár első polgármestere.

Kovács-Sebestény
Gyula dr.
Kaposvár polgármestere
1911 szept. óta.

Szigethi-Gyula
Sándor dr.
a somogymegyei közkórház
igazgató-főorvosa,
Kaposvár.

Scholtz Gyula
m. kir. műszaki főtanácsos,
közúti kerületi felügyelő,
Kaposvár.

Bereczk Sándor
városi főmérnök,
Kaposvár.

Sipos Géza
városi főjegyző,
Kaposvár.

Géber Menyhért
ny. főrv. irodatiszt,
megyevenyolcas főbadnagy;
az intézetnek legöregebb
(95 éves) volt növendéke,
Kaposvár.

Kovács József dr.
városi tiszti-ügyész,
Kaposvár.

MAGYAR KIRÁLYI

Volt növendékek (III.)

Bereczk Antal

Kovács-Sebestény Gyula dr.

Szigethi-Gyula Sándor dr.

Bereczk Sándor

Scholz Gyula

Siposs Géza

Gáspár Menyhért

Kovács József dr.

Volt növendékek. III.

Kónyi Manó
író,
az országgyűlési gyorsíró-
hivatal nyug. főnöke,
Budapest.

Pauli József
nyug. jószágfelügyelő,
Dombóvár.

Mérei Kálmán dr.
középiskolai igazgató,
bencés főgimn. tanár,
Sopron.

Gunavenitx Vilmos
th. kanonok,
egyházmegyei tanfelügyelő,
r. k. tanítóképzőintézeti
igazgató,
Esztergom.

Mononyi Dénes dr.
püspöki irodaigazgató,
pápai kamarás,
Pécs.

Kövesdy Károly dr.
Zala vármegye
tiszti főügyésze,
Zalaegerszeg.

Pálfy József dr.
a püspöki liceum
theologiai tanára,
Veszprém.

Kövös Endre dr.
ref. tanítóképzőintézeti
igazgató,
ref. theol. akadémiai
tanár,
Pápa.

Volt növendékek. (IV.)

Kőrös Endre dr.

Csák Károly dr.

Pályi József dr.

Mérei Kálmán dr.

Guzsvenitz Vilmos

Mosonyi Dénes dr.

Kónyi Manó

lovag Paál József

Volt növendékek (IV.)

Kunffy Lajos dr.
festőművész,
Páris.

Vaszary János
festőművész,
Tata-Tóváros.

Kopits János
szobrász,
Budapest.

Krisztinkovich Béla
tőváros műszaki tanácsos,
a Szent Imre templom
tervezője,
a m. kir. önk. gépkocsiszó-
festőiét parancsnok-
helyettese,
Budapest.

Sebestyén Károly dr.
író,
az orsz. m. kir. szinművészeti
akadémia r. tanára,
Budapest.

Kopits Jenő dr.
kórházi főorvos,
az orthopaedia egyet.
magántanára,
Budapest.

Burján Károly
író,
áll. főgimn. tanár,
Budapest.

Szepessy László
író,
főgimn. tanár,
Vácz.

Volt nővendékek. (V.)

Vaszary János

Kunffy Lajos dr.

Kopits János

Sebestyén Károly dr.

Krisztinkovich Béla

Kopits Jenő dr.

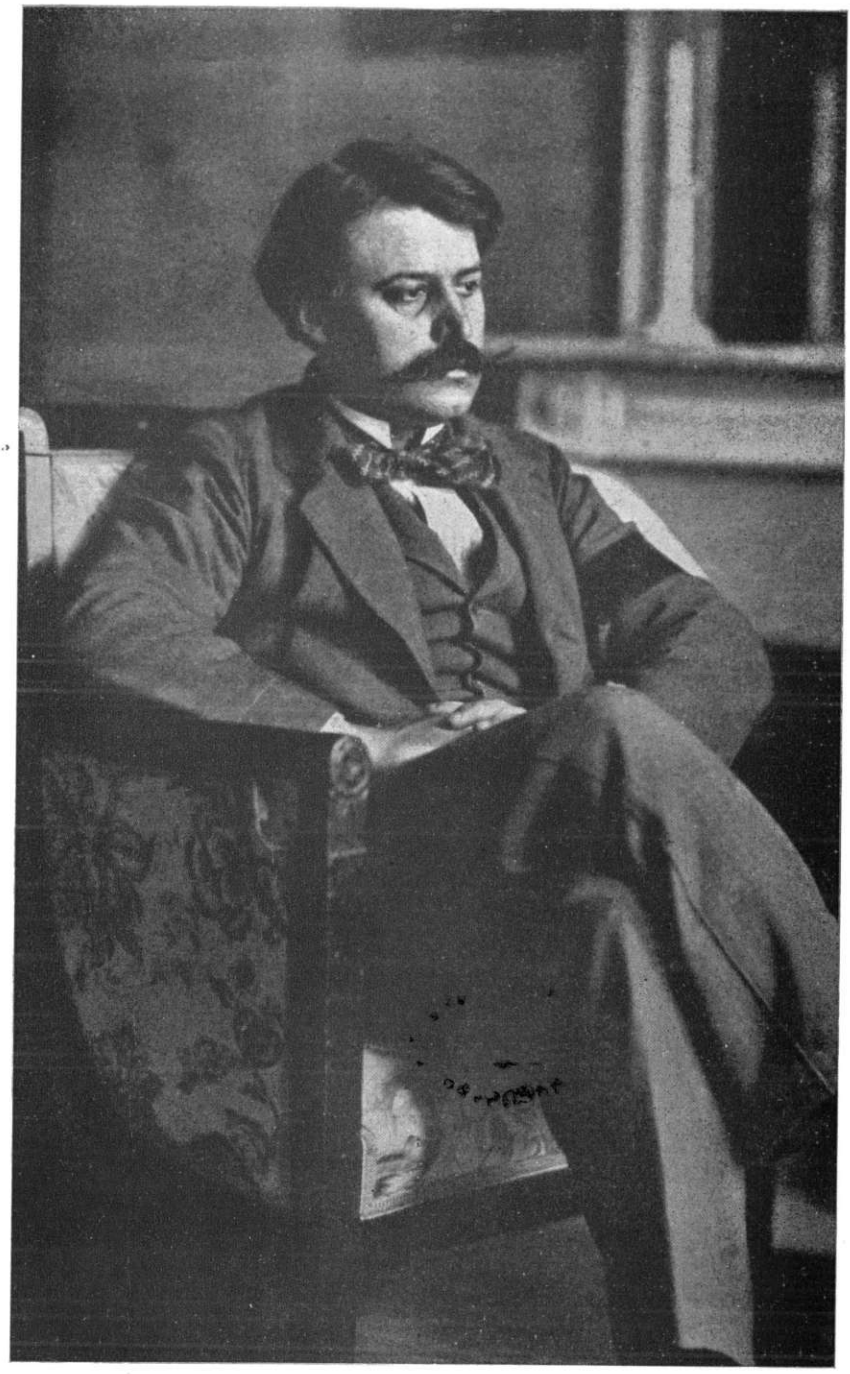

Burján Károly

Szepessy László

Volt növendékek. (V.)

Rippl-Rónai József festőművész, volt növendék.
(A művész készítette rézmetszet alapján.)

Kossuth Lajos kaposvári szobra.

Alkotója **Kopits János,** az intézet volt növendéke.

hírű bőrgyógyász, akinek hire-neve messze túlment hazánk szűk határain. De az idegenben se feledkezett meg hazájáról s mindig szívesen állott rendelkezésére szenvedő kaposvári társainak. A másik Kohn Manó mint *Kónyi Manó* a gyorsírás terén, de mint író is nagy hírnévre tett szert, főleg monumentális munkájával: Deák Ferenc beszédei. Mindkettőnek életrajzát és méltatását a Pallas Nagy Lexikona is tartalmazza. Előbbire iskolatársa, *Dr. Schön Jakab*, Nagybajom ősz orvosa tett figyelmessé, az utóbbit egy tanítványom, *Németh Miklós* VI. o. tanuló halászta ki.

Figyelemmel kisértem az intézet igazgatóinak, tanárainak fiait is. Egy *Cselkót*, nagy számu *Vaszaryt*, a *Hartbergereket*, *Fatérokat*, *Döbrössyeket* mind sikerült kinyomoznom, nem voltam azonban ilyen szerencsés a *Gunicsokkal*. Megható a Döbrössyek tragikuma. *Döbrössy Ferenc* (1854.) — hatalmas szál embernek mondják ismerősei — a kaposvári kórház orvosa volt és hivatásának áldozata lett fiatalon az 1868-ban uralkodott nagy tifuszjárvány alatt. *Döbrössy Károly* (1862—3.) még fiatalabb korban, mint joghallgató a sok tanulásban kimerülve, szintén tifuszba esett. Társaitól és tanáraitól környezve és a szentségekkel megerősítve adta vissza ártatlan lelkét Teremtőjének, sirba vivén szüleinek szép reményét, jobb sorsra méltó nagy ambicióját. A harmadik testvér, *Döbrössy Alajos*, pécsi kanonok úr készséggel világosított föl testvéreinek tragédiájáról: fogadja érte hálás köszönetünket.

Intézetünk növendékei így kivették részüket a reformkor küzdelmeiből, a szabadságharc véres csatáiból, az elnyomatás szenvedéseiből, most pedig a modern Magyarország munkájából. Ott találjuk őket a nagy Széchényi munkatársai között, ott védik alkotásaikat a csatasíkon, majd búban s kétségben ott vannak a „nagyszerű" halálnál, „hol a temetkezés fölött egy ország vérben áll." A temetés után a tűrés, szenvedés hosszú ideje következett, míg végre 18 év mulva „kivirult a szabadság a holtak véréből." De *Simonfai Mihály* (1845—6.) nem látta többé a szabad magyar nap sütését. Itt él közöttünk vakon, most már süket is. Mint 18 éves ifjú harcolt a szabadságért, de ott szemevilágát elvesztette s ma jómagával tehetetlenül éldegéli le öreg napjait.

Az alkotmány visszaállítása új lendületet ad az intézet életének, rohamos fejlődésnek indította, miután az abszolutizmus viharait szerencsésen kiállotta.

Tekintsünk végig — csak egy futó pillantással — a tanítványok díszes falanxán, akik ez intézetből kerültek ki az életbe s

büszkeség érzése üli meg lelkünket. Városunk, megyénk előkelőségének, Magyarország hasznos polgárainak, szellemi munkásainak nagy tömege innen indult el — jól felvértezve — az élet harcába, ahol fényesen állották meg helyüket.

E díszes sor élén látom Somogy vármegye jelenlegi buzgó vezetőjét, intézetünk ügyeinek s érdekeinek lelkes támogatóját, *Kacskovics Lajos* alispánt, kinek intézetünkbe járó fiai immár 3-ik generációja a magyar közéletben mindenkor előkelő szerepet vivő régi nemes Kacskovics-családnak. A Kacskovics név sűrűn szerepel az intézet névkönyveiben, többek között alispánunk bátyja, *Kacskovics Mihály* kultuszminiszteri tanácsos is növendéke volt intézetünknek.

De Kaposvár város főtisztviselőit, vezető férfiait is ott találjuk volt növendékeink sorában.

Így az intézetből kerültek ki nagyrészt Kaposvár polgármesterei. A legelső *Bereczk Antal* (1832—3.) ügyvéd, aki már 1839—40-ben Saárdi Somssich Miklós követ mellett mint kisköves jelen volt a híres országgyűlésen. Majd Somogy megye tiszti ügyésze, a szigetvári járás főszolgabírája, végül mint a város első polgármestere működött. Most már a család harmadik nemzedéke ül a gimnázium padjaiban.

A többi jeles polgármester működésének méltatása sem lehet ezúttal feladatom, csak neveit örökítem meg e helyen: *Németh Ignác* és *Németh István* volt növendékeinknek, de főképen kiemelem *Dr. Kovács-Sebestény Gyula* mostani népszerű polgármesterünk nevét, aki 1911. október hava óta tölti be díszes állását s aki kezdettől fogva, de különösen a jubileum évében mindenben készséges jóakarója s támogatója volt intézetünknek s bizonyára lesz a jövőben is.

Volt növendékeink sorában látjuk a város többi kiváló főtisztviselőjét is: *Bereczk Sándor* főmérnököt, Dr. *Kovács József* ügyészt, *Siposs Géza* főjegyzőt, Dr. *Török Lajos* és Dr. *Ungár Géza* városi orvosokat, *Csukly Károly* városi jegyzőt, aki testvérével, *Csukly Gyula* tanonciskolai igazgatóval együtt régi tanítócsalád érdemes sarja.

A legelsők között kell említenem Dr. *Szigethi-Gyula Sándort*, Somogymegye közkórházának országos hírű igazgató-főorvosát, atyjának ugyanezen munkakörben méltó utódját, akinek operáló késére annyi jogos reménnyel és bizalommal tekint Somogy szenvedő népe. Ezrek kétségbeesett lelke izgatottan lesi barátságos

tekintetét, biztató szavait, míg ő pazarul, egyforma gavallérsággal szórja nagy tudása értékes kincseit szegények és gazdagok közé. Mellette látom nemes munkájában méltó társait: Dr. *Ullmann Antal*, Dr. *Schäffer Károly* és Dr. *Csurgó Jenő* főorvosokat.

De büszkeséggel töltenek el e kiváló volt növendékeink is: *Scholcz Gyula* kir. műszaki főtanácsos, a városnak egyik legtevékenyebb polgára, minden jó ügy előmozdítója, intézetünk nemes munkájának lelkes szószólója, Dr. *Visy László*, Pécs népszerű főispánja, Dr. *Rozs István* (1872—3.) honvéd főtörzsorvos, Dr. *Kopits Jenő* (1887—8.) egyetemi magántanár, hírneves sebész, Dr. *Mérei Kálmán* (1878—9.) bencés középiskolai igazgató, felsőeöri lovag *Paál József* ny. jószágkormányzó, *Szepessy László* főgimn. tanár, a Carmen saeculare szerzője, *Rippl-Rónai József*, *Vaszary János* és Dr. *Kúnfi Lajos* (1886—7.) festőművészek, *Sziebenliszt Béla* ny. tábornok, *Guzsvenitz Vilmos* (1880—1.) egyházmegyei főtanfelügyelő, Dr. *Mosonyi Dénes* püspöki irodaigazgató, pápai kamarás, *Sebestyén Károly* (1888—9.) színművészeti akadémiai tanár, *Csorba József*, honvédezredes Zalaegerszegen, hogy egyenkint ne is említsem meg a *Somssichokat*, *Fatérokat*, akik más helyen találnak méltatást, a többi *Kacskovicsot*, a *Kapotsfyakat*, *Csorbákat*, *Talliánokat*, akiket mind egyenkint méltatni, sajnos, nincs módomban. Mint ifjú jövevény Kupa országában nem ismerem a somogyi családok multját, habár azt hiszem, hogy történelmi jelentőségű tény nem igen kerülte el figyelmemet. Meg akarom még említeni *Krisztinkovich Béla* műépítészt, (1874—5,) gyönyörű Szent Imre templomunk tervezőjét, *Kisztinkovich Ede* min. tanácsost, (1872—3.), aki idegenben, Berlinben szerez dicsőséget a magyar névnek, és *Kopits Jánost*, Kossuth-szobrunk alkotóját. De említés nélkül nem tudok elsurranni *Prodam Guidonak*, az életével könnyelműen játszó aviatikusnak neve mellett sem. Csintalan, fékezhetetlen diák volt, de az élet az ő tehetségeinek érvényesítésére is teret nyitott. Repülőgépével merészen szeldesi a levegőt, Fiumében belepottyan az Adriába, Nagybányán lezuhan, de megússza az Adriát, fölépül sérüléseiből s nyugtalan vére pihenni mégsem engedi....

Legnagyobb számmal van képviselve diákjaink között a *Vajda*-család. Vagy 8 Vajda van a névsoromban. A legmagasabb osztály elvégzése előtt ment el *Pál*, ellenben 1845—6-ban ott van *Gáspár*, 1858—9-ben pedig *György*. Mindhárman három különböző szerzetesrend előkelő tagjaiul küzdötték fel magukat: *Gáspár* ferencrendi szerzetes lett, György mint *Vajda Gyula* piarista lett

s mint a kolozsvári egyetemen a művelődéstörténet tanára élénk irodalmi működést fejtett ki; Pálból pedig a jóságos arcú *Vajda Ödön* zirczi apát lett. Mindkettőjük életét és méltatását a Pallas Nagy Lexikona is tartalmazza.

Hasonlóan nagy számmal szerepel a *Szigethi-Gyula* család: 6 testvérrel van képviselve az intézet tanítványainak sorában. Közülük kettő nem végezte el a legfelsőbb osztályt, mert *László* beteges volt és fiatalon halt is meg, *Andor* pedig gazdasági pályára ment s mint az ampelologiai intézet aszistense halt meg. Ajándékba kaptuk őket Erdélytől, melynek erdőkoszorúzta bércei közül 1868-ban költözött *Szigethi Gyula* Somogyba, ahol mint kórházunk igazgató-főorvosa legkeresettebb orvosa lett az egész vidéknek.

A másik Szigethy-családról felvilágosítást nem kaptam.

A Visyeknek az intézethez való ragaszkodását egy külön cikk dicséri. A névsorban szereplő Visy László pécsi főispánon s Visy Pál mohácsi kir. táblabirón kivül csak két Visyről akarok még megemlékezni, akik a névsorban nem szerepelnek. 1820—1-ben a III. o-ból távozott el intézetünkből *Visy István*, aki orvos lett és hosszú működés után 91 éves korában halt meg Pécsett. Testvére, *Visy Pál* 1821—2-ben szintén a III.-ból ment el, szintén orvos lett Somogyban, később mint Somogy megye tiszti főorvosa működött s kiskorpádi birtokán halt meg 1870-ben. Ennek a Pálnak volt a fia *Visy Imre*, a híres publicista, akiről Visy László főispán úr ezt írja: „Ez a kiváló ember egymaga többet ért, mint előtte és utána a Visyek (magamat is beleértve) együtt véve."

Tarlózásom végére érve, szeretnék még egy pillantást vetni a jövőbe, melyet a saisi fátyol eltakar vágyó szemeink elől. Mit hoz a második évszázad? Nem tudom, de a reményem, a hitem szép képet fest róla . . . . . 1910-ben egy kis novella jelent meg az Új Idők hasábjain Szegő Albert VII. o. tanulónk tollából. 1912-ben pedig egy kis verskötet jelent meg „A troubadour énekel" cimmel. Fleyner János joghallgató írta, egy évvel azelőtt még az intézet növendéke, mindkettő már diákkorában mestere a stílnek. Hogyan állják meg helyüket az élet öldöklő küzdelmeiben, nem tudom.

Jó vagy balsorsuk még pihen
Kétes jövőnek méhiben.

De a nyilvánosság előtt való ez az első szárnypróbálgatásuk jogosítson föl arra a reményre, hogy az ifjú Magyarország is csak becsületére fog válni száz esztendő viharaiban megizmosodott intézetünknek.

És ezzel a reménnyel búcsút mondok a volt tanítványoknak, akik bizonyára meg fognak bocsátani, hogy fáradt tollammal nem tudtam őket méltóbban megörökíteni. Hosszú két hónapom minden idejét lefoglalták, velük töltöttem nappalaimat, de jó szellemeik elkisértek még álmaimba is. Jól éreztem magam kedves társaságukban, sok örömet találtam a velük való foglalkozásban. Legjobb kívánságaim kisérik őket életük további útjain!

MAJUNKE JÓZSEF.

VII.

Visszaemlékezés tanárra, tanítványra.

Az iskolai élet szürke egyformaságát csillogó ezüst szálak fonják keresztül-kasul: a tanító és tanítvány közvetlen érintkezéséből fakadó apró, kedves históriák, diákélmények, amelyekre még késő vénségben is édes a visszaemlékezés. A szürkeség, a sötét foltok idővel könnyen elmosódnak, a kellemetlen emlékű esetek a feledés homályába vesznek, ám az ezüst szálak kellemes rajza időnkint elő-előcsillan és feledhetetlen kedves emlékként kisér az egész életen át. S mikor régi tanulótársak, tanár és tanítvány hosszú idő elteltével a viszontlátás örömeit élvezik, melyikük ne tudna ily bájos diákhistóriákról, ki nem lett volna hőse valamilyen és akkoriban óriási fontosságunak tetsző iskolai eseménynek? És mivé zsugorodott össze az a sok nevezetesség az idők folyamán? Olykor talán szót is alig érdemelnének erősen egyéni szinezetük miatt, de joggal kérnek helyet ily emlékkönyvben, amelyben kedves találkozóra gyül volt tanár és tanítvány, hogy az emlékezet sebes szárnyán visszafusson oda a régi iskolapadokba, ahol a fakadó élet első tragédiái és komédiái játszódtak le felejthetetlen drámaisággal. De ki győzné hosszú 100 év rengeteg iskolai anekdota-kincsét díszes koszorúba fűzni, vajjon ki számlálhatná meg azt a számos kedves csillagot, melyet a visszaemlékezés a multnak gondterhes évek fonta sűrű porlepte fátyolán keresztül is felfedez? Be kell biz érnünk néhány virágszállal, a szűkre szabott tér miatt csak néhány csillagban gyönyörködhetünk, de annál lelkesebb örömmel,

minél melegebb és színesebb megemlékezés, minél őszintébb szeretett varázsolja őket elénk a régmult idő ködéből.

Hadd szólaljon meg tehát a sok közül legalább két hálás tanítvány a kedves visszaemlékezés őszinte hangján, kérjük, tárják elénk szíves készséggel, amit diákéletük multjából megmenteni, megörökíteni jónak látnak.

Intézetünk egyik fő büszkesége: *Dr. Visy László*, Pécs sz. kir. város főispánja megható kegyelettel kíván megemlékezni néhai nagybátyjáról, az országos nevű publicistáról, *Visy Imréről*, akit mindenkor büszkén vall intézetünk volt kiváló növendékének. Az előkelő állásba jutott nagynevű, jeles tanítvány kívánságának aligha tehetünk méltóbban eleget, mintha betű szerint megörökítjük a jubileumi bizottsághoz intézett alábbi kedves levelét, melyet a rokoni nagyrabecsülés és az intézethez való jóleső, őszinte ragaszkodás sugalt.

Pécs, 1912. évi október hó 28.

Tek. Végrehajtó Bizottság!

Vonatkozással a „Felhívásban" foglaltakra, a t. szerkesztőbizottság figyelmét felhivom *Visy Imrére, az intézet volt tanítványára*. Nevezett — fájdalom — korán elhunyt, de rövidre szabott élete is elég volt, hogy működéséből az intézetre fény háruljon.

Nevezettt életrajzi adatai megtalálhatók a „Pallas" Lexikonában.*) Ezek kiegészítéseül, mint az intézetet érdeklőt, még csak

*) *Visi Imre*, publicista, szül. Nagyatádon (Somogy megye) 1852. december 26-án, meghalt Budapesten 1889. december 24-én. Iskoláit Kaposvárott és Nagyszombaton végezte, majd a pécsi jogakadémia, később a budapesti egyetem hallgatója lett, ahol jogi tanulmányai folytatása mellett filozófiai előadásokat is hallgatott. 1872—73-iki deákévei alatt alapította meg a tudomány- és műegyetemi olvasókört. Hirlapírói pályáját már 17 éves korában kezdette. 1871-ben a „Hon" rendes belmunkatársa lett, egyidejűleg a „Magyar Népvilágot" szerkesztette, ugyszintén a „Nagy Tiikör" című élclapot is. Utóbb a „Nemzet" című lapnak lett felelős szerkesztője. 1884-ben az abrudbányai, 1887-ben a budapest—józsefvárosi kerület választotta meg képviselőjének. A magyarországi hírlapírók nyugdíjintézete neki köszönheti megalapítását. Irodalmi munkássága is jelentős volt.

azt adom elő: hogy amikor 1864. október havában a most pénzügyigazgatósági helyiségül használt, új épületet felavatták, a diákok nevében az üdvözlő beszédet *Visy Imre 3-ik osztályba járó növendék mondta.* Magát a beszédet *Németh Ignác* későbbi polgármester, a ginmnáziumi igazgató fia készítette. A kis Visy Imre kiváló intelligenciájával s fellépésének határozott, öntudatos voltával már akkor feltünt. Szép jövőt jósoltak neki s a jóslat bevált. A mint jeleztem, életrajzi adatait a Lexikon közli, s hogy a fővárosban mennyire méltányolták működését, kitűnik abból, hogy utcát neveztek el róla. Fiatalon halt el. Korai halálának egyrészt a szellemi és fizikai túlerőltetés, másrészt és főleg gyermekkorában szerzett izületi bántalmak voltak okozói. Több diák, köztük én és Visy Jmre, együtt korcsolyáztunk a Kapos kiöntéseiben. Egyszerre megroppant a jég s mi mindnyájan a vízbe estünk. Én haza mentem s ott szárítottam meg a ruhámat. Többen kint maradtak, tüzet raktak és ez okozta szegény Imrének vesztét. Izületi csúzt kapott; mint negyedéves gimnázista hónapokon át beteg volt s minden percben halálát vártuk. Mégis kilábolt. De baja teljesen nem mult el soha.

Svájci fürdőkbe is járt, de végleg meggyógyulni nem tudott s fiatalon, *37 éves korában* a köznek nagy veszteségére halt meg. Ha az emlékkönyvben arcképét kivánnák közölni, szívesen szolgálok ilyennel. Hatalmas, szép szál ember volt, olyan fejjel, mint egy Antheus, — széles vállakkal, jóságos, szelid tekintettel. Az egész ember csupa szív, csupa jóság. Bámulatos emlékező tehetséggel. Soha sem felejtem el, amit erre vonatkozólag boldogult tanárom, *Vaszary Mihály* nekem egy alkalommal mondott. — Gyengén feleltem, mire Vaszary tanár úr megjegyezte: „Te gyerek, úgy látom, te annyi időt akarsz fordítani a tanulásra, mint Imre bátyád! (Unokabátyám volt Visy Imre.) Ha így cselekszel, akkor pórul jársz. Mert az biztosan első, te pedig utolsó leszel.“ Én nem lettem ugyan az utolsó, mert az intés használt, de Imre mindig az első volt társai között. Boldog lennék, ha felejthetetlen kedves unokabátyám emlékének az évkönyvben pár meleg sort szentelnének.

A felhívás folytán még egy kis epizódot közlök, ami nem egészen érdektelen.

1867. június havában, 8-án volt a koronázás. *Báró Eötvös József* vallás- és közoktatásügyi miniszter a deákságnak szünetet engedélyezett.

Mi alapon, nem tudom, az a hír terjedt el a deákok között, hogy 8 napi szünet lesz. Egy reggel azonban, még mielőtt templomba mentünk volna, kihirdették az igazgató értesítését, hogy a deákság a koronázás alkalmából 4 napra elmehet haza.

Ez a tény, jelesen az igazgató azon eljárása, hogy a vakációból a híresztelés szerint négy napot elvont, a diákság kebelében lehangoltságot keltett, aminek *Fonyó Pongrác*, IV. gimnázista a következő kis versben adott kifejezést:

„A Cultusminister 8 napot engedett,
Ebből a direktor négy napot elcsípett.
Éljen az uj Király és Haza!
A diákság elmehet haza.“

A verset felírta a táblára s hogyan, hogyan sem, míg mi a templomban voltunk, valaki elolvasta s az igazgató figyelmét a dologra felhívta.

Mi elmentünk 4 napra haza, de szegény Pongrác Kaposvárott maradt s ott örült (?) a koronázásnak. Úgy látszik, sorsüldözött ember maradt egész életén át. Kadarkuton jegyző lett s ezen állásától meg kellett válnia, majd Pécsre került s itt a törvényszéknél díjnokoskodott s mint ilyen halt meg pár év előtt. Tehetsége, uras modora, előzékenysége révén bármely előkelő állást betölthetett volna, de végzete nem engedte meg ezt.

Nagyon örülnék, ha a fenti epizódot közlésre alkalmasnak találnák. Az én emlékemben még él, ha jónak tartják, mentsék meg az enyészettől.

Fogadja a t. végrehajtó bizottság kiváló tiszteletem nyilvánítását, aki maradtam

Dr. Visy László s. k.,
főispán, az intézet egykori, mindig hálás tanítványa.

U. i. A Lexikonban Visy Imre neve *„i“-vel van írva: Visi. Ezt ő Jókai Mór befolyása folytán tette, aki demokratikus hajlamainak kifejezéseként nevét őseitől eltérőleg szintén* „i“-vel írta *Jókai Mórnak.*

* * *

Szíves-örömest adunk helyt az alábbi kedves megemlékezésnek is, amellyel intézetünknek egy másik kiváló volt növendéke rója le a kegyelet adóját szeretett tanáraival szemben. — E hálás tanítvány az országos

hírű, finom lelkű, kedvelt poéta: *Szepessy László**) váczi főgimnáziumi tanár, aki áldozatos, önzetlen fáradozasával, lelkes utánjárásával nagy szolgálatot tett a jubileum ügyének s a fényes sikerhez nem kis mértékben járult hozzá. A novemberi ünnepségnek egyik kimagasló pontja volt „*Carmen saeculare*“ c. gyönyörű ódája, amelyet tűzzel, lendülettel, fényes szónoki erővel nagy hatást keltve adott elő. A jubileumi emlékkőre vésett verssorok is az ő kiváló költői tehetségét dicsérik. Köszönetet érdemel azért is, hogy a fővárosi lapokat ellátta jubileumi hirekkel.

És bizonyára szívesen olvassa mindenki őszinte közvetlenséggel megírt „diákemlékeit“ is.

Diákemlékek.

Valami mondhatatlan kedves büszkeség dobogtatja meg a szivemet, ahányszor csak kezdő diákkorommal, borus életem sugaras hajnalával játszik mélázgató emlékezetem. Szinte nehezemre esik a prózairás: csengő-bongó rímek ifjú muzsikája pendül, bizserdül a tollam hegyén, mert költészet volt ám az én kisdiákságom, csupa bájos gyermekpoézis . . . . .

Hogyisne! Hisz már a szállásom telisded-teli volt szépséggel, dallal, hangulattal: áldja meg érte a jó Isten a R . . . . leányok minden lépését, bárhol járnak is! Mert bizony közel szülőföldemről, kies Dombóvárról nyaranta át-átvisz a hála Kaposvárra és a lábaimat ilyenkor önkéntelenül is a csillagtetejü torony aranygombja irányítja, mivel ott fordul be balra a drága vissza-visszaálmodott hely: a Petőfi-utca, melynek 12. száma volt szemtanuja szellemi zsendülésemnek, három éven át ott, ott a legelső, leghíresebb

*) *Szepessy László*, született 1880. szept. 9. Dombóvárott (Tolna m.); a gimnáziumot Kaposvárott és Pécsett végezte. Érettségi után kilépett a pécsi papnevelőből és a budapesti egyetemre iratkozott be, hol a tanári szakot ösztöndíjjal végezte 1904-ben. Szerkesztette 1902-ben a „Dombóvár és Vidékét“; 1907-ben a „Kis Pajtás“ c. képes gyermeklapot Budapesten. Jelenleg tanár a váczi piaristák főgimnáziumában. Munkái: 1. Szepessy László költeményei, Bpest, 1902—2. Csalogánydalok, Bpest, 1903—3. A vitéz huszár költői elbeszélés, Bpest, 1904—4. Hazafias Mária dalok, Bpest, 1907—5. Hit és haza, Bpest, 1908—6. Liliomok lilioma. Mária dalok könyve, Bpest 1909.

diáktanyán .... És amikor el-elzarándokolgatok a 12-es számig, bebátorodom az udvarra s födetlen fővel, áldó tekintettel körülnézegetek. S ha valaki megszólít, mit keresek itt, hát csak azt mondom, itt voltam kisdiák s e szóra szent áhitat reszket a legdurvább ajkon is ....

.... Mintha mai napig látnám bárányarcú, vékonyka, nyulánk, vajszívü okos osztályfőnökünket: *Tittel Lajost*, kinek zöldes szinre fakúlt, ezerráncu ünneplős Ferencz József-kabátját szerető szánakozásom meg-megbámulta a vasárnapi diákkoruson, minthogy az énektanár is ő volt. Türelme, jósága szinte kimeríthetetlen. Legtöbbünk a kottát sem ismerte, hát csak a szüntelen előéneklés gyakorlata szülte a szép összhangot. Híres is a kaposvári diákkar! Segédje volt, mint talán ma is változatlanúl a változó énektanároknak: *Bécsy Márton*, a legpontosabb, leglelkiismeretesebb, legtipikusabb hittanár, milyent csak a legideálisabb fantázia teremthet. Isten látja lelkemet, nem hizelkedésből mondom, hisz nem csak most nem, hanem még diákkoromban sem függtem tőle jóformán, lévén örökös vigyázója, első eminense. Mivel az I. és II. osztályban hittan-vigyázóskodtam, természetes következményeként a III.-ban is át kellett volna vennem szerepemet. Ám a kit szeretünk, azzal szemben szerények is vagyunk. Én vártam, hogy a hittanár úr erre felszólítson. Alkalma is lett volna rá, mert a hittanóra előtti misén épp a ministránsa voltam. Nem kaptam megbizást, hát nem is vigyáztam. Persze az osztály kihasználván a szerencsés helyzetet, oly rémítő zsivajt csapott, hogy majd felvetette az iskolát, mikor éppen betoppan a hittanár. Hirtelen haragjában rám pirít, miért nem állottam ki vigyázónak, hisz mise után a sekrestyéből utánam kiáltott, hogy „vigyázzak!" Hiába volt minden mentségem, hogy én erről nem tudok, nem hallottam, bár vártam rá: kegyvesztett lettem, lecsaptak. Bécsy tanár úr talán azóta sem szeret úgy, mint az I-ben és II-ban. Pedig nincs ok rá. De ha így van is, az én ragaszkodásom nem csak a régi, ám a kettőzöttje, mert legyen az iskolák örök axiómája: mindig a tanárnak van igaza!

Már csak azért is különös szeretetem öleli őt körül, mert versért az első honoráriumot ő miatta kaptam, illetőleg ő volt a vers eszméjének fölébresztője. Ahányszor u. i. speciális ifjúsági éneket akartunk betanulni, mindig csak egyre fanyalodtunk. Nem valami szép, hajtogatta egyre a hittanár úr, de ha nincs más! — S mi fújtuk buzgó ömledezéssel:

Óh keresztény ifjuságnak Édes anyja Mária,
Üdvöt Istentől világnak Általad kell várnia!

Ez bizony nagyon magyartalan és döcögős! Ahányszor a panaszt hallottam és mégis énekeltük, mindig ott önérzeteskedett a néma fogadás ajkamon, hogy ha nincs a magyar ifjuságnak igazi éneke, hát majd megirom én . . . S e tervezgetés már 3 év mulva, hatodik gimnazista koromban testet öltött, megirtam, ime így szól:

Magyar ifjuság imája.

Siránkozik magyar hazánk,
Midőn a bús jövőbe lát . . .
Ne hagyd borúlni Szűz Anyánk,
Hazánk egének hajnalát!
Az ifjuság imája sír föl,
Tekints reánk, Anyánk, a mennyből,
Ölelj, ölelj szivedre minket,
Hisz a világ meg nem segíthet.

Magyar hazánk reménye sír:,
Ki véd, ki óv, ha nem kezed?
Tekinteted sebünkre ír,
Imád az Égbe fölvezet.
Az ifjuság imája sír föl,
Te légy vigasztalónk a mennyből,
Vigyázz reánk, kegyes Nagyasszony,
Hogy a panasz imába haljon.

Csillagsugáros Asszonyunk,
Ha bú gyötör, ha bűn kisért,
Zokogva csak feléd futunk,
Te adj erőt, Te nyujts segélyt!
Az ifjuság imája sír föl
Te légy vezér a fényes Égből,
Te légy a fáklyafény felettünk
Oh jó Anyánk, buzgón esengünk!

(Liliomok-Lilioma 57. l.)

Mai itéletem persze nem sokat ad erre a kis versikére, de akkor aránylag roppant hatást aratott. A kalocsai jezsuiták „Szüz

Mária Virágos Kert"-jében nem csak megjelent, hanem a legelső oldalon volt olvasható, ahová akkor csak Rosty pátert méltatták, sőt honoráriumot is kaptam, az első honoráriumot, még pedig nem is csekélyet: 13 koronát, azaz igazabban 6 forint 50 krajcárt hozott a pósta, pont karácsony este, mikor ép a vacsoránál ültünk a nagy ebédlőben (lévén akkor pécsi kispap) . . . Nosza lett ribillió, ünneplés, puszi és társai. Még a tanulóteremben is (ott „múzeum"-nak hivják) vacsora után sorfalat állva vártak a lelkes kispapok s dikciók közt emeltek vállaikra, hogy majd letépték rólam a kék reverendát. De hát nagy pénz is volt akkor hat forint ötven krajcár egy hatodik gimnázistának. S éppen karácsonykor, mikor a pécsi szeminárium ugyis minden jóban megfürdeti növendékeit! El is áldtuk érte a szerkesztő *Tóth* Mikét, én meg úgy magamban csendesen egy másik papot, a kaposvári 3 év előtti hittanárt, a gondolat megpendítőjét, *Bécsy Mártont*. Most mondja még valaki, hogy hizelgek? Ily férfi iránt a hódolat szerető kötelesség és kedves tiszt. S a hányszor felcsendülni hallom templomainkban — mert igen népszerűvé avatta *Kontor Elek* gyönyörű zenéje — kicsordul bizony még a könnyem is, melynek fénye mindig beglóriázza azt a kaposvári papot . . . .

Ez a II. osztály tett rám legnagyobb hatást Kaposvárott. Az I-ben a kicsi, köpcös, széllesvállú, menésre ferdének látszó *Szántó János* osztályfőnökösködött felettünk. Nagyon szerettük, én kiváltképen, mivel a karácsonyi és husvéti értesítőket s az évvégi bizonyítványokat velem iratta meg, lévén az osztályban — állítólag — a legszebb irásom . . . . Mindig a saját magamét irtam meg természetesen legelsőnek. Ha elvétettem valamelyiket, csipetnyi harag sem bosszantotta érte. Drága, jó kis emberke volt. Sosem volt vele semmi bajom.

Annál inkább kerülgetett a baj történelemből. Ha jól emlékszem, eleinte az igazgató tanította s később a „Végh bácsi." Egyik intőkor bizony nem dicsértek meg, mivel történelemből az igazgató jót adott. S miért? Mert órája előtt egyszer föl voltam irva . . . . . Mennyit toporzékolt akkor ez ellen hallgatag méltatlankodásom! Ma is vallom s gyakorlom is: a viseletet a tanár a tárgyak klasszifikációjánál sohase vegye számba! Azért van arra külön kalkulus.

Sokkal szebben evickéltem ki a fölírási slamasztikából a tornatanárnál: *Prilisauer Adolfnál*. Kitűnő tornaprofesszor! Szigorú a végletekig. Órája előtt mukkanni se volt szabad. Unger János

— azóta szintén tanár — volt a vigyázó. Valami viccet mondott. Senkisem mert nevetni, csak én. Gondoltam, nem mer fölirni, mert más órákon meg én voltam a vigyázó, hát majd visszaadom a kölcsönt. De bizony fölirt. Erre én helyemről, az utolsó pad közepéről fölkelve, hogy mennél rövidebb legyen az utam, a padok tetején futottam a tábláig, gyorsan letöröltem s visszarohantam az előbbi úton. Elképzelhető, micsoda pokoli nevetés, zürzavar üzte el erre az előbbi síri csendet! Tombolt a vihar, mikor a katedráról hirtelen ránk villog a tornatanár kegyetlen fényű szemüvege! Megfagyott a hahota. Dermedt némaságban sorakozva mentünk le a cserrel felszórt tornaterembe. Rendbe állás után zeng a kérdés: „Vigyázó, ki okozta azt a feneketlen felfordulást, — a nagy rendetlenséget?“ — mintha csak ma is hallanám finom, negédes ejtésű, perdülő szavait. A vigyázó csak engem nevezett meg. A tanár kilépetett a padból, hogy mondjam el, mit csináltam. S én elmondtam, hogy a vigyázó viccelt s csak én mertem rajta nevetni, ami ráragadt az osztályra is . . . . Azt persze bölcsen elhallgattam, hogy a pad tetején mászkáltam. De rá se került volna a sor. Mert rendkivül gyors elhatározású ember volt a tornatanár. Alig fejeztem be a mondatot, már az osztályt kérdezte, hogy úgy volt-e s mikor a fiúk, akik engem, mint afféle csintalan jótanulót, mondhatni, rajongásig szerettek, karban zúgták rá, hogy úgy volt, úgy volt: a vigyázó hiába tátogatott, hogy van valami mondókája, a tornatanár nem volt rá kiváncsi. Elcsattant a félelmetes, reszkető: „Csitt!“, mire úgy elcsitúlt a zaj, mint valaha a hullámmoraj Jézus szavára . . . . És már ki is hirdette a nekem járó büntetést, ami unikumszerüen érdekes volt: „Eztán te leszel a vigyázó. Ungert lecsapom. De ha nagyobb csend nem lesz mint nála, akkor a ma érdemelt büntetést kapod.“ Hangos megelégedést váltott ki a salamoni itélet, de már újra ránk cserdített a legkurtább, de leghatásosabb vezényszó: „Csitt!“ — s egyszerre temetővé varázsolódott a hűs, puha, nagy terem. No, aztán én is hasonló csendet teremtettem órák előtt. A szó szoros értelmében mozdúlni sem volt szabad. Nem is mert senki. Csak egyszer a kisebbik Pollák, a „Kis Dajszi“ fordúlt hátra a bátyja felé. A szegény, azt hiszem, ma is emlegeti a tornaterembéli ugróvesszőt . . . . Én se merek már tovább irni erről az igazságos és szeretetre méltó jó tanáromról, mert annyira beleképzeltem magam a régi miliőbe, hogy hallom a „Csitt!“-et s látom az irtózatosan suhogó, kriminális hosszú és szertelen csipős tornavesszőt, hogy a tollat majd elejtem . . . .

. . . . Mily hálás szeretet varázsolja elém a jó öreg „*Végh bácsit*“ is! A történelmet, ha jól emlékszem, a második félévben vette át az igazgatótól. Örültem is neki, meg nem is. Örültem, hogy az fog bennünket tanítani, ki oly szép évzáró beszédekkel gyönyörködtetett bennünket s mert hittem, hogy a viseletet nem fogja a történelemjegy rovására rubrikázni. De féltem is, hogy no, megint egy új tanár! Ugyan milyen lesz? Hát nem vele is a viselet miatt gyült meg a bajom. Azaz dehogyis! Nem lett abból baj! Sőt! De hát hogy is volt? Pékó László (most segesvári kántor, úgy hallottam,) ült mellettem jobbról, mig balról Benzsay Sándor. Ez utóbbival mindig egymás kezét gyúrtuk. Pékó leejtette a manzsetta gombját s én fölvettem, de közben Benzsay visszagyömöszölt a pad alá, hogy ne tudjak hirtelen fölkelni. Hamar észrevette a hiányt a „Végh bácsi“ s mire fölkászolódtam, már zuhogott a pucc: „Te haszontalan, te ennyi ideig a pad alatt voltál? No majd elbánok én veled!“ Elővette a noteszát s ugyancsak sokáig irkált bele. Eh semmi ez, — gondoltam. Még nem ismer. Majd kitörli, ha látja, hogy jól felelek. Csakhogy nem hívott ám föl! Hiába szedtem be óráról órára szóról-szóra, nem feleltetett. Utolsó óra! Föl van adva az egész könyv. Potyognak a szekundák nyakra-főre. Most se hív ki. Ejnye, ennek már a fele se tréfa! Fölállok, jelentkezem, hogy én még nem feleltem! Nohát gyere ki, ha annyira felelhetnéked van! S megforgatott keresztülkasúl, hogy a végén majd beleizzadtunk mindketten . . . . „Fiam, te jobban tudod a történelmet, mint én! Ez már aztán igazi egyes!“ Veszi a noteszát, hogy bejegyezze. De meghökken; „Mi van ide beirva? Persze azért nem feleltettelek! Mi volt ez?“ Elmondtam a manzsettagomb felemelését, mit a tanár úr félremagyarázott . . . Erre fölkelt, lejött a katedráról hozzám s kezet szorítva velem az osztály előtt, így szólt: „Ha úgy volt, bocsáss meg, kedves öcsém, legyünk jó barátok!“ . . . . S ha akad majd valaki, aki kiszedegeti a tanítás világtörténelmének aranylapjait s összegyűjti, azt hiszem, ott díszlik majd e kedves história is egy hatvan éves ősz tanárról és egy 12 éves kisdiákról, kiknek békéje fölött az igazság és szeretet szent harmóniája ülte diadalát. . . .

. . . . Kétszeres áhítatom itta ezután az utolsó évzáró beszéd magasröptű, kerek közmondatait, pompásan virágos stilusát, mert kettős „nagy embert“ láttam „Végh bácsi“-ban: a szív és ész nagyságát. Azóta már meg is halt a jó öreg, de én annyi idő teltén is rajongva emlegetem, mint a világ legideálisabb tanárát . . .

Alig vártam az értesítőt, hogy beszédjének szép részleteit böngészgessem, ódon, agg, patinás szavaiban gyönyörködhessem, magamba szíhassam mai iróskodásom korán nekizsendülő magvacskáit . . . .

Prózában első ideálom hát a „*Végh bácsi*“ volt, Mária-dalaim megindító inspirátora *Bécsy Márton*, népdalaim szuggerálója pedig *R. Anna*, kinek bájos dalait mintha most is hallanám . . . . onnan a Petőfi utcából!

SZEPESSY LÁSZLÓ.

PRILISAUER ADOLF.

Azt hittük, hogy ez Album minden lapja az örömnek és megelégedésnek a lapja lesz. Azt hittük, hogy a jubiláris esztendő zavartalanul fog elmulni felettünk, s mennyire csalódtunk. A kulturmunkásságról való beszámoló mellett, amit ez intézet száz esztendő alatt kifejtett, helyet kell adni a bánatnak is. *Prilisauer Adolf* kollégánk, aki még nemrégen élt, járt, munkálkodott közöttünk, mint tipusa a pihenést nem ismerő kötelességérzetnek, puritán fedhetetlen jellemnek, meghalt.

Még nemrégen a legnagyobb gondossággal, figyelemmel, hozzáértéssel nézte át e készülő Album minden lapját, javítgatta a sajtóhibákat, helyesbítette a magyartalanságokat, s most az ő áldásos működését kell méltányolni az Emlékkönyv hasábjain. Még nem régen az élőről irtam, hogy most is az intézetnek szorgalomban, kitartásban, szakképzettségben nem lankadó tanára, s most a halott emlékének kell pár sort szentelnem. Az élő büszkesége volt az intézetnek, a halott emlékét kegyelettel megőrizni szent kötelességünk.

A kérlelhetetlen halál váratlanul támadta meg és gyorsan végzett vele. Május 13-án még egészségesen, jókedvüen végezte napi teendőit, azután sétálgatott, újságot olvasott, megvacsorázott s éppen lefeküdni készült, amikor szivszélhűdés lepte meg. A gyorsan hívott orvosi segítség tehetetlen volt a halál hatalmával szemben, s alig tiz perci haláltusa után este 1/2 11 órakor kiszenvedett.

Halála hire nemcsak családját borította gyászba, nemcsak

Friedrich Wilhelm Freiherr von Bissing †

(1859—1913)

iskolájának okozott értékben ki nem fejezhető veszteséget, hanem megdöbbentette a városban és annak határain túl messze földön mindazokat, akik ismerték, becsülték és szerették.

Pedig Prilisauer Adolfot sokan ismerték, sokan becsülték és szerették a városban, e megyében, sőt annak határain túl is messze vidéken. Huszonnyolc esztendő alatt, amit harmincegy évet meghaladó tanári pályájából ez iskolánál töltött, milyen sok tanítvány került ki a kezei alól, akik reá visszaemlékezve például állíthatják őt maguk elé a munka szeretetében, a dolgozni akarásban és tudásban, az erős akaraterőben, de például állíthatják a szív nemességében is.

Mi akik közel állottunk hozzá, akiket jó vagy rossz sorsunk ugyanazon munkakörre hívott el, láttuk, hogy munkabírása, kitartása fáradhatatlan, úgyszólván kimeríthetetlen volt. A tanításnak egész lelki erőt megkívánó, idegőrlő munkája nem tudta kielégíteni acélos energiáját. Nem volt az iskolai életnek olyan ága, amelyikből ne vette volna ki a részét. A tanári tanácskozásoknak több éven át, a segítő-egyesületnek kezdettől (1887.) fogva jegyzője, kétszer könyvtárosa, haláláig a köztartás felügyelője, az egyesített tanári és somogymegyei könyvtárnak mindenkor pontos, lelkiismeretes, szolgálatrakész őre, a Szent Imre-templom építő bizottságának jegyzője volt. Aminek betöltésére vállalkozott, azt a legjobban, legtökéletesebben igyekezett teljesíteni. Szerette a munkát a munkáért. A felszinességtől, félmunkától, a kirakat számára való dolgozástól egész lénye, egész egyénisége irtózott. Minden dolgát a legminuciózusabb gonddal, körültekintéssel végezte. Az évek elmulása, a deresedő hajszálak nem tudták munkakedvét, ambicióját, a tanítás iránt való idealizmusát meggyengíteni. Amit fiatalon barna hajjal megkezdett, azt a munkát meg nem lankadó kitartással végezte akkor is, amikor a tünő évek a barna hajszálak közé szürkéket kezdettek vegyíteni.

Mint tanár egyike volt a legkiválóbbaknak. Világos eszű, logikus gondolkodású fő, aki a számok nagy, de önfegyelmezéshez, pontossághoz szoktató birodalmában mindig biztos kézzel vezette tanítványait. Amilyen nagy pontossággal végezte ő maga minden munkáját, ép olyan gondos, lelkiismeretes munkát kívánt tanítványaitól is. Ebből következik, hogy tanítványaival szemben meglehetős szigorú mértéket tartott szem előtt, de ahol az engedékenység indokolt volt, ahol bárminő körülmények méltányos elnézést kivántak, ott sohasem helyezkedett a merev, hajthatatlan állás-

pontra. Tanítványai előmenetelét nemcsak a rideg ész, hanem a sziv szavával is mérlegelte. Tanításának célja nem csupán ismeretek közlése volt, hanem a dolgozni akarásnak és tudásnak beplántálása a fogékony fiatal lélekbe.

Tanári, sokoldalú, előbb említett iskolai működése, amihez hozzá kell még venni, hogy nyolc évig tanította a tornát, húsz évig közreműködött az Értesítők szerkesztésében, nem maradhatott ismeretlenül a felsőbb hatóság előtt sem. A gyakorló tanárjelölti intézmény szervezésekor (1905.) az elsők közé tartozott, aki vezető tanári megbízást kapott, s azt a kultuszkormány három izben újította meg. 1907-ben, amikor tanári munkásságának 25-ik évfordulója volt, a minisztertől elismerést kapott. A miniszter elismerését az azóta elhalt *Váradi Károly* főigazgató a következő szép szavakkal adta át: „Nagy öröm az nekem, hogy e magas elismerést tolmácsolhatom, hisz nekem első sorban volt alkalmam meggyőződhetni azon odaadó példás munkásságról, melyet Tanár Úr lankadatlanul kifejt, s mely odaadó munkásság például szolgálhat az ifjabb tanári nemzedéknek. Az iskola és ifjúság szeretete, a kötelességnek mindenkor való hű teljesítése, az igazi férfiú komolysága oly erényei Tanár Úrnak, hogy első perctől kezdve szívesen kisértem tiszteletemmel érdemes munkáját." A mostani jubiláris esztendőben, amikor a jubileumi ünnepélyek előkészítésében és rendezésében, a jubileumi Emlékkönyv szerkesztésében oly kiváló tevékenységgel vett részt, 30 évet betöltött sikeres tanári működése jutalmául a király *középiskolai igazgatói* címmel tüntette ki. Kötelességét nem elismerés, nem kitüntetés elnyerése végett teljesítette, de munkásságának magasabb helyekről jövő méltánylása igen jól esett neki. Legnagyobb jutalmát azonban tanítványainak ragaszkodásában, szeretetében találta.

Prilisauernek, a tanárnak, legszembeötlőbb jellemvonásai: a lankadatlan szorgalom, figyelmes, gondos és körültekintő munka, a céltudatos energikus akaraterő, a szigorú, de méltányos elbirálás, sok tekintetben előmozdítják Prilisauerről, az emberről való ismeretünket, de, hogy tökéletes legyen a kép, amit róla rajzolunk, egyéniségét több oldalról kell megvilágítani. Egyik kiváló jellemvonása volt, hogy szaktárgyának, a mathematikának teljes ismerete, a mathematikában való továbbképzés nem tette egyoldalúvá. Szivesen foglalkozott más tudományágakkal is. Valamely érdekesebb és értékesebb történelmi, földrajzi, néprajzi, természettudományi munka mindig lekötötte érdeklődését. Ilyen műveket szivesen olvasott

s az általa kezelt könyvtáraknak talán ő volt a legszorgalmasabb olvasója. Nagy jártassággal birt nemcsak a hazai, hanem a külföldi irodalomban is s az irodalmi művek megitélésénél nagy önálló itélőképességet, hozzáértést és józan gondolkodást tanusított. Legszivesebben azonban magyar nyelvészeti kérdésekkel foglalkozott. A németes nevű, német származású Prilisauerben a legsovinisztább magyar érzés uralkodott, ami leginkább a magyar nyelv szeretetében nyilvánúlt meg. Rajongó híve volt a magyar nyelv tisztaságának. Ahol csak alkalma nyílt rá, könyörtelenül üldözte az idegenszerüségeket. A magyar nyelvészettel különös szeretettel való foglalkozása eredményezte, hogy nagyobb stilisztikai készültségre tett szert. Nem fejtett ki valami nagy irodalmi munkásságot, de azt a keveset, amit írt, (programmértekezések, népszerü felolvasások, nekrológok stb.) a magyarosság és a stílus gondossága jellemzik. Önálló nagyobb munkája: „A kaposvári m. kir. állami főgimnázium története 1806—1895.", ezt Bécsy Márton kollegájával együtt írta meg. Mint minden dolgával, úgy irodalmi munkásságával is, a legnagyobb gondossággal járt el. Ez a gondos munka, a magyaros irály és stílusbeli készség tették alkalmassá a különféle jegyzőkönyvek szerkesztésére, az intézeti értesítők és ez Emlékkönyv íráshibáinak, magyartalanságainak korrigálására, az egyesített tanári és somogymegyei könyvtár cimjegyzékeinek időnként való összeállítására és sajtó alá való rendezésére.

Kulturember volt nemcsak hivatásánál, hanem egész érzületénél fogva. Élete dogmájául tekintette a magyar nemzeti kulturát szolgálni, azt bármilyen csekély mértékben előmozdítani. Városunk kulturális mozgalmaiban is szivesen résztvett. A régebbi működéstől eltekintve csak azt említjük meg, hogy 22 évet meghaladó időn át egész haláláig volt a helybeli nemzeti kaszinó könyvtárosa és négy éven át volt (1908—1912.) a kaposvári munkásgimnázium igazgatója.

Fellépésének kiváló vonása volt még a barátaihoz, jó embereihez, kollégáihoz való ragaszkodása. A tanárság anyagi és erkölcsi helyzetének javításán mindig szivesen közremunkálkodott. A kollegiális együttérzés ápolását, az együttdolgozás könnyűvé való tételét mindig elősegíteni igyekezett. Barátaihoz, jóakaróihoz, jó embereihez való vonzalmát, szeretetét sem a távolság sem az idő elmulása nem gyengítette. Akik csak távolról ismerték, vagy keveset érintkeztek vele, azok előtt magába zárkózottnak, minden vidámság nélkül valónak tűnt fel. Meghitt baráti körben, intím társaság-

ban azonban jellemének vidámabb oldalait is bemutatta, zárkozottnak látszó egyénisége szivesen nyílt meg barátai előtt. Szerette a csendesebb örömöket, a zajtalanabb mulatságokat. Két évtizednél tovább volt az iskolai táncvigalmak agilis rendezője. Szerette a zenét, ő maga is játszott hegedűn, fiatal kecskeméti tanár korában tagja is volt egy zenei társaságnak. Szerette a természetet, a szabadban való tartózkodást. Családja, meghitt emberei társaságában szivesen kisétálgatott valamely szebb helyre. A túlhalmozott munka által kifárasztott idegeit, eszét szivesen pihentette meg egy-egy szabadban való sétálással. Volt érzéke a természet szépségeinek élvezésére. Fonyódi szőlőjéből, villájának erkélyéről, ahol a nyarat állandóan töltötte, gyakran elmerengett a Balaton bűbájos szépségein. Ezt a helyet nagyon szerette, szőlősgazdai sikereire mindig büszke volt.

Megjelenése egyszerű, de komoly és férfias volt. Nem szerette a hivalgást, a feltünés keresését. „Mint eddig, úgy ezután is egyszerű szürke professzor akarok lenni," mondotta amikor az igazgatói címet megkapta. Életmódjában takarékos volt, magára keveset költött, de családja szükségleteiről bőségesen gondoskodott.

Akkor érte utól a halál, amikor csak rövid idő választotta el attól, hogy a jól megérdemelt pihenésben élje le hátralévő napjait. Kedves barátunk, nyugodjál békével, emléked, amelyet kegyelettel megőrizünk, legyen áldott. Munkásságodat, kitartásodat, minden szép és jó iránt való lelkesedésedet követendő példának állítjuk fel.

DR. VASS MIKLÓS.

Egy elmaradt ünnepély.

Kevesen tudnak városunkban arról, hogy a novemberi fényes jubileumi ünnepségen kivül az isk. év folyamán még egy kedves, csöndesebb ünnep megűlésére is készülődött az intézet tanári kara és ifjúsága. Két kiváló érdemes tanár érte el ép a jubileum évében tanítói működésének kerek évszámát és csak az ünnepelendőknek tiszteletre méltó szerénységén múlt, hogy a bensőséges, családias ünneplés a rendezők őszinte sajnálatára elmaradt.

Pedig az előkészületek megtörténtek, a szerepek kiosztvák: lesz üdvözlő dal, lesz szavalat, beszéd, zene egy rövidke óra keretén belül a nov. 5-i ünnepség délutánján. S bizonyára szívvel-lélekkel vett volna részt e házi ünnepen is a délelőtti ünnep fényes

közönsége. Az énekes diákok válogatott, lelkes csapatának énekpróbái a szokásos titkolódzás közepette — hisz meglepetés készült — a vasárnapi délutánok feláldozásával is Palatinus Károly énektanár fáradhatatlan buzgólkodása mellett szorgalmasan folytak, az alkalmi költemények munkában voltak, de a tizenkettedik órában előállott a két legérdekeltebb fél: a 30 évi tanárkodást jubiláló *Prilisauer Adolf* tanár és a 25 évi hittanári működésre visszatekintő *Bécsy Márton* c. kanonok (kiknek valahogy fülébe jutott a készülő ünnepség) s őszinte szerénységgel esengve kérték a vezetőséget, álljunk el az ő ünneplésüktől, hallgassuk el az egyéni érdemek méltatását akkor, amikor egy egész intézet 100 évi múltjának méltó dicsőítésétől visszhangoznak a falak. Meg kellett hajolni nemes gondolkodásuk előtt, elmaradt a meghatónak igérkező házi ünnep, amelynek kedves gondolata utóbb még egyszer kisértett, akkor t. i. mikor az immár sírban porladozó, ideális tanárember *Prilisauer Adolf* megkapta jól megérdemelt kitüntetését, a középiskolai igazgatói címet.

De versengve tiltakozott újból a két jubiláló érdemes tanár minden ünneplés ellen és szinte babonás félelemmel emlegette a megboldogult, hogy gyenge egészsége az izgalmakkal járó ünneplést nem birná ki. Újból engednünk kellett: a nagy nyilvánosság azt is hihette, hogy az intézet megemlékezés nélkül siklott tova a 25 éves és 30 éves határkövek mellett.

Pedig nincsen intézet, nincsen testület, mely 25 éves s 30 éves érdemes működésről hálával meg nem emlékeznék.

Talán nem sértjük meg felejthetetlen halottunk emlékét és talán nem veszi zokon az élő jubiláns sem, ha nyilvánosság elé visszük e meg nem történt ünnepélyt ebben az emlékkönyvben, amely a jubileumi évnek is hű képét törekszik megörökíteni.

* * *

A Bécsy—Prilisauer ünnepély üdvözlő dallal kezdődött volna, amelyet a Pongrácz Károly igazgatótól szerzett dallamra a jubileumi ünnep buzgó költője: *Szepessy László* váczi főgimn. tanár, a jubilánsok egykori tanítványa írt, szólt pedig ekképen:

Üdvözlő dal.

Dobogjon a szivünk vigan,
Örüljünk ma mindannyian,
Mint a madár, Tavasz ha jár

S minden bokorból fészek int,
Virág kacsint Reá megint.
Tavaszba' járunk, Rózsát találunk
Mi is ma itten, Adott az Isten:
Szivűnkbe zárva Hála virága
Varázsol tavaszt.
Ezüst ősznek hűvös csókja
Bár rajtuk, kit Ünneplünk
Hosszú kornak karja óvja,
Hogy maradjanak velünk.
Isten áldja, Ezt kivánja
A diáksereg.
Harminc évre Szálljon béke
Mely nem kesereg,
Hazánk felett A fellegek
Eloszlanak hamar,
Ha, mint ők, iskolánkban,
Ragyogni fog hazánkban
Sok ily magyar, sok ily magyar.

Azután két tanár kivánta üdvözölni a testület nevében a jubilánsokat: *Bebesi István* kolléga és volt tanítvány Bécsy Márton hittanárt, *Vass Miklós* dr. pedig Prilisauer Adolfot, végül a tanuló ifjúság nevében a Virág Önképzőkör elnöke: *Ullmann Kálmán* VIII. oszt. tanuló akarta leróni előttük a hála és szeretet adóját. *Keitész Andor* V. oszt. tanuló művészi hegedűjátéka s az énekkar éneke is szerepelt a programmon és kedvesen füszerezte volna mindezt *Szepessy Lászlónak* az a két pompás alkalmi költeménye, amelyek egyikét *Herczeg Dezső* VIII. oszt. tanuló, a másikat pedig *Körtés József* VII. oszt. tanuló készült elszavalni jubiláló tanáraik tiszteletére. A jeles poétának e két hangulatos költeményét is méltónak tartjuk a megörökítésre. Ime!

Bécsy Márton 25 éves tanári jubileumára.

Óh bontsd ki, lelkem, bontsd ki szárnyadat
S repülj, amig csak visz a lendület,
Ahova már a képzelet se hat,
Csak Isten írt föl csillagbetüket:
Föl, föl oda, ahol minden ragyog,

Azon hazába, hol király a hit,
Hol azt susogják, a kis angyalok,
Hogy élni, halni ez . . . csak ez tanít.

Óh, mert a földön nincs dicsőbb, nagyobb,
Mint megtalálnunk Égbe az utat;
S az élet is csak egy főcélt adott,
Mely a halálnak rejtekén kutat:
Csak ilyen élet szent, összhangzatos,
Miként egy isteni melódia;
Csak az ily lélek üde, harmatos,
Csak néki nem kell majd csalódnia!

S van-é, ki több jutalmat érdemel,
Kihez több hála fűzze a szivet,
Kiért jobban dobogjon a kebel,
Mint érte: ki tanítja a hitet;
Kit arra szólított a hivatás,
Hogy az erkölcsnek pásztora legyen,
Erkölcsnek, mely minden bűnt sirba ás,
Mi csak tapad a szűzi lelkeken!

Ha a lélek virága a hitünk,
Az emberek virága akkor az,
Ki arra oktat, mit vallunk, hiszünk,
Bár érte kegy reánk se sugaraz.
Óh, mert, a hit bár boldogságot ad,
A társa mégis gyakran szenvedés . . . .
Fölcsendül ekkor a Te bölcs szavad
S mártirpéldát hivő szivünkbe vés.

S ha emberek virága hittanár,
Virágok közt is az első Te vagy,
Kire a legsúlyossabb munka vár,
Kinek a dolga óriási nagy:
Oly szivbe kell ápolni a hitet,
Melyet ezer kisértés ostromol,
Mellyel, ha rosszúl bánsz, mindent kivet,
Egy érdes szó . . . s már benne dac honol.

Az ifjúság bohó kis szíve ez,
Mely a mágnesnél is érzékenyebb!

És ez a szív ma hálát zengedez
S hódolatot súg boldogan Neked!
A harminc éves, szép rózsáidat,
Mi a türelmed szent tövén virúlt,
Köszöntse az, mely arcunkon fakadt,
Melyben Téged dicsér a büszke múlt!

Prilisauer Adolf 30 éves tanári jubileumára.

Ki a mindenség panoráma képét
Forgattad ámuló szemünk előtt,
S míg szavaid az álmaink kitépték,
Helyükbe új csodáknak álma nőtt:
Te vagy, tanára a számok világának,
Ki harminc éve szakadatlanúl
— Habár beárnyalt sok futó bubánat, —
Tanítasz . . . és az ifjúság tanul.

S amint az égitestek méretében
A mérhetetlen titkos száma néz,
Lelkedben is a jóság titka éppen
Ily mérhetetlen fokban megigéz:
Tanú reája a négy nemzedéked,
Melyet éretté bölcs kezed avat,
Hirdetve, többet nem kiván az élet,
Mint a Tetőled eltanúltakat.

Oh, mert a szférák nagyszerü zenéje
Akárminő büvösen muzsikál,
Megtanítottál arra is Te féltve,
Miből az élet durva dala áll:
A számolásra, a pénz ismeretére . . .
S ha majd az állunk föl soh'sem kopik,
Feléd szökik a hála lebbenése,
Mely szeretettel Néked tartozik!

De megígérjük ünnepélyes ajkkal,
Ez lesz az egyedüli tartozás,
Mi számitásainkon által nyargal . . . .
Ezt is lerójjuk . . . Érte megbocsáss,

Ha a hiba itt elkerülhetetlen,
Mert tartozását nem rója le jól
Egyőnk se . . . hisz kitudni lehetetlen,
Az élet mennyi tartozást csihol.

De annyit érezünk, tudunk ma is már,
Hogy harminc év gyümölcsét érlelé
A drága ősz, amely reád nem is vár,
De már hajad beezüstözé . . .
Legyen áldás, szerencse minden szálán,
Az ifjúság kivánja ezt Neked
S az éveid szelid alkonyra szálltán
Szerezzen édes emlékperceket.

* * *

Úgy érezzük, nem lettünk volna hű krónikásai a a jubileumi év eseményeinek, ha e kedves ünnep tervezését elhallgattuk volna, a megérdemelt ünneplés szerény elhárítása pedig csak a jubilánsok nemes gondolkodására vett világot.

A *Prilisauer Adolf* halálával minden téren érezhető nagy veszteség érthetővé teszi azt az elismerésre méltó mozgalmat, amelyet *Vass Miklós* dr. főgimn. tanár kezdésére és buzgó utánjárására a megboldogultnak tanártársai és volt tanítványai — élükön *Kovács-Sebestény Gyula* dr. polgármesterrel — indítottak azzal a céllal, hogy a kedves halott emlékének méltó megörökítése végett *jutalomdijalapítványt* létesítsenek, amely majd Prilisauer Adolf nevét viseli és évenkint a felsőbb osztályok *legjobb mathematikusát* fogja jutalmazni. Az alábbi „Felhivás", amely már az első napokban is szép eredménnyel kecsegtetett, méltán kér helyet ez Emlékkönyv lapjain.

Felhivás.

A puritán gondolkozásnak, a becsületes munkának, a nemes érzéseknek hű apostolát, az emberbaráti mozgalmaknak lelkes vezetőjét, kartársainak büszkeségét és a tanuló ifjúságnak 31 éven

keresztül lankadatlan hévvel szerető mesterét: *Prilisauer Adolf* főgimnáziumi tanár, c. igazgató urat a sors sújtó csapása váratlanul elragadta körünkből.

A megboldogult emlékét szerető szívvel őrző tanártársai és tanítványai elhatározták, hogy alapítványt gyűjtenek nevére. Az alapítvány kamatai a kaposvári állami főgimnáziumnak a mennyiségtanban kiváló eredményt feltüntető tanulója vagy — ha a tőke nagysága engedi — tanulói megjutalmazását célozzák.

A kezdeményezők ez eljárással kettős célt kívánnak szolgálni: nemcsak a kegyelet adóját óhajtják leróni Prilisauer Adolf emlékének méltó megőrzésével, hanem egyszersmind a kulturának s a tanulóifjúságnak is hasznos szolgálatot akarnak tenni.

Ennélfogva a gyűjtést vezető bizottság nevében bizalommal kérjük mindazokat, kik a megboldogult tanítványai, barátai és tisztelői voltak, hogy e nemes cél megvalósításában segítségünkre legyenek.

Kérjük a t. Cimet, hogy a gyűjtött adományokat a gyűjtőivekkel együtt *Székely Sándor urhoz,* mint ez alapítványi gyűjtés pénztárosához (Kaposvár, Fő-utca 3.) sziveskedjék eljuttatni.

A gyűjtőivet is mindenesetre méltóztassék mielőbb beküldeni.

Hazafias üdvözlettel, a bizottság nevében:

Kaposvár, 1913. június hava.

Dr. Kovács-Sebestény Gyula
polgármester,
a volt tanítványok nevében.

Dr. Pongrácz Károly
főgimn. igazgató,
a tanári kar nevében.

VIII.

Az intézet növendékei a jubileum évében.

Megemlékeztünk szeretettel, kegyelettel legjobb tudásunk szerint az intézeti száz év vezetőiről, tanítóiról, növendékeiről s az új század első évének lelkes tanulóserege méltó ünnepléssel hajtotta meg a tisztes múlt előtt a hódolat, az elismerés és köszönet zászlaját s teljes buzgósággal vette ki részét az ünnepség rendezésének fáradságos munkájában. Ki sajnálná hát tőlük ezt a néhány lapot, amelyet ez Emlékkönyv legalább a nevük megörökítésének szentel? E lelkes diákcsapat a város, a vármegye, a haza reménye.

Az egy hiján 500 növendék között nem egy akad, aki történeti név intézeti szereplésének harmadik, sőt negyedik generációban élő hirdetője. Most még csak nevüket közölhetjük azoknak, akiket az új század hajnalán vett a régi intézet védő szárnyai alá, de e száraz névsor kiáltóan beszél majd az intézet érdemes munkájáról néhány évtized múlva, akkor, amikor a félezernyi növendéknek hihetőleg legnagyobb része, a hozzáfüzött reményeket valóra váltva a férfi kor delén önfeláldozó tevékenységgel fogja a magyar haza iránt való hivatásszerű kötelességeit teljesíteni intézetünk büszkeségére, Kaposvár városa felvirágoztatására, Somogy vármegye speciális érdekeinek előmozdítására. Adja Isten, hogy úgy legyen!

I. a) osztály.

Agid Ödön izr.
Artner István ág. h. ev.
Bakarecz Mihály r. k.
Barta László r. k.
Bánfi György r. k.
Bárány Ferenc r. k.
Bercsényi Miklós r. k.
Berger László izr.
Berta József ev. ref.
Betnár Andor r. k.
Boda József r. k.
Borenich Géza r. k.
Csatári Ferenc r. k.
Csertán Kálmán ev. ref.
Cservenka Pál r. k.
Csizmadia Aladár r. k.
Czigony István r. k.
Deli Lajos r. k.
Dokmanovic Péter g. kel.
Drekszler János r. k.
Ehrenpreis Miklós izr.
Erdélyi Jenő r. k.
Faragó Lajos r. k.
Farkas Lajos r. k.
Fonai János r. k.
Frank Ernő izr.
Fraszt Imre r. k.
Fuchs Lajos r. k.
Gajdi Imre r. k.
Garai Sándor r. k.
Gáspár Andor r. k.
Gáspár Géza r. k.
Gerő Imre izr.
Glaser Ferenc izr.
Gyöngyösi Imre r. k.
Győrfi István r. k.
Habel Lajos r. k.
Halápi Jenő izr.
Hayden Lajos r. k.
Henézi Zoltán r. k.
Hollós Ferenc izr.
Horváth János r. k.
Horváth Kálmán r. k.
Horváth Mihály r. k.
Horváth Vendel r. k.
Illés Imre r. k.
Ivánczi Imre r. k.
Jakabovits Árpád izr.
Jaksic Gábor g. kel.
Jutasi Lajos r. k.
Kanizsai István r. k.
Karsay Antal r. k.
Kispál István ref.
Klein Ferenc izr.
Klein Miklós izr.
Kronberger Pál izr.
Kuncze Milán r. k.
Malatinszky Géza r. k.
Miokovics Ernő r. k.
Pethő Ferenc r. k.
Pozaric Viktor r. k.
Rémi Antal r. k.
Szlavicsek Emil r. k.
Szűcs László r. k.
Tomek Péter r. k.

Magántanuló:

Maczkó Ilona r. k.

Összesen 66 tanuló.

I. b) osztály.

Dunajetz Ferenc ref.
Klencsár Béla r. k.
Kóbor János r. k.
Kolbert Antal r. k.
Komáromi László r. k.
Kótai Dezső ref.
Kovács Imre r. k.
Kovács Imre r. k.
Kovács István r. k.
Kovács Lőrinc r. k.
Köpe Dezső ref.
Krausz Ferenc r. k.
Krausz László izr.
Kudor Géza r. k.
Kundicz László r. k.
Labek László r. k.

Máté József r. k.
Metz Jenő r. k.
Mihály Jenő r. k.
Molnár Ernő r. k.
Molnár Imre r. k.
Morvay Zsigmond izr.
Murancsán Dezső r. k.
Mustács Károly r. k.
Müller Sándor r. k.
Nagy László r. k.
Nagy László r. k.
Nagy Ferenc r. k.
Németh József r. k.
Németh Lajos r. k.
Németh Mihály r. k.
Pálfi Lajos r. k.
Pipus József r. k.
Popper László izr.
Praschnik Lajos izr.
Puskás Béla r. k.
Rónai József r. k.
Sziklai Ferenc r. k.
Sebők József izr.
Somogyi Gyula r. k.
Sovány János r. k.
Svarda István r. k.
Steiner István izr.
Szabó Gyula izr.
Szabó János r. k.
Szalai Gyula r. k.
Szarka János r. k.
Szarvas János izr.
Szukics Vilmos r. k.
Szűcs Gyula ref.
Tartler Béla r. k.
Tevely Elek r. k.
Tringer Ferenc r. k.
Vajthó Béla r. k.
Varga Ferenc izr.
Varró András r. k.
Végh Lajos r. k.
Vétek József r. k.
Visnyei József r. k.
Vogronics Dezső r. k.
Walter József r. k.
Weiler Sándor izr.
Zakál János ref.
Zsobrák Lajos ref.

Magántanuló:

Nagy Anna r. k.

Összesen: 65 tanuló.

II. a) osztály.

Agid Rezső izr.
Bencze Károly ref.
Boda Béla r. k.
Borbás Pál r. k.
Boszkovitz László izr.
Butyka István r. k.
Czopf István r. k.
Csizmadia László r. k.
Csukly József r. k.
Degovics Jenő r. k.
Erdélyi Lajos r. k.
Faragó Miklós r. k.
Farkas József r. k.
Fekete Antal izr.
Fekete Imre izr.
Fischer Dezső izr.
Gál Nagy József r. k.
Gál Sándor izr.
Gáspár Gyula r. k.
Gombor József r. k.
Haracsi Lajos r. k.
Harag István r. k.
Hoffmann Imre izr.
Huber György r. k.
Jankó Kálmán r. k.
Jászai László r. k.
Kapitány Imre r. k.
Keresztes Pál r. k.
Kéri Zoltán izr.
Kis László r. k.
Korcsmáros Antal r. k.
Kozma Aladár r. k.
Köpe Lajos ref.
Kuhl József r. k.
Laurencz Ede r. k.
Lencz Andor r. k.

Novinszky Rudolf r. k.
Pap József r. k.
Politzer Vince György izr.
Regőczi György r. k.
Stuffer László izr.
Ullisch Jenő r. k.

Magántanulók:

Kellner Bella izr.
Maár Lajos r. k.

Összesen: 44 tanuló.

II. b) osztály.

Biró László izr.
Boda Jenő r. k.
Fejes János r. k.
Financsek Lajos r. k.
Gógl László r. k.
Kulacsy Elemér r. k.
Lővi László izr.
Márkusz Géza izr.
Mihály Gyula r. k.
Mihály Gyula r. k.
Mihály István r. k.
Molnár Imre r. k.
Nebrek Lajos r. k.
Németh Béla r. k.
Oláh Viktor izr.
Oscsodál Béla r. k.
Paksi Lajos r. k.
Pataki Károly r. k.
Pálfi József r. k.
Péter Sándor r. k.
Portmayer Tivadar r. k.
Puskás Károly r. k.
Rosenberger József izr.
Rosenberger Lajos izr.
Scheiber Pál izr.
Schulce Andor ág. ev.
Siposs Árpád r. k.
Somogyi Imre izr.
Somogyi Kálmán r. k.
Spiel Péter r. k.
Spitzer Dezső izr.
Suchman György izr.
Svastits Pál r. k.
Szántó József izr.
Szecsődi József r. k.
Szemenyey Lajos r. k.
Szén József izr.
Szirtes Miklós izr.
Varjas József r. k.
Vértessi Imre izr.
Vili Lajos ref.
Visinszky József r. k.
Vonyó József r. k.
Ziegler Géza r. k.

Magántanulók:

Hoyos Béla gróf r. k.
Somssich Gyula r. k.

Összesen: 46 tanuló.

III. a) osztály.

Adelman László r. k.
Bauer Géza izr.
Berkovics Károly izr.
Bezerédy István r. k.
Bokor László izr.
Borbás László r. k.
Csukly Kálmán r. k.
Dittert Jenő r. k.
Dorsics György r. k.
Drescher József r. k.
Finta Imre ág. ev.
Forsthoffer József r. k.
Gadányi József r. k.
Geiszler László r. k.
Golubits János r. k.
Gombos Lajos r. k.
Habel József r. k.
Halda Antal r. k.
Herczeg László izr.
Hilbert György ág. ev.

Hodorics Vendel r. k.
Horváth Ferenc r. k.
Horváth György r. k.
Huszár József r. k.
Huszár Lőrinc r. k.
Janda János r. k.
Jeli Ferenc r. k.
Kacskovics István r. k.
Kundrat Béla r, k.
Nagy Lajos r. k.
Rázsó György izr.
Szikla Gábor r. k.
Szunyoghy Sándor r. k.

Magántanulók:

Hoyos József gróf. r. k.
Somssich Andor r. k.

Összesen: 35 tanuló.

III. b) osztály.

Gulyás Lajos r. k.
Kis Lajos r. k.
Koch József r. k.
Koch Lajos ág. ev.
Kolbert József r. k.
Kollár Kálmán r. k.
Kopátsy Imre r. k.
Kovács Ernő r. k.
Kovács Márton r. k.
Kutasi Béla r. k.
Kutasi Vilmos r. k.
Lengyel Dezső izr.
Maurer Árpád r. k.
Molnár István r. k.
Pap Géza ág. ev.
Papp Elemér r. k.
Pintér József r. k.
Plauder Lajos r. k.
Roth Imre izr.
Spiller Sándor izr.
Spitzer Elemér izr.
Spitzer Miklós izr.
Sugár Ferenc r. k.
Szántó László izr.
Szeifer Mihály r. k.
Szelier András r. k.
Terkovics Pál r. k.
Tóth Károly r. k.
Varga János r. k.
Váron Kálmán r. k.
Wehofszky Andor r. k.

Magántanulók:

Dulánszky Edit r. k.
Steinhauser Nándor r. k.

Összesen: 33 tanuló.

IV. a) osztály.

Bacsi Imre r. k.
Balázs Sándor izr.
Baudiss Géza r. k.
Biró Imre izr.
Boros István izr.
Bősze Antal r. k.
Büky Béla r. k.
Csapodi Sándor r. k.
Cseke Bálint ref.
Csinát Ferenc r. k.
Csutorás Ferenc r. k.
Csutorás Mihály r. k.
Ehrlich Sándor izr.
Fekete L. László izr.
Fried László izr.
Fürst László izr.
Grünhut János izr.
Győrffy Elemér ref.
Hlavaty Mihály r. k.
Kercsmár Lajos ág. ev.
Kiss Imre r. k.
Klopstock Róbert izr.
Kovács Márton r. k.
Kováts Endre ref.

Krausz György izr.
Máté Elek r. k.
Philipp László izr.
Schell Jenő r. k.
Tóth Lajos r. k.

Magántanulók:
Brantner Antal
Fichtenauer Katalin ág ev.
Kellner Sarolta izr.
Összesen: 32 tanuló.

IV. b) osztály.

Bánovits Ödőn r. k.
Bognár Imre r. k.
Horváth Ferenc r. k.
Horváth István r. k.
Kovács Antal r. k.
Kramarits Dénes r. k.
Krausz László izr.
Kulacsy János r. k.
Lőwy Zoltán izr.
Márkus János r. k.
Papp Andor ref.
Papp Árpád r. k.
Petrás János r. k.
Péterfai Adám r. k.
Plauder Jenő r. k.
Pléheisz László r. k.
Ripl Péter r. k.
Rosenberg Imre izr.
Rosenberg Jenő izr.
Br. Rőmy Zoltán r. k.
Schram János r. k.
Simon László izr.
Siposs Zoltán r. k.
Steiner István izr.
Szanyi Gyula r. k.
Takács János r. k.
Telegdi Móric izr.
Verner János r. k.
Veiler József izr.
Ziegler Béla r. k.
Zsigmond László r. k.

Magántanuló:
Széchenyi Imre gróf r. k.
Összesen: 32 tanuló.

V. osztály.

Abel Zsigmond r. k.
Baán Árpád r. k.
Bajóti Elemér izr.
Bakonyi Miklós r. k.
Bereczk József r. k.
Berkovics Bernát izr.
Borbély László ev. ref.
Boros György r. k.
Egly Ernő r. k.
Farkas Joachim r. k.
Fehér István izr.
Fenyő Imre izr.
Fleischhacker Gusztáv ág. ev.
Gazda József r. k.
Kaáli László r. k.
Kerekes Béla izr.
Kertész Andor izr.
Kovács Dénes r. k.
Krausz Józef izr.
Meszlényi Károly r. k.
Németh Béla r. k.
Óváry József izr.
Sára Andor ev. ref.
Sári Dezső r. k.
Schäffer Péter r. k.
Stocker Jenő r. k.
Szendrődy Gábor r. k.
Turba László r. k.
Vicze István ev. ref.
Vogronics Dénes r. k.
Weiler Ferenc izr.
Zavagyil Kálmán r. k.

Magántanulók:
Engel Vilma izr.
Fonyó Ferenc izr.
Kellner Petronella izr.
Tapacsek Lajos r. k.
Összesen: 36 tanuló.

VI. osztály.

Barna Lajos r. k.
Bárány Móric izr.
Bendly Ernő r. k.
Bernáth Zoltán r. k.
Bók Miklós izr.
Deutsch Andor izr.
Egry Ferenc r. k.
Gerő József izr.
Golubits Gyula r. k.
Hegedüs Jenő ref.
Kacskovics Gyula r. k.
Kapinya József r. k.
Kisfaludi Imre izr.
Krausz István izr.
Kürschner Frigyes izr.
Maczkó István r. k.
Musztács Ferenc r. k.
Nagy Pál ref.
Németh Andor r. k.
Német Miklós r. k.
Óváry Pál izr.
Pap János ref.
Petrás István r. k.
Plauder Kálmán r. k.
Schubert Imre izr.
Schubert Károly ág. ev.
Sziklai István r. k.
Steiner Mihály izr.
Szabó V. István izr.
Takács Ferenc r. k.
Terkovics József r. k.
Ungár Imre izr.
Varga Imre izr.
Vágó Ernő izr.
Zakál Gyula ref.
Zsirai József r. k.

Magántanulók:

Nicsovics Tihamér g. kel.
Tapacsek Lajos r. k.

Összesen: 38 tanuló.

VII. osztály.

Balog Ignác r. k.
Benics János r. k.
Berki József r. k.
Biró István izr.
Bogár Endre izr.
Bognár Béla r. k.
Csehi János r. k.
Csertán László ref.
Dobos Lóránt r. k.
L. Farkas Béla ref.
Fehér Károly r. k.
Fialka Béla r. k.
Fodor István izr.
Gombos Ede r. k.
Györkös Kázmér r. k.
Hajdu István izr.
Haránth László g. k.
Havas Ödön izr.
Hetyei József r. k.
Hirsch Andor izr.
Jankó György r. k.
Kemmer Fülöp r. k.
Körtés József r. k.
Marton György r. k.
Mérei László r. k.
Óváry László izr.
Péter Gyula r. k.
Plachner Ernő r. k.
Rácz Lajos r. k.
Sugár József izr.
Szattler Imre izr.
Szende Leó izr.
Takács László r. k.
Tóka János r. k.
Valder Imre izr.
Varga József izr.

Magántanulók:

Jankovich-Bésán József r. k.
Scholz Mária r. k.

Összesen: 38 tanuló.

VIII. osztály.

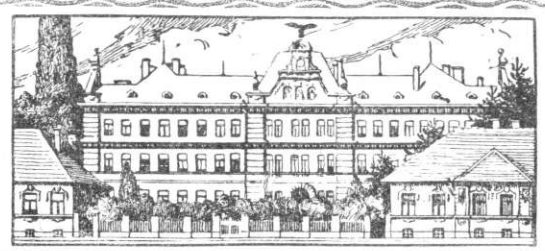
Deutsch Ede izr.
Fonyó Vince r. k.
Forgács (Frank) József izr.
Fried Géza izr.
Gazda Jenő r. k.
Gottlieb Dezső izr.
Győrfy Zoltán ref.
Gyurcsek Imre r. k.
Herczeg (Herzog) Dezső izr.
Hilt Antal r. k.
Kapinya Mihály r. k.
Kladnigg Alajos r. k.
Komlós Emil izr.
Kovács Gyula izr.
Krausz György izr.
Lukács Kornél izr.
Maczkó György r. k.
Magay Pál ref.
Mérei Andor r. k.
Nemes Sándor izr.
Nyulasi Pál izr.
Pápai Sándnr r. k.
Puskás Elemér ref.
Schäffer Károly r. k.
Sostorics Aladár r. k.
Strém Sándor izr.
Szablás Kompa János r. k.
Takács Károly r. k.
Tamás Károly ref.
Ullmann Kálmán r. k.
Varga József r. k.
Vágó Imre izr.

Magántanulók:

Nagy Barnabás r. k.
Varga Emil László r. k.

Összesen: 34 tanuló.

A jubileum évében beírt összes tanulók létszáma 499.

IX.

Az intézet leírása.

1. A gimnáziumi épületek.

a) A legrégibb épület.

A kaposvári kir. főgimnázium 100 éves fennállásának történetébe, az ez alkalomból kiadott jubileumi Album keretébe méltán felveendő a föld színéről eltűnt algimnázium épületének, kör- és alapvonalainak lehető hű képe, rajza.

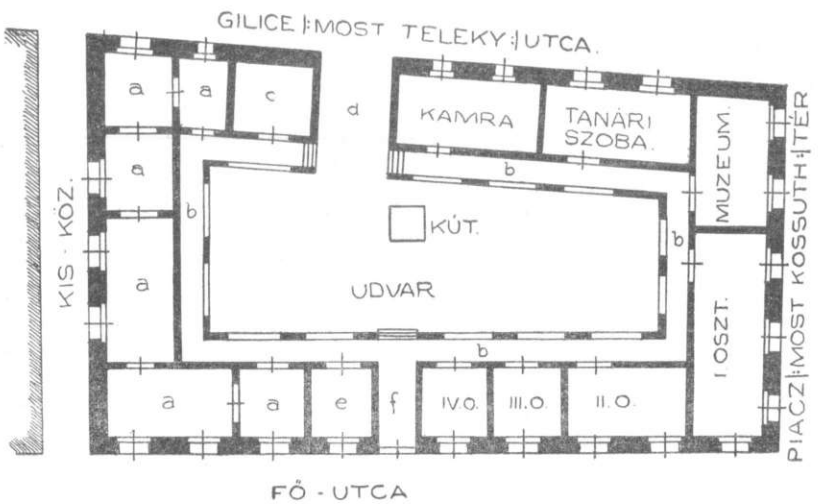
De ez nem oly könnyű feladat; — mert Kaposvár városnak az 1861. évből van ugyan egy látképe, amely még néhány családban feltalálható, látható, de ebből nem tűnik ki az algimnázium épülete; — ez alacsony, földszíntes épület volt s így tetőzetével beleolvadt a szomszédos épületbe, vagy azok elfedték azt; fénykép ezidőben még alig volt, a gimnáziumról ilyen nem készült, de különben is senkisem gondolt ennek megörökítésére akkor sem, amikor az lebontandó volt; így hát a puszta emlékezet nyomán állapíthatók meg az épület kör- és alapvonalai. Csak azok a diákok, akik az algimnáziumba jártak és akiket az Ég kegyelme ez ideig erőben, egészségben még megtartott, képesek lehetőleg hű képét adni ez épületnek.

Olyan szerencsés vagyok — egy-két volt iskolatársammmal együtt — én is, aki 1851. évben kerültem Kaposvárra szüleimmel, itt végeztem elemi iskoláimat a katholikus templom és a herceg Eszterházy Miklós-féle központi épület közt még ma is eredeti mivoltában fennálló, ma már azonban polgári fiuiskolául szolgáló

emeletes épületben, amelynek kapuja fölött ma is megvan és pedig ugyanazon betükkel a kedves felirat: „A HAZA KIS POLGÁRAINAK."

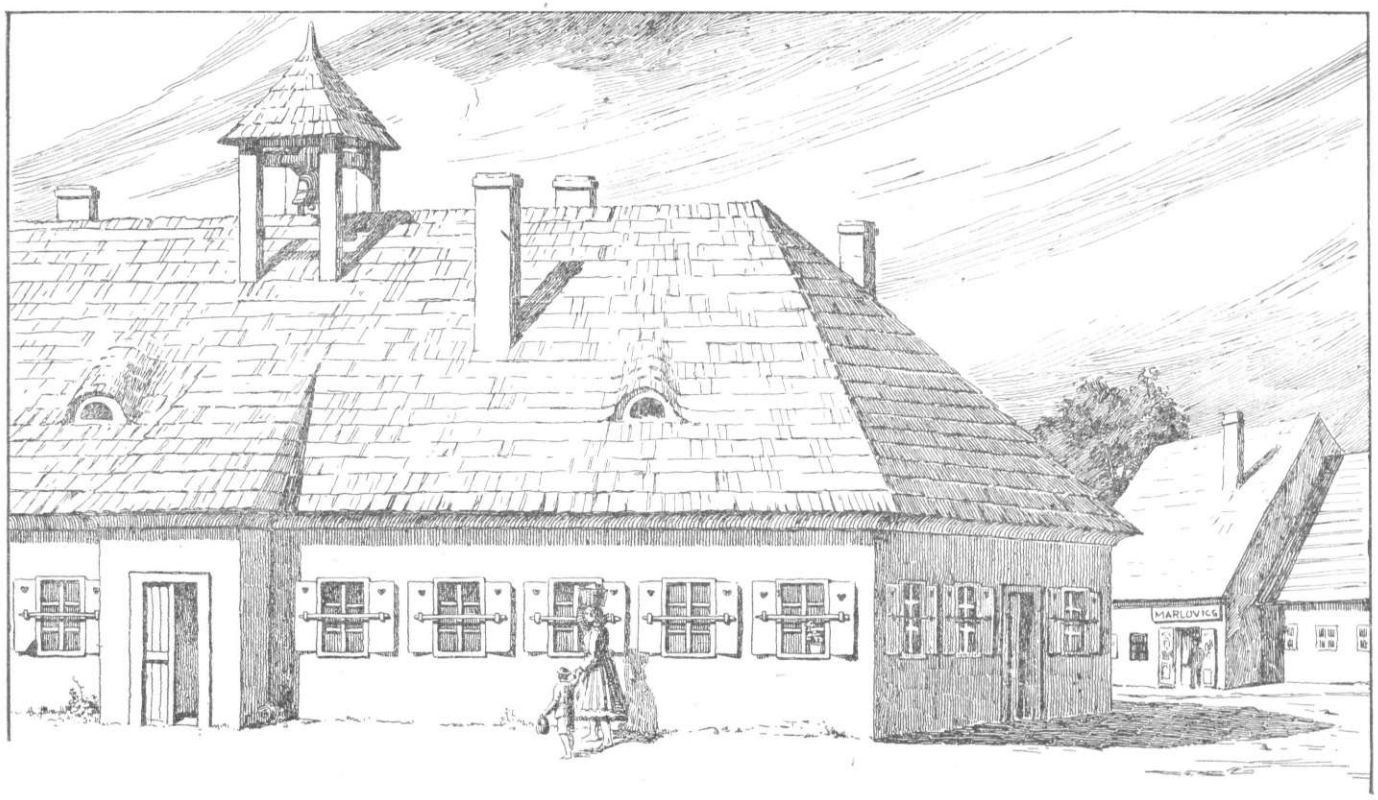
Innét kacsingattunk át mi, a „haza kis polgárai" az átellenben fekvő gimnáziumba*) epedő vágyakkal a „diák"-élet után, — türelmetlenül várva az időt, amidőn a haza nagyobb polgárai leszünk s ott a túlsó soron lévő kis fatoronybeli harang nekünk is szól már, amidőn mi is beléphetünk ebbe az épületbe, ahová bajúszos, szakállas, még cilinderes diákok is járnak.

Végre megjött ez az idő is! Elemi iskolai bizonyítvánnyal a kezünkben a papdirektor úr elé mentünk s mily boldogok vol-

Az első épület alaprajza.

*) **Megjegyzés.** A régi épület mellékelt rajzait most is élő legrégibb tanítványok emlékezete alapján ifj. *Dörre Tivadar* rajztanár készítette. A képek szemtanuk állítása szerint hűen szemléltetik a régi egyszerű hajlékot s annak udvarát, csak éppen az a kis hiba csúszott a rajzba, hogy az iskola keskenyebb nyugati oldalán ajtó helyett 2 ablak volt, miként azt az újabb, hitelesebb értesülés alapján készült alaprajz is feltünteti. Őszinte köszönetet mondunk e helyen is *Szabó Kálmán* úrnak és *Folly József, id. Gruber János, Hagelmann Károly*, különösen pedig *Strinovich Béla* uraknak, az intézet volt növendékeinek, akiknek szíves útbaigazítása alapján sikerült *Dörre* tanárnak a legrégibb épület rajzát rekonstruálni. *Strinovich* úr szíves volt a régi épület részletes leírását is elvállalni.

A gimnázium első épülete (1812—1864).

tunk, amidőn bizonyítványunkra azt irta, hogy: „Suscipitur ad primam classem." Kimenet már lenézőleg tekintettünk át a „haza kis polgáraira," az elemistákra.

Én a kaposvári algimnáziumban tanúlmányaimat 1860/61. iskolai évben végeztem, folytattam és befejeztem azokat a joggal Pécsett.

A kaposvári áll. főgimnázium igazgatója részéről az algimnázium épületének leirására felkéretvén, ezt az alábbiakban kész örömmel teljesítem; jól esik lelkemnek a boldog diákéletbe vissza visszaszállnia, annak egyes emlékeit az utókor számára megmenteni, megörökíteni . . . .

. . . . Az épületnek külső körvonalait, úgy a belső felosztását feltüntető tervrajzot leadtam *Dörre Tivadar* főgimnáziumi rajztanár úrnak, ő a rajzolás hiányait szakszerüen kiegészíté, miként a mellékelt rajzok mutatják, — egyebekre nézve a következő felvilágositást adhatom:

1806-ban létesített algimnázium épülete nagyrészben az 1864. évben épült egyemeletes gimnáziumnak helyén állott, mely volt főgimnáziumi épület most a m. kir. kincstáré, benne a m. kir. pénzügyigazgatóság nyert elhelyezést megtoldva egy emelettel. Az algimnázium alacsony, földszintes, trapez alakú épület volt. Hosszában benyúlt a piacra, a mostani „Kossuth-térre", körülbelül a szoborig, vagy tán valamivel azon túl is; keletre egy köz határolta, választotta el a hercegi uradalmi épületektől, amelyekből a vármegyeházig négy épület is volt, részben bérbeadva, részben az uradalmi tiszteknek szolgálva lakásokul.

E közön át a „Gilicze" (most Teleky) utcába lehetett átjárni, ahova az épület déli frontja nézett, a fő-utcai főfront hosszában. E köz volt a „Kis-köz", ellentétben a „Nagy-közzel", amely a vármegyeház nyugoti oldalán ma is átmenetül szolgál a Teleky-utcába.

Amidőn a felsőgimnáziumnak megépítése szükségessé vált, herceg *Eszterházy Miklós* a gimnáziummal szomszédos uradalmi házat, egy földszintes épületet, amelyben, jól emlékszem, bolt is volt, (a boltos neve Wellisek) a gimnázium céljára tulajdonul átengedte azzal a feltétellel azonban, hogy a város kárpótolja e ház elvont hasznaiért a kaposvári uradalom bérlőjét, *Freistaedtler* Antalt; ekkor a város polgárai közül azok, akiknek a Kaposcsatorna (kanális) és a „Kapos-vize" között, az úgynevezett „Két-árok" között

földjeik voltak, e földek használatát a nevezett bérlőnek első bérlete tartamáig átengedték.

Freistaedtler Antal bérlő a földeket használta is.

Vajjon a város az illető földtulajdonosokat valami másban kárpótolta-e, nem tudom.

Így aztán a régi gimnázium teljesen lebontatván, új épületével elfoglalta a szomszédos közzel együtt a kapott uradalmi épületet is; a piac felől azonban bevonúlt a jelenlegi határig, a amiáltal nagyobb lett.

Az algimnázium épületébe a Fő-utcán egy portán át lehetett bejutni, mely porta az elemi iskola kapujával szemben volt; a „Gilicze"-utcára pedig a portával szemben egy szabad, fedetlen kapubejárat nyillott. (d*)

A porta fölött kis fazsindelyes fatorony emelkedett ki a mohalepte tetőből, kisharangja hívta össze a diákokat az előadásokra és vele jelezték az óraközöket; ez a kisharang meg van a főgimnáziumban most is, vele jelzik az óraközöket (ha elromlik a villanycsengő).

A porta és a kapu (f) az épületet két részre osztotta; az épület belsején nyitott, bolthajtásos, téglával kirakott folyosó vonult körül. (b)

A portától balfelé eső rész az igazgató lakásául szolgált, az én időmben *Korponay* Ferenc igazgató-hittanár e lakást megosztotta *Németh* Ignác tanárral, a későbbi igazgatóval. (a, c, e)

A portától jobbra sorakoztak az osztályok; a 4., 3., 2. és 1. osztály; a 4., 3. és 2. osztály két-két ablakukkal a Fő-utcára, az 1-ső osztály egy ablakával a Fő-utcára, három ablakával pedig a piactérre nézve.

Csak az első osztály volt oly nagy, hogy az befogadhatta az egész tanuló ifjúságot, amidőn ennek össze kellett jönnie, így az év elején törvények olvasásakor, ünnepélyre, vizsgákon, stb., itt tartotta a hittanár vasárnapokon a kathekeziseket is.

Az első osztályon túl volt a „Muzeum" és a könyvtár, — szegényes felszereléseikkel, — de a lényeges fizika-kisérletezési és tanulmányi öszközök megvoltak, — volt villanygép, légszivattyú, csigaemeltyű, — továbbá földgömb, ásvány, rovar- és növény

*) A zárójeles betűk az alaprajzra hivatkoznak.

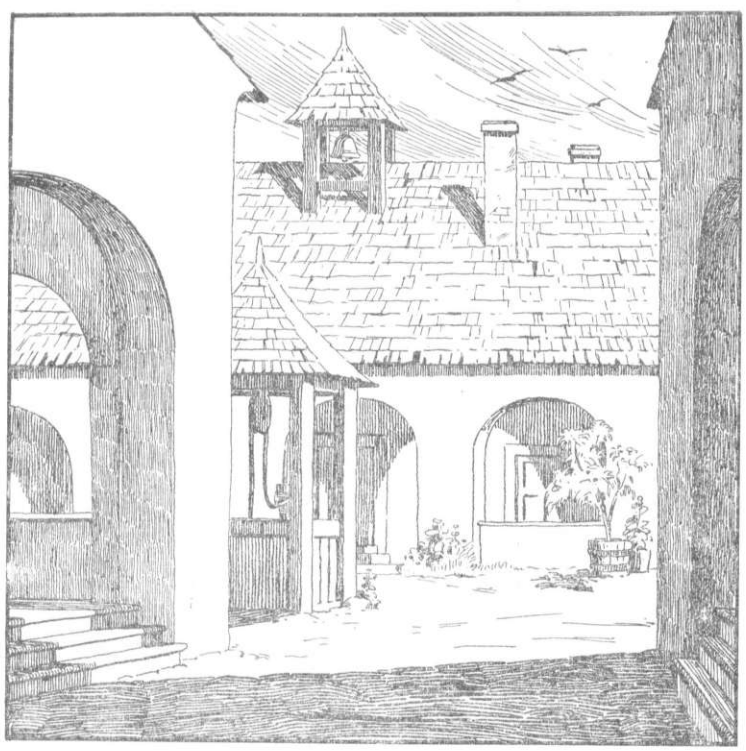
gyűjtemény, — úgy nehány kitömött madár, valamint spiritusban néhány hüllő.

A muzeum mellett volt a tanári-szoba, folytatólag még néhány kamara és más helyiség.

Az iskolák ajtói, ablakai és padjai festetlenek voltak, — az osztályokban csak belül voltak üvegtáblás ablakok, — a külsőket fatáblák pótolták, amelyeket léccel tártak ki, — az a diák aki először jött be osztályába, támasztotta ki a táblákat, hogy világosság legyen.

A folyosón a 4-ik osztály előtt csapó ajtó volt, amely az az épület alatt lévő pince lejáratát fedte be, — állítólag az épület valamikor uradalmi korcsmának épült s alatta tágas pincze terült el.

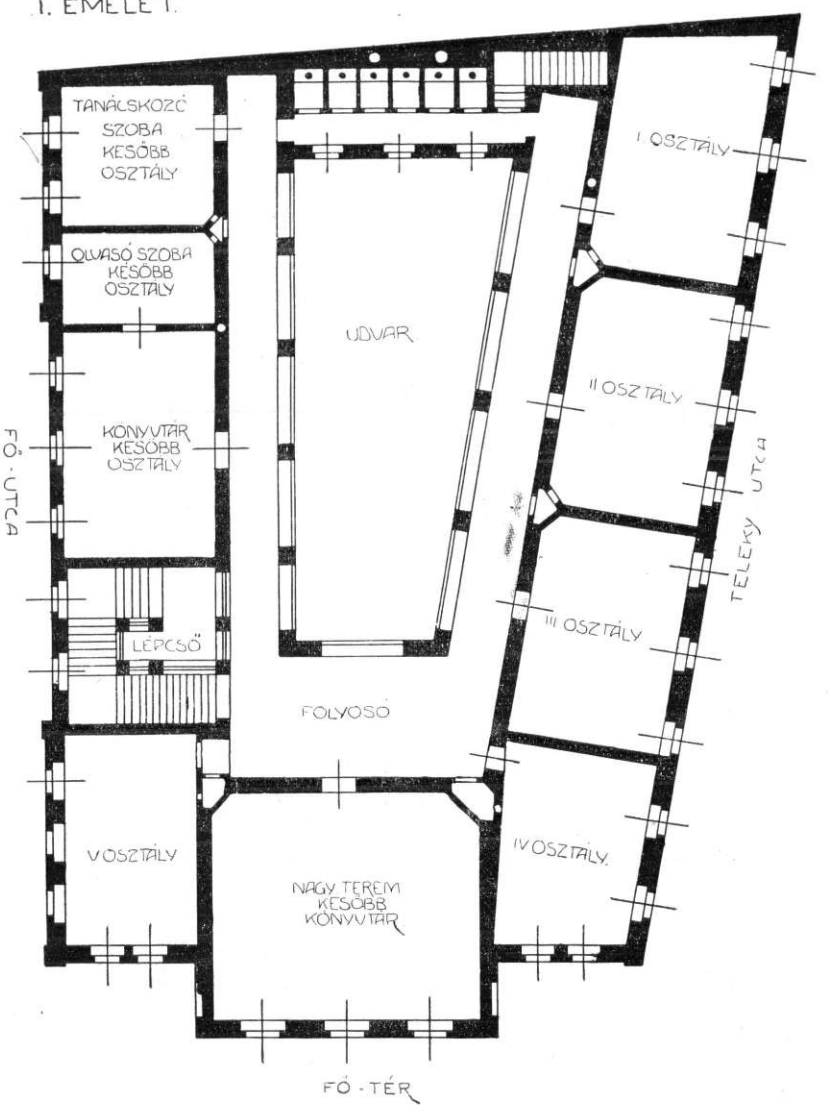
Az udvaron a kapuhoz közel egy nyitott csigás kút volt, — vize rossz, édes volt.

Az első épület udvara.

A második épület alaprajza.

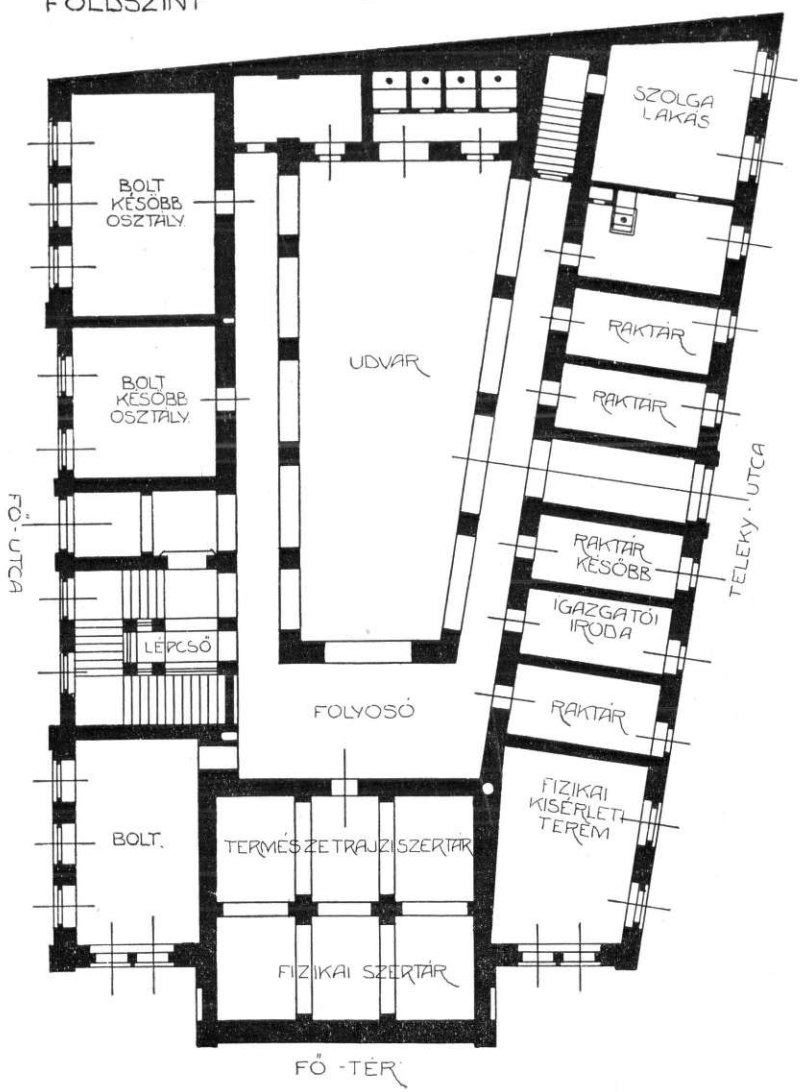
I. EMELET.

MEGYEI KÖNYVTÁR KAPOSVÁR

A második épület alaprajza.

FÖLDSZINT

Ez volt a kaposvári 4 osztályu algimnázium, a melynek apróbb részleteire is, úgy mint e falak közt lezajlott, átélt eseményekre élénken emlékezem, — jobban, mint sok másra a későbbi időkből.

Eltünt a föld szinéről ez az egyszerű, de a muzsák által megszentelt hajlék, — mert ennek is, mint mindennek, helyt kellett s kell adnia az új-nak, a jobb-nak, a „divatos-nak."

De a hálás tanítványok lelki világába kitörölhetetlenül belevéződött ez a szerény hajlék s élni fog ott sok-sok kedves epizóddal együtt mindaddig, mig agyunk eszmélni, emlékezni tud, ép úgy, mint a kegyelet és szeretet jó tanáraink és iskolatársaink iránt is élni fog szivünkben mindaddig, amig az meg nem szűnik dobogni.

STRINOVICH BÉLA
köz- és váltó-ügyvéd,
somogyvármegyei árvaszéki
ülnök, h. elnök.

b) A gimnázium újabb épületei.

Az iskola első, legrégibb épületét, melyet az előbbi cikk bővebben ismertet, Vály tervei szerint az egykori vendéglőből alakitottak át, melyet herceg *Eszterházy Miklós* adott. Az intézet földszinti épület volt és ott állott, ahol most a pénzügyigazgatósági épület van.

Az első építkezéseknél 1805-ben, majd 1811-ben az építkezéshez szükséges anyagokat a hercegi uradalom szolgáltatta. Vály 1812-ben a felügyeletével történt építkezésről beszámolván, 6 osztályteremről tesz említést, ezeken kivül az összes szükséges helyiségek megvoltáról szól.

Mindazáltal az első épületben még sok hiány volt. Szabó Ferenc senior tanár 1813. dec. 19-én kelt levelében, melyet a a főigazgatóhoz intéz, megemlíti, hogy az iskolai épület összesen 11 helyiséget számlál.

1827-ben az épületet gyökeresen kijavítják és kibővítik herceg Eszterházy Miklós jótékonyságából és így ez az épület 1806—1863-ig szolgált a tanításügynek.

Új, céljainak jobban megfelelő épülethez jut az iskola az 1863—64. isk. évben. Az építkezés ideje alatt a tanítás a kibérelt régi hercegi ügyvédlakban folyt, mert az új épületet a régi helyére

a hercegtől ajándékozott területen emelték. Az új épületnek a „múzsák palotájának" ünnepies felavatása 1864. okt. 5-én történt nagyszámú előkelő közönség részvételével.

Az emlékezetes ünnepélyt a *Bécsy-Prilisauer*-féle gimn. történet (74. lap) így ismerteti:

Az istentisztelet és az épületre mondott áldás után a felékesített udvaron, ott „hol mint 14 éves ifjú első nyilvános nagyobb szónoklatát tartá, hálával búcsúzva akkori tanáraitól és

A második épület. (1864—1897.)

iskolatársaitól, most 40 év után ismét hála-érzéseket tolmácsolt" — *Somssich Pál.* Magasan szárnyaló nagy beszédében „szónoki bűbájjal és lelkesedéssel" adta elő a megye kulturális fejlődésének s a gimnázium félszázados történetének rajzát, melegen érző, kegyeletes szívvel emlékezvén meg régi kitünő tanárairól s „felejthetetlen mentoráról."*) Honfiui benső köszönetet mondott a kaposvári gimnázium nagyérdemü alapitóinak, kik közül *Batthyány Fülöp* herceget, *Széchenyi Pál* grófot és édes atyját, *Somssich Miklóst,* még az élők, utóbbit a jelenvoltak sorában is üdvözöl-

*) Szabó Ferenc igazgatóról.

hetett, — nemkülönben az intézet újjáalakításában közreműködött lelkes adakozóknak, a buzgó megyei és városi hatóságnak, az igazgató választmánynak s különösen *Tevely Elek* ügyvédnek, „ügyünk előrelátó, gondosan óvatos és kitartó bajnokának, ki jelen volt, ha én távoztam, megemlékezett arról, miről én megfeledkeztem és testvérileg osztozott velem minden kellemetlenségekben, bajban és akadályok legyőzésében . . .“

„Építészeinkről*) sem szabad megfeledkeznem, kik a terv készítése, kivitele és ellenőrködése körül mindig ingyen készséggel állottak szolgálatunkra.“

Végezetül röviden aposztrofálván a tanári kart, még a tanuló ifjúsághoz fordul a szónok s atyai jósággal köti szivére: „Féljétek az Istent, engedelmeskedjetek elüljáróitoknak és tanuljatok! . . . Erkölcs, tudomány és munka, egyesítve e három, teszi az embert jóvá, nemessé, sokszor naggyá“ . . . .

„Végszavaim — így fejezi be Somssich Pál elragadó beszédét — legyen e mű Isten előtt kedves és tetszetős, felséges urunk királyunk és forrón szeretett hazánkra nézve hasznos, Somogyot és e szépen fejlődni indult kis várost felvirágoztató, — az ifjúságra és benne a jövő korra nézve üdvös és áldásos! Úgy legyen!“

E szónoki előadás mély hatást tett a hallgatóságra, a viharos tapsok megszüntével *Kisovics József* nagybajomi esperes-plebános lépett a szószékre és költői szépségekben gazdag hazafias beszéddel felelt Somssich Pálnak, melegen méltatva halhatatlan érdemeit. „Ő szólt bátran, kért, mint maga is mondja, szokatlan modorban, ő küzdött, fáradott s mindenkit buzdítva lelkesített, — nemes szivének teljes örömét abban találván, hogy bennünk nem csalódott.“ Szebben és találóbban alig jellemezhetnők a nagy férfiúnak a „szent ügy“ körül kifejtett tevékenységét.

Németh Ignác igazgató beszédével és az emlékkő letételével a felavatás szép ünnepe véget ért.

Büszkén állt tehát az új iskola s homlokzatán fennen hirdeti:

Cura parentum fundata MDCCCXII.
Filiorum pietate ampliata MDCCCLXIV.**)

---

*) (Scholz Erik, Szávay János, Souheitl Ferenc, Gáspár Boldizsár.)

**) L. még Roboz István: „A kaposvári gymnasium“ c. 1864-ben megjelent füzetét.

E második épületről is közlünk néhány képet (főhomlokzat, tanári ülésterem, régiségtár), amelyeket *Liebenwein Alajosnak*, az intézet egykori jeles rajztanárának akvarel festményei alapján ifj. *Dörre Tivadar* rajztanárunk ügyes keze rajzolt.

Az új egyemeletes épületet közadakozásból emelték. Somssich Pál lelkes felhívására a gyűjtés oly sikerrel járt, hogy 1864 nyarán már 24000 frttal rendelkezett a gimn. választmány. Ezenkivül a felszerelésre a somogyi nők 1600 frtot gyűjtöttek.

A II. épület tanári ülésterme.

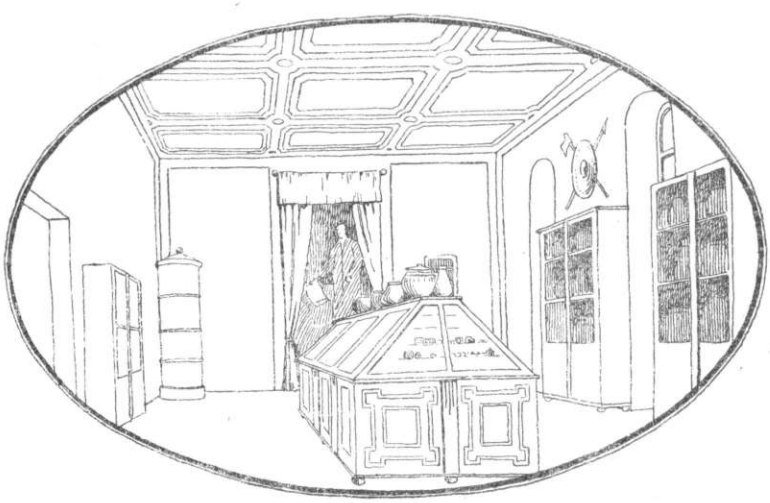
Az épület a négy osztályú gimnázium követelményeinek teljesen megfelelt. Az emelet déli oldalán helyezték el az osztályokat, ezenkivül volt még egy nagyterem, könyvtári olvasó-szoba, muzeumi és igazgatói irodai helyiség. A földszinti helyiségek nagyobbára bérbe adattak. A rajz- és tornaterem hiánya csak a későbbi években tűnt fel.

A végső számadás 1865. jan. 20-ról az épületre fordított kiadásokat 30.823 frt. 18 krban, az építési pénztár állását pedig 26.834 frt. 59 krban tünteti föl. A hiányt kölcsönnel pótolták.

A gimnázium az 1869—70. isk. évvel báró *Eötvös József* közokt. miniszter idejében az állami intézetek sorába lépett. Az épületet kibővítették úgy, hogy annak északi és déli szárnyát új épületrésszel kötötték össze, mely épületrésznek emeletét rajz-

teremnek, mély földszintjét tornacsarnoknak rendezték be. Ez építkezés folytán az iskola udvara jelentékenyen megkisebbedett, mindössze 222·3 m^2 területű lett.

Kaposvár város indítványára a megyei törvényhatósági bizottság 1881. nov. 7-én tartott gyűlésében kimondott határozata folytán kéri a minisztertől a gimnáziumnak 8 osztályúvá való kiegészítését. E kérelem egyelőre sikertelen maradt, de három év mulva 1884-ben megnyilt a VII., és a rákövetkező évben a VIII. osztály.

A II. épület régiségtára.

Ezután az intézet fejlődött, népesedett, a főigazgatók látogatásaik alkalmával mindannyiszor kiemelték az épület rossz oldalait, különösen a zajos utcai forgalom miatt kedvezőtlen fekvését, szűk udvarát, kis termeit stb. és hangoztatták a kibővítés szükségét. Az első lépés ebben a kérdésben csak az 1890. márcz. 14-én kelt 13620. sz. min. rendelettel történt, amikor a miniszterium felhívja az ügyben személyes utánjárással is fáradozó *Danilovics János* gimn. igazgatót, hogy az épület kiegészítésére szükséges telkek tervrajzát készíttesse el s részletes jelentést tegyen. És csakugyan a miniszterium közbenjárása folytán 1891. nov. 26-án a gimn. választmány elhatározta a szomszédos 1485 m^2 területű telek megvételét 8000 frt vételáron. A vétel 1894. év folyamán

megtörtént és a közokt. kormány megbizta *Alpár Ignác* építészt a kibővítés tervének elkészítésével.

A kibővítés azonban elmaradt, ezt az eszmét mind a tanügyi kormány, mind a vármegye elejtette, mert a meglévő zajos helyen kibővítendő épület a nagy költségek mellett sem felelt volna meg a kivánalmaknak. E helyett egy alkalmasabb, 4—5 holdnyi területen (az u. n. „Meggyes"-en) a kor követelményeinek minden tekintetben megfelelő új épület emelése érdekében folynak nemsokára a tárgyalások, amelyeknek érdekes előzményeit a következő cikk ismerteti. Ezek a tárgyalások a közokt. miniszterium és Somogy vármegye között rövid idő alatt megegyezésre vezettek úgy, hogy 1895. nov. 18-án már leérkezett a közokt. miniszter válasza Somogy vármegye lelkes közönségéhez, melyben értesíti, hogy a megye törvényhatósági bizottságának a kaposvári állami főgimnázium újból építése tárgyában hozott határozatát jóváhagyja.

Egyuttal megküldötte a megye közönségének az épület tervvázlatát, hogy erre vonatkozólag a tanári testülettel együtt esetleges észrevételeit tegye meg.

A tanári kar nov. 28-án tette meg 10 pontba foglalt észrevételeit a tervezetre, a gimn. választmány dec. 10-én foglalkozott a tervezettel, a költségvetéssel és a tanári kar észrevételeivel s az erről szóló jegyzőkönyvet december 21-én terjesztette fel a közokt. kormányhoz. E közben sikerült megszerezni az új épület helyéül a város északkeleti részén elterülő szép fensikon az u. n. Meggyesen több mint 4 holdnyi területet. A telket a közokt. kormány szakértő megbizottja is alkalmasnak találván, a miniszterium a gimnáziumnak újra való építését elhatározta.

Az építkezés végleges terveit 136.438 frt. 89 krt. tevő költségvetéssel együtt a miniszterium az 1896. év folyamán küldte le a vármegyének, amely azonnal kihirdette az építés munkálataira az árlejtést.

A benyujtott ajánlatok közűl a gimn. választmány az 1896. szept. 29-iki gyülésén „Gráner Lipót fia" zalaegerszegi vállalkozó cégnek az ajánlatát fogadta el 119.248 frt. 08 kr. értékben.

A alapkő letétele 1896. május 11-én tartott ezredévi ünnepség alkalmával történt.

Herczegh Zsigmond és *Baumgarten Sándor* műépitők végleges tervei szerint az intézetnek az utca vonalától 24 méternyire eső főépületén kivül a telek két sarkán földszintes melléképületek

is emelkednek, még pedig a keleti oldalon az igazgatói lakás, a nyugoti oldalon két szolga-lakás és az ifjúsági segítő egyesület köztartási helyisége számára.

Az építkezés 1898. május közepén teljesen befejeződött, úgy hogy az 1898/9. iskolai évet az új épületben lehetett megkezdeni.

A főépület német renaissance stilben készült, gazdagon alakított, erősen kiszögelő széles rizalittal és nagyobb méretü főoromzattal, melyen Somogyvármegye és Kaposvár város cimere között Magyarország cimere van elhelyezve. Az oromfal tetején kiterjesztett szárnyakkal érc turulmadár lebeg. Két oldalt kisebb méretű oromzat emelkedik, minek folytán az épület oldalról is monumentális jelleget nyer. Az egész főhomlokzaton alkalmazott diszítmények sikerült elrendezésükkel és a stilt jellemző kúpokkal kellemes összhangzásban vannak és az épület emlékszerűségét elősegítik.

A főbejáratnál 5 lépcsőfok s aztán a külső kapu, bent 3 lépcsőfok, aztán a szélfogó ajtó egyenesen a főlépcsőházba vezet. A főlépcsőház emeletenként tágasabb, boltozatos előcsarnokkal bír. A lépcsőzet három karú, két oldalt befalazott, aláboltozott lépcsőfokokkal; a válaszfalak hattyúnyak-alakú nyilásokkal vannak áttörve és bőven faragott csiszolt karszti márvány fedőkövekkel ellátva. A lépcsőház, valamint mennyezete is szép architektonikus alakítást mutat, a földszinten dór, az I. és II. emeleten ión-alakú pillérek vannak alkalmazva.

A főbejárattal szemben néhány lépcsőfokkal lefelé egyenes átjáró vezet a különálló tornacsarnokhoz, mely egyszersmind diszteremül szolgál.

A főlépcsőn kivül van még egy melléklépcsőzet, mely a tágas pincehelyiségekből föl a padlásra vezet, összekötve az emeleteket is.

Az épületnek a belső udvarról is van két bejárata. A főépület beépített területe 1427·9 m^2. Összesen van 12 osztályterem, (4 párhuzamos osztály számára is), 1 görögpótló terem, továbbá megvannak a szükséges könyvtári és szertári helyiségek, rajzterem, a megfelelő dolgozó és előadási termek, mindössze 38 zárt helyiség.

A mellékelt tervrajzok és képek a különféle helyiségeknek az egész épületben való elosztását és a belső berendezést világosan feltüntetik.

Az új intézeti épületnek kimerítő ismertetését különben az

1897—8. isk. évi Értesítő bevezető cikke adja, melyet *Prilisauer Adolf* írt az őt jellemző pontossággal.

Az új épület megnyítása 1898. szeptember 8-án történt zajtalan családias jellegű ünnepéllyel, amelyen *Danilovics János* igazgató méltatta a nagy nap jelentőségét. Fényesebb felavatási ünnepet utóbb sem tartottak az *Erzsébet* királyné halála okozta lesújtó országos gyász miatt.

El nem mulaszthatjuk végül, hogy az intézet nevében őszinte hálával és köszönettel meg ne emlékezzünk e helyen is ama férfiakról, akik az állami főgimnázium új épületét megalkották és létrejöttét teljes buzgósággal előmozdították, szól pedig e köszönet *Wlassics Gyula* akkori vallás- és közoktatásügyi miniszternek s Somogy vármegye közönségének nagylelkű áldozatkészségéért, a megyei gimn. választmánynak s elsősorban *Tallián Gyula* főispánnak és *Maár Gyula* alispánnak, valamint *Plachner Sándor* előadónak mindenre kiterjedő gondoskodásukért, a somogyvármegyei m. kir. államépítészeti hivatalnak, nevezetesen *Scholz Gyula* akkori kir. főmérnöknek és *Vágó Dániel* kir. mérnöknek a lelkiismeretes gonddal végzett ellenőrzésért, valamint ama szives készségért, amellyel az Emlékkönyvben is látható pontos helyszinrajzokat és alaprajzokat elkészítették, végül teljes elismerés illeti *Danilovics János* akkori igazgatót fáradhatatlan utánjárásáért, akinek kiváló érdeme van abban, hogy a nagy munka legcsekélyebb zavar és baj nélkül nyerhetett befejezést.

Az új épület és a gyönyörü játszó-tér előnyeit élvező utódok méltán rójják le hálájukat ez Emlékkönyvben is.

BALÓ GYULA.

c) Az új intézeti telek megszerzése.

Felette érdekesek s a város fejlődése szempontjából feljegyzésre méltók azok a vármegyei irattári adatok, amelyek az intézet mai hatalmas telkének megszerzéséről szólnak.

Mihelyt felmerült az eszme, hogy az egyre jobban fejlődő, népesedő gimnázium részére új helyen új épületet kell emelni, azonnal megindult, mint ahogyan már ilyenkor történni szokott, a közérdek és magánérdek harca a telekválasztás, a telekfelajánlás dolgában. A közérdeket Somogyvármegye mostani főjegyzője, *Plachner Sándor* képviselte, aki akkor, mint vármegyei I. oszt. aljegyző, az összes gimnáziumi ügyeknek előadója és érde-

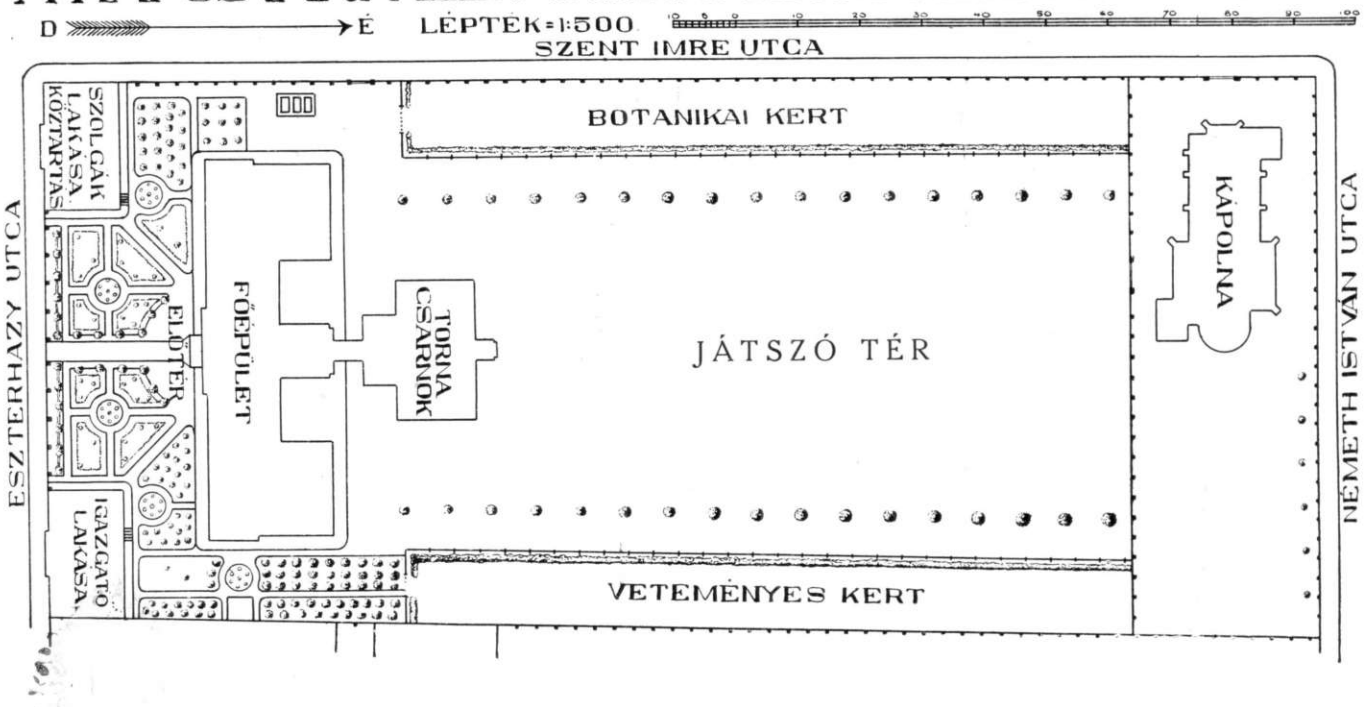

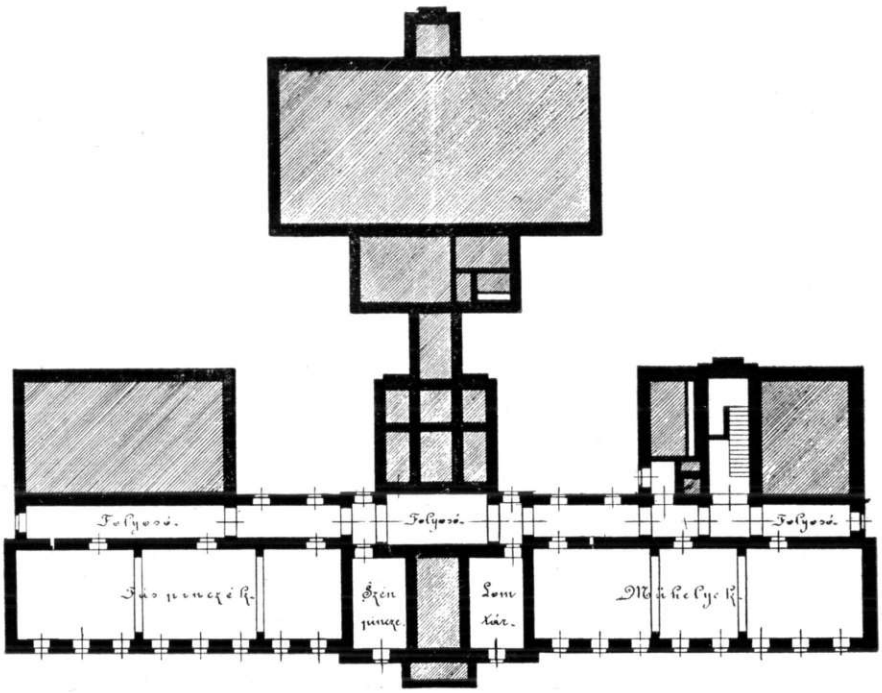
Az új intézeti épület (1898 óta).

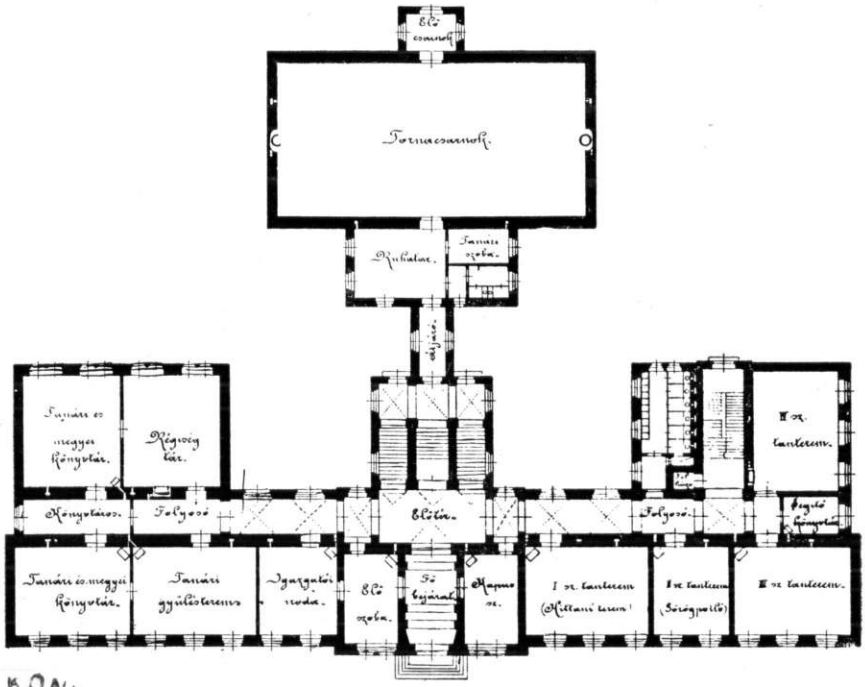
Az intézeti játszótér a jubileumi év 12 osztályával.

A KAPOSVÁRI ÁLL. FŐGIMNÁZIUM HELYSZINRAJZA.

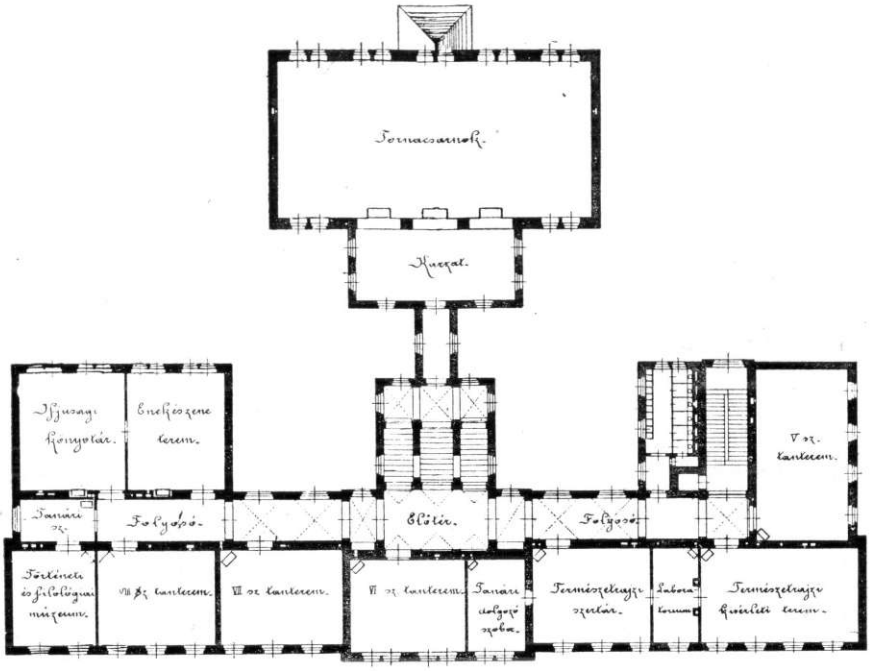
Pince.

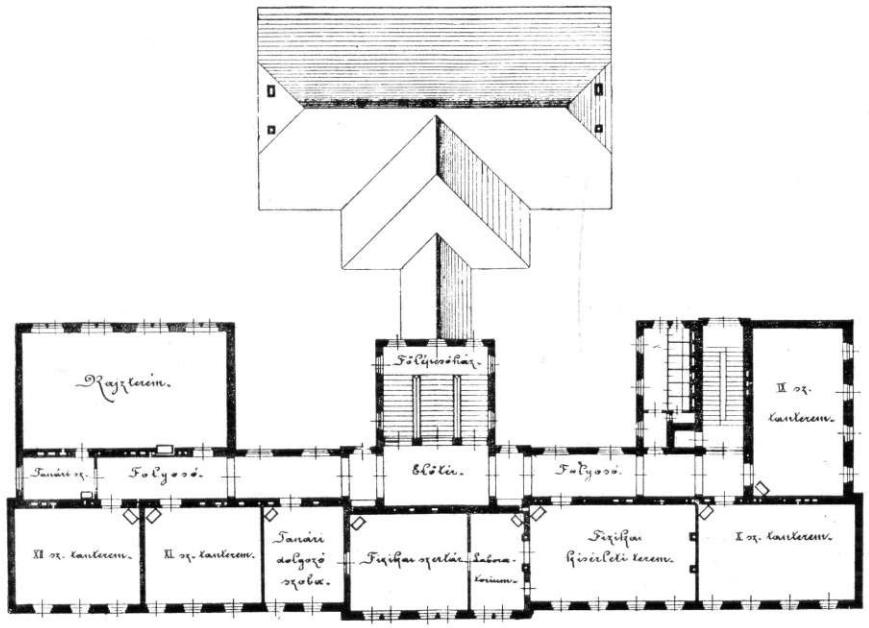
Földszint.

MEGYEI KÖNYVTÁR
KAPOSVÁR

A jelenlegi intézet alaprajza.

I. emelet.

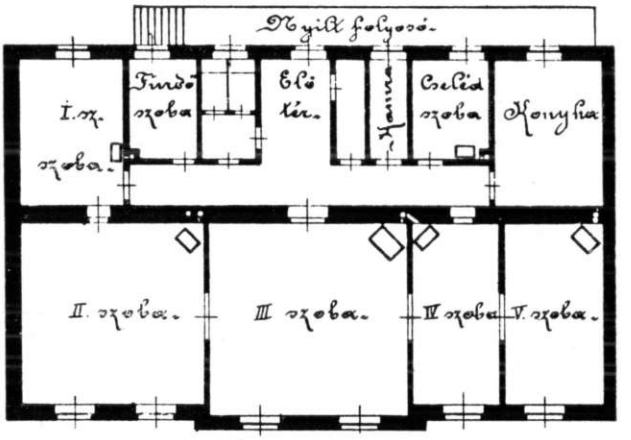
II. emelet.

A jelenlegi intézet alaprajza.

Kaposvári állami főgimnázium.

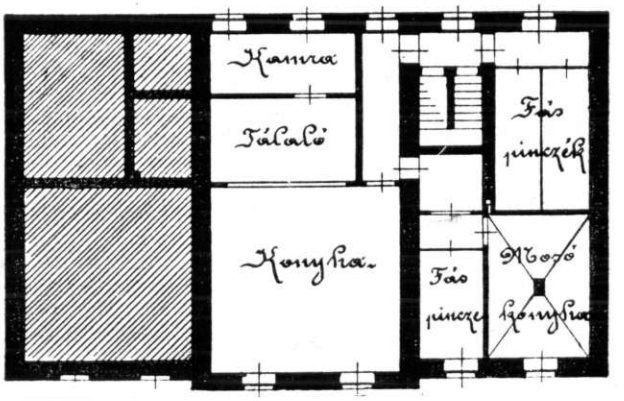
Igazgatói lakás.

Földszinti alaprajz.

Léptékl: 1:200.

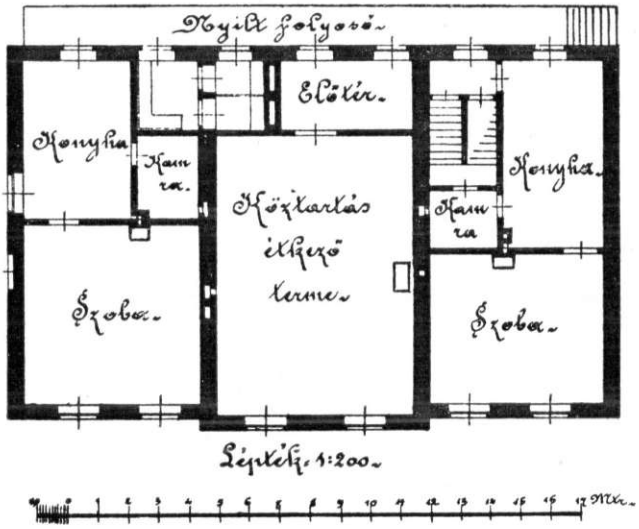
Pincze alaprajz.

Kaposvári állami főgimnázium.

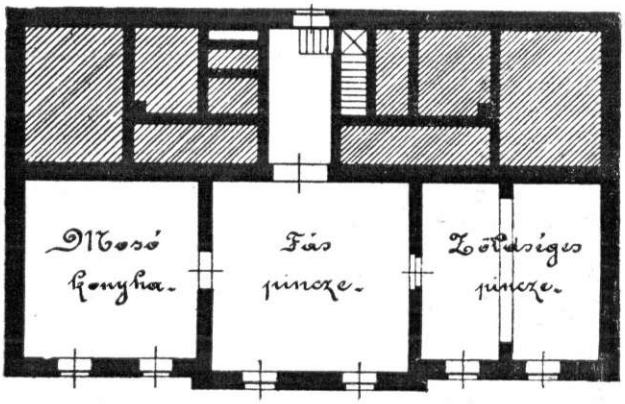
Szolgalaszások és Köztartás.

Földszinti alaprajz.

Léptékl. 1:200.

Pincze alaprajz.

keinek egyik legfőbb őre s előmozdítója volt és akinek bölcs előrelátását a következmények fényesen igazolták.

Akik akkoriban — nem is olyan régen: a 90-es években — Kaposvárott éltek, jól tudják, mi volt akkor a mai gimnázium környéke: a város vége, szántóföldek, kukoricások tömege, díszesebb épületnek, utcának semmi nyoma. Ismert dolog az is, hogy a Fő-utcából északra a *Honvéd*-tér felé a hosszú Fő-utca végéig, az u. n. Czigli-korcsmáig nem volt átvezető út vagy utca. Mikor végre Plachner Sándor utánjárására a megyei főorvos, *dr. Szaplonczay Manó* lakása mellett a Fő-utcából megnyílt a mai *Tallián Gyula*-utca, az éleslátású megyei aljegyző önkéntelenül is arra gondolt, hogy a vasuti indóháztól a város felé vezető *János*-utca ne érjen véget a Fő-utcai torkolattal, hanem a *Tallián*-utcával párhuzamosan folytatódjék amaz egészséges fekvésű fensik felé, amerre a város fejlődése és terjeszkedése a legtermészetesebbnek látszott. Ezt pedig úgy kívánta biztosítani, hogy az új gimnáziumi épület részére azon a vidéken, a meghosszabbítandó *János*-utca tengelyében keresett és talált is megfelelő, pompás területet.

De a szép tervnek útjában állott ifj. *Csorba Ede* ügyvéd gimn. választmányi tagnak háza és telke a *János*-utcával szemben. Plachner Sándor tehát alkuba bocsátkozott Csorba Edével, beavatta őt terveibe, amelynek egy időre — egyeseknek, főleg a helyi sajtónak ellenkező magatartása miatt — a siker érdekében titokban kellett maradniok annyival is inkább, mert emeletes háznak lebontása vakmerő gondolatnak tünhetett.

De minthogy a Csorba-féle telek a gimnázium céljaira nem lett volna elegendő, Plachner alkuba bocsátkozott Csorba Edének 2—2 jobb és baloldali szomszédjával is, akiknek azt az ajánlatot tette, hogy a Fő-utcából nyíló s a mai *Németh István* (Meggyes)-utcáig terjedő telkeiknek a Fő-utca felé eső felét tartsák meg maguknak, a külső felét pedig engedjék át ingyen a vármegyének utcanyitási célokra; az új utca nyitásával u. i. megmaradt telkük oly ház-frontokat nyer, melyek értékesítése bőven kárpótolhatja (és kárpótolta is) őket az ingyen átengedett hátsó területért.

Mikor Plachner az ügyeket igy kellően előkészítette, terveit *Tallián Gyula* főispán elé vitte, aki átlátván az ügy fontosságát és szivén hordván a vármegye és város érdekeit, nemcsak helyeselte szándékát, hanem készséggel megigérte Plachnernek legteljesebb támogatását nagyszabású terveinek keresztülvitelére.

Minden úgy is történt. Plachner merésznek látszó számítása egyeseknek aggodalmaskodásával szemben kitünően bevált.

Minthogy a vallás- és közoktatásügyi miniszterium az építésre vonatkozó s a vármegyével folytatott alkudozások során kikötötte, hogy a vármegye rendelkezésére álló több, mint 100.000 forintból legfeljebb 20.000 forintot szabad telekvásárlásra fordítani, Plachner aljegyzőnek sikerült *Danilovics János* főgimn. igazgatóval és ifj. *Folly József* megyei főügyésszel karöltve, akik mindenben kezére jártak Plachnernek, *Csorba Edével* 20.000 frt. vételárban megegyezni s a többi telektulajdonos is átengedte a telkét az említett feltételek mellett. Így történt, hogy a Csorba-féle ház lebontásával a telek belső részén új utca, a *Somssich Pál-utca* nyilt, de ez a vasutról jövő *János-utcával* nem eshetett tökéletesen egy irányba az említett telkek ferde iránya miatt, hanem az egyenes irány a Fő-utca torkolatánál kis törést szenved; a teljesen egyenes irányban való folytatás rengeteg kisajátítási költséggel járt volna.

Így jutott a vármegye olcsó pénzen a gimnáziumnak mai 4 holdnál nagyobb, (pontosan 17.942 m^2) gyönyörű, egészséges fekvésü telkéhez, amely előtt az 5 tulajdonostól ingyen átengedett külső telek elején, az új *Somssich*-utcával derékszög alatt s a Fő-utcával párhuzamosan még egy új utca, a mai szép *Eszterházy*-utca létesült.

Ma már mindenki belátja, hogy a gimnázium céljaira szebb és alkalmasabb helyet a városban seholsem lehetett volna találni, amiért is őszinte elismerés illeti *Plachner Sándor* főjegyzőt, az eszme megpendítőjét és az intézet nevében e helyen is hálás köszönetet mondunk bölcs előrelátásáért, amellyel nem riadt vissza a nehézségektől és az új épület elhelyezésének kitünő megoldásával egyuttal megjelölte az egyedüli helyes irányt és területet, amelyen a városnak továbbra is fejlődnie kell.

A gimnázium új főépülete a 2 melléképülettel együtt már állott, amikor körülötte és előtte, mint a mellékelt kis intézeti képen látható, még szántóföldek, disztelen kerítések állottak kirivó ellentétben a modern palota hatalmas méreteivel, de a rövidlátók aggodalma, hogy t. i. az új gimnázium a városon kivül az „Isten háta megett" lesz, nem vált valóra. A főgimnázium nincs a városon kivül s néhány év mulva a város kellős közepében lesz.

A többi u. i. már magától ment. A város vezetősége is felismerte a megoldás helyességét, az u. n. *Meggyesen* levő *Eszter-*

A mai épület és környéke az épitkezés befejezése után.

házy-hercegi földeket hamarosan és olcsón összevásárolta, majd gyümölcsözőleg értékesítette háztelkek kihasításával és olyan gyönyörü, tágas új utcák nyitásával, aminő a mai *Németh István-Szent Imre*-utca, *Árpád*-utca, *Ezredév*-utca, *Eszterházy*-utca, amelyekben rövid 10 éven belül csinos magánházak mellett díszes középületek emelkedtek, minők az Igazságügyi palota, Nemzeti kaszinó, a Katholikus kör, a református templom, a siketnémák intézete, a MÁV. Internátus, a Szent Imre templom, az Osztrák-Magyar bank palotája.

Méltán elmondhatjuk, hogy a gimnázium új városrészt teremtett maga körül és a városnak ez irányban való egészséges fejlődését továbbra is biztosítja.

PONGRÁCZ KÁROLY DR.

d) Az intézeti épületek fenntartása.

A jubileum éve a mai intézeti épületek fenntartásának kérdésében is fontos évszámot jelent.

A megye mint patrónus nemcsak a gimnáziumi alapok kezelésére ügyelt fel kezdettől fogva, hanem gondoskodott az épület

jókarban tartásáról is. Természetesen nem mindig az alapok erejéből. Főképpen 1864-ig, amig a katolikus jellegű iskola az *Eszterházy* herceg adományozta telken és épületben volt elhelyezve, a nemes hercegi család tagjai mindenkor készséggel siettek a vármegye segítségére, ha az éppen rendelkezésre álló alap a fenntartás költségeinek fedezésére elégtelennek bizonyult.

Még akkor sem volt fennakadás, amikor 1864-ben az intézet második hajlékába, a mai pénzügyigazgatóság helyére költözött, ahol az 1869-ben történt államosítás 3 első évtizede alatt az alapítás óta újabb adományozások révén folyton szaporodó s legnagyobb részt katolikus jellegű alapok kamatainak felhasználásával a megyei gimnáziumi választmány az igazgatók előterjesztésére mindenkor kellően gondoskodott az épületek jókarban tartásáról.

A fenntartás kérdésének nehézségei különös körülmények folytán akkor lettek nyilvánvalókká, amikor az intézet mai díszes épületének építése már javában folyt.

Ennek megértéséhez tudni kell, hogy az államosítás alkalmával a közoktatásügyi kormány és a vármegye között kötött „*Egyezkedés*" értelmében a fenntartás terhe a megyének, mint az alapok kezelőjének vállaira nehezedett.

A gimnázium történetében e rendkivül fontos okmányt, amely természetesen nemcsak a fenntartás kérdését szabályozza, jónak látjuk betüszerinti terjedelmében e helyen is közzétenni.

EGYEZKEDÉS.

Mely Somogymegye nagybizottmánya, mint a kaposvári négyosztályu kath. algimnázium pártfogója, és a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszterium közt a nevezett gimáziumnak az állami gimnáziumok sorába leendő fölvétele iránt létrejött, s a következő föltételek mellett megköttetett:

1. Somogymegye nagybizottmánya, mint a kaposvári gimnázium pártfogója és főgondnoka, ezen általa fentartott intézetet a kormány közvetlen gondviselése és kezelése alá bocsátja; minélfogva a kellő számú és képzettségű tanárok kinevezése, a tanterv megállapítása, s minden néven nevezendő a tanügy előmozdítására szükségesnek felismert, vagy ezután mutatkozó intézkedések megtétele ezentúl kizárólag a kormányt fogja illetni, — erre nézve Somogymegye közön-

sége egyedül csak az általa alapított (6) hat tanári állomásra tartja fenn ajánlati (propositio) jogát, mely állomásokra a kormányt csak a kinevezési, illetőleg megerősítési, vagy indokolt visszautasítási jog illeti.

2. A megye közönsége az első pontban említett (6) hat alapítványi tanári állomásra rendes tanárként alkalmazás céljából csak oly egyéneket hozhat ajánlatba, kik a tanárképesítő vizsgálatot kellő eredménnyel letették, és a törvény e részbeli egyéb követelményeinek is megfelelnek. — Az ezen kellékek nélkül tett ajánlat a kormány részéről vissza fog utasíttatni; a tanügy érdekében egyszersmind kijelentetik, miként a fentebbiek szerint kinevezett tanárok csak a szabályszerű próbaidő letelte után nyerhetnek végleges megerősítést, akik pedig meg nem felelnek, állomásuktól a megye minden beleszólása nélkül elmozdíttathatnak.

3. A megye a jelenlegi gimnaziális épületben a kormány által fokozatosan felállítandó hat-osztályú gimnáziumra szükséges helyiségeket a mostani berendezéssel együtt a kormány rendelkezése alá bocsátja, fenntartja azonban magának a most is bérbe adott boltokat azon kötelezettség mellett, miszerint egy célszerű rajztermet az 1870. évben fog építtetni, addig e célnak ideiglenesen a nagy terem felelhetvén meg; hogy továbbá az egész épületet minden, idővel hozzáépítendő új alkatrészekkel együtt mindenkor jó karban fogja tartani, ide tartozván a kisebb-nagyobb javításokon kivül még az iskolai helyiségeknek évenkint belöl-kivüli meszeltetése és tisztogatása is.

4. Kötelezi magát a megye a megyei iskolai bizottmány kezelése alatt álló gimnáziális alapból, mely ezentul is a megye kezelése alatt marad, évenkint 4500 frt, azaz négyezerötszáz forinttal, ezenfelül a megye rendelkezésére álló jövedelmekből, jelesen:

A veszprémi káptalan évi ajánlata . .	300	frt	— kr.
Herceg Eszterházy „ „ . .	243	„	60 „
Kaposvár városától . .	42	„	— „
Somogymegye letéti pénztárából felsőbb jóváhagyás szerint	631	„	85 „
Az iskolaépület jövedelméből . . .	282	„	55 „
összesen :	1500	frt	— kr.,

azaz egyezerötszáz frtokkal, vagyis a két summát összevéve, összesen 6000 forinttal, azaz hatezer forinttal járulni a gimnázium összes fenntartásához, mely összeget a kaposvári magyar kir. adóhivatalba fogja félévenként előre lefizettetni. Ezenfelül azon 600, azaz hatszáz forintot is, melyet Mária Terézia királynő a segesdi gimnázium részére adományozott, s mely ő felségének 1868. évi május hó 21-én kelt legfelsőbb határozata folytán ugyanazon évi május 26-án 8.510. szám alatt kelt közoktatásügyi miniszteri rendelettel a kaposvári gimnázium javára az 1867—8. tanévtől kezdve utalványoztatott, Somogymegye a kormánynak visszabocsátja.

5. A kormány a 3-ik pontban kijelölt gimnáziumi berendezést, u. m. a könyvtárt, múzeumot, természetrajzi és természettani műszereket és gépezeteket a tantermek és múzeumok belső szerelvényeivel együtt leltár szerint átvevén, azokat jó karban tartandja és a mindenkori szükséghez képest újakkal pótolni és gyarapítani fogja, megjegyeztetvén itt, miként a gimnázium helyiségében létező megyei könyvtárnak csak használatát engedheti át az igazgató választmány, minthogy a megye e könyvtárát csakis ekképen engedte át a gimnáziumnak, ugyanazért eme könyvtár alapjának kezelése és gyarapítása tovább is az igazgató iskolai választmányt fogja illetni.

6. Kiköti továbbá magának a kormány, hogy a taneszközök pótlása- és gyarapítására, valamint a gimnázium fenntartásával járó egyéb költségek részbeli fedezésére a többi állami gimnáziumoknál behozott tan- és felvéti dijt szedhesse, fenntartatván az igazgató iskolai választmánynak azon jog, hogy olyan szegényebb sorsú tanulókat, kik tanulmányaikban kellő előmenetelt tanusítnak, a tanpénzből való felmentésre félévenkint ajánlatba hozhasson.

7. A föntebbi feltételek mellett a kormány a kaposvári gimnáziumot az állami intézetek sorába fölveszi, s kötelezi magát arra, hogy azt hat- osztályú gimnáziummá fokozatosan átalakítani, mindenekben az állami gimnáziumokra nézve mindenkor érvényben fennálló tanrendszer szerint — különös tekintettel a reál irányra — szervezni, kezelni és fenntartani fogja; a tanárokat más állami gimnáziumokkal hasonló fokú fizetésekkel ellátja, s azoknak folyamatban levő és bekövetkező nyugdijazásáról az állami gimnáziumi tanárokra nézve

fennálló szabályzat szerint saját pénztárából gondoskodik, különösen megjegyeztetvén az, hogy miután a római kath. hittanár eddigelé is a 4. pontban említett alapítványi pénzekből kapta fizetését, ez a gimnáziumnak az állami intézetek sorába lett fölvétele után mindenkor az állampénztárból fog fedeztetni.

8. Ezen egyezkedés mindaddig érvényes, mig azt a m. kir. vallás- és közoktatási miniszterium egyrészről, másrészről pedig Somogymegye közönsége kölcsönös egyetértéssel meg nem szünteti.

Miről kiadatott jelen három egyenlő példányban kiállított, szokott aláírásokkal és pecsétekkel megerősitett okmány.

237. szám. T. Somogyvármegye által elfogadtatván, a megyei bizottmányi nagygyűlés meghagyásából aláirjuk. *Csépán Antal* s. k. Somogyvármegye első alispánja. (P. H.) *Sárközy Titusz* s. k. főjegyző.

11,936. szám. Jelen egyezség egész terjedelmében helybenhagyatik és megerősíttetik a törvényhozás helybenhagyásának fenntartása mellett. Budán, 1870. évi június hó 9.-én. Miniszter úr meghagyásából: *Mészáros Ferenc* s. k. osztálytanácsos. (P. H.)

Ez „*Egyezkedés*“ 3. pontja többek között kimondja azt is, hogy a vármegyét kötelezi az egész épületnek jó karban tartása és tisztogatása és a vármegye e kötelezettségének mindenkor pontosan eleget is tett egészen 1898-ig, az új épületek elkészültéig, amikor a fenntartás kérdése körül súlyos nehézségek támadtak. Eredetileg ugyanis csak a főépület építésére vállalkozott a vármegye és amikor ennek építése már javában folyt, meglepetésszerűen érte a közoktatásügyi kormány részéről a vármegyét a felszólítás, hogy az igazgatói és szolgalakásokról is kell gondoskodnia. A vármegyének maradt ugyan még több, mint 100.000 koronája az építkezésre szánt összegből, de ennek kamataiból kivánta az épületet évről-évre tatarozni, fenntartani. Hiába írt fel a megye, hiába fejezte ki aggodalmát a további fenntartást illetőleg, a miniszterium sürgette az igazgatói és szolgalakások felépítését és a vármegye abban a reménybcn, hogy az építés költségei utóbb megtérülnek, vagy hogy a megfelelő lakáspénzek majd évről évre kiutaltatnak, a két melléképületet is felépíttette, amiáltal a 100.000 K klb. 40.000 K-ra leolvadt. És éppen ebből származtak a bajok.

Egyelőre ugyan nagyobb tatarozásra nem volt szükség, de csakhamar elégtelennek bizonyult a 40.000 K évi kamata. Az államépítészeti hivatal és az igazgatók sürgető jelentéseire az alispán a fenntartó vármegye nevében évről-évre a vallás- és közoktatásügyi miniszteriumtól kért segélyt azon a cimen, hogy a kellő tatarozásra megfelelő alap nem áll rendelkezésére. A tanügyi kormány méltányosságból és az intézet érdekében időnként engedélyezett 1000 K-nál nagyobb összegeket is a nyári tatarozásra, de hangsúlyozta, hogy „ezen utalványozásokból a jövőre nézve a vármegye és az intézet közötti jogviszonyt illetőleg következtetés nem vonható." (1911. évi 73.122. sz. min. r.) Minthogy pedig a rendelkezésre álló összeg mindig kevesebb volt, mint amennyi a javításokra kellett volna, az alaposabb tatarozás hiánya mindig erősebben vált érezhetővé.

Közeledett a jubileum ideje, az intézetet külsőleg is rendbe illett hozni. Ezt az alkalmat ragadta meg a vármegye alispánja és az intézet igazgatója arra, hogy a miniszteriumtól nagyobb összeget kérjen a mindinkább szaporodó hiányok, épületi bajok orvoslására. És a közoktatásügyi kormány, méltányolva az indokolt kérést és a jubileumra való tekintettel az államépítészeti hivatal részéről *Vágó Dániel* kir. főmérnök által készített költségjegyzék alapján az 1912. év augusztus havában a tatarozásra 6000 K-át engedélyezett és így az intézetnek belső restaurálása a jubileumig megtörténhetett. A külső tatarozás azonban a pénz elégtelensége miatt újból csak elmaradt, erre ez évben új összeget kellett kérni.

Hogy a bajok időnként ne ismétlődjenek, az alispán és az igazgató még 1912. év tavaszán együttesen lépéseket tett az iránt, hogy a fenntartás kérdése — esetleg az 1870-ben kötött szerződés reviziójával — véglegesen rendeztessék. A terv a gimnáziumi választmány elé került, mely azt helyesléssel fogadván, az augusztusi megyegyűlés elé terjesztette és ennek jóváhagyása után a szerződés-revizió kérdése a miniszteriumba került, ahol a tárgyalások a legnagyobb jóakarattal megindultak. A közokt. kormány u. i. hajlandónak mutatkozott a fenntartás terhét — bizonyos feltételek mellett — a vármegye válláról levenni. A fő nehézség abban állott, hogy nem volt semmiféle írásbeli megállapodás található arra nézve, vajjon az igazgatói és szolgalakásokat mi címen kellett a vármegyének felépíttetnie és ha már felépíttette, miért nem kapta meg évek hosszú során át az igazgatónak és a szolgáknak járó lakáspénzt, ami méltányosnak látszott

volna. Minthogy a változott viszonyok miatt a régi szerződés egyéb pontjai is változtatásra szorultak, a vallás- és közoktatásügyi kormány megbízta a székesfehérvári tankerület kir. főigazgatóját, *Kárpáti Kelemen* premontrei kanonokot, hogy intézetünk fenntartása ügyében Somogy vármegye és az állam között fennálló szerződés revíziója előkészítése végett a vármegyével tárgyaljon. E célból *Kacskovics Lajos* alispán bizottsági ülést hivott egybe 1913. január 4-ére, amelyen az alispán elnöklete mellett részt vettek *Kárpáti Kelemen* kir. főigazgató, mint miniszteri biztos, *Andorka Elek* dr. vármegyei tiszti főügyész, *Somssich Miklós* gimn. gondnok, *Szabó Kálmán* és *Tallián Andor* gimn. választmányi tagok, *Pongrácz Károly* dr. gimn. igazgató, *Krieger Ödön* vármegyei tb. főjegyző, mint előadó és *Sipos György* dr. vármegyei aljegyző, mint jegyzőkönyvvezető. E fontos bizottsági ülésen az alispán ismertette az állapotokat és okokat, amelyek a fennálló szerződés revízióját szükségessé teszik, Kárpáti min. biztos pedig a tanügyi kormány álláspontját fejtegette, amire a bizottság az előadottak alapján elvben és általánosságban a szerződés revíziójához hozzájárult és óhajtását 7 pontba foglalta össze.

E bizottság munkája csakhamar örvendetes eredménnyel járt. Már április hó elején Kárpáti Kelemen főigazgató értesítette a gimnázium igazgatóját, hogy a kiküldött bizottsággal közölni kivánná a vallás- és közoktatásügyi kormány válaszát. Ezért Kacskovics Lajos alispán április 21-ére újból összehivta a bizottságot, amelyen a miniszteri biztos örömmel jelentette, hogy a nm. miniszterium — csekély módosítással — a bizottság javaslatát elfogadta és az új szerződés megkötésével őt megbízta. Az elnöklő alispán indítványára a bizottság elhatározta, hogy a gimn. választmány javaslatára Somogy vármegye törvényhatósága részéről a m. kir. vallás- és közoktatásügyi kormánynak és Kárpáti Kelemen főigazgató, miniszteri biztosnak a részükről tapasztalt előzékenységért és méltányosságért köszönetet szavaztat. A bizottság azonnal megállapította az új szerződés pontjait s azt mindkét fél aláirása után bemutatta az alispán a gimnáziumi választmánynak, majd pedig a májusi megyei közgyűlésnek.

A megyegyűlés jegyzőkönyvének kivonata alapján betűszerint ismertetjük e nagyfontosságú *új szerződést* is, amelynek megkötése a jubileumi évnek egyik nevezetes eseménye.

Somogyvármegye törvényhatósági bizottságának Kaposváron, 1913. évi május hó 5-én tartott évnegyedes közgyűlés jegyzőkönyvének kivonata.

523/9613/1913 kgy. szám.

Alispán úr bemutatja 16. kgy. 865/1913. számú határozattal nyert felhatalmazás alapján a gimnázium átadása tárgyában az állammal kötött szerződést.

Somogyvármegye törvényhatósági bizottsága az állandó választmány javaslatához képest elfogadja a gimnáziumi választmány határozatát és a gimnázium átadása tárgyában a vallás- és közoktatásügyi kormány képviseletében 4609/1913. v. k. miniszteri rendelettel megbizott *Kárpáti Kelemen* tankerületi főigazgatónak Somogyvármegye alispánjával kötött szerződését, amely egyrészről *Kárpáti Kelemen* tankerületi kir. főigazgató, mint a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter megbizottja, másrészről Somogyvármegye törvényhatósága képviseletében *Kacskovics Lajos* alispán között a kaposvári főgimnáziumnak a m. kir. állam ellátásába és kezelésébe való átadása, illetőleg átvétele tárgyában következő feltételek mellett köttetett:

1. Somogyvármegye törvényhatósága átadja, a vallás- és közoktatásügyi miniszter átveszi a kaposvári főgimnáziumnak a kaposvári 3627. sz. tjkben A † 7. hrsz. a. felvett (Eszterházy-utca 17. sz. a.) fekvő telket, a rajta levő épületeket és azoknak felszerelését tulajdonjogilag a m. kir. kincstárnak azzal, hogy ezen 3 hold 582 négyszögöl területből a Szent Imre kápolna javára átengedett, de még le nem jegyzett terület az átadás tárgyát nem képezi. Somogyvármegye törvényhatósága a tulajdonjogot azzal a korlátozással adja át, hogy a telek és rajta levő épületek mindenkor jelenlegi rendeltetésüknek szolgálnak, arra az esetre pedig, ha a gimnázium telke és a rajta álló épületek jelen rendeltetésüktől bármi okból elvonatnának, azoknak tulajdonjoga Somogyvármegye törvényhatóságára visszaszáll. A vallás- és közoktatásügyi miniszter beleegyezését adja abba, hogy a gimnáziumi telek és épületei tulajdonjogának

a m. kir. kincstár javára leendő telekkönyvi bekebelezésekor ez a korlátozás egyidejüleg telekkönyvileg feljegyeztessék.

2. A v. k. m. kir. miniszter kijelenti, hogy a gimnáziumi épületeknek jókarbantartását az áll. költségvetés terhére elvállalja.

3. A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter kijelenti, hogy a gimnázium törzsvagyona a vármegye közönségének továbbra is tulajdonában és kezelése alatt marad, mégis azzal a korlátozással, hogy e vagyon jövedelme mindenkor a kaposvári állami főgimnáziummal kapcsolatos s a tanulók javára szolgáló intézmények céljaira fordítandó.

4. A vallás és közoktatásügyi m. kir. miniszter megengedi, hogy a somogyvármegyei könyvtár addig is, amig a vármegye közönsége annak elhelyezéséről máskép nem gondoskodik, a gimnáziumi épületben levő jelenlegi helyiségeiben maradhasson. — A könyvtár fenntartására szolgáló alapítványt az alapítólevél értelmében ezentul is a vármegye közönsége kezeli.

5. A gimnáziumi választmány által kezelt jutalom- s ösztöndij-alapítványok ezentul is a gimnáziumi választmány kezelésében maradnak.

6. A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter elismeri Somogyvármegye törvényhatóságának azt az eddig is gyakorolt jogát, hogy a kaposvári főgimnázium r. kath. hittanárának és még más 5 tanárának tanszékére jelölhessen, fenntartván mégis azt a jogát, hogy e tanszékeket a jelöléstől eltérőleg is betölthesse.

7. Szerződő felek a tulajdonjog átiratását és korlátozásának feljegyzését egymásnak kölcsönösen megengedik.

Jelen szerződés öt példányban állíttatik ki, 1—1 példány a m. kir. vallás- és közoktatásügyi, a m. kir. belügyminiszter, Somogy vármegye törvényhatósága, a székesfehérvári tankerületi főigazgató

és a kaposvári főgimnázium irattára részére, amely példányok a szerződés elfogadása és jóváhagyása után adatnak ki.

Ezen véghatározatunkat a hivatalos lapba közzétenni s mivel vagyonátruházásról van szó, jóváhagyás végett a m. kir. belügyminiszter úrhoz felterjeszteni rendeljük, erről a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter urat, mint szerződő felet azzal értesítjük, hogy a kötött szerződés egy példányát jóváhagyás után fel fogjuk terjeszteni.

Kmft.

Kiadta: Dr. Sipos, vármegyei II. o. aljegyző.

Őszinte hálánkat és köszönetünket nyilvánítjuk az intézet nevében is a magas tanügyi kormánynak és megbizottjának, hogy páratlan jóindulatával és nagylelkűségével e nehéz kérdésnek ily szerencsés megoldását az új szerződés alapján lehetővé tette. Az intézeti épületek fenntartása immár biztosítva van, a vármegye nyomasztó tehertől szabadúlt meg anélkül, hogy a tőle mindenkor pártfogolt intézettel szemben élvezett régi jogaiból bármit is feladni kényszerült volna. Viszont az állam tekintélyén sem esett azért semmi csorba, hogy a teljes államosítás ellenére az érdemes vármegyének intézetünket illető egynémely hagyományos jogát, szokását érintetlenül hagyta.

E helyen mondunk köszönetet egyúttal *Vágó Dániel* kir. főmérnöknek is, aki a kaposvári államépítészeti hivatal részéről végzi ez idő szerint az intézeti épületekre vonatkozó felügyeletet és aki a jubileum előtti nehéz időkben is teljes odaadással és lelkiismeretességgel végezte a különféle munkálatok terhes ellenőrzését.

Amikor az intézeti épületek fenntartásáról, gondozásáról van szó, helyénvalónak tartjuk azokról is megemlékezni, akiknek az épület gondozása, rendben tartása hivatali tisztükből folyó kötelességük.

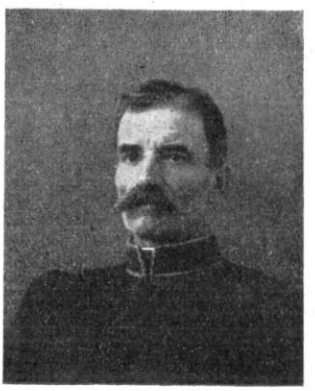
Az *iskolaszolgákra* gondolunk, akiknek kötelességtudása, megbízhatósága egyik fő őre az intézet vagyonbiztosságának s gonddal végzett terhes szolgálatuk becsülésre méltó, mert nem csekély felelősséggel is jár.

A legelső időkből alig találunk feljegyzéseket a szolgák személyi és szolgálati viszonyairól. Az intézet irattárában levő „*Utasítás* a kaposvári gymnásium épületében házmester, egyszersmind pedellus részére“ 1864. szeptember 20-án kelt s azon alka-

lomból iródott, mikor az intézet a második, új épületbe költözött; ez „Utasítás" pontosan és külön részletezi a „házmesteri" és „pedellusi" teendőket. Azóta természetesen az 1883. XXX. t.-c., a Rendtartás és egyéb rendeletek megemlítik az iskolaszolgák teendőit is, de rendes kötelességeik eddigelé nincsenek külön szabályzatba foglalva.

Intézetünk értesítőiben csak az utóbbi 30 év alatt találjuk meg azt a helyes szokást, hogy a tanári kar névsora után az intézeti szolgák neve is fel van tüntetve. Jó ideig egy „pedellus" és „házmester" végezte a szolgai teendőket, a 80-as években *Villingsdorfer Alajos*, akinek az 1885. évtől szolgatársa és egyúttal „laboráns" *Száflárszky János* lett. Az előbbinek halála után 1896-tól Száflárszky mellé *Körtés János* került második szolgának. 1898-ban a mai új épületbe költözés nehéz munkájából ők is kivették a maguk részét és különösen Körtés Jánosnak mindenre használható készsége és megbizhatósága már akkor kitünt.

Száflárszky tragikus halála után Körtés mellett *Nagy Péter*, *Szőke József*, *Sebestény János*, majd *Fodor Lajos* szerepelnek iskola-szolgákként 1902-ig. Ekkor került az intézethez a kiszolgált ügyes csendőr: *Ivánczi Imre*, aki Körtés mellett Fodorral együtt szolgált 1907-ig, amikor Fodornak itteni alkalmazása megszünt. Helyére *Petrovics Károly* került napidijas szolgának, aki 1912. elején a privigyei kat. főgimnáziumnál nyert rendes szolgai alkalmazást. Petrovics helyére *Bervanger György* helyeztetett át Lugosról. A jubileum nehéz évében mind a három rendes iskola-szolga: *Körtés*, *Ivánczi* és *Bervanger* pontos kötelességteljesítéssel tünt ki és a megszaporodott, kivételes teendőket is lelkiismeretesen és elismerésre méltó készséggel teljesítette. Az 1912—13. isk. év végén *Ivánczi Imre*, aki különösen a természettani szertárban teljesített mindenkor jó laboránsi szolgálatot, saját kérésére áthelyezést nyert a budapesti V. ker. áll. főreáliskolához. Helyére ismét *Petrovics Károly* helyeztetett vissza Privigyéről.

Körtés János.

Bár az említett iskolaszolgák működéséről általában elismeréssel emlékezhetünk meg, mégis valamennyi közül ki kell emel-

nünk *Körtés János* nevét, aki a millennium éve, 1896 óta szolgálja az intézetet odaadó buzgósággal. Mintaképe ő a becsületes gondolkodásu, föltétlenül megbizható, ügyes kezű és mindenkivel szemben készséges és tapintatos iskolaszolgának, akire minden igazgató, tanár, növendék szivesen gondol vissza, akik valamikor csak igénybe vették értékes szolgálatait. Mindenképen megérdemli, ha arcképét megörökítjük annak az intézetnek Emlékkönyvében, amelynek érdekeit, amennyiben hatáskörébe vág, mindenkor szivvel-lélekkel megvédte és előmozdította s ezt megteszi még hosszú ideig bizonyára a jövőben is.

PONGRÁCZ KÁROLY DR.

d) Az emléktáblák.

Az intézet alapitóinak és jóltevőinek díszes sorából különösen két név véződött kitörölhetetlenül az intézet történetébe: az alapító *Eszterházy Miklós* hercegé és az intézet későbbi lánglelkű megmentőjéé: saárdi *Somssich Pálé*.

Az előbbinek nevét az első épületen, az utóbbiét a második épületen örökítette meg a hálás utókor.

Herceg *Eszterházy Miklós* folytatta a nemes elődeinek ama jótékonyságát, mely nem szűnt meg a mai napig sem áldozatait meghozni a nevelés szent ügyéért. A herceg mindezek alapján az intézet állandó jótevője volt, mit a tanári kar régebben azzal ismert el, hogy a herceg névünnepén, dec. 6-án, évenkint iskolai ünnepséget rendezett. Ez alkalomból az ifjúság jelen volt a szent misén, onnét visszatérve az intézetbe, az igazgató az ifjúsághoz beszédet tartott, buzdítván azt a jótevő kegyúr iránt való hálára, és tiszteletre. A herceg kegyes elismeréssel és köszönettel vette tudomásul a megemlékezést, mit főtisztje útján szokott kifejezni. E kegyeletes szokást az intézetben sokáig gyakorolták.

A hálás megemlékezés a hercegi jótevők iránt nem csökkenhet a jövőben sem, mert az Eszterházy-család gimnáziumunkat nemcsak tetemes pénzalapítványa által támogatta, nemcsak a tanárok ellátását segélyezte és segélyezi, hanem az első épület ajándékozásával, kibővítésével és fenntartásával a tudománynak több mint ötven éven át hajlékot ő biztosított. A hercegi család e sokszoros jótékonysága nélkül a kaposvári gimnázium életre nem kelhetett volna. Az alap, melyre a megye rendeinek áldozatai és és a város polgárainak buzgósága épitettek, kétségen kivül a

hercegi család jótékonysága. E tényt örökíti meg ama felirat is, mely (87 cm. széles, 40 cm. magas sötétszürke márványtáblán) a gimnázium bejárata felett a következőkben volt olvasható:

„PRINCIPIS ESTORADIS, MAECENATUM,
OPPIDI IN ARAM
CESSI MUSARUM, MUNERE, DOTE, OPERA.
1812"

(Eszterházy herceg bőkezüségéből, a jótevők adományából, a város közreműködésével a múzsák oltárává lettem. 1812.)

A hercegi családnak iskolánk iránt tanusított jótékonysága nem pusztán e feliratban van megörökítve, hanem Somogynak és Kaposvárnak hálás emlékezetében is. Bízvást mondhatjuk, hogy Somogyban a jótétemények gyümölcseit nem csak élvezni, hanem róluk kegyelettel és hálával emlékezni is tudnak.*)

Az intézet másik halhatatlan pártfogójának emlékét is méltó módon kivánták az arra illetékesek megörökíteni.

A gimnáziumi választmány annak a nagyfontosságú eseménynek örömére, hogy *Trefort Ágost* vallás- és közokt. miniszter *Somssich Pál* hathatós közbenjárására az intézetnek 8 osztályúvá fejlesztését elhatározta, lelkes adományokból megfesttette volt elnökének életnagyságú képét, amelyet a megye közönségének ajánlott fel. A megye törvényhatósági bizottsága 1884. augusztus 4-én tartott gyülésén köszönettel fogadja az „ereklyét" és ünnepies leleplezésének és átvételének időpontjául a november havi közgyülést tüzi ki és egyszersmind *Jankovich László* főispán indítványára a „megyének a gimnázium újjáépítése, kibővítése és legújabban a főgimnáziumok sorába emelése körül elévülhetetlen érdemeket szerzett fiát" az igazgató választmány *díszelnökévé* választotta. A leleplezés ünnepsége a megyeház gyüléstermében november 3-án díszes közönség és a főgimnáziumi ifjúság részvételével folyt le, amikor is *Maár Gyula* főjegyző lendületes és a gimnázium multját felölelő nagy beszéd kiséretében átadta a képet gondozásra a tanári karnak. A *Vastagh György* festette gyönyörű festmény, amelyet ez Emlékkönyv is megörökít, jelenleg a tanári tanácskozó terem legfőbb ékessége.

Mikor a lánglelkű hazafi, a ki intézetünkre nézve a Gondviselés embere volt, 1887-ben márc. 3-án elköltözött az élők sorából, a gimnáziumi választmány az ugyanazon év április 21-én, a megye törvényhatóságának bizottsága pedig a május 7-én tartott

*) Bécsy-Prilisauer: A kaposvári gimnázium története 56—57. lap.

gyűlésen rótta le a tisztelet, hála és kegyelet adóját a vármegye nagyérdemű fia iránt és jegyzőkönyvben fejezte ki elhunyta felett érzett hazafias fájdalmát.

Az igazgató választmány Somssich Pál érdemeit még az intézeti épület bejáratának falába illesztett ékes márvány emléktáblával is megörökítette, hogy „az ifjúság lelkesedve buzduljon fel nemes példáján." A leleplezésnek 1889. máj 6-án a gimn. épület feldiszített udvarán tartott ünnepén Ujváry Ferencz a választmány elnökhelyettese és Lenner Emil igazgató tartottak nagyobb beszédet, az ifjúság pedig hazafias dalokkal vett részt.

A (60×92 cm. nagyságu) szürke emléktábla ragyogó lapján a következőket olvashatjuk :

Saárdi Somssich Pálnak,
a főgimnázium megalapítójának, ezen épület létesítőjének, a gimnáziumi választmány feledhetlen diszelnökének örök emlékül.
MDCCCLXXXVIII.

Midőn az intézet 1898-ban az új díszes palotába költözött, az emléktábláknak sem lehetett többé helyük a régi épületben, de nem történt arról gondoskodás, hogy az új épületben a nagy férfiak emlékéhez méltó módon megőriztessenek. A 100 éves jubileumot rendező bizottságra várt a feladat, hogy ez emléktáblákat disztelen helyükről, az intézet pincéjéből előkeresse és méltó elhelyezésükről gondoskodjék.

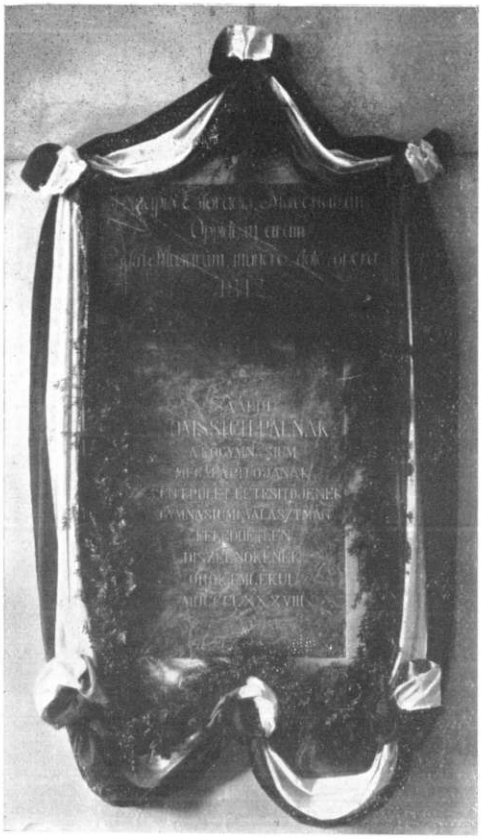
A tanári kar indítványára u. i. a jubileumi nagybizottság nemcsak azt határozta el, hogy a jubileum emlékére emléktáblát helyez el az intézet épületében, hanem a kegyelet követelményeként kimondotta azt is, hogy a nagy alapítóknak és jótevőknek emlékét megörökítő márványtáblákat, akiknek intézetünk annyit köszönhet, renováltatja és az új emléktáblával együtt a mostani épületben ünnepélyesen elhelyezteti.

A jubileumi ünnepség lezajlása után a végrehajtó bizottság nem egy ülésen tanácskozott a hozott határozat végrehajtásáról, legutóbb az 1913. évi márc. 2-án tartott bizottsági ülésen, ahol az új emléktábla szövegét is megállapították a tanári kar előterjesztése alapján. Gondos megvitatás alá került a szöveg a márc. 9-én tartott utolsó nagybizottsági ülésen is, amikor is, *Scholz Gyula* műszaki főtanácsosnak, az intézet egykori növendékének megokolt indítványára határozattá lett, hogy *egy* emléktábla helyett a kivánatos szöveg terjedelmessége miatt *két* emléktábla készíttessék és pedig az egyik a 100 éves jubileum meg-

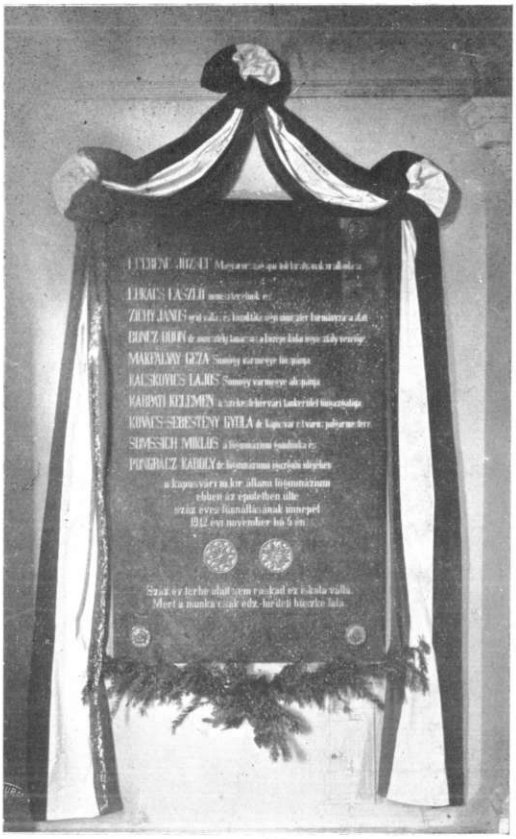

saárdi **Somssich Pál.**

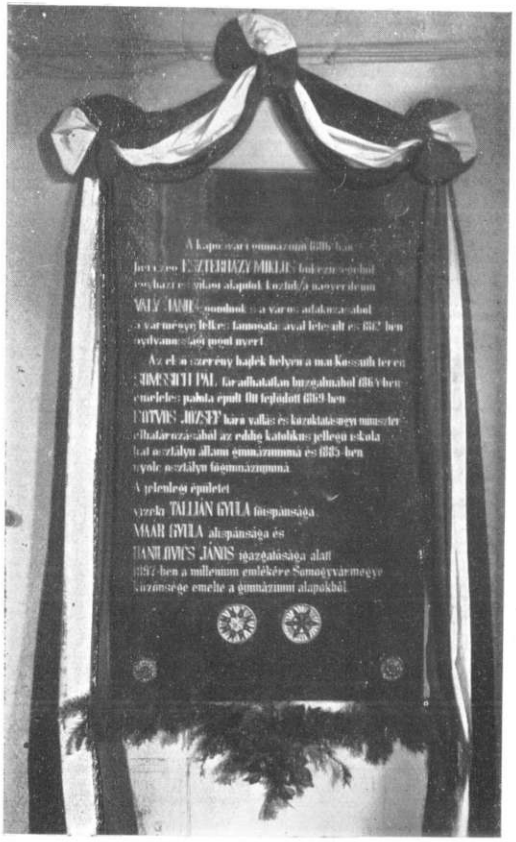
Vastagh György festménye. Az intézet tulajdona.

I.

II.

1913 június havában az intézet épületében elhelyezett emléktáblák.

I. A régi emléktáblák.

II—III. A jubileumi emléktáblák.

történtét fogja megörökíteni azok nevének felsorolásával, akik ép a jubileum évében töltöttek be az intézetet érdeklő vezető állást, a másik tábla pedig a 100 éves intézet fejlődésének főbb mozzanatait fogja feltüntetni. Egyuttal szükebbkörű bizottság is kiküldetett egyrészt a gimn. választmány elé terjesztendő végleges szöveg megállapítása és a régi és új táblák elhelyezésére alkalmas helyek kijelölése végett. Ez meg is történt. A megállapodás a gimn. választmány elé került, amely kellő megvitatás után a bizottság szövegezését elfogadta és az elhelyezésre kijelölt helyet megfelelőnek találta. Most már csak Somogyvármegyének, az épület fenntartójának jóváhagyása kellett.

Ennek alapján Somogy vármegye törvényhatósági bizottsága *Kacskovics Lajos* alispán előterjesztésére az 1913. évi május 5-én tartott évnegyedes közgyülésén (538.9612.1913 kgy. sz. a.) az állandó választmány javaslatához képest elfogadja a gimnáziumi választmánynak a jubileumi emléktáblák szövegére és elhelyezésére vonatkozó határozatát és az emléktáblák szövegét a következőkben állapítja meg:

I. A jubileumi emléktábla.

„*I. Ferencz József* Magyarország apostoli királyának uralkodása,
Lukács László miniszterelnök és
Zichy János gróf vallás- és közoktatásügyi miniszter kormányzása alatt,
Boncz Ödön dr. miniszteri tanácsos, a középiskolai ügyosztály vezetője,
Makfalvay Géza Somogyvármegye főispánja,
Kacskovics Lajos, Somogyvármegye alispánja,
Kárpáti Kelemen a székesfehérvári tankerület főigazgatója,
Kovács-Sebestény Gyula dr. Kaposvár r. t. város polgármestere,
Somssich Miklós a főgimnázium gondnoka és
Pongrácz Károly dr. főgimnáziumi igazgató idejében
a kaposvári m. kir. állami főgimnázium ebben az épületben ülte száz éves fennállásának ünnepét 1912. évi november hó 5-én.

* * *

Száz év terhe alatt sem roskad ez iskola válla,
Mert a munka csak edz, — hirdeti büszke fala.“

II. A történeti emléktábla.

„A kaposvári gimnázium 1806-ban herczeg *Eszterházy Miklós* bőkezűségéből, egyházi és világi alapítók, köztük a nagyérdemű *Váli János* gondnok s a város adakozásából, a vármegye lelkes támogatásával létesült és 1812-ben nyilvánossági jogot nyert.

Az első szerény hajlék helyén a mai Kossuth-téren *Somssich Pál* fáradhatatlan buzgalmából 1864-ben emeletes palota épült. Ott fejlődött 1869-ben *Eötvös József* báró vallás- és közoktatásügyi miniszter elhatározásából az eddig katolikus jellegű iskola hat osztályú állami gimnáziummá és 1885-ben nyolc osztályú főgimnáziummá.

A jelenlegi épületetet
vizeki *Tallián Gyula* főispánsága,
Maár Gyula alispánsága és
Danilovics János igazgatósága alatt
1897-ben a millennium emlékére Somogyvármegye
közönsége emelte a gimnáziumi alapokból."

Az emléktáblák elhelyezésére nézve pedig akként rendelkezik, hogy az új táblák az intézeti épület földszintjének folyosóján, közvetlenül a bejáratnál a lépcsőházzal szemben jobbról és balról helyeztessenek el; a két régi emléktábla pedig a főépület kapuja mögötti kis előtérben, a szolgaszoba ablakával szemben az igazgatói iroda befalazott ajtójának helyére kerüljön. A megyegyűlés egyúttal 300 K-t irányzott elő a „Rendelkezési alap"-ból az emléktáblák felállítási költségeinek fedezésére s felhatalmazta a vármegye alispánját ez összeg kiutalványozására.

A jóváhagyás után az intézet igazgatója a helybeli Faludi és Kozma kőfaragó céget bizta meg a régi táblák kijavításával és az egyenkint 94 cm. széles és 156 cm. hosszú (1.46 m^2 nagyságú) új tábláknak sötétszürke belga gránitból való elkészítésével és *Dörre Tivadar* rajztanárnak állandó felügyelete mellett, aki a szöveg beosztásánál is segédkezett, a szépen csiszolt nagyon jól sikerült emléktáblák június 14-re elkészültek és befalaztattak úgy, hogy a leleplezés ünnepségét június 15-én, vasárnap d. e. 10 órakor meg lehetett tartani.

Az ünnepség — *Prilisauer Adolf* c. igazgatónak őszinte gyászt keltő közeli halála miatt — szükebb keretekben, csöndesen, de annál bensőségesebb módon a vármegyei és városi notabilitások, a tanári kar és az ifjúság jelenlétében folyt le és min-

denképpen méltó befejezése volt intézetünk nevezetes jubiláris évének.

Délelőtt 10 órakor nyitotta meg az ünnepélyt az ifjúsági énekkar „Üdvözlő dala". Ennek elhangzása után *Szabó Kálmán*, a gimn. vál. tagja, ki jubiláris ünnepségünknek illusztris szónoka volt, mondott emelkedett gondolkodásra való szebbnél-szebb részletekben bővelkedő beszédet. Megkapóan fejtegette az emléktáblák tartalmával kapcsolatban az iskola hivatását és a nemzeti tradiciókhoz való ragaszkodás szükségességét. Gazdag, tartalmas, beszédét a történelemből vett példákkal tette változatossá és élénkké.

A szép beszéd befejeztével az intézet igazgatójának hivatalos kiküldetés miatti távollétében *Faragó Lajos* gimn. tanár rótta le a jelenlevőket mélyen megható pompás beszédben az intézet háláját azok iránt, kik iskolánknak ezt a felejthetetlen szép napot szerezték. Először *Makfalvay Géza* főispánnak mondott hálás köszönetet azért, hogy immár majdnem egy emberöltőn át nemes lelkű pártfogója és támogatója iskolánknak, megköszönte azt a fényt is, amelyet a főispán megjelenésével az ünnepélynek adott.

Azután *Kacskovics Lajos* alispánhoz intézett köszönő szavakat, ki nemcsak mint a vármegye alispánja, hanem mint a gimn. vál. elnöke, szive sugallatából is sokat tett értünk; mint intézetünk tanítványa mindig egyik büszkeségünk lesz.

Majd az iskolánkért ideális lélekkel oly sokat dolgozó, boldog emlékű Kacskovics Sándor unokájához, *Kovács-Sebestény Gyula* dr.-hoz, Kaposvár polgármesteréhez fordult, kérve őt, hogy fogadja az intézet mély háláját mint első polgára ennek a városnak, mely iskolánkért annyi áldozatot hozott s dicsőítette a polgármestert, mint az intézetünkhöz szeretettel ragaszkodó tanítvány példaképét.

Meleg szavakkal tolmácsolta az intézet igaz nagyrabecsülését és forró köszönetét a gimn. vál. nagyműveltségű és nagytudású nesztora, *Szabó Kálmán* iránt, kinek minden szépért és nemesért ma is fiatalos hévvel buzduló lelke igaz szeretettel karolja fel intézetünk minden ügyét.

Még kifejezte Faragó tanár az intézet soha nem szűnő hálaját az intézettel annyira egybeforrt gimn. megyei választmány iránt, továbbá a vármegyéből és városból megjelent előkelőségeknek és a jubiláris nagybizottságnak. Végre az ifjúsághoz fordult, arra kérve őket, hogy a mai ünnepély ne legyen lelkükben múló

tünemény, hanem őrizzék meg azt szivük mélyén mint drága emléket. Valahányszor az emléktáblára néznek, lássák meg rajta az önzetlen, férfias munka megdicsőülését s jusson eszükbe a nagy Széchenyi Istvánnak ez az örökszép mondása: „Csak gyenge szereti önmagát, az erős egész nemzeteket hordoz szivében." — Azután az ifjúsági énekkar a *Himnusz* éneklésével fejezte be az emlékezetes ünnepélyt.

PONGRÁCZ KÁROLY DR.

2. Az intézet anyagi állapota.

A gimnáziumi épületek történeti ismertetése után helyénvalónak tartjuk az intézet anyagi állapotát, belső életét is főbb vonásokban bemutatni, főleg a könyvtárak, szertárak, iskolai intézmények történeti fejlődésének és mai állapotának rövid ismertetésével. Alapul és forrásul mindehhez *Bécsy Mártonnak* és *Prilisauer Adolf*nak „A kaposvári gimnázium története" című alapvető munkája szolgált; 1896 óta pedig az intézeti irattár, az évvégi értesítők és a hivatalos leltárak állottak a szertárőrök és szaktanárok rendelkezésére s azok alapján állították össze legjobb belátásuk szerint az illető szertárakra, stb.-re vonatkozó tudnivalókat. Az 1889. év előtti időből hiv. leltárakat nem találunk, legfeljebb egy-egy kimutatást. Az egyes gyüjtemények tervszerű gyarapítása, rendezése és szakszerű kezelése csak az intézetnek főgimnáziummá történt fejlesztésével kezdődik.

a) Egyesített tanári és somogyvármegyei könyvtár.

A főgimnázium és Somogy vármegye egyesített könyvtára városunknak egyetlen nyilvános könyvtára, melyet az intézet tanárain kivül a tanulók is használhatnak és a nagyközönségnek is díjtalanul rendelkezésére áll. Nyitva van a nagy szünetet kivéve köznapokon d. u. 4—5-ig. Ismert egyének elismervényre, mások a művek árának, mint biztosítéknak, letételével kaphatnak kölcsön

könyveket. A könyvtár három teremben van elhelyezve, melyekhez egy dolgozó szoba sorakozik. Az egyik terem olvasó szobául van berendezve. Az 1912. évben 780 olvasó 2266 kötetet használt.

A két könyvtár egyesítése*) 1866-ban történt, amikor *Jankovich László* főispán a megyei könyvtárt átadta gondozásra a gimnáziumi választmánynak. A vármegye ugyanekkor csak a felügyeleti és ellenőrző jogot tartotta fenn magának. A választmány a könyvtárt a gimnáziumban helyezte el és kezelését a tanári könyvtár őrére bízta. Az így egyesített könyvtár szakszerű rendezését *Albrecht János* főgimn. tanár, jelenleg pozsonyi kir. tanker. főigazgató kezdte meg 1886-ban és *Medgyesi Lajos* tanár, jelenleg zalaegerszegi főgimn. igazgató folytatta és fejezte be 1889-ben. Ugyanő 1897. október haváig volt a könyvtár őre, utána *Prilisauer Adolf* tanár vette át kezelését, amelyet 17 éven át ritka lelkiismeretességgel, bámulatos pontossággal és mindig szolgálatrakész előzékenységgel végzett 1913. évi május 13-án történt elhunytáig. Utódja *Szabó Alajos* főgimn. tanár.

A könyvtárnak cédulakatalógusa, szaklajstroma, szerzeményi naplója és évi leltára van. Nyomtatásban megjelent: A kaposvári m. kir. állami főgimnázium és Somogy vármegye egyesített könyvtárának címjegyzéke. Összeállította: Medgyesi Lajos. Sajtó alá rendezték: Prilisauer Adolf és Schambach Gyula tanárok. (Kaposvár, 1890., 132 l.) . . . A kaposvári m. kir. állami főgimnázium és Somogy vármegye egyesített könyvtárának II. címjegyzéke. Összeállította Medgyesi Lajos. (Kaposvár, 1895.) A kaposvári m. kir. állami főgimnázium és Somogy vármegye egyesített könyvtárának III., IV. és V. címjegyzéke. Összeállította Prilisauer Adolf. (Kaposvár, 1900., 1905., 1910.)

A könyvtár anyaga 20 szakcsoportba van beosztva; az összes állomány az 1912. év végén 22.405 drb. Köztük 13 magyar nyelvű és 4 idegen nyelvű régi hazai nyomtatvány. A mai alakjában a könyvtár nemcsak a középiskolában felkarolt tudományágak alapvető munkáit tartalmazza, hanem az általános műveltséghez tartozó egyéb szakokra is, mint a társadalomtudomány, közgazdaság, régiségtan, stb. figyelemmel van s megtalálhatók

*) Magyarázni fölösleges, hogy a könyvtár egyesítése óta a tanári és megyei könyvtár könyvei nem külön termekben, külön szekrényekben, külön polcokon vannak elhelyezve, hanem ugyanazon a helyen, – csak a szakbeosztást véve alapul — vegyesen egymás mellett állanak; például az akadémiai kiadványok áll. (gimnáziumi) és megyei példányai egy szám alatt, egymás mellett találhatók.

benne az idevágó nevezetesebb összefoglaló művek és nem ritkán szükebbkörű kérdésekben tájékoztató munkák is. Történelmi, magyar irodalmi könyvekben és különféle folyóiratokban oly gazdagnak mondható, hogy ezirányú buvárkodásra is bő anyagot szolgáltat. Az egyesített könyvtárnak ezidő szerint összesen 60 folyóirat jár, (44 a tanári könyvtárnak és 16 a megyeinek) köztük 6 német nyelvű.

1. *Tanári könyvtár.*

A tanári könyvtár alapját *Vály János* táblabiró, a gimnázium egykori nagyérdemű gondnoka vetette meg 1818-ban, amikor 284 kötetből álló könyvtárát a kaposvári gimnáziumnak hagyta.

Később Somogy vármegye a tanári kar kérelmére megvette Szabó Ferenc és Horváth Elek igazgatók könyvtárát (1827., illetőleg 1835-ben). Az intézet „könyvesháza" ez időben már külön teremben volt elhelyezve. A vármegye, mint a gimnázium pártfogója, időről-időre kisebb összegeket áldozott a könyvtár gyarapítására. Nagyobb arányban csak az intézetnek 1869-ben történt államosítása után növekedett a könyvállomány. Eleinte a felvételi díjakat fordították, később bizonyos átalányösszeget, jelenleg évenkint 900 koronát juttat a közokt. kormány a tanári könyvtár céljaira, mely összegből a tanári kar az egyes szakokat arányosan és a szükségleteknek megfelelően dotálja. Régeben Tintera Mátyás, Czompó Gábor, Taschler Elek, Gallubich Dénes és Vaszary Mihály tanárok voltak a könyvtár őrei. Jelentékenyebb adományokkal a könyvtárt Gartner Elek (1861.), Martonfalvay Elek (1878.), Somssich Pál (1867., 1877. és 1879-ben több százra menő kötettel), Hetényi Lipótné (1885.), Albrecht János tanár (1887.), Hőke Lajos (1888.), Vaszary Mihály tanár családja (1892.), Zsámboki (Schambach) Gyula tanár (1893.), Vinkovich Antal volt körjegyző (végrendelete útján 1893-ban), Szabó Ferenc volt németeleméri plébános (1894.) és Danilovics János volt főgim. igazgató (1907.) gyarapították.

A tanári könyvtár álladéka az 1912. év végén 3977 mű, 6925 kötet és 8111 füzetben. Értéke 42.549 K. A füzetek között 6564 drb. iskolai értesítő van, melyek intézetek szerint időrendben vannak elhelyezve. Nevezetesebb könyvek: Zrinyi Miklós, Adriai Tengernek Syrenaia, Bech 1651., Mondolat, Dicshalom 1813., Kazinczy Ferenc munkáinak, Bessenyei drámáinak (A hármas vité-

zek, Buda tragédiája) első kiadásai; Szenczy Molnár Albert: Szent Biblia I—IV., Hanovia 1608., Dictionarium, Heidelbergae 1621.; Pázmány Péter: Igazságra vezérlő kalauz, Poson 1637; Haller J.: Hármas históriája 1681. stb. Értékes a Budapesti Szemle teljes sorozata stb.

2. *Somogy vármegye könyvtára.*

Somogy vármegye könyvtárát az 1816. évben Festetics Lajos gróf alapította azzal, hogy mintegy 4000 kötetből álló könyvtárát a megyének ajándékozta. Hogy miként történt a könyvtár további gyarapodása, arra nézve a niklai költő, Berzsenyi Dániel szolgáltat némi tájékoztató adatot egy levéltöredékében (megj. Új Magyar Múzeum, 1860. évf. 90. l.) A vármegye őt is kinevezte „a tudvalevő könyvek följelölésére rendelt kiküldöttséghez," de — mint egy táblabíróhoz intézett, előbb említett mentegető levelében mondja — a megbizatásnak nem tehetett eleget, mert kiküldött társai egyenes felszólítására sem tudatták vele szándékukat és az egész dolog mibenlétét, egyébiránt kéri a táblabirót: „méltóztasson a T. Vármegyét arra birni, hogy a könyvtárnak fenntartására, gazdagítására s az ily olvasóintézethez igen illő folyóirásokra megkivántató *fundus* állíttassék. Mert így várhatjuk azt, hogy Somogy példája több vármegyéket is azon megfoghatatlan álomból, mely culturánkat nyomta s hazánkat a legszegényebb amerikai coloniáknál e részben szegényebbé tette, valahára felébreszt s kimutatja, mint kell a pusztákban elszórt s a culturának minden orgánjaitól megfosztatott magyar nemességet segíteni, hogy azon kezdetet, melyet az oskolákon nyer, tökéletességre vihesse, s kimutatja, hogy a könyvtárakat, ezeket a férfiaknak oskoláit s a nemzeti culturának legfőbb kincseit hol kelljen lerakni . . ." Ebből kiviláglik, hogy 1819. előtt már mozgalom indult meg a könyvtár rendezésére, gyarapítására és némi pénzalap létesítésére. Így Festetics László gróf 1000 forintnyi alapítványt tett a könyvtár javára, mely a vármegye és magánosok adományából is gyarapodott.

A harmincas években a könyvtár pecsétje a következő szövegű volt: „T. N. Somogy Vármegye olvasó Társaságáé" és e könyvtárnak olvasószobája is volt a megyeházában. Irott cimjegyzéke: „Czimtalálója Tekintetes Nemes Somogy vármegye. Rendbe szedte nad. Sárközy István második alispán. 1835." (218 lap, abc

sorrendben, kezdődik „Abellard und Heloisa von Fessler" c. könyvvel).

A könyvtárt a megyeházán, mint nyilvános könyvtárt kezelték 1866-ig. Ez évi június 22-én Jankovics László főispán a meglehetősen rendezetlen állapotban levő gyüjteményt a gimnáziumi választmánynak adta át gondozásra, mely azt a gimnáziumban helyeztette el. A könyvtári alap akkor 14970 koronát tett. Eleinte az alapból 300, később 400, 600 koronát fordítottak a könyvtár gyarapítására, ez idő szerint Somogy vármegye 700—800 koronát juttat könyvek vásárlására és kötésére. A megyei könytáralap jelenleg több, mint 36000 koronát tesz. Azt is megemlíthetjük, hogy Czompó Gábor, Taschler Elek, Gallubich Dénes, Vaszary Mihály könyvtárőrök a megyei könyvtár kezeléséért 80 K jutalomdíjban részesültek, amelyet 1887-ben a gimn. választmány 200 K-ra, 1911-ben 300 K-ra emelt fel. Nyomtatott cimjegyzékét l. fentebb.

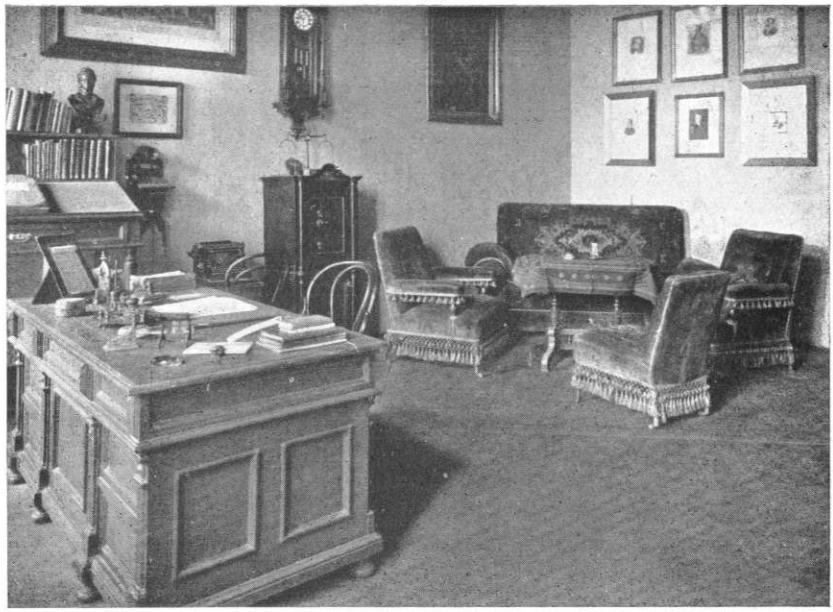
A megyei könyvtár álladéka az 1912. év végén 3479 mű 6691 kötet és 678 füzetben. Értéke 25878·10 K. Minden egyes könyv a cimlapján el van látva „Somogymegye tulajdona" v. „Somogy vármegye könyvtára" köriratú pecséttel, a szakcsoport betüjével és saját számával. A megszerzendő művekről az igazgatóság ajánló előterjesztése alapján a gimnáziumi választmány határoz.

Ritkaságuknál, régiségüknél fogva legértékesebbek a megyei könyvtárban a következő 1711. előtti hazai nyomtatványok :

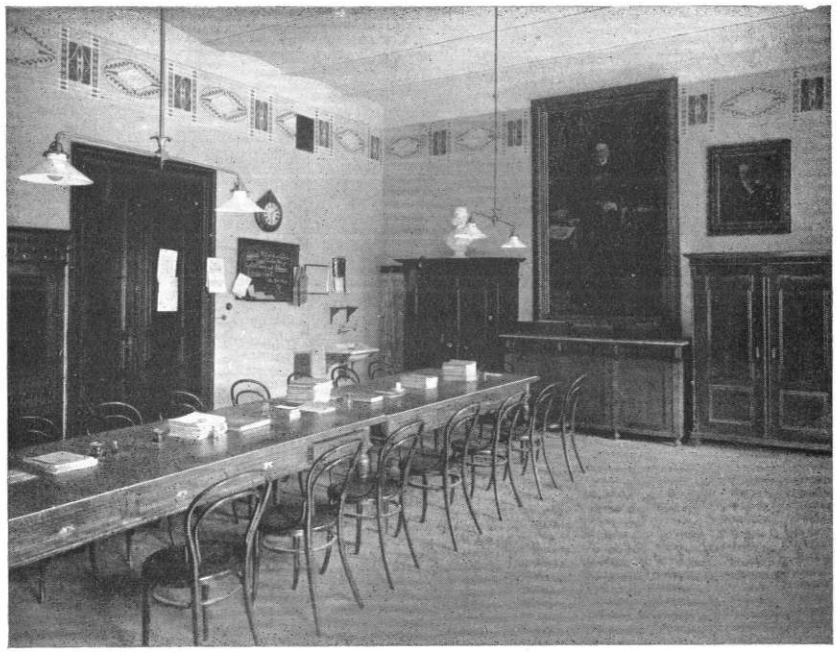
Telegdi Miklós: Az Euangeliomoknac . . . . I. r. Bech 1577. III. r. 2. kiad. Bech 1638. *Leepes Bálint:* Az halandó és itéletre menendeo tellyes emberi nemzetnek Fenyes Tuekoere. Niomtattatott Pragaban Sessius Pál altal. I. II. keonyv. Anno 1616. *Tyukodi Márton:* Az tiszta életű Joseph patriarcha Varad, 1641. *Illyés András:* Megrövidíttetett ige I. Nagyszombat 1691. *Landovics István:* Uj segítség. Nagyszombat 1689. *Szentiványi M.:* Curiosiora variarum seintiarum miscellanea. Tyrnaviae 1689. *Avancinus N.* Vita et doctrina Christi. Tyrnaviae 1679. *Canones Eclesiastici.* Varadini 1642.

Prilisauer Adolfnak a 2. pontig elkészített közleményét befejezte

SZABÓ ALAJOS
könyvtáros.

Igazgatói iroda.

Tanári ülésterem.

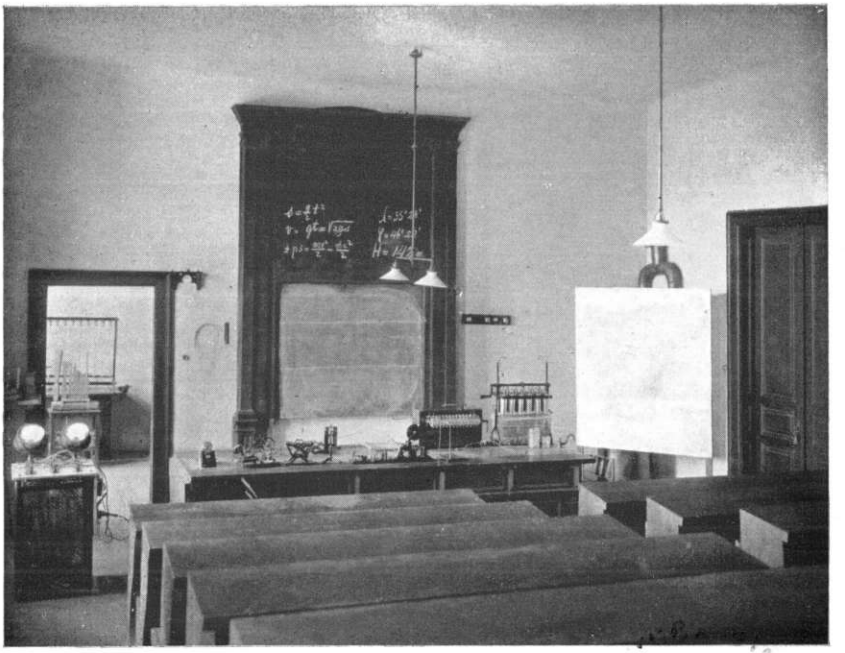
Tanári és megyei könyvtár (déli terem).

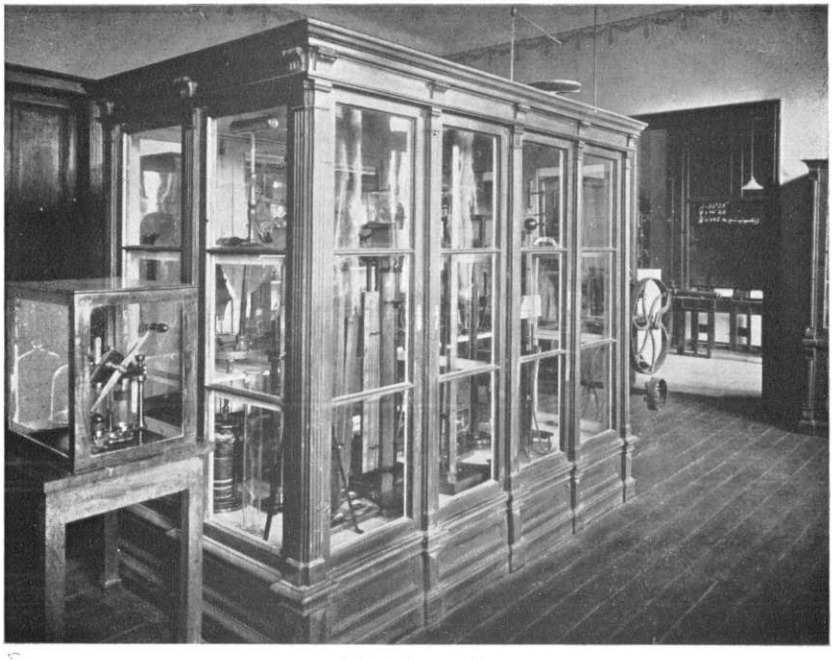
Tanári és megyei könyvtár (északi terem)

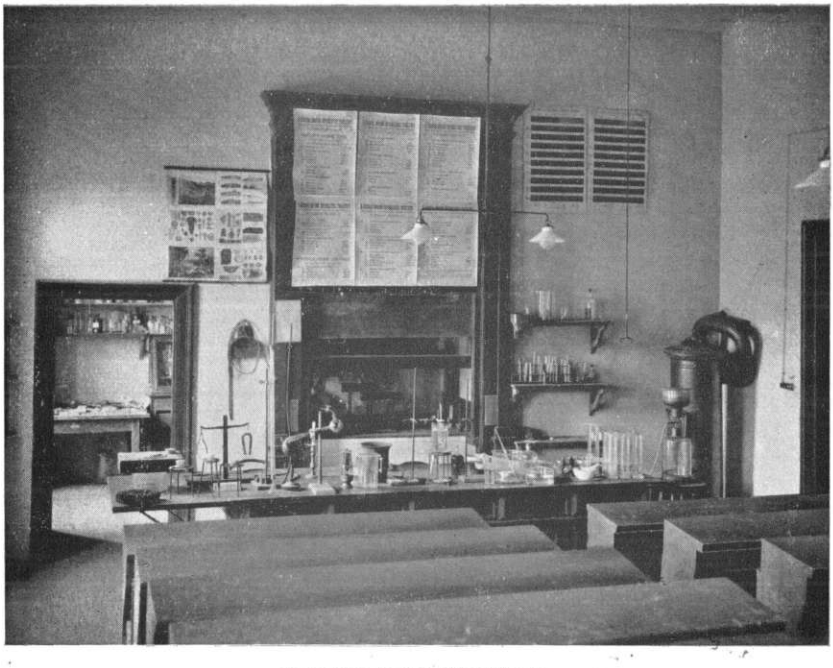
Fizikai szertár és dolgozó szoba.

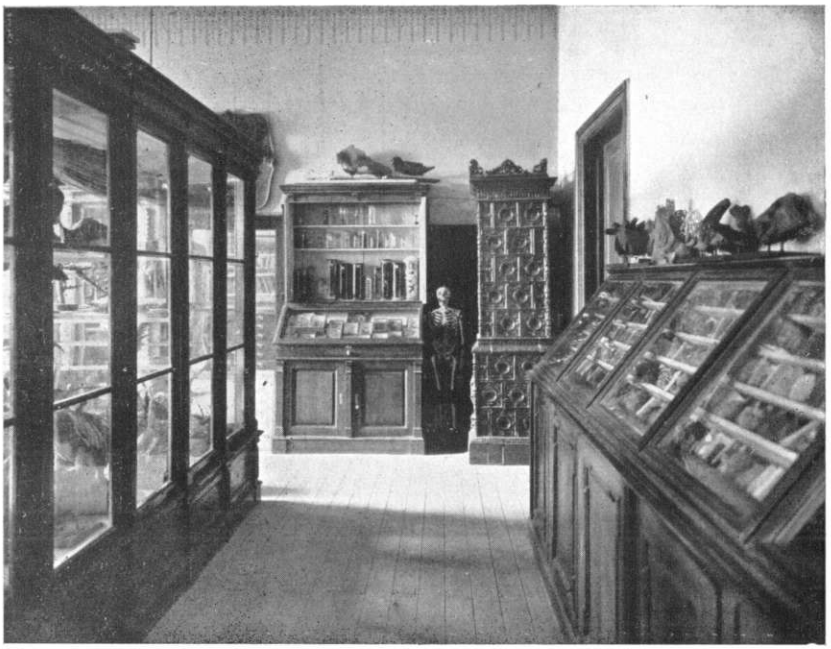
Fizikai előadóterem.

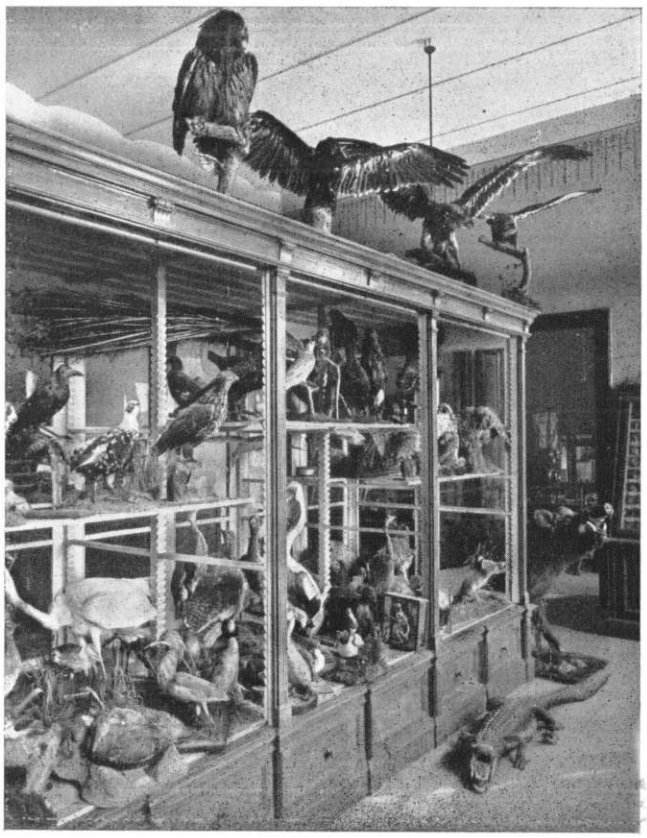
Fizikai szertár.

Természetrajzi előadóterem.

Természetrajzi szertár.

**Természet-
rajzi
szertár.**

b) Az ifjúsági könyvtár.

A kaposvári gimnázium keletkezése idején az ifjúsági könyvtárak ügye országszerte — mondhatni — ismeretlen, vagy legalább is kevés gondot okozó kérdés volt. Semmiféle hivatalos rendelet vagy utasítás nem sürgette e nagyfontosságú intézményt. Csak 1857. márciusában adott ki az osztrák közokt. kormány egy rendeletet ifjúsági könyvek beszerzése dolgában, de az eszme megvalósítását ez is pusztán az iskolaügy csekély számú barátainak sovány adományozó kedvére bizta.

A rendelet meglepő eredményének jellemzésére csak azt említem fel, hogy 1858-ban gimnáziumunk ifjúsága 1 (egy) egész kötetből álló könyvtárhoz jutott, mely újabb egy év mulva 4 (négy) kötetre szaporodott. A gyarapodás a következő években is csaknem rákháton haladt előre. Végre az 1874/75. tanév végén Németh Ignác igazgató és az akkori tanár-kar áldozó készsége és buzgólkodása folytán 214 kötetre emelkedett a gyüjtemény. 1876-tól kezdve a „Középiskolai rendtartás" utasítása alapján a tanulóktól külön e célra beszedett összegből vétel útján fejlesztették az ifjúsági könyvtárt. Ezt az eljárást később az államtól kiutalt tanszerállalány felhasználása váltotta fel. Ettől kezdve a könyvtár rohamosan haladt a fejlődés útján, úgy hogy ma körülbelül 5000 kötetet állíthatunk szembe a szinte szánalmas kezdettel. Most, mint általában a középiskolákban, ami intézetünkben is az ifjúság ismereteinek és erkölcsi érdekeinek szemmel tartásával selejtezés és revizió van folyamatban a Szemák-féle katalogus alapján.

BEBESI ISTVÁN.

c) Filologiai, történelmi, művészeti és régiségi szertár.

Lássuk mindenekelőtt röviden a szertár történetét. 1853-ban az érmek száma 120 drb., 1857-ben 236 drb. Az 1883—84. évben az érmek és régiségek száma 615 drb., 1894. végén 953 drb. A térképek száma 1857-ben 7 volt, 1883—84-ben 76.

A filologiai múzeumnak *Schambach Gyula* tanár veti meg az alapját az 1886—87. évben. A megye közönségének adományából a klasszikus ókor életére és művészetére vonatkozó szemléltető eszközöket, szobrokat, képeket, illusztrált műveket vásárol s maga is készít tanulók segítségével szemléltető tárgyakat, pl. a „Forum Romanum" karton mintáját. E buzgó munkál-

kodásában lelkes segítőre talál *Danilovics János* igazgatóban, az ő útmutatásuk szerint készült pl. a már említett római ház, római tábor, görög szinház, stb. Schambach 1887-ben „Antik művészeti kirándulás" címen az antik világ szépségeivel ismerteti meg városunk nagyközönségét s ezt a felolvasását nyomtatásban is kiadja ezzel a függelékkel: Szemléltetés az ókori irodalmak tanításánál és a kaposvári áll. főgimnázium „Philologai Musem"-ának leírása.

Schambach tanár 1893-ban Budapestre kerül s most *Bournáz Ernő* tanár veszi át a szertár kezelését s buzgón gyarapítja a gyüjteményt, de 1897-ben betegsége miatt szabadságra megy és ekkor *Kohlbach Bertalan dr.* lesz a múzeum őre. Bournáz tanárt 1899-ben saját kívánságára Nagyszebenbe helyezik át.

Kohlbach Bertalan dr. szakszerűen rendezi a régiség- és éremgyüjteményt s a múzeum gondos vezetésével, növelésével s a szemléltető-eszközöknek az egyes tantárgyak szerint való csoportosításával szerzett magának érdemeket. Ezt a célt szolgálja „A művészet és gimnázium" c. értekezése is.

Kohlbach tanárt 1907-ben a körmöcbányai, majd a nagyváradi áll. főreáliskolához helyezik át s azóta *Kuzmics Ferenc* tanár gondozza a szertárt.

A szertári tárgyak a következő csoportokba oszlanak:

I. Filologia, történelem és művészet.

A) Illusztrált művek és atlaszok. Értékesebbek: Falke, Hellas u. Rom.; Langl, Götter u. Heldengestalten; Preller, Homeros Ilias. E három mű Somogyvármegye ajándéka 1886—1887-ben. Továbbá: D'Amelio, Pompei falfestményei 1894.; Spemann, Das Museum I—VI. k. 1903—1904.; Térey G.: A festőművészet remekei I—VI. 1905—1907. Állomány az 1912. év végén: 64 db. 1143·48 K értékben.

B) Faliképek, képek és fotografiák. Nevezetesebbek: Polygnotos után rekonstruált 12 drb. falfestmény 1887—88. (a vármegye ajándéka); Langl-féle történelmi és művészet-történelmi képek a folyosókon elhelyezve (61 drb.) 1889—90. Lohmeyer, Cybulszki és Seemann-féle faliképek különböző években szerezve. (103 drb.) A Képzőművészeti Társulat 28 drb. kiadványa 1898. (a vámegye ajándéka.); római kocsiverseny (Mihalik Gyula rajztanár ceruzarajza Wagner után); 9 drb. rézmetszet, diapositiv képek az építészet és szobrászat köréből stb. Az 1912. év végén van 477 darab 1900·48 K értékben.

C) Térképek. Kogutowicz-félék s diákok készítményei 38 drb. 463.32 K értékben.

D) Gipszöntvények, mintázatok s egyéb szemléltető tárgyak. Ilyenek: a belvederei Apolló, a Laokoon csoport, Zeus Otricoli, Hera Ludovisi, Niobe, stb. 1893-ban Danilovics János igazgató és Schambach Gyula tanár útmutatása szerint Liebenwein Lengyel Alajos (most máramarosszigeti) rajztanár elkészítette a római ház mintázatát, majd a görög szinházat, fasceseket, stb. A ház födele fölemelhető s így a belső szerkezet, beosztás, stb. láthatóvá lesz. Ilyen szemléltető tárgyak még a római tábor, a Forum Romanum, görög hajó, ostromgépek, stb. A tárgyak száma 55 db. 980·86 K értékben.

II. Régiség- és éremgyűjtemény leginkább ajándékozás útján gyarapodott.

E) Régiségek. Érdekes leleletek vannak főleg a kő- és bronz korból, összesen 188 db. 202 K értékben.

F) Éremgyüjtemény.

1. Érmek: 56 drb. 54·80 K értékben. 2. Pénzek: a) hazai pénzek: 481 drb. 66·54 K, b) római és ókori pénzek: 469 drb. 53·54 K, c) közép és újkori külföldi pénzek: 400 drb. 25·80 K értékben.

	vétel	ajándék	érték
I. A, B, C, D együtt	505 drb.	129 drb.	4488·14 K
II. E, F_1, F_2, abc. „	85 „	1509 „	402·68 K
Összesen:	590 drb.	1638 drb.	4890·82 K

Vagyis a szertár állása az 1912. év végén: 2228 darab, 4890·82 K értékben.

KUZMICS FERENCZ.

d) Földrajzi szertár.

A földrajzi szertár anyagát fali térképek, atlaszok és szemléltető eszközök teszik. Ezek részben két nagy szekrényben vannak elhelyezve, amelyek az ifjúsági könyvtár helyiségében állanak, részben csinos tölgyfakeretben, a folyosókon vannak kiaggatva. (Hölzl-féle földrajzi képek.) A térképek kevés kivétellel — az újabb beszerzések mind — Kogutowicz-féle térképek. Sajnos, hogy a szertárnak nincs külön helyisége, s a gyarapítására fordítható összeg elég kevés. Így, habár térképekkel és atlaszokkal eléggé

el van látva, de szemléltető eszközökben, különösen a fizikai és mathematikai földrajz tanításánál sok tekintetben hiányosnak mondható.

A szertár régebben a természetrajzi szertárral volt kapcsolatos és annak őrei, akik csak az 1884—85. tanévtől vannak felsorolva, 1884/85—1892/93-ig *Varga Ferenc*, 1893/94—1987/900-ig *Kocsis János* dr. tanárok voltak gondozói, csak az 1900—901. isk. évvel lett elkülönítve s azóta alólirott vezetése alatt áll.

A szertár eredetét az iratokból nem lehet kipuhatolni. A legrégebbi kimutatás róla 1853-ból való. Ekkor 42 fali-térkép, 3 atlasz és 4 földgömb alkotta a tartalmát. Az 1877—78-ik tanévig semmi adatot nem olvashatunk róla az intézet értesítőiben. Ez időtől kezdve minden évről van feljegyezve valami beszerzés, de az évi gyarapodás darabszámban és értékben csak az 1884—85. tanévtől, a szertár állapota teljesen pontosan pedig csak az 1888—89. tanévtől van kimutatva. E tanév végén volt benne 83 db. térkép és szemléltető eszköz 443 frt. 80 kr. értékben. Itt csillag alatt meg van jegyezve, hogy a földrajzi gyüjtemény kevéssé gyarapodhatott, mert a Hözl-féle képek árát kellett törleszteni. A szertár gyarapodása 10 évenkint a következő volt 1890-től:

1890.	év	végén	volt	86	db.	835	K 60	f. értékben.
1900.	„	„	„	100	„	1325	„ 14	„ „
1910.	„	„	„	179	„	2140	„ 34	„ „
1912.	„	„	„	336	„	2121	„ 04	„ „

VASS MIKLÓS DR.

e) Természetrajzi és vegytani szertár.

Az intézetben összegyüjtött természeti tárgyakról az első kimutatást 1853. szeptember haváról bírjuk, amely 400 drb. ásványról és 32 drb. kristály mintáról tesz említést. 1855-ben már 301 állattani, 350 növénytani és 410 ásványtani tárgy volt; 1857-ben 7 természetrajzi képről is találunk följegyzést. A gyüjteményt ez időtájt *Rády Mihály* tanár is szaporította. 1860-ban *Wehle Nándor* 103 drb. ásványt ajándékozott, *Moravcsik Lajos* pedig kitömött állatokat. 1862-ben a természetrajzi gyüjtemény állása: 7 kép, 308 állattani, 530 növénytani, 533 ásvány és 32 kristályminta. E gyüjtemény az 1874—75. isk. évig jelentéktelen adományokkal gyarapodott, mely időtől fogva a természetrajzi szertár nem csak ajándékozás, hanem vétel útján is gazdagodott.

Az 1882—83-ik évben *Festetich Dénes gróf* 3300 drbból álló ásvány- és kőzetgyüjteményt ajándékozott az intézetnek, mely nagybecsü adományával annyira emelte muzeumunkat, hogy az ásványok fajbeli gazdagsága tekintetében a legmesszebbmenő követelményeket is kielégítheti.

E gazdag kollekciót főleg a *Kocsis János dr.* tanár által az 1893—95. években eszközölt szakszerű rendezés tette értékessé, amidőn is belőle és az intézet régibb ásványaiból egy főgyüjteményt, — maximal-normal terminologiai gyüjteményt, — és egy az oktatás céljainak megfelelő speciális minimal-normál-ásvány-kőzetgyüjteményt alakított.

Az 1892—93. évben a *m. kir. földtani intézet* 162 drbból álló, Schafarzik Ferenc dr. geologus által kellően determinált petrografiai gyüjteményt ajándékozott intézetünknek.

Valamint az ásványtani, úgy az állattani és ásványtani gyüjtemények tudományos rendezése is az 1893—95. években történt.

A természetrajzi szertár állása az 1883—84. isk. évi inventárium szerint 10,129 db. 2978 frt 05 kr. értékben, az 1894. év végén pedig csak 3357 drb. 2666 frt 79 kr. értékben, minek oka abban rejlik, hogy a szertár első tudományos és szakszerű rendezésénél (1893—95-ben) a kezelő tanár a leltárba felvett tömérdek hasznavehetetlen tárgyat (tanulóktól évenként beszedett növényt, rovart, kristályhálózatot, tűt stb.) talált, melyeket ki kellett selejteznie.

Az 1893—95. években készült új alaplelettárak, illetve szisztematikai katalógusok arról tanuskodnak, hogy a természetrajzi tárgyak a tanítás céljainak megfelelőbb és rendszeresebb csoportosításba állíttattak össze. E gyüjtemények megfelelő őrzése és szemléltetése azonban csak az 1898/9-ik isk. év elejétől az új épületben — vált lehetségessé. Itt alkalmas s télen fűthető helyiségekben s díszes szekrényekben elhelyezve, számos új s értékes akvizicióval gyarapodva, — megtekintésükre a tanulók gyakran be is vezethetők (muzeumi séták).

A szertár gyarapítására egy évre átlagosan 200 kor. átalányösszeg jut. Ez átalány összeg azonban 1904-től 7 éven át — a kémiai szertár nagyobbmérvü felszerelésére fordíttatott, mely idő alatt vétel utján csak kevéssel gyarapodhatott.

Az egyes gyüjteményeknek most külön könyvük van. A természetrajzi szertár álladéka az 1912-ik év végén: vétel 2146 drb. ajándék 1168 drb. összesen 8049 K 66 f. értékben.

A természetrajzi muzeum kiváló tárgyai: a gróf Festetich Dénes-féle ásvány-kőzetgyüjtemény, a Lendl-féle tanulságos biologiai készítmények, a kitömött alligátor, a vadkan, az ezüstös róka, a túzok (utóbbi 3 drb. Márffy Emil ajándéka) a szirti sas (Hoyos Miksa gróf ajándéka), az óriási kigyó csontváza, a Matisz-féle quarnerói halak, ősállati csontok, a Kálozdy-féle műnövények, a Zippl-Bollmann-féle növényképek, a nagyértékű s tanulságos Pfurtscheller-féle állattani fali táblák és egy vetítő készülék (a nm. vallás és közoktatásügyi m. kir. miniszterium ajándéka), mely a f. évben egy ellenálló készülékkel s vetítő vászonnal nyert teljes felszerelést.

A *kémiai* szertárról az első kimutatást az 1890/91-iki évi értesítőben találjuk, mely évben a kémiai szertár a fizikaitól külön választatott.

A kémiai szertár nagyobb mérvű felszerelése az új épületben 1904-ben történt. Ez évben a gyarapodás vétel útján 352 drb. 1635 kor. 34 fillér értékben.

Évi általány összege: 150 kor.

A szertár állása az 1912. év végén 290 drb. 1833 kor. 65 fillér értékben.

KOCSIS JÁNOS DR.

f) Fizikai szertár.

A fizikai szertár alapját tulajdonképen *Antolik Károly* tanár vetette meg az 1869—70. évben, amikor az intézet államosítása alkalmával a közokt. kormány 700 frtot, a megyei pártfogóság pedig még ezt megelőzőleg 200 frtot utalványozott a legszükségesebb természettani eszközök vásárlására; az összeállított gyüjteményt maga a szaktanár is saját készítményű eszközökkel gyarapította. Ezt megelőzőleg az ötvenes években is szereztek néhány fizikai eszközt, így mindjárt az 1851—52. isk. évben a gimn. választmány „villanygépet" vásárolt az intézet számára, a következő évben pedig ugyanahoz egy „üteg"-et (batteria leydeni palackokból,) egy nagyobb és egy kisebb mikroszkopot, 2 mágnestűt. Az 1856—57. évben 120 frtot fordított a választmány fizikai eszközökre, úgy hogy az 1857. okt. 29-én az igazgató 45 drb. fizikai és kémiai eszközt mutat ki. A hatvanas években is kicsiny és hiányos volt a gyüjtemény és önálló külön helyiséggel sem rendelkezett, úgy hogy az 1861—62. isk. évben 50 drb-ban kimu-

tatott fizikai és kémiai eszközök száma 1869-ig nem változott, amikor Antolik a fent említett összeggel megkezdte a berendezést.

Antolik távozása után 1870-ben *Máday János* tanár lett a természettani szertár őre, melynek számára a közokt. kormány ugyanakkor 300 frtot engedélyezett. Az 1876—77. évben az évi általányösszegen felül még a *Freystädtler Antal* urad. bérlő részéről felajánlott 200 frtot is természettani eszközök vételére fordították. Az 1879—80. iskolai évtől kezdve, midőn az új tanítástery szerint a IV. osztályból a fizika kimaradt, a fizikai gyüjteménynek két évig nem jutott a tanszeráltalányból; de azután megint vettek évenkint néhány eszközt, úgy, hogy az 1883—84. isk. év végén a fizikai és kémiai szertár fölszerelésének értéke: (2908 frt. 28 kr.) 5816 K 56 fillér.

Az 1885—86. isk. év elején, a VIII. osztály megnyitásával a szertár új és megfelelőbb helyiséget nyert, (ter. = 86 m^2) kezelését pedig *Baló Gyula* tanár vette át az akkor eltávozott *Heckinger István* tanártól, aki öt évig volt e szertár őre. Azóta a szertár egy kézben van s a felső osztálybeli fizikai tanítás szükségleteinek megfelelően, nagyobb mértékben történt a beszerzés. 1890-ben a kémiai szertár a fizikai szertártól elvált.

Igazi, céljának megfelelő helyiségbe a fizikai szertár csak az 1898/9. isk. év elején jutott, amikor a kaposvári állami főgimnázium új épületbe került.

Az 1885—86. isk. év óta a gyarapításra felhasznált évi átlagos összeg 350 K-ra tehető, amelyből a javításokra és a kiselejtezettek pótlására is kellett bizonyos összeget fordítani és így a szertár kiegészítése egy kissé lassan haladt. A gyarapodás látható, ha a fennt közölt adatokkal összehasonlítjuk a mai állapotot. A fizikai szertár álladéka az 1912. év végén 452 darab, 13936·18 K értékben.

Van a szertárban a többi között Schuckert-féle dinamo-elektromos gép, vetítő készülék, Nörrenberg-féle fénysarkító, spektroskop, Melloni készüléke, telefon állomás, nagyobb Ruhmkorf-féle szikraindító, Tesla-féle teljes készülék, Marconi-féle cohaerer, forgó és váltó áramú motor mintája, a városi világító elektromos egyenáram be van vezetve, hozzá van kapcsoló-asztal, stb. A kozmografiában van Mangl-féle universalis apparatus, planétarium stb.

BALÓ GYULA.

g) Rajz- és geometriai szertár.

A legrégibb kimutatás 1858-ról 36 drb. geometriai szemléltető eszközt tüntet fel, mely gyüjtemény később főleg *Tintera Mátyás* tanár saját készítményü tárgyaival gyarapodott. 1857-ben volt 68 drb. stereometriai alak és 18 szemléltető faltábla. Az 1894. év végén e szertár állása 938 drb., még pedig 97 drb. geometriai szer és 841 rajzminta, összesen 1242 kor. 20 f. értékben. Az 1894—95. évben nem történt beszerzés. Az 1895—96. évben 1 drb. 64 kor., az 1896—97. évben 1 drb. 24 kor. értékben szereztetett be. Az 1897—98. és 1898—99. isk. években új beszerzés nem történt. Az 1899—1900. isk. években beszereztetett 7 drb. 37 K 30 f. értékben. A következő években az évi szaporodás átlag 20—25 drb 80—100 K értékben s az időközben történt selejtezés után a szertár álladéka az 1912. év végén 718 drb. 1720 K 38 f. értékben.

IFJ. DÖRRE TIVADAR.

h) Tornaszertár, testnevelés.

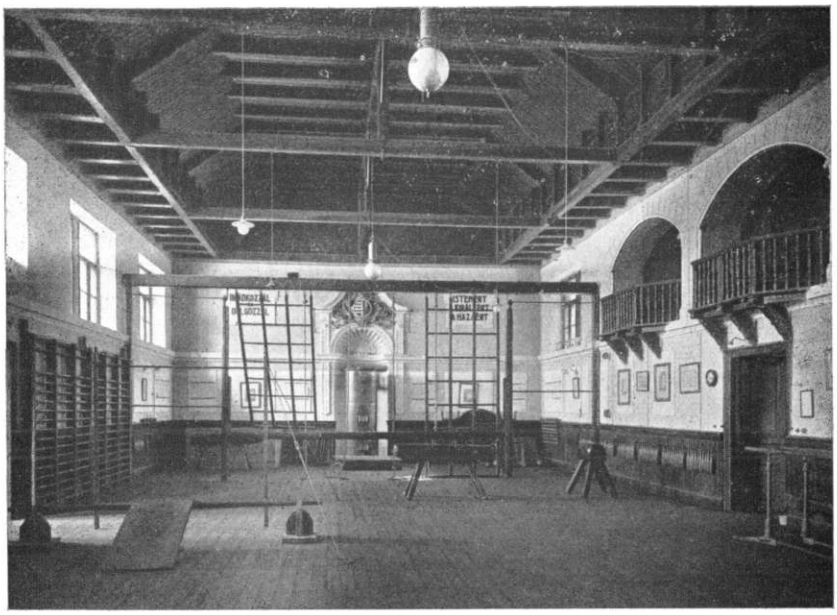
Az alkotmányos kornak első tanításterve a testgyakorlást kötelező tárgyul szabván meg, intézetünkben bár tornaterem nem állott rendelkezésre, a min. rendeletnek megfelelőleg az 1867—68-ik isk. évben megkezdődött a tornázás *Becker Károly* vezetése mellett. A következő évben *Decleva Ferenc* IV. oszt. tanuló vezette. 1869—70-ben *Antolik Károly* tanár személyében az intézet okleveles rendes tornatanítót is nyert, kinek még ez évben történt távozása után *Mortenson Ede* tanárt bizta meg a közokt. kormány a testgyakorlás vezetésével mind a 6 osztályban évi 400 frt jutalomdíj mellett. Ez évben elkészülvén az új tornaterem, a testgyakorlás ezentúl fennakadás nélkül a tanterv követelményeinek megfelelően mindig okl. tornatanítók vezetésével történt. 1871—72-ben *Adler Sándor* 44. gyalogezredbeli százados az ifjúságot a rendes *iskolai tornázás mellett heti 2 órában* katonai gyakorlatokra is oktatta. 1880—81. isk. évben *Hekinger István* r. tanár vette át a tornatanítást, melyet 1884—85-ben a VII. oszt. megnyiltával *Beksits Ignác* r. tanárral osztott meg. A következő év I. harmadában *Beksits* és *Mácsovics Kálmán* elemi isk. tanító vezették a testgyakorlást. Az 1886—87. isk. évtől fogva *Beksits* és *Prilisauer Adolf* r. tanárok voltak a tornázás művezetői.

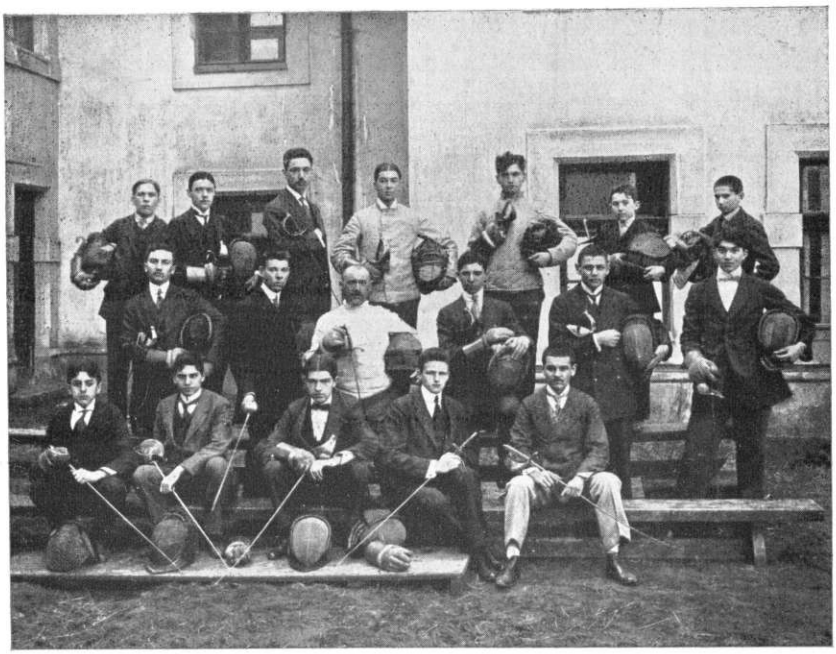
Rajzterem.

Filológiai szertár.

Tornaterem.

Vívók csoportja a jubileum évében.

1895. évben, mikor a tornatanítók fizetése és állása rendezés alá került, *Ádámy Gyula* személyében külön tornatanítót nyert, ki már mint első szakember a *vívást* is tanította. 1905—6. évtől *Bernáth János*, 1909—10. tanévtől pedig *Geszti Ágost* önálló tornatanító és okl. vivómester már új irányban tanították a testgyakorlást kapcsolatban a svéd gimnasztikával, az athletikával és modern játékokkal.

Az intézet már a 80-as években kultiválta a játékot és már akkoriban a tornatanárok vezetésével a honvédtérre vonultak ki játék céljából.

1891. évtől kezdve intézetünk úgy az országos, mint a kerületi tornaversenyeken is résztvett és máig számos elsőrendü kitüntetést és elismerő oklevelet szerzett. Maga az intézet is rendez azóta évenkint évzáró torna-, athletikai és játékversenyt.

A testedzésre vonatkozó újabb min. rendeleteket [mint pl. a tornajátékok (1890—48614. sz.), a korcsolyázás (1891—51869. sz.), a fürdés és úszás (1892—17466. sz.), ifj. sportegyesület] mindig szem előtt tartotta és amint a helyi viszonyok engedték, meg is felelt a kor követelményeinek.

A tornaszertár gyarapodását az értesítők nyomán 1883—84. isk. év óta lehet megállapítani. Az 1898. év óta évenkint átlag 80—100 K fordíttatott a beszerzésre a rendes általányból, de a svéd gimnasztikai berendezésre a vallás- és közokt. miniszterium nagyobb összegü rendkivüli általányt juttatott intézetünknek, amelynek tornaszertára most teljesen megfelelőnek mondható, csupán a tornatermen lenne célszerű némi átalakítás. Az időközben történt selejtezést nem számítva, a tornaszertár állománya az 1912. év végén 815 db. 4515·49 K értékben.

GESZTI ÁGOST.

i) Ének- és zeneszertár.

Az ének- és zeneszertárt régebben az ifjúsági önképzőkör kezelte. Később az önképzőkör az ünnepélyei s mulatságai alkalmával használt zeneműveit és hangszereit az intézetnek ajándékozta. A „Virág önképzőkörön" kivül még *Márffy Emil* főrendiházi tag, majd *Schambach Gyula* tanár ajándékoztak értékesebb tárgyakat a zeneszertárnak.

Az ének- és zeneszertár álladéka az 1912. év végén volt:

76 drb. vétel, 26 drb. ajándék, összesen 60 K 02 f. értékben.

A szertár tulajdonát képezi 1 harmonium, 2 nagybőgő, 2 kisbőgő, 1 viola, továbbá zeneiskolák, egyházi s világi énekeskönyvek és különféle hangszerelésű zenedarabok.

ANTONI REZSŐ.

k) Berendezés és házi felszerelés.

Az osztálytermek berendezésének kérdésénél följegyezzük, hogy Somogyvármegye közönsége, szerződéses kötelességét meghaladó áldozatkészséggel igyekezett az ifjúság mindennemü érdekét kielégíteni.

Az intézet berendezése — ideszámítva a nem egészen modern iskolapadokat is — teljesen megfelelő és a vármegye ajándékain kivül még a vallás- és közoktatásügyi miniszterium rendkivüli általányaiból is bővül.

A felszerelési s bútorzati tárgyakból különösen megemlítjük az igazgatói irodában elhelyezett plüs-garniturát, Wertheim-szekrényt és Underwood-féle irógépet, a könyvtárban levő s a megye tulajdonát képező nagy, üvegajtós tölgyfaszekrényeket, a szertári izléses üvegszekrényeken kivül a jubileum évében készült és az egyes osztályokban elhelyezett ügyes könyvszekrényeket a kötelező olvasmányok számára, a fogadóterem szalóngarnituráját, az ifjúsági selyem tornalobogót és végre azt a számos becses képet, melyeknek intézetünk egyesek, de főleg a megye közönségének nagylelkűségéből jutott birtokába. Ilyenek: Somssich Pál arcképe (festette Vastagh Gy.), Mátyás király tudósai között (nagyarányú krétarajz Than Mór festménye után, rajzolta Olofson Gusztáv tanár), Virág Benedek arcképe (Vaszary János olajfestménye), továbbá Munkácsy Honfoglalása (szinnyomat), a király arcképe és mellszobra, Jókai Mór, Danilovics János és a vallás- és közoktatásügyi miniszterek arcképei.

A bútorzat, irodai és házi felszerelés álladéka az 1912. év végén 268 drb. vétel, 1068 drb. ajándék, összesen 1336 drb., együtt 36092 K 82 fill. értékben.

ANTONI REZSŐ.

* * *

A tanári és megyei könyvtárnak valamint a felsorolt szertáraknak állománya az 1912. év végén 25.922 drb, 116.252 K 10 fill.

értékben; az ifj. könyvtáré pedig az 1912—13. isk. év végén 4289 kötet 8983 K 83 fill. értékben. Ez utóbbi gyarapítására a tanulóktól fejenkint szedett 1 K ifj. könyvtári dijak szolgálnak, a tanári könyvtár s szertárakra az utóbbi 10 év óta évi 2200 kor. tanszeráltalány jut, beleszámítva a 4 párhuzamos osztály után járó 400 K-t. A megyei könyvtárt átlag évi 700 K gyarapítja a vármegyei könyvtáralapból.

Az említett könyvtárakon kivül van kisebb könyvtára az ifj. segítő-egyletnek, az önképzőkörnek és a gyorsírókörnek, amelyekről alább lesz szó.

Az iskola összes vagyona a jubileum évében — a Szent Imre templomot ide nem értve — de az intézeti épületeket, a gimnáziumi törzsalapot, az összes alapítványok értékét, a könyvtári és szertári felszereléseket és egyéb intézeti alapokat mind beleszámítva — klb. 671000 K-ra rúgott, évi bevétele és kiadása az utóbbi években átlag 150.000 K. Az intézeti szükségletek fedezésére az államosítás óta a vall.- és közokt. miniszterium évenkint tanszeráltalányt és házi meg irodai általányt utalványoz, rendkivüli felszerelésre pedig időnkint rendkivüli általányt is juttat. Az általánydíjak közül a közokt. miniszterium a hivatali, irodai és házi általányt 1885-ben 600 frt. helyett 700, az 1886—87. isk. évtől pedig 800 frt-ban állapította meg (45.167/1886. min. sz. a.), az elméleti és gyakorlati oktatás szükségleteire 1885. március 24-én az eddigi 420 frt. helyett 500 frtot, de már u. a. évi aug. 19-én a további isk. évekre 900 frt. utalványozott. (10.455. sz. min. rend.) Jelenleg az intézet a hivatali és házi általány, valamint a tanszer-általány címénél a 4 párhuzamos osztályra való tekintettel 100—100 K-nyi pótlékdíjban részesül.

Az utóbbi évek óta a mai napig évi 2200 K tanszer- és 3200 K házi általány áll az intézet rendelkezésére a vall.- és közokt miniszterium részéről; ehhez a vármegye, a megyei könyvtár fűtése és világítása címén évi 300 K-val járul, a Kaposvári Testgyakorló Köre pedig a tornaterem használatáért évi 200 K-t fizet.

3. Jótékonysági ügyek.

Mint az ország többi intézete, akként a kaposvári gimnázium is kezdettől fogva iparkodott szegénysorsú növendékeit tanulmányaik végzésében nemcsak erkölcsileg, hanem anyagilag is hat-

hatósan támogatni. Úgyszólván minden esztendőben akadtak az intézetnek olyan jótevői és jóakarói, akik arra érdemes tanulók jutalmazására évenkint kisebb-nagyobb összegeket vagy jutalomkönyveket ajánlottak fel. Az utóbbi években a vallás- és közoktatásügyi miniszterium is szokott jutalomkönyveket ajándékozni, sőt olykor egyes jeles tanulók részére tanulmányi segélyt. De jelentősebb az a segítség, amelyben az intézet évről-évre rendszeresen részesíti a szegény sorsú, jó viseletű és szorgalmas tanulókat a következő hármas módon: 1. a *tandíj elengedésével*, 2. az *ifjúsági segítő egyesület* kedvezményeivel, 3. alapítványi *jutalmak* adományozásával.

Volt idő, mikor intézetünkben nem kellett tandíjat fizetni, az államosítás óta az állam szedi a tandíjat, amely intézetünk részére 60 koronában van megállapítva.*) De ugyanakkor gondol a szegénysorsú tanulók nehéz megélhetési viszonyaira is és megfelelő előmenetel esetén a tandij elengedésével mozdítja elő iskoláztatásukat. S e tekintetben nem köt ki nehéz feltételeket. Mig az ösztöndijak osztogatását a szegénységen kivül rendesen jeles előmenetelhez köti, addig a tandijmentességhez jó magaviseleten kivül csak azt kivánja, hogy a szegénysorsú tanulónak a felmenetelnél irányadó tantárgyakból ne legyen több elégségese, mint jó és jeles osztályzata együttvéve.

Az 1895. évi július 29.-én kelt 40.201. sz. miniszteri rendelet a tandíjmentesség megadásának jogát, (a tanári kar javaslata mellett) az intézeti igazgatókra bízza és megszabja, hogy az összes tanulók hány %-a részesülhet e kedvezményben. Iskolánkra nézve e százalékszám eredetileg 20-ban van megállapítva, melyet azonban a tanári kar megokolt fölterjesztése folytán a miniszterium 25-re emelt, s azóta mindig a tanulóknak 1/4 része élvezheti a díjtalan oktatás kedvezményét.

A jubileum évében a tanférfiak gyermekeit is beleszámítva, akik százalékon felül kaphatnak tandíjmentességet, összesen 34 tanuló nyert féltandíjmentességet, 142 tanuló pedig egész tandij-

*) A tandíj intézetünkben többször esett változás alá és fokozatosan nőtt a mai aránylag nagy összegre. Így az 1882. évben a 12 frtnyi évi iskolapénz 18 frtra, 1887-ben 24 frtra és 1893-ban 30 frtra emelkedett; a fölvételidíj pedig, mely eleinte 2 frt 10 kr., és csak az intézetbe először lépő tanulókra volt kötelező, 1889-ben 3 frt lett és már minden tanulót terhelt, — 1993. óta 4 frtot tesz. Ezenkívül minden egyes tanuló ifjusági könyvtári és Értesítődij fejében 1 frt 20 krt fizetett. Ma 15 K-t fizet minden tanuló a felvételnél.

mentességet. Az elengedett tandíjak összege ez évben 8.595 koronára rugott.

Az ifjúsági segítő egyletről, amelynek alakítását az 1895. évi 12670. sz. miniszteri rendelet ajánlja, valamint az intézetünkhöz kötött *jutalomdíj-alapítványokról* alább szólunk. Megjegyezzük, hogy ösztöndíjalapítványaink, amelyek élvezetében t. i. ugyanaz a tanuló évről-évre megmarad, nincsenek.

a) Az ifjúsági segítő egyesület, a segítő könyvtár és a köztartás története.

A kulturnépek áldozatkészségének egyik legnemesebb vonása a tanulásra termett szegénysorsú ifjak felkarolása. Egy melegen érző ember előtt sohasem lehet kellemes látvány embertársa nélkülözésének látása, de a legszánalmasabb látvány mégis az éhező, szükölködő gyermek, ki még alig van abban a helyzetben, hogy sorsán a maga erejéből változtasson. A jószivű emberek könyörületességére itt nyílik szép tér és alkalom.

Az a Somogy, amely egykoron a kaposvári gimnázium megalapításáért és később a fenntartásáért oly nagy áldozatokat hozott, a jó magaviseletű és szorgalmas szegény tanulók sorsa iránt sem lehetett közömbös. Sohasem hiányoztak iskolánk életében a vagyontalan tanulókat támogató emberbarátok, mégis a segélyezés csak az intézet államosítása után vált rendszeresebbé. Nevezetesen az 1870—71. iskolai évben a tanári kar kezdésére a gimn. választmány támogatásával egy „tápsegély-egylet" alakult, melynek már az első év folyamán 2321 frt. 75 kr. bevétele volt.*) A szép kezdetnek azonban nem volt méltó folytatása, mert az üdvös intézmény 5—6 év múlva alaptőke és bevétel hiányában megszünt.

Az 1876—77. iskolai évtől a segélyezés úgy történt, hogy a befolyt adományokat évről-évre kiosztották az érdemet szerzett szegénysorsú fiúk között anélkül, hogy tőkegyüjtésre gondoltak volna.

Az 1886—87. isk. év kezdetével alakult „tanári kör"-ben ismét felmerült a segítő egyesület eszméje s Lenner Emil igazgató Prilisauer Adolf tanárkari jegyzővel legott hozzá fogott a meg-

*) Adataimat 1870—1895-ig terjedő évekre Bécsy Márton és Prilisauer Adolf főgimn. tanároknak „A kaposvári m. kir. állami főgimnázium története 1806—1895-ig." c. munkájából merítettem, a többi évekre vonatkozó adatokat pedig a tanév végén megjelenő értesítőkből.

valósításához. A testület nevében kibocsátott körlevél és személyes érintkezés útján megnyervén az ügynek a megye több előkelő férfiúját, köztük elsősorban az intézet nagynevű pártfogóját, *Sommsich Pál*-t, e lelkes mécenások és a tanári kar tagjainak aláírásával a nevezett megbizottak szétküldötték az adakozásra szólító felhívást. És Somogyvármegye, valamint Kaposvár város közönsége újra nemes készséggel hozta meg áldozatát a nemzeti kultura és a jótékonyság oltárára. Még ez isk. évben visszaérkezett 110 gyüjtő-ív, melyeken az aláirt összeg együttesen 2807 frt. 60 kr. a befolyt összeg pedig 2115 frt. 60 krt. tett. A tanári kör rendezte népszerű felolvasások 140 forinttal gyarapították a gyüjtés eredményét.

A segítő egyesület a Somssich Pál által 1887. szept. 19-ére összehívott alakuló gyűlésen nyert életet, amikor is a gimnázium e feledhetetlen patrónusa tiszteletbeli elnöknek, Lenner Emil igazgató alelnöknek, Schäffer Alajos közjegyző pénztárosnak, Prilisauer Adolf jegyzőnek, ifj. Csorba Ede, dr. Haidekker Károly, Kunfy Adolf, Lajpczig Antal, Makfalvay Géza, Psik Lajos és Somssich Andor pedig az igazgató választmány tagjaiul választattak.

Ugyane közgyülés Lenner Emil ig. számadásának megvizsgálása után legközelebbi feladatul az akkor felmutatott 2300 frtnyi alaptőkének gyarapítását tüzvén ki, egyelőre csak a gyüjtés folytatását és az egyesület alapszabályainak a választmány részéről leendő tárgyalását s egy új közgyűlésen való előterjesztését határozta. Ez a közgyűlés *Danilovics János* igazgató elnökletével 1890. március 9-én folyt le. Időközben az egyesületet tiszteletbeli elnökének elhunytával fájdalmas veszteség érte és ügyeit a győri áll. főreáliskolához kinevezett Lenner Emil ig. alelnök helyett Danilovics János igazgató vezette. Pénztáros pedig *Bécsy Márton* hittanár lett. Az egyesület alapszabályait a vall.- és közokt. miniszterium 1890. május 28-án kelt 22.995. sz. rendeletével hagyta jóvá.

Az intézmény évről évre erősbödött. Az új gyüjtések, továbbá az alapító tagok (100 frt. befizetése), a rendes tagok (30 frt. befizetése) és a pártoló tagok (évi 2 frt. befizetése 3 éven át) számának emelkedése tették lehetővé, hogy az intézet a tőke gyarapítása mellett mind több és nagyobb összeget fordíthatott a szegény tanulók segélyezésére.

Az 1891—92. tanévben kezdte meg az egyesület áldásos működését. Ettől az időtől kezdve napjainkig az egyesület élete a jótékonyságnak hosszú láncolata. Az egyesület áldásos tevékeny-

ségét négy irányban gyakorolta, u. m.: rendkivüli segélyezés, rendes segélyezés, a köztartás és a segítő könyvtár.

Mig a rendkívüli segélyezés esetről-esetre a körülményekhez volt szabva, addig a rendes segélyezés módjában egy igen szerencsés, üdvös változás állott be 1898/99. tanév elején. Ugyanis ekkor alakult meg a *Köztartás*, melyben intézetünk ifjai részint egész díj (havi 14 K.), részint fél díj (havi 7 K.) fizetésével naponkint jóizű, tápláló ebédet és vacsorát kaptak. 1898. szept. 8-án hangzott fel először a köztartásban étkező ifjak hálaimája: „Aki nékünk ételt adott, annak neve legyen áldott!" Az intézmény életrevalóságát mi sem bizonyítja jobban, mint az a tény, hogy mig az 1898/99. tanévben 13 fiú 7 féldijas és 6 egész dijas vette igénybe e kedvezményt, addig az 1911/12. tanévben 41 (19 féldijas és 22 egész dijas) volt a köztartásban étkező tanulók száma.

Hasonló áldásos segélyezést fejtett ki a *segítő könyvtár* is. Miként a pénzbeli segélyezés, úgy a szegény sorsú ifjaknak tankönyvekkel való ellátása is intézetünknek régi tradiciója. A segélyezésben való rendszeresség azonban itt is a segítő egyesület megalakulásával köszönt be. A könyvek részint adományokból, részint vétel utján szereztetnek be.

Mielőtt a segítő egyesület vagyonának és mind a négy ágának mai állapotát közölném, két férfiúról kell megemlékeznem. Igaz ugyan, hogy a segítő egyesület fennállása óta az intézet igazgatói: *Lenner Emil*, *Danilovics János*, *Dsida Ottó* és *Pongrácz Károly* dr. nagy ambicióval és szeretettel dolgoztak az egyesület virágzásáért, mégis az intézmény hervadhatatlan érdemű éber őre és gondozója intézetünknek két régi jeles oszlopa *Bécsy Márton* c. kanonok, hittanár és *Prilisauer Adolf* c. igazgató, főgimn. tanár. Bécsy Márton mint az egyesület pénztárosa és könyvtárosa, Prilisauer Adolf pedig mint az egyesület jegyzője soha nem lankadó buzgalommal és egész odaadással dolgoztak, fáradoztak az intézmény megerősödéseért és emelkedéseért.

Ha valahol, úgy bizonyára a segélyezésnél minden Demosthenesnél szebben beszél a tett. A segélyezést illetőleg csak az 1870/71. tanévtől kezdve vannak biztos adataink. Nem tartom szükségesnek, hogy az említett évtől kezdve mostanig évről-évre boncolgatva mutassam ki a segélyezések számát és összegét, amit egyébként már azért sem tehetnék meg, mert a mult század 70 és 80-as éveire vonatkozólag nincs meg minden adatunk. Legcél-

szerűbbnek tartom, ha az 1870/71. tanévtől kezdve az 1911/12. tanév végéig a kimutatható összegek végső eredményét közlöm.

Ime tehát a főbb adatok:

Az egyesület vagyona a kiadások levonásával az 1911/12. tanév végén ... ... **28370 K 27 f.**

a) Ez összegből 4%-os járadékkölcsön: 4 drb. 5000 K-s és 1000 K-s értékpapir, letéve őrizetre a Kaposvári Takarékpénztárban ... ... 22000 K — f.

b) A Kaposvári Takarékpénztárban van 7539 b. sz. a. (4¼%) ... ... 5798 K 17 f.

c) A Somogymegyei Takarékpénztárban van 57445. b. sz. a. (4%) ... ... 572 K 10 f.

Összesen: **28370 K 27 f.**

Ez az összeg első pillanatra talán kicsinynek tűnik fel egy több mint két évtized óta fennálló jótékony intézmény alaptőkéjéül, de ha végig tekintünk a segélyezett ifjak számán és a segélyül adott összegek nagyságán, akkor az intézmény méretei egész más világításban állnak előttünk.

Az 1870/71. tanévtől az 1897/98. tanév végéig vagyis a köztartás megalakulásáig *rendes segélyt* kapott összesen *93 tanuló 5741·50 K.-val.*

Az 1870/71. tanévtől az 1911/12. tanév végéig *rendkivüli segélyt* nyert összesen *116 tanuló 1730·15 K.-val.*

Az 1898/99. tanévtől az 1911/12. tanév végéig a *köztartásban* evett összesen *227 féldijas és 190 egész dijat fizető tanuló.* Ezek ellátása a segítő egyesületnek összesen *17674·50 K.-ba* került, ehhez az összeghez még legalább 1000 K-t számíthatunk a köztartás egyéb költségei (butorok, edények, drágasági pótlék, világítás stb.) cimén.

Hatalmas számokat mutathat fel a segítő könyvtár. Megalakulásától az 1911/12. tanév végéig *3496 tanuló* kapott *21.244 kötet könyvet* használatra, s ezen idő alatt az egyesület *2903·15 K-t* költött a könyvtárra.

Mindent összeszámítva az egyesület fennállása óta, tehát 26 év alatt *29.049·30 K-t* fordított a szegény sorsú ifjak segélyezésére. A segélyül adott összeg e szerint felülmulja az egyesület jelenlegi tőkéjét. Az egyesület helyes irányú működését leginkább a fenti adatok bizonyítják, mert mig egyfelől a segélyezés alapjára, a szolíd tőkegyűjtésre is gondot fordított, addig másfelől

minden nélkülözhető fillért felhasznált a szegény tanulók gondjainak enyhítésére.

Intézetünk mélységes és őszinte háláját tolmácsoljuk azzal, hogy a segítő egyesület mostani tisztikarán és választmányán kivül közzétesszük még az összes alapító és rendes tagok névsorát is.

A segítő egyesület ügyvivő elnöke: Pongrácz Károly ig., jegyző: Szabó Alajos tr., pénztáros és könyvtáros: Bécsy Márton tr., ellenőr: Haidekker Károly dr. ügyvéd, ügyész: Marton Gyula dr. — Az igazgató választmány tagjai: Bakonyi Ferenc, Fehér Henrik dr., Hagelman Károly, Herczog Manó dr., Kladnigg Alajos, Kunfy Adolf, Lajpczig Antal, Makfalvay Géza, Márffy Emil, Ring Vilmos urak és a főgimnázium tanárai.

A segítő egyesület **alapító tagjai:** Biedermann Ottó (†), Dsida Ottó, gróf Festetich Imre, gróf Festetich Pál, Freystädtler Vilmos (†) 200 K-val, Gáspár Menyhért 600 K-val, Herzfeld Mór (†), br. Hornig Károly, gróf Hunyady Imre (†), gróf Jankovich László (†) és fiai, Kladnigg Alajos, Kunfy Adolf, Kund Béla (†), Makfalvay Géza, Márffy Emil, őrgr. Pallavicini Ede, gr. Pergen Antal (†), Somssich Andor, ifj. gr. Somssich Imre, özv. gr. Somssich Imréné (†), Somssich Pál (†) 200 K-val, Szabó Vilmos (†) 400 K-val, Széchenyi Dénes és Imre grófok (†) 600 K-val, ifj. gr. Széchenyi Imre (†), Tallián Gyula, Tallián Béla, Tallián Lázár (†), Tiller Samu, Vajda Ödön (†), dr. Vaszary János (†), Wodiáner Arnold (†) 200 K-val, Vogronics Antal (†) 700 K-val, gróf Zichy Nep. János (†), Somogyvármegye közönsége, Kaposvári izr. hitközség, Veszprémi lat. szertartású káptalan 200—200 K-val, Somogymegyei Takarékpénztár 400 K-val, Kaposvári tanári kör (1887.) 280 K-val, a kaposvári főgimn. tanulói (1887—88.) 222 K-val. — Összesen 39.

Rendes tagok: Bakonyi Ferenc, Bécsi Márton, pusztakovácsi Bien Dávid, Biró Sándor, Boronkay Lajos, Csorba Ede (†), Danilovics János, Domanek Alajos (†), Fehér Henrik dr., herc. Festetich Tasziló, dr. Folly Hugó (†), Folly Józsefné urnő (†), Gaál Gusztáv (†), Goldberger Gusztáv 60—60 K-val. Hagelmann Károly 100 K-val, Haidekker Károly, Herman Manó (†), Inkey József, Jankovich József, Kapotsfy Jenő, Kacskovics Géza (†), Kovács-Sebestény Gyula, Kund Béla (†), Ladányi Sándor, Lajpczig Antal, Lenner Emil, Maár Gyula (†), Margalit Alfréd, Margalit Mór, Németh Imre, id. Pete Lajos (†), Politzer Géza, Psik Lajos (†), 60—60 K-val, dr. Polányi Lajos (†) 100 K-val, Renner Gusztáv (†),

Ring Lipót, Ring Samu, Ring Vilmos, Samu István, Schadutz Rezső (†), Schäffer Alajos (†), id. gr. Somssich József (†), Steiner Ignác, dr. Szigeti Gy. János (†), Ujváry Ferenc (†), Véssey Mihály (†), Zichy István 60—60 K-val. A kaposvári kereskedő ifjak társulata 140 K-val, Kaposvári Takarékpénztár, Első magyar általános biztosító társaság, Kegyes tanítórend, Kaposvár rendezett tanácsú város, Marczali, Dombóvár községek 60—60 K-val. *Összesen :* 54.

Ez a közölt névsor, melyben több országos hírű névre is akadunk, magában foglalja Somogy vármegye régi és mostani közéletének színét, javát. Élénk bizonyság ez a mellett, hogy intézetünk mennyire összefort Somogy közéletével, s hogy menynyire hozzá tudott férkőzni a nemesen érző, emberszerető szivekhez.

Áldja a nagy Ég, hogy az az együttes munkálkodás, törekvés és összhang, melyben intézetünk 100 éves élete alatt Somogygyal annyira egybeolvadt, legyen jövendő időknek is vezérlő csillaga és hozzon e fenkölt szivek oltárán édes hazánk és Somogy javára, díszére magasztos áldozatokat.

FARAGÓ LAJOS.

b) Jutalomdij-alapítványok.

Intézetünk gazdagon el van látva olyan alapítványokkal, amelyeket csak ebbe az intézetbe járó tanulók nyerhetnek el. E tekintetben, azt hiszem, az országnak kevés gimnáziuma veheti fel miénkkel a versenyt. Kaposvár városának jobb módú polgárai, valamint Somogymegyének előkelőbb családjai egyaránt tettek kisebb-nagyobb alapítványokat, szegénysorsú tanulók gyámolítására.

Ez idő szerint intézetünk szorgalmas növendékei évenkint összesen 17 jutalomdíj-alapítvány kamatait élvezik, amelyek közül kettőt a város, hetet a vármegye, hetet a főgimnázium igazgatósága, egyet a veszprémi egyházmegyei hatóság kezel.

Az összes jutalomdíj-alapítványok közül messze kimagaslik a várostól kezelt *Gundy Györgyé*, amely akkora, hogy 18 tanulónk részesül évenkint 200—200 K jutalomban. Számos ifjú, aki eddig már elnyerte a Gundy-féle alapítványt, emlegeti hálával a nagy

emberbarát nevét s évről-évre mások és mások gondolnak hálás kegyelettel ő reá. Méltó mindenkép Kaposvárnak e jeles szülötte arra, hogy a jubiláris alkalomból arcképét közöljük s röviden életrajzát is elmondjuk, amint azt velünk még élő rokonai: Gundy Géza nagyatádi takarékpénztári pénztárnok és Gundy László kaposvári ipartestületi jegyző urak közölték, akiknek e szívességükért e helyen is köszönetet mondunk.

Gundy György.

Gundy György Kaposvárott 1820. körül született, iparos családból. A Zárda-utcai házban rajta kivül még öt testvére nevelkedett, akik közül Mihály plébános lett, János vendéglős volt Kaposvárott, hosszú időn keresztül a Koronának bérlője. György a tanítói pályára készült, ami abban az időben a kántorsággal együtt járt. Itt tünhetett fel szép hangjával s itt gondolhatott arra, hogy hangját még jobban kiképeztesse. Igy ment fel Budapestre, ahol — hogyan, mikép már nem tudjuk — német szintársulathoz került, természetesen a német nyelvet elsajátította. Majd kiment mint énekesszinész Boroszlóba (Breslau) s ott szinészkedett; nőül vette itt Reuter Betti, akkori hires operaénekesnőt, s ketten szinházat alapitottak és vezettek Boroszlóban. E vállalatuk virágzott s ebből meggazdagottak az 1850—60-as években. Később szinházuk leégett, Gundy György felesége is betegeskedni kezdett, utóbb meghalt. Gundy György magára maradván, felhagyott a szinészettel, a a honvágy hazahozta Kaposvárra; testvérét G. Jánost felkereste, birtokot vásárolt, amelyet G. Jánossal kezeltetett, maga e birtokán villát épittetett, amely a Róma-hegyen van s ma hires festőnk, Rippl-Rónai tulajdona. Itt élt, előkelő házat vitt, közben külföldön utazgatott, idővel tüdőbaja mindjobban erőt vett rajta, Bpestre ment, ahol az Irgalmasok kórházában 1880. június 3-án, 60 éves korában elhunyt. Bpesten, a Kerepesi-temetőben temették el.

Mielőtt e nemes szív utolsót dobbant volna, 1880. március 10-én végrendelkezett. Birtokának egy részét, a villát, stb. a rokonságára hagyta, de a Róma-hegyen fekvő birtokának egy részét, (kbelül 45 kat. holdat) a kaposvári gimnáziumba járó szegénysorsú tanulók segélyezésére szolgáló alapítványnak rendelte, amelyet Kaposvár város kezeljen. Az alapítványúl szolgáló

birtokot a város csakugyan át is vette, kezeltette s jövedelméből hosszú időn keresztül 4—4 tanuló részesült évenkint 200 K-nyi segélyben. Később — 1907-ben — a város parcellázva a birtokot, eladta *75000 koronáért.* A jószágnak becsértéke régebben csak 22600 K volt, azonban a föld értéke országszerte rohamosan nőtt az utolsó évtizedekben s a városi tanács e kedvező helyzetet felhasználva, adta el a birtokot ily előnyösen. Ezóta a 75.000 K alaptőke legnagyobb részét — a készült alapító-levél értelmében — kaposvári lakosoknak kiadott kölcsönképen (első helyen való jelzálogi biztosíték mellett) gyümölcsöztetik s az évi kamat kerül kiosztásra. Az évi kamat kbelül *3600 K-ra* rúg s így évenkint 18 tanuló kap 200—200 K ösztöndíjat.

Az alapító-levelet a vall.- és közokt. miniszter úr 1900. évi február hó 23-án hagyta jóvá, amely szerint a jutalomdíjat a kaposvári áll. főgimnáziumba járó szegénysorsú tanuló nyerheti el.

A jutalom odaitélésében a város tanácsa, a kaposvári róm. kath. plébános és a főgimnázium tanári kara döntenek akkép, hogy a közös ülésben a plébános egy, a városi tanács határozatához képest a polgármester egy és a főgimnáziumi tanári kar határozata szerint a főgimn. igazgató egy szavazattal birnak.

Ha az ösztöndij odaítélésére hivatott három tényező mindenike más pályázót kiván a jutalomban részesíteni, akkor a szegénység és elhagyottság fokozatai szabályozzák a részesedésre való jogosultságot oly formán, hogy a teljes árva szegény tanuló előjoggal bir a félárva és ez utóbbi a többi pályázó tanulók fölött.

A kaposvári gimnázium ifjúsága örök hálával tartozik Gundy Györgynek, akinek nagyszerű adománya 18 ifjúnak könnyíti meg, hogy magát a tudomány fegyvereivel ellássa, a hazának művelt polgárává váljék. Legyen emléke á dott!

E hatalmas alapítványon kívül még számos jutalom-díj alapítványunk van. Ezeket részben Kaposvár városa, részben Somogyvármegye, valamint a főgimnázium igazgatósága kezeli.

Kaposvár városa jutalomdíj-alapítványai (a Gundy-félén kivül) még a következők:

Somogyi József-féle alapítvány. Alapította Somogyi József helybeli birtokos, először került kiosztásra 1892-ben. Alaptőkéje 7000 K, évi kamatai kerülnek kiosztásra. A jutalmat Kaposvár város tanácsa itéli oda az intézet igazgatóságának előterjesztésére valamelyik kaposvári születésű szegény árva tanulónak, habár nem Kaposvárott folytatja is tanulmányait.

Somogy vármegye által kezelt jutalomdíj-alapok a következők:

Szűts István alapítvány. Szűts István veszprémi plébános, apátkanonok tette 1848. febr. 10-iki végrendeletében. Az eredeti tőke 1000 pengő forint volt, amely összeg az alapító-levél kiállításáig (1907. július 24.) 2100 K-ra növekedett. Ha az alapítványi tőke kamatjövedelme 126 K-n (6%) alúl marad, ez összegig Somogyvármegye jutalomdíj-alapítványa jövedelméből kiegészítést nyer. A kaposvári gimnáziumba járó, szilli vagy ilyen nemlétében más somogymegyei születésű róm. kath. vallású, jó viseletű és jeles előmenetelű, szegénysorsú tanuló nyerheti el.

Gr. Somssich Pongrác alapítvány. Saárdi gróf Somssich Imre tette 1868. márc. 1-én egyetlen fiának, Pongrác grófnak emlékére, akit 1867. június 5-én elvesztett. Az alapítólevél kelt Kaposvárott, 1907. július 24-én, alap őke 5000 K. Ha az alapítványi tőke kamatjövedelme 300 K-n (6%) alúl marad, ez összegig Somogyvármegye jutalomdíj-alapítványa jövedelméből kiegészítést nyer.

Az alapítvány évi kamataiból a kaposvári főgimnáziumba járó három somogymegyei születésű vagy illetőségű, jól tanuló, erkölcsös, szegénysorsú tanuló kap 100—100 K jutalomdíjat.

Somogyi kör-alap. A Budapesten egy ideig fennállott „Somogyi Kör" feloszolván, megmaradt vagyona a kaposvári áll. főgimnáziumnak adományoztatott. Alapítólevele kelt Kaposvárott, 1890. ápr. 11-én, alaptőkéje 1000 korona.

Az alapítvány kamatai évenkint egy, a kaposvári áll. főgimn.-ba járó, somogymegyei születésű, szorgalmas, jó viseletű, szegénysorsú olyan tanulónak adandók ki, akinek úgy az utolsó évvégi, valamint az utolsó tanévközi bizonyítványában valamennyi rendes tantárgyból legalább is jó (2) osztályzata van. A tanári kar hármat jelölhet, de a gimn. választmány tetszése szerint itélheti oda a kamatokat a jutalmazandó tanulónak.

Spitzer-alap. Özv. Spitzer Mórné szül. Müller Jozéfa tette ezt az alapítványt 1872. okt. 23-án kelt végrendeletében. Az alapítólevél kelt Kaposvárott 1907. júl. 24-én, alaptőkéje 1000 K. Ha e tőke kamatjövedelme 50 K-n (5%) alul marad, ez összegig Somogyvármegye jutalomdijalapítványa jövedelméből kiegészítést nyer.

Az évi kamatai a kaposvári főgimn. nyolcadik osztályába járó, somogymegyei születésű vagy illetőségű, szegénysorsú, jó viseletű és jó előmenetelű tanulónak adandók ki.

Krausz Salamon-alap. Krausz Salamon attalai lakós teszi 1883-ban aranylakodalma alkalmából 200 K tőkével, hogy három évenkint nyerje el egy, a kaposvári főgimn.-ba járó szorgalmas, jó viseletű, szegény tanuló az alapítvány három évi kamatait.

Kunfi Adolf-alap. Alapítja Kunfi Adolf helybeli földbirtokos 1886-ban. Minden második évben kerül kiosztásra a letett 400 K-nak két évi kamatja. Egy a kaposvári főgimn.-ba járó szegénysorsú, szorgalmas és jó viseletű tanuló kapja meg.

Somogyvármegye jutalomdij-alapítványa. Az alapítványt Somogy vármegye gimnáziumi választmánya tette (a vármegye törvényhatósága 1903. aug. 3-i közgyűlésen hagyta jóvá) a kezelése alatt álló alapítványoknak nagyobb százalék melletti gyümölcsöztetése, jótékonycélú előadások jövedelme, névtelen adakozók, vigalmi bizottságok stb. adománya folytán felszaporodott összegből.

Az alapitólevél kelt Kaposvárott 1907. július 24-én; az alapítványi tőke 3300 K.

Az alapítvány célja, hogy jövedelméből:

a) a „gróf Somssich Pongrác"-, „Szüts István"-, „Spitzer"-, „Somogyi Kör"-, „Kunfi"- és „Krausz Salamon"-féle jutalomdij-alapítványok évi jövedelme az alapító levelekben megjelölt mérvben kiegészítést nyerjen.

b) a fennmaradt összeghez képest a kaposvári áll. főgimn.-ba járó egy vagy több, somogymegyei születésű vagy illetőségű, szegénysorsú, jó viseletű és jeles előmenetelű tanuló kapjon legalább 50—50 K jutalomdijat; az 50 K-t el nem érő rész a tőkéhez csatolandó.

Megjegyzem, hogy a vármegye által kezelt valamennyi alapítvány („Somogyi Kör"-alapítvány kivételével) kamatait a jutalmazandó tanulóknak a tanári kar véleményes jelentése alapján a vármegyei gimn. választmány itéli oda.

A főgimn. igazgatóságától kezelt alapítványok.

Königsberg Gyula-alap. Königsberg Lipót kaposvári lakós tette 1885. okt. 13-án, ugyanazon év okt. 11-én húsz éves korában elhalt Gyula nevű fia emlékére. Alaptőkéje volt 200 K, jelenleg 1912. év végén 234 K 56 f. Évi kamatait a gimn. igazgatója, a tanári kar meghallgatásával, egy szegénysorsú, jó erkölcsi viseletű, szorgalmas és a tanulásban kellő előmenetelt igazoló első osztálybeli tanulónak adja ki.

Fekete Lipót-alap. Az alapítványt dr. Fekete Gyula kaposvári ügyvéd tette elhalt atyjának, Fekete Lipótnak emlékére. Alapítólevele kelt Kaposvárott, 1897. márc. 13-án, — alaptőkéje volt 200 K, 1912 végén 293 K 18 f.

Az alapítvány évi kamatai minden második iskolai év végén egy anyagi támogatásra szoruló, szorgalmas és jó magaviseletű tanulónak adandók ki az igazgató és tanári kar véleménye alapján.

Danilovics János-alap. A kaposvári főgimn. tanári kara, tanuló-ifjusága és volt tanítványai teszik az alapítványt 1905. okt. 22-én Danilovics János főgimn. igazgatónak a hazai tanításügy terén 30 éven át kifejtett kiváló munkássága és ez intézetben szerzett érdemei elismeréséül.

Az alapítvány célja, hogy kamataiból minden iskolai év végén az intézet egy vagy több jeles előmenetelű s jó magaviseletű, szegényebb sorsú, bármely vallású tanulója jutalomdijat kapjon, még pedig:

a) mindaddig, mig az alapítvány a 2000 K-t el nem éri, egy tanuló 1000 K egy évi kamatját kapja;

b) amint a tőke 2000 K-ra rúg, az egész 2000 K kamatja kiadandó ugyancsak egy tanulónak;

c) ha az alapítvány 3000 K-ra nő, két tanuló jutalmaztassék. 1912. év végén tőkéje 1553 K 32 f. — Adományozza a főgimn. tanári testülete.

II. Rákóczi Ferenc fejedelem-alap. Az alapítvány annak emlékére, hogy a király s nemzet elhatározásából haza hozták (1906. okt. 29.) a nagy bujdosó, II. Rákóczi Ferenc fejedelem hamvait s azokat a nemzet fényes kegyelettel a haza szent földjébe eltemette, a főgimn. tanári karának kezdeményezésére és a tanári kar, valamint a tanuló ifjúság és a nagy közönség anyagi hozzájárulásával jött létre. Alapítólevele kelt Kaposvárott 1908. jan. 18-án, alaptőkéje 1912. év végén 473 K 53 f.

Évi kamatai annak a tanulónak adatnak ki, aki a Rákóczi-kor tanulmányozásában akár irásban, akár szóban a legnagyobb sikert mutatja fel.

Kohn Márkusz és neje Stern Julia-alap. Az alapítványt özv. Kohn Márkuszné örökösei tették. Alapítólevele kelt Kaposvárott 1909. jan. 29-én, alaptőkéje eredetileg 2800 K volt, 1912. év végén 3158 K 09 f.

Az alapítvány kamatait a tanári kar itéli oda minden iskolai

év végén két legjobb előmenetelű és magaviseletű izraelita vallású tanulónak.

Armuth Jakab-alap. Az alapítványt Armuth Jakab kaposvári lakós tette 1910. ápr. 30-án kelt végrendeletében. Alaptőkéje volt 1000 K. 1912. év végén 1124 K 68 f.

A tőke évi kamatait egy, a kaposvári főgimn.-ba járó szorgalmas és jó magaviseletű izraelita vallású tanuló nyerheti el.

Az adományozás joga a főgimn. igazgatóját és a kaposvári izr. hitközség elnökét illeti meg.

Halápi Oszkár és neje jubileumi alapítványa. Alapította Halápi Oszkár kaposvári lakós, a főgimn. fennállásának száz éves jubileumi ünnepélye alkalmából. Alaptőkéje 1000 K.

Az alapítvány évi kamatai kiadandók egy szegénysorsú, jó előmenetelű főgimn. tanulónak felekezeti különbség nélkül. A jutalomra érdemes tanuló kijelölése a főgimn. igazgatója és Halápi Oszkár, ill. törvényes jogutódja megegyezésével történik.

E legújabb alapítvány alapítólevelét, amelyet a 100 éves jubileumra vonatkozása tesz emlékezetessé, szó szerint is megörökítjük.

Alapítványi oklevél.

1. Alulirott Halápi Oszkár kaposvári lakós, a kaposvári m. kir. állami főgimnázium fennállásának 100 éves jubileumi ünnepélye alkalmából 1000 K azaz egyezer korona névértékű, egy drb. koronajáradék értékpapirt adtam át a nevezett intézet igazgatóságának azzal a rendeltetéssel, hogy az alapítványként kezeltessék.

2. Az alapítvány „*Halápi Oszkár és Neje 1000 K-s jubileumi ösztöndij alapítványa*“ nevét viseli.

3. Az alapítvány célja, hogy annak évi kamataival, minden tanév végén, egy szegénysorsú, jó előmenetelű főgimnáziumi tanuló felekezeti hovatartozandóságára való tekintet nélkül, segélyeztessék az 1912/13. tanév végétől kezdődőleg. Ehhez képest az 1912. év december hó 1-én esedékes kamatszelvény az értékpapiron rajtahagyatik.

4. Az alapítványt képező értékpapir a főgimnáziumi igazgatóság kezelésében marad.

5. Az ösztöndijjal segélyezendő tanuló kijelölése esetről-esetre a kaposvári főgimnázium mindenkori igazgatója és Halápi

Oszkár, illetőleg ennek törvényes jogutódja közös megegyezésével történjék.

6. A főgimnázium igazgatósága az alapítványra nézve a vagyoni felelősséget elvállalja. Elismeri továbbá, hogy az alapítványt képező értékpapirt átvette s azt kezelni fogja.

7. A főgímnázium igazgatósága kijelenti, hogy a nmélt. vallás- és közoktatásügyi m. kir. kormányt megillető főfelügyeleti jog gyakorolhatása végett az alapítvány jövedelmének felhasználását feltüntető számadási kivonatot minden év végével oda fel fogja terjeszteni.

8. Az alapítványt, peres és perenkivüli jogügyekben, az azt kezelő főgimnáziumi igazgatóság fogja képviselni.

9. A kaposvári m. kir. állami főgimnázium igazgatósága kijelenti, hogy az ezen alapítólevélben reája ruházott jogokat gyakorolni és a kötelességeket teljesíteni fogja.

10. Ezen alapítványi oklevél három egyenlő példányban állíttatott ki, amelyek közül egy példány a főgimnáziumi igazgatóságnak, egy pedig Halápi Oszkár kaposvári lakósnak lesz kézbesítendő.

Kaposvár, 1912. évi november hó 15-én.

HALÁPI OSZKÁR s. k.

$\frac{12.699}{1913.}$ szám.

„Jóváhagyom azzal, hogy jelen alapítvány nem ösztöndij, hanem segélydíjalapítványt képez, továbbá azzal, hogy az alapítólevél harmadik példánya a vezetésem alatt álló vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszteriumnál helyeztetik el."

Budapest, 1913. febr. hó 6.

(P. H.) ZICHY s. k.

Végül a *veszprémi egyházmegyei hatóság* kezeli:

a *Schadutz Anna-alapot.* Az alapítványt Schadutz Anna somogy-szentbalázsi lakós tette 1903. jan. 28-án kelt végrendeletében. Alapító levele kelt 1905. márc. 8-án, alaptőkéje 2793 K 60 fillér.

Az alapítvány egyik felének kamatai évenkint egy, a kaposvári áll. főgimnáziumba járó, jó viseletű és jó előmenetelű, róm. kath. vallású tanulónak adatnak ki. Adományozása — a tanári kar jelentése alapján — a mindenkori *somogy-szentbalázsi plébános* joga.

E 17 intézetünkhöz kötött alapítvány értéke a jubileum évében *104.630 K* s kamataiból *minden év végén 43—44 tanuló* részére *kbl. 4720 K kerül* kiosztásra.

Ezenkivül *állami* és egyéb *családi* ösztöndijakban is részesültek időnként növendékeink, de sokkal kisebb mértékben; az utóbbi 40 év alatt összesen csak körülbelül 50 növendéknek volt különféle állami vagy családi *ösztöndíja.*

Volt az intézet igazgatóságának kezelése alatt még egy alapítvány: a *Gróf Széchenyi Dénes és Imre-alapítvány.* Intézetünkben u. i. az 1870—71. isk. év folyamán *„tápsegély-egylet"* alakult, amelynek céljaira *Széchenyi Dénes* és *Imre* grófok 1871. május 30-án 300 frt-ot adtak oly kikötéssel, hogy az összegnek csak évi kamata használható fel. Mikor néhány év múlva ez egylet megszünt, a tőkét az igazgatóság alapítványként kezelte szegény sorsú érdemes tanulók javára. De a 600 K az 1902. évi 60866. sz. min. engedéllyel eredeti rendeltetésének megfelelően az *ifj. segítő egyesület* alaptőkéjéhez csatoltatott, mint az adományozók *alapító* tagsági díja.

Egy családi ösztöndij-alapítványt is kezel a vármegye gimnáziumi választmánya s miután ennek odaítélésében is a főgimnázium tanári testületének véleményezési joga van, megemlítendőnek tartjuk. Ez a

Szalay Alajos-féle alapítvány. Alapította Szalay Alajos ügyvéd és 1848/49-ik évi főhadnagy 1894. június 3-án kelt végrendeletében. Alapítólevele kelt 1894. év aug. 6-án, alaptőkéje 40000 K. Az alaptőke évi jövedelméből *két,* egyenként 800 K-ás ösztöndij adatik ki az alapító rokonságából származó fiú, ilyenek nem létében leány utódoknak, akik a tanulásban legjobb előmenetelt és jó magaviseletet tanúsítanak. Az igényjogosult családok: Szalay Imre, Szalay Bertalan, Szalay Zsigmond, és Szalay Mária, özv. Pozsgay Rudolfné leszármazói. Ha megnevezett családok fiú vagy leány utódai közül senki sem járna iskolába, ezen idő alatt az ösztöndíj a kaposvári főgimn.-ba járó, somogymegyei születésű, szegény, nemes családbeli szorgalmas fiúknak adassék ki.

A vármegye alispánja, mint a gimnáziumi választmány elnöke évről-évre kihirdeti a pályázatot, a kérvényeket véleményezés végett a kaposvári áll. főgimn. tanári karához átteszi, az odaitélés a gimn. választmány jogkörébe tartozik.

Az egyszer odaitélt ösztöndijnak azonban a jutalmazott tanuló mindaddig élvezetében marad (az évenkénti pályázat mellőzésével),

mig tanulmányait be nem fejezte, vagy arra érdemetlenné nem vált; megmaradván ezzel a gimn. választmánynak azon joga, hogy e két utóbb jelzett körülményre nézve magának évről-évre alkalmas módon meggyőződést szerezzen. (Somogyvmegye törv. hatóságának 1900. okt. 6-i határozata szerint).

Meg kell még emlékeznünk a teljesség kedvéért azokról az ösztöndíj illetőleg jutalomdíjalapítványokról is, amelyeknek kamatai növendékeink között még nem kerülnek kiosztásra, hanem csak akkor, ha majd az alapítólevelekben kikötött feltételek, körülmények beállanak.

Így a város kezeli a *Jankovich-Somssich* alapot. Kaposvár város u. is óhajtott Jankovich László főispán és Somssich Pál nevének megörökítésére egy nagyobb alapítványt gyüjteni 1867-ben, azonban csak nehány száz forint gyült össze, sőt ez a tőke is fogyott, mert a kamatokon kivül még a tőkéhez is hozzányúltak. Ezért 1897-ben, mikor a tőke mindössze 600 K volt, elhatározta a város, hogy kamatait nem adja ki többé mindaddig amig legalább 1200 K-ra nem gyarapszik az alapítvány. Ezóta tehát nem élvezték tanulóink. Jelenleg azonban 1472 K-ra rúg a tőke, így remélhetőleg — az 1897-i határozat értelmében — legközelebb kiosztásra kerül.

Hasonló módon a vármegye kezeli a *Gyulai Gaal Lőrinc-féle ösztöndijalapitványt.* Alapította gy. Gaal Lőrinc 1906. aug. 26-án kelt végrendeletében. A végrend. ídevágó pontja: „Nyolcszáz — nyolcszáz koronát hagyott alapítványúl azon meghatározással, hogy ezen két összeg addig kamatozzék, amig azok összege egyenként 2000—2000 K-ra fel nem szaporodik. Ha ezen összegek elérettek, azok kamataiból egy-egy szegénysorsú somogymegyei illetőségű olyan tanulónak adatik ösztöndij, aki jeles tanuló s a kaposvári gimnáziumba jár. Az ösztöndijat tényleg 1908. jan. 25-én fizette be *gyulai Gaal Gaszton* (az időben orsz. gyűlési képviselő, boglári lakós) kamatostul vagyis *1683 K 11 f-t.* Az alapítólevelet a vmegye közgyülése állította ki *1908. május 4-én.* Az ösztöndijért folyamodó kérvényeket a tanári kar véleményezi, de a gimn. választmány itéli oda az ösztöndijat. Az a tanuló, aki ezt az ösztöndíjat elnyerte, élvezi mindaddig mig a kaposvári gimn.-ba tanul, kivéve ha rossz magavíselete által magát arra érdemetlenné tette vagy tanulmányaiban oly hanyatlás állott be, hogy a rendes tárgyak többségéből nem nyert *jeles* osztályzatot. — Az alapítvány *Somogyvárm. közönsége*, ill. a *gimn. választmány* felügyelete alatt áll.

Fölötte érdekes a *Kolmár—Banay Sára-féle ösztöndíj-alapítvány* története és terjedelmes alapító-levele, amelynek egy példányát az igazgatói irattár is őriz.

Kolmár József pozsonyi kir. kath. főgimn. tanár „az ezer éves magyar haza nemzeti örömünnepének emlékezetére" 1886. ápr. 22-én kelt alapítólevél értelmében Pozsony szab. kir. városnál letett *egyezer* o. é. forintot oly kikötéssel, hogy „kamatai a az alaptőkéhez csatoltatnak évről-évre, Pozsony városának gondviselete alatt, mindaddig, mignem a tőke kamatjaival és a kamatok kamatjaival *százezer* forintnyi összeggé növekszik, ami egy század lefolyta előtt bekövetkezhetik" . . . „Az ekkép létrejött *százezer o. é. forint* fogja képezni tervezett alapítványomat, melyet felejthetetlen édes anyám emlékezetére „Kolmár-Banay Sára"-alapnak kivánok nevezni s ezt gyermek és férfikori két „otthonom" iránti kettős kegyeletemnek hódolva két részre osztom, jelesen: *a) egy 52.000 forintos pozsonyvárosi és b) egy 48.000 forintos somogy vármegyei alapitványra.*"

Az utóbbi 48.000 forintos somogyvármegyei alapítványból az alapító-levél szerint intézetünket egy 4.000 forintos ösztöndíj-alap érdekli, amennyiben „8.000 forint a vármegye gyümölcsöztető gondviselése alatt maradjon, mint két egyenlő részre osztott 4.000—4.000 forintos iskolai ösztöndíj-alap, melynek kamatja két *200 forintnyi ösztöndíjat* képezzen Somogy vármegye két középiskolája számára; az egyikkel a kaposvári kath. gimnáziumnak, a másikkal a csurgói ref. gimnáziumnak a tanári kar összehangzó itélete szerint legérdemesebb tanulója jutalmaztassék s ha megkapta, meg is tarthassa az egész gimnáziumi pálya végeztéig." Az alapító-levélben az a megjegyzés is olvasható, hogy az alapítónak apai és anyai törvényes leszármazottjai — még ha középszerű tanulók is — a kaposvári gimnázium ösztöndíjának elnyerésében mások fölött elsőbbséggel bírnak.

Legutóljára hagytuk a *jubileumi jutalomdíj-alapítványról* szóló jelentésünket. A 100 éves jubileumot rendező nagybizottság u. i., mint már említettük, azt is elhatározta, hogy a jubileum alkalmából befolyó adományokból jutalomdíj-alapítványt tesz, amelynek összegét az összes egyéb kiadások levonása után megmaradt felesleg fogja tenni.

A nagybizottság 1913. évi március 9-én tartott utolsó ülésén a kiküldött számvizsgálók jelentése alapján tudomásúl vette *Prilisauer Adolf* pénztárosnak a jubileumi bevételekről és kiadások-

ról szóló számadását és ennek alapján elhatározta, hogy az addig befolyt adományokból az adakozók szándékának megfelelően — egyelőre 3000 K-t fordít a jutalomdíj-alapítványra.

„Egyelőre" mondjuk, mert ez összeg még nem tekinthető véglegesnek, s talán nem is látszik eléggé tekintélyesnek és méltónak arra, hogy a *„100 éves jubileumi jutalomdíj-alapítvány"* nevet viselje, de kétségtelen, hogy mikorra az alapítólevél jóváhagyására kerül a sor, jóval nagyobb összeg áll majd rendelkezésre. Az eddig befolyt adományoknak jelentékenyebb része u. i. a jubileumi ünnepség, valamint az emléktáblák és főképen e díszesen kiállított és tartalmas emlékkönyv költségeinek fedezésere volt szükséges s a 3000 K csak a kezdő alapítványi tőkét jelenti, amely újabb adományokkal még egyre — mondhatni napról-napra — gyarapszik, de a jubileum jelentőségéhez mindenképen méltó alapítvánnyá akkor lesz, ha a vármegye kezelésében álló, több mint 30000 korona törzsvagyon átutalása gimnáziumi jótékony célokra az állam és a megye között kötött újabb szerződés értelmében megtörténik. E tőke eddig az intézet fenntartási költségeinek fedezésére szolgált, de minthogy az intézeti épületek fenntartására a vármegyének többé nem lesz gondja, a törzsvagyon kamatai felszabadulnak és ezentúl jó tanúlók jutalmazására lesznek fordíthatók. Azért érthető és csak helyeselhető a megyei gimnáziumi választmány tagjainak az a törekvése, hogy a törzsvagyon legnagyobb része az adományokból egybegyűlt több, mint 3000 K-val együtt, mint jubileumi alapítvany kezeltessék. Ennek kimondása a szerződés jóváhagyása után bizonyára meg is történik és mindenképen méltó befejezése lesz a jubileumi határozatok végrehajtásának.

Az említett nagybizottsági ülés az alapítvány alapítólevelének tervezetét a következőképen állapította meg:

Alapítólevél tervezet.

1. A kaposvári áll. főgimn. 100 éves fennállásának emlékünnepét rendező nagybizottság a jubileumi alapra összegyűlt adományokból az 1912. évi jubileumi ünnepség emlékére 3000 K kezdő tőkével jutalomdíj-alapítványt tesz a kaposvári áll. főgimnázium tanulói javára. Az alapító nagybizottság tagjainak, valamint az adományozóknak nevét az 1913-ban megjelent jubileumi emlékkönyv örökíti meg.

2. Az alap címe: „A százéves jubileumi jutalomdíj alapítvány."

3. Az alapítványi alaptőke 3000 korona, amely az újabb adományozás révén várható szaporulattal együtt állami értékpapírokban helyeztetik el s csupán a 100 K-nál kisebb adomány helyezendő el valamelyik kaposvári takarékpénztárnál. Az alapítványt a szabályszerü módon a főgimnázium igazgatósága kezeli.

4. Az alapítvány célja, hogy annak kamataiból minden iskolai év végén az intézet egy (idővel több) jeles előmenetelü, jó magaviseletü, első sorban somogymegyei szegényebb sorsú, bármely vallású tanulója 100 K jutalomdíjat kapjon. Az alapítványi tőke szaporodtával a kamatokból újabb 100 K jutalomdíj adandó ki. Ilyenformán idővel több és több tanuló részesülhet 100—100 K jutalomdíjban.

5. A jutalomdíjakat évről-évre minden isk. év végén a kaposvári áll. főgimn. tanári testülete adományozza a 4. p. figyelembe vételével.

6. A kaposvári áll. főgimn. igazgatósága az alapítvány sértetlen megőrzéséért a vagyoni felelősség elvállalását elismeri.

7. A 100 K jutalomdíj első ízben az 1913/14. isk. év végi záróünnepen kerül kiosztásra.

8. Az alapítvány jövedelmeinek felhasználását ismertető számadási kivonatot a főgimn. igazgatósága a vall. és közoktatásügyi miniszterhez minden év végén felterjeszti.

9. Az alapítványt peres és peren kivüli jogügyekben a főgimn. igazgatósága képviseli.

10. Az alapító-levél 3 eredeti példányban állíttatott ki, amelyeknek egyikét a főgimn. igazgatósága, a másikat a vármegye levéltára, a harmadikat a vall.- és közokt. miniszterium őrzi meg.

Természetesen ez alapítólevél megfelelő pontjai módosulni fognak, ha a gimn. választmány a fennmaradt törzsvagyonról az említett módon intézkedik. Ezért az alapító-levél végleges szövegéről és a jubileumi alapítvány végső összegéről ez Emlékkönyvben még nem adhatunk számot, de közzétesszük alább az eddig befolyt adományokat.

* * *

Ha alapítványainknak e tekintélyes során végigtekintünk, méltán elmondhatjuk, hogy az országnak kevés állami intézete dicsekedhetik ily jelentős alapítványtőkével. Amióta az adományozásról rendszeres feljegyzéseink vannak, 1877. óta, tehát az

utóbbi 35 év alatt 906 növendékünk 92.508 K különféle, főképen intézethez kötött ösztöndíjban, illetőleg jutalomdíjban részesült.

De amig egyrészt az intézet szegénysorsú növendékei a tandíjmentesség, az ifj. segítő-egyesület és a nagyszámú alapítványok révén, meg egyes nemeslelkű jótevők, főleg volt növendékek és pénzintézetek évről-évre adott kisebb-nagyobb adományaiból minden évben jelentős segítséghez jutnak, addig másrészt többször nyílik alkalmuk növendékeinknek a jótékonyság nemes erényének gyakorlására, amikor a helyi vagy országos jótékonycélú intézmények — újabban főleg az ifj. segítő-egyesület, a vakok orsz. egyesülete, a József főherceg szanatórium egyesület és az országos gyermekszanatórium — támogatására adományok gyüjtésében buzgó készséggel és kellő ellenőrzés mellett résztvesznek.

BOTÁR IMRE.

4. Az intézet tanulmányi állapota és belső élete.

E cimen az lenne feladatunk, hogy 100 év egész tanulmányi menetét, szervezetét, az iskola összes belső ügyeit ismertessük, a „Ratio Educationis"-tól kezdve a legutóbb kiadott miniszteri rendeletig, de e munkát feleslegessé teszi Bécsy Márton és Prilisauer Adolf tanároknak a millenium alkalmából irt kitünő forrásmunkája: „A kaposvári m. kir. áll. főgimnázium története", amelyre ez Emlékkönyv már annyiszor hivatkozott s amely mű az intézetet érdeklő összes tanügyi reformokat, az iskola belső életének összes kérdéseit*) a 91—171. és 227—284. oldalakon történeti egymásutánban és oly kimerítő pontossággal tárgyalja, hogy mindennek legfeljebb másolására szorítkozhatnánk s azért e helyen csak hivatkozunk a már megírtakra.

A felsőbb helyről érkezett rendeletek, utasítások, tantervek, a jóváhagyott különféle iskolai törvények, szabályok az iskola részéről természetesen mindenkor kellő figyelemben részesültek és követésre találtak, ami abból is kitünik, hogy e tekintetben 100 év alatt az intézetnek a felsőbb hatóságokkal soha semmiféle kellemetlensége nem volt. Az is természetes, hogy a *rendes* tan-

*) A tanulmányi szervezetet, az időnként változó tanterveket, tanmenetet, tárgyfelosztást, órarendet, a rendtartást, az isk. törvényeket és szabályokat, az osztályozás és fegyelmezés módjait és eszközeit, a felsőbb hatóságokkal való érintkezés, az adminisztráció ügyes-bajos dolgait, a növendékekkel szemben követett eljárást stb.

tárgyak tanítása és kezelése a más intézetekkel megegyező, előírt módon és mértékben történt. De nem volt minden intézetben egyformán kötelező, hanem csak ajánlatos egyes *rendkivüli* tárgyak tanítása s különféle *iskolai intézmények, ifj. körök* alakítása, amelyek egyrészt a rendes tanulmányok célszerű támogatására és kiegészítésére szolgáltak, másrészt az intézeti szorgalom és a nivó emelésére való törekvés kifejezői, a belső iskolai munkásság fokmérői.

Az alábbiakban tehát röviden számot adunk a tanulmányi szervezet fejlődésének rövid összefoglalásán kivül az intézetben tanított *rendkivüli* tárgyak (ének, zene, egészségtan, szabadkézi rajz, francia nyelv, gyorsírás) tanításáról, valamint a gyorsírókör és önképzőkör történetéről, továbbá a tanulmányi kirándulásokról, végül az iskolai belső élettel összefüggő néhány statisztikai adatot közlünk.

a) Tanulmányi szervezet.

Az 1806—7. iskolaévben, tehát ugyanakkor, mikor a kaposvári gimnáziumot felállították, lépett életbe a „Ratio Educationis publicae". Azonban csak az 1812—13. isk. évben jut e fontos iskolai törvénykönyv teljes érvényre, annyival is inkább, mivel a nyilvánossági jog megnyerésének ez is egyik elmaradhatatlan feltétele volt.

Nem feladatunk, hogy a Rat. Educ. kimerítő méltatásába bocsátkozzunk, annyit mégis kijelenthetünk, hogy vallásos lelkületet, biztos tudást, kötelességérzetet és fegyelmezett erkölcsöket adni az iskola útján a társadalomnak, ez a Rat. Educ. céljainak rövid jellemzése.

Mint minden kir. gimnázium, úgy a kaposvári is eredetileg róm. kath. jelleggel birt.

A gimnáziumi tanfolyam a Rat. Educ. szerint három fokozatra oszlott.

Az első fokozat volt az u. n. *kisgimnázium*, mely négy grammatikai osztályból állott. A grammatikai osztályok tárgyai voltak: a vallástan, latin nyelv, földrajz, történelem és számtan. Ilyen kisgimnázium volt Kaposvárott 1812—17-ig.

A második fokozat volt a hat osztályú nagygimnázium, melyben a négy gammatikai osztályhoz még két „humaniora" (a poetikai és rhetorikai osztály) is járult. E fokozat tárgyai ugyan-

azok voltak, mint az első fokozatban, de hozzájárult még a természetrajz és az 1819—20-ik iskolaévtől kezdve a magyar nyelv és irodalom. Ilyen hatosztályú volt a kaposvári gimnázium 1817-től 1850-ig.

A harmadik fokozat volt a teljes gimnáziumi tanfolyam, melyben a hat osztályhoz még két bölcseleti osztály csatlakozott.

A Rat. Educ.-ban megszabott rendes tantárgyakon kivül mint fakultativ tárgyakat a görög és német nyelvet is tanították, bár ez utóbbit sok szülő, nemzeti érzéstől eltelve, ellenezte.

Az előadás nyelve eleinte latin volt, azonban egyes tárgyakat felváltva latinul s magyarul is kellett tanítani. 1826-tól kezdve a három alsó osztály előadási nyelve csak magyar, a többi felsőbb osztályoké magyar és latin; sőt a három felsőbb osztály előadáson kivül csak latinul beszélhetett; aki ez ellen vétett, büntetésben részesült.

Az 1844. évtől kezdve a tanításban is, meg a hivatalos iratok szerkesztésében is a magyar nyelvet használták. Érdekesek azok a kifejezések, melyekkel a latin terminusokat felcserélték. Az első négy osztályt „nyelvészeti osztályok"-nak, a humaniorákat „emberségi osztályok"-nak (az V. o.-t költészeti, a VI. o.-t szónoklati osztálynak) nevezték. A tanulók „iparjegyek"-et, „iparsor"-t, „iparsorozat"-ot, majd „érdemsorozat"-ot kaptak.

Érdekes volt az is, hogy a tanulók kezdetben tandíjat nem fizettek, azonban a téli fűtésre szedtek be osztályonként bizonyos összeget, melynek „familiatio" volt a neve.

Mindjárt a nyilvánossági jog megadásakor a főigazgató leküldte mindama korábban kelt rendeleteket, melyek normativumként szolgáltak. E rendeletek legnagyobb részét egész terjedelmükben közli a „Kaposvári áll. főgimnázium története".

1850-ben az uralomra jutott osztrák kormány politikai ideáinak megvalósítása érdekében Magyarországra nézve is törvényre emelte az osztrák középiskolák új szervezetét, melynek cime: *„Entwurf der Organisation der Gymnasien und Realschulen in Österreich"*. Ennek értelmében a gimnáziumok 4—4 osztályból álló alsó és felső részre tagoltattak. A tanítás nyelvét a tanulók nemzetisége határozza meg, de a német nyelvet „a hatalmas birodalom szükségletének megfelelően" mindenütt külön rendes tárgyként kellett tanítani. Új és fontos momentum még a természettudományok térfoglalása és jelentőségének hangsúlyozása. Magyarországon a középiskolák a katonai kerületek miniszteri

biztosainak hatáskörébe tartoztak. Az 1856. ápr. 23-iki rendelet a német nyelvnek olynemű beható tanítását kívánja, hogy legkésőbb 3 év mulva az intézet tannyelve lehessen.

Azonban a bürokraták merész álmait megzavarták a nagyvilági események s már a legközelebbi kormányleiratok a magyarság poziciójának megerősödését, a jogos nemzeti aspirációk napszakának hajnalhasadását jelentik. 1860-ban végre ismét a magyar nyelv lett Magyarország összes közigazgatási s törvénykezési hatóságainál az ügykezelés hivatalos nyelve.

1861-től az „Entwurf" helyét a m. k. *helytartó tanács* ideiglenes tanterve foglalta el, míg végre 1867-ben megalkotta „a haza bölcse" nagy művét, a kiegyezést, melynek révén visszanyerte a nemzet és elárvult tanításügye a leghivatottabb, legméltóbb vezérét, báró *Eötvös József*-et, kinek lelkét a középoktatásra vonatkozó nagy reformtervek töltötték el. Az új miniszter ideája: felszabadítani iskoláinkat az idegen szellem nyüge alól s őket korszerű, tartalmas nemzeti tantervvel ellátni. Az új tanterv elkészült s 1889-ban adták ki.

A gimnáziumok új szervezetét kiegészíti az 1869. év első felében kiadott *„Gimnáziumi rendtartás és fegyelem"*.

Az új tantervben rendes tantárgyak gyanánt szerepelnek: a vallástan, magyar, latin és német nyelv, történelem, földrajz, természetrajz, természettan, számtan, rajz, szépírás és testgyakorlás.

De még végre se hajthatták, ki sem próbálhatták a meglévő rendszert, a sokat hányódott gimnáziumok fejlődésében újabb kisérletek s változások zűr-zavara állott be. *Pauler Tivadar* közokt. miniszter 1871-ben új tantervet bocsátott ki, mely főbb vonásaiban nagyon emlékeztetett a Thun-féle „Entwurf"-ra.

1878-ban *Trefort Ágoston* vallás- és közoktatásügyi miniszternek átmeneti tanterve lép érvénybe, míg megjelenik az 1883-i XXX. törvénycikk, a *középiskolai törvény*. Az új tantervhez megjelentek a régóta tervezett *„Utasítások"* is, melyek minden irányban messzeható kitünő szolgálatokat tettek és jelenleg is tesznek, mint azt a tanárság bizonyára egyhangúan konstatálja.

Az egységes középiskola felé haladást jelenti az 1890/91. évben megjelent bifurkációs tanterv, mely a görög pótló tantárgyak közé a szabadkézi s mértani rajzot is felveszi.

Jelenleg intézetünkben a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszternek 1899. évi 32.818. és 1903. évi 43.381. sz. rendele-

teivel kiadott „*Gimnáziumi tanítástervе és a reá vonatkozó Utasítások*“ szellemében tanítunk.

ANTONI REZSŐ.

b) Az énektanítás története.

Bécsy-Prilisauer: A kaposvári m. kir. áll. főgimn. története, 1896. c. munkája szerint az ének és zene tanításáról *Szabó Ferenc* igazgatónak az 1817. évben az iskolai év végén, a szülők és tanulók tájékozása végett a gimn. falára kifüggesztett „Tudósítások“ 6. pontjában történik először említés: . . . „minden mód fog kerestetni abban, hogy bizonyos s képes fizetés mellett a Német nyelv, és a *Musika* taníttassék.“ *Fatér Mihály* igazgatónak bizonyos *Nyúl Gábor* zenetanító számára 1847-ben adott bizonyítványában ezeket olvassuk: „ . . . . . ezen tanítót díszesen jellemző érdemeihez még az is járul, hogy vasár- és ünnepnapokon a szent mise alatt az ifjúságnak Istent dicsőítő éneklései közben az orgonista hivatalt is épületes buzgalmat gerjesztő ügyességgel már 2½ év óta ingyen, csupa Isten iránti buzgalomból teljesíti; s alólirtnak megkeresése következtében még az ifjúságot a kedvesen zengő *éneklésre* is oktatgatja.“

Az 1857. márc. 30-án kelt helytartótanácsi rendelet szép megokolással hívja fel a testületet a műének felkarolására és később a tanker. főigazgatóság is többször sürgeti e tárgy tanítását. 1867-ben az igazgató jelentésére, hogy „a műének szubvenció hiányában nem volt tanítható,“ a főigazgató jan. 14-én ezeket írja: „a tehetősebb szülőket rá kell bírni, hogy mérsékelt díj mellett taníttassák fiaikat legalább az egyházi énekre, amelyet a hittanár vezessen.“ Végre az 1869—70. isk. évben *Szabó Lajos* r. kat. segédlelkész elvállalta díjtalanul a műének tanítását és az ehez szükséges harmoniumra is sikeres gyűjtést rendezett. Az 1872—73. isk. évben megszakad az énektanítás és csak az 1878—79. évben újul meg ismét, amikor *Szabó József* helybeli segédlelkész veszi kezébe a karnagyi pálcát s hét évig tanítja mind az egyházi, mind a világi éneket. Az intézetnek főgimnáziummá való átalakulásával az énektanítás kérdése is végleges megoldást nyer. Az 1884—85. évben *Schambach Gyula* h. tanár, ezután pedig *Pintér Ede* r. tanár tanítja egyelőre még szintén díjtalanul az egyházi és világi éneket. Az 1886—87. évben Somogyvármegye gimn. választmánya az énektanítás jövőjét azzal is biztosította,

hogy 100 frtnyi jutalomdíjat ajánlott fel a vezető tanárnak, néhány év mulva a választmány ezt az összeget 150 frtra emelte. *Pintér* tanár mellett az énektanításban 1885. óta közreműködtek még *Schambach Gyula* r. tan. (1886—87. egyh. én.), *Tittel Lajos* h. tan. (1892—93. világi én.), 1893—94. egyh. és vil. én.), valamint *Bécsy Márton* r. hittanár, ki az egyházi ének óráin állandóan jelen volt. 1895. február 1-től az 1899—1900. iskolai év végéig Pintér Ede r. tanár tanította úgy az egyházi mint a világi éneket. Az 1897. évben 52958. sz. a. kelt miniszteri rendelet értelmében a beiratás alkalmával minden tanuló 50 krt fizet az énektanítás céljaira.

Ezzel a rendelettel az éneket tanítók díjazásának ügye végleges elintézést nyert. Az így befolyt összegből rendesen 400 K jut az énektanítónak, a maradékot pedig hangjegyek beszerzésére és az énektanítással kapcsolatban felmerülő egyéb kiadások fedezésére fordítja az igazgató.

Az énekdijakból több év alatt összegyűlt pénzen vásárolt az intézet 1910-ben egy hermoniumot az énektanításnál való használatra.

Pintér Edétől a világi ének tanítását az 1900—1901. tanévben *Faragó Lajos* vette át, aki a következő tanévben már az egyházi éneket is tanította. A következő tanévben újból *Pintér Ede* veszi kezébe a karnagyi pálcát, melyet most már csak a halál ragadott ki kezéből az 1905. év február havában. Pintér Ede után *Gyulai István* áll. elemi iskolai tanító vezeti az éneket, az 1906. év március havától az 1906—7. tanév végéig pedig *Palatinus Nagy Károly* siketnéma intézeti tanár a főgimn. ifjúság karmestere. Az 1907—8. tanévtől az 1911—12. tanév végéig *ifjabb Dörre Tivadar* intézeti rajztanár tanítja úgy az egyházi mint a világi éneket. Az 1912—13. isk. évben újból *Palatinus Nagy Károly* okl. énektanár kezébe került a karnagyi pálca.

NÉVERI JÁNOS DR.

c) Zene.

A zenét a kaposvári gimnáziumban már a legrégibb időben is tanították, mint az *Szabó Ferenc* igazgatónak 1818. dec. 17-én a főigazgatóhoz intézett jelentéséből kitűnik. *Gruzling János* tanító az intézet első zeneoktatója. Utódja *Nyúl Gábor* „hangászmester“,

ki a „gimnáziumban tanuló ifjak közül számos nemesi és polgári rangú ifjakat zongorára, hegedűre s egyéb hangszerekre oktatott, úgy a szülők, mint az iskolai előljáróság teljes megelégedésére."

Később — néhány évtizednyi megszakítás után — *Schambach Gyula* gimnáziumi rendes tanár újból megkezdte a zenét tanítani, sőt sikerült *zenekört* s 12 tagból álló zenekart is alakítani.

Az 1897—8-ik iskolaévben *Grasspointner* Antal tanít hegedűt és fuvolát.

Az 1898-ik tanévtől kezdve *Faragó Lajos* gimn. tanár tanítja a zenét (hegedűt). 1905—6-ban *Gyenes Izsó* zenetanár, majd ismét *Faragó Lajos* tanár, az 1911—2-ik tanév óta pedig *Antoni Rezső* tanár vezetí a zenetanítást, *Gyenes Izsó* zeneiskolai igazgató közreműködésével.

ANTONI REZSŐ.

d) Szabadkézi rajz.

A rajzot már a XIX. század huszas éveiben is tanították iskolánkban („rajzolás mestersége"), később ismét az 1859—60. isk. évben találjuk a „szabad" tárgyak sorában. Tanulta 26 növendék, heti 2 órában *Ertl Bertalan* rajztanító vezetésével, de a következő évben már csak 4 tanuló vett részt a rajztanításban, miért is ez a II. félévben megszűnt. Az 1862—63. isk. évben e tárgy tanítása csak az utolsó két hónapban folyt *Hesz János* okl. rajztanító vezetése mellett, ki a jövő isk. évben külön rajziskolát állított föl a gimnáziumi tanulók számára. Beiratkozott összesen 18 tanuló, kik geometriai, építészeti és szabadkézi rajzot tanultak heti 3 órában. A következő évben a rajztanítás ismét szünetel, míg az 1867—68. isk. évben *br. Eötvös* új tanítás terve értelmében a rajz az I. osztályban már rendes tárgyként szerepel. Az 1887. évi 34.697. sz. min. rendelet a szabadkézi rajzot a gimnázium felsőbb osztályaiba rendkivüli tárgyul újra bevezetvén, intézetünkben is az 1887—88. isk. évre megnyílt e kurzus *Liebenwein Alajos* rajztanár vezetésével. A tanításban 19 III. és IV. osztályos tanuló vett részt. A következő években, 1889—1898-ig a rajz tanítása ismét szünetel. Az 1898—99. isk. évben *Polányi Ferenc* r. rajztanár szabadságot kap, helyette *Spanyár Pál* ideiglenes helyettes tanári minőségben nyer alkalmazást, aki újból megnyítja a rendkivüli rajz kurzusát. 11 tanuló vett részt a tanításban. 1899—1900. isk.

évben már *Mihalik Gyula* veszi át a kurzus vezetését, kit a nyugalomba vonult Polányi helyére neveztek ki rajztanárnak. A tanításban részt vett 15 tanuló, közülök 2 az isk. év folyamán kilépett. A következő években (1901—1904-ig) a tanítás ismét szünetel, míg az 1904—905. isk. évben *Mihalik* újra megnyítja a kurzust, amelyre 23 tanuló jelentkezett, 1905—906-ban 14, 1906—907-ben 22 tanuló jelentkezett. Az 1907—908. isk. év elején *Mihalik Gyula* Budapestre, az orsz. magyar iparművészeti iskolához helyeztetvén át, helyébe *ifj. Dörre Tivadar* kerül h. tanári minőségben s ez időtől fogva ő tanítja a külön-rajzra járó növendékeket. Jelentkezett 14 tanuló. A következő években, 1908—909-ben 34, 1909—910-ben 31, 1910—911-ben 42, 1911—12-ben 60, 1913. isk. évben pedig 58 tanuló jelentkezett, akik között nem egy nagyon ügyes rajzoló akad.

ifj. DÖRRE TIVADAR.

e) Francia nyelv.

A francia nyelv intézetünkben az 1857—58. isk. évben fordúl elő legelőször, mint rendkivüli tárgy, tanulta 11 tanuló. Előadója: *Németh Károly* h. tanár volt, kinek az 1858—59. isk. év végén történt távozása után e tárgy tanítása több évig szünetelt. Az 1863—64. isk. évben 17 tanuló vett részt a *Népessy Károly* hittanár francia nyelvi tanfolyamában. Az 1869—73-ig terjedő években *Fail Attila* igazgató tanította e nyelvet heti 4 órában. Az első évben 22 tanuló, az utolsóban már csak 6 tanuló vett részt a tanításban. Ezután még *Végh Endre* (1874—82.), *Okányi Pál* (1882—88. és 1890—91.), *Schambach Gyula* (1888—90.), *Endrei Ákos* (1894—1908.) és 1909-től *Sas Ferenc* r. tanárok tanították a francia nyelvet. A mult isk. évben 14 tanuló vett részt a kurzusban. A tanításért 1888-ig 10, azóta 20 koronát kellett fizetni. Tankönyvül 1894-ig a Ploetz-féle francia nyelvtant használták, ekkor Bartos-Chovancsák francia nyelv- és olvasókönyvét hozták be.

SAS FERENC.

f. Egészségügy, egészségtan.

A kaposvári áll. főgimnázium tanuló ifjúságának egészségügyi viszonyairól csak az intézet államosítása óta találunk följegyzéseket

s az 1872—1880-ig terjedő évekből is csak annyit tudunk, hogy abban az időben néhai *Dr. Szigethi Gy. János* kórházi igazgató-főorvos dijtalanúl gyógyította a tanuló ifjúságot, 1880-tól 1911-ig nemes *Polányi Lajos* dr. városi főorvos őrködött már hivatalos állásánál fogva is az intézet egészségügye felett, s ebben derekasan támogatta őt *Weisz Albert dr.* városi főorvos, ki Polányi Lajosnak 1911-ben történt elhunyta óta is lelkiismeretesen teljesíti ezen humanus feladatát.

Az intézet első hivatalos iskolaorvosa *Fonyó Ignác dr.* egészségtan-tanár, gyakorló orvos volt, kit 1896-ban nevezett ki a vallás- és közokt. ügyi miniszterium erre az állásra, de mivel ő az 1887. év elején a városból elköltözött, távozásával az iskolaorvosi állás is betöltetlen maradt és csak 1906. évben töltetett be újból, amikor *Fehér Henrik dr.* neveztetett ki egészségtan-tanárrá és iskolaorvossá, ezen idő óta az intézet egészségügyének ő az őre és gondozója.

Hálás köszönettel emlékezünk arra az odaadó munkára, amelyet az említett orvosok nemes buzgósággal az ifjúság érdekében kifejtettek, évenkint kétszer tartottak szemvizsgálatot, sőt végezték a kötelező himlőoltást és szükség esetén a felmerülő egészségügyi és orvosrendőri intézkedéseket is.

Áttérve az ifjúság egészségi viszonyaira, a következő fontosabb jelenségeket soroljuk fel. A rendelkezésre álló adatok szerint az ifjúság körében átlag minden tanévben körülbelül 600—700 könnyebb megbetegedési eset fordult elő, ezek közül 10—12 esetben súlyosabb természetű. Említésre méltó, hogy az intézet összesen csak *két* esetben volt járványos jellegű fertőző betegségek miatt bezárva és pedig 1891. február és március havában vörheny-járvány miatt, továbbá 1891. december 17-től 1892. január 7-ig vörheny és diptheritis miatt.

Kiemeljük, hogy a fertőző betegségek közül leginkább az influenza, vörheny, bárányhimlő, kanyaró, torokgyik és diptheritis fordúltak elő, szórványosan előfordúl a hastyphus és az orbánc is, számos mulasztást okoznak a toroklob és a csúzos megbetegedések. A tüdőhurut és a légcsőhurut is elég gyakoriak, ezen bajok lelkiismeretes és gondos kezelése azért is kivánatos, mert a tapasztalás mutatja, hogy ezek elhanyagolása később súlyos betegségek okozójává vált s ennek következtében veszítette el intézetünk is több derék tanulóját. Aránylag ritkán fordúlt elő súlyosabb baleset.

Halálozás 1895-től 1912. év végéig a növendékek közt összesen 14 fordult elő.

Mély fájdalommal osztozik az intézet a szülők és rokonok gyászában, mely annál lesújtóbb, minél fiatalabb életet tör le a kérlelhetetlen halál, mikor a legszebb reményeket fűzi hozzá a család. De komoly intelem is az ilyen csapás, mely a szülőket és tanárokat egyaránt arra sarkalja, hogy minden lehetőt tegyenek meg az ilyen katasztrófák megelőzésére és elhárítására.

A tanuló ifjúság egészségügyi viszonyai, mióta az intézet 1898-ban a város legegészségesebb részén épült új otthonába beköltözött állandóan és fokozatosan javultak, amihez nagy mértékben hozzájárulnak az intézetnek elsőrendű, minden fokozott igényt kielégítő, korszerű higénikus berendezései. Déli fekvés, tágas, világos, szellős tantermek, kifogástalan fűtés, zárt folyosók, villanyvilágítás, vizvezeték, megfelelő nagy tornaterem, világos rajzterem, tágas befásított udvar és játszótér alkotják az intézet előnyeit és a mi csekély hiány mutatkozik, évről-évre fokozatosan pótolja és javítja az állam és a vármegye gondoskodása.

A tisztaság és a rend, amelyek nemcsak a modern therapiának, hanem a paedagógiának is fontos alapelvei, az éber felügyelettel és a gondos ellenőrzéssel összekapcsolva juttatják diadalra a régi és mégis mindig új s soha el nem évülő igazságot: „Mens sana in corpore savo."

Az egészség ápolására szolgál a testgyakorlás rendes óráin kivül főleg a hivatalosan elrendelt játékdélutánokon a különféle egészséges sportoknak okkal-móddal való űzése. Az utóbbi években fellendült az *atlétikai* sport különféle neme, van alkalmuk növendékeinknek a vívást, céllövést, korcsolyázást, úszást is gyakorolni. Sokat várhatunk e tekintetben ép a jubileum évében megalakult intézeti ifjúsági sportegyesülettől, mely a jövő isk. évben kezdi meg áldásos működését, alapszabályai még jóváhagyásra várnak.

DR. FEHÉR HENRIK.

g) Kirándulások.

Az egyes szaktanulmányok és a testedzés szolgálatában, valamint a hazafiasság és kegyelet érzésének ápolására a tanári kar az ifjúsággal már évtizedek óta kisebb-nagyobb kirándulásokat rendez. Sajnos értesítőink csak a múlt század kilencvenes

éveiben kezdik feljegyezni e kirándulásokat, amelyeket a következőkben ismertetünk.

A természetrajz tanára évenként többször rendez *természetrajzi* (rovar- és növénygyüjtő vagy geologiai) *kirándulást* a Kislaki-, Töröcskei- s Nádasdi-erdőkbe, a Ballakúthoz, az Ivánfahegyre stb. A tanár évenként megtekinti a tanulókkal a helybeli nevezetesebb ipartelepeket: a kaposvári vasgyárat, sörgyárat, jéggyárat s különösen a nagyszabású s modern cukorgyárat. — A földrajz tanára a geografiai alapfogalmak megismertetésére *földrajzi kirándulásokat* tesz. Sőt voltak csillagászati (az esti órákban), méréstani és archaeologiai kirándulások is.

Nagyobb kirándulások úgy látszik, csak azóta vannak nagyobb számban, amióta az ifjúság a tanulmányi utazások alkalmával tetemes kedvezményekkel utazhatik a magyar államvasutak vonalain. Nagyobb kirándulások voltak a következők:

1893-ban a Fiume—Triest—Póla—Velencei kirándulás.

1895-ben 145 tanuló 10 tanár vezetésével Szigetvárra ment a hős Zrinyi Miklós régi várának megtekintésére s a Zrinyi-emlék kegyeletes megkoszorúzása céljából. E kirándulás költségeire történt befizetésekből még fennmaradt 18 frt 80 kr.-nyi összeg, melyet a tanári kar „kirándulási alap" cimen gyümölcsöztet, hogy alkalma és módja legyen majd a jövőben szegénysorsú jó tanulókat ily kirándulások költségeinek fedezésében gyámolítani.

1896-ban 58 tanuló 3 tanár vezetésével megtekintette az ezredéves kiállítást és Budapest nevezetességeit.

1896. okt. 21-én a tanári kar 142 tanulóval, az igazgató s 10 tanár kiséretével „igen sikerült s kedves emlékű kirándulást rendezett Somogyvárra, az ottani Kupavár, illetőleg Szt. Egyed apátság temploma romjainak megtekintésére."

1897. június 20-án 42 tanuló 3 tanár vezetésével Balaton-Fonyódra rándult ki.

1898. nov. 11-én 4 tanár 35 növendékkel Szekszárdra rendezett kirándulást, a szomszédos Tolnamegye kulturális intézményeinek meglátogatására. A résztvevők koszorut tettek Garay János szobrára és megtekintették a tolnamegyei muzeumot, a megyeházat, a selyemgyárat és az Augusz-féle borpincét.

1899. szept. 20-án a somogyi testvérintézet százados évfordulói ünnepélye alkalmával Csurgóra vezettünk kirándulást.

Ugyanez év október 7—10. napján rendezte a tanári kar a Fiume—Zágrábi kirándulást, hogy az ifjúság megláthassa Horvát-

ország változatos földjét, a Karszt vad sziklavilágának szépségeit és megismerje a magyar tengerpartot s annak egyetlen kikötővárosát. A részvételi díjat részletes számítás alapján 10 frt.-ban állapította meg a rendezőbizottság s az indulás előtti napon rövid felolvasásban előre ismertette az útvonalat s Fiume jelentőségét és nevezetességeit. A kiránduláson 105 tanuló vett részt 8 tanár vezetésével.

1900. május 9-én 2 tanár Pécsre tett kirándulást. A 24 tagú kis társaság megtekintette a székesegyházat, a régi Missiótemplomot, a Zsolnay-féle majolika gyárat, a Höffler-féle bőrgyárat, a Littke-féle pezsgőgyárat s a Mecsek egynéhány részletét.

1900. szeptember 30-án 96 tanuló 4 tanár vezetésével Abaligetre rándult ki a szomszédos Baranyamegyének egyik természeti szépségének az abaligeti cseppkőbarlangnak a megtekintésére. — Ugyane tanév május 1-én Somogyvárra is rendeztek kirándulást.

1901. márc. 29-én dr. Kohlbach Bertalan tanár 8 tanulóval Rómába s Firenzébe vezet tanulmányi kirándulást, melyről a vezető gimnázium 1900—01-i „Értesítőjé"-nek első lapján ad részletes leirást.

1903. ápr. 3-án dr. Kocsis János és Faragó Lajos az Al-Dunára vezetett kirándulást. A kiránduláson résztvett 23 tanuló, a részvételi díj 60 K volt. A kirándulók megtekintették Zimony, Belgrád nevezetességeit, hajón elmentek Turn-Szeverinig, majd bejárták Orsovát, Adakalét, Herkulesfürdőt, Arad és Szeged városát.

1904. május 3-án Szigetvárra, május 11-én pedig Pécsre történt kirándulás.

1905. május utolsó napjain dr. Kocsis János s dr. Vass Miklós tanárok Erdélybe vezetnek kirándulást, melyen 26 tanuló vett részt. Budapest, Kolozsvár, Marosújvár, Gyulafehérvár, Zalatna, Vajdahunyad és Piski e kirándulás állomásai.

1906. május 15-én 2 tanár Barcsra vezetett kirándulást az ottani virágzó ipartelepek megtekintésére. Ugyanez év május utolsó hetében ifjaink ismét Zágrábba s Fiuméba rándultak ki. A kiránduláson 25 tanuló vett részt, s az egész utazás egy-egy diáknak csak 32 koronájába került.

1907. május 29-én 84 tanuló, 6 tanár vezetésével, majd ugyanez év okt. 3-án 102 tanuló, 5 tanár vezetésével megtekintette a pécsi országos kiállítást.

1908. május 24—27-én 27 növendék az igazgatójával s 3 tanárral dunántuli tanulmányuton vett részt (személyenként

35 K részvételi díjjal). A kirándulók megtekintették Veszprém, Győr, Pannonhalma, Esztergom s végre Budapest nevezetességeit. A sikerült kirándulás részleteit Szőke Lőrinc tanár irta le a főgimnázium 1907—8-i „Értesítő"-jében.

1908. okt. 1-én 40 tanulóból álló csapat ismét Fiuméba s környékére indult tanulmányútra.

1909. május 24-én 108 tanuló 5 tanár kiséretében Szigetvárra rándult ki.

Az 1910. május első hetében rendezett aldunai tanulmányi útról dr. Néveri János tanár sorai számolnak be az 1909—10. „Értesítő"-ben.

1911. május 22-én Pécsre, 29-én Szigetvárra, június 9-én pedig Abaligetre vezettek kirándulást.

Az 1911/12-i tanév első napjaiban ifjúságunk 30 tagból álló kis csapata a Magas Tátra megtekintésére indult. A kirándulásról Majunke József számol be az 1911—12-i „Értesítő"-ben. Ugyanez év június 7-én pedig dr. Kocsis János és Antoni Rezső 90 diákkal rendezett kirándulást Budapesre, az új állatkert megtekintésére.

1913. április 25-től május 4-ig 21 tanuló Faragó Lajos és Szabó Alajos tanárok vezetésével Rómába s Tivoliba utazott. A részvételi díj 135 K volt.

ANTONI REZSŐ.

h) A gyorsírás tanításának (1870—1912) és a főgimn. Markovits-gyorsírókör története (1905—1912).

Százéves intézetünk történetében helyet kér magának a gyorsírás tanításának története is, mert immár 42 éves multja van. Azzal a művészettel, melynek célja az elröppenő szavak láthatatlan köntösében megjelenő eszméket maradandóvá tenni: röptében a szót térhez igázni, intézetünk ifjúsága elé *Vaszary Mihály* r. tanár lépett először. Azok közül a rendszerek közül, melyek M. Tullius Tirotól kezdve rendszeres szabályokkal megkisérlették az emberi kezet az élő szó gyors követésére képesíteni, abban az időben Gabelsberger Ferenc, müncheni parlamenti gyorsírónak (1789—1849) stenographiája hódított Magyarországon is, ahol egy vérbeli gyorsíró-apostol: *Markovits Iván* 1863-ban magyar nyelvre alkalmazta és azt nagy elismerés mellett terjesztette. Miután Markovits agitatorius energiája tankönyvek, folyóiratok

kiadása, egyesületek szervezése és felvirágoztatása által alig egy negyedszázad alatt a gyorsírást nemzeti műveltségünk egyik alkotó elemévé, úgyszólván közszükségletté emelte, egyre-másra támadtak a vidéken gyorsíró-iskolák, körök s az elsők között (a szegedi k. r. főgimnáziumba való behozatala után 6 évvel) nálunk is meghonosodott. *Vaszary Mihály* r. tanár, mikor megkezdte a gyorsírás tanítását a 6 osztályú nagygimnáziumban, a III—VI. osztályosok közül 41 tanulót tanított gyorsírásra, akik között voltak Berzsenyi Gergely, Zánkay Gusztáv, Babochay Kálmán, Haidekker Károly, Stampfer Ármin, Vajda Pál, Bereczk Sándor, Kacskovics Antal és Mihály stb. Ettől fogva két évig tartó szüneteléssel (az 1877—78. és 1878—79. isk. években) a jelentkezők számához képest 1—3 heti órában az ügyhöz méltó buzgósággal és kitartással folytatta a gyorsírás tanítását 1892-ben bekövetkezett haláláig. Hogy Vaszarynak sikerült a kezdet nehézségeit leküzdeni és az akkor még kevéssé elterjedt gyorsírást a tanulókkal megkedveltetni, arra következtetni lehet a tanulók nagy számából is, 1880—81. évben 66 tanulója, 1882—83-ban 60, 1884—85-ben 58 tanulója volt. A közoktatásügyi kormány pár évig anyagi támogatásban is részesítette, de az 1877. évben már megvonta azt, amely körülmény 2 évre megakasztotta a gyorsírás tanítását. De a jó Vaszary nem kedvetlenedett el, hanem 1879. év őszén újra megnyitotta a tanfolyamot 9 tanulóval, ez a szám a következő években szépen felemelkedett 17-re, 60-ra, majd 1883—4-ben ismét leszállt 29-re.

Fordulat állott be az 1884—85. isk. évben, midőn hat osztályú intézetünk államosíttatott és 8 osztályú főgimnáziummá fejlesztése megkezdődött. A gyorsírás tanítása 1884. óta 2 mederben folyik, külön tanfolyammal a kezdők és haladók számára. Tankönyvül Gabelsberger-Markovits: Gyorsírása szolgált. Vaszary 1886-ban a magyar gyorsíróegyesület levelező tagja lett. Hogy a gyorsírók száma az 1887—88. isk. évben ismét leapadt 9-re, annak oka a közokt. miniszteriumnak 1887-ben 14067. sz. a. kiadott rendelete volt, mely a gyorsírás tanulását csak a III. osztálytól kezdve engedte meg. De e második korlátozásra bekövetkezett visszahatás is múló jelenség volt, mert (az 5 frt tandíj mellett) nemsokára emelkedett a tanulók száma, 1891-ben 38 tanuló jelentkezett. (Markovits Iván tankönyve mellett Bódogh Jánosét is használták.)

Vaszary halála után 1892-ben *Medgyesi Lajos* r. tanár,

jelenleg zalaegerszegi főgimn. igazgató vállalta magára a gyorsírás tanítását, aki pályadíjas versenyeket is rendezett, hogy a gyorsírás iránti buzgóságot növelje; a tanfolyamot két versennyel szokta befejezni, mely alkalommal a kezdők korrekt sztenogrammot adtak be, a vitaírók pedig percenkint 120—150 szótagos sebességgel diktált szöveget irtak.

Az 1895—6. isk. évben 27 kezdő, 8 haladó volt.

Az 1897—98. isk. évben a gyorsírás tanítása szaktanár hiányában ismét szünetelt; a következő isk. évben *Lippay György* h. tanár vállalta el a gyorsírás tanítását, de csak egy évig tanithatta intézetünkben, mert a szegedi áll. főgimnáziumhoz helyeztetett át. Medgyessi is, Lippay is felvetik már a *gyorsírókör* eszméjét, amelynek létesítése érdekében kisérletet is tettek, de részint a kedvezőtlen viszonyok miatt, részint pedig kellő pártolás hiányában dülőre nem juthattak. Midőn azonban a gyorsírás tanítása az 1899—900. isk. évben néh. *Bohdaneczky Lajos* r. tanár kezébe került, igyekezett valóra váltani elődeinek az óhaját: az ő nevéhez füződik a kaposvári főgimn. ifjúsági gyorsírókör megalapításának érdeme. Ez a kör Bohdaneczky vezetése alatt „Kaposvári Ifjúsági Gyorsisókör" cimmel egy szaklapot akart kiadni, ez azonban megfelelő alap és pártolás hiányában már a 2. számnál elakadt. Bohdaneczky 4 éven át tanitotta a gyorsirást intézetünkben, méltánylást érdemlő buzgalommal s miután 1903. aug. havában Budapestre helyeztetett át, az 1903—4. isk. év elején gyorsírás ügyünk vezetése *Szőke Lőrinc* r. tanárra szállott. Szőke Lőrinc dr. a magyar gyorsírás Mekkájában, Szegeden tanulta a gyorsirást 2 hírneves gyorsírástanártól: Bódogh János- és Varju Jánostól, akiknek ügybuzgalmát követve, hasonló rajongással ápolta intézetünkben a gyorsírásügyet. Elkészítette a még 1900. év őszén megalapitott gyorsírókör alapszabályait, melyeket a nm. miniszterium 1905. május 31-én 39491. sz. a. kelt rendeletével jóváhagyott. Hivatalos elismerést nyervén, a Markovits-gyorsírókör szorgalmasan működött Szőke dr. vezető tanár gondozása mellett. Évről-évre megalakul 30—60—66 taggal, a tagsági díj 2 K, szokott tartani 7—8 gyűlést, melyeknek tárgya felolvasás, beszéd, táblára-irás, próbaolvasás, birálat, sőt a Markovits emlékezetét fenntartó áprilisi díszgyüléseken szavalat, zeneszám is. A kör gyakorló tanfolyamot tart a kezdők számára egy ifj. előadó vezetése mellett. Május 1-ére korrekt sztenogramm-versenyt hirdet karácsony előtt; év végén irásversenyt kezdők és haladók számára. A körnek van

szakkönyvtára, 1913. júniusában kb. 500 K értékben. Pénztára a tagdíjakból fedezi a kiadásokat (jutalmak- és folyóiratokra) sőt még gyorsíró-alap is kikerült a pénzmaradványokból; az alap jelenleg leapadt 50 K-ra, mert a vidéki versenyeken való résztvevők mindig ebből kapnak segélyt. A kör évről-évre tagja az Országos Diák Gyorsíró-Szövetségnek.

Szőke Lőrinc dr. az 1909. év szeptember havában a pozsonyi kir. kat. főgimnáziumhoz helyeztetvén át, a gyorsírás tanítását s a gyorsírókör vezetését *Szabó Alajos* r. tanár vette át — megtartva az érdemes elődjétől megállapított méreteket. Szabó A. a tagok buzdítására év közben is szokott jutalmat kitüzni valamely szabad előadás sztenografálásáért.

Helyszűke miatt nem soroljuk fel most intézetünk jeles gyorsíróit, arra majd alkalmasabb idő lesz akár gyorsírókörünk 10 éves jubileuma 1915-ben, akár a gyorsírás tanításának 50 éves történetét megünneplő 1920-iki jubileum. Most nincs helyünk közzétenni azon tanulók neveit, kik versenyeinken, vagy vidéki gyorsírókörök versenyein kitüntetést, pénz-, érem-, könyv- vagy oklevéljutalmat nyertek, sem a kör tisztviselőit felsorolni nincs terünk. Eddigelé a legnagyobb eredményt érte el *Lukács* (Löwensohn) *Bernát*, ki az 1885/86—1892/93. isk. években volt intézetünk növendéke és már joghallgató korában egymás után nyerte el a budapesti gyorsíróversenyek díjait, jelenleg pedig országgyűlési gyorsíró. Jeles gyorsíróink voltak: Stampfer Elek, Honig Viktor, Brandt József, Szőnyi Hugó, Löwensohn Sándor, Pilczer Pál, Hajnal Hugó stb. A gyorsírókörnek jeles gyorsírói és buzgó titkárai voltak: Radó Andor, Fuchs Andor, Babocsay Gyula, Kemény György, Weisz (Boda) Jenő, Armuth Sámuel, László Andor, Csik László, Gyulai István, Egri Károly, Pete József s Kapinya Mihály.

(Szőke Lőrinc dr., volt kaposvári áll. főgimn. tanárnak az 1905—6. isk. évi Értesítőben közzétett jelentése alapján.)

SZABÓ ALAJOS,
a Markovits gyorsírókör vezetője.

i) A Virág-önképzőkör.

Az önképzőkör együtt fejlődött az intézettel. Régebben, főleg az 1840-es években nyilvános iskolai szavalási gyakorlatokat tartottak a nagyközönség részvétele mellett. Az 1884-ig 6 osztályú

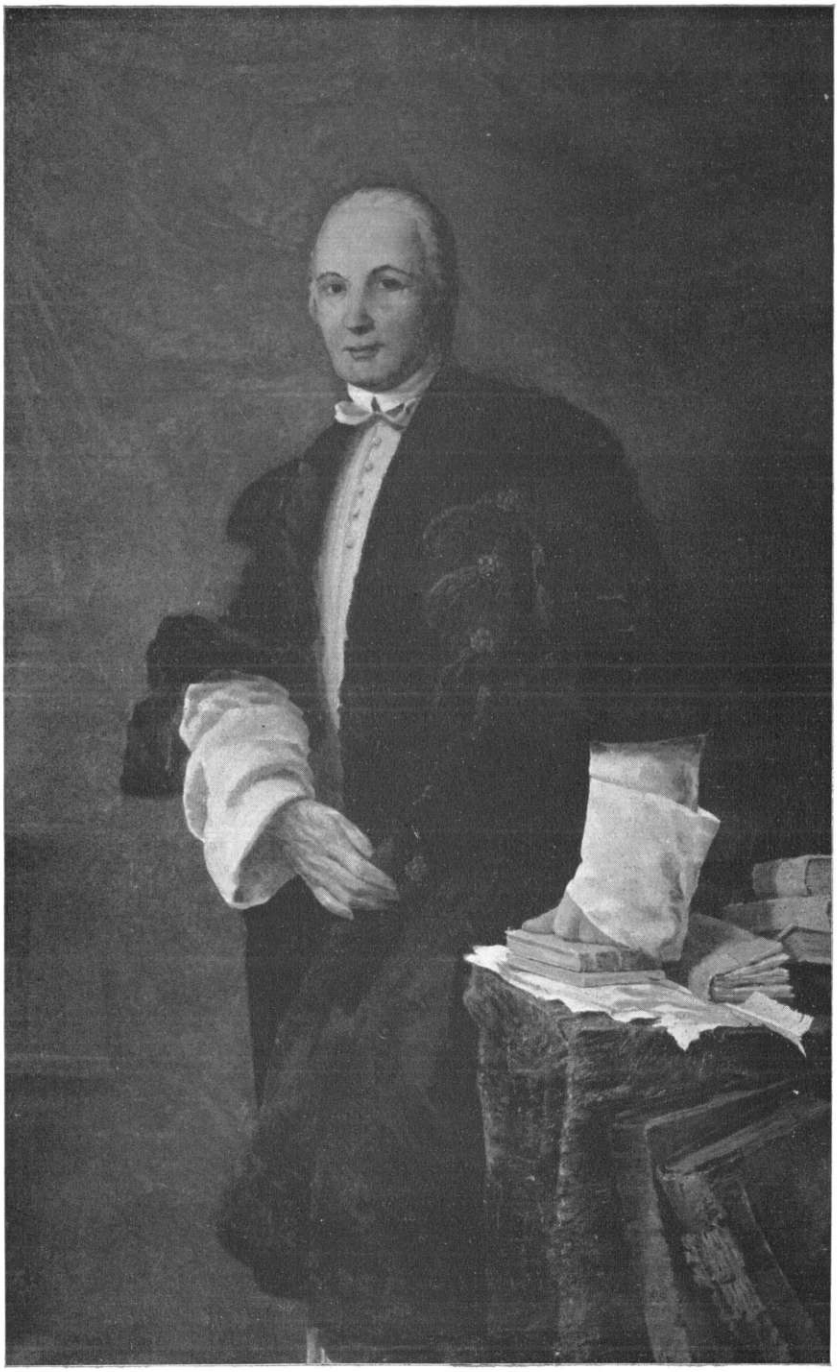
gimnázium igényeit kielégítően, 1876—1882-ig szavalókör működött, melynek megalapítója és lelkes vezetője *Végh Endre* volt, intézetünknek több mint 3 évtizeden keresztül buzgó és tudós tanára. Az 1884-ben főgimnáziummá fejlődött intézet szükségleteit azonban már csak szélesebb munkakörű, továbbművelő szervezet elégíthette ki s így alakúlt meg az 1886—87. isk. év elején az ifjúsági önképzőkör *Lenner Emil* igazgatósága alatt s ugyancsak Végh Endre vezetésével, ki 1893-ig volt feje ennek, a nevelés, oktatás szempontjából oly fontos intézménynek. Végh Endre volt tehát az, ki szavalókör szervezésével az önképzőkör számára alapot vetett, ő teremtette meg az önképzőkört, az ő bölcs irányítása segítette át a kezdet nehézségein, ő vezette 7 éven át oly utakon, melyeknek betartása az egészséges továbbfejlődésnek főbiztosítéka. A kör *Virág Benedek* nevét vette föl, azét a költőét, kinek liráján csak a tiszta erkölcs s az önzetlen hazafiság eszméi hangzottak s akit gyermekkorának emlékei a somogyi Nagybajom községhez fűztek. Alapszabályai az 1886. évi 38635. sz. VKM. rendelettel nyertek jóváhagyást s ezek szerint működött a kör egészen 1898-ig, mikor 12 év tapasztalatai azt a meggyőződést érlelték meg a tanári karban, hogy az ifjúság választó-mozgalmainak és munkásságának irányítására hatékonyabb és határozottabb szabályokra van szükség. E szempontnak megfelelően a tanári kar újra átdolgozta az alapszabályokat, amelyek az 1898. évi 73130. sz. VKM. rendelettel jóváhagyatván, máig is érvényben vannak.

Az önképzőkör kiterjeszti munkásságát a tanulmányok minden ágára s az előadásnak minden formájára. Azonban az 1886-tól 1912-ig terjedő 26 esztendő munkássága bár általában egyenletesnek mondható, mégis egyrészt némi hullámzást mutat a művelt műfajok mennyiségében, másrészt új műfajok és előadó formák honosodtak meg. Így az első 8 évben nagy kedvvel fordítgatnak a tagok, erre hirtelen 3 évi szünet következik, de utána újra fellendült a műfordítás divatja körülbelül 8 évig, míg az utolsó 5 évben csak a pályadíjakul kitűzött fordításokkal foglalkoztak a tagok. A költemények termelésében határozott hanyatlást észlelhetünk, az első 14 évben legalább kétszerannyi verses mű került az önképzőkör elé, mint az utolsó 12-ben. A szépprózai műfajok számszerint elég egyenletesen oszlanak el, de nem valami kapósak, össze-vissza 9 olyan esztendő van, mely e műfajban 8-tól 20-ig terjedő számmal dicsekedhetik. Legállandóbb a kedv az értekezések iránt, amelyben csak az első 6 év termése mondható szegé-

nyesnek. Zene- és énekművek előadása az 1904-ik, rajzok és festmények bemutatása az 1909-ik évben kezdődött. — A vitatkozást az előadásnak e legnehezebb formáját, mely tudáson és előadó készségen kívül gyors áttekintő és visszavágó képességet is követel, *Endrei Ákos* vezető tanár honosította meg 1894-ben. A kör munkásságának megítélésére szolgáljanak tájékoztatóúl a következő adatok: A kör 1886-tól 1912-ig, tehát 26 év alatt 414 gyülést tartott; ezeken bemutatásra került 1198 mű; és pedig 461 értekezés, 394 költemény, 135 szépprózа, 104 műfordítás, 95 zene- és énekmű, végül 9 rajz és festmény. Megjegyzem, hogy a beszédeket az értekezések közé soroztam, továbbá, hogy a pályamunkák közűl csak a nyerteseket, míg a birálatokat egyáltalán nem számítottam be. Egy gyülésre tehát átlag 3 mű esik, ami tekintve azt, hogy a beadott munkákon kivül a szavalatok is alapos megvitatás alá kerülnek, kielégítő munkásságnak mondható.

Nagy szerepet játszanak a kör életében az általa rendezett hazafias és irodalmi ünnepek is. A kör munkásságának ily irányú kiterjesztése *Endrei Ákos* nevéhez fűződik s ez valóban szükséges és a kör céljait hathatósan elősegítő újítás volt. A kör a következő hazafias emléknapokat szokta megünnepelni: okt. 6-át (1895-től); Erzsébet királyné nevenapját (1898-tól); március 15-ét (1894-től); június 8-át, a koronázás évfordulóját (1890-től); e napon szokta tartani a kör a zárógyülését. Hazánk nagyjai közűl a következők voltak a kör ünneplésének tágyai: Br. Balassa Bálint, III. Béla király, Czuczor Gergely, Csokonay Vitéz Mihály, Deák Ferenc, I. Ferencz József, Garay János, Jókai Mór, Br. Jósika Miklós, Katona József, Kossuth Lajos, Madách Imre, Szarvas Gábor, Gr. Széchenyi István, Szigligeti Ede, Toldy Ferenc, Virág Benedek.

A kör vezetőségében az állandóságra törekvés észlelhető, ami a fejlődésnek semmi esetre sem volt kárára, bár a válogató rendszernek is meg vannak a maga előnyei. — A kör szervezője *Végh Endre*, 1886-tól 1893-ig; *Endrei Ákos* 1893-tól 1903-ig vezette a kört; 1903-tól 1909-ig *Danka István*, *Endrei Ákos* és *dr. Szőke Lőrinc* egymást felváltva működtek e téren, végül 1909-től máig *Varvasovszky János* tölti be e hivatalt. A kör ifjusági elnökei (titkárai) 1913-ig a következők voltak: *Kotsits* Károly, *Weiler* Miksa, *Czaller* Ambrus, *Vaszary* Antal, *Friedfeld* Samu, *Rippl* János, *Pete* Márton, *Hónig* Győző, *Pilczer* Ignác, *Bakonyi* Lajos, *Török* Ottó, *Fonay* Gábor, *Boda* Géza, *Menczer* Ernő, *Márkus* Andor, *Nyulassy* Emil, *Endrei* Rezső, *Bank* Sándor,

Virág Benedek.

Vaszary János festménye. A Virág-Önképzőkör tulajdona.

Berényi Ármin, *Györék* József, *Vincze* József, *Cságoly* Sándor, *Szalay* Ferenc, *Hajnal* István, *Nagy* Nándor, *Egri* Károly, *Ullmann* Kálmán.

A kör tagsági díja évi 4 korona, amelyből befolyó jövedelmet szépirodalmi és művészeti folyóiratok járatására, könyvek vásárlására, ünnepek rendezésére és pályadíjakra fordítja. A kör vagyona több apróságon kivül, egy körülbelül 350 kötetet tartalmazó könyvtárból és Virág Benedeknek Vaszary Jánostól festett képéből áll.

Amint a fenti vázlatból látható, 27 éves fennállása alatt becsületes munkát végzett a kör; a tanulók műveltségének fejlesztésében, hazafiúi és erkölcsi érzésének mélyítésében a tanári karnak buzgó segédmunkása volt s így múltja reményt nyújt arra, hogy jövőre is hasonló lesz.

A) Néhány önképzőköri ünnep.

I. Az első záró-ünnep. (1887. május 30.)

1. Himnusz. Énekli az ifjúsági énekkar.
2. Az önképzőkör célja. Felolvassa: Végh Endre, vezető tanár.
3. Harminc pénz. Szász Bélától. Szavalja: Kotsits Károly.
4. A vihar. Dürnertől. Énekli az ifjúsági énekkar.
5. A pályanyertes művek kihirdetése.
6. Az együgyű paraszt. Sz. Szabó Lászlótól. Szavalja: Weiler Miksa VII. oszt. tan.
7. Titkári jelentés. Felolvassa: Kotsits Károly, VIII. oszt. tan., titkár.
8. Egy pályanyertes mű felolvasása.
9. Pókainé. Gyulai Páltól. Szavalja: Balogh Zoltán, VIII. oszt. tan.
10. Szózat. Énekli az ifjúsági énekkar.

II. Virág Benedek ünnepe, arcképének leleplezése alkalmából. (1892. jún. 12.)

1. Szózat. Énekli az ifjúsági énekkar.
2. Megnyitó beszéd. Mondja: Danilovics János, igazgató.
3. Virág Benedek élete és költészete. Felolvassa: Végh Endre, vezető tanár.

4. Egyveleg a Bánkbán c. operából. Előadja az ifjúsági zenekör.

5. Óda Virág Benedekhez. Irta és előadja: Beksits Ignác, tanár.

6. A pályanyertes művek kihirdetése.

7. A táborból megtért hazafiakhoz. Virág Benedektől. Szavalja: Gosztonyi Gyula, VIII. oszt. tan.

8. Titkári jelentés. Felolvassa: Ripl János, VIII. oszt. tan., titkár.

9. Himnusz. Énekli az ifjúsági énekkar.

10. Induló. Előadja az ifjúsági zenekör.

III. Március 15-ének ünnepe 1912-ben.

1. Himnusz. Énekli az ifjúsági énekkar.

2. Nemzeti dal. Petőfi Sándortól, Szavalja: Csertán László, VI. oszt. tan.

3. Ünnepi beszéd. Mondja: Majunke József, tanár.

4. Márciusi dal. Ábrányi Emiltől. Szavalja: Radó Károly, VI. oszt. tan.

5. Beethoven, op. 31. Zongorán előadja: Fehér Miklós, VIII. oszt. tan.

6. Március 15. Felolvassa: Egri Károly, VIII. oszt. tan.

7. Régi magyar nóták. Előadja a VIII. oszt. zenekara.

8. Szózat. Énekli az ifjúsági énekkar.

IV. A kör rendezte ünnepek műsora a jubileum évében a következő volt:

a) 1912. okt. 6. *Az aradi vértanuk emlékére.* 1. Himnusz. Énekli az ifj. énekkar. 2. Tizenhárom. Váradi Antaltól. Szavalja: Bognár Béla, VII. o. t. 3. Ünnepi beszéd. Mondja: Ullman Kálmán, VIII. o. t. Tizenhárom vértanú. Ábrányi Emiltől. Szavalja: Hetyei József, VII. o. t. 5. Szózat. Énekli az ifj. énekkar.

b) 1912. nov. 19. *Erzsébet királyné emlékére.* 1. Himnusz. Énekli az ifj. énekkar. 2. Temetés. Sas Edétől. Szavalja: Körtés József, VII. o. t. 3. Ünnepi beszéd. Mondja: Hudra László, tanár. 4. A gödöllői erdőben. Pósa Lajostól. Szavalja: Bognár Béla, VII. o. t. 5. Szózat. Énekli az ifj. énekkar.

c) 1913. *március 15.* 1. Himnusz. Énekli az ifj. énekkar. 2. Nemzeti dal. Petőfitől. Szavalja: Csertán László, VII. o. t. 3. Ünnepi beszéd. Mondja: Faragó Lajos, tanár. 4. Berlioz: Duo

concertant. Hegedün előadják: Strem Sándor VIII. és Kertész Andor V. o. t. 5. Fohász. Oláhtól. Énekli az ifj. énekkar. 6. Márciusi ifjak. Írta és felolvasta: Lukács Kornél, VIII. o. t. 7. A szabadsághoz. Kölcseytől. Szavalja Meszlényi Károly, V. o. tan. 8. Hullámzó Balaton. Hubaytól. Hegedün előadja: Kertész Andor, V. o. t., zongorán kiséri: Varga Imre, VI. o. t. 9. Kossuth-nóta. Énekli az ifj. énekkar.

d) 1913. ápr. 11. *A 48-as törvények szentesítésének emlékére.* 1. Himnusz. Énekli az ifj. énekkar. 2. Magyar ifjúság. Tóth Kálmántól. Szavalja: Németh Andor, VI. o. tan. 3. Ünnepi beszéd. Mondja: Ullmann Kálmán, VIII. o. t. 4. Szózat. Énekli az ifj. énekkar.

e) 1913. június 8. *A koronázás évfordulója; záródíszgyülés.* 1. Üdvözlő dal. Énekli az ifj. énekkar. 2. Beszámoló az önképzőkör működéséről. Mondja: Ullmann Kálmán, VIII. o. t. 3. Önképzőköri pályázatok eredményét kihirdeti: Varvasovszky János vezető-tanár. 4. Királyhimnusz. Énekli az ifj. énekkar. 5. Abertas. Wienawszkytől. Hegedün előadja: Strem Sándor, VIII. o. t., zongorán kiséri: Varga Imre, VI. o. t. 6. Az áldott magyar nyelv. E. Kovács Gyulától. Szavalja: Körtés József, VII. o. t. 7. Kurucnóták. Tárogatón előadja: Györkös Kázmér, VII. o. t. 8. Királyhimnusz. Vörösmartytól. Szavalja: Hetyei József, VII. o. t. 9. Gisz-moll melódia. Rubinsteintól. Zongorán előadja: Varga Imre, VI. o. t. 10. Gaudeamus. Énekli az ifj. énekkar.

B) Szemelvények az Önképzőkör munkásságából.

(Az érdemkönyvbe beiktatott dolgozatok.)

A hő és fény együttes fellépésének okai.

Irta: 1889-ben *Czaller Ambrus* (cs. és kir. kapitány).

Nem valami régen, egy fáklyásmenet alkalmával — megjegyzem, hogy csak titoktartás mellett árulhatom ezt el — hallottam egyik szónoktól, hogy a fáklya melege nem jelent mást, mint a menetben résztvevők meleg érdeklődését s lelkesedését, fénye pedig szónokuk szavait, mely világosságával irányt mutatni törekszik nemes hevüknek. Az első hallásra egészen lekötött a zseniális ötlet, de mondhatom, — az órát ugyan nem néztem — hogy a varázshatás csak egy pillanatig tartott s a szép szónoki trópus hatását a fáklyánál tapasztalható fizikai jelenség gondolata

kiverte fejemből, az kötötte le ugyanis a figyelmemet, amit egyébként mindennap van alkalma mindenkinek tapasztalni, hogy t. i. a fény leggyakrabban hővel kapcsolatban jelenik meg.

Kissé hihetetlennek látszik, amit most állítottam, hogy t. i. a természeti tünemény gondolata abban a hazafias percben ébredt fel bennem, de csak az előtt, aki eltérve korunk reálisztikus irányától, még mindig nagyobb jelentőséget tulajdonít egy költői műfajról szóló értekezésnek, mint egy természeti törvény megállapításának. Szerintem legjobb az „aurea mediocritas". Hogy minden ember egyaránt jártas legyen a természet legapróbb törvényeiben és kiviteleinek ismeretében, épen úgy, mint minden ideális dologban, az majdnem lehetetlen, de viszont egyik tudás sem ér semmit a másik teljes hiánya esetében.

A mai gondolkodó ész nem elégszik meg azzal, hogy tudja, milyen kellemesek azok az esti órák, melyeket tél idején családja körében, a kandalló körül tölt ; nem elégszik meg azzal, hogy az onnan kiáradó meleg kellemes hatását, mint Isten különös csodáját élvezze s a lobogó láng terjesztette félhomályt felhasználja arra, amire legalkalmasabb, családi ügyek megbeszélésére, hanem kutatja azt is, mi annak az oka, hogy ahol fény van, ott legtöbbnyire hő is fejlődik s viszont, nagyobb fokú hő maga után vonja a fény fellépését.

Hogy nagyon mélyen kell a tárgyakban elrejtve lennie, azt már abból is következtethetjük, hogy szemünkkel még nagyítón át sem fedezhetjük fel. Kisértsük meg tehát a fokozatos behatolást ; kezdjük az elején, (mint mondani szokás) így tisztább eredményhez juthatunk.

A világrendet, amint hiszem, részint látásból, részint leirásból mindenki ismeri s el is tudja nagyjából maga előtt képzelni, emelkedjünk tehát képzeletben föléje, vajjon mit látnak szemeink. Folytonos keringést, akár csak a billiárd-asztal golyói között. — De vajjon mi képezi a dákót, azaz az indító erőt, mert hisz anélkül a golyó meg nem mozdul. Ez a kérdések kérdése, melyre csak Istennel felelhetünk. De ne kutassuk mi a természet e titkát, elégedjünk meg azzal, hogy keringésük szabályosságánál fogva nem kell félnünk karamboltól. Pedig minket, földön lakókat is érdekelhet, mert észrevétlenül ugyan, de mégis csak megtesszük, még pedig egyenlő időközökben, évi utunkat a nap körül. Megjegyzem itt, hogy a naptármenet rendje nem pontos, mert az hol 365, hol meg 366 nap alatt érkezteti be a földet, pedig még csak

kőszénhiányról vagy hófuvatokról sem panaszkodhatik. Akárhogyan áll azonban a dolog, minket ebből csak az érdekel, hogy szünet nélkül mozgunk földünkkel együtt.

Mi azonban ezzel még nem elégszünk meg. Érezni és élvezni is szeretjük az ilyen utazást; ilyen kéjutazásban pedig nem részesíthet bennünket a föld, azon egyszerű oknál fogva, mert a helyváltoztatás észrevevéséhez szükséges, hogy környezetünk folytonosan változzék és pedig elég észrevehetően. Ilyen fajta aspiráció lehet egyéb tárgyainkban is, hisz gyakran beleunnak abba a nyugodalmas mozgásba, melyet a föld nyújt nekik s érzékelhető helyváltoztatást végeznek. A tudomány nyelvén szólva, minden test mozog, végezhet pedig v. absolut v. relativ mozgást vagy mindkettőt.

A laikus ember itt megáll, egyéb mozgást nem ismer, mert érzékeivel észrevenni nem képes. Annál többet láttak nagy fizikusaink.

Huggens volt az, aki azt a nagyfontosságú elméletet állította fel, hogy a körülöttünk álló tárgyak nem csak egymásra nézve, hanem absolute is mozoghatnak, ez azonban szemmel már nem érzékelhető. Ő ismerte fel tehát először, hogy a természetben nincs nyugalom; még a legszilárdabban álló szobor is mozog, ha nem is érzékelhető módon. Minden tárgyat tehát gépezetnek kell szerinte tekintenünk, mely vagy csak belső, azaz helyben mozgást végez, vagy pedig a belső mozgáson kivül még külsőt is. Nagyon találóan lehetne „locomobil" és „locomotiv" testeket megkülönböztetnünk.

Azt kérdezhetné azonban valaki, hogy miben áll ez az említettem belső mozgás és hogy állíthatja ennek létezését valaki, mikor azt érzékünkkel észre nem vehetjük?

Hogy a testek apróbb részecskékből vannak fölépítve, azt már régente tudták, hisz erre elég bizonyíték volt a testek feloszló képessége. Hogy e felosztásnak határa is van, az már a végesség fogalmának tisztázásakor vált kétségtelen ténnyé.

Fel kellett tenniök abban az időben oly apró részecskéket, melyeket már többé felosztani lehetetlen s elnevezték ezeket parányoknak, vagy jellemzőbb névvel atomoknak.

Mechanikai eszközökkel lehetetlen a testeket ilyen parányokra felosztani, csupán chemiai uton, így tehát ezeket még nagyítón sem vagyunk képesek észlelni. Ha már most elfogadjuk azt, hogy minden tárgy s így az egész természet ilyen parányok-

ból van felépítve, kérdezhetjük, hogy mi az oka annak, hogy ezek a parányok oly szilárdan kapaszkodnak egymásba, hogy sokszor hatalmas „megállj!"-t kiáltanak a szétválasztani törekvőnek. Ilyen vonzódást csak erő hozhat létre, logikusan gondolkodva tehát el kell fogadnunk, hogy csakugyan uralkodik erő az atomok között, melyet affinitásnak v. vegyrokonsági erőnek nevezünk. Ezen erőnek hatása abban nyilvánul, hogy a parányokat a test középpontja felé haladni készteti, az eltávolodás ellenében pedig küzd. De ha csupán ilyen erők működnek a test parányai között, akkor nem lenne megmagyarázható, hogy mért vannak a testekben lyukacskák s mért nem törekszik a tömecs a lyukacsokat betöltve, a középponthoz közelebb menni. Kell tehát feltennünk még egy másik erő létezését is, mely az affinitást ellensúlyozza, amely pedig nem más, mint a testek tömecseinek mozgásuk következtében birt helyzeti erejök.

Evvel tehát elértem ahhoz a ponthoz, hogy világos előttünk egyrészt a testek folytonos belső mozgása, másrészt az, hogy az ember fizikai kutatások közben nem csupán öt érzékét használhatja, hanem — lehetne mondani — a hatodikat is, a logikusan gondolkodó észt is. Ez mondja meg ugyanis, hogy a fizikai testek atomjai folytonosan ide-oda mozognak s hogy a mozgó tömecsek között nem lehet üresség, hanem igenis kell lenni bizonyos kitöltő anyagnak, melyet lebnek, vagy aethernek nevezünk.

Vessünk most egy lágy vasat a tűzbe s kisérjük figyelemmel, mi minden történik vele? Az első, amit rajta tapasztalunk, az, hogy melegebb lesz, azaz hőmérséke növekszik. Ha kérdezné valaki, hogy mi ennek az oka, sokan mosolyogva felelnék, hogy a tűz átadta neki melegét. Ez elfogadhatónak látszik, annál is inkább, mert a gúnymosoly kissé elárulja a felelőnek biztosra vélt állítását, de mindjárt kitünik helytelensége, ha meggondoljuk, hogy a gyufaszállal alágyújtott tűz milyen melegséget képes kifejteni, pedig az ugyan sehonnan sem kaphatta, ha csak a kis gyújtószálat fel nem ruházzuk ilyen hatalmas erővel, ami ellen, tudom, mindnyájan protestálnának. Egészen másként feleltek meg e kérdésre a hő-elmélet újabb megalkotói, kik azt mondották, hogy a kifejlődött hő oka nem más, mint a test tömecseinek nagyobb fokú mozgása, amit benne a körülötte levő melegebb testeké indított meg.

Minél nagyobb rezgésbe jönnek a test tömecsei, annál jobban érezhető a hőkifejlődés. Hogy ezt a tömecsrezgés okozza,

azt egyébként más esetek is bizonyítják. A gépek surolt helyei, ha a fémrészeket egymástól el nem különítjük, átmelegesznek, mert surolás következtében a sohasem egészen sima felületek kiálló részei egymásba ütközvén, a tömecsrezgést s így a hőt fokozzák.

Erős és folytonos kalapácsolással a fémeket egészen meg lehet tüzesíteni. A dohányvágókés vágás közben a surolás következtében szintén átmelegszik. Hol van mindezen esetben a gyújtó, mely a hő fejlődését létre hozta volna?

Ismerjük tehát most már teljesen a hőfejlődés okát, csak az kérdés még, mért tüzesedik meg a tűzbe vetett vas fokozott hevítés alatt, azaz miért válik fényforrássá? Ennek megértésére szükséges tudnunk, hogy a fény oka a rezgés elmélet szerint nem más, mint a mindenséget betöltő, érzékeinkkel észre nem vehető anyagnak, a lebnek gyors keresztrezgése. Ez a leb v. aether tehát, mely a tűzbe vetett vas belsejét is betölti, rezgésbe jön a test tömecseinek rezgése révén s látó érzékünkben a látás érzetét kelti.

Megvan tehát magyarázva előttünk az a naponként tapasztalható tünemény, hogy t. i. a hő és fény karöltve jelennek meg.

Mindkettő rezgésnek az eredménye, csak míg az egyiknek okozója tömecsrezgés, addig a másik az aether rezgése következményeként tünik fel. Meglehet ezen az alapon könnyen magyarázni, mért van füszerezve a nap nyujtotta világosság a föld teremtményeire nézve oly nélkülözhetlen melegséggel, csak azt kell megjegyeznünk, hogy az ilyen távolról érezhető meleget már nem a tömecsrezgés közvetíti, hanem a fényt vezető aether. Tudjuk ugyanis fizikusainktól, hogy az aether csak 400 milliónyi rezgés mellett nyujt vörös fényt, míg a kisebb rezgés szemmel fel nem fogható. Ez a kisebb rezgés még pedig 60 milliónyin felül szolgáltatja a kisurgázott hőt. Ez esetben tehát még nagyobb analogiát találunk a hő és fény között; nem csak azt, hogy mindegyik rezgésnek a következménye, hanem, hogy mindegyikét lebrezgés hozza létre, csakhogy az egyiket nagyobbfokú a másiknál.

Az a különbség is van köztük, hogy míg a fény más testekre esve hozzánk is visszaverődhetik, addig a hőt bármely test csak vezetni képes. A hold például gyakran oly élénk világosságot küld az éji lepel föllebbentésére, hogy szinte tévedésbe ejt

az idő állása felől, míg ellenben hőjét csak hébe-korba percegi vissza egy-egy önképzőköri biráló tudománytól szikrázó tolla.

Hogy vajjon hasznos-e a hő és fény együttes föllépése arra, mivel már megszoktuk, bizonyára igennel kell felelnünk. Milyen nehéz is volna például a tűz oltása, ha az égő gerendaszálak mécses gyanánt nem szolgálnának. A nap fénysugarai hasonlóképen, mit sem érnének áldásos melegük nélkül.

S végre, hogy oda térjek vissza, ahonnan kiindultam, mit érne a kandalló kellemetes melege, ha pislogó fénye meg nem világítaná a kedves család nyugodt arcait, volna-e haszna a fáklya melegének, ha fénye nem világítaná meg az est tüntetőinek lelkesült tekintetét.

Bizonyára nem, aminthogy semmi erkölcsi értéke nincs a lángra lobbanásnak s elszánt küzdelemnek, ha mély belső érzés — honszeretet nem vezérli azokat.

* * *

Pajtai Thália.

Írta 1889-ben *Schossberger Károly* (*Sebestyén Károly*, az áll. szinműv. akad. tanára.)

Hát nincs-e, kérdem, legteljesebb mértékben igaza annak a költőnek, aki azt mondja „Művelődünk szörnyű módon.“ Nem beszélek az akadémiáról, (az most már nekünk nem ér semmit,) elhallgatom a sajtó fejlődését, csak azt vegyük tekintetbe, hogy ez előtt 60 évvel a magyar Thaliát csak egy pesti viskóban dicsőítették és itt is németül, míg ma nap a nemzeti és népszinházak palotáitól a pajták szinészetéig minden azt hirdeti, hogy nemzeti nyelvünk becsét felismerve hivatott ápolóit bőséges pártfogásunkba vesszük, nyilvánúljon az bár nálatok emelt antrékban, nálunk, falusiaknál szalonnában vagy félkenyérben.

*

Bogáton nagy lárma, tolongás keletkezik, amely ha a falu 1123 lakósa mind összecsődül, életveszélyessé válhatik. De ezt megelőzi az irástudó kisbíró, aki botjával széttaszigálja azt a pár oskolás gyereket, akik a lármát csinálták.

„Hadd látom én is“ — aszongya. És olvas.

„Görgeji Muki szinigasz-gat-ó megérkezet társulatáva, mely ál hatfanhat, az míviszett minden ágában kitünő takból, előleges

szinni jelentesképen tudtul adgya, hogy az „Arany Récze“ cimű hotelbe több fényes előadást tart.

Magát a mívelt közönség fügyelmében ajállja.

Görgeji Muki
a szenna-bogáti szinházak igazgatója.“

A hatás leirhatatlan. „Jó vóna kidobúnyi!“ — igy állít be az öreg bíróhoz az irástudó kisbíró, — „Mögkérdezzük az nótárius uramtól.“

Amint a jegyző vén lányai a hírt meghallják, majd kipattannak örömükben, — Van-e szép fiatal ember köztük? ez az első kérdésük.

A művelődni vágyó közönség ifjú része pedig, amely jelenleg a vakáció örömeit élvezi, mindent már előre látni kiván, még a leendő diszletek balladai titokszerűséggel történő beszerzését is, mely ellen is az illető igazgató úr ily szavakkal tiltakozik:

„Majd megláthatjátok estére ingyen is, csak fizessetek egy hatost!“ Amely élc minden esetre elmés és kitünő, mindazáltal nem részesül kellő figyelemben.

Végre felvirradt a nagy nap, a melyen az előleges szini jelentés beváltatik. — Összesen hat házon ragyogott egy negyedívre irott plakát, amely hangzott ilyeténképpen.

Első előadás
Itt először adatik
Görgei Arthur tragédiája
vagy
A világosi fegyverletétel oka
Tragyedia 3 szakaszokban
Irta G. M.

I. szakasz:
Görgei álma.
Személyek

Görgei Arthur tábornok, hadvezér, v. b. t. t. stb.	Görgei
Angyalffy Kozima, a mennyasszonya	Kopott Mirabella
Latkay Jenő, emennek v. b. t. kedveltje	Lopott Bálint

II. szakasz:
Görgei baja

Görgei Arthur	Görgei
Gorzsakoff Szergejevics Iván Alessandrov	. . .

III. szakasz:
Titkok titka
Személyek

A hogyan jön.

Miután nagy druszám tragédiáját a mivelt közönségnek ajánlom, maradok honffyiui üdvözlettel

Görgeji Muki
a szenna-bogáti szinházak igazgatója.

*

A szinlap elolvasta után engem, mint segédjegyzőt, a vén Ludmilla rögtön elküldött, hogy mint „művelt ember", „aki érdeklődik", tudakozódjék a társulat iránt. — Én tehát beállítottam ám a Réczébe, oda is a csapszékbe és ott is találtam az egész 66, a művészet minden ágában járatos tagból álló társulatot, melynek személyzete a következőkből telt ki: A direktor, aki titkos drámairó; 25¼ év óta szinigazgató és a hálátlan világ még jubiláris aranykoszoruban sem részesité! A primadonna hasonlóságosképpen már megünnepelhette volna szinészkedésének és ezzel karöltve orra vörösségének 25. jubileumát, pedig hát elég vén szobalány volt már akkor, mikor szinésznő lett, azaz, mint ő elbeszélte: Thália megcsókolta kebelét.

Minderről pedig engem 2 dl. bor fejében a titoktartó titkár a 3. személy világositott fel, aki maga dicsekedett el vele, hogy ő szerkeszti az előadott darabokat, hanem — átengedi a direktornak a babért, hadd irja ki az a darabok fölé a maga monogrammáját. — Különben ő szinlaposztó, kellékes, intrikus, komikus stb. minden csak tragikus nem; pedig úgy vágyódik rá. Különben darabjainak a végét sohasem csinálja meg, hanem a közönség hangulatától függ, német vagy magyar részre dőljön-e el a „per."

A 66 tagú társaságnak több tagja nem lévén, azokat sem nekem be nem mutathatták, sem én Önöknek be nem mutathatom.

Haza mentem a zsákmánnyal, egész nap türelmetlen voltam, végre eljött az est, és én, Ludmilla és Leokádia kisasszonyok, Dorottya mama és Ursula nagynéni kiséretében a szinházzá avandzsérozott Réczebeli kocsiszin felé tartottam. Ötünkért, ha jól emlékszem egy hatost fizettem, de a szolgáló még egy szakasztó lisztet és egy kis bödön zsirt is hozott.

Az előadás megkezdődött. A függöny fölgörd . . . . . akarom mondani, — igen, a kék lepedőt félretolták és rögtön láthatóvá lőn Görgei álma. A fényes terem bútorzata állt egy

lócából, egy söntésből, két székből egyéb semmiből, meg Görgeiből.

„Hah, Hah! Mi rongyok ezek rajtam? Hah, hah, álmodom-e? Vagy ilyenné lett a hadvezér. És oly hamar? Meg nem foghatom, mint történhetik ez. Hát oly hamar letettek, eltettek és félretettek? Eh álom az egész! De hisz élek, érzek, látok." Satöbbi.

Itt kétkedések jötiek hosszan, majdnem egy fertály óráig, hogy ő alszik-e, vagy ébren van-e?

„Ó jöszte angyalom! Ugyis mindig a kunyhó volt egyetlen vágyad, ahol visszavonulva a világ száz bajától, egyedül egymásnak és szerelmünknek éljünk. — Óh jöszte, jövel, jöszte, jövel!! És ti hálátlanok, rólatok sem feledkezem meg.

Hah, háladatlan emberek!
Hah, mennyit küzdtem értetek!
Hah, s árulónak mondotok?
Hah, nincs reám már gondotok?"

És belép Kozima; megütközve áll meg, majd csipőre teszi kezét és perelő hangon szólván ily beszédet ereszt ki egy nehány meglevő foga sövénye közül:

„Hushagyó kedd van ma? Micsoda komédia?
Ugy e, cicus, álruha a katonák kikémlelésére?
Ugy e hitvány álruha a menekülésre! Talán birtokaidat is elvesztetted? Ugy e koldus vagy? No akkor jegésséget, ingyen nem kelletsz."

Görgei minden méltatlankodás nélkül nyújtózva:

„Hiszen álom az egész!"

„De csak álmodban nem vol . . . . . ."

„Piszt, de hogy lehetsz ily ostoba," mondá susogva, hogy a közönség ne hallja.

Ezután hosszas felvilágosítás következik, melynek végén Görgei és Kozima egymást kibékülve átölelvén, csók után puszi, puszi után csók következik.

Épen a legnagyobb szerelmi jelenet közben lép be . . . . Latkay Jenő.

„Mit látok? Te hűtlen lettél? Ah Kozima! Hah, ha, te! Fölebb valóm lehetsz, de hű hivem elrablásáért lakolsz!"

„Hadnagy úr, Latkay! Vigyázzon a nyelvére!"

„Amely rongyokba burkolva most látom, abban fog járni örökkön örökké."

„Az ördögnek, nem, még a muszkának is eladom magamat, de boszút, azt állok!"

„Én ártatlan vagyok!" Nyögdécselte Kozima neutraliter fordulva mindkettő felé és elpirulási kisérleteket téve, amely azonban ép oly kevéssé sikerült, mint p. o. az öngyilkosság annak, aki egy liter vízben csak egy fél tasak gyujtót oldott fel. — E balsiker után pedig kiódalog.

A hadsegéd őrülten távozik. — Görgei pedig ekkor már fölöslegesnek tartja jelenlétét, tehát szintén elmegy, előzményül azonban összehuzván a lepedőt.

*

„Görgei úr! adja meg magát!" Mondá egy egyenruhás férfiú, az említett egyenruha pedig szereztetett a dárdával együtt a helység érdemdús bakterától, ki is azt ingyen jegy fejében, ráadás reményében szivesen kölcsönzé.

„Nem, inkább holtomig védelmezem magamat." Veté ellen hősiesen a még egyenruhásabb Görgei, akinek egyenruhája pedig szereztetik a helység egyetlen Háry Jánosától.

„Barátom én tudom a hadsereg minden titkát! Egy Gorcsakoff szava ér valamit! Egy tiszt árulta el, aki meggyőződésből átpártolt hozzánk."

„Hah tudom, ki az áruló!"

„Az mindegy! Csak irja alá a feltételeket!"

„Halljuk."

Olvassa:

Mi, Görgei Arthur főhadvezér tudtára adjuk összes m. t. közlegényeinknek, altisztjeinknek és tisztjeinknek, különösen és egyenkint, mind, akiket illet, hogy a túlnyomó, de tiszteletre méltó hatalom előtt mind magunk, mind seregünk fegyverét lerakjuk.

Isten nevében.

Világos, 1849. augusztus 30.

Görgei Arthur.

„Ezt tessék aláirni!"

„De hol itt a feltételek?"

„Föltétlen megadást követelünk."

„Nem én!"

„Mit? Még ellenkezik?" S fölemelé hatalmas dárdáját.

„Ah, tehát megadom magamat!"

És már készül ludtollát téntába mártani, bégyakorlott sóhaja égnek emelkedik a frajter-mundér alól a honárulói kebelből, alá is írta, a nézők belenyugosznak: tulnyomó erő ellen, sajnos, de nincs mit tenni. Ekkor Gorcsakoff a megszáradt írást zsebre rakván, elváltoztatott hangon szólal meg.

„Tábornok úr!"

Görgei elsáppad (legalább akar). „Latkay! Az Istenért! Adja mindjárt vissza azt az írást! No, ne tréfáljon! Még elveszti és egy muszka megtalálja. De micsoda komédia ez? Honnan vette az orosz tábornoki ruhát? Mi?"

„Átpártoltam! Érti! Itt nincs komédia! Magyar voltam, muszka vagyok és tudja az ég, hogy még mi leszek?"

De ezt már nem vette be a hallgatóság gyomra.

„Pfuj, ki vele, mars ki, magyarból muszka!" Fenyegető kiáltások és székek felkapkodása képezte a folytatást a t. közönség részéről. Ilyenre nem számított a direktor! Rögtön lekapta a vitorlát, s a kulisszák mögött lehordta Bálintot ostobaságáért, hogy mért csinál ilyen darabot és követelte, hogy egy régi versét illessze valahogy ide és rögtönözze el nekik. Őneki meg is jött csakhamar isteni sugallata, félrehúzta a lepedőt és szelid hangon, egyenruhátlan hanglejtéssel kezdé:

„Ó kérem ne tessék rám haragudni! Nem vagyok én afféle muszka generális, közönséges magyar vagyok, még pedig foglalkozásomra nézve

Szinlaposztó.

Van szerencsém bemutatni magamat,
Kellékesnek fogadott a társulat
Szinlapokat osztani feladatom
Szinészeknek a szerepet én adom
(Már t. i. a lakására hordom
Vagy valahol leteszem, ha nincs honn).

Hanem azért ne gondolják, azt kérem
Ambicióm, hogy hát nincsen énnékem
Dehogy nincsen, hős szerelmes lehetnék
(Mert az ész a pénz nélkül csak ráma
Kép nincs benne, t. i. dráma).

Bizony, bizony nem sok összes szerepem
Hanem azt már ritkaság, ha elejtem.
Az igaz, hogy rendőr, pincér, nép vagyok
De ilyesmit igen finomúl adok:
„Mi kő?“ “Kérem!“ „Parancs!“ „Hogyan?“ „Tessék!“
„Félre utból, odébb méltóztassék!“

Hanem aztán az életnek szinpadán
Hej, ott vagyok a hősi szerelmes ám!
Jucikám a Julia, én Romeo,
Romeo, de soha, soha Ottello
Ottellohoz ellenszenvem vagyon,
„Te közönség, haragszik még nagyon.“

Már az is tetszett a népnek, hogy a muszka, nem muszka! De ez a vers, még jobban megtetszett neki, különösen jegyzőéknek, akik is a leányok kértére az egész 66, a művészet minden ágában jártas tagból álló társaságot cakumpakk meghivták vacsorára.

A színészek tovább is ott maradtak, én nagyon jó barátságban voltam velük, de szinházban nem voltam ezután. De arra emlékszem, hogy az első előadás után is dicsekedett Bálint, hogy jegyzőéknél úgy jól lakott az nap este, hogy még két hétre rá is el volt tőle rontva a gyomra. Utolsó szava is az volt hozzám: „Kivánom mindenkinek, aki bármely úton is elősegíti a művészet fejlődését, hogy sokáig éljen!“

* * *

Mariskához.

Irta: *Steinbock Jenő* 1895-ben. (*Herczeg János* költő; † 1902.)

Összetöröm a hárfámat,
Pattanjon el húrja,
Hogyha kesergő nótámat
Szived meg nem hallja!

Dalba sirom utoljára
Könnyeim' keservem'
Aztán e lant bús nótája
Sohse' keseregjen.

Mignon.

— Goethe —

Ismered-é a citronok honát,
Hol a narancs pirul a lombon át;
A kék égen szelid zephyr sóhajt,
Fenn halk mirtusz s borostyán ága hajt?
Oda, oda, — tudom, hogy ismered, —
Kivánnék szállni, oh kedves, veled!

Ismered-é az oszlopos lakot,
Termen, szobán vakító fény ragyog;
Márvány-szobrok beszélgetnek velem:
Kérdezgetik mi' seb van lelkemen?
Oda, oda, — tudom, hogy ismered, —
Kivánnék szállni, oltalmam, veled!

Ismered-é a bérc sikátorát,
Melyen az öszvér úttalan megy át;
Barlangja mélye sárkányt rejteget,
A szirt szakad s ár vadúl ered?
Oda, oda, — tudom, hogy ismered, —
Szálljunk Atyám, vezessed gyermeked!

Fordította: *Györék József* ref. lelkész, 1903-ban.

* * *

Szarvaslesen.

Írta: 1911-ben *Ringhoffer Endre* (gazdász).

Az esthajnali csillag vidáman kacsingat a földre. Az ég, ameddig csak az emberi szem láthat, telisded-tele van millió meg millió apró mécsessel. Az ott felettem a tejút, az meg a göncölszekér, mellettök a sok álmos angyalszemecske. Ez itt előttem mily félve emeli fel és zárja le tündöklő pilláit. Talán megijedt a kis bohó, hogy oly merően néztem. Mily pompás látvány ezen bogárfekete szőnyegen a megszámlálhatatlan arany pettyecske. Számlálni próbálom, vajon a vágásig hány pislogat? Egyet-kettőt megolvasok, de többet lehetetlenség. A tündöklő szemek az embert egészen elvakítják. Körülöttem andalító csend. A végtelen természet pihen. E pihenés alatt az alkonyat és az éj ideje kelti a

legpompásabb érzéseket. Eltünődve ballagok a vágás felé. A fegyver szíjának kattogása, meg a léptek zaja szinte megzavarja a felséges csendet és önkénytelenül megállok. Hallgatózom. . . . Egy pillanatig úgy tünik fel, mintha egyedül lennék. De még sem! A kis fürj esdőn és vontatottan szólal meg a buzavetésből. Talán esti imáját mondja a nagy természet Urához. Majd az éjjeli lappantyú berreg közbe, a baglyok meg egész társalgást folytatnak a Gaja partján a jegenyéken. Panaszosan ujjog a kakas, mire a nő szerelemittasan válaszolja hosszan elnyujtva a megváltó igent. Merengésemet léptek zavarják meg. El sem hinném, hogy már annyi ideje állok itt, ha Szűrt, az erdőőrt nem látnám jönni. Pedig ő az. Bámészan néz rám, nyilván azt hiszi, hogy baj van. De aztán megnyugtatom és szótalanúl húzódunk keresztül a „Gaja" másik partjára. A két fegyver szíja szabályosan ketyeg, valahányszor egyet lépünk; ebbe meg belevegyül a patrontáskák tompa ütődése. Közben, mig a kettyenéseket számlálom, fölérünk a pirtstájghoz. Szűr, a kerülő, szótlanúl és szemhunyorítva mutat egy kiemelkedő fenyőfára, hogy a „stand"om ott lesz. Ő egy öreg gyertyánfa mellé készített „ziccplacc"on helyezkedik el. Lassan, vigyázva tartok föl a meredek dombra, ahol a fenyőfa áll, egészen a „pirtstájg" közepén. Ez a legpompásabb hely, mert előtte egy hatalmas bükk áll, amely a vadászt teljesen elfödi. E fára szoktak a bucsujárók szent képeket aggatni, ami nem a legjobban vág össze az előtte rejtőzködő alattomos szándékával. Vigyázva leülök. Puskámat keresztbe fektetem térdemen és fürkészőn nézek a sötét rengetegbe . . . . Lent a rétről a renden heverő sarjú pompás illatát hozza fel az esti szellő, előttem pedig az erdei eper különös jó szagát szivom tele tüdővel. A kövérképű hold mosolyogva és elégedetten néz alá. Mellettem egy kis bársonyköpenyeges egér maszatol a harasztban. Egy pillanatra előbuvik, majd hirtelenül eltünik. Talán tőlem, vagy a felettünk elcsapó szárnyasegértől riadt úgy meg. A kis denevér már majd hatodszor jön errefelé, nagy kört írva le. Látom, amint az ér felé száll, de csakhamar vissza fordúl, eljön a bükkig, aztán megy lóhalálban vissza. Egészen összerezzenek, amint mellettem a fekete frakkos élesen közbe prücsköl. — Majdnem mindnek a végét elharapja, sőt most utoljára csak felet mond, nyilván van valami ellenség a közelben. — Bent előttem egy tüskebokron hirtelen halovány mécses gyul ki s mintha folyton közelednék, végre szépen leül a kis János a fegyver csövére. Gyönyörködöm pompás csillogásában, mint egy apró gyémánt tündöklik. Egy kis

ideig még megül, aztán alig hallható zizegéssel emelkedik fel és lassú tempóban vág át a vágás felett. Nézek utána, vajjon meddig mehet, a fácánetetőnél a hold elveszi a szemem elől.

Az etető felől tompa zuhogás . . . . . Összerezzennek . . . Kezem görcsösen tapad puskámhoz, szemem meg-megáll az etetőnél. A dübörgés mind jobban hallszik . . . Talán csak nem ő ! ? Hisz az lehetetlen. Ily korán kezdené sétáját? Hátha nem? Halántékom lázasan lüktet, lélekzeni sem merek és hallom, amint szivem hangosan ver. Kezem remeg, majd elejti a fegyvert. A haraszt ropog, majd meg úgy hallatszik, mintha valaki kotorná szerte-széjjel. Aztán megzörren a cserjés, utána meg valaki indulatosan dobbant a lábával. Ismét csend. Fogam vacog. A félelemtől-e vagy nem tudom mitől, úgy érzem, mintha valami szorítana belül. Az ágak ijesztően ropognak. De az ott a nyárfa mellett mintha nem ág volna és alatta mintha más is lenne. A „galy" mozdulatlanul áll. Nézem merően; szemem a nagy megerőltetéstől könyezik és egy pillanatra önkénytelenül becsukódik. Aztán igazán nyitva marad . . . . Semmi kétség!? „Ő" áll itt előttem, „Ő", akit én látok igazán. Hattyúnyaka oldalt görbül. Nagy sötét szemei fürkészőn tapadnak a fenyőre. Szoborrá válva ülök és nézem azt a hat felé ágazó koronát a fején. Igazában csak most hiszem el, hogy „Ő" az, a „király". Még mindig mozdulatlanul áll. Most lassan felém fordítja fejét; orrlyukai lázasan mozognak és szívják a fenyőillat keverékét. Aztán lassan lehajol; legelészni kezd. A friss, harmatos fű halkan ropog. A szivem egyre hangosabban dobog. Mintha láthatatlan szellem súgná: „Lőjj"! Már emelem a fegyvert, de kezem erőtlenül hanyatlik le. Még nem. Még látni akarom . . . . Félve fordítom fejemet utána, valahányszor egyet lép, hogy mig lehet, e fölséges látványon legeltessem szememet. Ismét lép egyet. Előbre hajolok, hogy a fenyőág ne zavarja gyönyörüségemet, de e pillanatban megreccsen lábam alatt a haraszt. „Ő" délcegen kapja fel fejét. Egy pillanatig a zaj felé néz, aztán iszonyú ropogás. Pedig csak alig zörrent és mégis észrevette. . . . . .

A ropogás mind lassabban hallszik. Már csak vélem a rohanó dobogást. Mily messze van már és mily közel volt hozzám. . . . Szemem még mindig ott függ, hol előbb „Ő" állt. Előbb alig húsz lépésre volt tőlem és most már valahol a „gyóni" vágásban áll, vagy rohan mind messzebb és messzebb a sűrű rengetegbe. . . .

Körülöttem fáradt ijesztő csend. A hirtelen jött sötét felhők mögé bujt a hold is. Messze a „gyóni" vágás felett megmozdul az ég és a villám sűrű egymásutánban világítja meg a fák koronáit. Lehet, hogy e koronák közt van egy hatágú; talán áll köztük, vagy megy, vagy rohan. . . . — lehet — csak hogy azt egyedül egy hatalmas Úr látja. . . . .

A jubiláris ünnepség.

Irta 1913-ban *Lukács Kornél.*

Száz esztendő nagy idő, — mondá *Boncz Ödön* dr. miniszteri tanácsos úr a jubileum ünnepélyén. S ezt a száz esztendőt, ezt a nagy időt élte immár át a kaposvári gimnázium. Dédatyáink a köveket ragosgatták még a kultura e csarnokához s mi már gyümölcseit élvezhetjük. Emez évforduló jelentőségét teljesen átérezték az intézet vezetői s Kaposvár közönsége, midőn annak emlékére oly fényes ünnepségeket rendeztek. November első napjaiban a kaposvári ember csak a gimnázium jubileumáról beszélt, s annak megünneplésére készült.

November 5-ike! Az egész város zászlódíszt ölt. Itt-ott karszalagos diákok futkosnak. A gimnázium épületében serény munka folyik. Diszítik, hogy méltó fényben találják azt az összesereglő vendégek. Kiváncsi tömeg szemléli az épület homlokzatán villanyégőből kirakott magyar cimert. Délután. Hosszú kocsisor vonul az állomás felől. Jönnek a jubileum vendégei. Utcahosszat kinyilnak az ablakok; itt is, ott is kibujik egy kiváncsi fej; mosolyog, ha ismerőst lát a kocsiban. De elvonulnak ezek is. Kezd már sötétedni. A gimnázium előtt folyik a munka. Szorgos diákkezek rakosgatják a szines lampionokat, melyek majd érdeklődő fényükkel emelik az ünnepség díszét. Mind nagyobb és nagyobb lesz a homály, és egymás után gyulladnak ki a kis lámpácskák. Kiabálás, sietés, figyelmeztetés hangzik mindenfelé. Ismét megjelenik az érdeklődők tömege az épület előtt. Számuk nőttön-nő. Türelmetlenül várakoznak, kiváncsian találgatják: vajjon mi lesz, hogyan lesz.

Már egészen sötét van. Esti hét óra felé jár az idő. Néha előkerül egy-egy óra. Már kezdhetnék! — hallható itt-is, ott-is. De meg kell várni a vendégeket. A diákság összegyülemlik a kapu előtt s elhelyezkedik. Minden készen van. Közben az állomáson a város fejei fogadják az érkező vendégeket. Hosszú, díszes

kocsisorban vonulnak a gimnázium épületéhez. Ennek homlokzatán pedig kigyulladnak a nemzeti címert alkotó villanyégők s fényt sugározva tündököl messzire címerünk.

Egy intésre felzendül az ének, a Himnus lélekemelő hangja. Zeng az ének érzéssel, magasztosan, ég, ég a száznyi gyertya az ablakokban s szines fényt sugároz a sok-sok himbálódzó lampion. Künn a tömeg meghatottan nézi a gyönyörű látványt. Olyan, mintha tündérkastélyban lenne. Némán hallgatják a dalt s dagad az ő kebelük is. Ott van a nézők közt az egyik török tiszt is. Ő is nézi a csodálatos látványt. Mosolyog, amint elmagyarázzák neki ennek jelentőségét, majd elkomorul, biztosan szerencsétlen hazája jutott eszébe, bizonyára azon merengett, mikor tudja majd az ő hazája felmutatni a kulturának ily régi hajlékát! A vendégek szótlanul nézik a pompás kivilágosítást, az éneklő diákokat. Elgondolkoznak. Ott járnak gondolataik, mikor még ők is ifjak, ők is ez intézet növendékei voltak. Mennyi minden változott azóta! Elragadja őket is a lelkesedés s a meglett férfiak együtt énekelnek az ifjakkal. Ragyog a címer, égnek a lampionok. Száznyi gyertya int hivogatóan az iskola ablakaiból. Az intézet falai nemzeti szinben játszanak. Hol a piros lelkesítő, majd a fehér békés, majd a zöld reménytadó szine jelenik meg. De elhalkul az ének, lohad a fény, eltűnik az érdeklődők csoportja. E programm-szám már befejeződött.

Következett a hangverseny a városi szinházban. Ennek leírása nem az én tollamra való. Ugorjuk tehát át az egész éjszakát és virradjunk a keddi napra.

Szép napsugaras, de fagyos nap volt. Az egész városon látszott az ünnepélyes hangulat. A szél még több zászlót lengetett, mint hétfőn. A gimnáziumban gyülekezett az ifjúság; együtt voltak az illusztris vendégek. Minden felekezet megindult a saját templomában hálaadó istentiszteletre. Ekkor történt az ifjúsági templom felavatása. S mily stilszerüen e napon: százesztendő eredményes munkásságának ünnepnapján érik meg sok esztendő törekvéseinek gyümölcse.

Már magasan jár a nap, mikor az istentiszteletek véget érnek. A város már zajos, eleven. Jönnek innen-onnan, nézik a jubiláló intézetet, mások bemennek meghallgatni az ünnepélyt. Most következik a jubiláris ünnepségek magva. Zsufolásig töltik meg a látogatók a tornatermet. Elegáns hölgyek, sötétruhás urak vizsgálják a műsort, várva az ünnepség kezdetét.

Végre kezdődik. Feszül a figyelem, néma csend lesz. Megrezdül a vezénylő pálca, megszólal az ifjúság éneke. Mindenki áhítattal hallgatja a lelkes hangokat. De ez is elhallgat. Az ünnepélyesség hangulata tölti meg a termet. A beszédek sorozata következik most. Egyik a jelenlevőket köszönti fel, másik a nap jelentőségéről, a harmadik intézetünk történetéről szól és így tovább. Minek részletezzem? Megörökít majd mindent az emlékkönyv!

Vége az ünnepségnek. Még egy dal és oszlik a közönség. Bent meleg, fülledt a levegő, de az utcán friss hűvös szél csapja meg a kilépők arcát. Az elbágyadt emberek láthatóan felélednek. Felszabadulnak a bent levő komoly ünnepi hangulat alól, mosoly szökik az arcukra s a lelkeket az ünnepélynek már csak meleg emléke tölti be. Elrobognak a díszes fogatok, elvonul a hangos csoport, a diák-énekesek vidám serege. Néma lesz a gimnázium tájéka, mintha fáradtan térne nyugovóra, mint este a kimerült munkás. Pihenj csak intézetünk, pihenj, hisz most nyílik meg előtted az új évszázad. Pihend ki magadat és kapj új erőre, hogy unokáink is itt ünnepelhessék majd a második évszázadot. Déli idő van. Az egész város csendes. Otthon a családi asztalnál ebédközben csak a jubileum lélekemelő ünnepélye lehet a beszédtéma. A jubilálók még vig bankettal ülik meg a meghalt évszázad felett a tort és üdvözlik a kezdődő újat.

Adja Isten, hogy élje át intézetünk az új századot is szerencsésen, munkában a kultura terjesztésében serénykedve; s virradjon a magyar népre egy jobb és szebb század, mint az elmult volt.

Közzé teszi: VARVASOVSZKY JÁNOS.

X.

Néhány statisztikai adat és kimutatás.

1. Az értesítőkről.

Intézetünkben az értesítőket már az első időkben nyomtatva adták ki; ez a szokás meg is maradt, kivéve az 1848—49. iskolai évet, amikor az időviszontagságok miatt a kinyomatás lehetetlenné vált. Valamint más iskolai iratokat, pl. egyházi énekes könyveket, ünnepi ódákat, úgy az értesítőket is Pécsett nyomatták. Az értesítők pusztán csak az érdemsorozat összeállításából állottak. Azok nevét, kik a nyilvános próbatéteken (vizsgálatokon) latin vagy magyar szavalatokat és párbeszédeket mondottak, csillaggal, vagy kereszttel jelölték meg. Meg voltak külön jelölve azok is, kik a latin auctorokban ügyes fordítás által tüntek ki, úgyszintén a kik térképek rajzolásában különös szorgalmat tanusítottak. Az 1844—45. isk. évig az értesítőket latin, ezentúl magyar nyelven szerkesztették. Az értesítők csekély terjedelműek, rendesen néhány lapból voltak összfűzve. Tanári könyvtárunkban az ez időbeli értesítők közül mindössze 5-öt találtunk, nevezetesen az 1826., 1831., 1832., 1837. és 1841. évieket. Az utóbbi évről kiadott értesítő cimlapján a következő magyar epigramma olvasható:

„Csak tudományos erény képes fentartani híred,
Csak tudományos erény dics-koszorúra vezet."

Az ötvenes években intézetünk elégtelen anyagi ereje következtében nem nyomathatott iskolai értesítőt, noha erre a felsőbb hatóság többször felszólította. A kaposvári gimnázium 1862-ig csak irott programmot terjesztett föl a helytartó tanácshoz, illetőleg ennek soproni osztályához, amely egyszersmind közvetítette az értesítőknek az egyes intézetek között való cseréjét. Az 1862—63. isk. évtől kezdve az 1869—70. évig „Érdemsorozat"-ot adott ki az intézet, mely az ifjúságnak helyzetszámmal ellátott részletes osztályozásán kivül a tárgyfelosztást, az isk. év legfőbb eseményeit, a tanszerek gyarapodását és a jövő év kezdetére vonatkozó figyelmeztetést tartalmazta néhány rövid sorban. Az 1869—70. évi Érdemsorozat

(most már az „állam-gimnázium" tanulóiról) közli az első programmértekezést. Az 1871—72. évi „Értesítő" az eddigi quart-alak helyett oktáv-alakban jelent meg s már kimerítőbben számol be az isk. év eseményeiről és a tanári kar munkaköréről.

Az 1885—86. isk. évben értesítőink teljesen átalakultak mind tartalom, mind a külső kiállítás tekintetében, s az immár főgimnáziummá emelt intézet fejlődésének és élénk szellemi életének rendszeres és hű képét adják.

2. Az értesítők bevezető cikkei.

(Programmértekezések.)

1870. *Fail Attila* dr., A nap és annak mozgása, összefüggésben azon befolyással, melyet a nap futása az árnyék mozgására gyakorol.

1871. *Babics Kálmán*, A komikum fajai.

1872. *Mortenson Ede*, A rózsa a rómaiaknál.

1873. *Döbrössy Károly*, Eszmetöredék a gyermeknevelés köréből.

1875. *Végh Endre*, Klasszikai ódaköltészetünk történetének vázlata s főbb műveinek méltatása.

1876. *Végh Endre*, A tárgyragos igeragozás rendszere és története.

1877. *Végh Endre*, Az alanyi költészet középtanodáinkban.

1878. *Vaszary Mihály*, A kaposvári gimnázium történeti vázlata.

1879. *Végh Endre*, Attika hadügye.

1880. *Mortenson Ede*, A szülők s az iskola.

1881. *Czuprák Elek*, A nevelés és oktatás az ó-görögöknél.

1882. *Okányi Pál*, A római császárok kormányzásának jellemzése.

1883. *Beksits Ignác*, Gróf Széchenyi István mint író és szónok.

1884. *Vaszary Mihály*, Minő pályára neveljük gyermekeinket?

1885. *Okányi Pál*, Jovius Pál élete és Magyarországra vonatkozó történetének ismertetése.

1886. *Schambach Gyula*, A latin nyelvi kezdő tanítás praxisából.

Prilisauer Adolf, Adalék a középiskolai felsőbb osztályú mathematikai oktatáshoz.

1887. *Albrecht János*, Néhány észrevétel a német nyelvi oktatásról a gimnázium III. osztályában.

Baló Gyula, A fizika tanításának módszeréhez.

1888. *Medgyesi Lajos*, Horatius második epodusának tárgyalása a VIII. osztályban.

1889. *Pintér Ede*, A latin igeragozás rendszere.

Schambach Gyula, Klasszika-filologiai szemléltető eszközök.

1891. *Danilovics János*, A görög nyelv pótlása és az irányválasztás.

1892. *Okányi Pál*, Somogymegye közigazgatása a török uralom alatt és után a megye visszaállításáig.

1893. *Végh Endre*, Virág Benedek élete és költészete.

1894. *Endrei Ákos*, Az ifjúsági könyvtár.

1896. Emléklapok az Ezredév megünnepléséről.

1897. *Végh Endre*, Okányi Pál.

1898. *Prilisauer Adolf*, A kaposvári főgimnázium új épülete.

1899. *Dr. Kolbach Bertalan*, A művészet és a gimnázium.

1901. *Dr. Kolbach Bertalan*, A Tiberistől az Arnóig.

1902. *Mihalik Gyula*, A modern rajzoktatás alapelvei.

1903. *Szőke Lőrinc*, Gyöngyösy életrajza.

1904. *Dr. Kolbach Bertalan*, Adatok Somogyvármegye ősművelődésének történetéhez.

1907. *Mihalik Gyula*, Művészi benyomások Olaszországban.

1908. *Dr. Néveri János*, A kezdőfokú latin tanításról.

Bernáth János, Katonai kiképzés a középiskolákban.

1909. *Simon Miklós*, Az ifjúság óvása a káros sajtótermékektől.

Dr. Vass Miklós, A magyar ipar pártolásáról.

Bernáth János, A svéd gimnasztika.

1910. *Simon Miklós*, A munkás honszerelem és magyar fajszeretet példaképe.

1911. *Faragó Lajos*, A macsói bánság története az Árpádok korában.

Varvasovszky János, A radikálizmus veszedelmeiről.

1912. *Botár Imre*, A világbéke.

3. Az érettségi vizsgálatok elnökei és min. biztosai.

Az érettségi vizsgálatokról fönnebb (115. old.) szóló adatok kiegészítéseként felsoroljuk az eddigi éretts. elnököket és min. biztosokat.

Érettségi vizsgálati elnökök.

1886—89. *Mészáros Nándor,* kir. tanácsos, pécsi tanker. kir. főigazgató.

1890. *Pallér Kelemen,* székesfehérvári róm. kat. főgimn. igazgató.

1891—95. *Spitkó Lajos,* kir. tanácsos, székesfehérvári tanker. kir. főigazgató.

1896. *Dr. Szeredy József,* apátkanonok, pécsi jogakad. igazgató.

1897. *Spitkó Lajos,* kir. tanácsos, tanker. kir. főigazgató.

1898. Ugyanaz.

1899. *Dr. Pasteiner Gyula,* budapesti tudom. egyet. r. tanár.

1900. *Spitkó Lajos,* kir. tanácsos, tanker. kir. főigazgató.

1901. Ugyanaz.

1902. *Dr. Zoltvány Irén,* pannonhalmi főiskolai tanár.

1903. *Dr. Alexander Bernát,* budapesti tudom. egyet. r. tanár.

1904. *Dr. Spitkó Lajos,* kir. tan., tanker. kir. főigazgató.

1905. *Váradi Károly,* tanker. kir. főigazgató.

1906. *Bartoniek Géza,* a budapesti br. Eötvös József kollégium igazgatója.

1907. *Váradi Károly,* tanker. kir. főigazgató.

1908. *Timár Pál,* budapesti VII. ker. külső áll. főgimn. igazgató.

1909. *Lenner Emil,* c. főigazgató, győri áll. főreálisk. igazg.

1910. *Váradi Károly,* tanker. kir. főigazgató.

1911. *Tomcsányi Lajos,* jézustársasági budapesti házfőnök.

1912. *Kárpáti Kelemen,* tanker. kir. főigazgató.

1913. *Dsida Ottó,* tanker. kir. főigazgató.

Érettségi vizsgálati miniszt. biztosok.

1886. *Fröhlich Izidor,* budapesti tudom.-egyet. r. tanár.

1893. *Dr. Czobor Béla,* budapesti tudom.-egyet. m. tanár.

1894. *Dr. Csorba Ferenc,* miniszt. titkár.

1903. *Bartoniek Géza,* a budapesti br. Eötvös József kollégium igazgatója.

1904. *Dr. Badics Ferenc,* kir. tanácsos, a budapesti tanárképző intézet főgimn. igazgatója.

4. Kimutatás

a görög nyelvet és a görögpótló tantárgyakat végzett tanulók

számbeli eloszlásáról az 1890—91. isk. évtől, az 1890. XXX. tvcikk végrehajtásától kezdve.

1890-91—1912-13. isk. évig

az V.	osztályban	417	görögöt,	456	görögpótlót	tanult
VI.	„	337	„	386	„	„
VII.	„	319	„	272	„	„
VIII.	„	290	„	235	„	„
Összesen:		1363	„	1349	„	„

23 év adataiból tevődtek össze e számok. Az egyes évek adataiból általánosságban meg lehet állapítani, hogy 1890-91—1896-97. isk. évig inkább a görögpótló tárgyakat kedvelték tanulóink, 1897-98—1912-13. isk. évig pedig a görög nyelvet tanulók vannak többségben. Az osztályok szerint való eloszlást figyelve, feltünik, hogy az V. és VI. osztályban a tanulók többsége görögpótlót, a VII. és VIII. osztályban pedig a görög nyelvet tanúlja. Ennek legvalószinübb oka abban kereshető, hogy a görögpótlót általában a gyengébb tanulók választják, akik a felsőbb osztályokban elmaradoznak vagy más pályára lépnek.

XI.

Kimutatás a jubileum céljaira befolyt adományokról.

A jubileumi jutalomdíjalapítványra, valamint a jubileumi ünnepség költségeire, továbbá ez Emlékkönyvre való előfizetés címén a jubileumi év végéig a következő adományok folytak be, amelyek átvételét az abc sorrendjében ez uton köszönettel nyugtatványozzuk :

A cs. és kir. 44. gy. ezred tisztikara Kv. 70, Andorka Elek dr. vm. főügyész Kv. 5, Alleram Rezső tanár Kv. 5, Albrecht János tanker. főig. Pozsony 10, Az O. M. Bank tisztviselőkara Kv. 6, A kegyes tanítórend jószágkormányzósága Mernye 25, Adelmann Béla kereskedő Kv. 6, Aczél Ferenc Kv. 6, Athenaeum rt. Bp. 15, Ádám János apátplébános Marcali 13, Antoni Rezső tanár Kv. 5.

Bernát Kálmán főszb. Tab 8, Baló Gyula tanár Kv. 5, özv. Brandtner Ottóné Kv. 10, Botár Imre tanár Kv. 5, Bécsy Márton tanár, c. kanonok Kv. 5, Boronkay László földbirtokos Kutas 10, Brüller János körjegyző Sárvár 5, Bosnyák László árvaszéki elnök Kv. 5, Berzsenyi Sándor dr. tb. főorvos Lengyeltóti 5, Biró Sándor földbirtokos Jákó 10, Babóchay Kálmán gyógyszerész Kv. 23, Bók Zalán Lajos dr. ügyvéd Kv. 20, Bárdió György dr. kir. közjegyző Kv. 15, Berger Samu dr. ügyvéd Kv. 20, Bakonyi Ferenc takarékpénztári igazgató Kv. 20, Ballegh András plébános Dég 10, Bien Dávid urad. főintéző Kv. 10, Böhm Ernő földbirtokos Nagybajom 6, Bebesi István tanár Kv. 5, Bereczk Sándor v. főmérnök Kv. 25, Boskovitz Sándor dr. orvos Nemesvid 10, Biró István Jákó 5, Bárdossy Elek magánzó Kv. 6, Berger Antal kereskedő Kv. 10, Bernát János ig. tanár Bpest 5, Bournáz Ernő tanár Nagyszeben 8, Brodszky Lajos földbirtokos Kötse 5, Bauer Jakab tanár Felsőlövő 3, Boné Kálmán főszolgabiró Csurgó 5, Bertalan Zsigmond dr. ügyvéd Kv. 5, Büky Gyula tanító Juta 10, Bubics Károly kir. aljárásbíró Pécsvárad 3, Burián Károly tanár Bpest 3, Bálványossy Tibor Elekmajor 3.

Csurgó Jenő dr. kórházi főorvos Kv. 10, Csertán Márton ref. lelkész Kv. 5, Cséplő István káplán Ozora 8, Csonka Ede dr. ügyvéd Kv. 5, Csurgó György dr. ügyvéd Kv. 7, Cságoly József el. isk. ig. Kv. 5, Cséplő Pál tanár Zircz 10, Csák Károly dr. vm. főügyész Zalaegerszeg 5, Csukly Gyula el. isk. igazg. Kv. 5, Csorba Lajos kir. ügyész Kv. 5, Csukly Károly v. jegyző Kv. 5, Czaller Ambrus cs. és kir. százados Szombathely 3.

Duchon Ödön † Szigetvár 5, Domján Károly plébános Várpalota 10, Döbrössy Alajos kanonok Pécs 53, Dulánszky Lajos kir. járásbiró Ujpest 10, Dsida Ottó kir. főigazgató Budapest 20, Dörre Tivadar tanár Kv. 5, Danilovics János ny. főgimn. igazgató Budapest 3, Dépold Béla műszaki tanácsos Kv. 5, Danka istván tanár Ujpest 5, Darnay Géza kereskedő Kv. 5, Dőry Jenő dr. földbirtokos Dombovár 3, Darnay Kajetán kereskedő Kv. 5, Domitrovics István Kv. 3, Domján Lajos dr. ügyvéd Nagykanizsa 5.

Ember József Pamuk 10.

Franklin Társulat könyvkiadóhivatala Budapest 25, Fehér Henrik dr. Kv. 25, Fekete Imre bérlő Benceerdő 20, Folly József ny. vm. főügyész Kv. 25, Frank Arthur kereskedő Kv. 4, Faragó Lajos tanár Kv. 5, Fekete Gyula dr. ügyvéd Kv. 5, Fatér János p. ü. számellenőr Kv. 10, Feniczy Ignác dr. főszolgabiró Sásd 8, Fekete Ernő bérlő Gige 10, Fodor Gyula urad. iktató Dombovár 4, Fehér S. dr. Felsőireg 10, Fazekas Ágoston tanár Jászberény 3, Freytag Kamil bérlő Rákospuszta 6, Furmann Antal erdőmester Kv. 20, Forgács György dr. ügyvéd Kv. 10, Fonyó Ignác dr. körorvos Vajszló 10, Fábián Miksa hitoktató Kv. 5, Fábián László dr. törvszéki jegyző Kv. 5, Faragó Alfréd tanár Nagyszalonta 3, Fonyó Lajos kir. állatorvos Ipolynyék 3.

Gulyás István községi biró Lengyeltóti 10, Gáspár Imre dr. járásorvos Kv. 20, Gaál Gaston földbirtokos Boglár 20, Gáspár Gyula építőmester Kv. 15, Goitein Gábor dr. ügyvéd Kv. 5, Gosztonyi Jenő plébános Szentlászló 5, Gálos Ferenc polg. isk. ig. Kv. 5, Gáspár Menyhért magánzó Kv. 6, Gáspár Kálmán kereskedő Kv. 13, Geszti Ágost tanár Kv. 5, Györkös Ferenc körjegyző Hedrehely 5, Guzsvenitz Vilmos c. kanonok, érs. tanítóképző int. ig. Esztergom 20, Gross Viktor dr. orvos Kv. 5, Gutheil Kálmán dr. kir. albiró Tamási 3, Gaal István cs. és kir. kamarás Büssű 5, Gruber János cs. és kir. hadnagy Kv. 5, Gönczi Ferenc kir. tanfelügyelő Kv. 5, Gyenes Izsó zenetanár Kv. 5,

Grünwald Lajos kereskedő Kv. 3, Gutheil Jenő káplán Felsőőrs 3, Gerő Jenő körjegyző Büssű 3.

Hekinger István polg. isk. ig. Pécs 10, Hercog Manó dr. ker. főrabbi Kv. 5, Huber Gyula plébános Barcs 5, Huszár Aladár törvsz. elnök Kv. 5, Hochreiter Kornél dr. ügyvéd Csurgó 5, Hagyárossy Gyula körjegyző Szabás 5, Hoyos Miksa gróf földbirtokos Németlad 108, Hulk György esperes-plébános Igal 5, Hornig Károly báró biboros Veszprém 100, Hirsch Imre Bogát 10, Hirsch Ödön bérlő Bogát 20, Hany Aladár bérlő Pusztarád 10, Herbay Pál esperes-plébános Szent Balázs 10, Horváth József Kv. 5, Hagelman Lajos magánzó Budapest 23, Haberfeld Manó Kv. 5, Horváth Mihály rk. lelkész Sümeg 8, Hajnal Ottó dr. ügyvédjelölt Budapest 5, Haidekker Károly dr. ügyvéd Kv. 5, Hegyi Árpád dr. orsz. képviselő Kv. 5, Horváth Pál esperes-plébános Kiliti 5, Holló László dr. ügyvéd Kv. 5, Hajnal Jenő tanárjelölt Kv. 3, Hajnal István banktisztviselő Budapest 3, Hudra László tanár Kv. 8, Hónig Aladár földbirtokos Kv. 5, Halápi Oszkár Kv. 5, Halápi Oszkár jutalomdíjalapítványa 1000.

Igmándy Aladár földbirtokos Nagybajom 10, Jak Béla plébános Szomajom 10, Jankó Kálmán kir. törvényszéki biró Kv. 35, Jeszenszky Béla dr. Temerin 5, gróf Jankovich László dr. földbirtokos Szőllösgyörök 15, gróf Jankovich Tivadar földbirtokos Szőllösgyörök 15, Jüngling Zoltán plébános Zalaszegvár 10, Irgalmas nővérek főnöknője Kv. 3.

Kaposvári hitelszövetkezet, mint az orsz. közp. hitelszövetk. tagja Kv. 25, Kommandinger Vilmos esperes-pleb. Lengyeltóti 10, Kőrös Endre dr. tanítónő-képző int. ig. Pápa 8, Kladnigg Alajos cukorgy. főigazg. Kv. 25, Krausz Manó kereskedő Kv. 5, Krisztinkovich Béla műépítő Bp. 20, Kengyel János dr v. orvos Csetnek 10, Kopits Jenő dr. egyet. magántanár Bp. 13, Karai József birtokos Igal 5, Klinda Kálmán siketn.-int. ig. Kv. 5. Krieger Ödön tb. főjegyző Kv. 5, Kiss Emil dr. vm. aljegyző Kv. 10, Kunffy Adolf Kv. 5, Kertész Béla kereskedő Kv. 5, Kovács-Sebestény Gyula dr. polgármester Kv. 50, Kopits János szobrász Bp. 13, Kriszt Béla dr. ügyvéd Szigetvár 15, Korponay Sándor dr. kir. táblabiró Kv. 5, Kelemen Ferenc forg. főnök Kv. 10, Krausz Mór sörgyáros Kv. 5, Kovács-Sebestény Gyula Kir. tanácsos Kmérő 13, Kelemen Mózes dr. ügyvéd Pécs 6, Kengyel Miklós tanár Kv. 5, Kuzmics Ferenc tanár Kv. 5, Kiszely László dr. kir. járásbiró Nagyatád 5, Kaposvári Atletikai Klub

Kv. 10, Kéri Elek plebános Attala 5, Kovács Soma v. tanácsos Kv. 10, Kárpáti Kelemen kir. tank. főig. Székesfehérvár 10, Kaposvári Zenekedvelők Egyesülete Kv. 100, Kovács Mihály tanító Baté 8, Kovács József dr. ügyvéd Kv. 30, Kacskovics Lajos alispán Kv. 30, Kis Ede postkpt tisztviselő Bp. 4, Kocsis János dr. tanár Kv. 5, Különféle bevétel 7.28, Kramer József dr. táblabiró Kv. 5, Késői Béla postafelügyelő Bp. 5, Kamatok 1912. dec. 31. 21.45, Kacskovics Zoltán földbirtokos Felsőmocsolád 5, Kopátsy Sándor műkertész Kv. 5, Korniss József állomásfőnök Kv. 5, Kunfy József dr. ügyvéd Kv. 3, Krajzler Lajos ig.-tanító Dambiratos 3, Kelemen József kir. törvsz. biró Pécs 3, Kemény György Bp. 5, Kaposvár rt. város adománya 1000, Körmendy János dr. Lengyeltóti 3, Kreisler Mór dr. ügyvéd Csurgó 10.

Léránth Antal plebános Ősi 5, Lehner Sándor ügyvéd Marcali 3, Lelbach Keresztély földbirt. Nagyatád 5, Labek Kálmán törvsz. biró Kv. 5, Lőke Imre kereskedő Kv. 3, Löwensohn Pál kereskedő Kv. 5, Légár Béla kereskedő Kv. 10, Légár Hugó tanár Pécs 20, Lajpczig Antal kir. járásbiró Nagykanizsa 5, Lengyel István áll. el. isk. ig. Kv. 5, Láber Miklós káplán Babócsa 5, Lengvári Ferenc vm. aljegyző Kv. 5, Lukács Zsigmond kir. járásbiró Kv. 5, Löwy László II. b. o. t. Kv. 5.

Mozsonyi Sándor ref. lelkész Kadarkut 5, Makfalvay Géza főispán Kv. 23, Mosonyi Dénes dr. püspöki titkár Pécs 13, Matolcsy István tanár Csurgó 3, Márkus Andor dr. fürdőig. B.-földvár 8, Marton Gyula ügyvéd Kv. 5, Márffy Emil főrendiházi tag Kv. 100, Möhler János városi gépészmérnök Kv. 20, Margulit Alfréd bérlő Toldi-puszta 10, Mérei Kálmán áll. el. isk. ig. Kv. 5, Mailáth Gusztáv Károly püspök Gyulafehérvár 20, Márffy Béla földbirtokos Hencse-pta 108, Márton Jakab tanár Székesfehérvár 6, Mayer Berci iparos Kv. 5, Majunke József tanár Kv. 5, Magyar Jenő dr. orvos Kv. 10, Mayer Gyula dr. ügyvéd Szekszárd 3, Mesits János Kv. 5, Mozog István főgimn. igazgató Fiume 3, Mayer Vilmos kocsigyáros Kv. 5, Mérci Kálmán c. ig. Sopron 28, Medgyesi Lajos főgimn. igazgató Z.-Egerszeg 3, Murgas Kálmán tanár Lőcse 3, Matolcsy Sándor dr. ügyvéd Kv. 10, Maár Gyula dr. földbirtokos Kercseliget 3, Morgós Gusztáv dr. ügyvéd Kv. 5, Mérő Samu dr. ügyvéd Borosjenő 3.

Nagy F. Ödön polg. leányisk. tanár Kv. 5, Nagy F. József vm. aljegyző Kv. 5, Nagyné Csorba Mária polg. leányisk. igazgató Kv. 5, Nagy Lajos ref. esperes Kv. 13, Nöthig János

Törökkoppány 5, Néveri János dr. tanár Kv. 5, Németh Pál intéző Rákópuszta 5, Nagy Ferenc dr. v. b. t. t. orsz. képv. Bp. 20, Novák János orsz. képv. Kv. 10, Nemes István dr. városi tanácsos Kv. 5, Neubauer Lajos mérnök Kv. 5, Nicsovics Sándor dr. ügyvéd Kv. 5.

Óváry Ferenc Gyönk 28, Oláh Ödön ügyvéd Kv. 10, ifj. Olofson Gusztáv tanár Bp. 5, Odor Ignác főerdész Taszár 5, Orel Géza kir. tan. kir. p. ü. igazg. Kv. 5, Odor Arnold cukorgyári könyvelő Kv. 5, Oszmann Aurél dr. ügyvéd Kv. 5.

Pallavicini Ede őrgróf Mosdós 50, lovag Paál József ny. jószágfelügyelő Dombovár 53, Pongrácz Károly dr. igazg. Kv. 5, Prilisauer Adolf c. igazgató † Kv. 5, Pollák József kereskedő Kv. 5, Piszár Antal dr. ügyvéd Barcs 10, Poppel Dávid Kv. 3, Plachner Sándor vm. főjegyző Kv. 15, Polányi Aladár dr. járásbiró Bp. 10, Péller Pál kanonok Veszprém 5, Pete Sándor körjegyző Somogyjád 5, Palatinus N. Károly siketn. int. tan. Kv. 5, Patkó József tanár Kv. 5, Papp Kálmán árvasz. ülnök Kv. 20, Psik Andor Kv. 15, Plachner László plebános Buzsák 3, Pályi József dr. theol. tanár Veszprém 10, Petrass József orvostanhallgató Bp. 3, Perényi Ferenc tanár Jászberény 5, Polgár Pál Léka 3, Pilczer Ignác máv. fütőházfőnök Hatvan 3, Polgár Gyula tanító Enying 3.

Rozs István dr. főtörzsorvos Pécs 8, Rónai János Budapest 10, Rottler József körjegyző Hetes 5, Radnai Győző plébános Ludány 8, Rippl-Rónai József festőművész Kv. 5, Ritzinger János dr. ügyvéd Balatonboglár 5, Rózsa János gyáros Kv. 13, Rádai Gyula felső keresk. isk. ig. Kv. 10, Réthy Ignác dr. orvos Kv. 10, Remsey István ny. tanár Pozsony 8, Ring Vilmos kereskedő Kv. 10, Rusa Ernő dr. kir. közjegyző Szigetvár 5, Reiner Gyula apátkanonok Veszprém 53, Rónai János dr. ügyvéd Kv. 5, Rónai Lajos számvizsgáló Kv. 5.

Sárközy Jenő földbirtokos Nagybajom 5, Szabó Kálmán dr. ügyvéd Kv. 10, Szabó Árpád postafelügyelő Kv. 5, Szlavicska Jakab Kv. 5, Székely Sándor ruhakereskedő Kv. 3, Somssich Géza gróf földbirtokos Kopaszhegy 5, Szabó Kálmán dr. miniszt. titkár Budapest 5, Szabadi Ödön Budapest 5, Szabó Lipót könyvkereskedő Kv. 10, Stauber Hugó tb. járásorvos Mágocs 5, Szaplonczay Manó dr. kir. tan. vm. főorvos Kv. 5, Sommer Emil cs. és kir. alezredes Kv. 10, Széchényi Aladár gróf földbirtokos Rinyatamási 105, Szabó Alajos tanár Kv. 5, Szenes Emil kereskedő

Kv. 20, Sárközy Géza az O. M. B. tisztv. Nagyvárad 10, Szcerbovszky László máv. intern. ig. Kv. 15, Szibenlist Béla cs. és kir. ny. tábornok Várda 10, Szigethy István mechanikus Kv. 13, Széchényi Bertalan gróf földbirtokos Felsősegesd 20, Simalya V. Ferenc takarékpénztári könyvelő Kv. 5, Schwarcz Ernő dr. orvos Babócsa 10, Szmodics Pál plébános Nemesvid 6, Stancz János az O. M. B. főnöke Kv. 5, Somssich Imre gróf földbirt. Hetes 100, Salzmann Ottó Nyiregyháza 5, Schön Jakab dr. orvos Nagybajom 5, Strinovics Mihály körjegyző Magyaregres 5, Schäffer Károly dr. kórházi orvos Kv. 15, Somssich Béla gróf földbirtokos Babócsa 25, Szabó István dr. Szigetvár 5, Szkladányi József tanító Coborfalu 3, Szabó István Erdőcsokonya 5, Sárközy Imre földbirtokos Nagybajom 5, Szén Vilmos postafőtiszt Kv. 8, Szántó Imre ügyvédjelölt Kv. 5, Szőke Lőrinc dr. tanár Pozsony 5, Simon György dr. apátkanonok Veszprém 50, Simon Dániel dr. ügyvéd Kv. 55, Simon Nándor kereskedő Kv. 6, Szegő Albert tanárjelölt Bpest 5, gróf Széchényi Imréné Somogyvár 53, Szabó György esperesplébános Gyergyószentmiklós 3, Szentes Béla tanár Fehértemplom 6, Scholz Gyula műszaki főtanácsos Kv. 10, Szupits Dezső ugyvéd Tab 8, Szinházi jegyekért 98, Simon István dr. ügyvéd Kv. 5, Szabó József plébános Törökkoppány 10, Szultzer Lajos honvéd főhadnagy Kv. 5, Szillaba Sándor s. tanfelügyelő Kv. 3, Szenes Andor dr. ügyvéd Kv. 5, Széchényi Géza gróf földbirtokos Erdőcsokonya 5, Szabó Samu dr. orvos Kv. 10, Somssich László gróf földbirtokos Hetes 5, Sipos György dr. vm. aljegyző Kv. 5, id. Sommssich Andor földbirtokos Budapest 5, Szepessy László tanár Vác 5, Sárközy György főszolgabiró Barcs 5, Sas Ferenc tanár Kv. 5, Szigethi-Gyula Sándor kórh. ig. főorvos Kv. 25, Siposs Géza városi főjegyző Kv. 5, Svastits Nándor dr. főszolgabiró Kv. 5, Steller Ignác főgimn. tanár Bp. 6, Somssich Miklós földbirtokos Sárd 5, Szabady Lőrinc dr. kir. törvsz. biró Nagykanizsa 3, Szabady Géza dr. ügyvéd Kv. 5, Sattler Ignác dr. körorvos Böhönye 3, Strinovich Béla árvsz. ülnök Kv. 3, Somogyvármegye közöns. adománya 1000, Szabady Jenő műegyet. hallgató 5, Somogyi Imre II. b. o. t. Kv. 5.

Tarján Antal állami el. isk. igazg. Kv. 5, Tallián Andor földbirtokos Osztopán 50, Tallián Gyula ny. főispán Kutas 5, Trombitás Mihály főszolgabiró Igal 10, Takács Kristóf körjegyző Attala 5, Tihanyi Péter plebános Taszár 10, Telegdi Zsigmond dr. kórh. főorvos Kv. 10, Tevely Béla dr. ügyvéd Kv. 20, Takács

Károly főgimn. tanuló Kv. 3, Tittel Lajos tanár Lőcse 3, báró Tallián Dénes dr. udvari és miniszteri tanácsos Szabás 5, Török Lajos dr. orvos Kv. 5, Tallián Andor főszolgabiró Nagyatád 5, Tiz (10) VI. oszt. tan. előfizetése á 5 K = 50, Turba István katonai állatorvos Sarajevó 3.

Ullmann Antal dr. kórházi orvos Kv. 15, Ungár Géza dr. orvos Kv. 5.

Vámos Károly dr. jószágkormányzó Mernye 20, Vécsey Ferenc földbirtokos Szőkedencs 10, Vidor Ferenc kir. járásbiró Kv. 5, Vaszary János festőművész Tatatóváros 5, Visy László főispán Pécs 10, Vörös János plébános Mesztegnyő 10, Merei Vajda Elemér dr. ügyvéd Tab 10, Varga Samu dr. orvos Nagybajom 8, Vizi István plébános Nagyszakácsi 8, Varga Vilmos körjegyző B.-Endréd 3, Varvasovszky János tanár Kv. 5, Vass Miklós dr. tanár Kv. 5, Vágó Dániel főmérnök Kv. 5, Vörös István Bpest 3, Vécsey Róbert p. ü. tanácsos Kv. 5, Vései Sándor magánzó Kv. 5, Vajda János máv. főellenőr Arad 5, Verbay József Kv. 5, Vértesi Adolf izr. el. isk. ig. Kv. 5, Visy Pál kir. itélőtáblai biró Mohács 8, Vivó csapat kliséjeért Kv. 12.

Weisz Albert dr. városi főorvos Kv. 10, Wurm Vilmos kereskedő Kv. 3, Wiskovszky János kertész Kv. 5.

Zwickelsdorfer János kir. főerdőmérnök Novi 10, Zoltvány Irén dr. főisk. ig. Pannonhalma 5, Zakál Vilmos adóhiv. pénztáros Kv. 10, Zimmermann Rezső Babócsa 5, Zimmert József dr. prépost-plepános Kv. 10, Zichy Béla gróf földbirtokos Lengyeltóti 100, Zánkay Jenő dr. ügyvéd Kv. 10, Zindl Béla dr. tanár Bp. 3, Zsámboki Gyula fög. tanár Bp. 10 korona. Az eddigi gyűjtés összesen: 7655 korona 73 fillér.

XII.

A gimnáziumi választmány.

a) Történeti adatok.

A kaposvári áll. főgimnázium száz éves életének második felében nagy szerepe van a gimn. választmánynak, vagyis ama tizenkét tagból álló bizottságnak, mely most az alispán elnöklete alatt Somogyvármegyének a kaposvári áll. főgimnáziumhoz való viszonyát fenntartja, az ebből folyó jogokat és kötelezettségeket kifejezésre juttatja, a gimnáziumi alapokat kezeli, azok jövedelmét rendeltetésük céljaira fordítja és ebbeli tevékenységét jóváhagyás végett a választmányt delegáló megyegyülés elé terjeszti. A választmánynak a hatásköre, mióta fennáll, nagyjában mindig ez volt, csak a delegálás mikéntje és a hatáskör gyakorlásának az ügyrendje változott. A választmány nem egyidejű az intézet keletkezésével. Kezdetben az intézetnek anyagi ügyeit teljesen a gondnok, vagy tömeggondnok, (massae curator) a személyi ügyeket és iskolai dolgokat az igazgató intézte. A gondnokot az alapítók választották saját soraikból. A gondnokot munkájában a melléje rendelt pénztárosok és ügyészek segítették, kik honoráriumot is kaptak, hacsak időnkint erről önként le nem mondtak a szükebb pénzviszonyok miatt. A gondnok valamint az igazgató a fontosabb ügyeket a megyegyüléseken egybegyült alapítók elé terjesztették. Az alapítók ugyanis a megyegyüléseken értekeztek a gimnáziumnak úgy a létesítése, mint később fenntartása felett, itt intézték el annak anyagi és személyi ügyeit, a gondnok és az igazgató előterjesztései alapján.

Ezekből az évnegyedes megyegyüléseken lefolyt tárgyalásokból, kezdve már az 1790-es évek óta, első tekintetre az a látszat merült föl, mintha a gimnázium alapítását és fenntartását a vármegye kommunitása anyagi áldozatokkal is biztosította volna. Pedig a vármegye pénztára sem a gimnázium alapjainak létesítéséhez, sem később a fejlesztés és fenntartás költségeihez nem járult, e tekintetben soha semmiféle terhet magára nem vállalt. A vármegye kommunitása azonban egész erővel szorgalmazta az intézet létesítését úgy a magas kormánynál, valamint az Esterházy

hercegnél, mint földesurnál és a megye birtokosainál, gyámolítván ez ügyben Kaposvár városának kifejtett törekvéseit és áldozatkészségét; az ügyek tárgyalására a megyegyüléseken időt és alkalmat adott, a jegyzőkönyvekben helyet engedett. A helytartótanács hasonlóképen sem a fundus studiorumból, sem más statusalapból segélyt nem adott, sem a fenntartás terheit nem vállalta, hanem az ügyet mozgató vármegye hozzájárulását és felelősségét sürgette. Így vállalta el a vármegye a földes uraság patronatusa mellett a fentebb említett működése értelmében a pártfogói tisztet. Nem anyagi áldozatokkal tehát, hanem erkölcsi támogatással, az összes alapítási, fejlesztési és fenntartási munkák végzésével, nevezetesen az alapítók által letett pénzek gyüjtésével, ellenőrzésével és később kezelésével, a gimnázium összes ügyeinek mindenkori szeretetteljes gondozásával lett Somogyvármegye a kaposvári gimnáziumnak patronusává, pártfogójává. És mint ilyen intézte gyülésein az intézetnek kezdetben csak az alapítók által megtárgyalt összes, később a magas tanügyi kormány által hatáskörében meghagyott ügyeit.

Midőn idővel a megyegyülés tagjai között a régi alapítók sorai megritkultak és oda új emberek kerültek be, kik az alapítás munkájában és áldozataiban sem személyesen sem elődeikben részt nem vettek, ezek a gimnázium ügyei iránt való érdeklődést és azok intézésére a jogos alapot nélkülözték. Ez a körülmény vezette a rendeket a szabadságharcot követő gyászos időkben arra, hogy a gimnázium ügyeinek intézésére egy választmányt alakítsanak, melynek tagjai az alapítókból, azok utódaiból, a későbbi alapítókból és újabb jótevőkből vagy ezeknek megbizottjaiból kerülvén ki, az intézet ügyeit közvetlen érdeklődéssel és jogos hozzászólással kezeljék és eljárásukról az alapítóknak a megyegyülés szine előtt beszámoljanak.

Az első választmány az alapítóknak 1850. aug. 13-án felsőbb engedelem mellett tartott gyülésen alakult meg, melynek tagjai lettek: *herceg Esterházy Pál, Veszprémi káptalan, Festetics Dénes, Somssich Miklós, Tallián János, Csapody Pál, Czindery László, Kacskovics Mihály, Jankovich László, Inkey József, Bodonyi Rókus, Kund Vincze, Hochreiter Ambrus, Tevely Elek* (a tömeg ügyviselője), *Tanári kar, Kaposvár városa, Paiss Boldizsár, gróf Zichy János, Tallián Lázár.* Tömeggondnok *Bogyay Péter*, pénztáros *Bátsmegyey János*. Az első választmánynak mindjárt működése kezdetén terhes feladata volt, mert a gimnázium további fennmaradását kellett biztosítania.

A háborus idők viszontagságai között a gimnáziumi alapok is szenvedtek, a hat osztályt többé fenntartani nem lehetett, le kellett szállítani négy osztályra. A császári kormány még így is kifogásokat emelt és a gimnáziumot be akarta szüntetni, az épületet pedig katonai laktanyának lefoglalni. Ezt ugyan megakadályozta *Tallián János* vál. tag cs. kir. kormánybiztosnak közbenjárása, de a választmány nem háríthatta el azt a nagy csapást, mely az intézetet az 1850 szept. 7-én 6737. sz. rendelettel érte, melyben a kormány a kaposvári gimnáziumtól megvonta a nyilvánossági jogot. Nagy lehangoltságot okozott e rendelet úgy a tanári kar, mint a gimn. pártfogóság körében. A választmány és a tanári kar mindent elkövet a nyilvánossági jog visszaszerzésére, melynek feltételéül az iskola-hatóság a következőket köti ki:

1. Oly kellően elhelyezett alaptőke kimutatását, melynek jövedelme az intézet fennállását hosszabb időre biztosítja.

2. A tanárok számára oly foku fizetést, amely megfelel az állami iskolák tanárai fizetésének.

3. A nyugalomba ment tanárok helyére két új erő alkalmazását.

4. A tanárok képességeinek és politikailag kifogástalan voltának kimutatását.

5. Hogy az új tanárok az év végével tanári vizsgálatot tegyenek a később meghatározandó bizottság előtt, amire az illetők magukat irásban is kötelezik.

6. Az intézetnek teljesen az Entwurf szerint való átalakítását.

7. A tanítás eszközeinek és a gyüjteményeknek kimutatását, valamint a még szükséges szereknek pótlását.

Az alapítók minden igyekezettel azon voltak, hogy a kivánt feltételeknek megfelelhessenek. Az 1851. év február 26-án tárgyaltak ez ügyben, s ugyanekkor 12 tagból álló új választmányt alakítottak, melynek sorából a tanári kart kihagyták. A követelményeknek mindenben eleget tettek, csak a tanárok fizetését nem tudták a kivánt mértékben felemelni, mit azzal az indokolással terjesztettek fel, hogy amit ez irányban tettek, az a helyi viszonyok szerint megfelel a kormány által követelteknek.

Hogy ez ellen az indokolás ellen a tanári kar nehézségeket ne támaszthasson, nyilvánvaló, hogy épen ez okból hagyták ki ez alkalommal az újonan alakult választmányból, melynek tagjai lettek: *Hochreiter Ambrus, Somssich Miklós, Kacskovics Mihály, Paiss Boldizsár, Bodonyi Rókus, Kund Vincze, Kiss János, Vörös*

Sándor, Németh Antal, Tallián Lázár, Kapotsfy József, Kozma Ferenc.

A nyilvánossági jog vissza is adatott és az erről szóló okmány 1851. márc. 27-én kelt és június 12-én érkezett le német szövegben.

Ugyanez évben a választmány a vagyon kezelésére új alapszabályokat készített és az alapítóknak a tanárokat kinevező, valamint a tanítást ellenőrző jogát körülményesebben meghatározta. Ezen rendszabályaikat, melyek 12 pontban foglaltattak, 1852. dec. 10-én kérik az alapítók legfelsőbb helyen kegyelmesen helyben hagyatni.

A következő években a választmány egyrészt az alapok gyarapításán fáradozik, másrészről az alapoknak az állam kezelésébe való átvétele ellen küzd. Különösen *Bogyay Péter* tömeggondnok fejt ki lelkes és hazafias ellenállást és az 1855. év márc. 8-ki választmányi gyülésen erélyesen tiltakozik ama felfogás ellen, hogy a gimnáziumi vagyon megyei nyilvános alapítvány és ismételten hangsulyozza a tömegnek magán alapítvány jellegét és a választmány kezelésében való meghagyását. Később a kormány az átveendő gimn. vagyonért „status-papir"-ral akarta a pártfogóságot kártalanítani, ámde a választmány ez ajánlatot nem fogadta el és jogainak szivós védelmével egyelőre sikerült a fenyegető veszélyt elhárítani.

E válságos időben került mint egy gondviselésszerüen a választmány élére saárdi *Somssich Pál*, kinek nagy nevéhez a gimnázium életének új korszaka füződik. Első dolga volt a tömegkezelés számára megfelelőbb alapszabályokat alkotni és a választmányt az alapítók képviselőinek bevonásával ujraszervezni. Az 1856. júl. 29-én megalakult választmány tagjai lettek: *Somssich Pál*, mint elnök, *herceg Esterházy Pál* képviselője (örökre), *Tallián Lázár* esperes, *Kaposvár város* képviselője, *gróf Széchenyi Pál*, *báró Sina* képviselője, *herceg Batthyány Fülöp* képviselője, *Czindery László*, *Az ájtatos szerzet* mernyei adminisztrátora, *Inkey Zsigmond*, *Bárány Pál* mint vál. tagok. Gondnok: *Bogyay Péter*, ügyvéd: *Tevely Elek*, pénztáros: *Bátsmegyey János*

Az 51 pontból álló új alapszabályokat a választmány német fordításban terjesztette föl a tanügyi kormányhoz megerősítés végett. Az alapok gyarapításának a céljából pedig a „főbb méltóságokhoz és nagylelkű pártfogókhoz" folyamodványokat intézett. Azonban míg ez eljárás folytán jelentékeny összegek folytak be az alapok emelésére, addig a kormánynak ama rendelete, mely egyenesen meghagyta az alapok átadását, nagy elkeseredést okozott.

A választmány azonnal fellebbezett az önkényes rendelet ellen és az ügyet az alapítók elé terjesztette. Rendkivül érdekes az a jegyzőkönyv, melyet az alapítóknak ez ügyben megtartott gyülésen felvettek. A fejezet igy szól: „A Kaposvári magán alapítványi Gymnasium alapítói részéről felsőbb engedelem mellett e f. 1858 év Martius 27-én Nagygyülés tartatván Nagyságos Somssich Pál Elnöklete alatt, Ngos Hochreiter Ambrus, Somssich Lőrincz, Igmándy Benedek, Csépán Antal, Szokolay Dániel, mint Herceg Esterházy Pál meghatalmazottja, F. T. Tallián Lázár, Tallián Pál, Paiss Boldizsár, mint Gróf Széchényi Pál, b. Sina Simon, Biederman Testvérek, gr. Hunyady Jósef és Ferencz megbízottja, Gaál Alajos, Bárány Pál maga, s mint gr. Festetics Ágoston és Dénes megbízottja, Szokolay Károly mint gr. Széchényi Lajos örököseinek megbízottja, Kapotsfy Imre, mint Herceg Batthyány Fülöp, pécsi káptalan és m. Czinderi László megbízottja, Hodászy Ignátz esztergomi káptalan megbízottja, Tevely Elek mint Mgos Ranolder János Veszprémi Püspök, veszprémi káptalan és Zichy István megbízottja; a Tanári kar, Körmendy Jósef, Lukinits Jósef és Stankovits Jósef Kaposvár képviselői, Csorba Eduard cs. kir. Szolgabiró úr, mint Ország fejedelmi biztos, az urak jelenlétében következő ügyek tárgyaltattak."

A folyó ügyek elintézése után tárgyalás alá vették a gimnáziumi választmánynak a sérelmes rendeletről szóló jegyzőkönyvét. A választmány elfoglalt álláspontjához mindenben hozzájárulnak, és a cs. kir. belügyminiszteriumhoz egy 11 drb. okirattal felszerelt memorandumot terjesztettek fel, melyben kimutatják az alapítóknak soha kétségbe nem vont jogait az alapítványok felett és az igazság erejével döntik meg a helyhatósági osztálynak a gimn. alapítványok természetére és az intézet jellegére vonatkozó állításait.

Ez ellenkezés azonban nem használt, az akkori cs. kir. kormány a gimn. alapokat *Tallián Lázár* kaposvári esperes plebános tömeggondnok tiltakozása és az átvételi okmány aláirásának megtagadása ellenére mégis átvette. Ezzel a választmány további működése feleslegessé lett. Ámde az alapítók ez intézkedésbe nem nyugodtak bele, mig annak igaztalanságát a kormány maga is belátta és 1861. évi január hóban az alapokat ismét visszaadta. Ekkor az újból alakult választmány tagjai lettek: Elnök: *Somssich Pál*, gondnok: *Kacskovics Sándor*, vál. tagok: *Inkey József*, *Paiss Boldizsár*, *Komesz György* esperes, *Tevely Elek*, *Németh Antal*, *Szokolay Dániel*, *Svastics József* és *Paiss Andor* mint jegyző „a

központi főbiró hozzájárultával." Így az intézet gondozását ismét az illetékes és hivatott kezek vették át.

Ez időtől fogva a választmányt a gimnáziumi alapok növelése és az intézet fejlesztésének kérdése foglalkoztatta. E célból gyüjtést rendeznek és a hazafias áldozatkészséghez folyamodnak. Az 1862. okt. 17-iki vál. gyülés lelkes hangulatban tette magáévá az új épület emelésének ideáját, melynek megvalósítására az elnök a honfiúi áldozatkészség tündöklő példáit is már bemutathatta, *Ranolder János* veszprémi püspök, a veszprémi káptalan alapítvány jellegű nagyobb adományaiban, valamint *Folly József, Tevely Elek* és mások lelkes áldozatkészségében.

E biztató kezdet után csakhamar megjelent *Somssich Pálnak* lelkesítő felhivása: „Egy szent ügy érdekében szólalunk fel!" mely az épitési alapra szükséges összeg előteremtése céljából küldetett szét. Somogyvármegye közönsége miként az alapításkor, úgy most is páratlan lelkesedéssel hozta meg áldozatait. Ennek az áldozatkészségnek az eredménye volt, hogy rövid idő mulva adakozás folytán a szükséges összeg befolyt és már 1864 október 5-én az új iskolai épületet nagy ünnepséggel és méltó lelkesedéssel felavathatták.

A megyei könyvtárt, mely meglehetős rendetlen állapotban volt, *Jankovich László* főispán 1866 jún. 22-én adja át a választmány gondozására.

Az 1867. év október 8-án kelt 11,497. sz. leiratban a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter kijelenti, hogy a kaposvári gimnáziumot hat osztályúvá óhajtja kiegészíteni, mely tervet a gimnáziumi választmány örömmel teszi magáévá és megvalósítását szükségesnek tartja.

Minthogy a hat osztályra felemelt intézetnek a növekedő terheit a gimnáziumi alapok elviselni képesek nem lettek volna, a választmányban *Somssich Pál* elnök megpendítette az államsegély kérésének az eszméjét, majd *B. Eötvös József* kultuszminiszterrel lépett érintkezésbe az iránt, hogy az intézet újabb terheinek fedezését az állam vegye át és meghagyván az alapítóknak korábban gyakorolt bizonyos jogait, iktassa az intézetet az állami intézetek sorába. Erre vonatkozólag a miniszter 1869 máj. 12-iki leiratában kedvezően nyilatkozott és feltételeit közölte.

A gimn. választmány, melynek ez időszerint tagjai voltak: *Somssich Pál* elnök, *Paiss Boldizsár* alelnök, *Komesz György, Inkey József, Tallián Pál, Csépán József, Szokolay Dániel,*

Lajpczig Jónás mint központi főbiró, *Tevely Elek* ügyész, *Kacskovics Sándor* gondnok, *Matkovics György* jegyző, *Bátsmegyei János* pénztáros, — 1869 jún. 22., júl. 6., júl. 21. és aug. 3-án tartott gyülésein tárgyalta az államosítás ügyében a közokt. kormánnyal kötendő szerződést. A nagyfontosságú okirat, melynek címe: „Egyezkedés, mely Somogymegye nagybizottmánya, mint a kaposvári négyosztályú kath. algimnázium pártfogója, és a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszterium közt a nevezett gimnáziumnak az állami gimnáziumok sorába leendő fölvétele iránt létrejött", — 1870. évi június hó 9-én 11,936. sz. a. nyert miniszteri megerősítést.*)

Ez a szerződés már nem a régi alapitók, hanem a vármegye vezetősége és az állam között köttetett, mert azt a pártfogóság nevében *Csépán Antal* alispán és *Sárközy Titusz* főjegyző irták alá.

A szerződésből folyó kötelezettségeket a megye mint pártfogó vállalta el, nem ugyan a vármegyei pénztár, hanem a gimn. alapok terhére, bár ez határozottan kifejezve nincs. Ebből származott az a visszás állapot, hogy a tanügyi kormány minden követelését a vármegye címére intézik, a megye pedig csak az alapok jövedelmének erejéig hajlandó az obligót viselni.

Az alapok kezelése és az épület fenntartásának gondja továbbra is a választmány hatáskörében maradt.

Miután az intézetnek eddigi róm. kath. jellege és címe az állami elnevezés folytán megszünt, bár tényleg a régi összes róm. kath. vallásos szokások a kath. hittanári állás rendszeresítése mellett fennmaradtak, *Komesz György* Kaposvár plébánosa a gimnázium kath. jellegét veszélyeztetve látván, a választmányi tagságról lemondott.

A választmány kebelében egyéb változások is történtek.

Az 1873. évi februárban elhunyt a választmány régi pénztárosa, *Bátsmegyei János*, ki egyszersmind a gimnáziumot egy értékes házból álló vagyonának örökösévé tette. Utódja *Schäffer Alajos* ügyvéd, — később kir. közjegyző lett.

Somogymegye törvényhatósági bizottságának 1875. nov. 2-án tartott gyülésén új választmányi tagok lettek: *Somssich Andor*, *Király István* csökölyi, *Szabó Vilmos* attalai esperes, *Maár Gyula* megyei főjegyző, *Matkovics György* és id. *Csorba Ede*.

*) Ez „Egyezkedés" egész terjedelmében a 204—207. oldalon olvasható.

Az 1875. év november havában megszünt élni *Tevely Elek*, a gimn. alapítványok nagybuzgalmú ügyvédje, kinek Somssich Pál mellett az új intézeti épület felállítása körül is kiváló érdemei voltak. Tevely Eleket az ügyészi tisztségben *Matkovics György* követte.

Az 1879. évben az igazgató-választmányt nagy veszteség érte, midőn nagy vezére *Somssich Pál*, hajlott korára, valamint ama körülményre való tekintetből, hogy viszonyai a fővárosban való tartózkodásra késztetik, minélfogva nem gyakorolhatja a még tökéletesítésre váró intézet ügyein a megkívánt éber felügyeletet, — az elnöki tisztről lemondott. Miután hiába volt minden igyekezet, hogy e szándékának megváltoztatására birják, a törvényhatósági bizottság 1879. aug. 4-én és folytatva tartott gyülésén sajnálatának nyilvánításával és ama kijelentésével, hogy „a gimnázium ügyei Somssich Pál tapasztalt, ügybuzgó és befolyásos kormányzatát a legérzékenyebben fogják nélkülözni" — jegyzőkönyvileg benső köszönetet mond áldásos és eredményekben oly gazdag működéséért s fáradozásáért, felkérvén őt, hogy „a közügyek iránt országosan ismert érdeklődését a vármegye kegyelt intézetével szemben továbbra is őrizze meg." (Jegyzőkönyv 233. sz.)

Ugyanez alkalommal *Kacskovics Sándor*, ki 19 évig volt a gimn. alapítványok nagyérdemű tömeggondnoka, a választmány elnökévé és *Somssich Andor* vál. tag, Somogymegye közéletének előkelő alakja, tömeggondnokká választatott.

Az 1881. év folyamán Matkovics György alapítványi ügyvéd elhalálozott, helyébe *Fatér János* ügyvéd lépett, majd ennek 1884-ben történt halála után *Makfalvay Géza* vállalta el az ügyészi tisztet. Ugyancsak az 1884. év folyamán *Kacskovics Sándor* elnök huzamos betegsége miatt júl. 19-én leköszönt állásáról, benne az igazgató-választmány az intézet iránt melegen érdeklődő s nemes buzgalmú férfiut vesztett, kinek nemsokára bekövetkezett halála általános és mély részvétet keltett. Az elnöki széket ezután *Tallián Pál* vál. tag tölti be. Új tagokul pedig a megüresedett helyekre *Ujváry Ferenc* kaposvári plébános, *Psik Lajos*, *Kacskovics Géza* és *Tallián Andor* választattak meg.

Az 1884. évben az igazgató választmány egy nagyfontosságú üggyel, az intézetnek főgimnáziummá való emelésével foglalkozott, melyet szintén *Somssich Pál* indított meg *Trefort Ágoston* vall.- és közoktatásügyi miniszternél, még pedig oly sikerrel, hogy a VII. osztály már ebben az évben a szeptemberben kezdődő új

isk. évre megnyilt, nagy örömére úgy Kaposvár, mint egész Somogymegye közönségének.

Ez általános örömöt hálás kifejezésre juttatta az igazgató-választmány, midőn lelkes adományokból megfesttette Somssich Pál arcképét és azt a megye közönségének ajánlotta föl.*)

Somssich Pál áldásos gondoskodását az 1887. évben vesztette el a választmány és az intézet, midőn márc. 3-án Bpesten elköltözött az élők sorából. Az igazgató-választmány Somssich Pál érdemeit még az intézeti épület bejáratának falába illesztett ékes márvány emléktáblával is megörökítette.

Ez időben az igazgató-választmányban a részben elköltözött, részben elhunyt vál. tagok helyét *Melhárd Gyula* mernyei plebános (1885), *Kovács-Sebestény Gyula*, *Tevely Pongrác*, *Márffy Emil* és *ifj. Csorba Ede* (1888) foglalták el.

Az 1889. évben az igazgató választmány, illetőleg a gimnázium anyagi ügyeinek kezelése nevezetes forduló ponthoz ér.

Somogy vármegye 1889. évi 214. számu „Szervezeti szabályrendelet"-e megszünteti az igazgató-választmány autonomikus hatáskörét, a régi alapítóktól származott jogok gyakorlását teljesen a törvényhatóság intézkedéseitől teszi függővé. Az alapítványi tőkéknek a megyei pénztárba való átszolgáltatása és hivatalos úton való kezelése szintén elrendeltetik. Mindezek a szabályrendelet 28. §-ában foglaltatnak.

A gimn. választmány további ügykörére és működésének mikéntjére vonatkozólag az 1890. év máj. 5-én és folytatva tartott közgyülésen 134 közgy. sz. a. jóváhagyást nyert ügyrend intézkedik; ezt minthogy még ma is érvényben van, a következőkben egész terjedelmében közöljük.

A gymnasiumi igazgató-választmány ügyrendje.

I.

Általános határozatok.

1. §. A vármegye szervezési szabályrendeletének 28. §-ában szervezett gymnasiumi igazgató-választmány áll: az alispán, mint elnök, a törvényhatósági bizottság által 3, illetőleg a legközelebbi népszámlálást követő évtől kezdve 5 évenként választandó 12 tagból, a vármegye t. főügyésze és pénztárnokából.

*) L. ez „Emlékkönyv" 215 s 216. lapját.

A választmány előadója és jegyzője egyik vármegyei aljegyző.

2. §. Gondnokot saját kebeléből viszonylagos szótöbbséggel a választmány jelöl ki, köteles azonban a megejtett választást jóváhagyás végett a törvényhatósági bizottságnak bejelenteni.

3. §. A választmány ügyésze a vármegyei t. főügyész (akadályoztatása esetén a t. alügyész), pénztárnoka pedig a vármegyei pénztárnok.

4. §. A gymnasiumi igazgató-választmányhoz érkező minden beadvány, illetőleg hivatalos levél, az alispán által vétetik át, s a közigazgatási iktatóba történt bevezetés után, a választmány előadójának osztatik ki.

5. §. Minden költség-előirányzatot a gondnok terjeszt elő a választmánynak, mely azt elfogadás után a törvényhatósági bizottság elé terjeszti jóváhagyás végett.

Az alispán van jogosítva a költségvetésileg megállapított rendes kiadásoknak esedékességük időpontjában történő utalványozására: mig a nem rendszeresített kiadások s a költségvetés keretében a gondnok által megrendelt apróbb munkálatok költségei csak a gondnok részéről láttamozott számlák alapján teendők az alispán által folyóvá.

II.

Választmányi ülések.

6. §. Az igazgató-választmány évenként 4 rendes ülést tart és pedig mindenkor a törvényhatósági bizottság 4 rendes évnegyedes közgyülését megelőző állandó választmányi ülés előtt.

Ezen rendes ülések ép úgy, mint a szükséghez képest bármikor tartható rendkivüli ülések az alispán által hivatnak össze, s azokon az alispán, akadályoztatása esetén pedig törvényszerinti helyettese elnököl.

Úgy a rendes, mint a rendkivüli ülésekre a kaposvári főgymnasium igazgatója is mindenkor meghivandó, ki az üléseken felszólalni is jogosítva van, szavazattal azonban nem bir.

7. §. Az üléseken minden ügy szóbeli előterjesztés útján adatik elő. Az elnök és választmányi tagoknak joguk van bármely irat megtekintését vagy felolvasását megkivánni, s az ügy állására és részleteire nézve az előadóhoz kérdéseket intézni.

8. §. Minden határozat viszonylagos szótöbbséggel hozatik, a szavazatok egyenlő megoszlása esetén az elnök szavazata dönt.

Külön vélemény az illető vagy illetők kivánatára jegyzőkönyvbe vezetendő.

9. §. Önálló indítványok az elnökhöz, az ülést megelőzőleg irásban nyujtandók be, ki is köteles azokat az ülés elején bejelenteni.

10. §. Az ülés folyamán indítványok szóval is tehetők, s az ülés határozza el, hogy azok azonnal tárgyalás alá vétessenek-e, avagy a legközelebbi ülés napirendjére tüzessenek ki.

11. §. Az ülésekről jegyzőkönyv vezettetik, s amennyiben abban a törvényhatóság érdemi intézkedését, esetleg jóváhagyását igénylő ügyek fordulnak elő, a jegyzőkönyv kivonata, a vonatkozó ügyiratok kapcsán az állandó választmány legközelebbi ülése elé terjesztendő.

III.

A gymnasiumi alapok kezelése.

12. §. A gymasiumi összes alapok vagyona a vármegyei pénztár által kezeltetik, s gyümölcsöztetés végett vagy takarékpénztárba helyeztetik el, vagy kölcsönkép földbirtokra, — szőllők teljes kizárásával — a százszoros földadó fele értékéig, első helyen illetőleg az előző terhek kétszeres összegének leszámítása után későbbi rangsorozatban is bekebelezett zálogjogi biztosíték mellett adatik ki. Kölcsön Kaposvárott levő házakra is engedélyezhető, mely esetben a házak becsértéke a házbéradónak százszoros összegében állapíttatik meg és a házaknak a kölcsön tartama alatt, a megszavazott egész összeg erejéig tűzkár ellen biztosítva kell lenniök, a biztosítási kötvény pedig a hitelező pénztárba helyezendő el.

Az ezen szakaszban megállapított feltételektől egyes esetekben, s amennyiben egyébként teljes biztosíték mutatkozik — eltérésnek is lehet ugyan helye, ily esetben azonban a kölcsönkérvény ülésen kivül el nem intézhető, hanem a választmány elbírálása alá bocsátandó.

A megszavazott kölcsönökért, illető ülésben részt vett elnök és tagok közül azok, kik a kölcsön megadásához hozzájárultak, egyetemleg felelősek.

13. §. Engedélyezendő kölcsönök kamatlábát időről-időre a választmány állapítja meg.

14. §. Választmányi ülésen kívül kölcsönök, — a megállapí-

tott kamatláb és egyéb feltételek mellett, — a gondnok és t. főügyész, esetleg t. alügyész véleményének meghallgatása után a vármegye alispánja által engedélyezhetők és tehetők folyóvá, ez esetben azonban az összes kölcsöniratok a választmány legközelebbi ülésén utólag bemutatandók. Ily kölcsönök tekintetében bemutatás és tudomásul vétel után a felelősség az illető ülésben részt vett elnök és tagokra szintén átszáll.

*

Az újonan szervezett választmánynak tagjai: *ifj Csorba Ede, Maár Gyula, Makfalvay Géza, Márffy Emil, Melhárd Gyula, Psik Lajos, Schäffer Alajos († 1892.) Somssich Andor* mint gondnok, *Szabó Kálmán, Tallián Pál, Tevely Pongrác, Ujváry Ferenc.* A gimn. választmány gyüléseire a gimnázium igazgatója is mindenkor hivatalos.

Somogyvármegye törvényhatósági bizottságának 1895. dec. 16-án és folyt. tartott rendkivüli tisztújító közgyülése a gimn. igazgató-választmányba *Csorba Ede, Kiss Gyula, Kovács-Sebestény Gyula, Makfalvay Géza, Márffy Emil, Marton Gyula dr., Melhárd Gyula, id. Somssich Andor, Szabó Kálmán, Tallián Andor, Tevely Pongrác és Ujváry Ferenc* biz. tagokat választotta.

Az 1901. majd 1904. években mint új tagok *Pallavicini Ede őrgróf, Szeidl Károly, Somssich Miklós, Tevely Béla dr.* és *Zimmert József dr.* plébános kerültek be a választmány tagjai közé. Az 1907. évben új tagja a választmánynak *Bécsy Márton, Széchenyi Aladár gróf.*

Az 1910. évben a választmány tagjai lettek: *Bécsy Márton, Csorba Ede (†), Kovács-Sebestény Gyula, Márffy Emil, Palavicini Ede őrgróf, Somssich Géza gróf, Somssich Miklós* gondnok, *Szabó Kálmán, Széchenyi Aladár gróf,* (időközben lemondott) *Tallián Andor, Tevely Béla dr., Zimmert József dr.* Hivatalból tagjai: *Kacskovics Lajos* alispán a választmány elnöke, *Andorka Elek dr.* főügyész, *Plachner Sándor* megyei főjegyző, *Pongrácz Károly dr.* gimn. igazgató. A választmány jegyzője és előadója *Sipos György dr.* megyei aljegyző.

Ennek a választmánynak a mandátuma f. 1913. évben jár le.

Az 1889-ben megállapított megyei szabályrendelet alapján a törvényhatóság által kiküldött és 1890. óta az új ügyrend szerint működő gimn. választmánynak nevezetes ügyek előkészítése és végrehajtása jutott osztályrészül. Ebbe az időbe esik a millennium megünneplése, melynek maradandó emlékeül a gimná-

zium új díszes palotát kapott. Az alapkő ünnepies elhelyezése, az építkezés keresztülvitele, mely hosszas tárgyalást és fáradságos munkát igényelt, a választmány közreműködésével ment végbe. A gimnázium száz éves fennállásának méltó megünneplésére a gimn. választmány teljesítette a kezdeményezés és előkészítés munkálatait, valamint az ünnep megtartásának rendezésében is készséggel kivette a részét a törvényhatóság megbizásából és képviseletében, mint erről bővebben más helyütt van szó.

Az utolsó legfontosabb munkája a választmánynak ez év folyamán volt, midőn a törvényhatóság megbizásából a tanügyi kormány képviselőjével, *Kárpáti Kelemen* tankerületi kir. főigazgatóval az állammal kötött régi szerződés revideálása ügyében tárgyalt, melynek eredménye az lett, hogy a megye a gimnázium épületét az állam tulajdonába bocsájtja, de egyúttal a fenntartás kötelezettsége alól felszabadul. Az új szerződést, amelyet egész terjedelmében a 210. oldalon ismertetünk, a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter f. 1913. év augusztus havában 87590. sz. a. jóváhagyta.

A fentebb közölt sorokban a gimn. választmány tagjainak időnkénti változását, működésének nevezetesebb eseményeit igyekeztünk felsorolni lehetőleg kronológiai sorrendben, anélkül, hogy a gimnázium történetének adatait teljes egészében kimeríteni akartuk volna. Hátra van még, hogy a gimn. választmányról mondottakat néhány sorban összefoglaljuk.

A gimn. választmány tagjait az államosításig, tehát 1850—1870-ig az alapítók soraiból vagy képviseletében maguk az alapítók küldték ki, még pedig a provizorium alatt az alapítóknak külön felsőbb engedély mellett tartott gyülésein, később az alkotmányosság és a megyei élet visszaállítása után a megyegyüléseken.

Az államosítás után 1889-ig a törvényhatósági nagygyülés küldi ki az úgynevezett gimn. igazgató-választmányt, még mindig lehetőleg az alapítók soraiból, mely az alapítóktól a régebben megállapított ügyrend szerint kezeli a hatáskörébe tartozó és az „Egyezkedés"-ben megjelölt ügyeket.

Mindezideig a választmány maga választja elnökét, gondnokát, ügyészét és pénztárosát, hatáskörében szinte függetlenül intézkedik, eljárásáról korábban az alapítóknak, majd később a megyegyülésen beszámol.

Az 1889-ben kelt szabályrendelet alapján 1890. óta a gimn.

választmány a törvényhatóság által az ügyrendben megállapított hatáskörrel bír. Nem gyakorol többé az alapítók nevében autonom jogokat, hanem csak delegált jogokat, melyeket a törvényhatóság helybenhagyó és végrehajtással megbízó joga korlátoz.

Valamint a régi igazgató-választmány, mely közel 40 évig a gimnáziumi javak hűséges gondviselője és gyarapítója volt, az intézet belső felszerelésének s az ifjúság szellemi szükségletének költségeiből a szerződéses kötelességeken felül is a legelőzékenyebb módon vette ki a maga részét: úgy a későbbi megyei választmány is atyai gondoskodással és áldozatkészséggel látta el az iskolát a szerződés betüinek mérlegelése nélkül, a hazafias nevelésnek a korszerű haladás követelte eszközeivel. A választmányt e tekintetben mindig az elismerésre méltó buzgóság és jóindulat vezette.

A régi alapítványoknak az új gimnáziumba való beépítése után a megye, illetőleg a választmány kezelése és rendelkezése alatt csak a fenntartásra szánt alap maradt meg. A költségekhez való hozzájárulás tekintetében a helyzet ugyanaz, mint az államosítás kezdetén. A megye vállalta ugyan a fenntartás kötelezettségét, de csak a fenntartási alap teherviselése erejéig. Amikor pedig ez az alap a költségek fedezésére elégtelennek bizonyult, önként bekövetkezett az a terv, hogy az intézet fenntartását a régi alapokat magában foglaló gimn. épülettel együtt az állam rendelkezése alá kell bocsátani. E terv folyamatban levő megvalósításával, mely a régi szerződés revideálását tette szükségessé, a megye és a választmány hatásköre még szűkebb térre szorult és a régi tradiciók mindinkább elenyésznek.

BÉCSY MÁRTON.

b) Személyi adatok.

A gimnáziumi választmány tagjai kezdettől fogva (1850.) a vármegye előkelő vezető férfiaiból kerültek ki, akik általában jelentősebb szerepet vittek a megyei közéletben és érdemes munkásságuk mellett élénk érdeklődést mutattak a kulturális mozgalmak és így a kaposvári gimmázium ügyes-bajos dolgai iránt is.

Mindenképen kedves feladatot rótt tehát az Emlékkönyvet szerkesztő bizottságra a f. é. március havában ülést tartó gimnáziumi választmány, amikor *Bécsy Márton* hittanár inditványára azt kivánta, hogy ama szoros kapcsolatnál fogva, amelyben a gimnáziumi választmány az intézettel van, a jubiláló intézet történetét ismertető illusztrált Emlékkönyvben a gimnáziumi választmány története és a gimn. választmány tagjainak arcképei is megörökíttessenek. Erre a választmány elnöke, *Kacskovics Lajos* alispán hivatalos felkérés útján megindította az arckép-gyüjtést, ami nem csekély nehézséggel járt. Valamennyi arcképhez, különösen a régebbi tagokéhoz nem sikerült ugyan hozzájutnunk, mégis a legtöbbnek képmását a mellékelt nyolc képes oldalon idő-sorrendben bemutathatjuk. De nem elégedhetünk meg a választmányi tagok névszerinti felsorolásával, hanem amennyiben sikerült megbizható adatokra szert tennünk, iparkodunk rámutatni a közéleti vagy társadalmi állásukra, szereplésükre is, és ha hézagosak is a közléseink, nem a jóakaratunkon mult, hogy a távolabbi jövő krónikása részére buzgó utánjárás mellett sem sikerült a gimn. választmányi tagok életéből minden fontosabb mozzanatot feljegyezni. Őszinte köszönettel tartozunk a gimn. választmány legrégibb érdemes tagjának, a somogymegyei mult alapos ismerőjének: *Szabó Kálmán* kaposvári ügyvéd úrnak, kinek készséges és sokszoros útbaigazítása, felvilágosítása nélkül bajos lett volna az alábbi adatokat összegyüjteni.

A jubileum évében működő gimnáziumi választmány 15 tagjának arcképét megszerezni könnyebb feladat volt ugyan, de nem kis nehézséget támasztott az az őszinte szerénység, amellyel a megyei társadalom előkelőségei bizonyos aggodalommal tiltakoztak az ellen, hogy arcképükön kívül életrajzi adataik is megörökíttessenek ez Emlékkönyvben. Mindenképen tiszteletre méltó az a

nemes gondolkodás, amellyel a hiúságnak, a feltünnivágyásnak még a látszatát is kerülni óhajtják, de az arcképek és életrajzi adatok közlésén nem fog megütközni senki sem, aki ez Emlékkönyvnek monografikus természetét, históriai célját megérti; a jövő nemzedék krónikása, kinek olykor egy-egy jelentéktelennek látszó adatra is szüksége lehet, nem fogja hivalkodásnak, nagyképűsködésnek minősíteni az intézet vezetőségének azt a törekvését, hogy hálás kegyelettel és mert ép alkalom adódik, tettel is kimutassa az intézet háláját ama férfiak iránt, akik a vármegye törvényhatóságának megtisztelő bizalmából önzetlenül támogatják és védik iskolánk érdekeit s akiknek nagy érdemük van abban, hogy a kaposvári főgimnázium fennállásának századik évfordulóját oly fényesen megülhette.

A gimnáziumi választmány tagjai

az 1850-es évek körül (I. képmelléklet):

Somssich Pongrác gróf somogymegyei nagybirtokos, alispán, majd 1825-ben országgyülési követ. Kiváló tehetsége 1831-ben az alnádori méltóságra emelte. 1833-ban királyi személynökké lett. Később Pestmegye főispáni helytartója, majd Baranyavármegye főispánja lett. Grófi rangját 1846-ban nyerte. Hasonló nevű unokájának emlékét megörökítő s intézetünk növendékeit jutalmazó alapítványt kezel a gimn. választmány 1868 óta. (L. a 245. lapon).

Tallián Boldizsár, Somogymegye első alispánja, csász. és kir. kamarás, Lajos fián kívül két leánya volt: Matild, Jankovich Józsefné, és Róza, Jankovich László somogymegyei főispán felesége.

Kapotsffy Mátyás, hites ügyvéd, közalapítványi urad. ügyész; a gimnáziumi alapítványok önzetlen ügyésze, aki a szűkös pénzviszonyok között tiszteletdíjáról lemondott.

Esterházy Pál Antal herceg 1786—1866-ig élt. Mint diplomata működött Londonban, majd Metternich mellett Párisban, utóbb a drezdai szász udvarnál volt követ. 1815-ben londoni

Tallián Boldizsár

Somssich Pongrác gróf

Kapotsfy Mátyás

id. Somssich Miklós

Esterházy Pál herceg

Tallián János

id. Kacskovics Mihály

Czindery László

Volt gimn. választmányi tagok. (I.)

Bodonyi Rókus

Kund Vince

Tevely Elek dr.

Paiss Boldizsár

Zichy Nep. János gróf

Tallián Lázár

Bogyay Péter

id. Somssich Andor

Volt gimn. választmányi tagok. (II.)

Inkey Zsigmond

Kapotsfy József

Bárány Pál

Széchenyi Pál gróf

Somssich Pál

Katskovics Sándor

Svastits József

Paiss Andor

Volt gimn. választmányi tagok. (III.)

Tallián Pál

Lajpczig Jónás

Fatér János

Schäffer Alajos

Tallián Gyula

Csépán Antal

id. Csorba Ede

Bárány Gusztáv

Volt gimn. választmányi tagok. (IV.)

Maár Gyula

Szabó Vilmos

Psik Lajos

Ujváry Ferenc

Makfalvay Géza

ifj. Csorba Ede

Tevely Pongrác

id. Folly József

Volt gimn. választmányi tagok. (V.)

Melhárd Gyula

Szeidl Károly

id. Jankovich László gróf

Sárközy Béla

Marton Gyula dr.

ifj. Folly József

Krieger Ödön

Volt gimn. választmányi tagok. (VI.)

Márffy Emil

Pallavicini Ede őrgróf

Szabó Kálmán

Kacskovics Lajos
elnök

Somssich Miklós

Somssich Géza gróf

Tallián Andor

A gimn. választmány tagjai a jubileum évében. (I.)

Zimmert József dr.

Tevely Béla dr.

Bécsy Márton

Andorka Elek dr.

Kovács-Sebestény Gyula

Plachner Sándor

Pongrácz Károly dr.

Sipos György dr.

A gimn. választmány tagjai a jubileum évében. (II.)

nagykövetté lett. 1842-ben tért vissza Magyarországba, s a szabadelvű mozgalomhoz csatlakozott. 1848-ban az első magy. miniszteriumban a király személye körüli miniszterré lett.

id. Somssich Miklós somogymegyei nagybirtokos, gimnáziumi gondnok. Mint megyei aljegyző kezdte pályáját, majd főjegyző lett s a megyei ügyekben vezető szerepet vitt. 1811-től kezdve több országgyülésen volt a vármegye jeles követe. 1815-ben másod-alispánná lett, utóbb pedig árvaszéki elnökké. Atyja volt a gimnázium nagy jótevőjének: **Somssich Pálnak.**

vizeki Tallián János 1828-ban Somogyvármegyének szolgabírája, 1836—49-ig tiszti főügyésze, közben az 1843. évi országgyülésre küldött követe, utóbb hétszemélynök, és a Vaskorona-rend vitéze; ennek alapján bárói rangot nyert. Mikor a gimn. választmány a szabadságharc leverését követő nehéz időkben hazafias aggodalommal és bátorsággal harcolt e magyar iskola érdekeiért, *Tallián János* közbenjárásának köszönhette (aki akkor cs. és kir. kormánybiztos és Somogy vármegye polgári főnöke volt), hogy az iskolaépületnek katonai laktanya számára tervezett átvétele nem sikerült. Egyébként az elnyomatás ideje alatt visszavonultan élt. 1860-tól kezdve ismét élénk részt vett a közügyekben.

id. Kacskovics Mihály nagybirtokos megyei főügyész, a Somogy vármegyében előkelő szerepet vivő Kacskovics család somogyi ágának alapítója, Kacskovics Lajos alispánunk nagyatyja.

Czindery László megyei nagybirtokos; alispánná, majd 1856-ban főispánná lett; közben az 1832-iki országgyülésen a vármegye követe. 1847-ben az országos konzervatív-párt oszlopos tagja, a közügyek igaz önzetlen barátja, a közgazdaság és kultura oltárán jelentékeny vagyont áldozott. Áldásos és eredményes működést fejtett ki a vármegyében minden téren; maradandó alkotásai vannak (kórház, közutak stb.).

Az 1860-as években (II. képmelléklet):

Bodonyi Rókus megyei (pamuki) birtokos, nagyműveltségű férfiú, de visszavonultan élt birtokán s a megyei közéletben élénkebb részt nem vett.

Kund Vince megyei (somogyfajszi) nagybirtokos, majorátus alapítója, a megyei közéletnek állandóan nagy tevékenységű

jeles munkása. Mint Juranics Antal pécsi püspök rokona közben járt a püspöknél, hogy az iskola alapjára megigért 6000 forintot megadja.

Tevely Elek dr. ügyvéd; vele és *Bátsmegyei Jánossal*, a gimnázium nagyérdemű pénztárosával és jótevőjével érintkezett és tanácskozott legtöbbet a gimnázium ügyeiben a nagy *Somssich Pál.*

Paiss Boldizsár jeles publicista, előkelő uradalmak ügyésze.

Zichy Nep. János gróf megyei nagybirtokos, Deák Ferenc tántoríthatatlan híve; nagy szerepet vitt a megyei életben közvetlenül az 1867.-i kiegyezés után

Tallián Lázár kaposvári plébános, utóbb veszprémi kanonok, majd cimzetes püspök; erősen hazafias érzésű főpap. Bogyay Péter után a gimn. választmány őt választotta meg tömeggondnokká s az ő gondnoksága idejétől kezdve a gimn. tanárok fizetésüket előre s mindig a hó elsején kapták. Mikor 1858-ban az osztrák belügyminiszter sérelmes rendelettel a gimnázium vagyontömegét megyei alapnak nyilvánította és a megyei hatóságot a gimnáziumi tömeg átvételére utasította, *Tallián* Lázár tömeggondnok erélyes tiltakozásának azzal is kifejezést adott, hogy az átvételkor írt jegyzőkönyv aláirását bátran megtagadta.

Bogyay Péter pusztakovácsi birtokos, táblabíró, gimn. gondnok. Bogyay a megyegyülés megbizásából 1826 óta kezelte a gimnázium alapjait s az intézet vagyonának egész az 1850-es évekig hűséges gondviselője volt. Alatta nyert befejezést az alapok nagyobb mértékű gyüjtése, az ő idejében bonyolódott le *Vály* János, az első nagyérdemű gondnok hagyatékának ügye is. Rendkivül takarékos gazdálkodást folytatott. Az 1849-et követő szomorú időkben, mikor az osztrák kultuszminiszter, *Thun* Leó gróf a magyar tankerületi főigazgatóságokat megszüntette s az intézet anyagi és szellemi állapotára vonatkozó kimutatásokat bekivánta, Bogyay gondnok a kivánt adatok beszolgáltatását hazafiúi aggodalomból megtagadta. Mindvégig erősen hangsúlyozta a gimnáziumi tömegnek magánalapítványi jellegét és igy iparkodott elhárítani a vagyon elkonfiskálását.

id. Somssich Andor, S. Lőrincnek, S. Pál testvérének a fia, S. Miklós jelenlegi gimn. gondnok atyja. Atyjától örökölt birtokán kivül nagybátyjától, S. Páltól átvett hitbizományt is kezelte s különösen a gazdaságban, az állattenyésztésben tüntette ki magát s kiváló érdemeiért a somogymegyei gazdasági egyesület elnökévé

választotta. Országgyülési képviselője volt egy ideig a somogymegyei lengyeltóti kerületnek. Kacskovics Sándor után nagyon hosszú időn át, 1879-től 1911-ig volt a gimnáziumnak nagyérdemű gondnoka, aki buzgó utánjárással, nagy lelkiismeretességgel végezte fontos körülmények között a terhes gondnoki teendőket. Jelenleg a fővárosban él. A jubileumi ünnepségnek egyik védője volt.

Az 1860—70-es évek körül (III. képmelléklet):

Inkey Zsigmond bogáti (Somogy megye) nagybirtokos, 1847—48-ban megyei követ.

Kapotsfy József hites ügyvéd. Fiatalon halt meg.

rendesi Bárány Pál boglári nagybirtokos, uradalmi ügyvéd, Gaál Gaszton v. orsz. képviselő nagyatyja.

Széchenyi Pál gróf megyei nagybirtokos, volt földmivelésügyi miniszter.

saárdi Somssich Pál*) korának egyik legjelesebb szónoka és kitünő államférfia volt. Sárdon (Somogy m.) született 1811 január 13-án, meghalt Budapesten 1888 március 7-én. Gondos nevelésben részesült atyja házánál, majd a pécsi és kaposvári középiskolában tanult, ahol már akkor kitünt társai között. A filozófiát a pesti egyetemen, a jogot a győri királyi akadémián hallgatta. A klasszikusokat mindenkor szeretettel olvasta, ezek művei fejlesztették izlését, ezeknek hatása alatt alakult ki logikus, nyelv tekintetében is tiszta és ékes szónoki stilusa.

Közéleti tevékenységét atyjától örökölt rendíthetetlen magyar fajszeretete és erős alkotmányos érzéke jellemezte. Közéleti szereplését mint Somogyvármegye jegyzője kezdte. Már 1843-ban vármegyéje követévé választotta, s mint ilyen a konzervativ, mérsékelt szabadelvű párthoz csatlakozott, mely pártnak csakhamar vezérszónoka lett. Az országgyülés berekesztése után a helytartótanácshoz került tanácsosnak. 1847-ben a konzervativ Baranyavármegye választotta követévé.

1848-ban visszavonult a fórumról; a szabadságharcban nem vett részt, de az osztrákok által sem engedte magát felhasználtatni nemzete ellen. Kard helyett tollat fogott és nyilt, bátor hangú hirlapi cikkeiben kristálytiszta logikával védte az ősi magyar alkotmányt, férfias határozottsággal tárta fel Bécs és a

*) L. Pall. Lex. XV. 81. l.

külföld előtt a hatalom tévedéseit, rámutatva ezekkel szemben a nemzet elévülhetetlen jogaira. De nemcsak mint fényes tollú publicista iró, hanem más téren is buzgólkodott a nemzeti ügy szolgálatában. Az ő érdeme jubiláló gimnáziumunk újjá alakítása, neki köszönjük a Niklán felállított Berzsenyi-szobrot; munkás részt vett az Első Magyar Biztosító-társaság alapításában, tevékeny tagja és szakosztályi elnöke volt az Országos Gazdasági Egyesületnek, elnöke a Somogyvármegyei Gazdasági Egyesületnek s a Dráva-szabályozási bizottságnak, részvényese és igazgatósági tagja több pénzintézetnek és gyárvállalatnak.

Magatartásában keményebbnek bizonyult konzervativ társainál; ő ugyanis nem fogadta el a birodalmi tanácsba való meghívást. Midőn azonban az idők jobbrafordultával a vármegyék gyüléstermei újra megnyíltak, ő is azonnal munkába állott s hallatni kezdte jogvédő ékesszólását. Az 1860-ban összehívott országgyülésre a kaposvári kerület egyhangulag választotta képviselőjévé. Úgy az 1861-i, mint az 1865-i országgyülésen Deák Ferenc politikájához csatlakozott és a pártnak egyik legkiválóbb tagja lett. A Ház a Deák-párti kör elnökségével s Andrássy Gyula gróf miniszterelnökké való kineveztetése után az első alelnökséggel tüntette ki. Egyéni sajátosságai és munkássága révén oly tekintélynek és köztiszteletnek örvendett, hogy 1869-ben elnyerte a legszebb és legelőkelőbb polgári tisztséget, a képviselőházi elnökséget, mely tisztét 1872-ig viselte, amikor belső titkos tanácsossá lett. Buzgón egyengette a Deák-párt és a balközép egyesülésének útját, de midőn a fuziótól várt reményeit meghiúsulni látta, a mérsékelt ellenzékhez csatlakozott; 1887-ben pedig az újjá szervezett főrendiház tagjául kineveztetvén, itt folytatta mérsékelt ellenzéki működését.

Somogyvármegye gimn. választmányának sok éven át volt egyik legbuzgóbb tagja, majd elnöke és intézetünk fejlesztése körül szerzett hervadhatatlan érdemeit ez Emlékkönyvnek számos lapja dicséri.

Kacskovics Sándor megyei nagybirtokos, Kovács-Sebestény Gyula dr. polgármesternek nagyatyja. A vármegyében nagy tekintélynek örvendett; a szilli kerületben orsz. képviselővé választották. Az intézet vagyonának nagyműveltségű, önzetlen munkásságú tömeggondnoka volt 19 éven át; mikor látta az intézetnek az anyagiakkal való nehéz küzdelmét, lemondott évi 210 forintnyi tiszteletdíjáról. Somssich Pál után a gimn. választmány elnö-

kévé választották. Zajtalan, de eredményes munkálkodásával 1884-ben bekövetkezett haláláig rendkivül sok jót tett az intézettel, amely mindenkor hálával kell, hogy emlegesse nevét.

Svastits József megyei birtokos, főszolgabiró.

Paiss Andor, Paiss Boldizsár fia, megyei birtokos, központi főszolgabiró, gimn. vál. jegyzője. Mint kuriai tanácselnök halt meg.

1870—80 körül (IV. képmelléklet):

Tallián Pál megyei nagybirtokos, főszolgabiró. Kacskovics Sándor után 1884-től a gimn. vál. elnöke.

Lajpczig Jónás somogymegyei főbiró, utóbb árvaszéki elnök.

Fatér János kaposvári ügyvéd, a gimn. alapok ügyésze, egy ideig az intézeknek helyettes tanára. Atyja. F. Mihály, a gimnáziumnak hosszú ideig tanára, majd igazgatója volt.

Schäffer Alajos kaposvári ügyvéd, utóbb közjegyző. A gimn. választmány lelkiismeretes pénztárosa Bátsmegyei János halála után. Az intézeti ifj. segítőegyesületnek is buzgó pénztárosa volt Bécsy Márton előtt.

Tallián Gyula megyei nagybirtokos. Mint a vármegye általános tiszteletnek örvendő főispánjának nagy érdeme volt abban, hogy az új gimn. épület a mai területen, a város legegészségesebb pontján épült fel. (L. 201. lapon.)

Csépán Antal jákói birtokos, hosszú időn át a vármegye alispánja. A vármegye részéről ő irta alá Sárközy Titus főjegyzővel együtt a vall. és közokt. miniszteriummal 1870-ben kötött egyezkedést.

id. Csorba Ede kaposvári ügyvéd, szakácsi birtokos.

Bárány Gusztáv ügyvéd, a csurgói járás orsz. képviselője 1861-ben, somogymegyei tiszti főügyész az 1860-as években. 1873-ban Kaposvár polgármesterévé választották. 1878-ban újból megyei főügyész lett.

1880—90 körül (V. képmelléklet):

Maár Gyula kercseligeti birtokos, megyei főjegyző, utóbb alispán. A gimn. ügyeinek egyik leghathatósabb pártfogója és előmozdítója.

Szabó Vilmos attalai esperes-plébános.

Psik Lajos kaposvári kir. ügyész, utóbb a nagyatádi kerület országgyülési képviselője.

Ujváry Ferenc kaposvári apát-plébános, utóbb veszprémi kanonok. Ő építtette a kaposvári plébánia templomot és a plébánia épületét, valamint a kálváriát.

Makfalvay Géza nyug. államtitkár, Somogyvármegye jelenlegi főispánja*), szül. 1844. év szeptember hó 8-án Budapesten. Szülői Makfalvay János köz- és váltó-ügyvéd, a szabadságharc alatt nemzetőrségi őrnagy és Thaler Eleonóra voltak. A gimnázium nyolc osztályát Budapesten a piaristáknál végezte. Már ekkor kitünt iskolatársai sorából, mert valamennyi osztályból jeles bizonyítványt nyert. Jogi tanulmányait a budapesti tudományegyetemen elvégezvén, egy esztendőt praktizálással Kár Mátyás budapesti ügyvéd irodájában töltött. Majd a budapesti kir. itélőtáblához segédfogalmazóvá neveztetett ki. A bíróságok szervezésekor az 1872. évben a kaposvári kir. törvényszékhez nevezték ki birónak. Ez állásáról 1876-ban leköszönt és ügyvédi irodát nyitott Kaposvárott. Megbizói között a Dunántúl előkelőségei voltak. Így jogi képviseletükkel megbizták Somssich Pál gróf, Somssich Imre gróf, Somssich Andor gróf, Pergen Antal gróf, Esterházy herceg, Ipsilanti herceg örökösök, Festetich Pál, Vilmos és Kálmán, továbbá a Magyar Földhitelintézet, az Első Magyar Biztositó Társaság, a Kapos-vizét Levezető Társulat, a Balaton-szabályozási Társulat, Pallavicini Ede őrgróf és még számos somogymegyei földbirtokos. Ez elfoglaltsága mellett még a Báttaszék—Dombóvár—Zákány-vasút somogymegyei részének kisajátítását is elvégezte.

A megyei közéletben tevékeny részt vett, úgyhogy minden fontosabb bizottságba beválasztották. E mellett gazdasági téren is nagy munkásságot fejtett ki. A vármegyei Gazdasági Egyesületben nyilt alkalma hasznos működésének teret biztosítani. Az ő fáradozásainak lett eredménye, hogy az egyesület éveken át lóvásárokat rendezett, ami kétségkivül nagy hasznára volt a somogyi állattenyésztésnek. A mezőgazdasági és közgazdasági kérdésekkel mindenkor lelkesedéssel és ambicióval foglalkozott s hogy e téren minél több tapasztalatot és tudást szerezzen, Németországban tett nagyobb tanulmányutat.

A szilli választókerület az 1892. évben választotta meg országos képviselővé. E minőségben is túlnyomólag közgazdasági

*) Balassa S.: Magyarország főispánjai 1911.

kérdésekkel foglalkozván, szaktudását és tekintélyét a képviselőházban is méltányolták, úgyhogy a telepítéses cselédtörvény és lótenyésztési ügyekben tartott ankétra meghivatott, sőt az egyes miniszteriumok az említett kérdésekről szóló javaslatokat véleményezés végett neki adták ki. Mint gazdasági szakiró is felemlítésre méltó tevékenységet fejtett ki. Egész halmaz cikket irt a hírlapokban különféle közgazdasági kérdésekről. Irásait szivesen közölték, a Pesti Napló, a Hazánk, Budapester Tagblatt, Pécsi Figyelő stb.

Mint országos képviselő a nemzeti-párt tagja volt s e pártprogramm alapján 1895. évben a szilli kerület újból megválasztotta, az 1901. évi választásnál kisebbségben maradt. Ekkor feloszlatta ügyvédi irodáját és kaposszéplaki birtokára vonult vissza gazdálkodni. Itt érte a kitüntetés, hogy az 1903. évben a földmüvelésügyi minisztérium politikai államtitkárjává neveztetett ki. E minőségben 1905. év június végéig szolgált s az országgyülésen a tapolcai kerületet képviselte. — Ezután ismét visszavonult birtokára gazdálkodni. Politikával sem foglalkozott, csupán csak a megyei életben fejtett ki tevékenységet. — Még mint országgyülési képviselőt a király a közalapokat ellenőrző bizottság tagjává nevezte ki. E bizottságnak 12 év óta tagja. Mikor az 1904. évben az országos inség kiütött, annak megszüntetése körül fejtett ki megbecsülésre méltó munkásságot. E tevékenységét az uralkodó azzal honorálta, hogy II. osztályú Vaskoronarenddel tüntette ki.

Számos egyesület, kulturintézmény választotta meg Makfalvay Gézát elnökévé, igazgatójává. Így a többek között, a Dunántuli Közmüvelődési Egyesületnek, a Hangya fogyasztási szövetkezetnek igazgatósági tagja, a Somogymegyei Takarékpénztárnak, a Gazdák Biztosító Szövetkezetének, a Nagybajomi Takarékpénztárnak felügyelőbizottsági tagja. — Igazgatósági tagja az Országos Magyar Gazdasági Egyesületnek, a Gazdasági Egyesületek Országos Szövetségének, az Országos Gazdaszövetségnek, a Somogymegyei Gazdasági Egyesületnek, a Somogymegyei Hitelszövetkezetek Szövetségének és elnöke a Magyar Húskiviteli Részvénytársaságnak.

A Khuen-kormány megalakulása után az 1910. év tavaszán Somogyvármegye főispánjává neveztetett ki. Kinevezése osztatlan örömet keltett, mert Makfalvay Géza személyében nemcsak a kormány, de az egész vármegye bizalma összpontosul. A megyében pártkülönbség nélkül mindenki nagyrabecsüli s tiszteli szeretetre méltó egyéniségét. A társadalmi életben nagy tevékenységet fejt ki mint számos egyesület elnöke, buzgó tagja.

Intézetünkkel régi óta idő állandó összeköttetésben van. *Fatér János* halála után 1884-ben elvállalta a gimnáziumi választmány ügyészi tisztségét és buzgón vitte az intézetnek hatáskörébe vágó ügyeit 1889-ig, amikor az igazgató-választmány autonomikus hatásköre megszünt s a megyei főügyész hivatalból lett a választmány ügyészévé. De Makfalvay a gimn. választmánynak továbbra is tagja maradt és állandóan élénk érdeklődéssel kisérte az intézet ügyeit; az ifjúsági segítő egyesület igazgató választmányának tagja, az ifjúsági Szent Imre templom építő bizottságának és az ifjusági lövészegyesületnek elnöke.

Elvállalta a jubiláris ünnepség védői tisztét, ő irta ez Emlékkönyv előszavát s mindvégig számos jelét adta a jubileumi ügyek iránti élénk érdeklődésének úgy, hogy az ünnepség fényes sikere jó részt az ő hathatós támogatásának köszönhető.

ifj. Csorba Ede kaposvári ügyvéd, a Somogymegyei takarékpénztár igazgatója. Részben a tőle vett telken épült a gimnázium mai épülete.

Tevely Pongrác, Tevely Elek testvére, megyei birtokos.

id. Folly József kir. tanácsos, kaposvári ügyvéd, boldogasszonyfai birtokos.

1890—1900 körül (VI. képmelléklet):

Melhard Gyula a kaposvári gimn. hittanára, utóbb attalai plébános, egyházkerületi tanfelügyelő, a somogyvármegyei Berzsenyi Irodalmi Társulat rendes tagja, a Somogymegyei régészeti és történeti társaság titkára. Nagy szorgalommal több történeti munkát irt Somogy megye multjából; megirta pl. a somogyvári apátság történetét és a „Somogyvármegye a rendi országgyüléseken" c. vaskos kötetet.

Szeidl Károly göllei esperes-plébános, 48-as honvéd, kiérd. katonai lelkész. Vitézségéért érdemrendet is kapott.

Sárközy Béla főszolgabiró, utóbb Somogyvármegye alispánja.

id. Jankovich László gróf megyei és szlavoniai nagybirtokos, hosszú időn át Somogyvármegye főispánja. Grófi rangját főispán korában nyerte.

Marton Gyula dr. kaposvári ügyvéd, az intézet készséges barátja.

ifj. Folly József Somogyvármegye nyugalmazott főügyésze; az intézet ügyeinek lelkes támogatója.

Krieger Ödön megyei tb. főjegyző, a gimn. választmány előadója az intézet ügyeinek alapos ismerője.

* * *

A következő két (VII—VIII.) képmellékleten a mai gimn. választmány tagjai láthatók, akiknek életrajzi adatait, amennyiben megszerezni sikerült, a következőkben adjuk :

* * *

Márffy Emil főrendiházi tag,*) született Hencsén, Somogy megyében, 1847-ben. A katonai pályára lépvén, tanulmányait a hainburgi és olmützi katonai intézetekben végezte. 1864-ben mint hadnagy a 10. kürasszier ezredbe lépett s ezredével 1866-ban a gróf Coudenhoven parancsnoksága alatt álló divizióhoz beosztva részt vett a csehországi hadjáratban. Az ezred akkor különösen a nagy strezseticsi attaknál tüntette ki magát. Három évvel később, 1869-ben átlépett a honvédhuszárokhoz, ahol mint kapitány 1874-ig szolgált. Ekkor megnősülvén, hazatért somogymegyei birtokára s azóta gazdálkodással foglalkozik. A mezőgazdasági ipar-részvénytársaság megalakulása óta ennek igazgatósági tagja és egyben igazgatója a mezőgazdasági ipar-részvénytársaság somogymegyei óriási területének. E mellett a társadalmi életben is élénk részt vesz, elnöke és maecenása a Kaposvári Nemzeti Kaszinónak, amely gyönyörü palotát az ő bőkezü gondoskodása tette a kaposvári társadalom kedvelt hajlékává. A főrendiház tagjává 1905. szeptember 11-én nevezte ki a király. Nemes pártfogója mindenféle társadalmi és jótékonyságú egyesületnek. Az ifjúsági segítő egyesület választmányi tagja és az intézet érdekeinek nagylelkű előmozdítója.

A jubileumi ünnepségnek egyik bőkezű védője volt és lekötelező előzékenységgel járt kezére a rendezőbizottságnak, melynek minden kérése meghallgatásra talált nemes szivénél.

Mindenképen méltó, hogy *Márffy Emil* nevét majd a késő utókor is mindenkor hálás kegyelettel emlegesse ama nemeslelkü férfiak sorában, akik a nekik juttatott földi javakból Istennek és az embernek tetsző módon, hazafias önzetlenséggel, meleg emberszeretettel és pazar kézzel áldoznak a közjótékonyság oltárán.

Pallavicini Ede őrgróf,*) született 1845-ben Sopronban, atyja Artur, a 7. huszárezredben szolgált mint kapitány. Tanul-

*) Somogyvármegye Almanachja 1913.

mányait Sopronban és Pozsonyban végezte. 1867-ben mint Sopron megye tiszteletbeli aljegyzője lépett közpályára; 1869 végén a pénzügyminiszteriumba lépett, melyet mint osztálytanácsos hagyott el 1880-ban, midőn a Magyar Általános Hitelbank vezérigazgatója lett, amely állásáról 1900-ban lemondott, beérve az intézet igazgató-tanácsi tagságával; elnöke a Ganz-gyárnak, a Kőolajfinomító részvénytársaságnak és egyéb közgazdasági vállalatoknak; az Országos Magyar Gazdasági Egyesület alelnöke, Magyarország Közép-európai Közgazdasági Egyesületének és a Gazdák biztosító szövetkezetének igazgatósági tagja, a Magyar Földhitelintézet felügyelő-bizottságának tagja, az Országos Központi Hitelszövetkezet igazgatója, A Dunántuli Közművelődési Egyesület elnöke. 1878 óta cs. és kir. kamarás; 1884-ben a Vaskorona-rend másodosztályát kapta a magyar állami hitel emelése körül szerzett érdemei elismeréseül. 1897-ben valóságos belső titkos tanácsos lett. A főrendiháznak sok éven át jegyzője, a delegációban rendszerint a tengerészeti albizottságnak az elnöke volt. 1873-ban nőül vette Mailáth Etelkát, néhai Mailáth György országbiró leányát. A közjogi és törvénykezési, a pénzügyi s a közgazdadasági és közlekedésügyi bizottság, az igazoló bíróság és az országos ipartanács tagja.

Szabó Kálmán Somogyvármegye szülötte. Középiskoláit Csurgón és Pápán végezte. Debrecenben theologiát, Budapesten és Bécsben jogot hallgatott, Magyaróvárott pedig a gazdasági akadémiát végezte. Ref. theologiai, jogi és gazdasági képzettségét igazoló három oklevéllel a kezében Kaposvárott mint ügyvéd kezdette működését, utóbb 1871-től 1878-ig megyei főügyész volt, majd pedig 1882-ig Kaposvár polgármestere. Ekkor a kaposvári kerület országgyülési képviselőjévé választották. 1885-óta ismét ügyvédkedett. A gimn. választmánynak egyik legrégibb és legtevékenyebb tagja; de egyik legrégibb virilis tagja a megyebizottságnak is, amelynek munkálataiból bámulatosan sokoldalú tudásával, fiatalos, agilis temperamentummal veszi ki a részét. A megyei közéletnek és társadalomnak egyik legtiszteletreméltóbb alakja és főleg kulturális mozgalmaknak leglelkesebb támogatója. A jubiláris ünnepség és ez Emlékkönyv nagyon sokat köszönhet az ő mindenre kiterjedő figyelmének, szolgálatrakész, buzgó utánjárásának és csodálatos memoriájának, amellyel a rendező- és szerkesztő bizottságot terhes munkájában jótanáccsal, tettel, szóval állandóan támogatta. A jubileumi ünnepségen ő mondotta nagy hatással a törté-

nelmi reminiscenciákban gazdag, emlékezetes ünnepi beszédet (l. 24. lapon.) Az intézetben elhelyezett emlékkövek leleplezési ünnepélye alkalmával a gimn. választmány megbizásából ugyancsak ő adta át az emlékköveket gondozás végett az igazgatóságnak lelkes szavak kiséretében. Ez Emlékkönyv számos érdekes és értékes adata az ő csodálatos pontosságú emlékeinek gazdag tárházából való.

Kacskovics Lajos, Somogy vármegye jelenlegi alispánja, a gimn. választmány elnöke. Született az 1861. évben. Gimnáziumi tanulmányait intézetünkben, (amelynek jelenleg két fia: Gyula és István is rendes tanulója) majd Nagyszombatban és Székesfehérvárott, míg a jogi egyetemet Budapesten végezte. Szolgálatát Somogy vármegyében 1885. évben mint közigazgatási gyakornok kezdette meg, t.b. szolgabiróvá az 1887. évben neveztetett ki. Szolgabiróvá lett 1889-ben, míg a csurgói járás főszolgabirájává az 1893-ik évben és a vármegye alispánjává 1907 november havában választatott meg.

Elnöke a kaposvári gimnáziumi választmánynak; a vármegyei igazoló-, központi-, tiszti- és jegyzői nyugdijválasztmányoknak; a törvényhatósági, egészségügyi, népnevelési, a kaposvári kórházi bizottságnak, a vármegyei jegyző-egyletnek, a Kaposvári Takarékpénztárnak, a Kaposvári Iparművészeti Egyesületnek. Diszelnöke a kaposvári Erzsébet ifjúsági önképző és segítő egyesületnek, a kaposvári sport egyesületeknek. Védnöke a Somogymegyei Tüzoltó Szövetségnek. Alelnöke, a Somogymegyei Közművelődési, a Tüdővész Ellen Védekező Szanatórium és Somogymegyei Muzeum Egyesületnek. Igazgatósági tagja, az Országos Zsófia Tüdővész ellen Védekező Egyesületnek, a Dunántuli Közművelődési, a Somogymegyei Gazdasági Egyesületeknek, a Balatoni Szövetségnek, az összes somogymegyei helyi érdekű vasutaknak, a csurgói állami tanitóképezdének.

Kacskovics Lajos alispán intézetünk régi jóakarója és minden intézeti ügy és érdek készséges támogatója. Mint a gimn. választmány elnöke lelkesen fogadta az intézeti jubileum megülésének eszméjét s nagy elfoglaltsága mellett is kezdettől fogva sok időt szentelt a jubileum ügyeinek. Az ő hathatós közbenjárásának köszönhető, hogy a vármegye törvényhatósága is magáévá tette az intézet ügyét és fejedelmi ajándékkal segitette elő a jubileum alkalmával kitűzött célok megvalósítását. A novemberi ünnepséget az alispán köszönő szavai zárták be.

Jelentős feladat hárult Kacskovics alispánra, amikor az 1912. év végén a vall-. és közokt. miniszter beleegyezését adta a vármegye és állam között 1870-ben kötött szerződés revíziójához. Az ő tapintatos és határozott állásfoglalásának és hathatós közbenjárásának köszönhető, hogy az elnöklete alatt e célra kiküldött bizottság a vall-. és közokt. min. képviselőjével, *Kárpáti Kelemen* tanker. kir. főigazgatóval, az intézetre mindenképen előnyös új szerződést megköthette.*) Eredményes működésével és állandó jóindulatával az intézet őszinte háláját minden időkre biztosította magának.

saárdi Somssich Miklós. Somogymegyei (sárdi) nagybirtokos, az intézet jelenlegi gondnoka. 1876-ban született Sörnyén, Somogy megyében. Középiskoláit részben Kaposvárott részben Budapesten végezte s itt tett érettségit. A budapesti tud. egyetemen a jogot elvégezvén, Somogyba tért vissza. Gyula és Andor fiai is magántanulói intézetünknek. Jelenleg sárdi birtokán gazdálkodik és mint megyebizottsági tag élénk részt vesz a megyei közügyek intézésében. Atyjának, id. Somssich Andor gondnok lemondása után 1911-ben ő lett az intézet gondnoka és azóta nagy buzgósággal látja el a gondnoki teendőit.

Somssich Géza gróf, született Somogy megyében, Kivadár községben, 1866. január 16-án. Első tanulmányait otthon végezte, később a katonai akadémia hallgatója volt Bécsujhelyen, honnan mint hadnagy jutott a 7-ik cs. és k. huszárezredhez. 13 évet szolgált, miközben kapitányi rangot nyert. 1900-ban a megyében telepedett le és mezőgazdasággal foglalkozott. Jelenleg egy családi birtokot kezel, ahol különösen növénynemesítéssel foglalkozik; néhány kereskedelmi és ipari vállalat vezetésében is részt vesz. 1913. június 25-én oltárhoz vezette Szögyény Marich Mária grófnőt, a berlini magyar-osztrák nagykövet leányát. A tudományért és művészetekért lelkesedő főúr; tanulmányainak tárgyai különösen a modern és keleti művészet, archeologia és anthropologia.

Tallián Andor. Született Somogy megyében, Ecsény községben 1852-ben. Gimnáziumi tanulmányait Budapesten és Sopronban, jogi tanulmányait Pécsett végezte. Jelenleg osztopáni birtokán gazdálkodással foglalkozik. A gimn. választmány ügyeinek intézésében buzgón részt vesz.

Zimmert József dr. Kaposvári prépost-plébános, született 1866. január 30-án Körtvélyesen Vasmegyében. Pappá szentelték

*) Minderről a 209. és köv. oldalon bővebben is szólunk.

1890. június havában. 1893-ig segédlelkész volt Törökkoppányban, Márkón és Somlóvásárhelyen. Ekkor pozsonyi tábori lelkésszé lett. 1898-ban kánonjogi doktorátust szerzett. 1900 óta Kaposvár plébánosa, 1911-ben turóci préposttá lett s ugyanabban az évben a Szent Sir lovagrend keresztjét nyerte.

Tevely Béla dr. kaposvári ügyvéd, született 1861. febr. 16-án Kisalberti-pusztán, Várda község mellett, Somogy megyében. Atyja T. Pongrác megyei birtokos. Középiskoláit a kaposvári gimnáziumban és a kalocsai jezsuiták intézetében végezte és itt tett érettségit. Jogot Budapesten hallgatott, ahol ügyvédi vizsgálatot tett. Somogyba visszatérve *Makfalvay Géza* ügyvédnek irodavezetője, utóbb társa lett. 1902 elején átvette Makfalvay irodáját. Jelenleg egyúttal a Somogymegyei Takarékpénztár igazgatója 1910 óta. A gimn. választmánynak régi, érdemes tagja.

Bécsy Márton gimn. hittanár életrajzi adatai a 89—90. old. olvashatók.

Andorka Elek dr. megyei főügyész, született 1850 október 31-én Vésén. Gimnáziumi tanulmányait a csurgói ref. és a soproni ágost. evang. főgimnáziumban végezte. A jogi tanfolyamot pedig a budapesti egyetemen hallgatta, ahol az 1876. év március havában az összes jog- és államtudományok doktorává avatták, majd 1877-ben ügyvédi képesítést nyert. Jelenleg Somogyvármegyének tiszti főügyésze, vármegyéjét 1875 óta szolgálja. Titkára a Somogyvármegyei Közmívelődési Egyesületnek, ügyvezető-igazgatója a Kaposvári Magyar Védő-egyesületnek, hivatalból tagja a kaposvári gimnáziumi választmánynak, valamint választmányi tagja a Szabad Lycaeumnak és a régészeti történeti társaságnak. A külső somogymegyei ágost. evang. egyházmegyének főjegyzője és törvényszéki birája, a nemespátrói és kaposvári ágost. evang. egyháznak a felügyelője. A gimn. választmánynak egyik legbuzgóbb tagja, aki éber figyelemmel őrködik a jogügyi kérdések helyes megoldásán.

Kovács Sebestény Gyula született Ipolypásztón, Hontvármegyében 1836-ban. A gimnáziumot Budapesten és Pápán végezte, azután a philosophiai tanfolyamot s ennek befejeztével a budapesti egyetemen a jogot végezte. Elnöke volt a joghallgatók segélyegyletének, úgyszintén az országgyülési „kis követeknek" is; ez intézmény u. i. akkor még létezett. A jogi tanulmányok befejeztével főispáni titkár lett báró Majthényi László honti főispán

mellett, s az ügyvédi oklevél megszerzése után Hontvármegyében törvényszéki bíróvá választották. Innen neveztetett ki Somogyvármegyébe tanfelügyelővé 1869-ben, s ugyanekkor kir. tanácsossá is. 1880 óta kaposmérői birtokán gazdálkodik; Somogyvármegye törvényhatósági és közigazgatási, valamint több más bizottságának és választmányának tagja, a belső somogyi református egyházmegye világi gondnoka. Fiát, *Kovács-Sebestény Gyula dr.-t*, intézetünknek egykori jeles növendékét, vármegyei aljegyzői állásából Kaposvár lakóinak osztatlan bizalma 1911-ben a polgármesteri méltóságba emelte.

A gimnáziumi választmánynak több mint 25 éve tagja.

Plachner Sándor Somogyvármegye főjegyzője. Született 1856. évben Csurgón, Somogyvármegyében. Gimnáziumi tanulmányait Nagykanizsán, majd a pécsi főgimnáziumban, a jogot pedig a budapesti egyetemen elvégezvén, 1883. évben, a minősítési törvény életbe lépte után, Somssich Pál ösztönzésére közigazgatási pályára lépett s mint közigazgatási gyakornok, Csurgón kezdette meg működését 1883-ban. Azóta mint 3-ik aljegyző, majd szolgabiró, később 2-ik és 1-ső aljegyző, 8 éven át mint lengyeltóti-i, s 3 éven át mint kaposvári főszolgabiró, tehát a központban és vidékén legkülönbözőbb állásokban szolgálta a vármegyét. 1907. év február havában vármegyei főjegyzővé választották meg. A gimn. választmánynak 1886-tól 1896-ig buzgó jegyzője volt, e minőségben, mint az összes gimnáziumi ügyek előadója múlhatatlan érdemeket szerzett. Ezen időszakban az ő gondolata és kezdeményezésére történt Tallián Gyula főispán és Maár Gyula alispán támogatása mellett a főgimnázium mai elhelyezése, Kaposvár város akkori vezetőségének és az akkori sajtónak erős ellenzése mellett, az akkor még szántóföldekkel határos, s a város belső területétől egészen elzárt területen, azon kidolgozott és váratlanul rövid idő alatt megvalósult célzattal, hogy Kaposvár város okszerű továbbfejlődése azon városépítésre páratlanul alkalmas fensíkra tereltessék. Társadalmi tevékenysége immár 30 év felé közeledő tisztviselői pályáján a legkülönbözőbb egyletek elnöki állásának betöltésében, kulturális, philantropikus, valamint közgazdasági törekvések támogatásában nyilvánult meg. 8 évi lengyeltóti-i főszolgabirói szolgálata pedig azon időre esik, melyben a teljesen elhanyagolt Balatonpart a mai nagyarányú fejlődés útjára lépett, melynek előmozdításában s a fejlődés akadályainak elhárításában jelentékeny része van. 1907. évtől kezdve a gimnáziumi választmány tagja, s 1910.

évben közszolgálati érdemeinek elismeréséül Ő Felsége a Ferenc József-rend lovagkeresztjével tüntette ki.

Sipos György dr. m. aljegyző, a gimn. vál. jegyzője. Született 1885-ben Kutason, Somogy megyében. Középiskolai tanulmányait a kaposvári állami főgimnáziumban végezte, mig a jogot a budapesti m. kir. tud. egyetemen hallgatta, ahol államtudományi doktorátust nyert. 1910. évben lépett Somogy vármegye szolgálatába, mint közigazgatási gyakornok és 1912. évben a vármegye közönsége aljegyzővé választotta, mely állásban a mai napig van. Titkára a kaposvári zeneegyesületnek.

A jubileumi nagybizottság jegyzőjévé választotta; élénk részt vett a vármegye részéről és megbizásából az ünnepség előkészítésében és rendezésében. Fáradságos utánjárással, nagy buzgalommal gyüjtötte az emlékkönyv számára a gimn. választmányi tagok arcképeit és életrajzi adatait és mindenben tevékeny segítő társa volt a jubileumi rendező- és szerkesztő-bizottságnak.

PONGRÁCZ KÁROLY DR.

XIII.

Emlékkönyvünk képeiről.

Különösnek tünhetik, hogy ez Emlékkönyv képeinek, illusztrációinak is külön fejezetet szentelünk, holott a szöveg közötti megfelelő elhelyezésük s az egyes képek alá nyomtatott szöveg mindent eléggé világosan megértet.

De talán mégsem végezünk fölösleges munkát, ha néhány szóval e képek történetét is, illetőleg a hiányzó képek elmaradásának okait ismertetjük.

Képgyűjteményünk u. i., amelyet ez Emlékkönyvben bemutatunk, sajnos, nem teljes, mindazáltal annak a célnak megfelel, hogy intézetünk fejlődésének történetét és főleg személyi viszonyait szemléltesse. A képeket úgy csoportosítottuk s úgy helyeztük el a szöveg közé, hogy az illusztrációk a szövegrészt nyomon követik, annak érdekességét kétségtelenül növelik, élénkítik, az intézet viszontagságos múltját mintegy megelevenítik.

Kétszáztiznél több arcképet sikerült összegyűjtenünk, amelyek részint a jubileumi ünnepség védőit és hivatalos szereplő előkelőségeit, részint a gimnáziumi választmány tagjait, az intézetnek nagy jótevőit, volt vezetőit, 100 év főigazgatóit, tanárait, előkelő állásokba jutott növendékeit ábrázolják. De nem egy kép ismerteti az intézet régi és új épületeit, az ifj. Szent Imre-templomot, a tantermeket, szertárakat, játszóteret. Tanulságosak az intézet volt növendékeire vonatkozó táblás kimutatások is.

Könnyen elhihető, hogy e különféle tárgyú képek megszerzése, csoportosítása, elkészítése nem kisebb fáradsággal és költséggel járt, mint akár a 22 ívnyi szövegrész összeállítása és kinyomatása.

A fáradságot csak annak megértésére emlegetjük, hogy nem a gyűjtők buzgalmán, sokszoros utánjárásán múlt, ha tökéletes és teljes arcképgyűjteményt bemutatnunk nem sikerült. A szövegrészek és a képek összehasonlításából kitűnik, hogy a volt gimnáziumi választmányi tagok, igazgatók, tanárok arckép-

gyűjteményei hiányosak, bár hónapokon át törekedtünk minden forrást felkutatni, ahonnan hír szerint egy-egy régibb, érdekes s értékes arckép, festmény meg volt szerezhető.

Mihelyt elhatározta a szerkesztő-bizottság a gimnáziumi választmány biztatása folytán is, hogy az Emlékkönyvet képekkel diszíti, azonnal megindult a levelezés az ország minden részébe; az arcképek beküldését kérő felhívást százszámra röpítette szét mindenfelé a kaposvári m. kir. pósta, amely oly lelkiismeretes pontossággal és figyelemmel vitte-hozta a jubileumi küldeményeket.

Az intézet legtöbb barátjánál, régi jó ismerősénél nem kopogtattunk, nem kértünk hiába. Előkerültek ritkán nyitott fiókokból régi fakult fényképek, féltve őrzött ereklyék; hercegi és grófi kastélyok, régi nemesi kúriák, tisztes rendházak, középületek kapúi, dísztermei megnyíltak megbízott fotografusaink előtt, akik kellő hozzáértéssel megörökítették a falakat diszítő olajfestményekről, fényképekről, rajzokról az Emlékkönyvünk számára kivánt megyei előkelőségeket. De vasúton is érkeztek hatalmas ládák értékes festményekkel, képekkel. Mindezekről intézetünk tanári karának egyik buzgó tagja: *Antoni Rezső* tanár készített fáradságos utánjárással klisé készítésre alkalmas, jól sikerült felvételeket s ezáltal sok költségtől kímélte meg a szerkesztő-bizottságot. De bár ismételt felszólításainkra, kérésünkre egyre-másra érkeztek a várva-várt arcképek, törekvésünket az egész vonalon nem koronázta teljes siker: például egy *Váły János* gondnok, egy *Szabó Ferenc* igazgató és még számos kiváló egyéniség arcképének megszerzésében minden levelezés, minden kutatás kárba veszett. Kaptunk továbbá olyan fényképeket is, amelyek sejtelmes homályosságuk miatt megörökítésre alkalmatlanok voltak; ez okból kellett lemondanunk intézetünk egyik nagy jótevőjének, *Bátsmegyei János* pénztáros és *Hochreiter Ambrus* gimn. vál. tag arcképének megörökítéséről is.

Megesett sajnos az is, hogy egyik-másik képtől, melyhez pedig különösebb nehézség nélkül hozzájuthattunk volna, feledékenység, vagy tán bizonyos nemtörődömség ütött el; hiába írtunk ismételten, hasztalan kértünk írásban, szóval, üzenettel, telefonnal, minden elképzelhető módon, igérgetés jött, de a kép elmaradt. Minket szemrehányás egy oldalról sem érhet, mert minden lehetőt elkövettünk, hogy az arcképgyűjtemény az egész vonalon minél teljesebb legyen; aggodalomra sem volt ok talán a képek elkallódása miatt, mert a festményeket, fényképeket gazdáiknak sértetlenül visszaszolgáltattuk, ha mindjárt csak néhány hónap

mulva is; e késés indokolt volt, mert megesett, hogy egyik-másik képet klisé-romlás miatt újból fel kellett küldeni Budapestre, a klisékészítő céghez.

Végre is *Kacskovics Lajos* alispán segítségével, aki főleg a gimnáziumi választmányi tagok arcképeinek megszerzésében buzgólkodott, több hónapi gyűjtés után, együtt volt a képanyag, amelynek rendezése, csoportosítása most már könnyebb munka volt. Időközben a jubileumi nagybizottságtól e célra kiküldött bizottság, amely a felhívásra beérkezett ajánlatok közül a szövegrész nyomatására a kaposvári *Szabó Lipót* cég ajánlatát tartotta legelőnyösebbnek, azt határozta, hogy az illusztrációk, képek készítését valamelyik fővárosi cégre bízza, amelynek hasonló munkák végzésére kellő gyakorlata s megfelelő technikai berendezkedése van. A fővárosból érkezett ajánlatok közül a legelőnyösebbnek ifj. *Weinwurm Antal és Társa* klisékészítő cég tünt (VI. ker. Ó-utca 6.), amely jóhírű cégnek egyik főnöke személyesen is eljött a munkálat módozatainak megbeszélésére és arra is vállalkozott, hogy az intézetről, a Szent Imre-templomról, a mai tanári testületről klisékészítésre alkalmas felvételeket készít. A nagy munka tehát megoszlott a helybeli *Szabó Lipót* cég s a fővárosi *Weinwurm* cég között s hogy mindketten lelkiismeretes pontossággal és kiváló gonddal feleltek meg a rájuk váró feladatoknak, az Emlékkönyv pompás kiállítása élénken bizonyítja.

Amint így ez egyforma nagyságú s általában jól sikerült arcképek a türelmes papíron egymás mellett szép összhangban gyönyörködtetik a szemet, alig gondolná a laikus szemlélő, hogy a legkülönbözőbb nagyságú és kidolgozású, nem egyformán sikerült arcképről, festményről vagy rajzról varázsolta őket egyformára az ügyes klisékészítők művészete.

Képeink különálló mellékletekként vannak a megfelelő helyen a szöveg közé illesztve. Valamennyit a Weinwurm cég készítette s hogy minél világosabb, jobb volt az eredeti kép vagy festmény, annál jobban sikerült a reprodukciója is, az csak természetes. A képeket magyarázó aláírásokat azonban a Szabó cég nyomta az egyes képek alá s ennek fejlett nyomdatechnikájára vallanak azok a szöveg közé nyomott képek s alaprajzok és színes grafikon-melléklet is, amelyek az Emlékkönyv 112, 187, 188, 189, 192, 194, 196, 197, 200, 203, 213, 243 oldalain láthatók. Itt kell megemlítenünk, hogy a régi intézeti épületekről szóló pompás tollrajzok és alaprajzok, fejlécek s „Initiale", végül a borító lapnak díszes, magya-

ros rajza intézetünk jelenlegi rajztanárának, ifj. *Dörre Tivadarnak* ügyes kezét és szorgalmát dicsérik.

Ez általános megjegyzések előre bocsátása után az egyes képmellékleteket az előfordulás sorrendjében s a képeket megelőző szövegoldalszámra hivatkozva, a következőkben ismertetjük:

A legelső képmellékleten, a 8. oldal után, azon előkelő férfiak arcképei láthatók, akik jubileumi ünnepségünket azzal tüntették ki, hogy a *fővédőséget* elfogadták.

Intézeti életünk száz éve alatt nagylelkű maecenásaink sorában legsűrűbben az ősrégi *Esterházy* név szerepel s e nemes hercegi család jelenlegi fejéről, **Esterházy Miklós** hercegről is őszinte hálával emlékezünk meg, nemcsak mint az ünnepség védőjéről, hanem mert 10000 K-ás nagylelkű ajándékával lehetővé tette, hogy az ifjúsági r. k. Szent Imre-templom a legszükségesebb belső berendezéssel elláttassék és épen az intézet jubileuma napján, nov. 5-én, megáldassék. A nemes főúr néhai *Esterházy Pál* herceg fia (kinek arcképét az intézet jótevői sorában örökítjük meg, a 32. oldalt követő mellékleten); 1869-ben született Bécsben. Magyarország leggazdagabb és legtekintélyesebb főurainak egyike, Fraknó örökös ura, Edelstetten fejedelmi grófja, Sopron vármegye örökös főispánja. Magas kitüntetései közül megemlítjük, hogy valóságos belső titkos tanácsos, a főrendiház tagja, cs. és kir. kamarás, 1900 óta az aranygyapjas rend vitéze.

A keresztény társadalmi élet mozgalmaiban vezető szerepet visz, a kulturális és jótékony intézeteknek nagylelkű támogatója. Kaposvár városával határos hercegi birtokok parcellázásával nagyben elősegítette a város rohamos fejlődését.

Ünnepségünk fővédője volt **báró Hornig Károly dr.** bibornok, veszprémi megyés püspök is, aki jubileumi ünnepségünkön *Rédey Gyula dr.* pápai prelátus, nagyprépostal képviseltette magát. Életrajzi adatai a következők. Budán született 1840-ben aug. 10-én. Elemi és gimnáziumi tanulmányait Budán, Bécsben és Nagyszombatban végezte, azután mint az esztergomi egyházmegye papnövendéke, a bpesti központi papnevelőben 1858—62 elvégezte a theologiát. Pappá szentelték több mint 50 évvel ezelőtt, 1862 dec. 10-én. Négy esztendőt (1862—66) a bécsi Augusztineumban töltött, majd a bpesti központi papnevelőben tanulmányi felügyelő és egyetemi theol. tanársegéd lett. 1869-ben doktorrá avatták. Részt vett 1869—70-ben a vatikáni zsinaton Simor János hercegprímás oldala mellett. 1870-ben a budapesti egyetem theol.

fakultásán ny. r. tanárrá lett és egymás után érték magas kitüntetések. 1874-ben pápai titkos kamarás, 1878-ban esztergomi kanonok és hercegprimási irodaigazgató, 1882-ben kultuszminiszteri osztálytanácsos, ugyanez évben babolchai címzetes apáttá, 1883-ban scardonai címzetes püspökké lett, 1884-ben miniszteri tanácsosi címet és jelleget nyert, 1888 április 18. óta veszprémi megyés püspök és 1912-ben, áldozó pappá szenteltetésének 50-ik évfordulója alkalmából elnyerte a legnagyobb egyházi kitüntetést, a biborosi kalapot. Jelentősebb irodalmi működést is kifejtett, mint a „Religio" és „Irodalmi Értesítő" szerkesztője; megjelent több egyházi beszéde.

Megyés püspökünk Somogy vármegyének és főleg Kaposvárnak kulturális intézményeit mindenkor nagylelkűen támogatta; a kaposvári apáca-zárdai iskola az ő bőkezűségének köszönhette újjáalakítását és fejlődését; a kaposvári katolikus kör is áldozatra kész, nagy jóakaróját tiszteli benne. Intézetünk ügyeit, fejlődését élénk érdeklődéssel kiséri s 17000 K-nál nagyobb adománnyal járult a Szent Imre-templom építéséhez. Jubileumunk évével összeesett az ő kettős jubileuma is; 1912 december 12-én mondotta ugyanis az egész egyházmegye lelkes ünneplése mellett aranymiséjét, ez év őszén pedig, 1913 szept. 8-án nagy egyházmegyéjének minden híve őszinte örömmel és hálálkodással ünnepelte az agg egyházfejedelem püspökké szentelésének 25 éves évfordulóját. Intézetünknek ez alkalommal küldött hódoló üdvözlését meleghangú táviratban köszönte meg.

Jubileumi ünnepségünk többi három védőjének: **Makfalvay Géza** főispánnak, **Márffy Emil** főrendiházi tagnak és id. **Somssich Andor** volt gimn. gondnoknak életrajzi adatait a gimnáziumi választmányi tagok közt fentebb a 322. 326. és 329. oldalon ismertetjük.

*

A következő képmellékleten a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszteriumnak és a veszprémi megyés püspöknek a jubileumi ünnepségre kiküldött képviselőit mutatjuk be.

Boncz Ödön dr. kultuszminiszteri tanácsos, a középiskolai ügyosztály vezetője *Zichy János* gróf vall.- és közokt. miniszter képviseletében jelent meg az ünnepségen és szép beszéddel (l. 18. old.) üdvözölte jubiláló intézetünket, de emlékezetes marad mindnyájunk előtt a jubileumi ünnepi lakomán mondott pompás felköszöntője is . . . Atyja, *Boncz Ferenc* is min. tanácsos volt a

kultuszminiszteriumban és annak idején ép oly érdemes irodalmi munkásságot fejtett ki különösen a jogtudomány terén, mint fia, aki főleg művelődéstörténeti, régészeti, genealogiai és heraldikai dolgozataival és önálló műveivel előkelő nevet szerzett magának a magyar tudományos világban . . . Komáromban született 1858-ban, de rokonsági kötelékek fűzik Somogy megye legelőkelőbb családjaihoz, így a *Kacskovics*-családhoz; felesége u. i. *Kacskovics Lajos* alispánunknak testvére. Jelenleg másodízben főnöke a kultuszminiszterium középiskolai ügyosztályának, közben 1906—12-ig a közalapítványi gazdasági ügyosztály feje volt. Mint a magyar közoktatásügynek és a középiskolának egyik legalaposabb ismerője, mindenkor vasszorgalommal és lelkiismeretességgel intézte a hatáskörébe eső ügyeket és meleg érdeklődéssel és jóindulattal karolta fel a középiskolai tanárság ügyes-bajos dolgait.

Rédey Gyula dr. veszprémi nagyprépost, báró *Hornig Károly* dr. biboros megyéspüspök képviselőjeként jelent meg a jubileum ünnepségén és a megyéspüspök megbízásából megáldotta a jubileum alkalmára elkészült ifjúsági Szt. Imre-templomot (amiről az 54. és következő oldalakon bővebben szólunk); ott közöljük azt a nagyhatású, remek beszédet is, amely elsőnek hangzott el a szép ifjúsági templom megáldott falai között. *Rédey Gyula* 1849-ben született Sümegen, Zala vármegyében és 1871-ben szentelték pappá. Egy havi segédlelkészkedés után a bécsi Augusztineumba került és 1874-ben theologiai doktor lett. A következő évben Veszprémben egyházmegyei levéltáros és szentszéki jegyzővé, majd 1883-ban püspöki titkárrá, 2 évvel utóbb szentszéki elnökké, 1888-ban pápai kamarássá, 1890-ben kanonokká és veszprémi plébánossá, 8 évvel utóbb vásárhelyi apáttá és segesdi főesperessé lett. Igazgatója volt egyideig a kiérdemesült lelkészek veszprémi egyletének is, utóbb sümegi, zalai, végül veszprémi székesegyházi főesperessé lett. 1906-ban őrkanonokságot, 1908-ban pápai prelátus címet nyert; 1909-ben éneklő kanonokká lépett elő és 1911 óta püspök-helyettes és veszprémi nagyprépost. A nagytudományú és ragyogó szónoki tehetséggel megáldott, jótékonyságáról és szeretetreméltóságáról messze híres főpap nem első ízben járt Kaposvárott és nem egyszer mutatta ki már tettleg is élénk érdeklődését intézetünk és a tőle megáldott ifjúsági templom ügyei iránt.

*

A 32. oldalt követő III. képmellékleten intézetünk számos jótevője közül néhány legnagyobbat mutatunk be, első sorban a középen látható **Esterházy Miklós** herceget, az intézet alapítóját és nagylelkű maecenását, akinek bőkezűségét a régi gimnázium bejárata fölött lévő felirat is megörökítette. (L. 34. old.) A nemes herceg 1765-ben, dec. 12-én született és katonának nevelték; e pályán altábornagyi, majd tüzérségi főparancsnoki rangig emelkedett. A magyar kir. nemes testőrsereg kapitánya, Sopron vármegye örökös főispánja volt, csász. kir. kamarás, valóságos belső titkos tanácsos, az aranygyapjas rend vitéze és számos magas katonai érdemrend tulajdonosa. 1804-ben megvásárolta Ligne hercegtől a franconiai tartományban (Frank hercegség) Edelstetten uradalmat, ami által családja a német birodalom fejedelmi hercegeinek sorába lépett.*) De a katonáskodás mellett lelkes pártolója és ápolója a tudománynak és művészeteknek. Ő alapítá a bécsi Esterházy-képcsarnokot; könyvtára, érem- és csigagyűjteménye híres volt; zenekarát a nagy *Hayden* vezette. Jótékony és kultúrális intézmények támogatására rengeteg vagyont áldozott. Intézetünknek — 1833-ban nov. 24-én bekövetkezett haláláig — állandóan bőkezű és nemeslelkű pártfogója volt, a rendes hittanári állás szervezését az ő nagyobb adománya tette lehetővé. Nagy nevét, jó tetteit emlékkönyvünk számos lapján hálás kegyelettel emlegetjük.

Intézetünk pártfogása hagyományos volt az Esterházy hercegi családban; nagy jótevőink sorában ott látjuk a képen a hercegi ház mai fejének ugyanazon nevű nagyatyját, **Esterházy Miklós** herceget is, aki 1817—1894-ig élt, továbbá atyját is, **Esterházy Pál** herceget, aki 1898-ban halt meg 55 éves korában.

Intézetünk ügyeinek gondos védője és támogatója volt a XIX. század huszas éveiben **Mérey Sándor** főispán is, a ma is fennálló vármegyeház épületének megteremtője. (Arcképe a megyeház dísztermében elhelyezett életnagyságú olajfestmény alapján készült.)

Nagylelkű adományokkal járultak ismételten az intézet szükségleteinek fedezéséhez a veszprémi káptalan tagjai is, különösen pedig a veszprémi egyházmegye nagynevű püspökei: **Kurbély György** püspök, aki az intézet keletkezése idején az egyik tanári állás alapítását tette lehetővé 10000 frt.-os adományával; több

*) Nagy Iván: Magy. Csal. IV. 89.

ezer frt.-ot áldozott **Kopátsy József** püspök is, továbbá a nagynevű **Ranolder János** püspök, aki sok más zárda és intézet alapítása mellett a kaposvári zárdát is alapította. Méltán sorakozik melléjük a kaposvári születésű **Juranics Antal** pécsi kanonok, utóbb győri püspök, aki állandó érdeklődéssel kísérte intézetünk fejlődését és több ezer frt.-nyi adománnyal szerepel intézetünk jótevői sorában.

*

A 48. oldal után az ifj. r. k. *Szent Imre-templomra* vonatkozó képek láthatók. A templom külseje teljesen kész, de a belsejében még csak a legszükségesebb berendezés van meg. A főoltár, szószék, padok még csak ideiglenes alkotmányok. A következő kép ama két gyönyörű üvegfestmény reprodukciója, amely a főhajó előrészének jobb- és baloldalát díszíti. A 4 evangelistát ábrázoló hatalmas ablak *Hoyos Miksa* gróf somogyi (németladi) földbirtokos és neje, pallini báró *Inkey Ágnes*, valamint saárdi *Somssich Miklós* gimn. gondnok, somogyi földbirtokosnak és nejének, *Püspöki Margitnak* ajándéka. A szemben fekvő másik hatalmas üvegfestmény a szent olvasó örvendetes titkait örökíti meg; e kép ajándékozói saárdi *Somssich Adolf* gróf és gyermekei: *Somssich Géza* gróf és *Somssich Eszter* grófnő, somogyi nagybirtokosok.

A 3-ik képen a templom-megáldás szertartását végző *Rédey Gyula* dr. püspökhelyettes és kisérete látható. A fölötte levő kép pedig az első szentmise-áldozat bemutatását jeleníti meg, melyet szintén *Rédey Gyula* dr. nagyprépost celebrált fényes papi segédlettel. Mindkét kép *Takács László* VII. oszt. gimn. tanulónk sikerült fényképfelvétele alapján készült.

*

A 64. oldal után két érdekes és értékes képmelléklet következik, amelyen *Paintner Mihálytól* kezdve *Kárpáti Kelemenig* az összes *főigazgatók* láthatók, akik 100 év alatt intézetünk fölött a közvetlen felügyeletet gyakorolták. Hosszas utánjárás, sűrű levelezés után sikerült a teljes gyűjteményt összeállítanunk és e helyen is hálás köszönetet mondunk *Takács Menyhért dr.* jászóvári prépost, *Ponori Thewrewk Emil dr.* udv. tanácsos, egyetemi tanár, *Börzsönyi Arnold* győri bencés főgimn. igazgató és *Rauchbauer József dr.* selmecbányai piarista főgimn. igazgató uraknak, akik szíves készséggel siettek segítségünkre a főigazgatók arcképeinek megszerzésében. A 13 főigazgató közül csak 3 volt világi, a többi 10 egyházi férfiú, még pedig *Paintner Mihály* (1812—1817),

Dresmitzer József (1824—1842) és *Sterne Ferdinánd* (1850—1854) győri kanonokok voltak, *Fehér György* (1817—1824) pesti theologiai tanár, *Deáky Zsigmond* (1842—1850) felszentelt cezareai püspök, *Greschner János* (1854–1862) és *Váradi Károly* (1904–1911) a piarista szerzet tagjai, *Pallér Kelemen* (1889–1890) helyettes főigazgató a székesfehérvári cisterci rend tagja, végül *Kádas Rudolf* (1862—1878) és *Kárpáti Kelemen* (1911-től) a premontrei kanonok rend tagjai. Intézetünkre vonatkozó történetük a 67. s következő oldalakon olvasható. Kárpáti Kelemen, intézetünk jelenlegi főigazgatója részt vett a jubileumi ünnepségen, amelyen tartalmas beszéddel (l. 20. old.) üdvözölte az intézetet. Főigazgatónknak felejthetetlen érdeme marad, hogy előzékeny magatartásával és hathatós közbenjárásával keresztül vitte az állam és a vármegye között 1870-ben kötött szerződés revizióját, amire az intézeti épületek fentartását illetőleg már égető szükség volt. E célból a jubileum évében két ízben is tárgyalt a vármegyével (miként ez a 209. oldalon olvasható). Ezzel is tanújelét adta, hogy intézetünk érdekeit ép úgy szívén viseli, mint amilyen hűséges gondozója volt a szombathelyi premontrei főgimnáziumnak, amelynek éveken át tanára, majd igazgatója volt. Intézeti munkássága mellett bőven kivette részét a társadalmi mozgalmak szervezésében és vezetésében is, aminek tanúja a gyönyörű szombathelyi múzeum is, amely megteremtőjét tiszteli benne. A paedagogián és classica-philologián kivül különösen az archaeologiának és ethnographiának hivatott művelője.

*

Kevésbbé sikerült (a következő kép tanusága szerint) az intézet volt *igazgatóinak* arcképeit mind összegyűjteni. 1869-től, *Fail Attila* dr.-tól kezdve megvan ugyan a folytonosság, de 12 közül csak hétnek sikerült az arcképéhez hozzájutnunk és sajnosan nélkülözzük különösen az első nehéz idők derék harcosának, *Szabó Ferencnek*, a legérdemesebb kiváló direktornak képmását. Némi kárpótlásul szolgálhat, hogy kaposvári rokonainak jóvoltából sikerült *Fatér Mihálynak*, a szintén nagyon érdemes igazgatónak arcképét megszereznünk, aki nem kevesebb, mint 42 évet töltött az intézet szolgálatában, aki tanuja volt az intézet alapításának s kezdettől fogva 1835-ig tanára, majd 1850-ben bekövetkezett haláláig, tehát 15 éven át igazgatója volt az intézetnek. Már régebben meghalt *Fail Attila* is; a többi volt direktor még jó erőnek és egészségnek örvend: *Cselkó József* Zsolnán él nyugalomban,

Danilovics János pedig Budapesten; *Lenner Emil* főigazgatói címmel a győri áll. főreáliskola igazgatója, *Dsida Ottó* pedig mint tankerületi kir. főigazgató a kultuszminiszterium középiskolai ügyosztályában működik.

*

A 70. oldalon az intézet volt *tanárainak* ismertetése kezdődik s e szöveg közé ékelten lehetőleg chronologikus sorrendben bemutatjuk ama tanárokat és hitoktatókat, akiknek arcképeit sikerült megszereznünk. A teljesség hiánya nem rajtunk mult, mert akinek címéhez csak hozzáférhettünk, mindenkitől ismételten kértünk arcképet, de több helyen kérésünk feledésbe mehetett. Így történt, hogy még élő kollégák arcképe is hiányzik és az intézet 150 tanára, hitoktatója közül csak 98-nak arcképét örökíthettük meg. De a nem teljesség ellenére is ez arcképgyűjtemény felette érdekes, nem egy országos hírre emelkedett névvel találkozunk benne, és bizonyára sok mai tanárember és volt tanítvány akad köztük régi, kedves ismerősére.

*

A 72. oldal után két *tanári csoportképet* látunk; az első kép a több mint 40 év előtti, 1870-ik évi 9 tagból álló tanári testületet ábrázolja, amikor *Fail Attila* dr. volt az intézet igazgatója.

Az érdekes képet kérésünkre *Döbrössy Alajos* pécsi kanonok úr, az intézet egykori növendéke volt szíves rendelkezésünkre bocsátani, akinek atyja *Döbrössy Károly* az akkori és mindenkori tanári testületeknek egyik legkiválóbb, legértékesebb tagja volt. A középen ülő *Fail Attila* dr. igazgató jobbján *Döbrössy Károly* ül, balján *Hartberger Mátyás*, az álló tanárok a képen balról jobbra: *Czompó Gábor*, *Mortenson Ede*, *Antolik Károly*, *Vaszary Mihály*, *Szabó Lajos* és *Péter János*.

E testületből a következő csoportképen, amely 18 évvel utóbb készült, már csak az ünnepelt *Vaszary Mihály* látható, akinek 25 éves tanári működését meleg szeretettel ünnepelték kartársai 1888-ban október 1-én *Lenner Emil* igazgató vezetésével. A díszes kiállitású, kedves emlékű csoportkép Vaszary tulajdona lett; a kép kisebbített másolata a mai tanári szoba falát díszíti.

*

Vaszary Mihály kezdi a *volt tanárok* sorát a 80-ik lap után az I—VIII. képmellékleten s iparkodtunk az egy időben működött kartársakat csoportosítani. Így került össze például tanárok IV.

sz. mellékletén 5 jó barát: *Albrecht János, Zsámboki* (Schambach) *Gyula, Medgyesi Lajos, Pintér Ede* és *Prilisauer Adolf.* Közöttük kellene lennie *Baló Gyulának* is, mai tanári testületünk e kiváló, érdemes és legidősebb tagjának és kedves társaságukhoz csatlakozott utóbb *Bécsy Márton* a kezdettől fogva fáradhatatlan hittanár is, de az arcképüket a *mai* testület tagjai közt (a 88. lap után) közöljük.

E 7 jó barát kedves együttműködését és együttérzését máig sokan emlegetik meleg megemlékezéssel, de közülük ketten, sajnos, többé nem örvendhetnek a földi viszontlátásnak: *Pintér Ede* már régebben elköltözött az élők sorából, *Prilisauer Adolfot* pedig csak nem régen — ép a jubileum évében — vesztettük el mindnyájunknak, de különösen egykori kedves társainak őszinte fájdalmára.

A többiek időközben elkerültek Kaposvárról és most az ország különböző táján folytatják itt megkezdett és mindenkitől elismeréssel emlegetett derekas munkásságukat: *Albrecht János* hosszú időn át a pozsonyi áll. főreáliskola igazgatója volt, majd *Pirchala Imre* után a pozsonyi tankerületnek kir. főigazgatója lett s e minőségében működik most is igazi pedagógushoz illő buzgó odaadással. *Zsámboki* (Schambach) *Gyula* a II. ker. katolikus főgimnáziumnak volt hosszú időn lelkes tanára, most pedig a budapesti I. kerületi állami főgimnáziumban tanárkodik és gondosan szerkesztett kiváló tankönyveivel s főleg művészettörténeti munkáival méltó helyet vívott ki magának hazai pedagógusaink sorában. *Medgyesi Lajos* pedig 16 évvel ezelőtt a zalaegerszegi áll. főgimnázium élére került, ahol ép a jubileumunk évében szintén jubileumot ült; a zalaegerszegi társadalom a tanári kar vezetésével igaz tisztelettel és ragaszkodással ünnepelte tanári működésének 30-ik évfordulóját s az ünneplőkhöz őszinte örömmel és hálával csatlakozott e sorok írója is, aki 6 évi zalaegerszegi tanárkodása alatt Medgyesi Lajosban mindvégig atyai jóindulattal telt, bölcsen vezető, igazi pedagógus-igazgatóját tisztelte és szerette.

*

De ki győzné valamennyi érdemeit, kiválóságát felsorolni? Ki tudná valamennyinek pályafutását nyomon kisérni?

Ezuttal csak az arcképekkel kapcsolatban kivánjuk még néhány megjegyzéssel kiegészíteni az Emlékkönyv 70. és következő oldalain mondottakat.

Az arcképek u. i. különböző korúak; némelyek az akkori időből valók, mások mostani felvételek s így megeshetik, hogy itt-ott a felismerés nehezebb. Ki ismerné fel például azonnal az I. képmellékleten a különben még ma is fiatalos temperamentummal dolgozó s író *Gruber János* pénzügyi tanácsost, a 44 év előtti kisegítő tanárt, aki ép a minap megjelent: „Morzsák a negyven éves asztalról" c. pompás munkájában oly kedves megemlékezéseket közöl intézetünkről is és itteni tanárkodásáról.

E képen látjuk *Jánosi Ágostont* intézetünk volt hittanárát a későbbi híres veszprémi kanonokot s c. püspököt is, akinek nagy alakját gyönyörű munkában ismerteti s jellemzi *Perényi József* dr. veszprémi piarista tanár; ez értékes, kegyeletes műből vettük át a nagy főpap arcképét.

Megemlítjük azt is, hogy a VI. képmellékleten látható volt tudós tanárunkat, *Hornyánszky Gyula* dr-t, aki Kaposvár után hosszú ideig Budapesten tanárkodott, ép a minap nagy kitüntetés érte: t. i. a kolozsvári Ferencz-József egyetem nyilvános rendes tanárává lett.

Ugyan-e képen felhívjuk a figyelmet *Márton* (Mittelmann) *Jakab* képére, akinek e tanári képsorozat végén a 81. oldal előtt látható kedves ceruzarajzokat, skicceket köszönhetjük. *Márton Jakab* most a székesfehérvári állami főreáliskola r. tanára, a millennium évében pedig intézetünknek volt rajztanára s kartársairól ez rendkivül ügyes kézre való sikerült rajzokat készítette, amelyeket kérésünkre megörökítés végett szíves volt rendelkezésünkre bocsátani. A kedves arcképcsoportot bizonyára szívesen nézegeti mindenki, aki annak idején az illető tanárokat és igazgatókat ismerte.

*

A 88. oldalt követő 4 melléklet a *jubileum évében működő* összes *tanárok* arcképeit adja az időközben elhunyt *Prilisauer Adolf* c. igazgató kivételével, akinek arcképét a róla szóló megemlékezéssel kapcsolatban a 168-ik oldalon közöljük. Fiatalabb koru arcképe a tanári arcképek IV. mellékletén látható. A 104-ik lap után a *mai testületnek* mind a 31 tagját összefoglaló csoportképét adjuk, amely még Prilisauer halála előtt, f. é. március hó közepén készült.

*

Intézetünk volt növendékeire vonatkozólag a 113. és köv. oldalakon közölt *statisztikai adatokat* 3 tanulságos melléklet

szemlélteti, a színes grafikon s az azt követő kimutatás arról tanuskodnak, hogy a tanulók zöme mindenkor megyebeli és elsősorban kaposvári volt; a harmadik nagy grafikon-melléklet a tanulók nagy létszámának s haladásának tanulságos rajzát adja.

*

A képek összegyűjtésénél és összeállításánál a legnehezebb feladat akkor várt ránk, amikor az intézet *volt növendékeinek* ismertetésére, bemutatására vállalkoztunk. A teljesség elérése e téren azonnal képtelenségnek, minden erőt s a legjobb akaratot felülmuló vállalkozásnak tűnt, de másrészt nem hagyhattuk *kép*teleneknek Emlékkönyvünk eme talán legértékesebb és legérdekesebb lapjait sem, amelyek a volt tanítványokról közölnek meleg megemlékezést — hiszen a tanítványok miatt és a tanítványok végett jubilált az intézet.

Az Emlékkönyvben felsorolt *összes* ismert tanítványok arcképeit összegyűjteni és megörökíteni nemcsak évekig tartó és végül is lehetetlenségnek bizonyuló munka lett volna, hanem akkora anyagi áldozattal és oly tetemes költséggel járt volna, amelynek fedezésére még csak gondolni sem lehetett. De hát akkor hogyan érvényesüljön a kiválasztás elve? Hol legyen a kezdet, hol a vég? Mily szempont vezessen a kiválogatásnál, hogy senki jogos érzékenységét meg ne bántsa? „Melyiket szeretem? Melyiket szeretem?“

Hogyne lenne egyaránt kedves és megemlékezésre méltó mindenik volt növendék, aki bármilyen életpályán is hivatását gondosan betöltve, becsülettel végzi honpolgári kötelességeit! A fogaskérdést mégis meg kellett oldani. Ha már nem lehetett az összes élő előkelőségek, társadalmi vezető férfiak, vármegyei és állami tisztviselők, katonatisztek, orvosok, ügyvédek, birák, tanférfiak, vasúti és postatisztek, tekintélyes kereskedők, tisztes iparosok s másféle társadalmi állású férfiak, mint volt növendékek hatalmas seregéből teljes arcképgyűjteményt összeállítani, a kiválogatásra legalább oly alapot kellett keresnünk, amely minden mellőzés látszatának útját vágva és semmiféle érzékenységet nem sértve, kellő indokolásul szolgálhat, hogy miért éppen e volt növendékek kerültek az Emlékkönyvbe és nem mások. Azt hiszszük, az igazságos és elfogadható alapot meg is találtuk, amikor csak néhány oly volt növendék arcképét közöljük, akik egyrészt valamely vezető állásba jutottak, másrészt meghozták azt az áldozatot, hogy, messzebb vidékről is eljöttek jubileumi ünnep-

ségünkre és máskülönben is nagy érdeklődést és figyelmet tanusítottak örömünnepünk iránt, vagy akik az irodalom vagy művészet és tudomány terén jelentős, mondhatni országos nevet vívtak ki maguknak, intézetünk nem kis büszkeségére.

Ily szempontoktól vezéreltetve, a 152. oldal után 5 mellékleten összesen 37 kiválóbb volt növendékünk arcképét örökítjük meg. Az első mellékleten gyászkeretbe foglaltuk négy előkelő állású, volt tanítványunk arcképét, akik a közelmultban haltak meg: *Vajda Ödön* zirci apát és *Németh István* Kaposvár polgármestere 1911-ben hunytak el; *Lőbl Vilmos* dr.-t, a budapesti önk. mentőegyesület főorvosát közvetlenül a jubileumi ünnepség előtt ragadta el a halál, *Csorba József* honvéd huszárezredes pedig ez év tavaszán (1913) költözött el váratlanul az élők sorából Zalaegerszegen.

A következő 4 mellékleten látható 32 volt növendék társadalmi állása a képek fedőlapján olvasható. (Róluk bővebben a 150. s köv. oldalakon emlékezünk meg.)

Külön mellékleten mutatjuk be világhírű magyar festőművészünket, *Rippl-Rónai Józsefet*, akinek itt látható arcképe nem fénykép után készült, hanem ama rézkarc alapján, amelyet a nagy művész készített maga-magáról. Ezt az értékes rézmetszetet mint művészbarátja ajándékát, *Klinda Kálmán* siketnéma intézeti igazgató bocsátotta rendelkezésünkre. A képsorozat utolsó képe *Kossuth Lajosnak* a kaposvári Kossuth-téren álló bronzszobrát ábrázolja, melynek művészi alkotója volt növendékünk, *Kopits János* budapesti jeles szobrászművész.

*

A következő képmellékleteken a 187-ik oldaltól kezdve *intézetünk épületeiről* közlünk több képet, illusztrációt. A 187-ik oldalon látható fejlécet, valamint a következő, szöveg közé nyomott illusztrációkat (a 188, 189, 192, 194, 196, 197. oldalakon) ifj. *Dörre Tivadar*, intézetünk rajztanára készítette; a gimnázium első egyszerű, földszintes épületét s alaprajzát (188, 189 s 192. l.) mint már fönnebb is (188. l.) említettük, szemtanuk leírása, előadása alapján rekonstruálta, a második díszesebb, emeletes épületet (194, 196 s 197. lapon) egykorú rajzok alapján rajzolta. A mai épület homlokzatát (a 200. lapon) s a többi jól sikerült intézet képet a budapesti ifj. *Weinwurm* cég készítette saját felvételei alapján.

Nyüzsgő, eleven életet tár elénk az intézet mögötti hatalmas *játszóteret* ábrázoló kedves kép, amelyen szinte elvész a 12 osz-

tály szerint csoportosuló főbb, mint 450 tagból álló jubileumi diáktábor.

A következő 5 melléklet közül ifj. *Dörre Tivadar* rajztanárunk munkája az intézet *helyszínrajza* is, amely a három utcától határolt hatalmas területnek arányos beosztását mutatja, feltüntetve rajta a főépületnek, a két melléképületnek, a tornacsarnoknak és a Szent Imre-kápolnának elhelyezését.

A 216. oldal után az intézet halhatatlan nevű jótevőjének, saárdi *Somssich Pálnak* alakja jelenik meg előttünk; a Vastagh György festette eredeti olajfestmény az intézet tulajdona s a tanári tanácskozó termet díszíti. (L. erről bővebben a 215. lap.)

A következő két melléklet a leleplezési ünnepre feldíszített régi és új *emléktábláknak* rajzát adja. A 224. és 232. oldalt követő képmellékletek a főépület főbb helyiségeit, termeit, a könyvtárt, szertárakat szemléltetik.

Nehezen jutottunk az intézet nagy jótevőjének, a nagy alapítványtevőnek, *Gundy Györgynek* (a 243. oldalon látható) arcképéhez, amelyet kaposvári rokonai, mint egyedüli fényképét, féltett ereklyeként őriznek.

Nagyon értékes olajfestmény a 272. oldalon látható *Virág Benedek*-kép, amely a nagy költőről nevezett Virág Önképzőkör tulajdona s az intézet egykori növendékének: az országos hírű *Vaszary János* festőművész gyönyörű alkotása.

Végül a 320. oldal után 6 mellékleten a volt *megyei gimnáziumi választmányi tagoknak* értékes arcképgyűjteménye következik, amelyet az utolsó két képmellékleten a *mai gimn. választmány* összes (15) tagjainak arcképei zárnak le. A gimn. vál. tagok arcképgyűjteménye a szövegrésszel együtt azért került valamennyi cikk után a képsorozatok végére, mert több arcképnek csak későn juthattunk birtokába, amikor az előző ívek kinyomatása már megtörtént.

Minderről, valamint a többi mellékletről is mindenütt kellő tájékoztatást, ismertetést ad a képeket kisérő szöveg.

PONGRÁCZ KÁROLY DR.

ZÁRÓSZÓ.

Csodálkozva veszi kezébe az olvasó ezt az emlékkönyvet, amely ilyen izmosra nőtt, holott csak egy középiskola 100 éves történetét tárgyalja. Mi történjék egy ország története leírásával, ha már egyetlen tanintézet csendes életének folyásából 100 év leírása ennyi tért, ily terjedelmet követel magának. Könnyen hivalkodásnak, nagyzási mániának, nagyképűsködésnek, vagy haszontalan szószaporításnak minősítheti egyik-másik olvasó azt a sűrű részletezést, amely ez emlékkönyvnek úgyszólván minden lapján kisért; miért mond el apróra senkit sem érdeklő történeteket? Hisz sok más régibb neves intézet nem kivánkozott ennyire a nyilvánosság elé?

Meg kell magyaráznunk eljárásunkat és iparkodunk megértetni, hogy minő gondolat és érzés vezetett bennünket emlékkönyvünknek ily terjedelemben és ily módon való megalkotásában.

Talán nem mondunk azzal nagyot, hogy nem csupán az iskola keletkezésének, életének rövid története e mű, hanem egy darab Somogy vármegye életéből, mert oly szoros összeköttetés van itt a megye, annak közélete, politikai, társadalmi, kulturális fejlődése és a gimnázium között, hogy azokat egymástól elkülöníteni, iskolánkat a megyétől teljesen elszakítani nem lehet. Igen sok részében érthetetlen maradna munkánk, ha a régebbi idők politikai vonatkozásai is ki nem magyaráztatnának. Az elnyomatás korszaka megérteti, hogy a vármegye kiválóságai Somssich Pállal — a nyilvánosság teljes hiánya miatt —

a gimnázium körébe gyűltek és legalább itt áldozhattak a nemzet ügyének. Hazafiságuk, fajszeretetük nem nyilvánulhatott sehol semmi formában — csak a nevelés és oktatás oltáránál. Megye és gimnázium a keletkezés órájától állandó szoros érintkezésben van egymással, erősebb kapcsolatban, mint az ország bármely más intézeténél és a gimnáziumi vezetőség mindig számot ad a megyének a küzdelem és fejlődés dolgáról.

Sokan talán szinte nevetségesnek találják, hogy egész arcképsorozatot is csatoltunk a műhöz. Mi más lenne ez, ha nem hiúság? Mire való továbbá az a sok életrajz és életrajzi adat? Mi céljuk lenne, ha nem egyéneknek hódolás, személyi kultusz üzése?

Semmi esetre sem volt, nem is lehetett ez a célunk.

A vármegye multjában sok jeles, kiváló hazafi tett szolgálatot a megye közügyeinek, így a közoktatásnak is, de mi ezeknek neveit is csak nehezen szedtük össze; annyi azonban tény, hogy egyetlen olyan munkát sem találtunk, amelyben a közélet kiváló alakjait, a közoktatást előmozdító, derék férfiakat lefestve, megörökítve megtaláltuk volna, pedig talán méltók arra, hogy a késő nemzedék szemeivel lássa azoknak alakját, akik önzetlenül szolgálták a nemzeti kultura ügyét. Tehát részben a multnak mulasztásait is pótolni kívánja ez emlékkönyv, amely bár nem tekinthető szorosan vett történeti műnek és nem kíván a monografia cimmel büszkélkedni, mindenesetre megfelelő szolgálatot fog tenni a későbbi idők történetírójának, aki olykor jelentéktelen műben is találhat céljaihoz képest értékes, felhasználható adatokat. Korántsem áltatjuk magunkat azzal, hogy e könyvvel rászolgáltunk a horatiusi mondásra: „exegi monumentum aere perennius", nem alkottunk minden időkre szóló művet, de nem is gyűjtögettük össze az anyagot csak éppen a mai nap olvasója számára, hanem joggal hisz-

szük és reméljük, hogy a jövő embere, megyei kulturánk továbbfejlesztői ép oly érdeklődéssel forgatják majd egykor ez emlékkönyv megsárgult lapjait, amily lázasan kerestünk, kutattunk fel mi is szerkesztő munkánk közben intézetünk multjára vonatkozó többé-kevésbbé fontos adatokat.

Hogy minden jó akarat mellett sok az egyenetlenség a kidolgozásban, az összeállításban, hogy ismétlésekkel lépten-nyomon találkozunk, az talán még nem bizonyít munkánk fölületessége mellett; az egységesítő és simító kéz munkáját megkötötte a sokféle név, amely az egyes cikkeket lezárja; de ez ismét nem hiú fitoktatásból történt, hanem azért, hogy mintegy az egyéni felelősség álljon jót az összehordott adatok megbízhatóságáért, az összeállítás pontosságáért.

Az egyenetlenség elkerülése egyes részek kidolgozásában már csak azért sem volt lehetséges, mert a hasonló természetű adatok minden buzgó utánjárás ellenére nem egyenlő mértékben álltak rendelkezésünkre.

Hogy egyben-másban fölöslegesnek látszó munkát végeztünk, az nem bánthat annyira, mint amennyire sajnáljuk, hogy mindenről, mindenkiről nem írhattunk tetszésünk szerint érdemlegesen az adatok, a képek elégtelensége miatt.

Hiszen a sok és sokféle arckép mellett is hányan vannak, akiknek itt kellene megörökítve lenniök, de akiknek arcképét életrajzi adatait megtalálni nem sikerült? Hol van például *Czindery Pál,* aki Nagyatádon gimnázium számára épületet, alapítványt és szegénysorsú tanulóknak internátust ajánl? Meg kellett volna örökíteni *Festetich Antalt,* aki Nagybajomban telket, épületet, anyagot és alapítványt kinál az iskola céljaira.

Hol van *Vály János* táblabíró a felejthetetlen gondnok? Vagy melyik utód nem engedte volna át helyét

egy *Szabó Ferenc* igazgató arcképének, ha e nagy férfiú alakjának megörökítése csak ezen mult volna?

Lehet, hogy hiába tiltakozunk ellene: a sok név, arckép, a sok apró élettörténeti adat, számos személyi vonatkozás, az egyéni tettek kidomborítása, nagyzolásnak, hiúságnak látszatát kelti a jelen napokat élő emberek szemében, de a gyorsan futó időben a multtá vált jelen nem ébreszt többé ily látszatot és jól esik az elfogulatlanabb szemlélőnek, ha nézheti azoknak alakját, akik szűkebb hazájuk, Somogyvármegye közügyeit haszon keresése nélkül önzetlenül szolgálták és csak buzdulást nyerhet arra, hogy ő is hasonló érdemeket szerezzen.

Nem győzzük ismételni, hogy nem hiúság kielégítése vezetett, amikor még élő és szereplő vezető férfiainkról mondunk el életrajzi adatokat, kiterjeszkedve talán oly mozzanatokra is, amelyek intézetünkkel, vagy jubiláris ünnepségünkkel semmi összefüggésben nem állanak. Hizelgésnek, kedvezés hajhászásának sem lett volna semmi oka sem célja azzal, hogy itt-ott az elismerés és köszönet nyilvánításával, az érdemek felsorolásával nem fukarkodtunk. Aki ismeri a való tényeket, igazat ad nekünk, hogy senkit és semmit érdeme fölött nem magasztaltunk, alaptalan dicsérettel el nem halmoztunk.

Megmentettünk tehát a feledéstől annyit, amennyit a rendelkezésünkre álló aránylag rövid idő alatt körültekintő s lelkiismeretes utánjárás mellett megmentenünk sikerült. In magnis et voluisse sat.

Mindenegyes tett, minden jó szó, ami intézetünk javára és érdekeinek előmozdítására bármikor és bármily részről megtörtént, egy-egy téglaszem volt a naggyá fejlődött intézet épületéhez s méltó az intézet soha nem múló hálájára.

E mély *hálánk* kifejezője ez a könyv, amelyet nem

fejezhetünk be méltóbban, mint őszinte *köszönetnyilvánítással.*

De nem érhetjük be általános köszönetmondással a múltban történtekért, arra sem elég hivatkoznunk, hogy jubileumi nagybizottság az 1913. évi március 9-én tartott utolsó ülésén, amikor az intézet igazgatója a jubileumi ünnepségről beszámolt, jegyzőkönyvileg is őszinte köszönetét nyilvánította mindazoknak, akik a jubileum fényes sikerét anyagi és erkölcsi támogatással elősegítették, hanem ép ez ülés határozatából kifolyólag kedves kötelességünknek tartjuk az intézet őszinte hálájára érdemeseket e helyen névszerint is felsorolni.

Mindenekelőtt őszinte köszönet illeti Somogyvármegye *törvényhatóságát,* amely az 1912. évi november 4-én, az intézet fennállásának éppen 100-ik évfordulóján tartott évnegyedes közgyűlése alkalmával kegyelettel emlékezett meg jubiláló intézetünkről és egyhangú lelkesedéssel elfogadta az elnöklő *Kacskovics Lajos* alispán indítványát, hogy Somogyvármegye „mindazoknak nevét, akik gimnáziumunk felállításához részben anyagi és erkölcsi támogatással, részben pedig szellemi munkájukkal hozzájárultak, hálája jeléül és az utódok által követendő példaként jegyzőkönyvileg megörökítse." Azonfelül az alispán előterjesztésére „részben a főgimnázium történetét tárgyaló emlékalbum előállítási költségeire, részben pedig a gimnázium 100 éves fennállásának emlékére létesítendő ösztöndíjalapra" ezer koronás adományt szavazott meg.*) Hálás köszönetet mondunk *Kacskovics Lajos* alispánnak, aki az első pillanattól fogva, amikor a tanári testületben felvetődött eszmét az intézet jubileumára vonatkozólag megtudta, lelkes támogatója és előmozdítója volt a jubileum ügyének és a törvényhatósági bizottság említett közgyűlésén meleg megemlékezéssel ismertette az intézet történetét és felsorolta az intézet jótevőinek érdemeit, a nagylelkű adakozók adományait, az időnként megújuló gimnáziumi választmány nagyérdemű tagjait.

Őszinte köszönettel tartozunk továbbá *Kaposvár* város nemes *közönségének* és *képviselőtestületének,* élén a *városi tanáccsal,* amelynek javaslatára a képviselőtestület az 1912. évi október

*) L. a törvényhat. bizottsági közgyűlés 928—25,331 és 940—23,641/1912. k. gy. számú jegyzőkönyvét.

17-én tartott rendes közgyűlésében foglalkozott intézetünk jubileumának ügyével és 158—16,733/1912. számú közgyűlési végha-tározatában többek között ezt olvashatjuk: „A kaposvári áll. főgimnázium az első középiskola volt Magyarországon, amely társadalmi úton jött létre és fokozatos fejlődésével az intézet erős mértékben hozzájárult a közműveltség terjesztéséhez. Az országos keretekben lefolyó ünnep kulturális fényt fog vetni városunkra, miért is ezen nagyobb kiadásokkal járó ünnep költségeihez a város közönsége 1000 K, azaz egyezer koronával hozzájárul."

Mély köszönetünket fejezzük ki e helyen is *Esterházy Miklós* hercegnek, *Hornig Károly* báró biboros, veszprémi megyés püspöknek, *Makfalvay Géza* főispánnak, *Márffy Emil* főrendiházi tagnak és id. *Somssich Andor* volt gimn. gondnoknak azért, hogy a jubileumi ünnepség védőségét elfogadni kegyeskedtek.

Őszinte köszönetet mondunk a jubileumi ünnepség szereplőinek: *Boncz Ödön* dr. min. tanácsosnak, *Rédey Gyula* dr. veszprémi prelátus-kanonoknak, *Kacskovics Lajos* alispánnak, *Kárpáti Kelemen* tan. ker. kir. főigazgatónak, *Szabó Kálmán* gimn. választmányi tagnak, *Faragó Lajos* és *Szepessy László* főgimn. tanároknak, valamint a kaposvári *Zenekedvelők Egyesületének*, amely buzgó elnökének, *Dépold Béla* műszaki tanácsosnak rendezése mellett a jubileumi ünnepélyt megelőző estén, nov. 4-én, a városi szinházban magas színvonalon álló hangversenyt adott, amelynek jövedelméből 100 koronát ajánlott fel a jubileumi alapítványra. És illesse elismerés a jubileumi tanuló ifjúság szónokló, éneklő és zenélő tagjait is.

Fogadják újból hálás köszönetünket mind azok is, akiknek a jubileumi céljainkra beküldött szíves adományait a XI. pont alatt a 298. lapon nyugtatványozzuk.

Hálás köszönetet mondunk a város vezetőségének, különösen *Kovács-Sebestény Gyula* dr. polgármesternek mindvégig előzékeny magatartásáért és hathatós segítségéért. Köszönetünket nyilvánítjuk továbbá *Möhler János* városi mérnöknek, a városi vizművek és villanytelep igazgatójának a jubileumi kivilágítás alkalmával tanusított nagy előzékenységéért és gondoskodásáért, amikor a várostól ingyen adott villanyárammal az intézet homlokzatán gyönyörűen kivilágított magyar cimert és koronát felszereltette és felállíttatta, valamint *Stecz László* dr. Kaposvár rendőrfőkapitányának azért, hogy az ünnepség alkalmával a rend fönntartására díszbe öltözött rendőröket bocsájtott rendelkezésünkre.

Hálás köszönettel tartozunk *Szabó Árpád* kaposvári posta- és távirda felügyelőnek és tisztviselői karának a jubileumi postaküldemények kezelésénél tanusított rendkivüli figyelméért és szolgálatkészségéért. Megköszönjük *Korniss József* főellenőr kaposvári állomásfőnöknek a vendégek utazása alkalmával a pályaudvaron rendezőségünkkel szemben tanusított szivességeit.

Fogadják hálás köszönetünket *Hoyos Miksa* gróf, *Inkey József* báró, *Márffy Emil* és *Márffy Béla* földbirtokosok, akik a jubileumi díszebédet rendezőbizottságnak segítségére siettek pompás vadak és szárnyasok ajándékozásával.

Hasonlóképen fogadják köszönetünket azok, akik a jubileumi ünnepség alkalmával felszolgáló személyzet, kocsik és székek átengedésével a rendező-bizottság segítségére siettek, és pedig: *Makfalvay Géza* főispán, *Márffy Emil* főrendiházi tag, *Kacskovics Lajos* alispán, *Svastics Nándor* dr. főszolgabiró, *Csorba Lajos* kir. ügyész, *Kladnigg Alajos* cukorgyári igazgató, *Berger Sámuel* ügyvéd, takarékpénztári igazgató, *Schlesinger Albert és Schlesinger Károly* nagykereskedők, *Tatár Gusztáv* a „Korona-szálló" bérlője, továbbá a *Mezőgazdasági Ipar Részvénytársaság*, a helybeli *Nemzeti Kaszinó*, a *Hivatalnokok Társasköre*, a *királyi járásbiróság*, a *törvényszéki irodaigazgató*, a *református lelkészi hivatal*, az *izraelita hitközség*.

Köszönet illeti azokat is, akik ez Emlékkönyv szerkesztésében közreműködtek és különféle cikkekkel tették változatossá a mű tartalmát, igy *Makfalvay Géza* és *Visy László* főispánokat, *Strinovich Béla* dr. megyei árvaszéki elnökhelyettest, *Szepessy László* váci főgimnáziumi tanárt s a mai tanári kar több tagját, igy *Antoni* Rezső, *Baló* Gyula, *Bécsy* Márton, *Botár* Imre, ifj. *Dörre* Tivadar, *Faragó* Lajos, *Kengyel* Miklós, *Kuzmics* Ferenc, *Szabó* Alajos, *Vass* Miklós dr, *Varvasovszky* János tanárokat és különösen *Majunke* József tanárt, aki fáradságos utánjárással a legnehezebb munkát végezte, a volt növendékek százainak összekeresését. Külön köszönetet mondunk e helyen is *Szabó Kálmán* gimn. választmányi tagnak, aki nem egy cikk megírásában volt állandó segítségünkre jó tanácsokkal s fontos útbaigazításokkal.

A szerkesztés munkáját illetőleg kötelességünknek tartjuk annak megemlítését, hogy sokat köszönhetünk ez Emlékkönyv összeállításánál annak a nagy gonddal megírt alapos műnek, amelyet „A kaposvári m. kir. állami főgimnázium története" címen 328 oldalnyi terjedelemben a millennium alkalmából irtak meg *Bécsy*

Márton és *Prilisauer Adolf* főgimn. tanárok, akik sok fölösleges eredeti kutatástól kímélték meg a szerkesztő-bizottságot s akiknek pompás művéből több részlet betű szerint került át ez Emlékkönyvbe (amint ezt az illető cikkeknél meg is jegyeztük).

Jó hasznát vettük annak a füzetnek is, amelyet *Roboz István*, a „Somogy" nevű lap szerkesztője írt 1864-ben a második gimnáziumi épület felavatása alkalmából.

Köszönet illeti a helybeli *sajtót* is: a „*Somogy*", „*Somogyi Hirlap*", „*Somogyvármegye*" és a „*Somogyi Ellenzék*" szerkesztőségeit, amennyiben az intézeti jubileum ügyeiről szóló hireknek lapjuk hasábjain mindenkor készséggel helyt adtak, valamint több fővárosi és vidéki lapot, amelyek jubileumunkkal ismételten szívesen foglalkoztak; így különösen a „*Budapesti Hirlap*", a „*Veszprémi Napló*", a „*Magyar Pajzs*" (Zalaegerszeg) és a „*Csikvármegye*" (Gyergyószentmiklós) c. lapoknak mondunk köszönetet kedves megemlékezéseikért.

Végül megérdemelt elismerés illesse a helybeli *Szabó Lipót* cég könyvnyomdáját, amely mindent elkövetett, hogy ez Emlékkönyv minél pontosabb és minél szebb kiállításban kerüljön ki könyvsajtója alól, továbbá a fővárosi *ifj. Weinvurm Antal és Társa* klisékészítő céget, amely az Emlékkönyv jól sikerült képeit készítette.

Még azt jegyezzük meg, hogy a jubileummal összefüggő semmiféle írást meg nem semmisítettünk, hanem minden hivatalos és nem hivatalos iratot, levelet, a számos kedves üdvözlő táviratot, mindenféle jubileumi nyomtatvány egy-egy példányát gondosan összegyűjtve és elrendezve az intézet irattárában minden időkre való megőrzés végett elhelyeztük; az anyagiakkal való végleges elszámolást, az összes számadások felülvizsgálását pedig a jubileumi nagybizottság a megyei gimnáziumi választmányra bízta.

*

Munkánkat befejeztük, letesszük a tollat. Iparkodtunk Emlékkönyvünk tartalmát változatossá tenni s az egész műnek lazább szerkezete és az egyes részek összeállításánál eltűrt egyenetlenségek, aránytalanságok mellett sem tévesztettük szem elől az egységes célt, t. i. *intézetünk múltjának és jelenének* olyan *ismertetését*, hogy abból az új század hajnalán továbbra is biztató

kilátás nyíljék folyton erősbödő intézetünknek nemzeti kulturát terjesztő, hazafias munkájára. Az indító ok pedig, amely e könyvet velünk megiratta, az őszinte *hála* érzete; hála az isteni Gondviselés iránt, amely az első 100 éves jubileumot megérni engedte és hála mindazok iránt, akik az intézet anyagi és szellemi jólétét és felvirágzását gondolattal, szóval, cselekedettel bármikor is előmozdították.

Isten áldása legyen a jövőben is a kaposvári magyar királyi állami főgimnáziumon!

PONGRÁCZ KÁROLY DR.

M 18273

TARTALOMJEGYZÉK.

Lapszám

Előszó. *Makfalvay Géza* ... 3

I. A kaposvári állami főgimnázium százados emlékünnepe 1912 november 5-én. *Prilisauer Adolf* ... 5

Pongrácz Károly dr. megnyitó beszéde ... 14

Boncz Ödön dr. üdvözlő beszéde ... 18

Kárpáti Kelemen üdvözlő beszéde ... 20

Ullmann Kálmán üdvözlő beszéde ... 22

Szabó Kálmán ünnepi beszéde ... 24

Carmen saeculare. *Szepessy László* ... 28

Az intézet története. *Faragó Lajos* ... 31

II. Ifjúsági Szent Imre templom ... 47

Rédey Gyula dr. nagyprépost beszéde ... 55

III. Főigazgatók, igazgatók, tanárok. *Vass Miklós dr.* 65

IV. Az intézet tanári testülete a jubileum évében 87

V. Kimutatás az intézet igazgatóiról és tanárairól 105

VI. Az intézet növendékei.

a) Statisztikai adatok. *Kengyel Miklós* ... 112

b) Személyi adatok. (Volt növendékek névsora.) *Majunke József* ... 116

VII. Visszaemlékezés tanárra, tanítványra.

Visy László dr. levele ... 159

Diákemlékek. *Szepessy László* ... 162

Prilisauer Adolf emlékezete. *Vass Miklós dr.* ... 168

Egy elmaradt ünnepély ... 172

Szepessy László költeménye Bécsi Márton 25 éves tanári jubileumára ... 174

Szepessy László költeménye Prilisauer Adolf 30 éves tanári jubileumára ... 176

VIII. Az intézet növendékei a jubileum évében 179

IX. Az intézet leírása.

1. Gimnáziumi épületek.

a) A legrégibb épület. *Strinovich Béla dr.* ... 187

Lapszám

b) A gimnázium újabb épületei. *Baló Gyula* ... 193
c) Az új intézeti telek megszerzése. *Pongrácz Károly dr.* 200
d) Az intézeti épületek fenntartása. *Pongrácz Károly dr.* 203
e) Az emléktáblák. *Pongrácz Károly dr.* ... 214

2. Az intézet anyagi állapota.

a) Egyesített tanári és somogymegyei könyvtár. *Szabó Alajos* ... 220
b) Az ifjúsági könyvtár. *Bebesi István* ... 225
c) Filológiai, történelmi, művészeti és régiségi szertár. *Kuzmics Ferenc* ... 225
d) Földrajzi szertár. *Vass Miklós dr.* ... 227
e) Természetrajzi és vegytani szertár *Kocsis János dr.* 228
f) Fizikai szertár. *Baló Gyula* ... 230
g) Rajz- és geometriai szertár. *Ifj. Dörre Tivadar* ... 232
h) Tornaszertár, testnevelés. *Geszti Ágost* ... 232
i) Ének- és zeneszertár. *Antoni Rezső* ... 233
k) Berendezés és házi felszerelés. *Antoni Rezső* ... 234

3. Jótékonysági ügyek ... 235

a) Az ifjúsági segítő egyesület, a segítő könyvtár és a köztartás története. *Faragó Lajos* ... 237
b) Jutalomdíj-alapítványok. *Botár Imre* ... 242

4. Az intézet tanulmányi állapota és belső élete ... 255

a) Tanulmányi szervezet. *Antoni Rezső* ... 256
b) Az énektanítás története. *Néveri János dr.* ... 259
c) Zene. *Antoni Rezső* ... 260
d) Szabadkézi rajz. *Ifj. Dörre Tivadar* ... 261
e) Francia nyelv. *Sas Ferenc* ... 262
f) Egészségügy, egészségtan. *Fehér Henrik dr.* ... 262
g) Kirándulások. *Antoni Rezső* ... 264
h) A gyorsírás tanításának és a főgimn. Markovits-gyorsírókörnek története. *Szabó Alajos* ... 267
i) A Virág-önképzőkör. *Varvasovszky János* ... 270
A) Néhány önképzőköri ünnep ... 273
B) Szemelvények az önképzőkör munkásságából:
A hő és fény együttes fellépésének okai. *Czaller Ambrus* 275
Pajtai Thália. *Schossberger Károly* ... 280
Mariskához. *Steinbock Jenő* ... 286
Mignon. *Györék József* ... 287

Lapszám

Szarvaslesen. *Ringhoffer Endre* ... 287
A jubiláris ünnepség. *Lukács Kornél* ... 290

X. Néhány statisztikai adat és kimutatás.

1. Az értesítőkről ... 293
2. Az értesítők bevezető cikkei ... 294
3. Az érettségi vizsgálatok elnökei és min. biztosai ... 295
4. Kimutatás a görög nyelvet és a görögpótló tantárgyakat végzett tanulókról ... 297

XI. Kimutatás a jubileum céljaira befolyt adományokról ... 298

XII. A gimnáziumi választmány.

a) Történeti adatok. *Bécsy Márton* ... 305
b) Személyi adatok. *Pongrácz Károly dr.* ... 318
A gimnáziumi választmány volt tagjai ... 320
A mai gimnáziumi választmány tagjai ... 329

XIII. Emlékkönyvünk képeiről. *Pongrácz Károly dr.* 336

Zárószó. *Pongrácz Károly dr.* ... 351

Képek, rajzok és egyéb mellékletek.

A jubileumi ünnepség védői	8.	oldal után
Boncz Ödön dr. és Rédey Gyula dr.	8.	„ „
Az intézet alapítói és jótevői	32.	„ „
Ifjúsági r. k. Szent Imre templom	48.	„ „
„ „ „ „ „ „ üvegfestményei	48.	„ „
„ „ „ „ „ „ megáldása. Az első szentmise	48.	„ „
Főigazgatók. (I—II.)	64.	„ „
Igazgatók	64.	„ „
Az intézet tanári kara 1870-ben	72.	„ „
A tanári kar 1888-ban (Vaszary Mihály emlékképe)	72.	„ „
Volt tanárok (I—VIII.)	80.	„ „
Márton (Mittelmann) Jakab rajzai kartársairól	80.	„ „
Tanárok a jubileum évében (I—IV.)	88.	„ „
A tanári kar csoportképe	104.	„ „
A tanulók illetősége (grafikon)	112.	„ „
Kimutatás a tanulókról	112.	„ „
A tanulók létszáma (grafikon)	112.	„ „
Kimutatás az érettségit tett tanulók számáról	115.	oldalon
Volt növendékek (I—V.)	152.	oldal után
Rippl-Rónai József önarcképe	152.	„ „
Kopits János kaposvári Kossuth-szobra	152.	„ „
Prilisauer Adolf †	168.	„ „
Az első épület alaprajza	188.	oldalon
A gimnázium első épülete (1812—1864.)	189.	„
Az első épület udvara	192.	„
A második épület (1864—1898.)	194.	„
„ „ „ alaprajzai (földszint és első emelet)	192.	oldal után
A második épület tanári ülésterme	196.	oldalon
„ „ „ régiségtára	197.	„

Az új intézeti épület (1898 óta) ... 200. oldal után
Az új intézet játszótere ... 200. „ „
„ „ „ alaprajzai (I—V.) ... 200. „ „
A mai épület és környéke ... 203. oldalon
Körtés János ... 213. „
Saárdi Somssich Pál ... 216. oldal után
Az intézet épületében elhelyezett emléktáblák (I—II.) ... 216 „ „
Az intézet igazgatói irodája és tanári szobája 224. „ „
A tanári könyvtár ... 224. „ „
A fizikai szertár és előadó ... 224. „ „
A természetrajzi szertár és előadó (I—II.) ... 224. „ „
Rajzterem és filológiai szertár ... 232. „ „
Tornaterem és a jub. évi vívók csoportja ... 232. „ „
Gundy György ... 243. oldalon
Virág Benedek ... 272. oldal után
Volt gimnáziumi választmányi tagok (I—VI.) ... 320. „ „
Gimnáziumi választmányi tagok a jubileum évében (I—II.) ... 320. „ „

Javítások, pótlások.

A 16. oldalon felülről a 6. sorban tudomásom helyett *tudásom* olvasandó.

A 66. oldalon felülről a 8. sorban a nemtője szó törlendő.

A 79. oldalon felülről a 6. sorban (lat.-ném.) helyett *(magy.-ném.)* olvasandó.

A 95. oldalon alulról a 19. sorban az V. osztályt helyett *az V—VIII. osztályt* olvasandó.

A 95. oldalon alulról a 17. sorban hallgatója volt után pótlásul teendő *az 1904—5-ben a budapesti Bölcsészettanhallgatók Segítő Egyesületének háznagya, majd alelnöke volt.*

A 105. oldalon 9. Székely József kisegítő tanár 1818—*1819 városi jegyző.*

A 106. oldalon 19. Fatér N. János h. tanár 1848—1849 *ügyvéd.*

A 106. oldalon 24. Kuttner helyett *Kuttna* olvasandó.

A 106. oldalon 26. ifj. Németh Ignác kisegítő tanár 1859. *Kaposvár polgármestere.*

A 106. oldalon 35. Gruber János kisegítő tanár 1869. Pénzügyi *tanácsos.*

A 109. oldalon 110. Hornyánszky Gyula dr. r. tanár 1899—1902; *1913 szept. óta a kolozsvári egyetem nyilv. r. tanára.*

A 109. oldalon 112. Danka István jelenleg *a budapesti VII. ker. István-úti főgimnázium rendes tanára.*

A 109. oldalon 115. Bernáth János jelenleg *a budapesti gyakorló főgimnázium tornatanára és a középiskolai tornatanítóképző intézet igazgatója.*

A 111. oldalon 1. Ertl Bertalan rajztanár 1860—61, *utóbb a szombathelyi premontrei főgimnáziumhoz került.*

A 126. oldalon felülről a 4. sorban töv. biró helyett *törvényszéki biró* olvasandó.

A 130. oldalon alulról a 17. sorban Bezsenyi helyett *Berzsenyi* olvasandó.

A 135. oldalon felülről az 5. sorban számvizsgáló helyett *számtanácsos* olvasandó.

A 147. oldalon felülről a 2. sorba iktatandó *Pitroff Pál főreál isk. tanár Győr.*

A 152. oldalon felülről a 20. sorban 4 osztályúvá lesz, tanítványainak száma helyett *4 osztályúvá lesz, a IV. osztály tanítványainak száma* olvasandó.

A 167. oldalon alulról a 4. sorban közmondatait helyett *körmondatait* olvasandó.

A 191. oldalon alulról a 3. sorban fizika-kisérletetezési és tanulmányi öszközök helyett *fizikai kisérletezési és tanulmányi eszközök* olvasandó.

A 242. oldalon felülről a 15. sorban Áldja helyett *Adja* olvasandó.

A 244. oldalon alulról 8. sorban jutalomdíj-alapítványai a következők helyett *jutalomdíj-alapítványa a következő* olvasandó.

A 251. oldalon alulról a 17. sorban hagyott helyett *hagyok* olvasandó.

A 273. oldalon felülről a 14. sorban jövőre helyett *jövője* olvasandó.

A 300. oldalon felülről a 7. sorban Hulk helyett *Hukk* olvasandó.

A 300. oldalon felülről a 17. sorban 8 helyett *5* olvasandó.

A 300. oldalon felülről a 19. sorban Jak helyett *Juk* olvasandó.

A 304. oldalon alulról az 5. sorban Zimmermann helyett *Zinnemann* olvasandó.

A 322. oldalon felülről az 1. sorban pécsi püspök helyett *győri püspök* teendő.

A 323. oldalon felülről a 2. sorban lengyeltóti helyett *marcalii* olvasandó.

A kaposvári főgimnázium

EMLÉKKÖNYVE

1812-1912.